

Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка»

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

**звітна науково-практична конференція викладачів,
докторантів, аспірантів та молодих учених,
здобувачів вищої та фахової передвищої освіти**

23-24 травня 2023 року

ЗБІРНИК
матеріалів конференції
(розділ вища школа)

Глухів, 2023

УДК: 378

Н-34

Відповідальні редактори:

Луценко Г. В. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи.

Ткаченко Н. М. – доктор педагогічних наук, доцент, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків.

Редагування матеріалів:

Холявко І. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання.

М'ягкоступ Н.Є. – провідний фахівець відділу аспірантури, докторантури та наукової роботи.

Н - 34

Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка» : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа); (м. Глухів, 23-24 травня 2023 року), 2023. 291 с.

До збірника матеріалів увійшли тези доповідей викладачів та докторантів Глухівського НПУ ім.О.Довженка та ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім.О. Довженка» за результатами науково-дослідної роботи. Матеріали будуть корисними для молодих дослідників, науковців, аспірантів, а також широкого кола читачів, які цікавляться актуальною науковою проблематикою.

Відповідальність за науковий рівень тез доповідей, обґрунтованість висновків, достовірність результатів, а також дотримання принципів академічної доброчесності несуть автори публікацій.

ЗМІСТ

**Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка**

Артемова Любов Вікторівна АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УМОВАХ СИСТЕМИ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ	12
Аторіна Вікторія Миколаївна ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНІСНОГО КОМПОНЕНТА ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	13
Бабачук Юлія Михайлівна ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ БАЗОВИХ НАВИЧОК ГРИ «БАСКЕТБОЛ».....	15
Баранник Наталія Олексіївна ДО ПИТАННЯ ПРО ОНІМНУ ЛЕКСИКУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ.....	16
Барсуковська Галина Петрівна ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ ВИХОВАНЦІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІКТ.....	18
Білевич Світлана Вікторівна ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ	20
Біліченко Павло Геннадійович ФОРМУВАННЯ ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ У ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДАХ ФРАНЦИСКА СКОРИНИ	21
Бондаренко Микола Іванович САМОСТІЙНЕ ПІЗНАННЯ ЯК ОСНОВА САМООСВІТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	23
Бурчак Ліана Володимирівна ПОРТФОЛІО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ.....	25
Бурчак Станіслав Олександрович ЕВРИСТИЧНА ЛЕКЦІЯ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	26
Бутенко Галина Олександрівна ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	27
Бутова Віра Олександрівна РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ НА РИНКУ ПРАЦІ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	29
Васенок Тетяна Михайлівна ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ П(ПТ) ТА ФП ОСВІТИ.....	31
Ветрова Ольга Дмитрівна ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	33
Вишник Ольга Олександрівна ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.....	35
Вовк Богдан Іванович ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	36
Гоголь Наталія Валеріївна ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА.....	37

Гордій Ніна Миколаївна СПЕЦИФІКА СТВОРЕННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ГРУПІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	39
Горшкова Лідія Михайлівна, Кириєнко Олена Олександрівна ВИКОРИСТАННЯ СИРОВИНИ ПРЕДСТВНИКІВ ВІДДЛУ МОХОПОДІБНІ (BRUORNYTA): ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	41
Гриценко Андрій Петрович ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	43
Гричаник Наталія Іванівна РОМАН «ОРЛАНДО» - ХУДОЖНЯ РЕАЛІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО МЕТОДУ ВІРДЖІНІЇ ВУЛФ	45
Грудинін Борис Олександрович ВИКОРИСТАННЯ СИГНАЛІВ FM-СТАНЦІЙ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕНЬ КІНЕМАТИКИ МЕТЕОРІВ.....	47
Данильченко Ірина Григорівна ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	49
Дісковський Віктор Іванович ПРОФЕСІЙНІ РОЛІ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	51
Дмитренко Аліна Павлівна ФОРМИ РОБОТИ ЗДО І СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДОЮ.....	53
Єгорова Ксенія Григорівна ФОРМУВАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ	55
Загородня Людмила Петрівна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ РІДНОГО КРАЮ.....	56
Зайка Оксана Володимирівна ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ВИЩОЇ ГЕОМЕТРІЇ.....	58
Зайка Олена Яківна ЗНАЧЕННЯ МУЗИЧНО-РИТМІЧНИХ РУХІВ ДЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	60
Зайцева Наталія Григорівна ПРОБЛЕМИ В НАВЧАННІ АУДІЮВАННЯ.....	65
Зінченко Альбіна Валеріївна МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....	67
Зінченко Володимир Павлович ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	68
Зінченко Володимир Павлович СТУДЕНТОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	70
Зенченко Тетяна Федорівна НАВЧАННЯ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВІДДАЛЕНОГО НАВЧАННЯ.....	72
Ігнатенко Ганна Володимирівна ДО ПИТАННЯ ЗМІСТОВОГО АСПЕКТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ	

ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	74
Ігнатенко Олександр Володимирович ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	75
Льїна Ніна Михайлівна ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОДУКТИВНОГО СТАРІННЯ В ЛІТНЬОМУ ВІЦІ.....	77
Кабиш Марина Юрїївна ПЕДАГОГІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ.....	78
Калїш Валентина Антонїївна ХУДОЖНЬО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ В РОМАНІ Ю. МУШКЕТИКА «МОРОК».....	81
Клейменова Тетяна В'ячеславїївна АВТОБІОГРАФІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ В ПРОЗІ М. КОЛЦУНЯК.....	83
Колїєнко Анжелїка Анатолїївна ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІСТОРІЇ В ЗЗСО: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ.....	85
Корчова Олена Михайлівна ДІАЛОГІЗМ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ АСИНХРОННОГО НАВЧАННЯ.....	87
Коренева Інна Миколаївна КАТЕГОРІЯ КУЛЬТУРИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ.....	89
Корякіна Ірина Вікторїївна ГУМАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	91
Крижанівський Віталїй Михайлович ЦЕНТРАЛЬНА ДОСЛІДНО-ПЕДАГОГІЧНА АГРОБІОСТАНЦІЯ НКО УРСР 1925 – 1941 РР. ТА ВИПУСКНИКИ ГЛУХІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ Ф. ТРЕСКІН ТА П. ЖЕЖЕРІН	92
Кугай Наталїя Василїївна ШЛЯХИ РОЗВИТКУ В МАГІСТРАНТІВ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ І ВМІНЬ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РІВНЯ.....	94
Кузнецова Галина Петрїївна ФОНЕТИЧНІ МІРКУВАННЯ ДІОНІСІЯ ГАЛІКАРНАСЬКОГО В ТРАКТАТІ «ПРО ПОЄДНАННЯ СЛІВ».....	95
Кузюра Геннадїй Миколайович ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА».....	97
Куліш Інна Дмитрїївна ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТИМУЛЮВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	99
Курїлова Валентина Іванїївна МОЖЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНИ «ЕНЕРГОІНФОРМАЦІЙНІ ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» ЯК ЗАСОБУ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЇ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ЛЮДИНИ.....	101
Курок Віра Панасїївна ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	102
Курок Олександр Іванович, Гриценко Андрїй Петрович РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІВНІЧНОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ В ПРОПАГАНДІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ В 1990-ТІ РОКИ.....	103
Кухарчук Ірина Олексїївна ПРИНЦИПИ КЛАСИФІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ.....	105

Кушнерьова Марина Олександрівна КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ К ВОННЕГУТА «БІЙНЯ НОМЕР П'ЯТЬ»)	107
Лісневська Наталія Валентинівна ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕЯКИХ ВИДІВ МАСАЖУ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОСНОВА ОЗДОРОВЧИХ І НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	108
Литвин Ольга Миколаївна СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ	110
Литвинов Андрій Сергійович ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	112
Луценко Григорій Васильович ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕННЯ ПРО ПРЕДМЕТ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА» В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	113
Луценко Олена Іванівна ВИЗНАЧЕННЯ УМОВ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ	115
Марєєва Тетяна Вікторівна МОДЕЛІ НАДАННЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	118
Маринченко Євгеній Олегович ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	121
Маринченко Інна Віталіївна РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ НІВЕРСИТЕТУ	122
Марченко Станіслав Сергійович ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	126
Мигун Микола Павлович, Нікітченко Наталія Григорівна ДО ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	128
Мисник Світлана Олексіївна РОЛЬ БАТЬКІВ У РОЗВИТКУ СЮЖЕТО-РОЛЬОВОЇ ГРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	130
Мілютіна Ольга Костянтинівна LANGUAGE INTERFERENCE: CAUSES AND PRECONDITIONS (МОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ: ПРИЧИНИ Й ПЕРЕДУМОВИ)	132
Мозуль Ірина Вікторівна ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ЯК ОСНОВА СВІТОГЛЯДУ ЗДОБУВАЧА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	133
Морозова Олена Володимирівна ТЕХНОЛОГІЯ ОЗДОБЛЕННЯ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ ШТУЧНИМИ КВІТАМИ З ТКАНИНИ	134
Мегем Олеся Миколаївна ІНФОРМАЦІЙНО-ВАЛЕОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	137
Медвідь Наталія Сергіївна ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЖИТЛА УКРАЇНЦІВ В ІДІОСТИЛІ ІВАНА БАГРЯНОГО	138

Непомняща Галина Іванівна ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ОПРАЦЮВАННЯ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «МАТЕМАТИЧНІ ЗАДАЧІ І ДОСЛІДЖЕННЯ» В ПОЧАТКОВОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ.....	140
Новиков Анатолій Олександрович МАЛОВІДОМА СТОРІНКА З БІОГРАФІЇ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА.....	142
Опанасенко Віталій Петрович МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	144
Петренко Наталія Миколаївна МЕТОДИКА ТА ПРОГРАМА НАВЧАННЯ ГРАМОТИ У ЗАКЛАДАХ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ У 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ.....	146
Петрикей Ольга Олексіївна УПРОВАДЖЕННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	147
Пилипенко Микола Іванович ЗНАЧЕННЯ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ЖІНОК	149
Пильтяй Сергій Володимирович ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНОГО ТРЕНУВАННЯ В СИЛОВИХ ВИДАХ СПОРТУ (НА ПРИКЛАДІ ГИРЬОВОГО СПОРТУ).....	152
Пінчук Ірина Олександрівна ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	153
Пішун Сергій Григорович SMART-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК КОМПОНЕНТ SOFT SKILLS У РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	155
Плугіна Альона Петрівна ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ ЯК СУЧАСНИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	157
Прокопчук Віктор Степанович НОВИЙ ПОГЛЯД НА ДІЯННЯ ОЛЕКСАНДРА НЕВСЬКОГО.....	159
Редько Сергій Юрійович ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ТРЕНЕРІВ З ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ.....	162
Решетняк Віктор Федорович ЦІННІСНИЙ ПІДХІД У ПЕДАГОГІЦІ ЯК БАЗОВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНИНА З ВИСОКИМИ МОРАЛЬНИМИ ПРИНЦИПАМИ ТА ЖИТТЄВИМИ КОМПЕТЕНТНОСТЯМИ.....	163
Рябко Юрій Володимирович ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У КОНТЕКСТІ КУРСУ ДИФЕРЕНЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ	165
Самілик Валентина Іванівна ПРАКТИКА ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ЕВОЛЮЦІЙНЕ ВЧЕННЯ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПРЕДМЕТНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014.05 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (БІОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ).....	167
Самусь Тетяна Володимирівна СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАТЬ НА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТТЯХ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ».....	169
Седляр Юрій Валерійович ПОБУДОВА КОМПЛЕКСНИХ ТРЕНУВАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ З ПАРАЛЕЛЬНИМ ВИРІШЕННЯМ ЗАВДАНЬ НА ОСНОВІ СИЛОВИХ ВПРАВ.....	171

Синіговець Василь Іванович ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕТОДУ ВІДЕОКОМП'ЮТЕРНОГО АНАЛІЗУ РУХІВ ЛЮДИНИ.....	173
Синіговець Лариса Іванівна КОНТРОЛЬ І ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІН ОЗДОРОВЧОГО ФІТНЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	176
Скоробагата Оксана Миколаївна РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НЛП ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	178
Собко Валентина Олексіївна МОВЛЕННЄВО-ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	180
Сухойваненко Людмила Федорівна РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖМРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МАТЕМАТИКИ В МОДЕЛЬНИХ ПРОГРАМАХ НУШ.....	181
Тищенко Людмила Іванівна ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	182
Тітаренко Світлана Анатоліївна ЗАСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПОДОЛАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	184
Ткаченко Наталія Миколаївна МІЖНАРОЖНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЛУХІВСЬКОГО НПУ ІМ. О. ДОВЖЕНКА В УМОВАХ ВІЙНИ	186
Толмачов Володимир Сергійович МІСЦЕ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ.....	188
Тропак Богдан Сергійович СКРАЙБІНГ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ.....	191
Тюльпа Тетяна Миколаївна СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	192
Федоров Ігор Олександрович ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ «БАРНАХУС» В УКРАЇНІ.....	194
Хлонь Надія Василівна «ОСЯГНУТИ НЕБО І ЗЕМЛЮ». АЛЕКСАНДЕР ФОН ГУМБОЛЬДТ.....	195
Хлус Наталія Олександрівна ВПЛИВ ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА АНТРОПОМЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	197
Холявко Ірина Вікторівна ЗНАЧЕННЯ РЕФЕРУВАННЯ В РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ.....	198
Хоменко Олександр Григорович, Дещенко Олександр Миколайович КОУЧІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ.....	201
Хоруженко Тетяна Анатоліївна МЕТОДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ.....	202
Хроленко Марина Володимирівна ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЯКОСТІ ОСВІТИ.....	204

Цись Дмитро Іванович ПРОГРАМУВАННЯ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКИХ СПОРТИВНИХ ШКОЛАХ.....	205
Цись Наталія Олександрівна ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ ЯК УМОВА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ.....	206
Цінько Світлана Василівна ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ – ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	208
Чайка Олена Миколаївна РОЗВИТОК ТВОРЧО-КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПІД ЧАС ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	210
Чумаченко Олена Анатоліївна, Мінченко Марина Василівна ГЕОГРАФІЧНИЙ ЗРІЗ АВТОРІВ ЗБІРНИКІВ ПРОЄКТУ ЕРАЗМУС+ МОДУЛІ ЖАНА МОНЕ (2020– 2022 РР.).....	212
Шакотько Віктор Васильович ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ В ПІДРУЧНИКАХ ІНФОРМАТИКИ.....	216
Шевель Борис Олександрович ЕКОНОМІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	217
Щастливий Сергій Миколайович ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	219

**ВСП «ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА»**

Бикова Тетяна Борисівна ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНИХ КОМПОНЕНТІВ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ.....	220
Біліченко Тетяна Михайлівна ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	222
Богуца Юлія Михайлівна ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ.....	224
Бояринова Ірина Олександрівна ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	226
Буц Людмила Вікторівна ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ.....	228
Гаврилов Іван Петрович ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	229
Гаркавіна Сергій Михайлович НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	230
Герашенко Неля Миколаївна РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН.....	232
Горелій Руслан Петрович ВИКОРИСТАННЯ СЛОВЕСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ	

ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	233
Грибенко Олександр Миколайович ОРГАН ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ ЗА ЧАСІВ ДИРЕКТОРІЇ УНР: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ.....	235
Дворянова Тетяна Олександрівна НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АДАПТАЦІЯ ДО НОВИХ УМОВ.....	237
Дехтярьова Світлана Василівна УЧАСТЬ У КОНКУРСАХ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ.....	239
Заїка Олексій Михайлович ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ.....	240
Залюбівець Марина Вікторівна ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	241
Капелько Людмила Григорівна РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	243
Капоріна Ольга Вікторівна ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС.....	245
Карась Олена Дмитрівна МОВЛЕННЄВИЙ КОЛОКВІУМ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	248
Ковальова Ольга Іванівна УМОВИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ НА ЗАНЯТТЯХ МАТЕМАТИКИ.....	249
Колтакова Милана Юріївна ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	251
Корзюкова Людмила Петрівна ПЕРЕКОНАННЯ ТА ЯКІСНЕ ПРЕЗЕНТАЦІЙНЕ ІНФОРМУВАННЯ АУДИТОРІЇ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІОГРАМИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	252
Кривошей Марина Олександрівна ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	254
Кучер Ігор Вікторович ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	255
Малишева Неля Вікторівна ЗАСТОСУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ.....	257
Мінченко Сергій Іванович ФОРМУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ПРАКТИЧНОГО ВОДІННЯ АВТОМОБІЛЯ НАВИЧОК ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ НА ДОРОГАХ.....	258
Москаленко Ігор Миколайович МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ ЗДОБУВАЧАМИ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	260
Побризганова Аня Віталіївна ЗНАЧЕННЯ РУХЛИВИХ ІГОР ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	262
Приходько Наталія Анатоліївна СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА.....	263

Решетняк Наталія Валеріївна ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ХІМІЇ В ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	265
Сєврюкова Валентина Єгорівна НАУКОВА РОБОТА ЗІ СТУДЕНТАМИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	267
Сидоренко Оксана Миколаївна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	268
Синиця Дмитро Олександрович ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ НА ЗАНЯТТЯХ ЗАХИСТУ УКРАЇНИ.....	269
Синиця Ніна Олексіївна УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ MOODLE У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	272
Скрипник Ірина Вікторівна НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ТА КОМФОРТНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	273
Сорока Валерій Вікторович СНАТГРТ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ОСВІТИ.....	275
Сорока Оксана Леонідівна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ.....	277
Турияниця Зоя Василівна ЦІЛІСНІСТЬ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ.....	278
Усок Олена В'ячеславівна ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ РИТОРИЧНОГО МИСТЕЦТВА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ПЕДАГОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ.....	280
Федотенко Людмила Григорівна ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РАНЬОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	282
Фокін Олександр Володимирович ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ.....	284
Шилко Сергій Олексійович ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ПРАКТИЧНОМУ ЗАНЯТТІ З ТЕМИ «ХОДОВА ЧАСТИНА КОЛІСНИХ ТРАКТОРІВ».....	285
Шутко Олександр Георгійович РІДИНИ ДЛЯ СИСТЕМ ОХОЛОДЖЕННЯ ДВИГУНІВ.....	288
Ювченко Тетяна Михайлівна РОЛЬ КУЛЬТУРИ У ВИХОВАННІ МОЛОДІ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ.....	289

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Артемова Любов Вікторівна,

*д-р пед. наук, професор кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УМОВАХ СИСТЕМИ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

Мільйони наших громадян виїхали за межі України, щоб уберегти дітей від жахів війни. До цього поставилися з розумінням у Європі та на інших континентах. Серед напрямів життєзабезпечення дітей і дорослих передбачено освіту. В іншомовному середовищі важливо пізнати можливості здобуття освіти в країні, яка прихистила вимушених переселенців. Зокрема, в Німеччині система освіти має певні особливості, дещо відмінні від української.

У дитячі садки приймають дітей уже першого року життя, забезпечуючи належний догляд, харчування, розвиток. Обов'язковим є двотижневий період для адаптації малят. У цей час допускають маму чи батька в групову кімнату, де перебувають діти: у перші дні батьки бувають разом з дітьми весь час, далі – у сусідній кімнаті, надалі – лише 1–2 години. Якщо при відсутності рідних діти спокійно перебувають в установі, то їх залишають зі звичним персоналом ясел чи дитсадка.

З перших днів діти потрапляють у німецькомовне середовище. Помічено, що вони набагато швидше адаптуються в ньому, ніж дорослі. Вочевидь розуміти й опанувати мову, суттєво відмінну від рідної, дітям допомагає:

- по-перше, життєве й ігрове середовище, яке організовує та обслуговує іншомовне спілкування;

- по-друге, активне мовлення багатьох дітей і дорослих, що забезпечує високу частоту звучання іншомовної лексики і фонетики;

- по-третє, природна важлива для життя і діяльності інформація, яка мотивує потребу розуміння і спілкування лише іноземною мовою. Іншого вибору в батьків немає, оскільки україномовних дитячих садків і шкіл там не існує. Винятком є україномовна суботня школа з групами для дошкільнят і навчанням школярів до 10-го класу. Але загальноосвітніх дисциплін у школі немає. Діти вчать українську мову і народознавство.

Шкільна освіта обов'язкова в Німеччині. Діти з шести років відвідують школу. У перший підготовчий рік їм забезпечено різноманітний розвиток на обов'язкових заняттях та поза ними. Початкові школи є лише німецькомовні або білінгвістичні за вибором батьків. Є школи державні й приватні. Державні школи безкоштовні. Заняття починаються з 7:30 – 8:00 і тривають пів дня. Є школи, у яких діти обідають і продовжують навчання в другій половині дня.

Оцінювання в школах суттєво відрізняється від нашого. Тут шестибальна система: 1 – дуже добре, 2 – добре, 3 – задовільно, 4 – достатньо, 5 – не відповідно, 6 – не достатньо. Отже, 1 – найвищий бал, 6 – найнижчий. Учні, які не досягли позитивного рівня оцінки, не переводять до наступного класу. Такі випадки траплялися і з дітьми з України, які не оволоділи достатнім рівнем німецької мови ще в початковій школі. Адже без певного володіння мовою діти не зможуть надалі вивчати й інші дисципліни.

Школи та університети відрізняються в кожній федеральній землі Німеччини. Зокрема, шкільні кваліфікації мають різні назви в різних федеральних землях. Але є три ступені, які обов'язкові для виконання в кожній землі:

- I ступінь – 9 років навчання. Цей ступінь випускники отримують після практичного навчання й підготовки до практичного професійного рівня, наприклад, пекар, перукар тощо;

- II ступінь – 10 років навчання. Отримання цього ступеня для тих, хто бажає працювати в офісі, банку, у владі;

- III ступінь – 12–13 років навчання. Диплом (Abitur) цього ступеня про середню освіту дозволяє вступати до університету.

Усе ж доводиться враховувати певну різницю в навчальній підготовці тим, хто переїжджатиме з однієї землі в іншу.

Вказана система освіти не ідентична нашій. І з цим переселенцям необхідно рахуватися. Саме тому чимало українських дітей, навчаючись у Німеччині, не полишають онлайн-навчання в рідних школах і з репетиторами, з якими вчилися раніше.

Для успішного навчання в школі, університеті й задля отримання роботи за спеціальністю важливо оволодіти німецькою мовою на рівні освітнього рівня «В». Саме тому для дорослих переселенців розгорнута широка безкоштовна мережа інтеграційних курсів як загальноомовного, так і професійного спрямування. На курсах навчаються за програмами модулів А 1, А 1.1, А 1.2, а також А 2, А 2.1, А 2.2. Охочі можуть продовжити навчання на рівні Б. Проте до навчання за модулем Б допускають лише тих, хто успішно склав тести за попередні модулі, а саме: вільно володіє німецькою мовою на рівні усталених фонетичних, лексичних, граматичних норм. Одні досягають цього протягом одного року, іншим потрібно щонайменше два роки.

Для початківців є волонтерські курси німецької мови. Тут і рівень викладання, і навчальних вимог до курсантів значно менший. Адже їм лише допомагають адаптуватися в іншомовному життєвому середовищі, не розраховуючи на їх працевлаштування. Тому на таких курсах чимало літніх людей.

Весь навчальний процес і підручники для нього побудовані на засадах інтерактивного навчання та методу «занурення» у іншомовне середовище. За електронним адресом, вказаним в підручниках, можна його завантажити у комп'ютер чи телефон, щоб прослуховувати вправи, необхідні для розвитку звуковимови. Відповідно, підручники містять практичні завдання для читання, перекладу, вправлення у використанні лексичних, граматичних, фонетичних форм. Граматика також забезпечена короткими узагальнювальними схемами граматичних форм, які вивчалися у кожному розділі. Усі пояснення і спілкування викладачі ведуть лише німецькою мовою. Такі пояснення, особливо граматики, спочатку не зрозумілі всім курсантам. Через пів року їх розуміє третина чи менша половина групи. Тому чимало курсантів в домашніх умовах послуговуються ще й україно-німецькими програмами чи підручниками з інтернету. Темпи проходження курсів, особливо інтеграційних, швидкі. Фактично за період, відведений для вивчення кожного розділу того чи іншого модуля, психологічно неможливо успішно засвоїти пропонований обсяг словника і навчитися правильно і невимушено користуватися ним відповідно до фонетичних і граматичних форм. Ці труднощі, породжені огульним застосуванням методу «занурення» в іншомовне середовище, долають поступово, з часом.

Попри всі умови, створені в освіті для адаптації переселенців у незвичному середовищі, переважна більшість з них мріє про повернення на Батьківщину в Україну.

Список використаних джерел

1. Кабінет Міністрів України (2016. Грудень 14.) Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (розпорядження № 988-р). URL: <http://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-skola>
2. Linie 1. Deutsch in Alltag und Beruf. Kurs - Übungsbuch A2.2 mit Audios und Videos. Ernst Klett Sprachen. Stuttgart, 2017. P. 256/135.

Аторіна Вікторія Миколаївна,

д-р філософії, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНІСНОГО КОМПОНЕНТА ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Оволодіння майбутніми вихователями закладів дошкільної освіти естетичною компетентністю набуває особливого значення у зв'язку з вимогами Базового компонента дошкільної освіти до естетичних знань, умінь і навичок фахівців, які мають виховати в дітей дошкільного віку почуття краси в її різних проявах, ціннісне ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва.

Різні аспекти естетичного виховання, формування й розвитку естетичної компетентності майбутніх фахівців досліджено Л. Глазуною, О. Заїкою, Л. Масол, Л. Михайловою, Г. Падалкою, О. Рудницькою, Г. Сотською, Н. Федорченко, Т. Швець, О. Щолоковою та ін.

У результаті аналізу компонентів компетентності фахівця-педагога [1; 4] виділяємо в структурі естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (ЕКМВЗДО) такі компоненти: мотиваційний, особистісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний. Коротко охарактеризуємо діяльнісний, який є важливим структурним компонентом розвитку ЕКМВЗДО. Він представлений комплексом художньо-естетичних, психолого-педагогічних, фахово-методичних та спеціальних умінь, які вможливають перетворення навколишнього світу за законами краси й реалізацію змісту естетичного виховання дітей дошкільного віку.

У тлумачному словнику української мови діяльність визначається як праця, дії людей у якій-небудь галузі [2]. Загальновідома структура діяльності містить мету, засіб, результат і сам процес.

У контексті нашого дослідження заслуговують на увагу погляди Н. Голоти, О. Дронової, Г. Сухорукової, Л. Янцур [5]. Учені вважають, що майбутні вихователі стануть компетентними педагогами, успішними організаторами і супроводжувачами в організації образотворчої діяльності дитини, якщо: збагатять свої уявлення про образотворче мистецтво, осмислять його історію як джерело творчих пошуків змісту освітньої програми, розвивальних занять із дитиною; зацікавляться образотворчим мистецтвом як елементом культури людства, чинником розвитку особистості; оволодіють художньою практикою: зображально-виражальними можливостями матеріалів, техніками зображення в різних видах образотворчого мистецтва (живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративне мистецтво) та особливостями творчого процесу художника в них; усвідомлять феномен художника як зразка креативної поведінки та життєтворчості для дитини [5].

Комплекс художньо-естетичних умінь майбутнього вихователя ЗДО охоплює вміння естетичного сприймання, аналізу й інтерпретації творів мистецтва відповідно до авторського задуму, розуміння єдності форми та змісту, самостійного пізнання мистецтва, естетичного оцінювання його творів.

Комплекс психолого-педагогічних умінь майбутнього вихователя ЗДО як компонент естетичної компетентності вмщує такі вміння: аналізувати й вибирати навчально-виховний матеріал відповідно до мети навчання і естетичного виховання, ураховуючи рівень навченості й вихованості дітей; здійснювати дидактичне перероблення матеріалу, адаптуючи його до рівня розвитку й естетизації вихованості дітей; розподіляти обов'язки під час спільної діяльності (зображувальної, ігрової, трудової, художньої тощо), ураховуючи психологічні особливості, рівень розвитку та наявні вміння дошкільників; визначати логічну структуру організації занять (музичних, із зображувальної діяльності) й інших режимних моментів.

Комплекс спеціальних умінь майбутнього вихователя ЗДО утворюють уміння, що в своїй основі містять задатки до різних видів діяльності (малювання, ліплення, співу, гри на музичних інструментах, вишивання, виконання фізичних вправ, рухів під музику, складання віршів тощо).

Комплекс фахово-методичних умінь майбутнього вихователя ЗДО становлять уміння: навчити дитину помічати красиве в навколишній дійсності й оцінювати це, послугуючись критеріями естетичними й сенсорними еталонами; сприймати об'єкт та аналізувати його, виокремлюючи естетичні особливості, з метою подальшого відображення в продуктах зображувальної діяльності – малюнку, аплікації, ліпленні, конструюванні; навчити аналізувати власні роботи і роботи своїх одногрупників; розробляти конспекти занять із різних видів дитячої діяльності, сценарії розваг, свят й реалізовувати їх.

Отже, діяльнісний компонент у комплексі з іншими повною мірою розкриває структуру естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та сприяє чіткому виокремленню шляхів її розвитку.

Список використаних джерел

1. Аторіна В. М. Розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у фаховій підготовці: дис. ... д-ра філософії: 011 Освітні, педагогічні науки. Глухів, 2021. 314 с.
2. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків, 2006. 540 с.
3. Рожнова В. М. Модель розвитку естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Traektoria Nauki = Path of Science*. 2021. Vol. 7. № 1. С. 5001–5006.
4. Рожнова В. М. Сутність та структура естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Глухів, 2019. Вип. 40. С. 71–79.
5. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник / за заг. ред. Г. В. Сухорукової. Київ, 2019. 376 с.

Бабачук Юлія Михайлівна,

*асистент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ БАЗОВИХ НАВИЧОК ГРИ «БАСКЕТБОЛ»

На сучасному етапі розвитку суспільства, що характеризується динамікою змін, особливої значущості набувають проблеми виховання здорових і гармонійно розвинених людей, яким притаманні високий рівень розумової та фізичної працездатності. Відповідно до цього актуальності набуває пошук шляхів удосконалення системи фізичного виховання дітей дошкільного віку, оскільки незаперечним є той факт, що цей період життя є найсприятливішим для їх фізичного та психічного розвитку [2].

Комплексні дослідження щодо використання елементів баскетболу у фізичному вихованні дошкільників і визначення їх методичної бази належать Е. Адашкявичене, Е. Вільчковському, В. Гришину, Т. Дмитренко, О. Конох, О. Курку, Т. Осокіній. Незаперечним є той факт, що впродовж останніх десятиліть у вітчизняній науці не було проведено жодного фундаментального дослідження, спрямованого на навчання дошкільників елементам спортивної гри в баскетбол.

Аналіз наукових досліджень, методичних посібників з фізичного виховання дітей дошкільного віку переконливо свідчить, що автори одноставно підкреслюють доцільність використання елементів баскетболу як одного із засобів фізичного виховання старших дошкільників. Так, Л. Бейба, Е. Вільчковський, О. Кенеман, Т. Осокіна та ін. рекомендують застосовувати гру в баскетбол або включати елементи баскетболу в рухливі ігри. Вправи та ігри з м'ячем удосконалюють навички з основних рухів у дітей, розвивають не лише великі, але й дрібні м'язи кисті рук, підвищують рухливість суглобів.

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти дитина повинна оволодіти сукупністю вмінь і навичок основних рухів, пов'язаних з ходьбою, бігом, відштовхуванням і приземленням, стрибками у висоту та довжину, метанням предметів у ціль, лазінням [1]. Саме ці вміння мають важливе значення в системі фізичного виховання дошкільного періоду. Вони лежать в основі повсякденної та трудової діяльності дошкільників, є органічною складовою спортивної гри в баскетбол.

Оволодіваючи основами гри в баскетбол, дитина згідно з програмою розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі» повинна вміти вести м'яч правою та лівою руками з відскоком від землі (підлоги), рухаючись у різних напрямках; кидати м'яч у кошик обома руками від грудей, знизу, від плеча; передавати м'яч іншій дитині обома руками від грудей у русі; ловити м'яч, що летить на різній висоті (на рівні грудей, над головою, збоку, знизу, біля підлоги тощо), з різних сторін [3].

Проаналізувавши методичну літературу, зазначаємо, що діти повинні опанувати техніку гри в баскетбол, яка складається з двох видів дій: рухи, які виконуються без м'яча або з м'ячем в руках без передачі його партнеру (стійка, зупинка, повороти, стрибки, обманні рухи); дії з м'ячем: ловля, передача, ведення та закидання м'яча в кошик.

Для гри в баскетбол необхідно засвоїти кидки м'яча в кошик обома руками від грудей, з-за голови та однією рукою від плеча. Спочатку ці кидки виконуються з місця, діти мають влучити в кошик, а потім після ведення м'яча або передачі його від партнера, біля щита. Аналіз змісту програм навчання і виховання дітей дошкільного віку свідчить, що цими основними рухами діти починають оволодівати з молодшого дошкільного віку.

У цілому, характеризуючи особливості навчання дітей старшого дошкільного віку елементів баскетболу, можемо зазначити, що дітям у процесі навчання необхідно володіти багатьма складними руховими діями, які передбачають певний рівень фізичного та психічного розвитку дитини, їх рухової підготовленості. Виходячи із твердження, що дошкільний вік є важливим етапом у формуванні основ рухової сфери дитини, засвоєння широкого спектру рухових навичок, що необхідні для забезпечення життєдіяльності дитини, є основним завданням у процесі навчання дітей гри в баскетбол. Навчання рухових дій є складним, динамічним керованим процесом, а його ефективність багато в чому визначається відповідністю засобів і методів навчання, що застосовуються, психофізіологічними та індивідуальними особливостями організму дитини. У дітей старшого дошкільного віку процес формування рухових умінь і навичок протікає відповідно до загальних закономірностей, що обумовлені його фізіологічною основою, та має певні відмінності, які пов'язані з віковими та індивідуальними особливостями організму дитини і повинні враховуватися в процесі навчання елементів баскетболу.

Отже, аналіз наукових досліджень дозволив нам визначити основні базові вміння та навички, необхідні для гри в баскетбол, а саме: оволодіння стійкою баскетболіста та утримання м'яча; підкидання і ловіння м'яча; відбивання м'яча від підлоги різними способами; ведення м'яча правою та лівою руками на місці, навколо себе, з просуванням уперед, зі зміною напрямку; кидання м'яча в ціль та на дальність; кидання м'яча в кошик двома руками від грудей, знизу та однією рукою від плеча з місця.

Перспективою зазначеної проблеми є аналіз техніки вправ; формування уявлень про рухову дію; визначення помилок і їх причин; розроблення завдань, що дозволяють виправити помилки.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponentdoshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 12.04.2023).
2. Богиніч О. Л., Бабачук Ю. М. Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор для дітей старшого дошкільного віку: методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 224 с.
3. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

Баранник Наталія Олексіївна,

*канд. пед. наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ДО ПИТАННЯ ПРО ОНІМНУ ЛЕКСИКУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Оніми (власні назви) супроводжують людину упродовж усього життя; вони є невід'ємним компонентом словникового складу будь-якої мови; саму наявність власних імен та їх протиставлення іменам загальним науковці відносять до мовних універсалій. У всіх мовах світу розрізняють дві лексичні групи – апелятивну, що об'єднує загальні назви, й онімну, що охоплює власні назви. Український мовознавець Ю. Карпенко зазначав, що в кожній мові існують мільйони власних назв, які несуть потужну інформативність і значне мовне навантаження [1, с.16].

Проблема функціонування власного імені має давню історію: уже в Стародавньому Єгипті, Стародавній Греції та Стародавньому Римі почали звертатися до питання про походження та значення імені. Сьогодні ономастика як лінгвістична наука активно розвивається в багатьох країнах світу.

У сучасній лінгвістиці ономастичний (онімний) компонент активно досліджується на матеріалі української мови (О. Мороз, Н. Бабич), польської (А. Кравчук), чеської (Л. Степанова),

болгарської (М. Леонідова), англійської (Г. Манушкіна, О. Сафронова), німецької (Р. Охштат, Н. Щербань) та ін. Опис семіотичної сутності онімної лексики та особливостей її семантичного змісту здійснено в працях Дж. Мілля, А. Гардинера, О. Єсперсена, О. Ахманової, В. Горпинича, Ю. Карпенка, В. Німчука, І. Муромцева, М. Торчинського, О. Стрижака, О. Суперанської та ін.

Аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що власні назви, або оніми, є засобом виокремлення певного об'єкта серед інших; вони одночасно номінують, індивідуалізують і ідентифікують його. Однією з головних проблем теорії власної назви в лінгвістиці є проблема специфіки онімів, питання про розмежування власних і загальних назв, відмінності в значенні онімів. О. Селіванова та ін. пояснюють поняття *власне ім'я (онім, онома)* як «слово, сполуку, речення, яке служить для виокремлення названого ним об'єкта, його індивідуалізації й ідентифікації» [3, с. 67]. Власні імена є онімами, які формують ономастичний простір у лексичному масиві мови. Онімне значення містить певне співвіднесення з референтом (людиною, твариною, астрономічним об'єктом), а також компонент відомості імені, стилістичну, оцінну, емотивну й естетичну інформацію (зокрема в тексті). Збігаються погляди в науковців і на поняття *апелятива* (від лат. *ponen appellare*) – загальної назви на противагу власній.

Істотна різниця між власними й загальними назвами полягає в тому, що *власні імена* – одиниці мови – мовлення, які служать для підкреслено конкретного називання окремих предметів дійсності. Призначення *загальних назв* – виражати поняття про певний клас предметів і називати один або кілька конкретних предметів цього класу. Функція власного імені полягає в називанні, визначенні предмета в його співвідношенні з класом однотипних чи споріднених предметів. Загальні назви на першому плані виражають поняття, на другому – позначають предмет; власні назви, навпаки, на першому плані – виділяють предмет, на другому – співвідносять його з подібними.

Український ономатолог Ю. Карпенко не вважає, що функціональний підхід до проблеми є основним, достатнім і надійним, оскільки, на думку вченого, не можна беззастережно визнавати за загальними назвами функції узагальнення (класифікації), а за власними – функції індивідуалізації: індивідуалізувати можуть не лише власні, але й загальні назви. Тому, визнаючи безсумнівність функціональних відмінностей власних та загальних назв, науковець підкреслює, що вони йдуть не по лінії узагальнення – індивідуалізації, а по лінії роз'єднання – об'єднання. У цілому учений приходить до висновку, що власні назви виконують, насамперед, номінативну функцію, називають певні предмети, загальні – семасіологічну: вони не тільки називають, але й виражають поняття про предмет [1, с. 49].

Складний комплексний характер об'єкта ономастичних досліджень, на думку науковців, зумовлює введення термінів *онімний простір* і *онімне поле* [5]. О. Суперанська, М. Торчинський стверджують, що *онімний простір* складається із сукупності *онімних полів*, будується на реальних і вдуманих іменах. Це польова структура з ядерними і периферійними розрядами онімів. *Онімне поле* розуміється як певна організована кількість елементів, одиниць, у межах якої реалізуються закономірності їх систематизації та функціонування, тобто це упорядкована ієрархізована сукупність власних імен [5, с. 12]. Центральне місце в *онімному просторі* (полі) належить антропонімам. Навколоядерний простір становлять антропонімні розряди (теоніми, міфоніми, зооніми та ін.). Топонімія і космонімія становлять ядерно-периферійну репрезентацію залежно від таких екстралінгвістичних чинників, як величина іменованого об'єкта, ступінь популярності власного імені та ін. [5, с.12]. Ядерно-периферійні відношення мають місце й усередині окремих ономастичних розрядів. Так, серед антропонімів центральне місце посідають особові імена, до них приєднуються прізвища та імена по батькові. Прізвиська, псевдоніми, вуличні імена і прізвища належать до периферії антропонімічного поля (субполя), оскільки не є обов'язковими для офіційного називання людини, бо антропонімічна система на сучасному етапі її розвитку має трикомпонентну структуру – ім'я, по батькові, прізвище [5, с.12].

Грунтовний опис власних імен, як і будь-якого лінгвістичного матеріалу, не можливий без певної класифікації. У зв'язку з різноманіттям ономастичних явищ, різними можуть бути й критерії, за якими здійснюється класифікація імен. В основу членування ономастичного простору на сектори і поля покладено критерій співвіднесеності номінацій з іменованими об'єктами. Так, О. Суперанська, характеризуючи принципи класифікації онімів на основі різних критеріїв і

намагаючись під час систематизації враховувати їхню належність до певних мов, територій, соціальних формацій тощо, на перше місце ставить саме типологію власних назв у зв'язку з іменованими об'єктами, «оскільки співвіднесеність з предметом, як правило, визначає «обличчя» імені й інші його характеристики» [4, с. 160]. Дослідниця здійснила класифікацію власних назв з урахуванням їх лінгвальних й екстралінгвальних ознак: 1) за зв'язком з іменованими об'єктами; 2) за шляхом створення назв, їхнім призначенням і дихотомією «назви в офіційному і неофіційному вживанні»; 3) по лінії «мікро – макро»; 4) структурну; 5) хронологічну; 6) за мотивацією й етимологічною; 7) за обсягом закріплених в онімах понять; 8) відповідно до дихотомії «мова – мовлення»; 9) стилістичну й естетичну [4].

М. Торчинський, досліджуючи українську ономастику, зазначив, що весь ономастикон можна поділити на шість онімних полів, які, у свою чергу, поділяються на сектори: *вітоніми* (назви об'єктів живої природи), *топоніми* (назви географічних об'єктів), *космоніми* (назви космічних об'єктів), *прагматоніми* (назви об'єктів, пов'язаних із матеріальною сферою діяльності людини), *ідеоніми* (назви об'єктів, пов'язаних із нематеріальною сферою діяльності людини) та *ергоніми* (назви постійних або тимчасових об'єднань людей) [5].

Заслугує на увагу типологія онімів, розроблена автором сучасної когнітивної лінгвістики О. Карпенко [2], яка залежно від типів денотатів, способів їх пізнання й номінації виокремила власні назви у дев'ять фреймів: *антропонімічний*, *топонімічний*, *теонімічний*, *ергонімічний*, *зоонімічний*, *космонімічний*, *хронімічний*, *хремонімічний* та *ідеонімічний*. Кожен фрейм складається з кількох субфреймів, або доменів.

Отже, сучасна *онімія* – це результат тривалої цілеспрямованої культурної й мовної діяльності людей. Ґрунтовне вивчення системи онімної лексики можливе лише за умов комплексного врахування її розвитку, змін, що в ній відбуваються, та екстралінгвістичних чинників. Для цього необхідний детальний аналіз зв'язків не лише розрядів онімів, вивчення не тільки різноманітних відношень антропонімів, топонімів, зоонімів та інших онімів, а й зв'язків власних назв та апелютивів.

Список використаних джерел

1. Карпенко Ю. О. Ономастичні міркування. Записки з ономастики: зб. наук. праць / відп. редактор Ю. Карпенко. Одеса, 2005. Вип. 9.
2. Карпенко Ю. О. Теоретичні засади розмежування власних і загальних назв. *Мовознавство*. 1975. № 4. С. 49
3. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
4. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. Москва: Наука, 1973. 366 с.
5. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія. Хмельницький: Авіст, 2008. 550 с.

Барсуковська Галина Петрівна,

*ст. викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ ВИХОВАНЦІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІКТ

Формування особистості дітей дошкільного віку – одне з найвагоміших завдань дошкільної освіти. Освіта дітей дошкільного віку передбачає формування соціальної, моральної, екологічної компетентностей, фізичне виховання та зміцнення здоров'я, психологічну та інтелектуальну підготовку до шкільного навчання, трудове виховання, естетичний розвиток. На основі аналізу напрацювань вітчизняних і зарубіжних науковців методологічними засадами дослідження взаємодії вихователя з батьками вихованців визначено гуманістичний, особистісно зорієнтований, технологічний, контекстний, аксіологічний і рефлексивний підходи; принципи партнерської взаємодії: цілісність вивчення проблеми, комплексне застосування методів, зв'язок теорії із практикою, об'єктивність, педагогічна ефективність, міждисциплінарні зв'язки, додатковість, адекватність. Усі ці принципи, які реалізуються у засобах, формах взаємодії необхідно навчитися адаптувати в умовах дистанційної освіти.

Аналіз сучасного стану виховання дітей у сім'ях дає підстави стверджувати, що існує велика кількість актуальних педагогічних проблем, до яких можна віднести відсутність стратегії та послідовності в методах і принципах виховання, недостатність педагогічної культури, проблеми первинної соціалізації дитини та усвідомлення батьками співвідношення природи і виховання кожної особистості, нестабільність емоцій сімейного спілкування, вплив інформативного кола та індустрії розваг на життя сім'ї тощо. Складність сучасних педагогічних проблем та невміння знайти правильні рішення призводять до численних батьківських помилок. Їх причини полягають у нездатності батьків до самокритики, відсутності знань, навичок і вмінь з догляду та виховання, спілкування з дітьми різного віку; нерозумінні того фактору, що саме сім'я та спілкування в ній, яке слугує не тільки своєрідним фоном усієї життєдіяльності, а й провідним засобом виховання дітей, є найважливішими чинниками формування особистості. В умовах війни ці проблеми загострюються, додаються нові.

Уважаємо, що під час опанування студентами тем «Сім'я як соціокультурне середовище, в якому виховується дитина», «Співпраця колективу ЗДО з родинами вихованців» у процесі викладання педагогіки дошкільної обов'язковим є вивчення матеріалу про використання ІКТ у роботі з батьками вихованців, а запорукою високої оцінки мають бути знання про різновиди соціальних мереж, чатів та можливості їх використання в індивідуальній та груповій роботі з батьками. Під час лабораторних занять студенти в обов'язковому порядку повинні навчитися пропонувати варіанти, моделювати елементи роботи з батьками у чатах аналізувати досвід ЗДО у мережі Інтернет та досвід дитячих садків під час практики. Також кожен студент повинен мати власну електронну картотеку ігор, ігор-занять, відеосюжетів для батьків різних видів класичних, а також авторських ігор. У процесі практичних занять бажано планувати завдання по виконанню творчих проєктів на тему дистанційної роботи з батьками. У процесі опанування дисципліни «Комп'ютерні технології у роботі з дітьми» обов'язковим є висвітлення теми з питань дистанційної роботи з батьками, а у ході практичних занять студенти пишуть доповіді на теми консультування батьків з питань різнобічного виховання дітей у сім'ї, розробляють презентації рекомендацій для батьків з питань організації ігор, методики проведення прогулянок, розваг, піших прогулянок, пробують моделювати адаптовані до умов дистанційної освіти дидактичні ігри тощо.

Під час настановних конференцій до практик, дистанційних зустрічей з методистами, вихователями рекомендуємо наголошувати на обов'язковому висвітленні досвіду дистанційної співпраці з батьками. А груповим керівникам рекомендуємо наголошувати на висвітленні під час звітування студентами набутого досвіду.

Список використаних джерел

1. Волосяк А. А. Впровадження та поширення ІКТ у роботі ДНЗ з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю. URL: www.roippo.org.ua/upload/iblock/fe1/posibnyk-zakhodu.pdf (дата звернення: 28.04.2023).
2. ІКТ-технології (Сайт для педагогів ДНЗ). URL: <https://sites.google.com/site/sajtdlapedagogivdnz/home/ikt-tehnologiie> (дата звернення 1.09.2019).
3. Романюк І. А. Перспективне планування впровадження комп'ютерних технологій в освітній процес ДНЗ. URL: liyalno1.blogspot.com/2013/06/blog-post_14.html. (дата звернення: 28.04.2023).
4. Чекан О. І. Застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 184 с.

Білевич Світлана Вікторівна,
*канд. пед. наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти
 Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Нині вважається, що найбільш ефективними стратегіями розвитку суспільства є технології, орієнтовані на регіональний розвиток [1]. Завдяки впровадженню регіонального підходу освітні системи набувають нових властивостей, які не притаманні загальнонаціональній системі. Відтак освітньо-професійні програми підготовки здобувачів освіти за однаковими спеціальностями в університетах України стають унікальними.

Регіональний підхід у навчанні студентів передбачає організацію освітнього процесу із залученням та використанням місцевих ресурсів, традицій та культури для покращення якості навчання. Цей підхід підтримує ідею того, що краще вивчати предмет, коли він має взаємозв'язок із конкретним місцем, де людина народилася або мешкає.

Завдяки залученню місцевих ресурсів суттєво збагачується освітнє середовище. Адже заняття можна проводити не лише в аудиторії, а й у приміщенні музею, бібліотеки і навіть під відкритим небом, вивчаючи архітектурні пам'ятки. Проведення майстер-класів із залученням місцевих майстрів народного мистецтва значно урізноманітнює процес навчання та підвищує рівень пізнавальної мотивації. В умовах дистанційної освіти заняття можна проводити з використанням ресурсів віртуальних музеїв чи відео-майстер-класів.

Регіональний підхід у навчанні особливо корисний для географії, історії, мови та літератури, мистецтва, екології та інших галузей, де місцеві ресурси та культурні аспекти є важливими складниками навчального процесу.

Один з головних принципів регіонального підходу полягає в тому, що студенти навчаються за допомогою місцевих ресурсів, таких як історичні місця, природні пам'ятки, музеї, бібліотеки, а також за допомогою місцевих фахівців, які діляться своїм досвідом і знаннями.

Відродження та розвиток традиційної культури різних регіонів України на сьогодні є важливою умовою збереження нашої національної ідентичності. А в прикордонних регіонах взагалі це є питанням національної безпеки. Адже підсилення контрасту в мові, культурі, світогляді по обидва боки українсько-російського кордону є не менш важливим, ніж спорудження бетонного паркану. Тож освітні заклади різного типу на сьогодні часто стають осередками сталого розвитку громад. Глухівська громада (Сумська обл.) є одним з прикладів, адже в цьому затишному провінційному містечку розташований один із найстаріших педагогічних вишів України – підготовка вчителів тут розпочалася 1874 року.

За роки незалежності нашої країни зміст трудового навчання суттєво збагатився за рахунок вивчення учнями різноманітних ремесел і традиційних видів декоративно-ужиткового мистецтва. Ця тенденція суттєво вплинула і на зміст підготовки майбутніх учителів технологій. Відтак студенти опановують традиційні види декоративно-ужиткового мистецтва, навчаються проєктувати вироби в етнічному стилі, беруть участь у різноманітних творчих конкурсах і виставках. Регіональний підхід до формування змісту відповідних освітніх компонентів дозволяє посилити мотивацію студентів до вивчення декоративно-ужиткового мистецтва, збагатити досвід здобувачів освіти завдяки відвідуванню музеїв, виставок, майстер-класів місцевих майстрів, урізноманітнити навчальні завдання за рахунок етнографічних мінідосліджень.

Зокрема, студенти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка поглиблено вивчають традиційні види і техніки, специфіку орнаментики декоративно-ужиткового мистецтва, які є характерними для Сіверщини. Сіверщина, Сіверська Україна – це одна з назв історико-етнографічного регіону України, територія Давньої Русі по річці Десні, що включала басейн середньої та нижньої Десни, північно-східний «кут» України в межах Чернігівської та Сумської областей [3].

Новгород-Сіверська школа дереворізьблення – потужний осередок, що відіграє важливу роль у відродженні та розвитку традицій деревообробних ремесел регіону. Художнє

дереворізблення Чернігівщини, що розвивається переважно завдяки цій мистецькій школі, у 2019 році внесено до переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України [2]. Тож майбутні вчителі трудового навчання та технологій Глухівського університету поглиблено опановують локальні особливості декорування дерев'яних виробів.

Кролевецькі ткані рушники відомі у всьому світі. Кролевецьке переборне ткацтво одним із перших потрапило до переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України [2]. Завдяки співпраці з Музеєм Кролевецького ткацтва (м. Кролевець) викладачі та студенти мають можливість опанувати ази ткацтва та вивчати особливості орнаментики старовинних музейних експонатів.

Техніки вишивання та орнаменти традиційних сорочок Чернігівщини (Глухівський повіт з кінця XIX століття належав до складу Чернігівської губернії) студенти вивчають з першоджерел. У місцевому краєзнавчому музеї зберігаються старовинні зразки чоловічих і жіночих вишиванок. Значну частину інформації про особливості вишивки Чернігівської губернії можна знайти в працях Пелагеї Литвиної (1833–1904), яка багато років свого життя присвятила вивченню орнаментів для вишивання, ткацтва та писанкарства Чернігівської губернії, зокрема і Глухівського повіту.

Давній промисел – плетіння з кореня сосни, який ще наприкінці XIX століття широко побутував на території поліської зони України, донедавна був майже забутий. Проте деякі студенти Глухівського університету опанували цю традиційну техніку плетіння і відроджують це ремесло, виготовляючи різноманітні побутові речі – хлібниці, таці, кошики тощо. Сировину заготовляють у місцевих соснових лісах. Цей процес хоч і трудомісткий, але результат того вартий, адже вироби з кореня сосни не бояться вологи і служать понад сто років.

Таким чином, вивчення регіональних особливостей декоративно-ужиткового мистецтва студентами педуніверситету сприяє відродженню традицій народної творчості та збереженню різноманіття нематеріальної культурної спадщини України. Набуті знання та вміння майбутні вчителі трудового навчання та технологій застосовують під час проходження педагогічної практики, проведення масових культурних заходів, а також у процесі проектування та виготовлення виробів в етнічному стилі. Це сприяє популяризації традиційного декоративно-ужиткового мистецтва не тільки серед молоді, а й серед старших поколінь громади, що на сьогодні є вкрай важливим для підвищення рівня національної самосвідомості мешканців східного прикордоння України задля зміцнення не лише фізичних, а й ментальних кордонів з країною-агресором.

Список використаних джерел

1. Алфімов В. М. Регіоналізація як тенденція розвитку сучасних освітніх систем. *Наукові праці Вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»*. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. 2019. № 1. С. 4–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdntu_pps_2019_1_3.
2. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-objektiv/>.
3. Сіверщина. Історико-географічні регіони / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/REF0000253>.

Біліченко Павло Геннадійович,

*канд. пед. наук, доцент, в. о. завідувача кафедри
педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФОРМУВАННЯ ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ У ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДАХ ФРАНЦИСКА СКОРИНИ

Сьогодні широковідомим є ім'я східнослов'янського першодрукаря Франциска Скорини (1470? – 1551?). Він ще на початку XVI ст. уперше переклав руською (старобілоруською) мовою та видав 23 книги Біблії. Автор доповнив їх оригінальними передмовами та післямовами,

прагнучи донести повний зміст Святого Письма до кожної людини. Ф. Скорина також істотно вплинув на розвиток суспільно-філософської та педагогічної думки.

Ми вважаємо, що у світогляді Ф. Скорини домінантним є саме етичний аспект. Знаменитий полочанин справедливо вважається одним із засновників східнослов'янської гуманістичної думки. Виходячи з позицій раннього християнства, він у числі перших переосмислив моральні засади і норми середньовіччя. Головною заслугою Ф. Скорини в цьому процесі та популяризації етико-педагогічних ідей, на яких згодом ґрунтувалося моральне виховання, була ефективна спроба ввести у релігійно-біблійне сприйняття світські, життєствердні начала.

Пріоритетну роль у формуванні особистості Ф. Скорина надавав саме моральному вихованню, «лікуванню» душі людини як спеціально організованому процесу вдосконалення людської природи. Прагнучи надати людям допомогу в цьому, він, «будучи лекарем телесним досконалим, видяй вси речи телесные, иже суть суетны и минущи, возжеле быти лекарем душ наших» [1, с. 103]. Ф. Скорина і прихильники його ідей вважають, що лишень на шляху духовного оздоровлення особистості та суспільства можливо на землі досягнути «небесного життя».

Переосмислення ролі морального виховання в організації суспільного життя та становленні кожної особистості дало можливість Ф. Скорині відновити античну ідею про людину прекрасну тілесно та духовно. Ця ідея свого часу була відкинута середньовічними теологами. Мислитель зміг побачити саме в ній можливість гармонійного розвитку людини. Він розглядав її у гармонійній єдності з основними постулатами християнської віри.

«Да совершенен будет человек Божий и на всяко дело добро уготован, – яко святыи апостол Павел пишет» [1, с. 17], так визначив ідеал людини Ф. Скорина. При цьому досконалість розумілася ним передусім як духовна цілісність. В одній зі своїх передмов він, погоджуючись із царем Соломоном, так розкривав це поняття: «Бога бойся и заповеди его соблюди, той ест воистинну совершеный человек» [1, с. 26].

Одна з важливих заслуг Ф. Скорини полягає в тому, що він достатньо прогресивно для свого часу розв'язав проблему щодо поєднання інтересів суспільства та особистості відповідно до традицій народної педагогіки, які збігаються з положеннями християнської етики. Саме такий підхід до осмислення моральних основ суспільного буття виділяє його на фоні західноєвропейського індивідуалізму. При цьому він підкреслював, що завданням виховання має на меті становлення діяльнісно-активної особистості. Будь-яка духовність, яка не виявляється в реальних практичних справах, нічого не варта, і Ф. Скорина погоджується із християнською заповіддю – «вера бо без дел мертва ест» [1, с. 105]. Досконала людина, на його думку, – це така яка з повагою та прихильністю ставиться до простих людей і надає їм різну допомогу для полегшення життя. На відміну від аристократизму західноєвропейських гуманістів, Ф. Скорина постійно звертав увагу на простих людей. Цитуючи слова пророка, він попереджає, що «богати, обидяще убогих, приимут отмщение» [2, с. 194].

Першооснови християнського віровчення в поєднанні з досвідом народної педагогіки підштовхнули Ф. Скорину вивести на одне з провідних місць у структурі людського ідеалу таку морально-духовну якість, як людинолюбство. При обґрунтуванні цієї якості мислитель за основу обрав біблійну заповідь: «Возлюбиши ближнего своего, яко сам себе» [1, с. 62]. Але відповідно до гуманістичної спрямованості епохи, Ф. Скорина настільки розширив сферу цього постулату, що в нього він поширюється не лише на християнина, але й на іновірців. Філософ писав: «...каждый христианин наиболее любовь ко всем да соблюдает, еже ест совершена над все иные дарования, без нея же ничто prospешно ест» [1, с. 112]. Він розумів, що почуття любові до всіх людей не може існувати без любові до свого народу, до своєї Батьківщини. Патріотизм – одна з основних моральних якостей у змісті виховного ідеалу народної педагогічної традиції. Йому надавалося тут значно більша увага, ніж в інших європейських країнах. Скоринознавці стверджують, що саме поняття «Вітчизна», як філолофсько-етична та виховна категорія, було впроваджено до педагогічної думки східнослов'янського регіону саме Ф. Скориною.

Етико-педагогічні ідеї корифея пізнього Відродження у Східній Європі знаходили широкий відгук як у нього на батьківщині, так і за її межами. Та й у наступні епохи вони були затребувані багатьма поколіннями в їхньому прагненні до виховання більш досконалої організації життя, у досягненні високих етичних ідеалів у вихованні особистості.

У подальших розвідках ми продовжимо аналізувати творчість Ф. Скорини на предмет вивчення його філософсько-етичних поглядів на різні аспекти виховного ідеалу людини. Саме вони започаткували оновлення філософсько-педагогічної доктрини Нового часу в східноєвропейському регіоні.

Список використаних джерел

1. Скарына Ф. Творы: Прадмовы, сказанні, пасляслоуі. акафісты, пасхалія. Минск: Навука і техника, 1990.
2. Падокшын С. А. Філасофская думка эпохі Адраджэння у Беларусі Ад Францыска Скарыны да Сімяона Полацкага. Минск, 1990.

Бондаренко Микола Іванович,

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій Глухівського НПУ ім. О. Довженка

САМОСТІЙНЕ ПІЗНАННЯ ЯК ОСНОВА САМООСВІТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Самостійна робота студентів посідає особливе місце серед інших методів університетського навчання [2]. Вона доповнює і завершує їх функції, синтезує та інтегрує їх в інтересах майбутніх педагогів професійного навчання. Особливої актуальності самоосвіта набуває в умовах дистанційного навчання.

У сучасній психолого-педагогічній науці існують різні підходи до визначення поняття «самостійна робота студентів». Частина науковців характеризує її як специфічний вид навчально-пізнавальної діяльності. Р. А. Назімов визначає самостійну роботу як «різноманітні види індивідуальної, групової пізнавальної діяльності студентів, яка здійснюється ними на аудиторних заняттях та в неаудиторний час». Деякі спеціалісти розглядають самостійну роботу як засіб навчання в ролі специфічного педагогічного засобу організації і керування самостійною діяльністю студента в освітньому процесі, котра повинна включати метод навчального чи наукового пізнання. Вагомою ознакою самостійної роботи є наявність внутрішніх спонукань і пов'язане з ними осмислення змісту й цілей роботи.

Таким чином, самостійну роботу легко відрізнити від інших форм роботи. Наведені позиції науковців дають підстави запропонувати таке визначення цього поняття: самостійна робота – це такий спосіб навчальної роботи, коли: 1) студентам пропонуються навчальні завдання і методичні рекомендації для їх виконання; 2) робота виконується без будь-якої участі викладача, але під його керівництвом; 3) виконання роботи вимагає від здобувача освіти розумового напруження, творчого пошуку, опрацювання великої кількості інформаційних джерел.

На нашу думку, позитивний результат від самостійної навчальної роботи досягається тільки тоді, коли вона організовується та реалізується у освітньому процесі як цілісна система, що пронизує практично всі етапи і форми навчання. Необхідність самостійної роботи здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання є цілком очевидною.

На нашу думку, роль самостійної роботи збільшується не тільки тому, що при проведенні занять з використанням сучасних технічних засобів і технологій дистанційного навчання дуже складно дати (і засвоїти) масу знань, яка постійно збільшується та змінюється.

Як відомо, у вищих закладах освіти більшості зарубіжних країн саме самостійна робота студентів є основою їх навчання. Традиційні форми навчання (лекції, семінари, практичні заняття) допомагають студентам в організації їх самостійної роботи. Це знаходить своє відображення у структурі освітнього процесу. За даними ЮНЕСКО, частка самостійної роботи студентів у США перевищує 65 % .

У цих умовах велике значення має проблема оволодіння студентами раціональними прийомами самостійної освітньої діяльності, формування в них умінь та навичок самостійної навчальної роботи. Навчити студентів учитися, озброїти їх знаннями, умінням щодо саморозвитку в процесі подальшої освіти – одне з найважливіших завдань вищого закладу освіти.

Особливо актуальною ця проблема є в умовах дистанційного навчання для майбутніх педагогів професійної освіти, які повинні навчати нове покоління учнів самостійно вчитися. Для них саме самостійна робота, яка менше підлягає зовнішнім керівним впливам, спираючись на самостійну пізнавальну діяльність, може стати реальним інструментом засвоєння різноманітних поточних і перспективних об'єктивних і суб'єктивних смислів, самоаналізу, самооцінки, подальшого особистісного і професійного розвитку [3].

У сучасних нормативних документах [1] самостійна робота студентів визначається як основний засіб оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи, регламентується навчальним планом і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення конкретної дисципліни. Якщо раніше самостійна робота розглядалась як важлива складова освітнього процесу, яка все ж таки поступалась за вагомістю аудиторним заняттям, то в сучасних умовах, коли в більшості закладів освіти освітній процес здійснюється дистанційно, самостійна робота визначається головним складником вищої освіти. Звідси і виникає необхідність створення умов для формування вмінь і навичок самостійної навчальної роботи, необхідних для безперервної освіти і самоосвіти.

Багатьма дослідженнями доведена необхідність зворотного зв'язку в процесі навчання. Його значущість підтверджується особливим прагненням студентів до обговорень і диспутів, до перевірки отриманих знань у процесі своїх публічних виступів. Надзвичайно високо цінується і пропаганда своїх знань, яка дає можливість відчути студенту його слабкі і сильні місця. Як правило, всі, хто займається самоосвітою, готують доповіді, беруть участь в обговоренні виступів своїх товаришів, у диспутах. І ці колективні форми роботи заповнюють брак ланок самонавчання - контроль і облік отриманих самостійно знань. Студенти в процесі самоосвіти мають прагнути реалізувати всі основні ланки пізнання, що забезпечує ефективний перебіг цього процесу. Коли випадає якась ланка, здобувачі освіти починають відчувати незадоволення від своєї діяльності, намагаються її відновити.

Наступна характерна риса самостійного пізнання полягає в тому, що воно може будуватися студентами як пошуковий процес і як перетворювально-відтворювальний [3]. Діяльність, організована як пошукова, сприймається студентами як рішення пізнавальних задач.

Перетворювально-відтворювальна діяльність спрямована на безпосереднє засвоєння інформації з найрізноманітніших джерел. Причому процес самостійного пізнання інформації ніколи не зводиться до її пасивного поглинання і механічного відтворення, оскільки самостійне пізнання – це активне перетворення інформації, залучення її до наявної системи знань.

Визначивши загальні характерні риси самостійного пізнання в системі самоосвіти, ми дійшли висновку, що основна лінія розвитку самоосвіти студентів – це професійна самоосвіта. Її особливість, як нам здається, полягає в тому, що логіка її розвитку йде не в напрямі нарощування інформації, а в напрямі вирішення дедалі складніших професійних, виробничих, технічних завдань, у процесі чого і формується професійна майстерність.

Розкриваючи змістову складову самоосвіти студентів, відзначимо, що професійна самоосвіта гальмується саме у зв'язку з невідповідністю студентів до самостійної постановки і до самостійного вирішення продуктивних задач.

Список використаних джерел

1. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: навч. посіб. для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. Київ: Компас, 2007. 64 с.
2. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. Київ: Вересень, 2006.
3. Рогова О. В. Врахування специфіки змісту навчального матеріалу в процесі організації самостійної роботи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2002. 182 с.
4. Шпак В. П. Організація самоосвіти студентів педагогічних вузів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2004. 24 с.

Бурчак Ліана Володимирівна,
канд. пед. наук, доцент, в.о. завідувача кафедри біології та основ сільського господарства
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПОРТФОЛІО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ

Важливою формою науково-дослідницької роботи студентів є виконання проєктів хімічної тематики, що сприяє розвитку їхньої проєктної діяльності, формуванню дослідницької компетентності, підготовці конкурентоспроможної особистості, яка вмє творчо розв'язувати проблеми.

Дослідницьку компетентність майбутніх учителів хімії ми розглядаємо як якість, що проявляється в потребі особистості володіти методологією наукової творчості; умінні спостерігати й аналізувати, висувати гіпотези щодо вирішення дискусійних питань; виконувати дослідницьку роботу; умінні проводити педагогічні дослідження, організовувати учнівський експеримент; узагальнювати та передбачати наслідки дослідницької діяльності в процесі навчання у ЗВО та в подальшій професійній діяльності [1, с. 2].

Проєктна діяльність студентів стала предметом дослідження В. Г. Кременя, Є. С. Полат, Г. М. Шкільової та ін. До різновиду проєктної діяльності студентів останнім часом відносять портфоліо, про що можна довідатися з праць Н. В. Бекузарової, К. П. Осадчої, Л. В. Шелехової та ін.

Новітній словник іншомовних слів і виразів тлумачить портфоліо таким чином: візитна картка, тобто сукупність відомостей про людину, організацію; досьє, тобто збірка документів, зразків робіт, фотографій, що дають уявлення про можливості, послуги, що пропонуються фірмою чи фахівцем [3].

На думку О. Онопрієнко, навчальне портфоліо майбутнього педагога дозволяє підготувати фахівця, здатного вчити й самовдосконалюватися особистим прикладом, демонструючи реальність концепції освіти протягом усього життя [2].

Загальний аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури дозволяє констатувати, що портфоліо – це автентична, індивідуалізована, орієнтована на системну рефлексію навчальної діяльності технологія навчання, спрямована на реалізацію компетентнісного підходу [4].

Особлива роль у нашому дослідженні належала створенню портфоліо за напрямом «Дослідницька діяльність студентів – майбутніх учителів хімії», зміст і структуру якого представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Структура портфоліо студента (орієнтовна)

Назва структурної частини	Характеристика
I. Вступ	Фото автора портфоліо, резюме, цілі та завдання портфоліо, його структура.
II. Особисті досягнення	
2.1. Офіційні документи	Документи про закінчення школи, сертифікати олімпіад різного рівня, тестів, проєктів, стажувань, газетні та журнальні копії досягнень (замітки, тези, фото).
2.2. Життєвий досвід	Автобіографія, інтереси, фото, що їх підтверджують, відгуки вчителів школи, друзів, одногрупників.
2.3. Навчання у ЗВО, передпрофесійна та професійна підготовка (у даному випадку – навчання в педагогічному ЗВО)	Оцінки на етапах навчання в ЗВО, улюблені предмети, мотиви навчання, основні періоди навчання, погляди на майбутню професію, відгуки викладачів на різні види діяльності студента. Оцінки з педагогічної практики, характеристики студента-практиканта, відгуки вчителів, методистів щодо проходження студентом педпрактики тощо.

2.4. Наукова діяльність	Список наукових робіт з хімічних дисциплін, анотації до них, рецензії на виконані наукові роботи, відгуки до них, есе «Наука», «Науково-дослідницька робота студента у вищій школі», методичні блоки з виконання дослідницьких робіт, цікаві наукові факти, задачі, досліди, власні розробки з хімічних дисциплін, конспекти уроків, позакласних заходів, тести, анкети, список використаних бібліографічних джерел.
III. Я – в суспільстві	Список конкурсів, олімпіад, конференцій, семінарів, де були виступи, копії доповідей, програм.
IV. Погляд на себе і в майбутнє	Слабкі й сильні сторони характеру, мотивація, інтелект, оцінка власних досягнень, перспектива в подальшому погляд на світ, його реформування, оцінка власної конкурентоздатності, власний девіз тощо.

Така діяльність виявляє і розвиває інтерес студента, привчає його до роботи з науковою літературою, пошуку інформації в інтернеті, накопичення матеріалів, які можуть стати в пригоді майбутньому вчителю хімії в подальшій професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Бурчак Л. В. Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії в системі вищої освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Полтава, 2011. 20 с.
2. Онопрієнко О. В. Портфоліо як засіб контролю результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2010. Вип. 34. С. 121–127.
3. Словник іншомовних слів. URL: <http://www.jnsm.com.ua/ures/book/index.shtm>
4. Степко М. Ф., Клименко Б. В. Болонський процес і навчання впродовж життя: монографія. Харків: НТУ «Харківський політехнічний інститут», 2004. 112 с.

Бурчак Станіслав Олександрович,

*д-р пед. наук, доцент, декан факультету технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЕВРИСТИЧНА ЛЕКЦІЯ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Початок нового століття характеризується пошуком шляхів поліпшення якості вищої професійної освіти, що важливо для сталого розвитку суспільства й економічного добробуту країни. Соціально-економічна ситуація висуває нові вимоги до процесу підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, оскільки набуття лише предметних знань у сучасному соціумі не робить випускників конкурентоздатними на ринку праці.

Актуалізований ринковою економікою попит на конкурентоспроможних фахівців породжує першочергове завдання розвитку таких здатностей особистості, що розкривають її індивідуальні якості, інтелектуальні можливості й творчий потенціал, адже соціальний розвиток нації завжди тісно пов'язаний із творчістю.

Нові орієнтири професійної освіти, сучасні досягнення науки визначають вибір технологій, яким педагоги дедалі частіше надають перевагу [2].

Одним з таких засобів розвитку творчості майбутніх фахівців вважаємо евристичну лекцію, яку рекомендуємо активно використовувати в освітньому процесі педагогічного університету.

Евристична лекція вможливає формулювання проблеми здобувачами освіти, організацію власних відкриттів, забезпечення умов для створення здобувачами освіти нових освітніх продуктів, що є особистісними творчими якостями в рамках нашого дослідження.

Організація евристичного навчання в педагогічному закладі вищої освіти й розвиток евристичної діяльності здобувачів вищої освіти вможливується шляхом уведення в традиційне

навчання нових освітніх технологій, тобто в процес читання лекцій уведено поняття евристичних ситуацій.

Погоджуємося з думкою К. Власенко, яка під евристичною ситуацією розуміє «форму евристичного навчання, під час якої здобувач потрапляє в стан самостійного відкриття знань, за допомогою чого самостійно створює освітню продукцію» [3, с. 10].

В умовах пропонованих нами евристичних лекцій у контексті реалізації авторської системи розвитку творчості майбутніх учителів пропонуємо систему основних евристичних ситуацій, використання яких, як показали експериментальні дослідження, позитивно впливає на розвиток творчості майбутніх учителів. Серед них: ситуація орієнтування майбутнього педагога, бажання подолати особистісний опір до евристичної діяльності.

Ведення такої ситуації вможливується на евристичній лекції шляхом пропонування майбутнім педагогам евристичних ситуацій і задач, що мають великий ступінь визначеності змісту. Досвід показав, що ефективним засобом організації окресленої діяльності є усна робота на лекції; ситуація пошуку (організація евристичної діяльності на основі одержання нового навчального матеріалу).

Основа такої діяльності – евристичні ситуації і завдання напіввизначеного змісту, що вимагають його творчої переробки. Як показує практика використання таких лекцій, оптимальною формою в цій ситуації є діалогічне співробітництво майбутніх учителів (виконання роботи в парах змінного складу); ситуація перетворення (основою для її створення є евристичні задачі оптимально невизначеного змісту, в яких поруч із зазначеними предметом і метою діяльності слід визначити властивості, вибрати метод і спосіб її розв’язання [1].

В основі – групова діяльність, що вможливує створення атмосфери спільної творчої діяльності); ситуація інтеграції (діяльність здобувача в ній характеризується виявом суб’єктивного ставлення до фактів, що вже вивчені, самостійним пошуком проблем, суперечок та парадоксів, тобто виявом евристичної позиції в освітньому процесі).

Отже, широке впровадження евристики, інноваційних освітніх технологій є одним з основних шляхів підвищення якості вищої освіти, серед яких чи не найважливіше місце належить інформаційним технологіям. Активне використання інформаційних технологій в освітньому процесі сприяло появі лекційних занять інноваційного типу: лекція-візуалізація, лекція з мультимедійним супроводом, відеолекція та ін., використання яких ми вбачаємо доцільним у зазначеній системі.

Список використаних джерел

1. Lubart T. Children’s creative potential: an empirical study of measurement issues. *Learning and Individual Differences*. 2020. № 20. P. 388–392.
2. Бурчак С. О. Творчий розвиток майбутніх учителів математики: теорія і практика: монографія / за наук. ред. проф. В. П. Курок. Суми: Ельдорадо, 2021. 480 с.
3. Бурчак С. О. Творчі якості майбутнього вчителя математики в умовах нової української школи. *Інноваційна педагогіка: щомісячний науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. Херсон: Гельветика, 2020. Вип. 21. Т.1. С. 156–160.
4. Власенко К. В. Формування прийомів евристичної діяльності учнів на уроках геометрії в класах з поглибленим вивченням математики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 19 с.

Бутенко Галина Олександрівна,

*канд. наук з фіз. вих. і спорту, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ’Я УЧНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність проблем здоров’я важлива тому, що її вирішення впливає безпосередньо на економічну і соціальну сфери життя українського суспільства. Окрім того, здоров’я забезпечує повноту життя кожної людини, розширює її можливості та інтереси, робить життя різноманітним

[1; 2, с. 9]. Зміцнення здоров'я є одним з найважливіших педагогічних завдань фізичного виховання, вирішення якого має велике соціальне та економічне значення. У зв'язку із цим здоров'я людини перебуває в центрі уваги фахівців різних галузей знань, зокрема й фізичного виховання. Оздоровча спрямованість відображена в змісті одного із основних принципів фізичної культури [3; 4].

В останні роки відзначається певна тенденція щодо погіршення стану здоров'я різних верств населення України, зокрема й учнів різного віку [2; 3]. Сьогодні спостерігаються доволі високі темпи зростання кількості непрацездатного населення, поступово зростає показник кількості людей з особливими потребами. Ці показники значно перевищують кордони оптимальної парадигми здоров'я [1].

У зв'язку із цим фахівці [1; 2; 3; 4; 5] констатують негативні чинники, що безпосередньо впливають на стан здоров'я українців, та зазначають, що задля їх виправлення необхідна державна політика щодо розроблення та обґрунтування відповідних програм щодо фізичної та психічної реабілітації осіб, що постраждали унаслідок російсько-української війни (це положення стосується не тільки українських військовослужбовців, що безпосередньо приймали участь у бойових діях та набули будь-яких проблем зі здоров'ям, але й осіб, що повернулися із російського полону, осіб що зазнали втрат внаслідок окупації, внутрішнього та зовнішнього переміщення, втрати рідної людини тощо). Водночас формування культури здоров'я у людей різних вікових категорій, особливо учнів закладів загальної середньої освіти, залишається актуальною проблемою сьогодення.

Багато досліджень, що спрямовані на пошук та реалізацію шляхів зміцнення здоров'я учнів та знайшли застосування в практиці фізичного виховання, містять різні інноваційні технології здоров'язбереження та здоров'яформування, під час військового стану в Україні (а також попередніх два карантинних роки) перестали працювати. Діти України другий рік живуть у стані постійного стресу та відсутності необхідної кількості рухової активності. Таким чином, можна констатувати, що проблема оздоровлення дітей на сьогодні дуже далека від остаточного вирішення. Основними причинами цієї тенденції є недосконалість запропонованих способів впливів на організм, що в умовах воєнного стану іноді просто неможливо [5].

У педагогіці фізичного виховання вирішення завдання зміцнення здоров'я має два основні напрями. Перше передбачає усіляке сприяння розвитку фізичних якостей, оскільки вважається, що низький рівень рухової активності є причиною погіршення здоров'я сучасних учнів [1; 2; 3; 5]. Найбільш докладно цей напрям відображено у положеннях теорії фізичного виховання, що обґрунтовують необхідність використання досягнень практики фізичної культури і спорту з метою підвищення рухових здібностей учнів [2; 3; 5].

Інший шлях, менш поширений, орієнтований на управління процесами фізичного розвитку людини із урахуванням оптимізації фізичних навантажень на підґрунті індивідуальних адаптивних станів [3]. Відмінності у запропонованих педагогічних підходах засновані на різних уявленнях щодо сутності здоров'я та використання тих чи інших чинників, що його визначають.

Дані наукових досліджень останніх років свідчать про низький рівень здоров'я населення України, зокрема й учнів різного віку [1; 2; 3; 5].

Подібна констатація, зокрема, свідчить, що фізичне виховання неповною мірою вирішує покладені на нього завдання, його організація враховує не усі чинники та умови, що визначають характер фізичного розвитку учнів. Наслідком даного положення є недостатня опрацьованість підходів щодо забезпечення високої ефективності фізичного виховання через управління показниками фізичного розвитку учнів [2].

У процесі розгляду чинників, що найактивніше впливають на показники здоров'я учнів, було встановлено, що поряд із руховою діяльністю є ще низка із них, що мають можливість погіршувати адаптивні властивості організму (дистанційна освіта, тривожність, велика кількість стресових ситуацій, екологічні умови тощо). Ці чинники сьогодні постійно наявні в життєдіяльності учнів, чинять на них суттєвий вплив та виступають як додаткове навантаження, що змінює показники функціонального стану організму з тенденцією щодо погіршення [5].

Особливості дистанційної освіти в умовах воєнного стану та її негативні фактори (відсутність живого спілкування, відсутність обладнання та інших технічних засобів у дітей,

обмеженість місця для занять, неможливість використання засобів спортивних та рухливих ігор, переривання уроків внаслідок повітряних тривог або відсутності електропостачання тощо) вимагає від учителя фізичної культури змін формату уроків та змін щодо підбору модулів. Переважно вчителі переорієнтовуються на загальнорозвивальні вправи з метою зміцнення різних груп м'язів тіла, але у таких умовах достатньо важко утримувати увагу учнів, корегувати помилки в рухах та проводити якісний показ.

Варто додати, що ускладнюється система оцінювання результатів роботи учнів, що може бути сумнівно об'єктивною процедурою (неможливо провести оцінювання учнів за орієнтовними навчальними нормативами). Оцінювання учнів за результатами виконання спеціальних завдань або тестових завдань за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій може стати у нагоді, але не може замінити оцінювання фізичної підготовленості учнів.

Водночас є й позитивний бік дистанційного навчання, а саме підвищення рівня креативності учнів у галузі фізичної культури, що є однією зі складових формування фізичної культури та культури здоров'я сучасних українських дітей, яким довелося жити, навчатися, формуватися та зростати в умовах війни. Під час дистанційного навчання вчитель фізичної культури може більше приділяти увагу творчості дітей, їх індивідуальності, їх неупередженості (наприклад, виконання творчих завдань, а саме: скласти комплекси вправ для різних груп м'язів, виготовити безпечне (м'яке) обладнання для різноманітних вправ з предметами тощо).

Система освіти України перебуває в стані постійного вирішення певних проблем та викликів, що спричинені російською агресією. Фізичне виховання має долати труднощі, що йому не властиві. Нівелювання негативних факторів дистанційного навчання з фізичної культури є актуальною проблемою сьогодення, а саме: пошук, вивчення та розширення методів й засобів навчання фізичної культури учнів за дистанційними технологіями та підвищення його результативності.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю.Д. Бойчука. Харків: Рожко С. Г., 2017. 488 с.
2. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія / за заг. ред. Л. М. Рибалко. Тернопіль: Осадца В. М., 2019. 400 с.
3. Конох А. П., Притула О. Л. Теоретичні засади здоров'язбереження школярів загальноосвітніх шкіл на основі козацького здорового способу життя. *Здоров'ясприятливе освітнє середовище сучасного закладу освіти: виклики, пошуки, тенденції*: матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю. Харків: ДУ «ІОЗДП НАМН», 2021. № 11. С. 58–61.
4. Педагогіка здоров'я: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 27–28 вересня 2019 р.): збірник наукових праць. Чернігів, 2019. 392 с.
5. Фізична культура і спорт. Виклики сучасності: збірка тез доповідей ІІ науково-практичної конференції присвяченої 300-річчю з дня народження Г. С. Сковороди, 27–28 жовтня 2022 року. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022, 114 с.

Бутова Віра Олександрівна,

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри іноземних мов та методики викладання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ НА РИНКУ ПРАЦІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Комунікація у ХХІ столітті характеризується характером самої комунікації, яка має тенденцію до дедалі більшої глобалізації. Нині людство переходить від типової моделі комунікації ХХ століття, яка характеризувалася масою спілкування «один-до-багатьох» зверху вниз, до моделі комунікації ХХІ століття, яка є більш відкритою, інтерактивною, багатовимірною та спільною. Стосовно моделі глобалізованої комунікації визначають дві можливі нові взаємопов'язані тенденції, а саме різке збільшення можливості миттєвого та масового спілкування по всьому світу та здатність створювати спільноти вибору. Зростання обумовлено декількома факторами, такими, як світова торгівля, розвиток та еволюція ЗМІ, удосконалення технологій, міжнародна освіта, розвиток наукового обміну та міжнародного туризму.

Той факт, що комунікація XXI століття сприяє вражаючій міжнародній комунікації, відкриває певні можливості. Можливостей для навчання буде більше завдяки масовому доступному спілкуванню. Комунікація XXI століття забезпечує потенціал для «глобального зв'язку». Крім того, спілкування XXI століття створює платформу для співпраці між секторами та організаціями. З іншого боку, прогресивна комунікація XXI століття також створює певні виклики. Різноманітність спілкування вимагатиме більш компетентних, стратегічних і чітких взаємодіючих осіб. Механічна модель комунікації «відправник-одержувач» приховує складні відносини та процес у глобальній комунікації.

У сьогоdnішньому суспільстві знань керують інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), англійська мова є глобальним засобом спілкування. Значення знання англійської мови зросло в усіх основних галузях, включаючи освіту, торгівлю та працевлаштування. Ефективна комунікація стала еталонним параметром для забезпечення зростання та успіху в будь-якій сфері. Володіння англійською мовою є обов'язковим для створення та підтримки кращих відносин на будь-якому рівні. Англійська мова, відома як *lingua franca* (міжнародна мова), є однією з найважливіших засобів спілкування в сучасному світі. Крім того, у результаті глобалізації знання англійської мови стало необхідністю.

Мова по суті є навичкою. Знання про ці речі є інтелектуальною вправою (пізнання), а їх використання або виконання є навичкою (дією). В основному мовні навички поділяються на чотири сегменти – аудіювання, говоріння, читання та письмо, які можна далі класифікувати на два підсегменти – продуктивні / активні навички (тобто мовлення та письмо) і рецептивні / пасивні навички (тобто аудіювання та читання).

Сучасний світ вимагає такого молодого покоління, яке володіє певними навичками на додаток до їхньої академічної досконалості. Знання стали способом виживання і зростання економіки потребує висококваліфікованих кадрів для створення товарної здатності. Для цього потрібна освітня система, яка задовольняє очікування щодо якості та випускає підготовлених людей. Хоча попит на англійську мову зростає, у навчальному процесі не вистачає зосередженості на відточенні логічного мислення, креативності і гнучкості. Діапазон вимог до мовної компетенції залежить від ситуацій спілкування. Мовна компетенція є частиною комунікаційної компетенції, однак вона охоплює набагато ширшу сферу. Це пов'язано з процесом спілкування в цілому, і в ньому враховуються всі відповідні об'єктивні й суб'єктивні компоненти ситуації спілкування.

Комунікативна компетенція передбачає:

1. Мовні компетенції, знання вербальних і невербальних інструментів для використання мови в різних ситуаціях спілкування.

2. Знання як офіційних, так і неофіційних стандартів спілкування (тобто кодексу поведінки). Комунікативна компетенція повинна включати знання про те, як реагувати в різних ситуаціях спілкування, мовне спілкування користувача має відповідати суспільній поведінці, соціальним стандартам (це не лише мовна проблема, але й соціальна).

3. Знання, необхідні для самоствердження в ситуації спілкування (тобто в тому числі професійні, енциклопедичні знання, тощо). Комунікативна та мовна компетенції сьогодні є неодмінним атрибутом будь-якого робочого місця; без знання іноземної мови, правильного викладу думок і спілкування, робота, як правило, менш ефективна, особливо коли працівник не може репрезентувати свої думки, ідеї чи коментарі та коректно спілкуватися не лише зі своїм начальством, але й з колегами та діловими зарубіжними партнерами. Комунікативні компетенції також передбачають професійну та представницьку поведінку. Роботодавці сьогодні сприймають як належне, що всі випускники університетів будуть володіти цими компетенціями на відповідному рівні.

Іншомовне спілкування стало обов'язковим атрибутом багатьох професій, а також нового покоління випускників, переважно технічних галузей. При цьому погане знання мови краще, ніж жодних мовних знань чи мовленнєвих умінь і навичок. Роботодавці надають перевагу кандидатам, які більше володіють мовою, тому що для вивчення іноземної мови в багатьох випадках складніше, ніж набуття інших професійних навичок. Роботодавці вимагають від кандидатів різний рівень володіння мовою залежно від посади, вимог до виконуваної роботи, а також контактів

працівника з офісом за кордоном, з клієнтами за кордоном і т. д. У бізнес-середовищі мова зазвичай сприймається як інструмент для передавання знань, цінностей, досвіду та бізнес-цілей.

Розуміння носіїв англійської мови та невербального спілкування (міміка, візуальний контакт, жестикуляція), що допомагає розшифрувати або інтерпретувати зміст спілкування, здається, також становить проблему. Знання лише іноземної мови недостатньо для досягнення мовної та комунікативної компетенцій, важливим сьогодні є оволодіння властивими культурі правилами взаємодії як неодмінним атрибутом вищевказаних навичок. Мовні навички не означають автоматичного спілкування як компетенції в контексті інших культур. Вивчення іноземних мов, таким чином, тісно пов'язано з культурною обізнаністю, а це, у свою чергу, є важливим кроком до міжкультурної компетенції.

Таким чином, можна дійти висновку, що переоцінити значення комунікативної компетенції для сучасного ринку праці неможливо. Комунікативна компетенція є однією з найважливіших складових комплексної системи навичок XXI століття.

Список використаних джерел

1. European Commission (EC). New skills for new jobs: Action now, report by the Expert Group, Feb. 2010. Brussels.
2. Hrehova, Daniela. Communication skills as an important success factor in the labour market. 2nd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM2015. 2015. DOI: 10.5593/SGEMSOCIAL2015/B12/S3.023/.
3. Pattiwael, Athriyana. Addressing 21st Century Communication Skills: Some Emerging Issues from Eil Pedagogy & Intercultural Communicative Competence. IJEE (Indonesian Journal of English Education). 3. 158-170. 2016. 10.15408/ijee.v3i2.3164.

Васенок Тетяна Михайлівна,

*канд. пед. наук, доцент кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ П(ПТ) ТА ФП ОСВІТИ

Сучасна освіта України переживає складний період в історії свого існування. Кілька років пандемії Covid-19 та воєнний стан у країні не здатні зупинити процес інноваційних перетворень у вітчизняній системі освіти. Нині актуальним для закладів вищої педагогічної освіти є питання збереження якісного рівня підготовки здобувачів освіти за освітньо-професійною програмою «Професійна освіта. Технологія виробів легкої промисловості». На особливу увагу заслуговує питання їх підготовки в магістратурі, де завершується формування майбутніх викладачів закладів П (ПТ) та ФП освіти. Центром уваги є особистість з її професійними компетентностями.

Сучасні дистанційні технології дозволяють проектувати та створювати інформаційні інструменти, що можуть полегшити процес підготовки фахівців професійної освіти. У процесі дистанційного навчання здобувачі освіти повинні набути багатосторонніх компетентностей, які необхідні в майбутній професійній діяльності. Тому тема формування професійних компетентностей здобувачів професійної освіти є доцільною та надзвичайно актуальною для сьогодення.

Метою дослідження є визначення і діагностика умов формування професійних компетентностей здобувачів професійної освіти в умовах дистанційного навчання.

Нині відбувається переорієнтація традиційного навчання на принципово новий рівень, де змінюється роль здобувача освіти із пасивного на активного учасника освітнього процесу. Проблеми формування професійних компетентностей педагогів професійного навчання, інтенсифікації навчального процесу й особливостей упровадження дистанційної форми навчання висвітлено в працях провідних учених, зокрема В. Бикова, І. Головської, А. Гурія, М. Жалдак, В. Кухаренко, В. Олійника, О. Павленко, Н. Сиротенко та ін. Професійна підготовка педагогів у закладах вищої освіти завжди була в центрі уваги науковців: С. Гончарова, І. Каленюк, О. Кукліна, А. Маркова, А. Нісімчук та інших.

Основною метою професійної освіти є підготовка майбутнього фахівця: компетентного, відповідального, здатного до ефективної роботи зі спеціальності, готового до постійного професійного зростання та професійної мобільності. Важливими складовими професійної діяльності викладача закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти є не тільки його знання та вміння виконувати навчально-виробничу діяльність, особливості професійного мислення, але й особисті якості, його ціннісні орієнтації.

Розвиток і впровадження сучасних інформаційних технологій в освітній процес веде до оновлення інформаційного середовища будь-якої предметної діяльності, що потребує переосмислення педагогічних технологій підготовки здобувачів професійної освіти, що відповідає вимогам часу.

С. Мозгова, І. Матюшко, І. Литвин зазначають, що «дистанційний навчальний процес – це новий підхід до відтворення традиційного навчального процесу за рахунок включення таких форм проведення і здійснення навчальної діяльності, як спілкування, співробітництво, співтворчість, самостійна робота й постійне вдосконалення за умови всебічної підтримки засобами ІКТ» [3, с. 309].

На думку науковців І. Заєць та І. Шинковської [2], «успішність дистанційного навчання залежить від ефективної його організації, від керівництва самим процесом і майстерності викладачів, що беруть у ньому участь».

Основним методом дослідження був педагогічний експеримент (спостереження, анкетування). Розроблені анкети використовувалися з метою виявлення проблем під час дистанційного навчання здобувачів професійної освіти, визначення їх можливостей, виявлення чинників, здатних стимулювати або заважати формуванню компетентностей майбутніх педагогів.

Анкетування проводилося серед студентів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, які навчалися за освітньо-професійною програмою «Професійна освіта. Технологія виробів легкої промисловості». За формою навчання, яка найбільше підходить здобувачам освіти, було обране очне навчання (34 %), дистанційне навчання (26 %), очно-дистанційне (40 %). Рівень мотивації до навчання в студентів не змінився і становить 45 %. Зв'язок здобувачів освіти з викладачем відбувався через електронну пошту викладача (88 %) та електронну пошту кафедри (12 %).

За результатами нашого анкетування було з'ясовано, що дистанційне навчання формує навички роботи з великим обсягом інформації, розвиває самостійність у роботі з першоджерелами, формує мотивацію до самоосвіти, сприяє формуванню професійних компетентностей. Необхідно зазначити, що досягається все це завдяки наявності добре унаочненого методичного забезпечення до спецдисциплін, розробленого викладачами; використанню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання, що дозволяє інтенсифікувати навчальний процес і підвищити рівень підготовки майбутнього викладача закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти.

Сучасна ситуація, пов'язана з пандемією Covid-19 та воєнним станом у країні, змусила по-новому поглянути на питання організації дистанційного навчання майбутніх викладачів П (ПТ) та ФП освіти. Попередній (довоєнний) досвід дистанційного навчання дозволив оперативно розробити нову модель організації теоретичного навчального процесу і повністю перейти на дистанційну форму навчання. Водночас наявний рівень інформаційних технологій не дозволяє повною мірою заповнити можливості дистанційної форми навчання у частині формування професійних компетентностей під час практичної підготовки.

Узагальнення отриманих результатів педагогічного дослідження дозволило визначити певні проблеми дистанційного навчання майбутніх викладачів закладів П (ПТ) та ФП освіти, що потребують подальшого вирішення.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання в системі професійно-технічної освіти: монографія / за наук. ред. В. В. Ягупова. Житомир: Полісся, 2019. 234 с.
2. Шинковська І. Л., Заєць І. П. Особливості дистанційного навчання в системі вищої освіти. *Наукова думка сучасності і майбутнього*: збірник статей учасників XV всеукраїнської

практично-пізнавальної конференції / Громадська організація «Вектор пошуку». URL: <http://naukam.triada.ua> (дата звернення: 12.09.2021).

3. Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет конференції (28–29 травня 2020 р., м. Київ) / уклад. О. Ю. Дикий, Г. А. Коломоєць, А. А. Ребрина. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2020. 582 с.

Ветрова Ольга Дмитрівна,

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Сфера соціальних послуг та відносин розвивається інтенсивними темпами в Україні і світі. Робота в ній відкриває широкі перспективи для реалізації особистості. Проте особливості діяльності в цій сфері формують ряд вимог до потенційних та наявних фахівців соціальної сфери. Актуальність дослідження особливостей розвитку емоційного інтелекту працівників зумовлено тим, що сфера соціальних послуг та соціальної допомоги розвивається бурхливими темпами і охоплює дедалі ширше коло осіб. Відомо, що діяльність у галузі, яка динамічно розвивається, супроводжується постійним підвищенням рівнем уваги та її концентрації, пошуковою діяльністю, тривогою невідомості та постійною навчальною активністю. Нерідко виявляється, що знання, отримані раніше, на сьогодні є застарілими і неактуальними. Це спричиняє велике навантаження і на емоційну сферу фахівців.

Дослідження емоційної сфери особистості має тривалу історію. Вивченням емоцій як явища займається багато українських та зарубіжних дослідників.

Уся історія поглядів на емоційну сферу пронизана протиставленнями: позитивну чи негативну роль відіграють емоції; це швидкоплинні явища, які мають короткотривалий ефект, чи тривалі стійкі стани, які можуть суттєво змінювати діяльність особистості. На думку О. Шнайдер, форми вияву емоцій мають широкий спектр: від короткотривалих емоційних реакцій, що служать відповіддю на ситуативні подразники, до стійких способів особистісного емоційного реагування у вигляді емоційних особливостей особистості [4].

Безсумнівно, що проблема дослідження емоційної сфери людини поки є відкритою, насамперед тому, що однозначний погляд на структуру емоційної сфери відсутній. У цьому контексті актуальним залишається тлумачення С. Рубінштейна, який виділив три рівні емоційних явищ:

- 1) рівень безпредметних емоційних явищ (настроїв) – тобто недиференційованих емоційних станів суб'єкта, які не спрямовані до якогось об'єкта;
- 2) рівень предметних почуттів, що виникають з приводу якогось предмета, ці почуття бувають інтелектуальними (прикладом може бути почуття смішності якогось предмета), моральними, естетичними;
- 3) рівень світоглядних почуттів, які не прив'язані до якогось предмета, а характеризують загальне ставлення людини до життя (прикладом може слугувати почуття гумору, почуття трагічного, комічного) [2].

На увагу заслуговують дослідження відомого психолога Л. Виготського, який наголошував, що розвиток емоцій паралельний їх усвідомленню. Відповідно до його дослідження щодо вилучення емоцій у людей від інстинктів і перенесення у сферу психічного здоров'я отримано такі припущення: більшість людських емоцій є інтелектуально опосередкованими; між емоційним та інтелектуальним процесами мислення є закономірний зв'язок; розвиток емоцій відбувається в єдності з розвитком мислення; емоції беруть участь у регуляції мислення і його мотивації; емоція – один зі складників мислення [1, с. 54].

Соціальна робота як професія, яку людина обирає, є виразником її індивідуальності та професійного самовизначення. А особистісні, інтелектуальні та емоційні характеристики в майбутніх фахівців соціальної сфери будуть дещо специфічними. Психологія професійної діяльності багато уваги зосереджує на емоційних складових, які сприяють або перешкоджають

успішності реалізації. Ряд науковців з метою формування емоційної готовності до професійної діяльності обґрунтовує необхідність розвитку таких складових емоційної сфери, як: здатність до професійної рефлексії; усвідомлення себе як особистості, як професіонала, майбутнього соціального працівника; усвідомлення своїх дій, поведінки шляхом розуміння власних емоцій та емоцій інших; особистісної професійної самосвідомості, професійних смислів (особистісні професійні знання, професійне ставлення до суб'єкта праці, професійні ідеали, норми та цінності, смислоутворювальні мотиви професійної діяльності) – шляхом самоконтролю і саморегуляції емоцій; усвідомлення власних емоцій та управління ними і, як результат, збереження здоров'я особистості (фізичного, професійного, психологічного); використання емоцій особливо у конфліктних ситуаціях і, як результат, – здатність розв'язувати конфлікти в процесі професійної діяльності, та підтримувати на належному рівні взаємостосунки з колегами, керівниками, клієнтами.

Згідно із загальноприйнятими уявленнями професія фахівця соціальної сфери соціально орієнтована, тобто вимагає високого рівня розвитку не тільки інтелектуальних здібностей, але і соціальних здібностей, умінь, компетентностей, емоційних особливостей.

Проаналізувавши ряд досліджень, можемо окреслити психологічний портрет «ідеального» фахівця соціальної сфери:

- наполегливість / пасивність: наполегливий фахівець володіє необхідною для виконання роботи ініціативою;
- інтровертність / екстравертність: при співробітництві та взаємодії з клієнтом сприятливим є дружній стиль взаємин;
- внутрішня / зовнішня керованість: фахівці з вираженою внутрішньою керованістю намагаються підкорити собі обставини;
- висока / низька збудливість: помірний рівень збудливості сприяє підвищенню продуктивності;
- висока / низька мотивація: фахівці з високим рівнем мотивації здатні виконувати дуже складні завдання;
- висока / низька терпимість до невизначеності: фахівці повинні вміти працювати в умовах, коли чітко встановлене досить велике число фактів або компонентів;
- потрібно приймати рішення при обмежених входних даних; для прийняття чергового рішення потрібно мати схильність до деякого ризику;
- уміння бути уважним до деталей: на окремих етапах розв'язування проблемних ситуацій необхідні особлива увага до подробиць і готовність перевірити й урахувати кожен деталь;
- скромність: гарний фахівець не повинен занадто самовпевнено ставитися до якості своїх результатів роботи;
- здатність долати стрес: у деяких випадках необхідна здатність добре працювати в стресовій ситуації.

В окресленому переліку якостей можна зауважити, що емоційність окремо не виділяється. Але характеристики «висока / низька збудливість», «висока / низька мотивація», «здатність долати стрес» дозволяють припустити емоційну основу цих компонентів як з точки зору активізації діяльності, так і з її мотиваційного компонента.

Таким чином, можна стверджувати, що майбутні фахівці, які обирають своє навчання та діяльність у соціальній сфері, мають певні особливості емоційної сфери. Окрім цього, професія фахівця соціальної сфери ставить свої вимоги до особливостей особистості (у тому числі й емоційних) шляхом організації праці та специфіки робочих вимог.

Список використаних джерел

1. Лящ О. Генеза емоційного інтелекту в юнацькому віці: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. Київ, 2021. 458 с.
2. Мазоха І. Аналіз проблеми емоційного інтелекту як особистісного ресурсу. *Сучасна психологія: проблеми та перспективи*. 2020. С. 100–104.
3. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект : концептуалізація феномену, основні функції: монографія. Київ, 2003. 159 с.

4. Шнайдер О. В. Психологічні особливості емоційного вигорання працівників сфери інформаційних технологій. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. 2014. Вип. 26. С. 144–148.

Вишник Ольга Олександрівна,
канд. пед. наук, ст. викладач кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Нова українська школа є концептуальною моделлю реформування системи освіти в Україні, яка передбачає індивідуальний підхід до кожного учня, включаючи дітей з особливими освітніми потребами. Для забезпечення доступу до якісної освіти цій категорії дітей у нормативній базі Нової української школи передбачено ряд положень, які забезпечують їхні права та можливості.

Зокрема, у Законі України «Про повну загальну середню освіту» передбачено, що держава забезпечує освіту для всіх громадян, включаючи дітей з особливими освітніми потребами, та забезпечує рівні можливості їх навчання і виховання. Також у законі передбачено, що держава забезпечує інклюзивну освіту, тобто навчання в загальноосвітніх закладах з урахуванням особливих потреб дітей з особливими потребами.

Інклюзивна освіта є одним з основних принципів Нової української школи, що передбачає рівні права всіх дітей на отримання якісної освіти незалежно від їхньої фізичної або психічної здатності. Особливості інклюзивної освіти в Новій українській школі полягають у впровадженні індивідуального підходу до кожної дитини, забезпеченні безпечного та комфортного навчального середовища, створенні можливостей для спільного навчання та взаємодії між дітьми з особливими освітніми потребами та їхніми однолітками.

Особливості інклюзивної освіти в Новій українській школі охоплюють:

1. Індивідуальний підхід до кожного учня, що передбачає забезпечення різноманітних форми та методів навчання, які враховують особливості кожної дитини.
2. Організація безпечного та комфортного навчального середовища, що передбачає наявність доступної інфраструктури, зручних меблів, технічних засобів та спеціального обладнання для дітей з особливими потребами.
3. Створення можливостей для спільного навчання та взаємодії між дітьми з особливими потребами та їхніми однолітками, що забезпечує збагачення досвіду навчання та соціалізації дітей.
4. Залучення спеціалізованих фахівців для надання педагогічної, психологічної та медичної допомоги дітям з особливими потребами та підтримки їхнього розвитку.
5. Навчальний план включає адаптовані програми для дітей з особливими потребами, що враховують їхні індивідуальні потреби та можливості.
6. Використання технологій та інноваційних методів навчання, що допомагають дітям з особливими потребами відчувати себе більш упевнено та успішно в навчальному процесі.
7. Забезпечення розвитку мовленнєвих, соціальних та інших навичок дітей з особливими потребами, що відповідають їхній індивідуальній потребі.
8. Створення умов для взаємодії з батьками дітей з особливими потребами, що дозволяє вчителям отримувати додаткові ресурси та інформацію для ефективної роботи з дітьми.

Загалом, інклюзивна освіта в Новій українській школі передбачає створення безбар'єрного та безпечного навчального середовища, що дозволяє кожному учню зростати та розвиватись відповідно до своїх можливостей. Це дає можливість забезпечити доступ до якісної освіти для всіх дітей незалежно від їхніх фізичних та психологічних можливостей і підтримує розвиток соціального рівняння та інклюзії в Україні.

Інклюзивна освіта також сприяє розбудові більш толерантного та інклюзивного суспільства. Вона сприяє відмові від стереотипів, дискримінації та виключення, а замість цього стимулює прийняття та розуміння різнобічності та різноманітності серед дітей. Інклюзивна освіта надає можливість дітям з особливими потребами відчувати себе повноцінними членами суспільства, забезпечує їхню соціальну включеність та рівні можливості для розвитку та досягнення свого потенціалу.

Отже, інклюзивна освіта є важливим засобом забезпечення прав дітей з особливими потребами на отримання належної освіти, розвиток їхнього потенціалу та соціальну включеність. Вона сприяє формуванню більш толерантного та інклюзивного суспільства, де кожна дитина має можливість навчатися, рости та розвиватися незалежно від своїх особливих потреб.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

Вовк Богдан Іванович,

канд. пед. наук, доцент кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Соціально-економічний розвиток у світі супроводжується стрімким розвитком транспортної інфраструктури, яка повинна, з одного боку, виконувати надані їй функції, а з іншого – забезпечувати безпеку водіїв, пасажирів і пішоходів. Активне зростання автомобільного парку нашої держави (за останні роки кількість автомобілів на тисячу жителів становить понад 245 штук [1]) та серйозне відставання від розвитку відповідної дорожньої інфраструктури на перший план виводить проблему безпеки дорожнього руху, яка є багатогранною, містить безліч аспектів: соціальні, економіко-статистичні, культурологічні, психолого-педагогічні, політичні та інші. Нині всі перераховані аспекти з наукового погляду аналізуються на основі сформованого понятійного апарату.

На сьогодні ефективне розв'язання проблеми безпеки дорожнього руху України та її громадян зокрема має ключове, вирішальне значення. Економічний розвиток України істотно залежить від рівня захисту громадян, відсутності зовнішніх і внутрішніх загроз.

Безпека дорожнього руху є найважливішим елементом правопорядку, і це завдання покладається саме на державу. Однією з основних функцій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування є забезпечення безпеки дорожнього руху. Відповідно до закону України «Про дорожній рух» органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають здійснювати підготовку, затвердження і реалізацію програм із забезпечення безпеки дорожнього руху [2].

Найбільш узагальнений термін, який має відношення до цієї проблеми, – «транспортна безпека». Він характеризує комплекс заходів, спрямованих на забезпечення безпеки руху, експлуатації та обслуговування транспортних засобів, інфраструктури та інших складових транспортної системи з метою запобігання аваріям, зменшення ризиків пошкодження майна, травмування та втрати життя людей [3]. Одним з найважливіших компонентів транспортної безпеки є безпека дорожнього руху, тобто стан, при якому учасники дорожнього руху захищені від небезпек і загроз, здатних завдати шкоди їхньому здоров'ю або матеріальній шкоди. Система забезпечення безпеки руху на автодорогах містить різноманітні технічні та організаційні заходи, спрямовані на підвищення безпеки руху транспортних засобів. Деякі з найважливіших складових систем забезпечення безпеки руху містять:

- рівень розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури та її технічний стан;
- технічний стан автомобілів та інших транспортних засобів;
- механізми контролю швидкості, дистанції, тиску в шинах;
- контроль стану водія, траєкторії руху, моніторинг сліпих зон;
- дисциплінованість учасників дорожнього руху;
- рівень підготовки та досвідченість водіїв;
- нормативні акти у сфері безпеки дорожнього руху та їх виконання;
- масштаби і структура транспортних потоків;
- засоби електронної стабілізації та контролю стійкості, гальмування та керування транспортних засобів;
- технологічний рівень дорожньо-транспортної системи;

- взаємодія різних типів транспорту (громадський, особистий, спеціальний, вантажний, аварійний та ін.) [4].

Наразі проводиться пошук нових інноваційних рішень для забезпечення безпеки пересування по автодорогах: маємо на увазі подвійні системи оповіщення учасників дорожнього руху про небезпеки в системах «автомобіль – автомобіль», «автомобіль – пішохід» і «автомобіль – дорога». Це дозволить підвищити ефективність традиційних засобів інформування водіїв про небезпеки на дорозі. Серед таких інноваційних рішень можна виділити:

- системи безпеки на базі штучного інтелекту: ці системи можуть розпізнавати дорожні знаки, виявляти пішоходів та інших учасників дорожнього руху та сповіщати водіїв про можливі небезпеки;

- додатки для мобільних пристроїв: такі додатки можуть надавати інформацію про дорожній рух, повідомляти про небезпеку на дорозі та надавати додаткові рекомендації з безпеки на дорозі;

- системи моніторингу водіїв: такі системи можуть виявляти ознаки втоми або неувважності водіїв та сповіщати їх про потенційну небезпеку на дорозі;

- дорожні знаки різного призначення, встановлені за направленням руху транспорту;

- сучасні світлодіодні системи встановлені на пішохідних переходах, щоб підвищити видимість для водіїв в темний час доби або в погану погоду. Ці системи можуть також змінювати колір світла залежно від того, чи є безпека для переходу пішохода;

- автономні автомобілі: ці автомобілі можуть керуватися самостійно та виявляти перешкоди на дорозі, що допомагає забезпечити безпеку на дорозі;

- відеокамери, встановлені вздовж проїзної частини, які фіксують порушення правил дорожнього руху та визначення номерів автомобіля.

Отже, сучасний стрімкий розвиток транспортної інфраструктури повинен забезпечувати безпеку водіїв, пасажирів та пішоходів. Окреслена проблема є багатогранною, містить соціальні, економіко-статистичні, культурологічні, психолого-педагогічні, політичні та інші аспекти. Ефективне розв'язання проблем безпеки дорожнього руху в Україні має ключове значення для її громадян та економічного розвитку країни загалом. Безпека дорожнього руху є найважливішим елементом правопорядку. Наразі проводиться пошук нових інноваційних рішень, які можуть підвищити ефективність традиційних засобів інформування учасників дорожнього руху про небезпеки на дорозі. Для досягнення мети транспортної безпеки потрібна спільна праця технічних та наукових спеціалістів, законодавців, правоохоронних органів, громадських організацій та громадян.

Список використаних джерел

1. Список країн за кількістю автомобілів на 1000 осіб. URL: <http://surl.li/gmwza> (дата звернення: 20.04.2023).

2. Закон України «Про дорожній рух» від 10.07.2012 № 3353-VI (зі змінами на 12.04.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

3. Веренич А. М. Транспортна безпека: принципи, методи, технічні засоби. Київ: Видавництво «Техніка», 2018. 312 с. ISBN 978-966-335-619-7.

4. Sotelo M. A., Pérez J. A., López E., del Toro R. M. A review of advanced safety systems for intelligent vehicles. *IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems*. 2011. № 12(3). 1096–1109. doi: 10.1109/TITS.2011.2159713.

Гоголь Наталія Валеріївна,

*д-р пед. наук, доцент, в. о. завідувача кафедри
української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Культурологічний підхід – важливий елемент у змісті шкільного літературного навчання, адже забезпечує широкий горизонт знань та умінь, що пов'язані з розглядом мистецтва слова в системі

духовних процесів, які відбувалися в Україні та світі в цілому. У часи незалежної України в методиці навчання літератури (української і зарубіжної) утвердився окремий культурологічний підхід, який дозволяв формувати в учнів розуміння, що література – невід’ємна частина загальнокультурних тенденцій, тобто відображає широкі духовні процеси, а тому її вивчення передбачає залучення значної кількості контекстної інформації (фонових знань), що поглиблює розуміння художніх явищ.

Період з 1991 року й донині ми характеризуємо як час інтенсивного розвитку методики навчання літератур в умовах демократичних і гуманізаційних процесів, спричинених розбудовою в Україні національної школи, а отже, зростанням потреби в широкому використанні культурологічного підходу як інструменту навчання літератури в закладах загальної середньої освіти, а відтак й доцільністю опануванню майбутніми вчителями-словесниками науково-методичних напрацювань учених в аспекті реалізації ідей культурологічного підходу.

Наукові розвідки та навчально-методичні праці українських учених із 1991 року й донині демонструють як розмаїття окремих аспектів у реалізації ідей культурологічного підходу до навчання української і зарубіжної літератур, так і багатство сучасних підходів до осмислення означеної проблеми. У цей період відбувається як оновлення змісту шкільної літературної освіти, так і питома реформування шкільної літературної освіти, обумовлене прийняттям Державних стандартів базової і повної середньої освіти та введенням до літературного компонента культурологічної змістової лінії. Із року в рік поступово нарощуються дидактичні можливості, пов’язані з використанням міжлітературних, міжпредметних та міжмистецьких зв’язків, що сприяє поглибленню естетико-культурологічного компонента як концептуальної основи у вивченні літератури. Широкого застосування набуває загальнокультурний контекст, зіставлення різних явищ культури, дослідження діалогічної природи мистецтва. На заміну ілюстративному підходу приходять усвідомлення рівноправності творів різних видів мистецтва, важливості інтегрованого вивчення літератури, живопису, скульптури, музики, кіно тощо.

Українські методисти розширюють коло знань та вмій, необхідних для застосування культурологічного підходу в шкільній практиці. Набувають функціональності поняття «загальнокультурна компетентність», «культурологічна компетентність», «етнокультурна компетентність», «медіакомпетентність», «інтерпретаційна компетентність», що також має культурологічну основу, «великостильова компетентність» тощо. Усе це впливає на змістову та формальну сторони уроків літератури, які повинні включати елементи, що сприяють відповідному розвитку школярів.

Методична думка починає дедалі більше використовувати такі поняття, як «компаративне навчання», «культурна компетентність», «культурологічна інформація», і це стає новим етапом у вирішенні означеної наукової проблеми, адже впливає на алгоритми літературного аналізу, забезпечує вихід на якісно вищий рівень навчання, зорієнтованого на комплексне забезпечення культурного розвитку юних особистостей. Науковці міркують, у який спосіб організувати естетичне, світоглядне та моральне виховання школярів у процесі вивчення літератури шляхом використання культурологічної інформації, а також активізації зорових та слухових вражень учнів на основі синтезу мистецтв.

Цінним напрацюваннями є урок культурологічного аналізу, який акумулює в собі всі названі вище здобутки методичної думки. На уроках літератури важливе місце відводиться шляхам аналізу – провідникам культурологічно зумовленого навчання (структурно-стильовий, жанровий, ідеаційно-концептуальний, філософський), а також прийомам роботи, що сприяють формуванню культурної компетентності. Вивчення художніх творів на засадах культурологічного підходу передбачає «опору на різні контексти: біографічний, соціально-історичний, культурний контекст епохи, у результаті чого завдяки міжмистецькій взаємодії відтворюється єдине силове поле культури, що допомагає суб’єкту сприйняття налаштуватися на думки й почуття людей минулих епох і культур» [1, с. 117]. Названі шляхи є суттєвими здобутками сучасного етапу методико-літературної думки та становлять підґрунтя для літературно-дослідницької діяльності школярів, забезпечують їх текстуальну роботу. Вони створюють суттєві можливості для поглиблення культурологічного підходу.

В аспекті дослідження українськими вченими розглядаються такі проблеми: міжпредметні зв’язки (О. Бандура); міжмистецькі зв’язки (С. Жила); естетичне виховання у процесі вивчення

української літератури (Н. Волошина); міжлітературні зв'язки (Л. Бондаренко, Н. Волошина, А. Градовський, А. Лісовський); компаративне вивчення художніх творів (А. Градовський); культурологічний контекст вивчення художнього твору (В. Гладишев); філософсько-історичні засади вивчення української літератури (Ю. Бондаренко); взаємодія мистецтв на уроці української літератури як чинник формування естетичних почуттів учнів (Л. Овдійчук); діалогічне прочитання художніх творів із екзистенціальною філософією (Г. Токмань); формування культурологічної компетентності учнів у процесі вивчення української літератури (С. Молочко, В. Пустохіна); культурологічний принцип навчання української літератури в основній школі (В. Братко); загальнокультурний контекст вивчення української літератури на факультативних заняттях (З. Шевченко); креативно-інноваційна стратегія методики навчання літератури (О. Куцевол); методична модель вивчення літературних напрямів крізь призму синергетики (Л. Нежива); використання принципу ейдетики (здатності візуалізувати власне сприйняття мистецького явища) у методиці інтерсуб'єктного навчання (В. Уліщенко); культурологічні та літературознавчі складники технологічної моделі сучасного уроку української літератури (В. Шуляр); культурологічний підхід у системі сучасної шкільної літературної освіти (Т. Яценко) тощо [1, с. 159].

На заняттях із методики навчання української літератури здобувач освіти мають опанувати практику здійснення міжпредметної, міжлітературної та міжмистецької взаємодії на основі зіставлень суміжних образотворчостей, ознайомитися з доцільними формами, методами, прийомами та видами роботи з текстом художнього твору й суміжними галузями мистецтва в процесі вивчення монографічних тем, ознайомлення з творчістю письменника, на різних етапах роботи з текстом літературного твору, під час засвоєння теоретико-літературних понять тощо.

Вважаємо, що засвоєння майбутніми вчителями-словесниками методичних настанов учених щодо роботи із суміжними образотворчостями на уроках української літератури сприятиме виробленню в них власної методичної моделі формування в учнів умінь орієнтуватись у контексті художньої культури, оперувати необхідними знаннями про багатовимірний простір літературного твору та взаємозв'язки красного письменства з іншими видами мистецтва, вихованню в них відкритості до міжкультурної комунікації. Здобувачі освіти мають осмислити доцільність інтеграції гуманітарних дисциплін; опанувати методику вивчення літературного твору у єдності із суміжними галузями мистецтва; навчитися об'єднувати, синтезувати ціннісно-духовні смисли різних видів мистецтва задля глибокого осягнення літературних творів; використовувати різні форми, методи і прийоми роботи з художнім текстом, що спрямовані на його перекодування на метамову інших мистецтв і навпаки. Майбутні вчителі-словесники мають навчити учнів аналізувати типологічні подібності та розбіжності між літературними текстами та творами інших видів мистецтва, з'ясовувати діалог творчих постатей, залучати різні види контексту в пояснення художніх явищ.

Отже, засвоєння майбутніми вчителями-словесниками широкого культурологічного контексту є важливою передумовою переходу на новий, вищий рівень сприйняття – загальнокультурний – філософський, історичний, соціологічний, етичний, організаційний, тобто власне культурологічний.

Список використаних джерел

1. Гоголь Н. В. Культурологічний підхід у змісті шкільної літературної освіти (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія / за наук. ред. д-ра пед. наук Т. О. Яценко. Суми: ФОП Цьома С. П., 2021. 482 с.

Гордій Ніна Миколаївна,

*канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

СПЕЦИФІКА СТВОРЕННЯ ПОЛКУЛЬТУРНОГО РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ГРУПІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Пріоритетними напрямами Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті та «Діти України», законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» визначається створення системи освіти, яка забезпечувала б виховання людини демократичного світогляду й культури, що дотримується прав і свобод особистості, з повагою ставиться до національних традицій різних

народів і культур світу, національного, релігійного, мовного вибору особистості, виховання міжособистісних стосунків. Це першою чергою вимагає дотримання полікультурних підходів до організації навчально-виховного процесу в закладі дошкільної освіти.

Питання полікультурного виховання дітей дошкільного віку є актуальною проблемою сьогодення. Сучасна українська освіта, і зокрема система дошкільної освіти, неспроможна повністю розв'язати політичні, економічні, етнічні та інші конфлікти й проблеми. Але вона може зробити істотний внесок у раннє формування багатоукладного менталітету, у виховання в молодого покоління поваги до культур різних народів. ЗДО можуть допомогти дитині раніше й глибше зрозуміти, усвідомити й оцінити її власну культуру, навчити з повагою ставитись до інших культур та їх представників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що вчені студіювали як загальнопедагогічні та психологічні питання досліджуваної проблеми (О. Сухомлинська, Н. Бібік, Е. Сулова, Г. Ващенко, В. Винниченко, О. Гукаленко, Н. Горбачук, О. Кононко, К. Крутий, Н. Миропольська, Т. Поніманська, О. Рудницька та ін.), так і етнопедагогічні (Н. Гавриш, Н. Ганусенко, Г. Григоренко, Л. Лохвицька, Ю. Малікова, Н. Погрібняк, Л. Пуховська та ін.).

Вважаємо, що ефективно залучення дошкільників до культури відбувається за умов, коли воно природно вплітається в життя групи і пов'язується з дитячими інтересами, бажаннями, мотивами, очікуваннями. Це вимагає особливої побудови освітнього середовища в ЗДО, яке б спонукало до виховання почуття полікультурного простору в його вихованців.

Організація розвивального середовища для дітей дошкільного віку має свою специфіку, зумовлену насамперед особливостями психології та фізіології дітей цієї вікової категорії. Однією з основних умов створення в закладах дошкільної освіти розвивального середовища для дітей дошкільного віку є опора на особистісно орієнтовану модель взаємодії між педагогом і дітьми – формування гармонійної та всебічно розвиненої особистості. Завдання педагога полягає в забезпеченні інтересів дитини, у задоволенні її природних нахилів і потреб, і дорослий у своїй педагогічній діяльності керується положенням «Не поруч, не над, а разом» [1].

Оскільки полікультурне розвивальне середовище – категорія інтегрована, яка охоплює всі сфери та аспекти життєдіяльності дошкільника, то важливо забезпечити сукупність умов, атмосферу як найсприятливішу для розвитку гуманних і демократичних стосунків між усіма учасниками освітнього процесу, які базуються на взаємоповазі, взаєморозумінні, готовності до прийняття людей інших поглядів, звичаїв, традицій, національностей, рас. Розвивальними слід уважати умови, які підживлюють природні сили дитини, сприяють реалізації нею своїх потенційних можливостей, збагачують знанням основ філософії життя та практичними навичками, удосконалюють їх, забезпечують усвідомленість, культурність, міцність; позитивно впливають на становлення особистісного досвіду, формують реалістичні образи світу, елементарну систему морально-духовних цінностей, корисні для гармонійного розвитку, базуються на знанні вікових та індивідуальних можливостей вихованців [2, с. 26].

За допомогою правильно організованого розвивального середовища можна вирішувати такі завдання полікультурного виховання як: ознайомлення дітей з історією та культурою українського народу, формувати національну свідомість; виховувати повагу до рідної історії та культури, гордість за приналежність до українського народу; виховувати толерантне ставлення до культурних та історичних надбань народів, прищеплювати культуру міжнаціонального спілкування; стимулювати в дітей та їхніх батьків естетичну потребу в духовному зростанні; формувати початкові уявлення про інтеграцію України в єдиний європейський освітній, політичний та економічний простір; сприяти підвищенню рівня інтелекту, розвитку творчих здібностей дітей [3].

Облаштовуючи полікультурне розвивальне середовище в ЗДО, необхідно дотримуватися таких принципів: принцип рівності, згідно з яким діти й дорослі розглядаються як рівноправні складові частини людства; принцип діалогічного спілкування; спільна участь дорослих і дітей в організації життя групи; принцип орієнтації на кожен дитину як на індивідуальність; принцип пріоритету родинного виховання над суспільним.

Ставлення педагога до дитини має визначатись не позицією над дитиною, коли його функція зводиться до контролю за тим, як підростає дитина, а позицією поряд з дитиною і разом з

нею. Кожний досвідчений педагог розуміє, що чим меншою є дитина, тим більше значення для її розвитку має сім'я. Яким би не був рівень культури виховання у сім'ї, саме ним визначається загальний настрій дитини, її поведінка та розвиток.

Отже, для побудови повноцінного виховного процесу ЗДО має докорінно змінити свою позицію відносно сім'ї, бачити в ній свого основного соціального замовника, працювати для неї і співпрацювати з нею. На жаль, у наш час далеко не кожна сім'я зберігає традиції родинного виховання, володіє скарбами народної і наукової педагогіки. Часто виховання дітей відбувається стихійно. Потрібна висока культура педагогічного колективу закладу дошкільної освіти і кожного вихователя у побудові взаємин із сім'єю – готовність підтримати і продовжити турботу про дитину, вміння надати батькам відповідну допомогу. Саме запити батьків стають орієнтиром для розвитку сучасної суспільної дошкільної освіти, а співпрацею з батьками визначається і рівень культури закладу дошкільної освіти [4].

Урахування вікових особливостей дітей полягає в тому, що добирання матеріалів і розміщення їх у куточках розвивального середовища здійснюється залежно від віку вихованців. Дії з іграшками – перші практичні дії дитини, вони задовольняють і стимулюють її потреби в рухах, у роботі аналізаторів. Але організм дитини розвивається поступово, тож і її іграшки мають «розвиватися» так само поступово. Починаючи з другого року життя, дітям пропонуються всі види іграшок: образні, транспортні, заводні, музичні, дидактичні, іграшки-меблі, фігурки тварин, будівельні набори, іграшки спортивного характеру. Матеріали, які створюють предметне середовище, мають зберігатися на полицях або в шафах, до яких дитина матиме вільний доступ.

Отже, правильно організоване полікультурне розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку. Воно має бути динамічним і мобільним джерелом збагачення дитячої діяльності, щоб діти вчилися активно ним користуватися, а також щоб забезпечувати їм свободу дій. Створення в ЗДО повноцінного полікультурного розвивального середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н., Ліннік О. Організувати, але не обмежувати: управління розвитком дітей в освітньому середовищі дитсадка. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 8–13.
2. Горбачук Н., Патик Т., Франко О. Виховання дошкільників у полікультурному середовищі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 4. С. 50–61.
3. Григоренко Г., Погрібняк Н. Створення предметно-ігрового середовища. *Дошкільне виховання*. 2019. № 2. С. 11–14.
4. Лохвицька Л. Розвивальне предметне середовище: завдання вихователя. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 10. С. 11–13.

Горшкова Лідія Михайлівна,

д-р с.-г. наук, професор кафедри біології та основ сільського господарства

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Кириєнко Олена Олександрівна,

асистент кафедри біології та основ сільського господарства

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ВИКОРИСТАННЯ СИРОВИНИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВІДДІЛУ МОХОПОДІБНІ (BRYOPHYTA): ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

В умовах сучасної екологічної ситуації у світі та Україні зокрема постають два паралельні питання: використання екологічно чистої продукції та збереження видового різноманіття рослин. Ці питання стосуються всіх представників рослинного світу, зокрема й представників відділу Мохоподібні (*Bryophyta*).

Нині збереження видового різноманіття мохоподібних має як теоретичне, так і практичне значення. Проте є небагато способів та методів щодо збереження фіторізноманіття мохоподібних. Як відомо, відділ Мохоподібні (*Bryophyta*) нараховує близько 18 тисяч видів, об'єднаних у 8 класів [2], серед яких до Червоної книги України віднесено 46 видів бріофітів [5].

Бріофіти, або мохоподібні, – надзвичайно своєрідні рослини, чудові та унікальні в багатьох відношеннях. Вони є однією з найдавніших груп вищих рослин, яких нині відомо понад 14000 видів. У флорі України понад 500 листостеблових мохів, представники яких відіграють значну роль у формуванні рослинного світу. На відміну від покритонасінних рослин і грибів, мохоподібні відомі (за межами вузького кола спеціалістів-бріологів) вкрай мало. Науково-популярна література обходить цю групу рослин, у підручниках з ботаніки вона висвітлюється дуже коротко й, на жаль, не завжди на основі сучасних даних.

Мохоподібні мають багато ознак, які переводять їх з розряду рослин, що мають в основному лише науковий інтерес і дуже обмежене практичне значення, до розряду рослин, безумовно й багатогранно корисних і цінних [4]. З вищих рослин, що живуть на Землі, мохоподібні найбільш примітивні. І хоча вони тільки бічна, сліпа гілка еволюції, без знання мохоподібних не вирішити багатьох важливих питань, пов'язаних з вивченням вищих рослин загалом, що мають величезне значення в житті людини.

На сьогодні сировину представників мохоподібних використовують у декількох галузях, зокрема в медицині, будівництві, квітникарстві. Розглянемо деякі аспекти практичного використання мохів у цих галузях.

На думку фахівців медичної сфери, мох сфагнум має у своєму складі дуже важливі елементи, які наділяють рослину лікувальними властивостями. Так, до складу сировини торф'яного моху належать такі компоненти, як кумарини, тритерпенові сполуки, смоли, цукри, фенолоподібні речовини, пектинові елементи, мінеральні солі, целюлоза. Саме ці сполуки надають сфагнуму лікувального ефекту, зокрема: сприяють прискоренню загоєння різаних, відкритих, гнійних ран; є антисептичним матеріалом для перев'язки, що не потребує стерилізації, та антибактеріальним засобом під час лікування грибка шкіри і нігтів; здатні зцілювати шкірні захворювання і роздратування, включаючи псоріаз. Крім того, використання води після віджимання моху сприяє усуненню стафілококових уражень ран, а використання ванночки з відваром сфагнуму сприяє зниженню підвищеного потовиділення, зниженню проявів грибкових хвороб шкірних покривів і нігтьових пластин.

Для медичних потреб придатні всі види сфагнуму, але кращими вважають сфагнум магелланський (*Sphagnum magellanicum* Brid.), сфагнум бурий (*Sphagnum fuscum* Schimp.), сфагнум центральний (*Sphagnum centrale* C.E.O. Jensen), сфагнум болотний (*Sphagnum palustre* L.), сфагнум гостролистий (*Sphagnum capillifolium* Hedw.) та деякі інші [1].

Сировина цих видів роду Сфагнум (*Sphagnum*) – це сильний бактерицидний засіб, який містить фенолоподібну речовину сфагнол, що має лікарські властивості. Екстракти сфагнолу застосовують для загоювання ран, зупинки кровотеч, при кишкових хворобах, ревматизмі. Значний попит на використання сфагнових мохів спостерігався під час воєн. Радянські медики під час Другої світової війни створили, на основі сфагнуму, ранозагоюючий та дезинфікуючий препарат у вигляді мазі. Сфагнум подрібнювали в порошок та змішували з вазеліном. Також рани промивали водним екстрактом цих мохів, адже він має сильні бактерицидні властивості [3]. На сьогодні ж використання сфагнуму як ранозагоювального та дезинфікувального засобу в офіційній медицині дещо призабуте, проте торф, що утворює сфагнум, активно використовується в грязьових ваннах. Але в народній медицині цей мох, особливо в північних регіонах, є обов'язковим компонентом домашніх аптечок і використовується замість вати.

Дуже широко використовують й інші бріофіти в лікарських цілях, зокрема маршанцію мінливу (*Marchantia polymorpha* L.). Вона є засобом для лікування захворювань печінки. У XVIII ст. маршанція як лікарська рослина вважалась єдиним засобом проти всіх захворювань печінки.

Зозулин льон (*Polytrichum commune* Hedw.) використовувався в якості засобу, що покращував ріст волосся і надавав йому кращого кольору. Також настій трави застосовувався при нирково-кам'яній хворобі, водянці, закрепках, набряках. Настій спор використовується при олігурії, неврастенії, при дисменореї, гонореї, як відхаркувальний, обволікаючий, протизапальний, пом'якшувальний засіб, зовнішньо – для припарок у вигляді порошку.

Слід зазначити, що антисептичну активність виявлено майже у всіх видів мохоподібних. Встановлено, що деякі мохоподібні здатні пригнічувати ріст низки видів мікроорганізмів. Зокрема,

Marchantia paleacea L. здатна пригнічувати ріст дев'яти різних мікроорганізмів, таких як золотистий стафілокок, кишкова паличка, сальмонела, кандіда, сарцина жовта, холерний вібрион.

У будівництві сфагнум використовується як матеріал для утеплення будинку. Володіючи унікальними якостями, а саме, бактерицидними властивостями, мохи здатні продовжити термін експлуатації зрубу дерев'яного будинку і не дати йому гнити. Під час будівництва лазні беруть до уваги гігроскопічні властивості сфагнуму, що дадуть можливість згладжувати перепади вологості, а відтак, лазня прослужить набагато довше.

Властивості моху незамінні й у квітникарстві, оскільки його доцільно використовувати для розведення різних рослин, зокрема, фіалок, глоксиній, різних сортів бегоній, орхідей, монстер, драцен, диффенбахій тощо. Незамінний мох сфагнум і у тих випадках, коли потрібно на тривалий час забезпечити полив рослинам. Саме гігроскопічна властивість моху забезпечує зберігання тривалого часу вологи, що може використовуватися іншими рослинами. Володіючи бактерицидними властивостями, мох використовується для культивування молодих екземплярів і порятунку хворих рослин. Мох сфагнум часто використовується як складова для ґрунту, а також у самостійно для вкорінення живців або висадки епіфітних рослин.

У бджільництві мох зі своїми унікальними якостями використовується для обителі бджіл. Для уникнення замерзання бджіл з настанням морозів вулики утеплюються пресованим сухим сфагнумом, а для підтримки постійного рівня вологості всередині бджолиного будиночку мох кладеться під вулик, де він вбирає надлишкову вологу і завдяки своїм антибактеріальним якостям дезінфікує простір, дозволяючи уникнути виникнення різних хвороб у бджіл. При підвищенні сухості повітряних мас мох почне повертати вологу, даючи можливість меду в сотах не зацукровуватись.

Відтак, сировина представників мохоподібних знайшла широке застосування в різноманітних галузях: медицині, будівництві, квітникарстві, бджільництві. Перспективним напрямом використання мохоподібних є подальше дослідження лікарських властивостей мохів.

Список використаних джерел

1. Бойко М. Ф. Українські назви мохоподібних. *Чорноморський ботанічний журнал*. 2015. Т. 11, №. 2. С. 178–216.
2. Бойко М. Ф. Чекліст мохоподібних України. Херсон: Айлант, 2008. 232 с.
3. Гродзінський А. М. Лікарські рослини. Київ: Українська радянська енциклопедія, 1992. 543 с.
4. Жизнь растений: в 6-ти томах / под ред. А. Л. Тахтаджяна, главный редактор чл.-кор. АН СССР, проф. А. А. Федоров. Москва: Просвещение, 1974. 750 с.
5. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. Київ: Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.

Гриценко Андрій Петрович,
*д-р пед. наук, доцент, завідувач кафедри
 історії, правознавства та методики навчання
 Глухівський НПУ ім. О. Довженка*

ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Оскільки в науково-педагогічних дослідженнях немає єдності думок учених щодо сутності понять «компетентність майбутнього педагога» та «загальна навчальна компетентність майбутнього педагога», звернемо увагу на уточнення й конкретизацію змісту цього поняття. Насамперед зазначимо, що в логіці під поняттям розуміють «мислене відображення загальних і істотних властивостей предметів і явищ дійсності» [1, с. 126]. Іншими словами, поняття – це знання істотних рис, характеристик (сторін) предметів і явищ навколишньої дійсності, знання істотних зв'язків і відношень між ними.

Нагадаємо, що основними характеристиками поняття як категорії логіки є: зміст поняття; його обсяг; зв'язки і відношення з іншими поняттями. Під змістом поняття розуміють сукупність істотних характеристик (сторін), що відображаються у свідомості за допомогою якогось поняття.

У свою чергу, істотними називають ті властивості класу об'єктів, за якими цей клас об'єктів (або явищ) відрізняється від всіх інших. Істотні властивості (сторони) предметів і явищ розглядають як ознаки. За змістом поняття диференціюють на прості та складні. Під обсягом поняття розуміють кількість об'єктів, охоплених цим поняттям (або таких, що відображаються у свідомості за допомогою поняття). За обсягом поняття бувають одиничні, загальні й категорії. Поняття, що відображають істотні загальні ознаки класу предметів, називаються *родовими*, або *родами*. Поняття меншого ступеня загальності, що відображають властивості (сторони) окремих предметів (явищ) називаються *видовими*, або *видами*. Обсяги видового поняття повністю входить до обсягу родового, і є його частиною. Видові поняття, обсяг яких становить частину родового поняття, називають *підпорядкованими*. У свою чергу, самі видові поняття, що мають спільний ближній рід, називають *супідрядними*.

Доречно підкреслити, що зазвичай для унаочнення взаємоположення родового і видових понять послуговуються колами (діаграмами) Л. Ейлера (фігури на площині, які ілюструють перетин і об'єднання множин). Послуговуючись результатами досліджень учених [4; 6], вибудуємо низку родо-видових понять, які маємо враховувати у визначенні досліджуваного феномену. Це насамперед така ланка: *компетентність – професійна компетентність – професійна компетентність педагога – загальна навчальна компетентність педагога*. Неважко помітити, що професійна компетентність та загальна навчальна компетентність є видовими поняттями щодо компетентності як родового поняття, але водночас є родовим до поняття «професійна / загальна навчальна компетентність педагога». Додамо, що у вітчизняній педагогічній науці й освітній практиці визначено, що:

компетентність – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [7];

професійна компетентність – це інтегративна здатність особистості, що виявляється в діяльності, поведінці та вчинках людини та зумовлює готовність і здатність фахівця кваліфіковано виконувати свої професійні функції, ефективно розв'язувати соціально-виробничі ситуації за рахунок збалансованого поєднання комплексу знань, умінь, потреб та мотивів самовдосконалення, морально-етичних цінностей та необхідних особистісно-професійних якостей [4];

професійна компетентність педагога – здатність особистості, що виявляється в здатності до педагогічної діяльності; єдність теоретичної й практичної готовності педагога до освітньої діяльності; спроможність результативно діяти, ефективно розв'язувати стандартні та проблемні ситуації, що виникають у педагогічній діяльності; інтегративна здатність особистості, що володіє комплексом професійно значущих для вчителя якостей, має високий рівень науково-теоретичної й практичної підготовки до творчої педагогічної діяльності та ефективною взаємодії з учнями в процесі педагогічної співпраці на основі впровадження сучасних технологій для досягнення високих результатів [8; 9].

Загальна навчальна компетентність – це характеристика особистості, яку вона набуває в результаті активної життєдіяльності впродовж життя та яка визначає її спроможність набувати й удосконалювати власну систему знань, застосовувати її для розв'язування особистісно й суспільно значущих проблем, здатність сприймати й генерувати нові ідеї, здатність приймати рішення й брати на себе відповідальність, ініціювати й здійснювати продуктивну діяльність [5].

Згідно з вищезазначеним потребують перегляду вимоги до формування загальної компетентності педагогів у ході їх фахової підготовки з обов'язковим набуттям досвіду практичної діяльності. Тобто, окрім традиційних знань, умінь, навичок та ставлень, застосування цього підходу дозволяє відчутти переваги досвіду практичної діяльності як нової дидактичної одиниці. Більше того, в умовах динамічних змін саме безперервне навчання впродовж життя (зокрема й самоосвіта) та здатність до адаптування стають запорукою успішної професійної діяльності сучасних педагогів [2; 3].

Список використаних джерел

1. Войтко В. І. Психологічний словник. Київ: Вища школа, 1982. 215 с.
2. Гриценко А. П. Концепція формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки. *Педагогіка та психологія*: збірник наукових праць. Харків,

2019. Вип. 62. С. 68–78. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/pedagogy/article/view/3254> (дата звернення: 29.03.2023).

3. Гриценко А. Умови формування професійної компетентності в педагогічній практиці підготовки майбутніх учителів історії. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки. Вип.1.* Бердянськ: БДПУ, 2019. С. 245–254. URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/27.pdf> (дата звернення: 29.03.2023).

4. Кошук О. Б. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців із агроінженерії: теорія і методика: монографія. Київ: Компринт, 2018. 596 с.

5. Ляшенко О. І., Раков С. А. Тест загальної навчальної компетентності: основні засади і результати пілотування. *Педагогіка і психологія.* 2012. № 2. С. 27–35.

6. Пасько Я. І., Білецький В. В., Савенкова М. Є., Бурега В. В. Логіка: навч.-метод. посіб. / заг. ред. В. В. Бурегі. Донецьк: Дон ДДУ, 2004. 75 с.

7. Про вищу освіту: Закон України від 25 грудня 2014 р. № 2443-VIII. *Сайт Верховної Ради України.* URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 29.03.2023).

8. Скворцова С. О. Професійна компетентність вчителя: зміст поняття. *Наука і освіта.* 2009. № 4. С. 93–94. *Cordis.europa.eu.* URL: http://cordis.europa.eu/result/rcn/182126_en.html (дата звернення 29.03.2023).

9. Holmes L. Understanding professional competence: beyond the limits of functional analysis. URL: <http://www.re-skill.org.uk/relskill/profcomp.htm> (дата звернення: 29.03.2023).

Гричанік Наталія Іванівна,

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. Олександра Довженка*

РОМАН «ОРЛАНДО» – ХУДОЖНЯ РЕАЛІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО МЕТОДУ ВІРДЖИНІ ВУЛФ

Англійська література кінця XIX – початку XX століття характеризується домінуванням модерністського дискурсу та важливими мистецько-естетичними пошуками. Визначальними принципами поезики митців-модерністів є авторське моделювання темпоральності творів, жанрова деканонізація та міжмистецькі запозичення. Яскравим виявом окреслених постулатів стає творчість Вірджинії Вулф – теоретика модернізму, критика, літературознавця, перекладача, майстра психологічної прози. Історія її письменницької кар'єри – своєрідний літопис розвитку модернізму з його новаціями і художніми привілеями, прагненням до синтезу мистецтв і суперечливої діалектики, появою оригінального героя і багатством виражальних засобів.

Основоположні принципи власних художніх та світоглядних орієнтирів Вірджинія Вулф розкриває у теоретичних дослідженнях «Сучасна художня проза» (1919) та «Містер Беннет і місіс Браун» (1924). Творчість письменників старшого покоління (Г. Веллс, Дж. Голсуорсі) майстер слова чітко протиставляє творчим пошукам Дж. Джойса, Д. Г. Лоуренса, Т. С. Еліота та ін.

Найкращими зразками європейської модерністської прози є романи В. Вулф «Морська прогулянка» (1915), «Ніч і день» (1919), «Джекобова кімната» (1922), «Пані Деловой» (1925), «До маяка» (1927), «Хвилі» (1931), «Роки» (1937), «Між актами» (1941), які репрезентують еволюцію її творчого методу, розкривають погляди на мистецтво як на світ емоцій, уяви, безкінечних асоціацій, вміння передавати миттєві враження, рух часу, розмаїття відчуттів, оригінальність світобачення митця.

Вірджинія Вулф, захоплюючись творчістю В. Шекспіра, В. Теккерея, Дж. Джойса, ніколи не приховує своїх пристрастей та антипатій. Вона хворобливо переживає засилля чоловіків у літературі і всіляко вихваляє жінок-письменниць. Митець наголошує на тому, що будь-яка творча особистість зуміє сказати про себе суспільству, якщо буде багато працювати.

Своєрідною творчою реалізацією окреслених поглядів письменниці є роман «Орландо», що був уперше надрукований 11 жовтня 1928 року. Цей твір настільки загадковий, багатозначний, що більшість критиків про нього взагалі не говорять. Є. Сурик, одна із дослідників творчості англійської письменниці, називає роман «глибокою, серйозною насмішкою автора» [1, с. 289].

Суперечливим у літературознавстві залишається питання жанрової належності твору, оскільки науковці по-різному тлумачать його жанр, вказуючи на синтетичність: історичний роман, карнавальна казка-фантазія, роман-фантазія, оригінальний перефраз «Улісса» Дж. Джойса. Проте більшість із них обстоює думку, що це роман-біографія, оскільки авторка в назві визначила його жанровий орієнтир – «Орlando. Біографія» – і присвятила своїй товаришці Віті Саквілл-Вест, дружній зв'язок з якою збагатив внутрішній світ письменниці не лише емоційними переживаннями, а й сприяв кристалізації її літературного таланту, оскільки обидві жінки були письменницями.

Ще до написання твору письменниця обґрунтовує власну художню концепцію біографічної літератури, створює літературно-критичні праці «Нова біографія» (1927) і «Мистецтво біографії» (1939). Вона переконливо пише про співвідношення документальності та творчої уяви у викладенні біографічного матеріалу. Відтак трансформація жанрової моделі біографічного твору відбувається через експериментування прозаїка з часовою організацією твору. Доказом цього є чіткий поділ роману на шість логічно завершених частин, дія яких триває від елизаветинських часів до початку ХХ століття. Відтак біографічний час літературного персонажа не збігається з історичним часом.

Тема роману – зображення життя та пригод головного героя / героїні на тлі складних суспільно-політичних відносин і соціальних суперечностей. Письменниця звертається до проблеми існування людини у світі та суспільстві, розкриває погляди на життя особистості після зміни статі, визначає роль і місце літератури в сучасному їй світі.

Прозаїк подає деталізовану історію життя Орlando, спадкоємця маєтку Ноул, який на початку роману є юнаком-шляхтичем, натхненним поетом елизаветинської доби, але за тривалий проміжок часу, насичений літературними, любовними і героїчними перипетіями та зустрічами з відомими людьми, перетворюється на тридцятивосьмилітню жінку, яка виходить заміж, народжує сина і стає успішною поетесою кінця 20-х років ХХ століття.

Орlando – шістнадцятилітній юнак «з запаленими щоками і скупими пасмами сухого та жорсткого волосся, як пух на кокосі» [2, с. 172]. Юнак, за його словами, аристократичного походження. Він веде усамітнений спосіб життя, любить бути далеко від людей, пробує свої сили у віршуванні. Як і всі молоді поети-початківці, створює пейзажну лірику і мріє написати поему, яка б прославила його ім'я у віках. Знайомство з Королевою – щасливий період у його житті. Він стає для неї «втіхою останніх днів – цілющим бальзамом, могутньою підтримкою на схилі років» [2, с. 189]. З часом королівський престол змінюють інші володарі, а Орlando певний час так і залишається молодим, красивим, заможним і має певний вплив при дворі.

Перетворення Орlando на героїню-жінку відбувається раптово, неочікувано: «І тут Орlando прокинувся. Потягнувся. Встав. Він стояв, витягнувшись перед нами, повністю голий... і у нас немає ніякого вибору, як визнати – він став жінкою» [2, с. 195]. Життя героя / героїні в тілі жінки істотно відрізняється. Вона уникає певних зобов'язань, більше перебуває на лоні природи, повністю віддається поетичній творчості, витрачає кошти на придбання дорого вбрання. Набувши досвіду жіночності, героїня сприймає себе органічно, прагне внутрішньої свободи, якої він / вона свого часу зазнає в чоловічій іпостасі. Тільки тепер героїня дістає із шухляди власні чернеткові записи і намагається дописати незакінчену поему «Дуб», робота над якою триває майже триста років. Вона стає не просто засобом самовираження й самореалізації Орlando. Її можна розглядати як щоденник, який не лише детально фіксує етапи самоідентифікації та подорослішання, а й допомагає творцеві знайти власний творчий стиль.

Отже, письменниця-модерністка В. Вулф містично трансформує статі головного персонажа, описує його життя на тлі історичних подій, гіперболізує часовий континуум та просторову локалізацію з метою доказово обґрунтувати власні творчі новації.

У контексті літературних алюзій головний герой / героїня своїм гучним ім'ям завдячує багатьом літературним джерелам. Науковець В. Вахрушев говорить про автобіографічне начало головного героя / героїні твору. Відзначимо духовний зв'язок роману В. Вулф з творами італійських митців доби Відродження: Матео Баярдо «Закоханий Орlando» («Закоханий Роланд») та Людовіко Аріосто «Несамовитий Орlando». Спільним для названих творів виявляються не тільки імена головних героїв, а й тема кохання і ревності, лицарська героїка, елементи

фантастики і гумору [4, с. 150]. Певну ідейну наповненість у творі містить образ читача-сучасника письменниці, до якого вона постійно зверталася, порівнюючи різні історичні часи із сучасністю.

Роман «Орландо» посідає помітне місце у світовому літературному процесі. В. Вулф розкриває власні погляди на роль і місце чоловіка та жінки в історичному, суспільному та особистому житті. На прикладі головного персонажа твору прозаїк доводить, що, хоча й відбулася зміна статі героя, але незмінною залишається його внутрішня наповненість.

Таким чином, експериментальна проза Вірджинії Вулф – частина класичної літератури ХХ століття. Кожен із романів письменниці – своєрідний художній експеримент над формою і змістом художнього твору. У романі «Орландо» визначаємо риси її творчого методу:

- використання методу «потoku свідомості»;
- автобіографізм;
- насиченість внутрішніми монологами та складними діалогами;
- розпад сюжету на окремі замальовки внутрішніх станів різних персонажів;
- самотність і приреченість – провідні мотиви прози.

Список використаних джерел

1. Васильєва Е. К., Пернатъев Ю. С. 50 знаменитых английских романов. Харьков: Фолио, 2004. С. 288–300.
2. Вулф В. Вибране. Київ: Художня література, 2005. 522 с.
3. Жлуктенко Н. Ю. Английский психологический роман XX века. Київ: Вища школа, 1988. 157 с.
4. Любарець Н. О. Ритм художньої прози Вірджинії Вулф: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04. Київ, 2008. 202 с.

Грудинін Борис Олександрович

*д-р пед. наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ВИКОРИСТАННЯ СИГНАЛІВ FM-СТАНЦІЙ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕНЬ КІНЕМАТИКИ МЕТЕОРІВ

Радіолокаційні методи стали потужним додатковим сучасним засобом вивчення метеорів, які дають можливість спостерігати і фіксувати факти метеорних вторгнень в атмосферу Землі впродовж доби [1; 2; 3]. Із цією метою застосовують радіолокатори зворотного розсіяння радіохвиль (BS-радар). Так, за експериментальними даними, отриманими на BS-радарі, тривалість життя переважної більшості радіометеорів лежить в інтервалі 20÷500 мс (рис. 1 – розподіл відносної кількості N метеорів, що спостерігаються, за значеннями їх часу життя згідно з даними [4]).

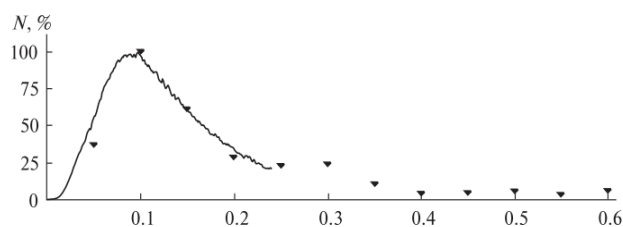

Рис. 1. Розподіл відносної кількості N метеорів (у відсотках від максимальної значення (вісь y)) за тривалістю часу їх життя (вісь x) – за даними BS-радару SKiYMET [4] (лінія) та за даними спостережень у НДІ МАО сигналів від FM-передачача (трикутники)

Визначення швидкостей метеорів становить інтерес для спостереження процесу абляції метеороїда, визначення густини атмосфери [6] та характеру дроблення метеороїдного тіла. Крім того, швидкість метеороїда є важливою для оцінювання його маси.

У процесі польоту метеороїда під час розігріву його тіла до температур 1800 К на висотах 70÷100 км починається процес абляції за рахунок ударного зіткнення з іонами O_2 та N_2 атмосфери. Оскільки потенціал іонізації O_2 та N_2 набагато перевищує потенціали іонізації хімічних елементів Ca, Fe, Mg, Si та Na у складі метеороїдів, плазма сліду метеору складається переважно з іонів цих елементів.

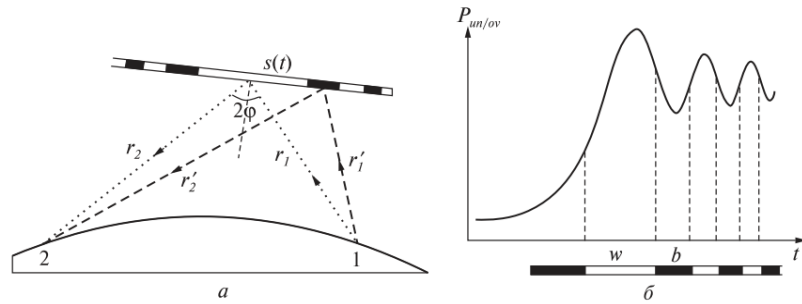

Рис. 2. Геометрія опромінення сліду метеора (1 – точка розташування передавача, 2 – точка розташування приймача, r_1 і r_2 – відстані розташування передавача і приймача відповідно до першої зони Френеля) (а) та ілюстрація походження френелівських осциляцій (представлено тимчасові осциляції без урахування амбіполярної дифузії, $s(t)$ – розмір зон Френеля з умовним позначенням світлих (w) і темних (b) смуг) (б)

Розмір зони Френеля s можна визначити за наближеними умовами, що накладаються на розмір першої зони Френеля, коли її центр видно на відстані r_1 від передавача і r_2 від приймача під кутом 2φ між r_1 і r_2 :

$$s(t) \approx x(t) \left[\lambda \frac{r_1 r_2}{(r_1 + r_2)(1 - \cos^2 \beta \cdot \sin^2 \varphi)} \right]^{1/2},$$

де λ – довжина хвилі випромінювання, β – кут між віссю сліду метеора і площиною поширення сигналу.

Змінна $x(t)$ пов'язана з динамічним параметром – швидкістю V прольоту метеором френелівських зон

$$x(t) = Vt \left[\frac{(r_1 + r_2)(1 - \cos^2 \beta \cdot \sin^2 \varphi)}{\lambda r_1 r_2} \right]^{1/2},$$

де за початковий момент t обрано час досягнення метеором точки дзеркального відображення.

Швидкість метеора визначено за вимірюванням частоти осциляцій (рис. 2), за умови, що розмір зон Френеля відомий:

$$V = \frac{m^{1/2} - n^{1/2}}{\Delta t_{nm}} \left[\frac{\lambda \mu}{(1 - \cos^2 \beta \cdot \sin^2 \varphi)} \right]^{1/2},$$

де Δt_{nm} – час переміщення метеора з точки $s(n)$ в точку $s(m)$.

Так, для головного дифракційного максимуму ($m = 1, n = 0$) отримаємо

$$V = \frac{1}{\Delta t_{01}} \left[\frac{\lambda \mu}{(1 - \cos^2 \beta \cdot \sin^2 \varphi)} \right]^{1/2},$$

де Δt_{01} – часовий інтервал для головного дифракційного максимуму ($m = 1; n = 0$), який може бути визначено за потужністю сигналу, відбитого від іонізованого сліду метеороїда, за умови достатньої швидкості запису сигналу (порядка 1000 тактів за секунду).

Варто зазначити, що форма осциляцій Френеля може викривлятися неоднорідностями в іонізації сліду, гальмуванням тіла метеороїда, а також дифузією його сліду. Доведенням є графіки зміни в часі потужностей $P_{un}(t)$ і $P_{ov}(t)$ сигналів, відбитих від розріджених надгустих слідів метеороїдів відповідно.

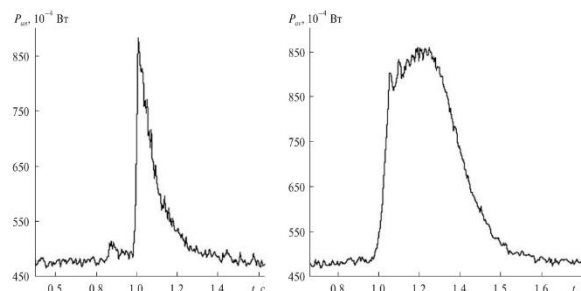

Рис. 3. Експериментальні профілі потужностей $P_{un}(t)$ і $P_{ov}(t)$ сигналів,

**відбитих від розріджених надгустих слідів метеороїдів відповідно
(на графіках чітко видно френелівські осциляції)**

Профілі отримано на FS-радарі RAMSES (Radio Meteor Survey, Extended System) у Бельгії [6]. У якості передавача слугувала східноєвропейська передавальна радіостанція, що випромінює на частоті 66,39 МГц; швидкість запису сигнальної інформації становить 200 тактів за секунду.

Список використаних джерел

1. Бушуев Ф. И., Калюжный Н. А., Сливинский А. П., Шульга А. В. Использование сигналов вещательных FM-станций для исследований численности метеоров. *Космічна наука і технологія*. 2011. Т. 17, № 3. С. 72–82.
2. Бушуев Ф. И., Калюжный М. П., Куліченко М. О., Шульга О. В., Малиновський Є. В., Савчук С. Г., Янків-Вітковська Л. М., Грудинін Б. О. Становлення та розвиток Української мережі радіоспостережень метеорів. *Космічна наука і технологія*. 2021. № 3. С. 85–92.
3. Голубаєв О. В., Горбаньов Ю. М., Шульга О. В., Андреев О. А., Бушуев Ф. И., Відьмаченко А. П., Грудинін Б. О., Жиляєв Б. Ю., Калюжный М. П., Козак П. М., Куліченко М. О., Малиновський Є. В., Мозгова А. М., Савчук С. Г., Стеклов О. Ф., Сумарук Ю. П. Створення Української метеорної спостережної мережі: інструменти, методи обробки, спостережні можливості. *Космічна наука і технологія*. 2022. Т. 28, № 4. С. 39–70.
4. Ballinger A. P., Chilson P. B., Palme R. D., Mitchell N. J. On the validity of the ambipolar diffusion assumption in the polar mesopause region. *Annales Geophysicae*. 2008. № 26. P. 3439–3443.
5. Charania A. C. Networks on the Edge of Forever: Meteor Burst (MB) Communication Networks on Mars. Version 1.0. *Atlanta: SpaceWorks Engineering, Inc. (SEI)*, 2002. 51 p.
6. Hunt S. M., Oppenheim M., Close S., et al. Determination of the meteoroid velocity distribution at the Earth using high-gain radar. *Icarus*. 2004. № 1. P. 34–42.

Данильченко Ірина Григорівна,

*канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології,
завідувач аспірантури та докторантури Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ
ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

На сучасному етапі розвитку історико-технологічного суспільства «концептом» життєдіяльності людини визначено комунікаційну культуру. Відтак, мовлення, спілкування, комунікація, діалог, діалогічне мовлення, мовленнєві вміння, діалогічні вміння набувають дедалі ширшого визнання в найрізноманітніших сферах людської діяльності.

Мовленнєвий розвиток дитини – один з основних чинників становлення особистості в дошкільному дитинстві. Оволодіння рідною мовою є одним із найважливіших надбань дитини в дошкільному віці – найбільш чутливому для засвоєння мови.

У Базовому компоненті дошкільної освіти ключовими компетентностями, які забезпечують мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку, визначено «мовленнєву», «комунікативну», «художньо-мовленнєву» [1].

Пріоритетним напрямом сучасної дошкільної лінгводидактики є реалізація комунікативно-діяльнісного підходу до навчання дітей рідної мови, розвитку мовлення, що забезпечується при дотриманні таких умов як-от: діяльнісний характер організації процесу засвоєння мовних засобів, здійснення мовленнєвого розвитку в різних видах дитячої діяльності.

Введення вихователем завдань з розвитку мовленнєвої комунікації в процес організації різних видів дитячої діяльності сприяє формуванню в дошкільнят умінь застосовувати засвоєні на заняттях мовні засоби, правила мовленнєвого етикету в реальних життєвих ситуаціях спілкування та практичної взаємодії (М. Алексеева, О. Артемова, А. Богуш, А. Гончаренко). Діяльнісний підхід до процесів навчання мови і розвитку мовлення є одним із провідних і визначальних у розробленні методик роботи з дошкільнятами (Н. Кравець, О. Низовська). Весь педагогічний процес важливо спрямувати на свідоме засвоєння дітьми мовних та мовленнєвих явищ, частіше вправляти їх у

самостійних висловлюваннях, а не лише у переказах, розповідях напам'ять та в інших репродуктивних діях.

Важливим засобом розвитку дитячого мовлення є художня література, величезна сила впливу якої традиційно використовувалася у вітчизняній та зарубіжній педагогіці як потужний чинник виховання та освіти молодого покоління.

Науковці вивчали можливості використання художньої літератури в процесі розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Зокрема, висвітлено проблеми розвитку художньо-мовленнєвої діяльності в закладах дошкільної освіти за матеріалами народних знань та уявлень (А. Богуш, Л. Плетеницька, О. Поліщук); використання казки в процесі розвитку мовлення дітей (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Карпинська, Т. Котик, Н. Насруллаєва, Т. Науменко, Ю. Руденко, Л. Фесенко); вплив творів художньої літератури на розвиток інших видів діяльності дошкільників (О. Запорожець, А. Ковальов, Н. Морозова); виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей старшого дошкільного віку (А. Просенюк) [2].

Виховна і художня цінність цього виду мистецтва обумовлена специфікою засобів утілення в ньому художнього образу, насамперед мовних засобів виразності, адже мова художнього твору є найкращою, найвищою формою літературної мови, яку діти прагнуть наслідувати.

Нормативна фахова дисципліна «Дитяча література» має чималий потенціал у формуванні комунікативно-мовленнєвої та художньо-мовленнєвої компетентностей майбутніх вихователів, оскільки цілеспрямоване й доцільне використання художніх творів (як фольклорних, так і авторських) якісно впливає на цей процес.

На початку вивчення дисципліни студентам давалася установка на оформлення літературно-методичної скарбнички вихователя, яку потрібно було укласти за розділами, суголосними періодам розвитку української дитячої літератури, зокрема: дитячий фольклор; українська дитяча література ХІХ століття; українська дитяча література ХХ століття та сучасна дитяча література.

Кожен з розділів містив підрозділи відповідно до компетентностей, які мають сформуватися в дошкільників у розрізі освітнього напрямку «Мовлення дитини» Базового компонента дошкільної освіти: «мовленнєва компетентність», «комунікативна компетентність», «художньо-мовленнєва компетентність».

Формування в студентів знань про твори художньої літератури і вмінь їх використовувати в роботі з дошкільниками відбувається поетапно, а саме: під час лекцій, на практичних заняттях і в процесі педагогічної практики.

Серед завдань самостійної роботи пропонувати: послуговуючись знаннями з дошкільної лінгводидактики, збагатити свої скарбнички таким чином: запропонувати твори різних жанрів для доцільного й оптимального використання в процесі організації різних видів дитячої діяльності (навчальної, пізнавальної, ігрової, театралізованої тощо), що сприяли б формуванню в дошкільників мовленнєвої, комунікативної, художньо-мовленнєвої компетентностей.

У процесі оформлення літературно-методичних скарбничок студентам давалася установка на те, що той матеріал вони повинні використовувати під час педагогічної практики в закладі дошкільної освіти.

На заняттях також звертали увагу здобувачів вищої освіти на запам'ятовування текстів художніх творів. Адже майбутній вихователь має володіти літературним матеріалом, знати художні твори (фольклорні і авторські), уміти виразно, з емоціями їх прочитати для швидкого контакту з дітьми та уміти цікаво організувати будь-який вид дитячої діяльності і стати активним учасником мовленнєвого розвитку дитини.

Наголошували, що для того, щоб твори художньої літератури стали невід'ємною частиною мовленнєвого спілкування дітей дошкільного віку, необхідно створити гарний настрій дітей, демонструвати їм багаті можливості української літератури, зацікавлювати логічними завданнями, заохочувати до активної розмови.

Отже, дисципліна «Дитяча література» має чималий потенціал для підготовки майбутніх вихователів до мовленнєвого розвитку дошкільнят.

Подальші дослідження будуть стосуватися використання дисциплін «Культура мовлення та виразне читання», «Дитяча література», «Українська мова за професійним спрямуванням»,

«Дошкільна лінгводидактика» у процесі формування мовленнєвої, комунікативної, художньо-мовленнєвої компетентностей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах принципу інтеграції.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 20.04.2023).

2. Данильченко І. Г. Використання потенціалу дисципліни «Дитяча література» в процесі підготовки майбутніх вихователів до екологічної освіти дошкільників. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія. Педагогічні науки*. Черкаси, 2019. Вип. 4. С. 206–211.

Дісковський Віктор Іванович,

заслужений працівник освіти України, асистент кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПРОФЕСІЙНІ РОЛІ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, модернізації системи освіти, введення нових освітніх стандартів значно зростає роль учителя як активного суб'єкта педагогічного процесу, підвищуються вимоги до його особистісних і професійних якостей, соціальної та професійної позиції, що відображено в Концепції «Нова українська школа» (НУШ). Нові принципи освіти вимагають від кожного вчителя високого професіоналізму, опанування та застосування сучасних педагогічних технологій і нових методів навчання і виховання, бажання та вміння постійно вчитися й самовдосконалюватися, творчого підходу та раціоналізму, а також готовності до змін в контексті реалізації змісту реформи НУШ.

В умовах Концепції «Нова українська школа» розширюються функції та можливості вчителя, з'являються нові соціально-професійні ролі педагога в освітньому процесі. Сучасний вчитель – це людина-лідер, яка може вести за собою, яка любить свою професію, якісно викладає, іде в ногу з часом, готова до комунікації з дітьми, батьками, адміністрацією школи, громадськістю. Нова українська школа потребує нового вчителя: успішного і мобільного, готового до змін. Від того, наскільки успішний вчитель, залежить, наскільки успішною буде українська школа. Словесник Євген Ільїн відзначає: «Посередній учитель викладає, гарний – пояснює, видатний – показує, великий – надихає». Сучасному освітянському загалу варто врахувати це для формування нової ролі вчителів як фасилітаторів, коучів, наставників, модераторів і тьюторів. Сучасний вчитель – це агент змін, тьютор, фасилітатор, модератор, коуч, ментор. Детальніше проаналізуємо ці ролі.

Тьютор – особа, що веде індивідуальні або групові заняття із учнями, студентами, репетитор, наставник. У тьютора інші цілі, інший стиль і привід для спілкування з учнями. Якщо завдання учителя-консерватора – безпосереднє управління освітнім процесом, то тьютор підтримує навчання і супроводжує самоосвіту. У кінцевому результаті учитель відповідає за передавання певної суми знань, а тьютор лише бере участь у пошуку знань, постійно формуючи індивідуальну відповідальність за отримані знання. Основним інструментом досягнення результату учителя є використання методик викладання, у той час як тьютор опирається на постійну рефлексію досвіду самоосвіти. Тьюторство здебільшого базується на ідеї сумлінності учня, що прагне знань, і тьютор підтримує та не дає згаснути цьому вогнику, підштовхуючи учня до нових вершин. Дистанційне навчання надає можливість використовувати весь потенціал тьюторства [4, с. 52].

Фасилітатор – це вчитель, який стимулює та скеровує процес самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів, підтримує прагнення до самореалізації, самовдосконалення та саморозвитку. Фасилітатор не зацікавлений у підсумках обговорення конкретних питань, не представляє інтереси жодної з груп-учасників чи персоналій і не бере прямої участі в обговоренні, але несе відповідальність за якісне виконання завдань і є радше супровідником навчальної групи у їхньому особистому розвитку. Завдання учителя-фасилітатора

полягає в організації спілкування всіх учасників обговорення з нейтральної сторони, налагодження ефективного обміну думками таким чином, щоб зіткнення думок перейшло в конструктивне русло, розбіжності були успішно подолані і прийнятне рішення було вироблено [1, с. 119].

Модератор – це наставник, керівник, який здійснює підтримку і організацію активної роботи групи.

Роль учителя – це роль модератора і фасилітатора. Не «наповнювати» дітей знаннями, а навчити знаходити інформацію і критично опрацьовувати її, читати не для вчителя і батьків, а для себе, застосовувати знання на практиці у життєво важливих ситуаціях, математику практикувати не задля математики, а для життя, через маніпуляції з різними об'єктами.

Коуч – це тренер, здатний зробити з людини чемпіона, тобто мова йде про виховання переможців. Коучинг дозволяє не тільки ефективно розв'язувати навчальні завдання учнів, але й сприяє створенню згуртованої команди. Коуч допомагає знайти відповіді на власні запитання підопічних, відпрацьовує (відтреновує) до автоматизму різні життєві та професійні ситуації. Джерела коучингу лежать у спортивному тренерстві, позитивній, когнітивній й організаційній психології, в уявленні про усвідомлене життя й можливості постійного й цілеспрямованого розвитку людини [4, с. 53].

У контексті педагогічних посад ментор як термін почали використовувати в значенні синоніма до слів «учитель», «порадник», «наставник», «консультант». Людина, що зацікавлена в розвитку знань, умінь, навичок та міжособистісних стосунків своїх вихованців. На відміну від наставника, ментор самостійно встановлює інтенсивність та напрямок навчання. Завдання ментора – допомагати тоді, коли дитина просить про допомогу. І хоча ці два терміни часто вживаються як синоніми, є доволі суттєва відмінність між наставниками та менторами. Перший призначається, щоб допомогти досягнути цілі групи, колективу, установи, закладу, компанії. Другого можна вибрати, щоб досягнути індивідуального зростання [1, с. 120].

Таким чином, варто говорити про нові соціально-професійні ролі учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора та ментора в індивідуальній освітній траєкторії дитини.

Отже, у своїй діяльності вчителю потрібно переосмислити власну позицію в освітньому процесі, оновити професійне мислення, зосередити свою увагу на самоосвіті, систематичному аналізі власної педагогічної діяльності, відстеженні результативності своєї роботи через систему моніторингу. Новий учитель має навчити дітей активності, навикам співпраці в команді, коли учні можуть доповнювати один одного, стимулювати до саморозвитку та самовдосконалення. Коли всі учні є складовою одного цілісного організму – класу.

Список використаних джерел

1. Забавляєва Т. А., Пюрко В. Є. Організація навчально-виховного процесу на засадах педагогіки партнерства в умовах реалізації Концепції нової української школи. *Особистісно-професійний розвиток вчителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (14–16 червня 2018 р., м. Мелітополь, Україна) / ред.-упоряд. С. М. Дубяга, В. В. Чорна, І. О. Яковенко. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2018. С. 119–121.

2. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf>.

3. Концепція Нової української школи. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>.

4. Цюпак І. М. Сутність дефініції «тьютор» у сучасному просторі дошкільної освіти. *Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи*: збірник матеріалів всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. С. 51–53.

Дмитренко Аліна Павлівна,
д-р філософії, ст. викладач кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМИ РОБОТИ ЗДО І СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДОЮ

Життя людини тісно пов'язане з природою, яка завжди була для неї джерелом матеріальних і духовних сил. Але сьогодні людство зіткнулося з низкою проблем, викликаних споживацьким ставленням людини до природи, пов'язаних з низькою екологічною освітою. Прогностичні оцінки глобальної сучасної екологічної ситуації не оптимістичні. Вони змушують замислитися кожну людину, яка вболіває за майбутнє своїх рідних та всієї планети. Саме тому так важливо формувати основи природничо-екологічної компетентності, починаючи з дошкільного віку, виховувати особистість, яка вміє жити в гармонії з природою, відчувати себе її частиною, для якої нормою життя є дбайливе ставлення до природи. Але цю задачу треба вирішувати разом з родинами вихованців, оскільки сім'я є первинним середовищем виховання дитини. Саме в сім'ї формуються первинні ціннісні орієнтації, моральні якості. Усе це потребує використання різноманітних форм у роботі з дошкільниками, які сприяють формування екологічного мислення, практичних умінь та навичок дбайливого та раціонального ставлення до природи.

Залучення батьків до формування природничо-екологічної компетентності зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти, у програмах розвитку дітей дошкільного віку «Впевнений старт», «Українське дошкілля», «Дитина». Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти зауважено, що участь батьків у процесі формування у дитини природничо-екологічної компетентності може полягати в активній власній участі та участі дитини в акціях, спрямованих на збереження довкілля у власній місцевості: висаджування рослин, дерев, кущів тощо, у формуванні уявлень про екологічні проблеми свого населеного пункту [1].

Над проблемами формування природничо-екологічної компетентності дошкільників працює багато вчених і педагогів, серед них: Г. Беленька, Н. Глухова, Н. Горопаха, Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева. Вони розробили методичні аспекти щодо методів й засобів ознайомлення дітей дошкільного віку з природою, форми роботи вихователів ЗДО з батьками в процесі ознайомлення дошкільників з природою. Дослідники Т. Алексеєнко, В. Постовий визначили умови для спільної роботи ЗДО із сім'єю в процесі формування моральних й ціннісних якостей особистості дитини.

Модель екологічного виховного процесу, яка має ґрунтуватися на системних знаннях про природні явища тваринного і рослинного світу, з якими спілкуються діти, обґрунтовано й апробовано Н. Лисенко.

Необхідність залучення батьків до процесу ознайомлення дошкільників з природою підкреслювали і сучасні науковці. Так, Н. Кот вважає, що для ефективного ознайомлення дітей з природою треба активно залучати до цього процесу батьків вихованців. Робота з ними полягає в поясненні, для чого треба ознайомлювати дітей з природою, повідомляти про наслідки байдужого ставлення до неї [4].

У процесі співпраці батьки дізнаються, що при спілкуванні з природою, у дітей розширюється світогляд, розвивається їх мовлення та мислення. Вихователі повинні переконати батьків в тому, що не обов'язково відводити спеціальний час для ознайомлення дітей з природою. Це можна зробити по дорозі у дитячий садок. Треба лише звернути увагу на мурашу, що тягне вантаж у кілька разів більший за неї, на краплинку ранкової роси на траві, квітах, листах дерев, на кульбабку, що розкриває свої квіточки з першими променями сонця. А повертаючись додому ввечері, здивуватися, що роси вже немає, що кульбабка повернула свої квіточки слід за сонечком, яке сідає за обрій, і готова закрити їх, готуючись до нічного сну [3].

З багатьох форм, що сприяють вихованню у дітей дошкільного віку любові до природи, рекомендуємо використовувати: різні види занять (предметні, комплексні, інтегровані), екскурсії, цільові та повсякденні прогулянки, еколого-психологічні тренінги, екологічні акції.

Основною формою організації процесу ознайомлення дітей з природою є заняття. Ознайомлення дітей з природою в закладі дошкільної освіти вимагає постійного безпосереднього

спілкування з нею. Однією із умов, яка це забезпечує, є організація в закладі дошкільної освіти куточка природи. Організація праці дітей в куточку природи або на городі чи ділянці ЗДО. У процесі догляду за рослинами виховується вміння користуватися простими знаряддями обробки землі та догляду за рослинами, бережливе ставлення до природи. Красиво оформлена ділянка, правильний вибір декоративних рослин є важливим для естетичного та екологічного виховання дошкільників. Експерсії в природу є важливою формою роботи з ознайомлення дошкільників з природою та формування у них природничо-екологічної компетентності. За тематикою експерсії поділяють на: експерсії в природу (ліс, на луки, до водойми, тобто в природні і штучні рослинні угруповання – парк, сквер, ботанічний сад), експерсії на сільськогосподарські об'єкти (в поле, на птахоферму, в плодовий сад, на город, оранжерею, теплицю, на тік з метою ознайомлення з працею дорослих, рослинами, тваринами, що вирощуються для задоволення потреб людини). Особлива цінність експерсій у природу як специфічної форми проведення заняття в тому, що на них діти знайомляться з явищами природи в їх природних взаємозв'язках, з рослинами і тваринами в середовищі їх існування, з перетворювальним впливом людини на природу, що дає змогу формувати реалістичні уявлення про природу. Екологічні акції – форма роботи, яка сприяє розвитку бережливого ставлення до природи, закріпленню набутих екологічних знань, участі у всесвітніх та загальноукраїнських екологічних акціях, які проводять батьки та педагоги: «День докільця», «Посади своє дерево», «Наша допомога птахам», «Різдвяна ялинка», «Первоцвіт» тощо. Прогулянки – форма повсякденної роботи, де діти спостерігають, знайомляться з ознаками природних об'єктів та явищами природи. Цільові прогулянки навесні здійснюються в сад, на город, поле, де цікаво спостерігати за посадкою розсади, посівом насіння, використанням сільськогосподарських машин тощо. Еколого-психологічні тренінги - це форма, яка поєднує в собі характеристики заняття, тренінгу й гри-імітації. Їх мета: сприяти розумінню особливостей будови об'єкта природи, поведінки, взаємозв'язків із природним оточенням і людиною завдяки перетворенню; формувати усвідомлення самоцінності кожного об'єкта природи [5].

Отже, використання цих форм у роботі з дошкільниками сприяє формуванню екологічного мислення, практичних умінь та навичок дбайливого та раціонального ставлення до природи. Ефективність процесу ознайомлення дітей з природою залежить від спільних дій родини й ЗДО, екологічної освіченості батьків і вихователів, їхнього бажання бути екологічно свідомими і передавати свої знання дітям. Використання сучасних форм роботи ЗДО і сім'ї в процесі ознайомлення дітей з природою сприяє формуванню відповідального ставлення до неї, результатом чого є не лише оволодіння дітьми певними знаннями, а й розвиток умінь і бажання активно захищати, примножувати навколишнє природне середовище.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 10.04.2023).
2. Демченко І. А. Ознайомлення дітей з природним докільям. URL: <http://10.sadok.zt.ua/486-2/> (дата звернення: 05.03.2023).
3. Кот Н. М. Спільна робота дошкільного закладу та сім'ї з екологічного виховання дошкільників: метод. посіб. для вихователів і студентів педагогічних вузів. *Дошкільне виховання*. 2011. № 45 (141). С. 24.
4. Кот Н. М. Умови ефективної взаємодії дошкільного навчального закладу та сім'ї в екологічному вихованні старших дошкільників. *Наук. вісник Миколаїв. держ. ун-ту: дошкільна освіта: проблеми та перспективи. Спецвип.: Педагогічні науки: зб. наук. пр. у 2 т. Т. 1: Психолого-педагогічне забезпечення дошкільної освіти*. Миколаїв: МДУ, 2014. С. 96–104.
5. Теорія і методика формування природничо-екологічної компетентності в дошкільників: курс лекцій / автор-укладач Л. П. Загородня. Глухів. 2023. 379 с.

Єгорова Ксенія Григорівна,
канд. пед. наук, ст. викладач кафедри педагогіки, психології,
соціальної роботи та менеджменту Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Після народження дитина потрапляє в певне соціальне середовище та предметно-просторове оточення, де і здійснюється її розвиток. Оточення, в якому росте, розвивається дитина з інвалідністю, неодмінно впливає на процес формування особистості, має вирішальне значення для життєдіяльності майбутнього громадянина.

Проте оточення, середовище, в яке потрапляє дитина, створено передусім для дітей з нормальним психофізичним розвитком. А для розвитку дитини з вадами, за словами Л. Виготського, потрібні «...спеціально створені культурні форми для того, щоб здійснювати культурний розвиток дефективної дитини». Л. Виготський уважав, що соціальне середовище посідає визначальне місце в розвитку дитини з обмеженими можливостями здоров'я. «Шлях розвитку глибоко відсталого дитини лежить через спілкування та співробітництво, через іншу людину» [1].

Особливого значення ця теза набуває тоді, коли мова йде про організацію соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями здоров'я, про їхню життєву компетентність.

Неможливо здійснювати формування, не маючи форми. Оптимально сплановане та якісно облаштоване реабілітаційне середовище і є тією формою, тією організувальною структурою, у рамках якої і відбувається процес реабілітації, процес розвитку особистості.

Творення такого середовища має декілька своєрідних умов. Реабілітаційне середовище повинно:

- створюватись на основі суспільного життя та предметно-просторового оточення;
- урахувати індивідуальні потреби дітей, насамперед ті, які виникли внаслідок відхилень від нормального розвитку;
- урахувати інтереси і можливості сім'ї, передбачати її участь у реабілітаційному середовищі;
- мати дидактичний, розвивальний характер, мати можливість до трансформування, до змін, пов'язаних з ростом та розвитком дитини; воно повинно вивести дитину в реальний світ, поступово зводячи до мінімуму спеціальні пристосування та штучно створені умови.

Реабілітаційне середовище має дві основні складові, а саме:

1. сімейно-суспільне оточення;
2. предметно-просторове оточення.

Сімейно-суспільне оточення забезпечує спілкування дитини з дитячим церебральним паралічем із оточуючими людьми і є необхідною умовою її соціалізації. Це оточення можна поділити на три основні напрями:

- суто сімейне оточення (СО) – це мати, тато, сестри, брати, бабусі, дідусі, інші члени родини, рідні та близькі, тобто ті люди, з якими дитина має стійкі й постійні контакти на фоні глибокого позитивного емоційного сприйняття;
- ближнє суспільне оточення (БСО) – це друзі сім'ї та сусіди, оточення у дворі, діти з реабілітаційної групи, вчителі-реабілітологи, соціальні, педагогічні та медичні працівники, тобто ті люди, з якими дитина має стійкі, але періодичні контакти на фоні здебільш позитивного, різнорівневого емоційного сприйняття;
- дальнє суспільне оточення (ДСО) – це люди, які епізодично трапляються на життєвому шляху дитини; перехожі на вулиці, покупці в магазині, незнайомі гості та ін., з якими дитина має короткотривалі, епізодичні контакти на фоні різнорівневого, здебільше нетривкого емоційного сприйняття.

1. Предметно-просторове оточення дитини з інвалідністю, яка відвідує реабілітаційні заклади, складається із основних сфер перебування дитини в середовищі, а саме:

- сфера перебування у своїй кімнаті, у своєму домі;
- сфера перебування в реабілітаційних закладах;

- сфера переходів.

Предметно-просторове оточення дитини з інвалідністю повинно сприяти подоланню наявних у неї вад, своєрідності саме цієї дитини, тобто бути цілеспрямованим і індивідуалізованим. Саме тому, виходячи з проблем конкретної дитини, необхідно формувати її оточення відповідно до поставлених для неї реабілітаційних цілей [2].

Список використаних джерел

1. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука: зб. ст. / за ред. М. В. Папучі. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. 127 с.
2. Методичні рекомендації по формуванню реабілітаційного середовища. Миколаїв, 2003. 31 с.
3. Міщик Л. І., Шейко Г. Д., Смик А. С. Інклюзивна освіта: здобутки, проблеми та перспективи: монографія; за заг. ред. проф. Л. І. Міщик. Суми, 2018. 144 с.
4. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2006. № 2–3. С. 36.

Загородня Людмила Петрівна,

*д-р пед. наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ РІДНОГО КРАЮ

Російсько-українська війна актуалізувала проблему національно-патріотичного виховання громадян України. Основи національної свідомості, любові до Батьківщини, патріотизму формуються в дошкільному віці.

Проблемі патріотичного виховання дітей дошкільного віку присвячено наукові розвідки українських учених Л. Артемової, І. Беха, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Денисюк, С. Жейнової, С. Матвієнко, Н. Менчинської, О. Каплуновської, О. Карпенко, К. Крутій, О. Рейпольської, І. Рогальської-Яблонської, Т. Поніманської, А. Солонської, О. Сухомлинської, М. Чернявської, Н. Череповської та інших.

Одним із найсуттєвіших показників моральності людини є патріотизм.

Патріотизм (з грецької – *батьківщина*) – *любов до Батьківщини, свого народу, відповідальність за долю вітчизни, готовність служити її інтересам* [4, с. 427]. Це високе моральне почуття, фундаментальна якість людини, яка за своїм змістом, формами вияву і значенням не залишається незмінною. Патріотизм має конкретно-історичний, суспільно-політичний, національний характер. Ця якість виховується в процесі національно-патріотичного виховання. Сучасні психолого-педагогічні дослідження доводять, що суспільні зв'язки дитини не обмежуються її ставленням до батьків і ровесників. Дітям дошкільного віку зрозумілі відомості про історію нашої країни, основні суспільні події. Найсприятливішим для початку систематичного патріотичного виховання є п'ятий рік життя, коли особливо активізується інтерес дитини до соціального світу, суспільних явищ.

У сучасній науці використовується і поняття «патріотична вихованість». Так, С. Жейнова, А. Солонська термін «патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку» потрактовують як інтегральну динамічну особистісну властивість, яка відображає почуття любові дитини до Батьківщини, до людей, до країни; її ціннісне ставлення до родини; обізнаність із національною символікою, державними святами, традиціями, історичними подіями; знання видатних особистостей Батьківщини, що втілюється в поведінці дитини через її гуманістичні переживання [2, с. 18].

Екологічно, соціально та економічно доцільна поведінка – схвальний прояв дієвого й конструктивного патріотизму, що, на переконання Н. Гавриш і К. Крутій, є надзвичайно важливим напрямом спільної діяльності дошкільного закладу і родини [1, с. 5]. Учені пропонують такі блоки системи роботи з патріотичного виховання дошкільнят: «Моя сім'я, моя родина», «Мій дитячий садок», «Я, мої права й обов'язки», «Рідне місто (село)», «Моя Україна», «Природа України»,

«Славні сини й дочки України», «Традиції народів України», «Культура України», «Мистецтво України», «У світі української дитячої музики», «Моя рідна мова» [1, с. 6].

Серед основних напрямів національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку О. Каплуновська, І. Кичата, Ю. Палець виокремлюють ознайомлення з природою рідного краю [5, с. 16].

Засобами національно-патріотичного виховання дошкільників у процесі ознайомлення з природою рідного краю є різні види дитячої діяльності: ігрова, пізнавальна, трудова, пошукова, художньо-творча.

Відносно новими формами, які активно впроваджуються в практику роботи українських закладів дошкільної освіти з метою екологічного й патріотичного виховання, є еколого-психологічні тренінги, хвилинки милування природою, квести.

Еколого-психологічні тренінги – це форма, яка поєднує в собі характеристики заняття, гри-імітації й тренінгу. Їх мета: сприяти розумінню особливостей будови об'єкта природи, поведінки, взаємозв'язків із природним оточенням і людиною завдяки перевтіленню; формувати усвідомлення самоцінності кожного об'єкта природи; виховувати емпатію та антиципацію.

Хвилинки милування природою покликані впливати передусім на емоційну сферу дошкільнят і спрямовані на виховання естетичного сприймання, естетичних почуттів і переживань, формування вмінь давати естетичну оцінку об'єктам і явищам і на їх основі – навичок ціннісного ставлення до природи, бажання доцільно й виважено змінювати її на краще, допомагати їй бути багатшою і красивішою. Вони мають багато спільного з екскурсіями, цільовими і повсякденними прогулянками, під час яких проводяться спостереження, які передбачають безпосередній контакт дітей з природним об'єктом чи явищем, уважне їх сприймання, естетичну оцінку рослини чи тварини, розуміння їх стану в різні пори року [3, с. 23].

Квест-мандрівки в природу – це ігровий засіб узагальнення й фіксації знань дітей про природу. Він розглядається як змагальний і цілеспрямований пошук відповідей на запитання чи розв'язання проблемних ситуацій, який може бути пов'язаний із пригодами або грою. Участь у квесті вимагає від дошкільнят уміння працювати в команді і, докладаючи спільних зусиль, досягати спільного позитивного результату (наприклад, допомогти відновити сторінки Книги лісів Сумщини). Окрім того, діти повинні мати знання про природу, якими послуговуватимуться в процесі вирішення завдань квесту. У роботі з дошкільнятами доцільніше використовувати лінійний квест, під час якого завдання виконуються одне за одним. Вихователі можуть використовувати й ігрові, пошукові чи комбіновані квести.

Форми роботи з національно-патріотичного виховання: заняття на екологічній стежині («У гості до горобини»), в екологічній кімнаті («Рідкісні рослини Сумщини»), у мінімузеї природи («Мешканці лісів Сумщини», «Водойми Сумщини»); екскурсії на природу (до озер, парків і скверів міста Глухова, урочища Борок) квести («Пізнайки таємниць водойм Глухова», «Пізнайки рослинного світу Глухова», «Пізнайки тваринного світу Глухова»); свята і розваги на природничому матеріалі («Люби і знай природу Сумщини»); виготовлення віммельбуха («Тварини Сумщини, занесені до Червоної книги України»); виставки виробів із природного матеріалу («Загадки природи Сумщини», «Рідна природа-чарівниця»); природоохоронні акції («Подаруй Скоропадському озеру чистий берег», «Зроби місто Глухів зеленим»); еколого-психологічні тренінги («Первоцвіти», «Зяблики», «Тварини нашого лісу», «Мешканці Павлівського озера»); виставки квіткових композицій (Квіти нашого квітника); спільні з родинами заходи («Тато, мама, я – екологічна сім'я»); хвилинки милування природою («Вічнозелені красуні», «Невтомний лікар дерев»).

Ефективними методами національно-патріотичного виховання засобами природи рідного краю є: сюжетно-рольові ігри («Подорож краплинки Сумщиною»), театралізовані ігри за сюжетом творів дитячих письменників Сумщини П. Воронька («Чотири вітри», «Цар-забіяка»), О. Олесь («Бабусина пригода»), дидактичні інтелектуальні гри («Люби і знай природу Сумщини», «Природа Сумщини вчора і сьогодні»), будівельно-конструктивні ігри («Міст через Сейм», «Будиночки для перелітних птахів»); розповіді вихователя про природу міста Глухова і Сумщини; читання творів дитячих письменників Сумщини про природу (П. Воронько, О. Олесь); бесіди («Природа Глухова – частина чудової і неповторної природи України», «Як зберегти природу

Глухова для наступних поколінь?»); праця, спрямована на охорону природи рідного краю (виготовлення годівничок, штучних гніздівель, створення мікророзсадників тощо).

Отже, природа рідного краю – це ефективний засіб національно-патріотичного виховання дошкільнят. Якість цього процесу великою мірою залежить від екологічної компетентності вихователя і його патріотизму.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н., Крутій К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільнє виховання*. 2015. № 8. С. 2–7.
2. Жейнова С., Солонська А. Патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2022. № 1 (28). С. 18–24.
3. Загородня Л. П. Милуємося красою природи взимку. *Дошкільнє виховання*. 2023. № 2. С. 23–25.
4. Словник іншомовних слів / укладачі С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.
5. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / О. М. Каплуновська, І. І. Кичата, Ю. М. Палець; за наук. ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 72 с.

Заїка Оксана Володимирівна,

канд. пед. наук, доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ВИЩОЇ ГЕОМЕТРІЇ

Дуже важливо під час навчання в педагогічному навчальному закладі розвивати дослідницькі вміння студентів, їхню творчість та креативність. Адже, якщо під час навчання студентів постійно пропонувати розв'язувати алгоритмічні завдання, які не потребують розвиненої просторової уяви, креативного мислення, а вимагають лише наявного алгоритмічного мислення, то ми отримуємо вчителя-предметника, не здатного розвивати творчі, дослідницькі вміння у своїх учнів.

Для розв'язування дослідницьких завдань людина повинна мати базу знань у межах конкретного предмета і базу вмінь, яка складається із певної когнітивної діяльності або здібностей. Ті, хто розв'язують дослідницькі завдання, як зазначає Гік М. [1], мають такі характеристики:

- класифікують завдання, перш ніж намагатися їх вирішити, що допомагає у відборі знань, що мають відношення до задачі;
- класифікують і зберігають завдання в пам'яті на основі концепцій;
- будують уявлення проблеми, такі як ескізи або словесні описи, засновані на фактичній фізичній ситуації проблеми;
- вирішують завдання, працюючи від умови до вимоги.

Розвивати дослідницькі вміння у майбутніх вчителів математики можна засобами вищої геометрії під час розв'язування задач на дослідження.

Дослідницькі завдання з вищої геометрії спрямовані на: виявлення істотних властивостей понять і відносин між ними; встановлення зв'язку одного поняття з іншими; ознайомлення з фактами, відбитими у формулюваннях теорем і їх доведеннях; узагальнення теорем; складання зворотних теорем і перевірку їх істинності; виділення окремих випадків відомих фактів у геометрії; класифікацію математичних об'єктів і відношень між ними; розв'язування задач різними способами; побудова контрприкладів; складання нових завдань.

Розглянемо основні типи задач з вищої геометрії, що сприяють розвитку дослідницьких умінь студентів та наведемо приклади до них з курсу аналітичної геометрії.

1. Завдання на формулювання наслідків із заданих умов (Відомо що Зробіть з цього висновки. Знайдіть можливі наслідки з заданих умов. Отримайте не менш n наслідків з умови, що Продовжіть вислів: відомо, що ..., отже).

Наприклад: У будь-якому опуклому чотирикутнику, вписаному в коло, добуток діагоналей дорівнює сумі добутків протилежних сторін. Зробіть з цього висновки.

2. Завдання на визначення взаємного розташування геометричних фігур (яке взаємне розташування вказаних фігур?).

Наприклад: Три некомпланарні вектори OA , OB , OC мають рівні модулі. Точка P – центр кола, що проходить через точки A , B , C . Як розташована пряма OP по відношенню до площини (ABC) ? (OP перпендикулярна до площини (ABC)).

3. Завдання на знаходження закономірностей (зміни будь-якої величини; в побудові фігур).

Наприклад: Отримати формулу для знаходження площі трикутника, заданого своїми вершинами у прямокутній декартовій системі координат: $A(x; y)$, $B(x_1; y_1)$, $C(x_2; y_2)$. Як зміниться формула, якщо трикутник помістити у полярну систему координат? у косокутну систему координат?

4. Завдання на визначення виду геометричної фігури (визначити вид геометричної фігури, утвореної Яка фігура отримується, якщо ...?)

Наприклад. Чим є геометричне місце точок, що знаходяться на даній відстані від заданих площини і прямої, яка нахилена до цієї площини? (*Множина точок, що знаходиться на даній відстані від площини є дві паралельні площини, а від прямої – циліндрична поверхня, вісь обертання якої співпадає з заданою прямою. Перетином цих геометричних місць точок є два еліпси*).

5. Завдання на визначення властивостей геометричних фігур.

Наприклад: Задано трикутник. Виконайте композицію двох поворотів. Що буде результатом? (*композиція двох поворотів є або поворотом, або паралельним перенесенням, або тотожнім перетворенням, в залежності від кутів повороту*).

6. Завдання на дослідження зміни форми, розміщення, розмірів геометричної фігури (який вигляд матиме фігура, якщо ...? Як зміниться ..., якщо ...? Як буде розташовуватися ..., якщо ...?).

Наприклад: На двох мимобіжних прямих дано відрізки AB , CD . Чи зміниться об'єм тетраедру $ABCD$, якщо ці відрізки, не змінюючи своєї довжини, будуть рухатися по цих прямих? (*Ні*).

7. Завдання на побудову геометричних фігур (задачі на побудову фігур з недосяжними елементами і завдання на відновлення креслення за даними. Такі завдання вимагають від студентів усвідомлення характеристичних властивостей об'єктів і тільки на цій основі стає можливим відновлення необхідного елемента на кресленні).

Наприклад: Як побудувати бісектрису кута, вершина якого недосяжна? Чи можна виконати цю побудову за допомогою двосторонньої лінійки?

8. Задачі на знаходження додаткових елементів, необхідних для її розв'язання (задачі, в яких потрібно: зв'язати зазначені в ній об'єкти з додатковими об'єктами, необхідними для її розв'язання; виконати додаткові побудови або реконструкцію креслення).

Наприклад: У трикутник ABC висота AK дорівнює медіані BM . Знайти величину кута MBC (*через M провести промінь, паралельний висоті AK*).

9. Завдання на знаходження надлишкових, таких, що бракує і суперечливих даних в задачі (при розв'язанні будь-якої геометричної задачі слід виходити, перш за все, з аналізу її умови. Такий аналіз повинен передбачати: з'ясування того, чи достатньо даних в умові задачі для її розв'язання; чи нема даних, що не використовуються під час її розв'язання. Формулювання таких завдань можуть бути наступні: визначити чи достатньо даних в задачі для її розв'язання; за якої умови завдання матиме n розв'язків; чи можна (знайти, побудувати, довести), якщо (умова); чи існує ..., якщо (умова). Завдання з відсутніми даними можна умовно поділити на два види: 1) з неповною умовою; 2) з несформульованою вимогою).

Наприклад, задача із суперечливими даними. У прямокутному трикутнику сума катетів дорівнює 16, а гіпотенуза 10. Знайти добуток синусів гострих кутів (*насправді такого трикутника не існує*).

10. Завдання на формулювання підзадач (аналіз умови задачі призводить до складання підзадач, що веде до розв'язання основного завдання).

Прикладом можуть бути задачі на побудову, що розв'язуються за допомогою циркуля та лінійки.

11. Задачі на знаходження різних методів, способів їх розв'язання і вибір більш раціонального з них (пошук декількох способів розв'язання однієї і тієї ж задачі змушує задуматись про мету такої роботи, а не лише знаходження правильної відповіді).

Наприклад. Задано трикутник ABC . Нехай точка K лежить на AB , а точка M – на AC . Нехай $AK:AB=AM:AC$. Доведіть, що KM паралельно BC (можна розв'язати суто геометрично, за допомогою векторного методу, методу координат).

12. Складання задачі, оберненої до даної (Якщо пряма задача має наприклад, вид: «Якщо A, B, C , то D », то зворотними їй є такі завдання: якщо D , то A, B і C ; якщо A і D , то B і C ; якщо B і D , то A і C ; якщо D, B і C , то A ; якщо A, D і C , то B і т.д.).

13. Завдання на узагальнення і конкретизацію (завдання, в яких потрібно узагальнити її або розглянути окремі випадки; використовуючи узагальнення, можна вказати більш широке коло об'єктів, до яких може бути застосована певна закономірність).

14. Складання задач на основі даної і складання нових завдань (1) скласти завдання на основі даного завдання, а саме: скласти завдання, обернені до даної; скласти задачі, аналогічні даній; скласти завдання на основі узагальнення даного завдання; скласти завдання на основі конкретизації даного завдання; скласти завдання, розчленовуючи умову і вимогу даної задачі на частини і включаючи їх в нові зв'язки; 2) скласти нові завдання, використовуючи: готове креслення; умови визначеності фігур).

Список використаних джерел

1. Gick M. L. Problem-solving strategies. *Educational Psychologist*. 1986. № 21. P. 99–120.

Заїка Олена Яківна,

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ЗНАЧЕННЯ МУЗИЧНО-РИТМІЧНИХ РУХІВ ДЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Пріоритетним завданням українського суспільства є виховання людини в душі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я інших як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності.

Єдність знань із фізичної культури, усвідомлення значення оволодіння руховими вміннями та навичками, позитивне ставлення до різних видів рухової діяльності, емоційна реакція на власні досягнення в руховій сфері, що становлять фізичну вихованість особистості й поєднані з музично-ритмічною діяльністю, далеко не завжди привласнюються дитиною з причини недостатньо розвиненої активності й самостійності в заняттях фізичною культурою, відсутньої мотивації до виконання фізичних вправ у повсякденній життєдіяльності, унаслідок чого дитина неспроможна керуватися виробленими фізичною культурою цінностями у своїй практичній діяльності.

Недооцінювання педагогічного потенціалу музично-ритмічних рухів, дефіцит зв'язку між фізичним і музичним вихованням дошкільників знижує ефективність впливу музично-ритмічних рухів на фізичний розвиток вихованців.

Музика у вигляді музичного супроводу під час виконання стройових, загальнорозвивальних та основних рухів, зокрема ходьби, бігу, деяких рухливих ігор, підвищує емоційний стан дітей та сприяє найбільш чіткому виконанню рухів, вихованню інтересу до них.

Вдало дібраний відповідно до рухів музичний супровід сприяє закріпленню м'язового відчуття, а слуховим аналізаторам допомагає запам'ятовувати рухи, пов'язуючи їх із характером музичних фрагментів. Усе це дозволяє виховувати музичну пам'ять, закріплювати навичку рухатись ритмічно, граційно; оволодівати новими, складнішими рухами; підпорядковуватись музичному малюнку, вимогам пластики й зовнішньої виразності; вчити отримувати задоволення від умілого й виразного виконання рухів під музику.

Концепція поєднання музики і рухів обґрунтована Е. Жаком-Далькросом, засновником ритмічної гімнастики. Метою її є формування в дітей умінь слухати та відтворювати музику в рухових діях. Жак-Далькрос почав використовувати спеціальні вправи, до яких входили найрізноманітніші рухи (крокування, біг, стрибки, танцювальні й пластичні рухи) у безпосередньому зв'язку з музикою й засобами музичної виразності.

Національні теоретико-методичні основи музично-рухового виховання дошкільників розроблялися вітчизняними (С. Акішев, В. Верховинець, Е. Вільчковський, Б. Шиян, В. Кукловська, Т. Науменко, І. Рудченко, С. Русова) та зарубіжними (Р. Акбарова, Є. Аркін, Н. Ветлугіна, К. Орф, Р. Плавник, Ф. Фребель) педагогами.

Вплив музично-ритмічних рухів на фізичне виховання дітей дошкільного віку, взаємозв'язок фізичних рухів і музики під час проведення різних форм роботи з фізичного виховання дітей у закладах дошкільної освіти досліджували вчені Н. Ветлугіна, Е. Вільчковський, А. Вольчинський, Н. Денисенко, Т. Дмитренко, М. Єфіменко, О. Кириченко, Є. Макшанцева, Т. Ротерс, Е. Сайкіна, Ж. Фірілєєва, А. Шевчук, та ін.

Аналіз наукових досліджень Е. Вільчковського, Н. Ветлугіної, М. Єфіменка, Є. Макшанцевої засвідчив, що серед різноманітних видів вправ є танцювальні вправи. Їх дія на фізичний розвиток дошкільників аналогічна фізичним вправам. Ефективність виконання фізичних і танцювальних вправ забезпечується їх технікою та музикою, які оптимально підвищують процес розвитку рухових якостей дітей, що впливають на формування постави старших дошкільників.

На думку Ю. Шевченко, музику необхідно включати на фізкультурних заняттях постійно в певних його частинах. Наприклад, під час виконання дітьми ходьби, бігу (у вступній і заключній частинах заняття), коли дошкільники грають у рухливу гру, виконують загальнорозвивальні вправи [1].

Окремі підходи до використання можливостей впливу музично-ритмічних рухів на фізичне виховання дошкільників, зокрема об'єднання танцювальних вправ з різними формами фізичного виховання, розглянуто у дослідженнях Е. Вільчковського, А. Вольчинського, О. Курка, Т. Осокіної. Об'єднання різних видів рухів з музично-руховими вправами в навчанні дітей з порушеннями рухового апарату представлені в працях М. Єфіменка, Є. Раєвської. Виховання в дітей інтересу до рухової діяльності, засобами українських музично-хореографічних традицій висвітлені вченими Н. Денисенко, А. Шевчук, дослідження яких свідчать, що таке об'єднання пробуджує інтерес дітей до рухової активності, емоційно забарвлює і вимагає погодженості рухів з характером музики.

Найбільш повно в науково-педагогічній літературі відображено музично-рухове виховання дітей у процесі хореографічної діяльності. Наукові дослідження в області музично-рухового виховання дітей проводили Т. Бабаджан, А. Зиміна, М. Палавандишвілі, С. Руднева, К. Тарасова, А. Шевчук та інші.

Використання музики з метою оздоровлення відоме з давніх часів. Музика сприймається не лише слухом, а й усіма аналізаторами й системами тіла. Вона впливає на біологічно активні точки та меридіани, досягає кожної клітини всіх органів і впливає на життєдіяльність організму, викликає перебудову хімічних реакцій, змінює характеристики як фізіологічних, так і психічних станів. Музика є ключем до імунної системи, до адаптаційних механізмів організму. Музика впливає на життєвий тонус людини, викликає зміни у кровообігу, в диханні. Добираючи музику певного ладу, гармонічних сполучень, метроритму, можна викликати фізичні реакції, активізувати ту чи іншу діяльність.

Вдало дібраний відповідно до рухів музичний супровід сприяє закріпленню м'язового відчуття, а слуховим аналізаторам допомагає запам'ятовувати рухи, пов'язуючи їх із характером музичних фрагментів. Все це дозволяє виховувати музичну пам'ять, закріплювати навичку рухатись ритмічно, граційно; оволодівати новими, складнішими рухами; підпорядковуватись музичному малюнку, вимогам пластики й зовнішньої виразності; вчити отримувати задоволення від умілого й виразного виконання рухів під музику.

Завдяки музичному супроводу ходьба, біг, стрибки, гімнастичні вправи на розвиток плечового поясу, ніг, корпусу, різні перешиковування набувають особливої чіткості, пластичності, ритмічності, окрім того, покращується постава, координація рук і ніг, відпрацьовується легкість

бігу. Динаміка, темп музичного твору спонукають дітей до зміни швидкості рухів, їхньої амплітуди. Зміна музичних частин, фраз організовує зміну напрямку, перебудови рухів.

За допомогою засобів музично-ритмічного виховання можна вирішувати завдання всебічного гармонійного розвитку дитини, вдосконалення фізичних здібностей, зміцнення загального здоров'я,

Систематично слухаючи і аналізуючи музичні твори, широко використовуючи спеціальні вправи, побудовані на взаємозв'язку рухів і музики, вибіркового їх впливу на окремі групи м'язів, частини тіла, опорно-руховий апарат в цілому, варіюючи їх, можна сформувати необхідні рухові якості і сприяти виправленню недоліків фізичного розвитку.

Музично-ритмічні рухи як один з видів музичної діяльності, у якому зміст музики, її характер передаються в рухах, сприяють формуванню моторики, поліпшують осанку. У дітей з'являються такі якості рухів, як легкість, польотність, пружність, спритність, точність, швидкість та енергійність.

За допомогою ритмічних рухів можна корегувати фізичні і психічні вади (перевтомлення, надмірне збудження, м'язову в'ялість, порушення постави та ін.). Музично-ритмічні рухи впливають на психічну сферу людини, викликаючи бажання супроводжувати музику тілорухами.

Фізичні рухи у поєднанні з танцювальними вправами, класифікованими за віковими групами та визначеними в теорії і методиці фізичного виховання дітей дошкільного віку Е.Вільчковським як танцювальні вправи, позитивно впливають на формування правильної постави, легкої і невимушеної ходи.

Щоб рухатися відповідно до характеру музики, треба мати певний запас рухів. Їх запозичують з фізичних вправ, сюжетної драматизації, танців. З фізкультури беруться основні рухи: ходьба, біг, стрибки, які переважають в іграх, хороводах, танцях. Використовуються також гімнастичні вправи верхнього плечового пояса, ніг, корпусу. Ці рухи з використанням різних предметів і без них розучуються з дітьми середнього та старшого віку. Деякі перешиковування (ходьба шеренгами, в колі, парами і т. ін.), необхідні для хороводів і танців, добре організують дитячий колектив, полегшують проведення ігор, хороводів.

Заняття хореографією приваблюють дітей дошкільного віку можливостями рухатись під музику, від чого дитина одержує насолоду, збудження, проявляє індивідуальність.

Завдання музичного та фізичного виховання є взаємопов'язаними, реалізуються як у процесі музичних занять, так і на заняттях з фізичної культури, а саме: розвиток рухових якостей (спритності, гнучкості, витривалості); формування рухових умінь і навичок у фізичних і танцювальних вправах; формування правильної постави, красивої ходи.

Методичні особливості музично-ритмічного виховання в аспекті музичних та фізкультурних занять:

- ✓ Можливість широкого використання спеціальних вправ, побудованих на взаємозв'язку рухів і музики.
- ✓ Можливість відносно вибіркового впливу на окремі групи м'язів, частини тіла, опорно-руховий апарат в цілому.
- ✓ Добір музично-ритмічних рухів, можливість варіювати вихідні, проміжні і кінцеві положення, дозволяють формувати необхідні рухові якості і виправляти недоліки фізичного розвитку.
- ✓ Чітке регламентування виховного процесу і регулювання навантаження.

На заняттях фізичною культурою дітей вчать правильно ходити, бігати, стрибувати під музику, а на музичних заняттях ці рухи закріплюються та удосконалюються. І навпаки, на заняттях з музичного виховання розучуються танцювальні рухи (присідання, боковий галоп та ін.), а на занятті з фізичної культури ці рухи закріплюються як елемент основних рухів (ходьба по лаві з присіданням; біг з елементами бокового галопу).

Регулярні заняття хореографією сприяють зміцненню здоров'я, фізичному розвитку, виправленню деяких природжених фізичних недоліків формуванню правильної постави, вихованню морально-вольових якостей.

У процесі занять хореографією розвивається та зміцнюється весь суглобо-м'язовий апарат, корегуються рухи, випрацьовується точність, стійкість, розвиваються вестибулярний апарат,

гнучкість, витривалість, сила ніг, координація рухів. Увесь процес загального хореографічного навчання сприяє формуванню фізичних та вольових якостей, високій духовності та самосвідомості дітей.

На заняттях фізичної культури взаємодія фізичного виховання з музично-ритмічними рухами спрямована на вдосконалення зовнішнього вигляду дошкільників. Це гармонійний фізичний розвиток, пропорційна тіло будова, добре розвинені фізичні якості, показники здоров'я.

У дошкільному віці, коли закладаються основи естетичних почуттів і чуття темпу в русі, на думку Ю. Шевченко, музику необхідно включати на фізкультурних заняттях постійно в певних його частинах. Наприклад, під час виконання дітьми ходьби, бігу (у вступній і заключній частинах заняття), коли дошкільники грають у рухливу гру, виконують загальноорозвивальні вправи. У процесі виконання основних рухів (без елементів танців або без танцювальних вправ) музичний супровід не обов'язковий. Періодично у фізкультурне заняття можна включати хореографічні етюди, які діти виконують під музичний супровід [1].

Пріоритетним напрямом щодо розвитку рухових якостей є оптимізація процесу навчання дітей фізичних і танцювальних вправ, елементів танців під музичний супровід і пісні. Це здійснюється завдяки впровадженню сучасних педагогічних технологій, які відповідають особистісно орієнтованій парадигмі. У центрі уваги особистісно орієнтованого підходу унікальна цілісна особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (самоактуалізації), відкрита до сприймання нового досвіду в руховій та музичній діяльності, налаштована на усвідомлений і відповідальний вибір у різноманітних формах як фізичного, так і музичного виховання.

Добираючи музично-ритмічні рухи, потрібно враховувати вік дітей, особливості сприйняття, рівень музичної підготовленості, а також анатоמו-фізіологічні можливості рухового апарату. Послідовне освоєння музично-ритмічних рухів має відбуватися з урахуванням вікових особливостей дошкільників. Потребу дітей рухатися необхідно використовувати і правильно спрямовувати.

Дітей учать розрізняти, відчувати й усвідомлювати прості елементи музичної виразності, сприймати музику цілісно, відчуваючи її настрій, загальний характер. Діти вчаться швидко й легко змінювати характер руху: спокійну ходьбу та біг, сильний енергійний крок на тиху ходу. Ведеться постійна робота з розвитку ритмічності: чіткої ходи відповідно до метричної пульсації, точного початку й закінчення рухів разом з музикою.

Під час навчання дітей фізичних рухів, вправ, у тому числі й танцювальних, під музичний супровід (з метою фізичного розвитку) вихователі (інструктори з фізичної культури), музичні керівники в певних ситуаціях діють разом із дітьми (показують і разом виконують рухи).

Основними вимогами до оптимізації творчого процесу під час виконання фізичної діяльності науковці вважають методичні прийоми, за основу яких взято: проблематизацію; імітацію – психофізичне співвідношення себе та своїх рухів із наданим об'єктом, відтворення його особливих рис поведінки, рухових дій, рис характеру (при цьому об'єкти можуть бути як живими (тварини, птахи, рослини, люди), так і неживими (речі, предмети, явища природи); інверсію - творче перетворення рухового еталону через його «перевертання», тобто виконання рухів, що протилежні тим, які запропоновані; імпровізацію – вільна творча діяльність, в якій дитина відтворює свої почуття, емоції, власне бачення рішення рухового завдання символізацію - співвідношення рухових дій із символічним об'єктами; пластичне інтонування – один із способів «проживання» образів, які викликані музикою, коли будь-який жест, рух, пластика стають формою емоційного відображення змісту.

Процес поєднання рухів і музики може охоплювати не тільки фізкультурні і музичні заняття, а й інші форми фізичного виховання дітей, які сприяють їх фізичному розвитку (фізкультурні паузи, ранкова гімнастика, спортивні свята, розваги тощо).

Систематичному, планомірному, послідовному використанню музично-ритмічних рухів у фізичному вихованні дітей сприяє планування засобів музично-ритмічного виховання в контексті занять та заходів в режимі дня.

Н. Денисенко доведено, що використання музичних творів на фізкультурних заняттях, ранковій гімнастиці, фізкультурній хвилиночці, спортивних святах, вечорах-розвагах розвиває у

дітей інтерес до рухів, підвищує моторну щільність цих заходів до 20–25 % від 100 % та сприяє інтенсивному фізичному розвитку дітей, їх руховій підготовленості завдяки підвищенню рухової активності вихованців. Фізичні вправи можуть також включатися в спортивні танці, аеробіку, а танці – у фізкультурне заняття та фізкультурні комплекси на прогулянках (фізкультурні комплекси). Крім того, у старшому дошкільному віці ходьбу можна об'єднувати з піснею під музику [2, с. 5].

Ефективними напрямками роботи та формами роботи з фізичного розвитку дітей є інтеграція рухів і музики у вигляді фізичних і танцювальних вправ в різних формах фізичного та музичного виховання дітей старшого дошкільного віку: хороводи, танці, фізкультурні хвилинки, ритмічна гімнастика, заняття з фізичної культури та музики, ранкова гімнастика, комбіновані заняття, рухливі ігри, спортивні свята та розваги [1].

Танцювальні вправи, музично-ритмічні рухи і танці мають включатися постійно в заняття з фізичної культури, ранкову гімнастику та у фізкультурні свята [3].

З метою розвитку рухових якостей у дітей дошкільного віку доцільно використовувати найефективніші методи та прийоми. Наприклад, виконання дітьми старшого дошкільного віку вправ із максимальною динамікою під швидку, веселу музику. Цей підхід застосовують лише під час виконання дітьми знайомих вправ, щоб їхні зусилля зосереджувалися не на техніці та способі, а на швидкості рухової дії.

Оптимальний добір методів, прийомів, форм, засобів у роботі над музично-ритмічними рухами передбачає зміну методів і характеру керівництва цією діяльністю залежно від віку дітей. У роботі зі старшими дітьми ширше застосовуються методи опосередкованого педагогічного впливу: організація предметно-ігрового середовища, постановка проблемних ігрових завдань, допомога у плануванні діяльності; пояснення, показ, імітація, гра, ускладнення, заохочення, самоаналіз помилок, їх виправлення, виконання творчих завдань [4, с.211].

Змістом музично-ритмічного виховання є розвиток у дітей активного, свідомого сприйняття музичних творів, вироблення у них вмінь передавати в рухах зміст і характер музики. Цих умінь дошкільники набувають під час виконання танців, музичних ігор і вправ, що становлять єдину систему, за допомогою якої здійснюється музично-ритмічне виховання дітей.

Планування і проведення такої діяльності в сучасних умовах вимагає спільної роботи вихователя, музичного керівника і фахівця з фізичного виховання. Адже систематичність та послідовність такої роботи досягається саме наступністю планування засобів музично-ритмічного виховання в контексті занять та заходів в режимі дня.

Якщо рух є засобом музично-ритмічного виховання, то не можна байдуже відноситися до його відбору і його розвитку. До характеру цього руху можна пред'явити ряд вимог: вибирати рухи з великою амплітудою, що вимагають координації дії рук, ніг, тулуби, що розвивають крупні групи м'язів; пропонувати плавні рухи, а уривисті брати лише в тому випадку, якщо цього вимагають художні образи; уникати стереотипних рухів, застосовувати такі, які розвивають творчу активність.

Отже, на сучасному етапі розвитку науки більшість дослідників у галузі дошкільної освіти усвідомлює необхідність використання музично-ритмічних рухів з метою впливу на фізичне виховання дошкільників. Об'єднання рухів (танцювальні та фізичні вправи) зі змістом заняття, а також засобів фізичного виховання з музикою підвищує якість фізичного розвитку дітей. Використання педагогічного потенціалу музично-ритмічних рухів з урахуванням їх виховних та розвивальних можливостей, оптимальний добір методів, прийомів, форм, засобів у роботі над музично-ритмічними рухами, послідовне використання музично-ритмічних рухів у фізичному вихованні дітей підвищує ефективність їхнього фізичного розвитку.

Список використаних джерел

1. Шевченко Ю. М. Фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку засобами інтеграції рухів і музики: автореф. дис ... канд. пед. наук. Київ, 2009. 20 с.
2. Денисенко Н. Ф. Теоретичні засади та технологія управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах: дис... д-ра пед. наук: 13.00.08. Запоріжжя, 2002.

3. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: підручник. Суми: ПФ Видавництво «Університетська книга», 2019. 467 с.

4. Шарапанюк А. Педагогічні засади музично-ритмічної діяльності у сучасних вітчизняних дошкільних навчальних закладах. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань: ПП Жовтий О. О., 2012. Вип. 40. С. 210–214. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/40/visnuk_24.pdf.

Зайцева Наталія Григорівна,

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри іноземних мов та методики викладання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПРОБЛЕМИ В НАВЧАННІ АУДІЮВАННЯ

Аудіювання визначається як один з чотирьох основних видів мовленнєвої діяльності, інші три навички – це читання, письмо та усне мовлення. Це одна з найактуальніших тем у сучасній методиці викладання іноземних мов, тому що без аудіювання неможливо мовленнєве спілкування, адже це двосторонній процес. У реальному спілкуванні слухання займає від 40 до 50 відсотків часу. Без оволодіння цим видом мовленнєвої діяльності неможливо вивчити мову і користуватися нею на тому рівні, який потрібен у даний час.

Проблемі навчання аудіювання присвячено багато праць (Мюллер-Хартман і Шокер-В. Дітфурт, П. Ранкін, М. Пурді, С. Крашен, Т. Сірик, С. Фоломкіна та ін.).

Незважаючи на його очевидну важливість для вивчення мови, навичці аудіювання довгий час було відведене маргінальне місце в навчальних програмах іноземних мов. З появою комунікативного викладання мови та зосередженням на навичках навчання та викладання аудіювання почали приділяти більше уваги. Однак аудіювання ще не повністю інтегроване в навчальну програму, і йому потрібно приділяти більше часу під час уроків і домашніх завдань.

Метою нашого дослідження є проблема навчання аудіювання, особливості цього процесу та умови для підвищення ефективності цього виду діяльності.

Згідно з Ф. Ягангу (1994) [6] проблеми зі слуханням супроводжувалися чотирма наступними факторами: повідомленням, мовцем, слухачем і фізичною обстановкою. Вважалося, що проблеми викликані темпом мовлення, словниковим запасом і вимовою [2].

Основні причини, чому учням важко слухати:

- 1) відсутність зусиль зрозуміти кожне слово під час слухання;
- 2) невдача або лінь поступово нарощувати свій словниковий запас, що заважає їм набути мовних навичок;
- 3) проблема аудіювання з різною вимовою, наголосами, оскільки вони «прилипають» до однієї артикуляції;
- 4) здатність до концентрації або витривалість слухача значною мірою впливає на його навички аудіювання, що не стосується набуття інших мовних навичок (читання, говоріння та письмо), навіть якщо вони використовуються протягом більш тривалого періоду часу;
- 5) відволікання на фізичну обстановку або середовище, у якому має здійснюватися прослуховування. Це стає додатковим викликом для середнього учня та головною конфронтацією навіть для хороших слухачів.

Діяльність з аудіювання, як правило, викликає тривогу та стрес серед учнів, оскільки передбачає міжособистісне та інтерпретаційне спілкування, в якому він / вона має брати активну участь. Оскільки спікер не знаходиться під повним контролем слухача в усіх налаштуваннях, повідомлення інформації може здійснюватися з різною швидкістю.

Стратегії аудіювання – це техніки або види діяльності, які безпосередньо сприяють запам'ятовуванню введених прослуховуванням. Останнім часом було сформульовано ряд стратегій аудіювання, які відповідають різним ситуаціям аудіювання, і завдяки цьому, під час навчання аудіювання тим, хто вивчає мову, легше пристосуватися до своєї поведінки аудіювання, щоб мати справу з різними ситуаціями, типи введення та цілі аудіювання. Стратегії слухання можна загалом класифікувати як стратегії «зверху вниз» і стратегії «знизу вгору».

Низхідні стратегії базуються на слухачі; слухач покладається на базові знання теми, контекст аудіювання, тип тексту та мову, і вони допомагають слухачеві інтерпретувати ідеї, які він прослухав. Низхідні стратегії призначені для:

- слухання головної думки;
- прогнозування;
- малювання умовиводу;
- підведення підсумків.

З іншого боку, стратегії «знизу вгору» базуються на тексті, де слухачі використовують лінгвістичні знання для розуміння інформації. Тут слухач покладається на мову в повідомленні, тобто на комбінацію звуків, слів і граматики, щоб дійти до остаточного повідомлення. Стратегії «знизу вгору»:

- концентрувати увагу на окремих деталях під час слухання;
- розпізнавати моделі порядку слів.

Розуміння на слух не обмежується обробкою зверху вниз або знизу вгору, але це має бути інтерактивний процес інтерпретації, коли слухачі застосовують як свої попередні знання, так і лінгвістичні знання для розуміння повідомлень.

Стратегічні слухачі також використовують метакогнітивні стратегії для планування, моніторингу та оцінки свого слухання.

Метакогнітивний розвиток можна описати як свідомий розвиток своїх метакогнітивних здібностей, таких як рух до більших знань, усвідомлення та контроль свого навчання, вибір стратегій, моніторинг прогресу навчання, виправлення помилок, аналіз ефективності стратегій навчання та зміна навчання поведінки та стратегій, коли це необхідно [4]. Використання метакогнітивних стратегій активізує мислення та призводить до покращення ефективності навчання в цілому [1].

Метакогнітивні стратегії навчають того, хто вивчає мову, справлятися з вимогами аудіювання [3]. Цілком очевидно, що метакогнітивні стратегії роблять їх навчання більш ефективним, отже, вони здатні максимізувати отриману інформацію, і, отже, це можна використовувати для покращення їхніх навичок слухання. А. Венден (1998) [5] стверджує, що учні, які використовують свої метакогнітивні здібності, здається, мають такі переваги перед іншими:

- учні стають більш стратегічними;
- прогрес у навчанні відбувається швидше з покращенням якості та швидкості їх когнітивного розвитку;
- вони впевнені у своїх здібностях до навчання і, отже, можуть надати точні оцінки того, чому вони успішно навчаються;
- вони чітко думають про неточності, коли під час діяльності трапляється невдача;
- їхня тактика відповідає навчальному завданню та вноситься корективи відповідно до мінливих обставин;
- вони сприймають себе як тих, хто постійно навчається, і можуть успішно справлятися з новими ситуаціями [5].

Підсумовуючи, можна сказати, що без навичок аудіювання вивчення мови неможливе. Це тому, що немає спілкування там, де немає людської взаємодії. Крім того, аудіювання має вирішальне значення не лише для вивчення мови, але й для вивчення інших предметів. Але навіть сьогодні, з усіма технологічними досягненнями в галузі освіти, учні мають проблеми зі слуханням. Основні причини: вони витрачають занадто мало часу на вдосконалення своїх навичок слухання, невідповідні стратегії, перевірені на них під час навчання, можуть бути важливою причиною їх поганого розуміння на слух. Проблеми також викликані матеріалом для прослуховування та ін. Щоб набути навичок аудіювання високого рівня, варто приділяти більше уваги сприйняттю на слух. Знання контексту та мети аудіювання значно зменшує навантаження на розуміння. Слухачі можуть використовувати як процеси знизу вгору (мовні знання), так і процеси зверху вниз (попередні знання) для розуміння. Учителі повинні відігравати важливу роль у навчанні учнів стратегіям і тому, як застосовувати їх у завданнях на аудіювання. Вони можуть допомогти учням розробити правильні стратегії розуміння через процесний підхід до навчання аудіювання. Це деякі

пропозиції щодо подолання труднощів в аудіюванні, а також покращення навичок аудіювання учнів.

Список використаних джерел

1. Anderson N. The role of metacognition in second language teaching and learning. ERIC Digest. 2002, №5. P. 3-4.
2. Higgins J. Facilitating listening in second language classrooms through the manipulation of temporal variables: unpublished doctoral thesis. URL: <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.282589>
3. Mendelsohn D. Teaching listening. Annual Review of Applied Linguistics. 1998, №18. P. 81-101.
4. Ridley D., Schutz P., Glanz R. & Weinstein C. Self-regulated learning: the interactive influence of metacognitive awareness and goal-setting. Journal of Experimental Education. 1992, №60 (4). P. 293-306.
5. Wenden A. What do second language learners know about their language learning? A second look at retrospective account. Applied Linguistics. 1986, №7 (2). P. 186–205.
6. Yagang F. Listening: Problems and solutions. English Teaching Forum. 1994. Vol. 31, №2. P. 16-19.

Зінченко Альбіна Валеріївна,

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Дистанційне навчання вимагає високого рівня мотивації та самодисципліни. Адже дистанційне навчання здобувачів професійної освіти як цілеспрямована взаємодія викладача та студентів постійно змінюється і вдосконалюється, вирішує освітні завдання та має спрямування на всебічний розвиток особистості, але акцент зміщується на самостійну пізнавальну діяльність здобувача професійної освіти, що тягне за собою низку переваг і недоліків. Проте значна частина випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти не готова повністю самостійно вивчати програмовий матеріал. Комплексне опитування здобувачів професійно (професійно-технічних) навчальних закладів показує, що лише близько 20–30 % першокурсників мають достатній рівень сформованості самостійних когнітивних навичок, а 15 % першокурсників не мають схильності діяти самостійно, що підтверджується під час навчання. Якщо в цьому випадку процес дистанційного навчання буде погано організований і здобувач не зацікавиться навчальним матеріалом, він може повністю втратити мотивацію до освітнього процесу, і взаємодія між викладачем і здобувачем буде прирівняна до нуля [1].

Для того щоб здобувач міг повноцінно «брати участь» в освітньому процесі, недостатньо розуміння поставленого перед ним завдання. Необхідно намагатися зробити ці завдання значущими для здобувача, потрібно чітко уявлення для чого вони потрібні і що ці знання дають у майбутньому для фахівця та його професійного ставлення як компетентного працівника в обраній ним галузі. Тому має бути вирішена проблема формування навчальної мотивації здобувачів освіти як необхідна передумова їх активної навчально-пізнавальної діяльності в умовах дистанційного навчання [3].

Для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти можна виокремити методичні поради щодо підвищення мотивації здобувачів в умовах дистанційного навчання:

- широко застосовувати інтерактивні відеоінструкції, що дають змогу ознайомити здобувачів з особливостями роботи в системах дистанційного навчання, які використовуються закладами професійної (професійно-технічної) освіти для забезпечення організації освітнього процесу. Це спростить і прискорить адаптацію здобувачів до нових умов навчання та сприятиме формуванню вмінь організовувати власну навчально-пізнавальну діяльність;

- для визначення готовності здобувачів до продуктивної роботи з навчальним матеріалом з дисципліни на початку кожного курсу дистанційного навчання проводити вхідні тести,

результати яких дозволять викладачам методично спрямувати освітній процес на збереження та розвиток індивідуального потенціалу кожного здобувача;

– чітка методична розробка дистанційних курсів: ці курси мають бути ретельно сплановані та структуровані за модульною системою; теоретичний матеріал для кожної дисципліни в дистанційному режимі повинен чергуватися з практичними завданнями та різними елементами контролю, містити посилання на інші ресурси; педагогічно виважене та методично обґрунтоване використання різних елементів дистанційного курсу для навчальної діяльності здобувачів; система навчальних задач дистанційного курсу повинна містити прикладні задачі міждисциплінарного характеру;

– забезпечити розв'язання завдань професійного спрямування, залучаючи здобувачів до систематично застосування набутих знань та відпрацювання набутих навичок; швидкий і конструктивний зворотний зв'язок, що дозволяє викладачам чітко сприймати інформацію про індивідуальні досягнення кожного здобувача [2].

Підсумовуючи, зазначимо, що, незважаючи на складнощі, притаманні дистанційному навчанню, воно має низку переваг і перспектив, оскільки позитивно зарекомендувало себе і є дуже зручним для багатьох жителів різних країн. У ситуації, коли дістатися до місця навчання важко, надається можливість навчатися дистанційно. Це також зручно в період лікарняного, коли вихід з дому утруднений. Така форма навчання інноваційна, але вже зараз дистанційне навчання має своїх послідовників.

Система дистанційного навчання побудована з урахуванням усіх нюансів для забезпечення максимальної ефективності та корисності навчання, вона забезпечує зручність її використання, особливо у час пандемії і воєнного стану в країні, але водночас ця форма освітнього процесу в деяких випадках є найдоступнішою і допустимою. Однак деякі спеціальності важко уявити дистанційно, тому вважаємо, що майбутнє освіти – за поєднанням традиційних форм навчання з новими (дистанційними).

Список використаних джерел

1. Арешонков В. Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. *Вісник НАПН України*. 2020. № 2 (2). С. 1–6.
2. Сільченко М. В. Методичні рекомендації викладачам щодо організації дистанційного навчання з використанням системи Moodle. Київ: КНЕУ, 2016. 405 с.
3. Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення. Лист МОН України від 09.07.2018 № 1/9-434. База даних «Законодавство України», Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/v-434729-18> (дата звернення: 15.04.2023).

Зінченко Володимир Павлович,

*канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Школа покликана виконувати такі завдання професійної орієнтації учнів: формування позитивного ставлення та готовності до праці; знайомство зі світом професій, з актуальним та перспективним станом ринку праці; надання особистісно орієнтованої допомоги у виявленні та розвитку здібностей та схильностей, пізнавальних та професійних інтересів у виборі професії.

Важливими напрямками профорієнтаційної роботи в школі є: професійне інформування, професійна освіта, професійна діагностика, професійне виховання та професійне консультування. В освітніх організаціях накопичено значний досвід застосування різних форм та методів профорієнтаційної роботи, що реалізується як через класну, так і позакласну діяльність.

Але в умовах воєнного стану і запровадження дистанційного навчання традиційні форми і методи профорієнтаційної роботи дещо втратили свою дієвість. Основним джерелом профорієнтаційної інформації став інтернет та відеоконференцзв'язок.

Надання освітніх послуг з трудового виховання й профорієнтації значно ускладнилося у період переходу освітнього процесу на дистанційну форму навчання у зв'язку з пандемією

COVID-19 та воєнним станом. Це обумовлено тим, що специфіка трудового виховання і профорієнтації полягає в певній технологічності процесу, адаптованого до індивідуальних і вікових особливостей сучасних учнів. Трудове виховання і профорієнтація мають базуватися на методичному арсеналі особистісно-орієнтованого підходу, який складають форми, методи і прийоми, що відповідають таким вимогам, як діалогічність, діяльнісно-творчий характер, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку, представлення дитині необхідного простору свободи для прийняття самостійних рішень, творчості, вибору змісту і засобів навчання і поведінки. При цьому сам процес має бути чітко спроектований, керований, корегований, мати передбачуваний результат. Забезпечити такі умови в онлайн форматі надзвичайно складно [1].

Наприклад, у службі зайнятості запроваджена та працює онлайн-профорієнтація за допомогою спеціального сервісу, який можна запустити у браузері – платформа «Моя професія: консультаційна мережа». У ній є загальнодоступна система профорієнтаційного діагностування, для допомоги у: виборі (зміні) професії; виборі напряму професійного навчання; оцінці власних індивідуальних особливостей (професійної спрямованості, здібностей, пам'яті, координації, типу темпераменту, актуального психологічного стану тощо).

Проходження тестів забезпечує результативність діагностики та оптимальний професійний вибір для оптанта.

За результатами тестування програма пропонує конкретні професії відповідно до особистісних інтересів та схильностей, із зазначенням відсотка відповідності. Оптанти мають можливість безкоштовно отримати послуги з профорієнтації у он-лайн форматі. Для цього слід зв'язатись з профконсультантом центру зайнятості, заявити про своє бажання та отримати код доступу.

Профорієнтаційна діяльність ЗВО також ускладнюється у зв'язку з неможливістю безпосереднього доступу їх представників до випускників шкіл та ЗВО I–II рівнів акредитації [2].

Тому доцільно використовувати:

- створення та використання груп у соціальних мережах (Фейсбук, Інстаграм, Твіттер та ін.) з інформацією стосовно ЗВО, спеціальностей, технології прийому тощо. Обов'язково повинен бути передбачений зворотний зв'язок та своєчасність надання відповідей на можливі питання користувачів (потенційних абітурієнтів або їх родичів). Потенційним абітурієнтам та їхнім родичам пропонується залишати власні координати для надання подальшої інформації та створення відповідної бази;

- систематичне проведення Дня відкритих дверей за допомогою відеоконференцзв'язку;

- проведення Дня професіонала (учителя, педагога професійного навчання, психолога, соціального працівника тощо) – «Презентація спеціальності»;

- використання месенджерів для своєчасного інформування абітурієнтів та їх близьких про заплановані заходи і необхідні кроки для вступу;

- залучення потенційних абітурієнтів до громадської, гурткової та наукової роботи під керівництвом науково-педагогічних працівників ЗВО (волонтерство, участь у роботі МАН, участь у наукових конференціях);

- залучення студентів старших курсів до профорієнтаційної роботи в період педагогічної практики в закладах освіти шляхом створення спеціальних профорієнтаційних завдань.

Причому важливою умовою дієвості профорієнтаційної роботи в дистанційному форматі є дотримання міри. Занадто настирливе спілкування зазвичай приводить до зворотних результатів. Потенційні абітурієнти заносять набридливих профорієнтаторів до «чорного списку».

Як засвідчив аналіз стану готовності педагогів (як учителів ЗЗСО, так і науково-педагогічних працівників ЗВО) до проведення профорієнтаційної роботи в дистанційному форматі, переважна більшість з них недостатньо володіє цією компетентністю.

Тому дуже важливо формувати профорієнтаційну компетентність і здатність проводити профорієнтаційну роботу з використанням дистанційних технологій у період професійної підготовки майбутніх педагогів, для чого доцільно проводити спеціальні тренінги.

Список використаних джерел

1. Охріменко З. В. Роль трудового виховання і профорієнтації в умовах воєнного стану. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. 1 (103). 150–160.

2. Тарасов І. Ю. Трансформація профорієнтаційної діяльності ЗВО в умовах пандемії COVID-19. *Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців: Третя міжнар. наук.-метод. конф., 27 травня 2021 р.: тези.* Харків, 2021. С. 87–89. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/21276/1/tk_27.05.21%20%E2%80%932087-89.pdf

Зінченко Володимир Павлович,

*канд. пед. наук, доцент, в.о. завідувача кафедри професійної освіти
та комп'ютерних технологій Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

СТУДЕНТОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Важливим чинником успішної самореалізації людини є професійне самовизначення.

Загальноосвітня школа є визначальним чинником підготовки молоді до професійного самовизначення, виконуючи такі завдання профорієнтації: формування позитивного ставлення та готовності до праці; ознайомлення зі світом професій, з ринком праці; надання допомоги у виявленні та розвитку здібностей та схильностей, пізнавальних та професійних інтересів. Саме тому актуальним є завдання підготовки майбутніх педагогів до профорієнтаційної роботи з урахуванням реалій воєнного стану та дистанційного навчання.

Проблему підготовки майбутніх педагогів до профорієнтаційної роботи слід розглядати через призму профорієнтаційної компетентності. Компетентнісний підхід – сучасна парадигма вивчення професійних функцій педагога. Якщо раніше основні аспекти підготовленості педагога полягали в знаннях, навичках та вміннях, то сучасний підхід передбачає не тільки їх комплексне поєднання, але й доцільне використання в різних умовах, що змінюються.

Більшість науковців у межах досліджень наголошує на соціоцентричній парадигмі профорієнтаційної діяльності. Соціоцентризм – методологічний підхід, який встановлює пріоритет соціуму, культури, передбачаючи, що людина, її буття і поведінка цілком залежні від суспільства.

Суттєву увагу нині звертають і на висвітлення профорієнтаційної роботи, яка через призму студентоцентричної (антропоцентричної) парадигми на відміну від попередньої центральним об'єктом визначає особистість здобувача освіти як самоцінний суб'єкт власного буття.

Вибір професії є важливим етапом у житті людини, позаяк передбачає вибір життєвого шляху, пошук місця в суспільстві.

Тенденції сучасних соціально-економічних перетворень зумовлюють необхідність активізації професійного самовизначення молоді – як учнів загальноосвітніх шкіл, так і закладів професійної освіти.

Важливою вимогою до сучасної школи є орієнтація не лише на засвоєння учнями певної сукупності знань, але й на розвиток особистості, урахування інтересів, схильностей, здібностей відповідно до професійної спрямованості.

Названі аспекти визначають потребу у кваліфікованих педагогах, здатних вільно орієнтуватись у складному світі сучасних професій, досконало володіти знанням вимог, визначених професіями до людини. Усе це зумовлює проблему формування належного рівня профорієнтаційної компетентності, що забезпечується відповідною підготовкою.

Відтак забезпечення належного рівня готовності майбутнього педагога до практичної реалізації мети професійної орієнтації в сучасній школі є актуальною психолого-педагогічною проблемою.

До цього часу не розроблено єдиного підходу до змісту профорієнтаційної підготовки майбутніх педагогічних працівників.

За час свого розвитку професійна орієнтація пережила велику кількість метаморфоз і в її сучасному стані відображаються всі пройдені етапи.

Вихідною парадигмою професійної орієнтації була виробничо-центрична, орієнтована на потреби, насамперед, підприємств і організацій. Їй відповідала діагностична концепція – визначення придатності людини до професійної діяльності певного типу. У нашій країні вона

розвивалась до відомої постанови «О педологических извращениях в системе Наркомпросов» 1936 року.

З того часу до 1958 року (закон «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР») професійна орієнтація як система була фактично згорнута, її можна охарактеризувати як державоцентричну. На перший план ставились пріоритети держави, правлячої партії. Виникла виховна концепція професійної орієнтації, сутність якої полягала в тому, що весь механізм держави і виробництва складається з «людей-гвинтиків», які мають бути стандартизовані й можуть бути виготовлені (виховані) під потрібний розмір.

Наступницею стала соціоцентрична парадигма, що ставила на перший план інтереси суспільства в широкому розумінні. Їй відповідали діагностично-виховна та активізаційна (трудова активності) концепції професійної орієнтації. Саме перехід до соціоцентричної парадигми активізував роботу з професійної орієнтації. У цей час (80-ті роки) було запроваджено спеціальну підготовку майбутніх педагогів до профорієнтаційної роботи.

Зміна соціоцентричної парадигми професійної орієнтації антропоцентричною (90-ті роки ХХ століття) сформувала необхідність переорієнтації соціально-психологічних налаштувань у свідомості молодих людей і працівників від пасивного підходу до вибору професії і працевлаштування до активного пошуку, саморозвитку та самореалізації в професійній діяльності. Це знайшло відображення у «Концепції професійної орієнтації учнівської молоді» (1994 р.) [1] та розробленому на її основі «Положенні про професійну орієнтацію молоді, що навчається» (1995 р.) [2].

У ці документи ми спробували вкласти підходи антропоцентричної парадигми професійної орієнтації.

Але, якщо проаналізувати зміст навчальних програм вітчизняних педагогічних навчальних закладів та методичного забезпечення курсів, пов'язаних з формуванням профорієнтаційної компетентності майбутнього педагога, то виявляється, що суттєвих змін у ньому протягом останніх 25 років не відбулось. І цей зміст відповідає соціоцентричній парадигмі, бо основна увага в навчальних програмах спрямована на діагностику, виховання, інформацію та професіографію. Такі ж важливі аспекти, як самопізнання та саморозвиток залишаються у зародковому стані. Хоча в працях деяких дослідників вони достатньо обґрунтовані (профорієнтаційні ігри, тренінги, проекти).

Результати проведеного дослідження студентів бакалаврату різних педагогічних спеціальностей свідчать, що майбутні педагоги недостатньо володіють профорієнтаційною компетентністю. Спостерігається позитивна тенденція до оволодіння знаннями з профорієнтаційної роботи від початкових до випускного курсу. Але зважаючи на важливість профорієнтаційної роботи в сучасних умовах, ми розробили й апробували навчальний курс «Профорієнтологія і кар'єра», побудований з урахуванням положень антропоцентричного підходу до профорієнтаційної роботи [3]. Запровадження вказаного курсу на всіх спеціальностях дозволило суттєво підвищити рівень готовності майбутніх учителів до особистісно-розвивальної профорієнтаційної роботи.

Запровадження технологій дистанційного навчання в нинішній час вимагає суттєвого корегування методичних підходів до викладання й учіння названого курсу. Зокрема, під час навчання широко використовуються ментальні карти, есе, взаємоперевірка та дискусії, проектна діяльність зі створенням підсумкового портфоліо з дисципліни.

Список використаних джерел

1. Зінченко В. П., Янцур М. С. Система професійної орієнтації молоді в умовах ринку. *Людина і праця: Інформ. бюл. Міністерства праці України*. 1995. № 1. 39–42.
2. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається. *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. Київ, 1995. № 15. С. 2–7.
3. Формування профорієнтаційної компетентності педагога: теорія і практика: монографія / за ред. В. П. Зінченка. Глухів, 2010. 198 с.

Зенченко Тетяна Федорівна,
канд пед. наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

НАВЧАННЯ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВІДДАЛЕНОГО НАВЧАННЯ

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи стверджує, що «завдяки кращому знанню сучасних європейських мов можна буде сприяти спілкуванню та взаємодії між європейцями, які розмовляють різними рідними мовами, з метою сприяння європейській мобільності та взаєморозумінню. і співробітництво, а також подолання упереджень і дискримінації; і багата спадщина різноманітних мов і культур у Європі є цінним загальним ресурсом, який необхідно захищати та розвивати, і що необхідні великі освітні зусилля, щоб перетворити це розмаїття з перешкоди для спілкування на джерело взаємного збагачення та розуміння» [5].

Важливість формування комунікативної компетентності в процесі навчання учні початкової школи насамперед зумовлено розвитком необхідних здатностей: брати участь обговореннях, знаходити різні шляхи розв'язання проблем, реагувати на виклики, критично оцінювати інформацію, успішно комунікувати [2]. З огляду на це найпріоритетнішим компонентом формули Нової української школи є «новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві», тож і першочергове значення має формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках рідної та іноземної мов.

Значний внесок у розвиток теоретичних і практичних засад формування комунікативної компетентності зробили науковці В. Бадер, М. Вашуленко О. Біляєв, Т. Ладижинська, М. Пентилюк, Л. Мацько, В. Мельничайко, Г. Шелехова та ін. Академік НАПН М. Вашуленко зазначає, що «комунікативні вміння, набуті в початковій школі, не лише створюють основу для подальшого навчання та виховання підлітків і молоді, а й значною мірою визначають якість навчання та виховання молоді, практичної, соціальної та професійної діяльності дорослої людини» [1]. Складні умови навчання (пандемія коронавірусу, повномасштабне вторгнення росії) змусили педагогів адаптувати систему освіти до реалій життя в умовах карантинних і безпекових обмежень, стимулювали масове оволодіння цифровими технологіями, пошук нових технологій навчання.

Сучасне суспільство ставить нові вимоги: учень сьогодні має бути підготовлений до ефективного комунікування в різних форматах (синхронне, асинхронне, змішане, підвищено увагу до формування усної та писемної комунікативної компетентності молодших школярів.

Змішане навчання передбачає організацію освітнього процесу за допомогою онлайн-спілкування, коли в обумовлений час вчитель організовує відеоконференцію або чат з учнями, а також контролює процес змішаного навчання, використовуючи певні цифрові інструменти, вчитель заповнює додатковими завданнями і навчальними матеріалами платформу для самонавчання [4].

Опитування вчителів-практиків Сумської області показало, що 2020-2023 роки були складним випробуванням і допомогли перезавантажити систему початкової освіти, розробити нову методику співпраці з учнями та батьків, яка спрямована на ефективність навчання і водночас – збереження насамперед психічного здоров'я учнів. Аналіз досвіду роботи вчителів початкових класів засвідчив різноманітність використовуваних цифрових ресурсів: Moodle, Google Class (Google Suite for Education або Google Workspace (ex. G Suite)), GoogleMeet, Discord, Zoom, LearningApps.org, YouTube,; курси на платформі Prometheus, EdEra; канал МОН України «Всеукраїнська школа онлайн» тощо.

Учителями початкових класів м. Глухова наголошено на зручності зазначених сервісів для забезпечення оптимальних умов для опанування навчального матеріалу, ефективного спілкування вчителів, батьків та дітей. Зокрема, онлайн-сервіси LearningApps.org, Kahoot, ClassDojo використовуються вчителями для створення інтерактивних індивідуальних завдань для учнів.

Наприклад, під час вивчення теми «Буква «Д» (1 клас) учням запропоновано завдання: розмежувати слова за трьома колонками (літера на початку, у середині, у кінці слова). Під час

викладання теми «Звуки і букви» (2 клас, закріплення вивченого матеріалу) пропонується завдання: «Погляньте на зображення тварин, вони всі різні (качка, сорока, заєць, дельфін, індичка, свиня, кінь). Назвіть їх, визначте, в яких словах звуків менше, ніж букв, і за допомогою Mind Mapping Designer намалуйте звуко-буквену модель цих слів. Учитель може вибрати вправи для навчання лексики рідної чи іноземної мови, граматики зі списку вже створених або створити власні за шаблоном. Перевага таких вправ полягає в тому, що кожен учень отримує індивідуальне завдання, а вчитель може швидко перевірити вивчений матеріал.

Платформа Google Class є найпростішою у використанні як для вчителів, так і для учнів. Учителі створюють Google-клас, надсилають дітям код, а далі: заповнюють матеріалами і завданням, прикріплюють відео-, аудіоматеріали, презентації тощо. Водночас наголошують представники педагогічної спільноти на значній ролі батьків у цьому процесі, оскільки надзвичайно важливим є встановлення та підтримання зворотного зв'язку та конструктивного спілкування між учасниками освітнього процесу, яке може не відбуватися, якщо учень самотійно не впорається і втратить мотивацію до навчання, зневіриться в своїх здатностях.

Під час планування онлайн-уроку варто передбачати для кожного виду мовленнєвої діяльності оптимальний час: аудіювання орієнтовно – до 45 % уроку, інтерактивне говоріння – до 30 %, читання – до 15 %, письмове спілкування – до 10 % [6]. За відгуками вчителів, гарним варіантом онлайн-уроку є відеоконференція на сервісі Zoom. Для синхронної роботи рекомендується використовувати онлайн-дошку, де вчитель залишає завдання, а діти – відповіді. Для прикладу, яскравий шаблон для заповнення навчальною інформацією – сервіс Padlet. Під час уроку діти можуть вводити почуту інформацію у відповідні поля або створювати власні картки з вправами.

Навчання усного та писемного мовлення під час віддаленого навчання має бути спрямоване на формування в учнів умінь самотійно обирати способи мовлення, розв'язувати проблеми, використовувати свою творчість та ініціативу з мінімальним втручанням учителя.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. Українська мова і мовлення в початковій школі. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/%D0%94%D0%B5%D1%80.pdf> (дата звернення: 27.01.2022).
3. Павлюк Л., Яйко Н. Дистанційне навчання в 3–4 класах: інструкції, приклади уроків та комунікації з батьками. URL: <https://nus.org.ua/articles/dystantsijne-navchannya-v-3-4-klasi-instruktsiyi-pryklady-urokiv-ta-komunikatsiyi-z-batkamy> (дата звернення: 27.01.2022).
4. Ткаченко Л., Романюк О., Ткаченко А., Дишлева І. Методичні рекомендації щодо особливостей навчання учнів початкових класів в умовах дистанційного навчання. URL: https://docs.google.com/document/d/1lpWaNianAsT8enyqumPtt0hOG_Q6V2R1/edit# (дата звернення: 29.04.2023).
5. Common European Framework of Reference for Languages: learning, training, assessment, 2001. URL: <https://rm.coe.int/16802fc1bf> (дата звернення: 29.04.2023).
6. Humeniuk I., Kuntso O., Popel N., Voloshchuk Y. Проектна методика як засіб формування життєвих навичок. *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 9.* / упоряд. О. Б. Петренко; ред. кол.: Н. М. Коляда, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2021. С. 108–114.

Ігнатенко Ганна Володимирівна,
канд. пед. наук, доцент кафедри професійної освіти та технологій с. г. виробництва
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ДО ПИТАННЯ ЗМІСТОВОГО АСПЕКТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах воєнного стану проблема підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до виховної роботи зі здобувачами освіти закладів професійної освіти набула ще більшого значення.

Майбутні освітяни під час навчання в умовах вишу мають набути здатностей щодо шляхів виховного впливу на здобувачів освіти.

ОПП «Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства)» підготовки здобувачів вищої освіти ступеня «Магістр» за спеціальністю 015 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) Глухівського НПУ ім. О. Довженка передбачає вивчення ОК «Технології виховної роботи в закладах професійної освіти».

Основні завдання вивчення ОК:

1. Засвоєння майбутніми освітянами знань, динамічних умінь і практичних навичок щодо організації та здійснення виховної роботи в закладах професійної освіти.
2. Розвиток у здобувачів освіти творчого мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей.
3. Формування в майбутніх педагогів професійного навчання здатностей до професійної діяльності та постійного професійного самовдосконалення.

Наразі значна кількість закладів професійної освіти здійснює освітній процес за дистанційною формою навчання, тобто відбувається опосередкована взаємодія тих, хто навчає, та тих, хто навчається. Багато наукових розвідок зосереджено на дослідженнях технологій дистанційного навчання. Водночас не менш важливим питанням є проблематика оновлення змісту ОК.

Зміст навчальної дисципліни «Технології виховної роботи в закладах професійної освіти» спроєктовано з урахуванням змісту виховної роботи у закладах професійної освіти, що за традиційним підходом відображає напрями виховання: моральне, розумове, фізичне, екологічне, правове тощо.

У зв'язку зі збройною агресією російської федерації на території України особливе місце має посідати національно-патріотичне виховання, що є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [1].

Особливої важливості набувають питання щодо існування в державі психологічної підтримки. Адже сильні емоційні потрясіння, стреси, постійне відчуття небезпеки – це передумови психологічних травм здобувачів освіти [2].

Майбутні педагоги професійного навчання мають засвоїти й питання запобігання та протидії сексуальному насильству, ризику торгівлі людьми [3], домашнього насильства [4,5].

В умовах недостатньої діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти щодо запобігання вживанню здобувачами освіти алкогольних напоїв та наркотичних засобів [6] спрямовується увага на засвоєння студентами змісту превентивних заходів серед дітей та молоді.

Таким чином, підготовка майбутніх педагогів професійного навчання до виховної роботи зі здобувачами освіти закладів професійної освіти має базуватися на оновленому змісті, що відображає умови сьогодення.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» від 10.06.2022р. № 1/6267-22. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/13/lyst-mon-vid-10-06-2022-1-6267-22-prodeiak-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvityukrainy/>
2. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні від 29.03.2022 р. № 1/3737-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogoprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>
3. Про Рекомендації щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку з війною в Україні та гуманітарною кризою від 14.06.2022 р. № 1/6355-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-shodo-usunennya-rizikivtorgivli-lyudmi-u-zvyazku-z-vijnoyu-v-ukrayini-ta-gumanitarnoyu-krizoyu>
4. Щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією російської федерації на території України від 22.06.2022 р. № 1/6885-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zapobigannya-ta-protidiyi-seksualnomunasilstvu-povyazanomu-zi-zbrojnoyu-agresiyeyu-rosijskoyi-federaciyi-nateritoriyi-ukrayini>
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні від 30.05.2022 № 1/5735-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zapobigannya-ta-protidiyu-domashnomunasilstvu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>
6. «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» від 13.05.2022 р. № 1/5119-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zdijsnennya-preventivnih-zahodiv-seredditej-ta-molodi-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>

Ігнатенко Олександр Володимирович,

канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Процес цифровізації в умовах сьогодення відбувається дуже динамічно (початок комп'ютеризації в зарубіжних країнах сягає 50–60 років минулого століття) і стосується практично усіх галузей людської діяльності.

Основними факторами, що актуалізують проблему цифровізації освіти, є: стрімке зростання обсягу інформації, техногенний напрям розвитку сучасної цивілізації.

Як зазначив міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров, «цифрова трансформація – це те, що сьогодні виділяє нас у світі. Ми будемо цифрову державу. Державу, яка стає сервісом. Без бюрократії, черг та корупції. Тобто ми будемо державу, яка буде найзручнішою країною у світі з точки зору надання державних послуг. Уже з найближчим часом держоргани не зможуть вимагати паперові документи у громадян, якщо вони є в електронних реєстрах. Так, Україна почне перехід до режиму “без паперів”, що прискорить цифровізацію України та забезпечить максимально комфортні умови кожному українцю» [1].

На сьогоднішній день в умовах воєнного стану через агресивні дії російських окупантів досліджувана проблема набула ще більшого значення, адже більшість закладів вищої педагогічної освіти, де відбувається підготовка майбутніх педагогів, здійснюють освітній процес за дистанційною формою навчання.

Під дистанційним навчанням розуміють індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [4].

Дистанційна форма навчання дає можливість створення систем масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією незалежно від часових і просторових поясів [2].

Низка вчених досліджує особливості дистанційної освіти, зокрема В. Биков, С. Володимирська, В. Жулкевський, В. Ковальчук, Н. Морзе, А. Хуторський та інші.

Особливої уваги потребує врахування того, що характерною особливістю цифрового простору в умовах закладу вищої освіти є об'єднання можливостей персональних комп'ютерів з різноманітними інформаційно-комунікаційними мережами, хмарними середовищами, системами LCMS.

Актуальними є дослідження шляхів упровадження цифрових технологій в освітній процес з урахуванням особливостей підготовки майбутніх педагогів початкового навчання, а також змісту та завдань освітніх компонентів.

Цифрові технології наразі є невід'ємною складовою сучасного світу. Їм відводиться головна роль у подальшому економічному та суспільному розвитку людства.

Тобто можна стверджувати, що ознаками сучасного інформаційного суспільства є:

- перетворення інформації на найважливіший економічний ресурс, що має глобальний характер і забезпечує підвищення ефективності, зростання конкурентоспроможності та інноваційний розвиток суб'єктів господарювання;
- збільшення впливу інформації на всі сфери людської життєдіяльності, перетворення її на предмет загальнодоступного споживання;
- інтенсивне формування інформаційного сектора економіки, який займає домінуючі позиції в новому суспільстві;
- перетворення інформаційної сфери на фундамент, основу всіх видів економічної діяльності [3].

На нинішньому етапі цифровізація освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка відбувається шляхом упровадження електронного документообігу за допомогою сервісів Google Docs, розроблення навчальних курсів на платформі LCMS MOODLE, проведення онлайн-занять за допомогою сервісів Zoom та Google Meet, широкого використання додатків «Телеграм», «Вайбер», «Ватсап» тощо. Адже в умовах повномасштабного вторгнення РФ це стало не просто трендом, а єдино можливим шляхом продовжувати навчання здобувачів освіти.

Також майбутніх фахівців початкової школи залучають до проходження онлайн-курсів, що розміщені на платформах Prometheus, Coursera, Udemu та edX. Зазначені сервіси пропонують користувачам сотні безкоштовних онлайн-курсів з різних предметів, у разі успішного закінчення яких студент отримує сертифікат про проходження курсу.

Системне впровадження в освітній процес цифрових технологій спрямоване на забезпечення проведення занять за дистанційною формою, вибір етапів, коли найбільш доцільно застосовувати мультимедійні продукти, визначення змістового наповнення мультимедійного продукту тощо.

Таким чином, цифрові технології навчання – шлях до підвищення якості освітнього процесу, зацікавленості майбутніх фахівців початкової освіти в навчанні. Вони надають можливість організувати освітній процес у непередбачуваних умовах, диференціювати та індивідуалізувати його.

Отже, проблема підготовки майбутнього вчителя початкової школи в умовах цифровізації освіти є актуальною та потребує подальшого теоретичного та експериментального дослідження.

Список використаних джерел

1. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mihajlo-fedorov-cifrovizaciya-ce-postupove-peretvorenniya-usih-derzhavnih-poslug-na-zruchni-onlajn-servisi>
2. Ігнатенко О. В. Місце інноваційних технологій (вебінарів) у підвищенні фахової компетентності педагогів. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання. Т. 2* / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Київ: ІПТО НАПН України, 2016. С. 79–81.
3. Нікулочкіна О. В. Дослідження рівня готовності вчителів початкових класів до використання інформаційних технологій у професійній діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2012. Вип. 22. С. 40–406.
4. Положення про дистанційне навчання. (2013). Наказ МОН України від 25 квітня. № 466. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>. (дата звернення: 28.04.2023).

Ільїна Ніна Михайлівна,
*канд. психол. наук, доцент кафедри педагогіки, психології,
 соціальної роботи та менеджменту Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОДУКТИВНОГО СТАРІННЯ В ЛІТНЬОМУ ВІЦІ

Природа людини невичерпна.
 Бачити її можливо лише з певної
 позиції, щоб взагалі можна
 було що-небудь збагнути.

Володимир Роменець

Питання старіння населення набуває виключно важливого значення. Актуальна демографічна ситуація така, що тривалість людського життя в індустріально розвинених країнах поступово збільшується, тому зростає потреба комплексного вивчення феномену літнього та старечого віку. Важливим стає з'ясування як актуальних, так і потенційних можливостей людини в пізні періоди життя. Пропаганда та забезпечення «активного старіння», професійного довголіття стає важливим завданням для соціальної сфери, освіти, охорони здоров'я, так й індивідуальною перспективою життя людини.

Американські дослідники (1984) спростували стереотип про старіння, реконструювавши традиційне його розуміння як процесу переважно фізичної та психічної інволюції, зазначивши, що і в старості можна зберегти продуктивну активність.

Б. Ананьєв ресурси продуктивного старіння класифікує так:

- *індивідні* (життєздатність, фізичне, психічне, психологічне здоров'я, вік, стать);
- *суб'єкт-діяльнісні* (працездатність; по сферах життєдіяльності: професійні, громадські, сімейні; по видах діяльності: спілкування, пізнання, труд, гра);
- *особистісні* (емоційні, когнітивні, поведінкові компоненти системи ставлень особистості);
- *самосвідомість* (самооцінка, Я-концепція);
- *ресурси індивідуальності* (обдарованість, статус, творча діяльність, світогляд, картина світу, життєвий шлях, спосіб життя, індивідуальний стиль діяльності, спрямованість особистості, гармонійність та цілісність особистості) [1].

Саме когнітивні ресурси є основним забезпеченням продуктивного старіння. Хоча для людей літнього віку характерна загальна сповільненість психічних процесів, проте однією з умов гальмування наростання вікових змін психіки є інтелектуальна активність. Стосовно інтелекту людей у пізньому онтогенезі в науковій літературі подано суперечливі дані. Одні дослідники вказують на зниження інтелектуальних здібностей, припускаючи, що в здорових літніх людей зниження інтелекту обумовлено відстороненням від справ, що сприяє різкому зменшенню надходження інформації та темпів її засвоєння. Усвідомлення власної незатребуваності знижує мотивацію досягнень. Проте Г. Крайг і Томе зазначають, що твердження про зниження інтелекту в літніх людей впливають зі спостережень за хворими, які страждають від склеротичних змін судин мозку або хвороби Альцгеймера – прогресуючого руйнування клітин кори головного мозку. За їхніми даними, на цю хворобу страждають 10 % людей старших за 65 років і майже половина людей старших за 85 років [5]. Інші стверджують, що інтелектуальний рівень не тільки не загасає в літньому віці, а, навпаки, може покращуватися [4]. Лонгитюдні дослідження інтелекту П. Балтеса і У. Шайя показують, що в людей літнього та похилого віку знижуються показники за тестом «швидкість мовлення», тобто здатність швидко добирати слова за заданими критеріями. Знижується вміння оцінювати просторові відносини, будувати індуктивні міркування. Проте показники знижуються доволі повільно. До 60 % учасників дослідження давали стійкі результати з тестів навіть після 70 років. У. Шайя доходить висновку, що в людей, задоволених своїм життям, які мають дружні сім'ї та широке коло спілкування, інтелектуальні здібності зберігаються довше, а з плином часу навіть зростають. У цьому випадку лише після 80 років помітне зниження інтелекту [4]. Також є думка, що немає вікових відмінностей в інтелектуальній компетентності, лише знижена мотивація перешкоджає високому прояву її в старих людей [2]. Таку розбіжність у позиціях дослідників можна пояснити, в першу чергу, недостатністю досліджень у сфері геронтопсихології.

Чеський дослідник О. Грегор зазначає, що психічний стан та інтелектуальні здібності в старості залежать в основному від двох чинників: освіти та рівня професійної кваліфікації. Чим вищий рівень освіти, здобутої людиною в молодості, тим краще зберігається інтелект у старості. Люди з вищим рівнем професійної кваліфікації постійно поповнюють свої знання, тобто протягом усього життя займаються інтелектуальним тренуванням. Отже, у старості вони зберігають інтелектуальні здібності та високий життєвий тонус [3].

Нам імпонує думка, що інтелектуальний рівень в літньому віці може покращуватися, а детермінантами, які забезпечують збереження психіки, когнітивну працездатність у літньому віці, є:

- *підсилення дії закону гетерохронності* (у людини не всі органи й системи старіють одночасно і з однаковою швидкістю. Може триваліше зберігатися і навіть поліпшуватися робота одних систем організму і, водночас, відбуватися прискорена інволюція інших систем). У випадку ослаблення та руйнування одних елементів відбувається «напруженість» інших, що забезпечує збереження певної системи;

- *ефект резервування* – заміна одних механізмів іншими, резервними, більш давніми і тому стійкішими щодо чинника старіння;

- *тренування* – завдяки йому можна оптимізувати працездатність у людей похилого віку;

- *мовленнєво-мисленнєві, другосигнальні функції* протистоять процесу старіння;

- *професійний досвід*, який також протистоїть старінню і є найбільш збереженим;

- *рівень освіти, спеціальні здібності, інтереси* також впливають на збереження та розвиток різних сторін інтелекту;

- *пізнавальна активність*.

Таким чином, процес набуття когнітивної зрілості є єдністю процесів накопичення знань, досвіду самостійного творчого мислення, формування здібностей до якісної реалізації завдань когнітивного розвитку і до постановки завдань саморозвитку, особистісного зростання на індивідуального життєвого шляху.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 288 с.
2. Коваленко О., Лук'янова Л., Помиткін Е., Московец Л. Психологія людей літнього віку: навч. посіб. Київ: Вид-во ТОВ «Геопринт». 2021. 288 с.
3. Палагіна Н. Н. Психологія розвитку и возрастная психологія: учеб. пособ. для вузов. Москва: Московский психол.-соц. ин-ут, 2005. 288 с.
4. Ушакова І. М. Геронтопсихологія: підручник. Харків: НУЦЗУ, 2014. 236 с.

Кабиш Марина Юрївна,

канд. філол. наук, докторантка

Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

Проблема визначення педагогічних закономірностей у системі розвитку педагогічної майстерності викладачів посідає важливе місце в педагогічних дослідженнях і належить до пріоритетних і актуальних питань сучасної педагогічної науки і практики.

Відтак, для визначення системи принципів розвитку педагогічної майстерності викладачів варто визначитися з тими закономірностями, які маємо враховувати задля відбору змісту, вибору методів на форм ефективного розвитку і саморозвитку досліджуваної властивості особистості. В «Енциклопедії освіти» Бондар В. [4, с. 351–352] виділяє зовнішні та внутрішні закономірності освіти і навчання. Зокрема, до зовнішніх закономірностей учений відносить обставини навчання, що залежать від суспільних (а також політико-правових, соціальних, економічних та ін.) умов і процесів (наприклад: «Продуктивність і результативність навчання залежить від суспільних економічних стимулів»). Внутрішні закономірності В. Бондар пов'язує зі складниками освітнього процесу (мета, завдання, зміст, методи навчання тощо). Наприклад, що більше вчитель враховує

цілі учнів в організації навчання, то більш активною й результативною буде його навчальна діяльність.

На основі системно-структурного підходу до аналізу зв'язків між компонентами педагогічної системи учень виокремлює такі вкрай важливі для освітньої практики основні закономірності навчання: ефективність процесу навчання залежить від умов, в яких він протікає; а) у навчальному процесі взаємозв'язані всі його функції: освітня, пізнавальна, виховна й розвивальна; б) ефективність і якість навчання залежить від єдності дій усіх суб'єктів освіти; в) завдання викладання й учіння впливають із загальних завдань освіти, які зумовлені запитами особистості та потребами суспільства; г) зміст освіти залежить від її завдань; д) методи й засоби навчання залежать від його змісту; е) форми організації процесу навчання залежать від завдань, змісту та методів. Незважаючи на досить загальний підхід до формулювання закономірностей навчання, наведений їх комплекс є, на нашу думку, суттєвою теоретичною базою для побудови системи принципів навчання для будь-якої освітньої галузі, зокрема, і в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Дві групи закономірностей розглядає С. Гончаренко, підтримуючи їх поділ на два види: а) об'єктивні закономірності, які неминуче проявляються там, де виникає будь-яка навчальна діяльність, і які суб'єктивно залежать від особливостей діяльності педагога; б) закономірності, що залежать від власне навчальної діяльності, змісту, засобів навчання і обумовлюються взаємопов'язаною діяльністю суб'єктів навчання. До закономірностей першого виду вчений відносить такі положення: будь-який акт діяльності викладання незалежно від змісту і методів навчання чинить на учня певний виховний вплив; усяке навчання потребує цілеспрямованої педагогічної взаємодії; процес опанування знань, умінь, навичок відбувається лише за активної і свідомої діяльності учнів; навчання здійснюється лише за відповідності цілей того, хто навчається, цілям педагога, і ця відповідність повинна враховувати методи навчання. До закономірностей другої групи відносяться такі формулювання: поняття можуть бути опановані тільки тоді, коли організовано навчально-пізнавальну діяльність учнів таким порядком, що одні поняття зіставляються з іншими, відмежовуються одне від одного; міцність засвоєння змісту навчального матеріалу тим більша, чим систематичніше організоване пряме й відстрочене повторення цього змісту; розумовий розвиток учня прямо пропорційний обсягу опанованого у педагогічній взаємодії взаємопов'язаних знань, умінь, навичок, досвіду творчої діяльності; навченість складним способом діяльності залежить від опертя на вже опановані прості дії, що входять до складу складного способу, а також від сформованих умінь учнів визначати ті ситуації, у яких вони можуть бути реалізовані, тощо [3, с. 75–76].

Зацікавлює комплекс закономірностей пізнавального розвитку особистості в навчально-пізнавальній діяльності, який виокремлюють В. Галузяк, М. Сметанський, В. Шахов як основу виділення принципів навчання, послуговуючись дослідженнями відомих психологів, зокрема [2, с. 116–117]:

– розвиток пізнавальних процесів і засвоєння знань відбувається лише в процесі активної пізнавальної та практичної діяльності особистості. Пізнавальні процеси виявляються і одночасно формуються в діяльності учнів (С. Рубінштейн);

– вищі психічні функції (абстрактно-логічне мислення, довільна пам'ять, воля, мовлення та ін.) виникають спочатку як форми взаємодії, співробітництва з іншими людьми і лише згодом стають внутрішніми індивідуальними функціями самої особистості; розвиток індивіда залежить від розвитку інших індивідів, з якими він спілкується (С. Виговський);

– пізнавальний розвиток, формування нових понять і пізнавальних операцій відбувається внаслідок диференціації вже сформованих в особистості когнітивних схем та способів діяльності; пізнавальний розвиток ніколи не починається з нуля, це послідовний процес закономірної зміни стадій, кожна з яких ґрунтується на попередній і виступає основою для наступної (Ж. Піаже);

– за рівної ймовірності відтворення в пам'яті певної інформації більш стара (давніша) інформація повільніше забувається і вимагає меншої кількості повторів задля закріплення (А. Йост);

– відсоток збереження навчального матеріалу в пам'яті обернено пропорційний його обсягу (Г. Еббінгауз);

– відкриття внутрішньої структури, закономірності в організації знань сприяє кращому їх осмисленню і запам'ятовуванню (Дж. Брунер) [2, с. 117].

Не вдаючись до детального обговорення вказаних закономірностей, наголосимо, що вказаний їх комплекс стосується пізнавального розвитку особистості, що є необхідним, але не достатнім для виокремлення теоретичної основи системи принципів розвитку педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін. Цю позицію враховує Н. Волкова, виділяючи закономірності, що відображають «... стійку залежність між елементами навчання – діяльністю вчителя, діяльністю учнів та змістом навчання» [1, с. 269]. До основних закономірностей процесу навчання учена відносить: 1) обумовленість навчання суспільними потребами; 2) залежність навчання від умов, в яких воно відбувається; 3) взаємозалежність процесів навчання, освіти, виховання, розвитку особистості; 4) взаємозв'язок навчальних і реальних пізнавальних можливостей учнів; 5) єдність процесів викладання і навчання. 6) взаємозалежність завдань, змісту, методів і форм навчання в навчальному процесі. Погоджуючись у цілому із наведеними положеннями, зауважимо, що цей перелік закономірностей, на нашу думку, є дещо неповним, а деякі з них потребують певної конкретики у формулюванні. Натомість їх поєднання із закономірностями пізнавального розвитку особистості у навчально-пізнавальній діяльності [2] створює, на наш погляд, цілісний базис для виділення принципів навчання.

Розглянуті закономірності відображають певну впорядкованість подій, головних детермінантних факторів у царині навчання особистості. Але цілеспрямований розвиток людини вимагає двох взаємообумовлених, і взаємопов'язаних процесів – навчання і виховання. Ці два процеси, хоч інколи збігаються у часі, у завданнях (навчання має виховальний характер!) послуговуються різними засобами, методами і формами організації, своїми особливими принципами і правилами.

Варто підкреслити, що панівна донедавна думка серед педагогічної громадськості про недоцільність виховних впливів на особистість учня, студента сьогодні не є актуальною. Війна з російськими загарбниками показала, що всі ланки освіти мають діяти на реалізацію нового соціального замовлення, яке випливає з національно-демократичних орієнтирів розвитку України, сучасного українського суспільства. І в цьому сенсі саме в навчанні і вихованні маємо формувати патріотично налаштованих особистостей, представників української нації, що прагне до свободи, самовиявлення і державності, демократії рівних можливостей.

Як відносно самостійний процес, виховання має свої закономірності. До найважливіших (основних) закономірностей виховання С. Гончаренко цілком переконливо відносить такі основні наукові конструкти [3, с. 83]: 1) залежність виховання як особливої сфери життєдіяльності людини від об'єктивних і суб'єктивних факторів соціального середовища – способу виробництва матеріальних благ, політичної системи, пануючої ідеології, соціальної структури суспільства, духовної культури громадян тощо; 2) єдність цілей, змісту, і методів виховання. Вказані приписи, на думку вченого, визначають основні, загальні підходи до організації виховання. Поряд з цим, виокремлюються закономірності порівняно меншої загальності, «часткові закономірності» [3, с. 84]: 1) виховання особистості здійснюється виключно у процесі залучення її до діяльності; 2) виховання стимулює активність особистості, яка розвивається в організованій діяльності; 3) у перебігу виховання слід виявляти високий гуманізм і повагу до вихованця у поєднанні з високою вимогливістю; 4) у процесі виховання варто відкривати перед вихованцями перспективи їхнього зростання, допомагати їм досягати успіхів; 5) у перебігу виховної роботи слід постійно виявляти позитивні якості учнів і спиратися на них при організації виховних впливів; 6) у вихованні слід враховувати індивідуальні і вікові особливості вихованців; 7) виховання має здійснюватися у колективі і через колектив; 8) у вихованні вартує добиватися єдності й узгодженості зусиль усіх учасників освітнього процесу.

Розглянуті основні та часткові закономірності виховання в сукупності дають розуміння того, якою має бути практична організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Звичайно, наведений перелік закономірностей не вичерпує те їх розмаїття, що наводиться в педагогічних дослідженнях. Крім того, на нашу думку, їх зміст має постійно доповнюватися, модернізуватися під дією динамічних умов і сучасних чинників організації освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. 4-е вид., стереотипне. Київ: Академвидав, 2012. 616 с.
2. Галузьяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. Педагогіка: навч. посіб. Вінниця: РВВ ВАТ «Віноблдрукарня», 2011. 315 с.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне: Волинські обереги, 2012. 192 с.
4. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень; АПН України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Каліш Валентина Антонівна,

*канд. пед. наук, доцент. кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ХУДОЖНЬО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ В РОМАНІ Ю. МУШКЕТИКА «МОРОК»

Мова художньої літератури відзначається певним складом засобів, образним використанням лексико-семантичного багатства мови. Слово концентрує виражальні засоби загальнонаціональної мови.

Відомо, що художня мова створюється за допомогою тропів і фігур, живе ними і вибудовує свій образний світ. В. Стус писав: «Необхідність тропів суворо продиктована закономірністю і правдою людського почуття. Тропи – спосіб точнішого виявлення змісту» [цит. за 1, с. 86]. Тропи в художньому творі «виконують свою основну функцію – зображувальну та естетичну» – наголошував О. Пономарів [2, с. 42].

У романі «Морок» Ю. Мушкетик виявив себе як митець, який не замикається на певних, вивірених на власному досвіді художніх прийомах чи шаблонах. Навпаки, він постійно шукає все нові і нові для себе засоби розкриття творчого задуму. Розмаїття цих засобів і прийомів надзвичайно багате і, як показало вивчення стану проблеми, мало досліджене, що й зумовлює актуальність нашої розвідки.

Основою для образності роману стають лексичні категорії, що забезпечується вживанням цілої палітри художніх тропів, особливо метафор, епітетів, гіперболи, антитези тощо.

Однією з найпомітніших прикмет індивідуальної мовної картини Ю. Мушкетика є постійне вживання оригінальних метафор як засобу підсилення емоційної виразності. Як відомо, означений троп структурується на перенесенні властивостей одного предмета на інший за принципом їх подібності. Наведемо зразки: «*думки летіли піднятим з землі вітром листям*» [3, с. 7]; «*серце щеміло й кричало, сходило бодем*» [3, с. 8]; «*ця розважливість все частіше втікала*» [3, с. 20]; «*свобода розв'язує руки ворогам людей*» [3, с. 25]; «*на нас дивилося іронічне око сонця*» [3, с. 25]; «*дивне хмільне тепло вливалось через руку*» [4, с. 70]; «*біль викривав Вассіану вуста*» [3, с. 68].

Помічено, що в мовотворчості письменника активно використовуються всі типи метафор, причому розгорнуті його метафори досить яскраві і влучні, приміром: «*цензура пильнувала, цензура лютувала*» [3, с. 27]; «*страх постійно стояв за спиною*» [3, с. 27]; «*мовчав телефон, мовчав дзвінок*» [3, с. 28]; «*місто спало, місто притишикло, притишикло*» [3, с. 35].

Користуючись метафоричним типом переносного значення, Ю. Мушкетик ставить за мету конкретизувати уявлення про описуваний предмет, явище, ситуацію шляхом вказівки на певну його ознаку, що висувається на перший план, є домінують для сприйняття читача: *Сутеніло, попід дверима повлягалися лінії тіні... Сіра сутінь налягала на плечі... Млосна хвиля пробігла по тілу, зупинялася десь у животі... Мабуть, так почувается пілот, коли відмовило керування, а земля неблаганно летить навстріч* [3, с. 4]; *Думки летіли чорним, піднятим з землі вітром листям...* [3, с. 7]; «... *серце щеміло й тануло в пристрасній мрії...*» [3, с. 20].

Метафора вказує на певну ознаку не прямо, не безпосередньо її називаючи, а шляхом заміни її словом, що містить у собі цю ознаку. Цим Ю. Мушкетик досягає особливого емоційного та естетичного ефекту. Як показало дослідження, метафора у письменника є важливим складником художнього мислення, функціональний потенціал якої здатний до комплексної реалізації

авторського задуму, до оптимального здійснення його структурно-сміслової цілісності. Наведемо окремі приклади, що ілюструють зазначене: «**заяви не давали йому спати**» [3, с. 43]; «**любов, яка не старіє й не гіркнує з роками**» [3, с. 46]; «**час затирає будь-які сліди**» [3, с. 47]; «**в небі летіли схожі на розгніваних драконів хмари, готові склювати все під собою**» [3, с. 51].

Особливу художньо-виразову роль в індивідуальній мовній картині митця відіграють **епітети**, у ролі яких використовуються прикметникові лексеми, досить часто вжиті у переносному значенні. Для прикладу наведемо кілька фрагментів, у яких за допомогою епітетів передається почуття **страху**: «**Я падав кудись у темну глибину й не міг зупинитись. Мені здавалось, що дивлюся якийсь жахливий фільм, ще й сам колючуся в ньому... Навіть жахлива думка про смерть дружини, Марійки, заволоклася чимось...**» [3, с. 8]; «**Важка, темна пелена вкрила мене. Й червоним болючим пунктиром думка про те, що треба буде щось казати Марійчиній матері й сестрі...**» [3, с. 9]; «**А мене раптом обійняв майже містичний страх, хоч запитання до самого себе були реальні...**» [3, с. 35–36]; «**Сором перед Марійкою, а ще більше страх – неясний, скрадливий, липкий – тьмарив думки**» [3, с. 138].

Ще одним художнім засобом, що ґрунтується на лексичній семантиці, в ідіостилі Ю. Мушкетика виокремлюємо **гіперболу** – це стилістична фігура явного і навмисного перебільшення для посилення виразності і підкреслення сказаної думки, якою письменник активно послуговується у своєму романі. Наприклад: «**Що там у тебе? Світ перевертається?**» [3, с. 5]; «**Виїхали ми рано, першим автобусом; ... й автобус був майже порожній (коли полуниці дозрівають, салон забитий кошиками по саму стелю...)**» [3, с. 17].

На категорії лексичного рівня спирається і характерний для роману Ю. Мушкетика **сарказм** – зла й уїдлива насмішка, вищий ступінь іронії, троп і засіб комічності, в основі якого лежить гострий дошкульний глум, сповнений презирства: Голова екзаменаційної комісії про Марійчині малюнки: «**- Хіба що в технікум... А найкраще... В колгоспі треба доярки...А скільки тобі платять за дітей академіків та народних? – запитав я. Та ти... ти...Тобі вже вибили один раз зуби, вставив золоті...**» [3, с. 22–23]; «**... комісія ікру з їла, а з нею проковтнула й обіцянку**» [3, с. 42].

Важливою особливістю індивідуального стилю Ю. Мушкетика, як засвідчує аналіз роману «Морок», є використання **символів**. Зокрема: **мальва** – символ найдорожчого, любові до рідної землі, до народу; трагічний символ українського народу; символ добрих родинних стосунків, краси; **квартира № 13** – нещастя, біда, горе; **метелик** – символ душі, безсмертя, відродження і воскресіння; новий етап у житті людини, нова іпостась або роль, яку людина виконує; є символом весни, любові, молодості, краси; **голуб** – символ Святого Духа, а також – щирої любові, злагоди й ніжності, чистоти і очищення, навіть жертвовності, усеземної любові, миру (за переказами, душа людини по смерті перетворюється в голуба); **собор** – символ людського духу, чистоти, людяності, віри у прекрасне і неземне.

Як стилістичний прийом, побудований на основі антонімі, письменник використовує **антитезу**, зокрема в описах, для характеристики предметів, почуттів, душевних станів героїв роману; для безпосередньої переконливості фактів: «**Загинути, щоб засвітитися зіркою, яку всі бачать і вказуватимуть на неї, – легко; загинути, щоб стати зіркою, яка загубилася в мороці, – до ката важко**» [3, с. 91]; «**Ті боги спонукали не до смирення, а до захисту домів своїх, кликали до подвигу, до слави**» [3, с. 68]; «**Легко в неї повірити, але важко їй молитися, бо ж нащо вона створила таку істоту, як людина, стражденну й жорстоку, дала їй квішик радості й бочку страждань**» [3, с. 77].

Силу почуття любові, душевні переживання героїв увиразнюють оригінальні **порівняння**: «**Нині кохання втратило первозданну щемкість, стало додатком до комфорту..., розпуки, поривів поменшало, натомість побільшало сексу в добрій і зручній упаковці, – як і нинішні фрукти, що колись їх зривали просто з віття**» [3, с. 20]; «**Я зоригнувся, неначе мене витрикнули довгою тонкою голкою... Це була моя таємниця, тільки моя... Таємниця важка, як ноша, яку ніколи не донести**» [3, с. 25]; «**Той синій погляд застряв у моєму серці, наче ніж**» [3, с. 15].

Отже, стилістично значущими в мовотворчості роману Ю. Мушкетика «Морок» є художні засоби, що ґрунтуються на різних категоріях лексико-семантичної системи. Художньо-виразову функцію в романі виконують метафори, епітети, порівняння, гіпербола, актитеза та інші. Багатство лексичної палітри письменника характеризує його як великого знавця національної мовної картини

світу. Він добирає такі слова й звороти, які найбільш повно відповідають характерам персонажів, відображають умови їхнього життя, слугують засобами відтворення їх філософсько-емоційного світосприйняття і світобачення.

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів, 2003. 432 с.
2. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови: підручник. Київ: Либiдь, 1992. 248 с.
3. Мушкетик Ю. М. Морок: роман. Київ: Укр. письменник, 2001. 214 с.

Клейменова Тетяна В'ячеславівна,

*канд. філол. наук, ст. викладач кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

АВТОБІОГРАФІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ В ПРОЗІ М. КОЛЦУНЯК

Увійшовши в літературне життя в перші роки ХХ ст., західноукраїнська письменниця Марія Колцуняк (1884–1922) поповнила когорту талановитих літераторів-педагогів своєї доби. Відомостей про її життя збережено небагато. М. Колцуняк – уродженка с. Яворів (тепер Косівського району Івано-Франківської області). Закінчивши Львівську вчительську семінарію, вона тривалий час працювала в сільських школах Покуття, згодом у Коломиї. Педагогічну працю поєднувала з літературною. У її порівняно невеликій творчій спадщині є зразки малої прози, дві повісті («Настрічу сонцю золотому» (1904) і «Проти хвиль» (1921)) та переклади.

У малій прозі й повістях М. Колцуняк відтворила життя та побут західноукраїнського селянства кінця ХІХ – початку ХХ ст., жіночу долю в умовах тогочасного суспільства, подвижницьку працю інтелігенції для рідного народу. У деяких творах письменниці-педагога наявні автобіографічні елементи, що дозволяють більше дізнатися про її життя, родину, світогляд. Зокрема, у малій прозі М. Колцуняк автобіографізм простежуємо в нарисі «Спомин» (1903) та пізніше доповненому його варіанті «Мої згадки» (1907). У цих творах, які авторка присвятила пам'яті батька, українського етнографа, фольклориста й педагога Миколи Колцуняка, зображено нелегку працю народного вчителя в гірському селі. М. Колцуняк розповідає про роки свого раннього дитинства, проведеного в Яворові, про життя родини вчителя. Авторка відтворює образ самовідданого педагога, якого поважали селяни й любили школярі, а влада переслідувала за національні переконання. У творах відчувається ностальгія письменниці за рідним селом, за сімейним затишком, смуток за померлим в молоді роки батьком.

Фабулу нарису «Мої згадки» авторка доповнила кількома фрагментами свого життя, відсутніми в раніше створеному «Спомині». Окремі з них нагадують ідилічні картини: бесіда дочки з батьком про зорі на лоні нічної літньої природи, родинна вечерея й вечірні забави. Інші епізоди – сумні спогади авторки про нелегку працю батька, його тяжку хворобу та передчасну смерть.

У творі є образ самої письменниці як дорослої жінки, яка в ліричних відступах сумує за рідними місцями й людьми, оцінює минуле з позицій досвідченої людини, світлими згадками про своє дитинство й батька наснажується «з новою вірою... далі жити-боротись» [1, с. 82], так і маленької дівчинки, крізь призму сприйняття якої відтворено перші морально-етичні уроки в родині, болюче відчуття втрати батька й наївна дитяча віра в силу молитви та можливість його воскресіння.

З особливим теплом М. Колцуняк відтворила образ батька – вродливого та працьовитого чоловіка, інтелігентної людини з високою моральністю й національною свідомістю. Він навчав доньку любити свій народ, його культуру, традиції, фольклор. Відтак у шкільні роки М. Колцуняк записувала народні пісні, а пізніше в оповіданнях і повістях використала гуцульський фольклорно-етнографічний матеріал.

У нарисах батько письменниці постає не лише як голова родини, а і як народний учитель, який провадив просвітницьку працю в селі, намагався покращити життя простих людей. Так, у нарисі «Спомин» (1903) М. Колцуняк зобразила батька в педагогічній праці, акцентувала увагу читача на особистісних рисах справжнього вчителя – любові до дітей і повазі до їхніх особистостей, умінні творити сприятливу навчальну атмосферу, зацікавити учнів: «Наука ведеться в приступнім, поважнім тоні; переривають її часто пісні, співані дзвінкими діточими голосами при скрипковим акомпанементі професора. І в школі якісь веселощі та радощі, якість щастя – і на добрячій змученій обличчю вчителя,

і на діточих свіжих личках видно, що тут любов і довіра царить. І так день в день, день в день» [2, с. 341]. Не дивно, що з дитинства спостерігаючи за працею батька в школі, М. Колцуняк згодом свідомо обрала нелегку професію вчителя.

З біографічних відомостей про Миколу Колцуняка дізнаємося, що він, будучи народним учителем у Яворові, чи не перший у школах Гуцульщини, запровадив уроки праці, «дітям на уроках, крім педагогічних знань, намагався прищепити навички різьби по дереву, садівництва та ін.» [5, с. 84]. У нарисі «Мої згадки» М. Колцуняк зобразила самовіддану діяльність учителя на селі з метою сприяння народному добробуту: «...не лише в школі йшло все, як належить, але й темне село звільня підносилося: люди заводили собі садки, просили «пана професора», аби їм закладав пасіки, навчив робити вулики, порадив, як би краще поле управити. Та й було їм добре: «дикі» гуцули любили свого «професора», а «професор» серцем приляг до «диких, гордих» людей» [1, с. 87].

Найбільшим за обсягом твором М. Колцуняк є повість «Настрічу сонцю золотому» (1904), у якій авторка висвітлила життєві принципи, прагнення, ідейні пошуки головних персонажів, які «олітературилися» нею як позитивні типи молоді української інтелігенції. Зокрема, наділена моральною чистотою і високою громадянськістю дівчина Ліда досягає своєї мети реалізуватися в учительській праці.

Працюючи в сільських школах, М. Колцуняк на власному досвіді відчула ту гнітючу атмосферу, у якій опинялися педагоги. На їхньому гіркому безпросвітному житті авторка наголошує у творі «Настрічу сонцю золотому» декілька разів. В описі побуту сільської вчительки Ліди вгадуємо епізоди з життя молоді авторки. Так, приміщення школи, у якому героїні довелося працювати, – це «темна, мокра кімнатка, перероблена з корчмарського ванькирика (бо школа «молодшої сили» містилася в давній корчмі)» [4, с. 172]. А домівка молоді вчительки «стара, похилена, дах латаний, стіни пообдирані від весняних дощів» [4, с. 193]. У непростих взаєминах Ліди з селянами, які не хотіли відпускати дітей до школи, а дехто й не мав поваги до особистості вчительки, М. Колцуняк, вірогідно, описала свій досвід педагога-початківця в налагодженні порозуміння з батьками учнів.

Тема ролі інтелігента на селі знайшла дальший розвиток у повісті «Проти хвиль» (1921), у якій М. Колцуняк уже крізь призму власного багаторічного педагогічного досвіду відтворила діяльність народної вчительки Дарійки та її погляди на проблеми освіти народу. Образ головної героїні надав повісті автобіографічних рис. Її життя наповнене фактами з біографії письменниці, а окремі характеристичні прикмети, наприклад, відповідальне ставлення до професії педагога, власних творів, любов до дітей, патріотизм, висока громадянськість, відповідають особистості М. Колцуняк. Так, у роздумах Дарійки над вирішенням педагогічних проблем (насамперед, роль батьків і вчителів у розвитку дітей, виховання національно свідомої молоді, здатної здобути незалежність рідній країні), у монолозі-зверненні героїні до вчительської інтелігенції вгадуємо переконання самої М. Колцуняк-педагога. На її думку, у дітей передусім треба виховувати патріотичні почуття та вільнолюбні прагнення, привчати їх «до праці безвпинної, невтомимої, ... праці-обов'язку, що одинока двигне нас з неволі» [3, с. 88].

Таким чином, нариси «Мої згадки» та «Спомин» містять спогади М. Колцуняк про дитинство, рідне село й родину, самовіддану педагогічну працю її батька. У повістевій прозі письменниці простежуємо автобіографізм епізодів та ситуацій, де відтворено учительський досвід персонажів, їхні роздуми над вирішенням педагогічних і національних проблем. Автобіографічне начало у творах є потужним пульсаром виявлення прихованих авторських інтенцій: прагнення до самовираження, до відтворення внутрішньої людської сутності.

Список використаних джерел

1. Колцуняк М. Мої згадки. *Промінь*. 1907. № 6. С. 82–89.
2. Колцуняк М. Спомин. *Дзвінок*. 1903. Ч. 21. С. 338–342.
3. Колцуняк Кузьма М. Проти филь. Станіславів-Коломия: Бистриця, 1921. 98 с.
4. Колцуняк М. М. На стрічу сонцю золотому: повість. Оповідання / епоряд.: О. Н. Мороз, Р. Ф. Кирчів; вступ. ст., прим.: Р. Ф. Кирчів; худож.: З. В. Юськів. Львів: Каменяр, 2004. 206 с.
5. Полек В., Дзвінчук Д., Угорчак Ю. Відомі педагоги Прикарпаття. Біографічний довідник (до 1939 року). Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. Т. 1. 204 с.

Колієнко Анжеліка Анатоліївна,
асистент кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІСТОРІЇ В ЗЗСО: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

24 лютого 2022 р. розпочалось повномасштабне вторгнення росії в Україну. Кардинальні зміни відбулись у всіх сферах нашого життя. З березня 2022 р. освітній процес у ЗЗСО та ЗВО перейшов переважно на дистанційну форму навчання. Учні та студенти синхронно та асинхронно отримують знання між великою кількістю повітряних тривог та відвідуванням бомбосховищ. Усе це значно ускладнює буденність здобувачів освіти та вчителів / викладачів.

Усебічний розвиток індивідуальності учнів став одним з провідних завдань нинішньої середньої освіти. За роки навчання в ЗЗСО повинна бути сформована багатогранна людина, адаптована до різких змін у житті, які іноді відбуваються. Зауважу, що популярне нині поняття «компетентність» важливе для повного розуміння сучасної шкільної освіти. Колектив українських методистів з історії О. І. Пометун, Н. М. Гупан та В. С. Власов сформулював таке визначення згаданого поняття: «Компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у житті й навчанні» [4, с. 7]. Історик та методист П. В. Мороз зазначає, що історична компетентність – це здатність учнів пізнавати, усвідомлювати та давати оцінку минулому України та зарубіжних країн, соціальному та моральному досвіду минулих поколінь [3, с. 6]. Історична компетентність охоплює такі взаємопов'язані складники або ж уміння та навички, яких мають набути учні: хронологічні (уміння орієнтуватись в історичному часі), просторові (здатність орієнтуватись в історичному просторі), логічні (навички застосування теоретичних понять, пояснення історичних фактів та процесів), аксіологічні (здатність давати оцінку історичним подіям, особам) та інформаційні (уміння працювати з джерелами історичної інформації) [4, с. 25].

Нині дуже важливо правильно організувати освітній процес. Намагатися не перевантажувати учнів, не забувати про їхню безпеку та морально-психологічний стан, але водночас формувати всі вищеперераховані вміння та навички історичної предметної компетентності. Насамперед необхідно обрати правильні форми організації занять з історії. Якщо це 5–8 класи, то переважно проводити звичайні 45-хвилинні уроки, а от з 9 до 11 – пари (безумовно, за відсутності загрози для життя учнів та вчителя). До того ж учитель не має відокремлювати події історії України та всесвітньої історії. Краще за все історію України подавати в контексті всесвітньої. Таким чином, має відбуватись певна синхронність історичних подій.

Форми організації освітнього процесу з історії є різні: урок, лекція, семінар, практична робота, лабораторна. Лекції бувають: вступні, систематизувально-узагальнювальні, тематичні. Ця форма найбільше підходить для висвітлення вчителем нового навчального матеріалу. Семінарські заняття поділяються на: тематичні, узагальнювальні, систематизувально-узагальнювальні. Їх варто проводити на етапі закріплення матеріалу, тобто після лекцій. Практичні роботи також є різного призначення: з розвитку пізнавальних умінь, з розв'язання пізнавальних задач, з перевірки творчих робіт, з підсумків проєктів. Лабораторні заняття – це безпосередня робота з історичними джерелами (за підручником, за документами, за історичними речовими пам'ятками) [5, с. 239]. Дотримуюсь думки, що всі форми організації освітнього процесу з історії важливі, зазначимо, що найбільш ефективними є лабораторні роботи, адже учні безпосередньо працюють з історичними джерелами і вчать самостійно трактувати їх. Українські джерелознавці Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська та С. Ф. Павленко – автори підручника «Історичне джерелознавство», призначеного для студентів історичних спеціальностей ЗВО. Відповідно до їх трактування історичне джерело – це «<...> носій історичної інформації, що виник як продукт розвитку природи і людини й відбиває той чи інший бік людської діяльності» [1, с. 68]. Важливо зазначити, що «<...> джерела для історика, немов цеглини для будівельника, без них немислимо створити будь-яку наукову історичну працю. Якби історія позбулася джерел, фактів та аргументів, вона б перестала бути наукою, учительською життя» [1, с. 3]. Українська методистка Г. Яковенко

систематизувала історичні джерела так: «<...> образотворчі (скульптура, живопис); речові (предмети праці, побуту); письмові (літописи, хроніки, документи)» [6, с. 116].

У старших класах необхідно пропонувати більше видів роботи, пов'язаних з історичними документальними джерелами. Г. Яковенко зауважила, що історична інформаційна компетентність зводиться до «<...> вміння працювати з джерелами історичної інформації, інтерпретувати зміст джерел, визначати їх надійність, виявляти і критично аналізувати розбіжності в позиціях авторів джерел» [6, с. 61]. З визначення фактично впливають основні види роботи з історичними документальними джерелами. Вищезгаданий колектив українських методистів зазначив такі предметно-історичні інформаційні вміння, які мають формувати вчителі історії та суспільствознавчих дисциплін у здобувачів середньої освіти: критично аналізувати та навички давати оцінку історичним подіям та джерелам; правильно інтерпретувати зміст історичних джерел (фактів, подій); уміти порівнювати відомості, пояснювати факти, спираючись на інформацію, отриману з різних джерел; уміти користуватись довідковою літературою, матеріалами з інтернету для самостійного пошуку інформації; навички систематизування історичної інформації (складати таблиці (хронологічні, синхроністичні, конкретизувальні)), схеми, плани (прості, розгорнуті тощо); уміти давати усні та письмові відповіді з приводу певних історичних фактів, постатей тощо [4, с. 25].

Можна використовувати не тільки індивідуальні дослідження історичних документів, а і групові (інтерактивні) форми роботи. Методами групової роботи, які найбільш часто використовуються для аналізу джерельної інформації, є «діалог», «мозковий штурм», «коло ідей», «синтез думок», «займи позицію» та інші. Вищезгадана Г. Яковенко вважає, що вчителю та учням варто опрацьовувати джерела за певними етапами, а саме: «<...> підготовча робота; засвоєння змісту джерел; виконання узагальнювальних і практичних завдань» [6, с. 117]. Важливо, щоб здобувачі освіти запам'ятали, що робота з історичними джерелами полягає в основному в зіставленні джерельної інформації. Тобто не варто робити висновки про якусь постать чи подію, опрацювавши всього одне джерело. Краще, щоб їх було хоча б три.

Після завершення навчання в ЗЗСО в учнів мають бути сформовані вміння оперувати інформацією та навички до самонавчання. Провідні українські методисти наголошують, що в сучасному суспільстві затребувані висококомпетентні особистості, здатні до прийняття самостійних рішень [5, с. 28].

Розвиток усіх складових історично-предметної компетентності відбувається поступово. І вчителю, і учню для цього треба докласти значних зусиль, щоб досягти позитивного результату. Зауважимо, що нині дітей варто зацікавлювати, а вже потім намагатись навчити. Без бажання здобувачів освіти навчатися неможливо ефективно засвоїти матеріал, сформувані вміння та навички. Уроки історії обов'язково повинні містити роботу з джерельною інформацією, особливо в старших класах. Такий вид роботи доречно пропонувати на лабораторних заняттях синхронно (онлайн) чи асинхронно (офлайн). У реаліях сьогодення безпека і здоров'я – це головне, але без освіченої молоді в нас не буде майбутнього.

Список використаних джерел

1. Калакура Я. С., Войцехівська І. Н., Павленко С. Ф. Історичне джерелознавство: підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ, 2003. 176 с.
2. Мороз П. В. Проблемне навчання та дослідницькі методи на уроках історії. *Історія в школах України*. 2009. № 10. С. 16–17.
3. Мороз П. В. Формування компетентностей учнів основної школи у навчанні всесвітньої історії: методичні рекомендації. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2017. 21 с.
4. Пометун О. І., Гупан Н. М., Власов В. С. Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. Київ, 2018. 208 с.
5. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі: навчально-методичне видання. Київ: Генеза, 2006. 328 с.
6. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: ХНАДУ, 2017. 324 с.

Корчова Олена Михайлівна,

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ДІАЛОГІЗМ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ АСИНХРОННОГО НАВЧАННЯ

Умови воєнного часу стали черговим викликом для вітчизняної освітянської спільноти, спонукали педагогів до пошуку нових форм і засобів навчання, які б дали змогу учасникам освітнього процесу опосередковано, але результативно взаємодіяти в поліфункційному інформаційному просторі.

Незважаючи на форму організації освітнього процесу – очну чи дистанційну, синхронну чи асинхронну, вона має корелювати з діалогізмом як методом людського пізнання та принципом діалогічності мови, який уперше був сформульований ще В. фон Гумбольдтом. За твердженням лінгвіста, незмінний дуалізм є первинною сутністю мови, а будь-яка мовленнєва діяльність перебуває в площині запитання – відповідь [3]. Саме через діалогічні відношення породжуються нові смисли, зумовлюється безперервне оновлення спектру міжособистісного комунікування як своєрідного домену людського буття.

Діалогічний принцип мови є підґрунтям діалогізму як методології гуманітарного пізнання, що втілюється в діалогічній моделі мови – інтеракційному й нелінійному спілкуванні. Сутність діалогізму полягає в тому, що мовна діяльність завжди адресована співрозмовникові, який або одночасно з мовцем перебуває в певному просторовому середовищі, або така його присутність передбачається. З огляду на це можемо стверджувати, що будь-яка мовленнєва діяльність, і в освітній галузі зокрема, завжди є результатом діалогічної, інгерентної (внутрішньо притаманної) чи адгерентної (ситуативно зумовленої) взаємодії учасників комунікативного акту. Освітній дискурс є функціонально діалогічним за своєю сутністю, незалежно від того, яку форму реалізації – очну чи дистанційну, синхронну чи асинхронну – він має.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології характеризуються необмеженими можливостями щодо поширення, збереження та обробки інформації, сприяють цифровізації освітнього процесу. Режим надзвичайної ситуації в Україні спонукав до активного впровадження асинхронних дистанційних технологій із застосуванням найдоступнішого і найпростішого додатка Google – Classroom. Застосунок дає змогу будь-який освітній компонент репрезентувати через поля «Матеріал» (розміщення навчального контенту, необхідного для оволодіння змістом навчальної дисципліни – силабус, конспекти лекцій, список основної та додаткової літератури, узагальнювальні схеми тощо), «Завдання» (розміщення практичних завдань та інструкцій до їх виконання із зазначенням терміну та можливості одержання певної кількості балів), «Оцінка» (фіксує рівень навчальних досягнень здобувачів освіти). Окрім того, можливим є індивідуальне спілкування учасників освітнього процесу через приватні коментарі або публічні листівки в «Стрічці».

Створене освітнє середовище засобами Google Classroom загалом є оптимальним для забезпечення дистанційного навчання. Здобувачі освіти набувають академічної свободи щодо часу й місця оволодіння навчальним матеріалом. Водночас асинхронне онлайн-навчання потребує самодисципліни та самоорганізації, оскільки суттєво збільшується відсоток самостійної роботи студента.

Досвід упровадження асинхронного навчання в курс викладання культуромовних дисциплін (риторики, академічної риторики, культури мовлення та стилістики) засвідчує суперечність між можливістю забезпечення рівних умов долучення всіх здобувачів освіти до навчальних матеріалів та відсутністю викладацького слова, що є не лише основою консультаційних пояснень, а й прикладом нормативного послуговування мовними одиницями всіх рівнів під час усного і писемного спілкування.

З метою уникнення низхідної градаційності рівня навчальних досягнень здобувачів та забезпечення синхронної взаємодії учасників освітнього процесу доцільно, на нашу думку, впроваджувати практику систематичного проведення онлайн-занять, наприклад, з використанням програмного забезпечення Zoom та Google Meet. Однак воєнна реальність вносить значні

корективи в організацію синхронного онлайн-спілкування, наприклад: відсутність електроенергії або доступу до комп'ютера чи інтернету у визначений розкладом час. Ці фактори є об'єктивними, незалежними від волі учасників освітнього процесу, проте саме вони спонукають до впровадження елементів гнучких технологій дистанційного навчання, співвідносних із повноцінною формою здобуття освіти, тобто таких, які відповідають діалогізму мовної діяльності та діалогізму як методології пізнання [1, с. 194–204; 2].

Серед складників освітнього вебсередовища, покликаноного наблизити асинхронну взаємодію учасників освітнього процесу до синхронної, вирізняємо:

1) відеозаписи навчальних занять, постійний доступ до перегляду яких та активне спілкування за змістом у форматі чату дають змогу контролювати та інтенсифікувати процес усвідомлення наукової інформації. Наприклад, у відеозаписі лекції викладач може поставити запитання, відповідь на яке стане маркером рівня розуміння навчального контенту; так само здобувачі освіти можуть уточнювати або коментувати матеріал лекції. Такий засіб асинхронного навчання забезпечує діалогічність освітнього процесу, є джерелом сприйняття нормативного послугоування мовними одиницями під час усного спілкування, майстерної побудови науково-навчального жанру академічного комунікування;

2) Google Forms – онлайн-сервіс, який можна використовувати не лише для тестувань чи опитувань, а й для укладання своєрідної маршрутної мапи з опанування навчальної теми чи змістового модуля. Як відомо, роль викладача в сучасному освітньому процесі тлумачиться з погляду фасилітації, де головним є не процес передавання знань, а спосіб зорієнтування здобувачів освіти на шлях досягнення певної мети. За такої моделі освіти знансвий принцип навчання поступається діяльнісному, одним із засобів реалізації якого є Google Forms. Кожне тестове завдання можна будувати як маршрутну мапу, де через функцію «Додати розділ» зорієнтувати студента до алгоритму дій, оптимальних у певній ситуації. Наприклад, якщо здобувач освіти дає неправильну відповідь на тестове запитання, то система пропонує своєрідний маршрут для уникнення помилки: прочитати параграф в електронному підручнику, переглянути відеолекцію, прослухати аудіофрагмент, ознайомитися зі схемами чи таблицями тощо; після цього активується опція «Далі», що пропонує вдруге дати відповідь на тестове запитання. Описаний алгоритм може повторюватися доти, доки здобувач дасть правильні відповіді на всі питання тесту. Такий спосіб застосування Google Forms як своєрідних маршрутних мап навчального контенту дає змогу позбавити стандартизоване опитування елементів вгадування, натомість переформатувати його у свідомий процес оволодіння змістом курсу зі збереженням діалогічності освітнього процесу під час асинхронного навчання. Диференціювати рівень навчальних досягнень здобувачів освіти можна за часом виконання завдання, який фіксує додаток;

3) онлайн-дошки з відкритим доступом для редагування – Jamboard, Miro – не лише візуалізують навчальний матеріал, а й забезпечують виконання певного завдання через імперативи *структурувати, диференціювати, доповнити, відредагувати, створити* тощо. Кожна дошка містить кілька сторінок, що дає змогу організувати групову взаємодію здобувачів освіти в межах певного завдання. Така спільна діяльність є наближеною до взаємодії в аудиторії під час очного навчання і забезпечує діалогізм пізнання;

4) ресурс Cooogle.it для створення діаграм – концептуальних / ментальних карт, які є індивідуальними, але водночас доступними всім для ознайомлення чи доповнення. Їх варто використовувати як на етапі вивчення нової теми, так і на етапі узагальнення змістового модуля. До карт можна подавати документи, відеофрагменти, покликання на інші ресурси, зображення тощо. Ключове слово на такій карті може мати кілька «гілок», кожна з яких поетапно розкриває зміст проблеми. Такі структурні частини карти викладач може створювати самостійно, за потреби «відкривати» / «закривати» кожна з «гілок» – робити видимою для здобувачів освіти / залишати прихованою; або ж створення кожної з «гілок» доручити студентам і лише зорієнтувати їх в цьому процесі. Другий варіант видається методично правильним, оскільки забезпечує впровадження діяльнісного принципу студентоцентрованого навчання;

5) сервіс Canva як графічний редактор, що надає змогу виконувати творчі проекти, групові чи індивідуальні. Презентації, буклети, відеоролики тощо можна створювати поетапно, де кожен фрагмент виконаної роботи отримуватиме схвалення або рекомендаційний коментар, що

відповідає методології діалогізму.

Отже, здійснений огляд цифрових ресурсів засвідчує їхні потенційні можливості для збереження діалогізму освітнього процесу в межах асинхронного навчання. Упровадження зазначених гнучких технологій сприяє наближенню до синхронної взаємодії учасників освітнього процесу. Окрім того, використання інтерактивних сервісів не лише урізноманітнює процес вивчення певного освітнього компонента, а й підвищує рівень цифрової компетентності здобувачів світи.

Список використаних джерел

1. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навч. пос. / за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.
2. Шевчук І. Б., Шевчук А. В. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1420> (дата звернення: 25.04.2023).
3. Humboldt W. V. Über den Dualis. *Gelesen in der Akademie der Wissenschaften am 26. April 1827. Schriften zur Sprachphilosophie*. Darmstadt: Fink, 1963. S. 113–143.

Коренева Інна Миколаївна,

*д-р пед. наук, доцент, декан факультету природничої і фізико-математичної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

КАТЕГОРІЯ КУЛЬТУРИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ

У лютому – березні 2023 року з метою вивчення ситуації забезпечення якості вищої освіти у воєнний час нами було проведено дослідження серед здобувачів та педагогів закладів вищої освіти. До опитування було залучено 170 респондентів. 62,4 % респондентів становили здобувачі вищої освіти, 37,6 % опитаних – науково-педагогічні працівники. Респонденти представляли дев'ять ЗВО України: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, НУБІП України, Рівненський ДГУ, Хмельницький НУ, Херсонський ДУ, Харківський НПУ ім. Г. Сковороди, Черкаський НУ ім. Б. Хмельницького, Житомирський ДУ ім. І. Франка, Вінницький ДПУ ім. М. Коцюбинського. Результати дослідження ступеня задоволеності якістю освіти вразили та змусили провести додатковий аналіз і вивчення ситуації. Опитуванням було встановлено, що лише 13,2 % здобувачів відзначають погіршення якості навчання, а 25,5 % – констатують покращення. Водночас 48,4 % педагогів констатували погіршення якості освіти, і лише 3,1 % (2 особи) зазначили покращення. Майже протилежними виявилися результати опитування здобувачів та педагогів щодо відновлення очного формату навчання: більшість здобувачів (66 %) не бажає змінювати дистанційний формат на очне навчання. Відтак цього не бажають лише 21,9 % педагогів: більшість з них (78,1 %) за очне навчання. Отже, дослідження встановило суттєві розбіжності в розумінні викладачів та здобувачів сутності якості вищої освіти. Звісно, проведене опитування не претендує на вичерпність, проте дає можливість усвідомити окремі проблемні моменти та спонукає до пошуків розв'язання проблематики розуміння та формування культури якості освіти в університетах.

В останнє десятиліття проблематика культури якості освіти стала не лише частиною наукового дискурсу в Україні, а й щоденною реальністю закладів вищої освіти. Нині суспільство ставить перед вищою освітою нові вимоги, відповідно, і взаємозв'язки між суспільством та освітою змінюються. Серед актуальних вимог до закладів вищої освіти можна виокремити такі, як попит на різноманітність освітніх програм, що повинні мати свою унікальність, зміна ідеології фінансування (запровадження формульного підходу) та ресурсний тиск, конкуренція за вступника, зростання державного інтересу до якості освіти та посилення запиту на підзвітність та ін.

Загалом, концепція культури якості освіти не є новою, адже вона завжди була частиною академічної традиції та іміджу закладів освіти. Академічний тлумачний словник подає 5 різних тлумачень поняття «культура» [1]. О. Єременко, аналізуючи шляхи становлення культури якості в сучасних українських ЗВО, говорячи про культуру якості освіти, трактує поняття «культура» як «сукупність матеріальних і духовних цінностей, основним змістом яких є вищі досягнення людини і суспільства та їх творче втілення в результатах діяльності» [2]. На нашу думку, більш

доцільно трактувати поняття «культура якості освіти» через значення культури як «рівня, ступеня досконалості якої-небудь галузі господарської або розумової діяльності» [1].

Ця категорія, безумовно, є комплексною та багатовекторною і має розглядатися як результат множинних взаємодій. Зокрема, вона поєднує такі складники, як якість освіти (результат порівняння результатів навчання встановленим вимогам) та якість освітньої діяльності (процес організації освітньої діяльності) [3]. Відтак, культура якості освіти є показником не тільки відповідності результатів навчання вимогам держави, а й досконалості самого процесу забезпечення цієї якості.

Забезпечення якості фактично має дві сторони: одну декларативну, або формальну, відображену в документах, доказах, добре підготовлених статистичних даних, і одну практичну, або неформальну, що становить реальну якість процесів. Науковці зазначають, що існує загроза суперечності між цими сторонами та хибне сприйняття якості [5]. Саме університетська спільнота – керівництво, науковці, здобувачі, викладачі – може перебудувати культуру якості в напрямі довіри. Уважаємо, що культура якості безпосередньо пов'язана із загальною культурою закладу вищої освіти, який створює умови для сприйняття сучасних вимог та дій. Дослідники стверджують, що процес забезпечення якості освіти піддається впливу, проте не може контролюватися повною мірою з боку керівництва ЗВО [4]. Тому завдання будь-якого університету полягає у створенні середовища, яке сприятиме зміцненню внутрішньої культури якості, а не в управлінні цією культурою. Це завдання ще більше ускладнюється тим фактом, що кожне рішення залежить від різного розуміння якості, що приводить до динамічних ситуацій великої амбівалентності. Тож недостатньо прийняти багатовимірний характер якості як незмінну нечітку та недосягну реальність. Важливо впоратися із цією внутрішньою неоднорідністю розуміння сутності культури якості освіти та забезпечити прийняття рішень, що узгоджуються із загальною стратегією якості, уникаючи таких рішень, які – навіть символічно – суперечать концептуальній основі, заважають її реалізації.

Отже, ми розглядаємо культуру якості освіти не як процес, яким можна керувати за допомогою процедур вимірювання та оцінювання, а як сукупність цінностей та практичної діяльності, яку плекає академічна спільнота на різних рівнях взаємин різними способами. Зазначаємо, що вимірювання й оцінювання є обов'язковими складниками структури культури якості освіти, проте не є гарантими її якості.

Як наслідок, культуру якості освіти в університеті слід розуміти як історично виросле соціальне явище, яке, швидше за все, диференціюється на кілька субкультур, але без гарантії, що учасники повністю усвідомлюють окремі компоненти. Адже в будь-якому університеті розуміння якості чітко відрізняється в різних групах учасників (наприклад, керівництво університету, академічний персонал, адміністративний персонал, здобувачі та ін.). Проте спільним має бути таке: якщо культура якості справді має підтримуватися всією організацією, то її основні принципи мають розділяти та приймати всі зацікавлені сторони.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/kuljtura> (дата звернення: 01.05.2023).
2. Єременко О. Шлях до культури якості освіти. URL: <https://osvita.ua/blogs/89054/> (дата звернення: 08.05.2023).
3. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.05.2023).
4. Embedding Quality Culture in Higher Education: a Selection of Papers From the 1st European Forum for Quality Assurance (ed.: Bollaert L., Brus S., Curvale B., Harvey L., Helle E., Jensen H. T., Komljenović J., Orphanides A. and Sursock A.). 2006. 99 p. URL: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/EUA_QA_Forum_publication.pdf (дата звернення: 01.05.2023 p.).
5. Platis M. Building a Culture of Trust in Higher Education Institutions: Challenges for a New Type of Quality Management. *Handbook of Research on Ethics, Entrepreneurship, and Governance in Higher Education*. 2018. 627 p. DOI: 10.4018/978-1-5225-5837-8.ch006

Корякіна Ірина Вікторівна,
канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ГУМАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Діяльність закладів дошкільної освіти в сучасному суспільстві спрямовано на створення комфортних і безпечних умов перебування дітей у них, збереження та відновлення фізичного, психічного та духовного здоров'я вихованців, що лежить в основі гуманістичного підходу до управління закладами дошкільної освіти. Реалізація поставленої мети і завдань унормована в державних документах, зокрема Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», листі ДСНС України від 14.06.2022 № 03-1870/162-2 «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти» та листах МОН: від 06.03.2022 № 1/3370-22 «Про оплату праці працівників закладів освіти під час призупинення навчання»; від 15.03.2022 № 1/3454-22 «Про перенесення атестації педагогічних працівників у 2022 році»; від 17.03.2022 №1/3475-22 «Про зарахування до закладів дошкільної освіти дітей із числа внутрішньо переміщених осіб»; від 29.03.2022 № 1/3737-22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні»; від 02.04.2022 №1/3845-22 «Про рекомендації для працівників ЗДО на період дії воєнного стану в Україні»; від 15.06.2022 № 1/6435-22 «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами»; від 22.06.2022 №1/6894-22 «Про методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в літній період»; від 22.06.2022 № 1/6887-22 «Щодо збереження мережі закладів дошкільної освіти та захисту прав їх працівників»; від 27.07.2022 № 1/8504-22 «Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році».

Гуманізація управлінської діяльності закладу дошкільної освіти передбачає такі аспекти: зменшення загальної кількості вихованців у групах раннього віку до 10, дошкільного віку – до 15; забезпечення вільного режиму роботи ЗДО – від 2 до 12 годин; урізноманітнення організаційних освітніх форм (дистанційна, змішана, очна); оптимізація освітнього процесу для дітей, які тимчасово перебувають за межами нашої країни та дітей зі статусом внутрішньо переміщених осіб; залучення дітей та їхніх батьків до спільних заходів і виконання завдань з метою мотивації й зацікавлення освітньою діяльністю.

Важливим напрямом гуманізації управлінської діяльності закладу дошкільної освіти є організація освітнього середовища, облаштування осередків за інтересами, забезпечення змістовним, емоційно-ціннісним матеріалом, який стимулює особистісний розвиток кожного вихованця, реалізацію його індивідуальної освітньої траєкторії.

Особливі труднощі викликає дистанційна форма організації освітньої діяльності, що висуває перед керівником закладу дошкільної освіти певні вимоги: забезпечення педагогів необхідним обладнанням та якісним доступом до інтернет-мережі; організація актуального психолого-педагогічного супроводу і підтримки всіх учасників освітнього процесу, спрямованого на зменшення хвилювань, страхів та тривожності; урізноманітнення режимів дистанційної роботи: синхронний та асинхронний.

В умовах воєнного стану керівник закладу дошкільної освіти має спрямувати свою діяльність на максимальне збереження кадрового складу педагогічних працівників, їхнього фізичного і психічного здоров'я, витримки і оптимістичного налаштування на співпрацю з усіма учасниками освітнього процесу.

Одним із напрямів гуманістичної управлінської діяльності керівника закладу дошкільної освіти є організація інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти відповідно до встановленого Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти (№ 483 від 26.04.2022).

Фактором гуманізації управлінської діяльності закладу дошкільної освіти є забезпечення ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Із цією метою можливим є використання різноманітних онлайн-сервісів та ресурсів, зокрема: сайту закладу освіти; інноваційних способів

комунікації (відеоконференція, форум, чат, блог, електронна пошта, анкетування, соціальні мережі тощо).

Важливим аспектом гуманізації управлінської діяльності закладу дошкільної освіти є моніторинг готовності до організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, під час якого визначається стан систем оповіщення; наявність планів евакуації на випадок сигналу повітряної тривоги або іншої надзвичайної ситуації та оснащеного укриття для всіх учасників освітнього процесу.

Слід зазначити, що принцип гуманізації управління діяльністю ЗДО за своєю сутністю подібний до людиноцентристського підходу в управлінні, сутність якого полягає в тому, що в центрі уваги особистість людини. Він розкривається в таких основних положеннях: шлях до успіху результатів освітнього процесу лежить через індивідуальний успіх кожного співробітника, де закладено вищі людські мотиви і потреби, які досягаються за допомогою специфічних методів; забезпечення успіху будь-якої ситуації можливе на основі прояву індивідуальних характеристик та особистісної поведінки в певній ситуації; оригінальності та вільного розвитку кожного учасника освітнього процесу, тобто забезпечення бази для реалізації гуманних цілей управлінської діяльності. Водночас гуманістичний підхід в управлінні закладом дошкільної освіти збагачує зміст демократизації освітнього процесу та виховання підростаючої особистості. Таке управління системою дошкільної освіти підносить її на більш високий рівень.

Список використаних джерел

1. Божинський В., Омеляненко Н. Статут та локальні документи закладу освіти: коли та як змінювати. *Практика управління дошкільним закладом: спеціалізований щомісячний журнал*. 2018. С. 10–14.
2. Данильченко І. Г., Кузнецова Г. П., Курок О. І. та ін. Культуровідповідне управління дошкільною освітою як умова ефективного розвитку дітей дошкільного віку: монографія /ред. Т. О. Пономаренко. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2016. 204 с.
3. Пономаренко Т. О. Управління в системі дошкільної освіти (навчальний посібник): (гриф МОН молоді та спорту України (лист № 1/11-10733 від 23.11.10). Краматорськ: КЕГІ, 2012. 318 с.
4. Рибалко Л. С., Черновол-Ткаченко Р. І., Яцинік А. В. Теоретичні питання розвитку організаційної культури керівників дошкільних навчальних закладів у системі післядипломної освіти: монографія. Харків: Основа, 2015. 112 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cea9da7a-6e44-4118-9ec0-48ffa98b91ce/content> (дата звернення: 01.05.2023).
5. Хлебнікова Т. М. Управління навчальним процесом. Харків: Основа, 2013. 312 с.

Крижанівський Віталій Михайлович,

*канд. іст. наук, ст. викладач кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЦЕНТРАЛЬНА ДОСЛІДНО-ПЕДАГОГІЧНА АГРОБІОСТАНЦІЯ НКО УРСР 1925– 1941 РР. ТА ВИПУСКНИКИ ГЛУХІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ Ф. ТРЕСКІН ТА П. ЖЕЖЕРІН

У 1920–1930-х рр. одним із важливих центрів методико-біологічної думки в Україні була Центральна дослідно-педагогічна агробіостанція НКО УРСР. Саме перу працівників цієї установи належать такі важливі напрацювання з проблеми шкільної та позакласної роботи з біології та екології: «На вищій рівень досліджу роботу з природознавства та сільського господарства в школі» (1935), «Участь школи у вивченні та охороні корисних 120 птахів» (Н. Гаценко, 1935), «Як вивчати в школі життя шкідливих комах та заходи боротьби з ними» (С. Іванов, М. Левіт, Д. Руднев, 1935), «Як вивчати шкідливих звірків та боротися з ними» (О. Корніїв, 1935), «Відшукування корисних рослин серед дикої флори УСРР» (О. Вісюліна, 1935), «Як виготовляти чучела і біологічні групи» (Ф. Трескін, 1937) та ін. [5, с. 119–120].

Утім своєю появою ця важлива установа має завдячувати випускнику Глухівського учительського інституту Ф. М. Трескіну. Федір Михайлович народився 17. 09. 1881 р. на хуторі

поблизу містечка Мена у сім'ї службовця. 1885 р. сім'я перебралася до Глухова. Закінчив зразкове училище та продовжив навчання в учительському інституті. 1902 р. закінчив інститут та до 1911 р. викладав природознавство, геометрію та арифметику в Глухівському 3-кл. міському училищі ім. Ф. А. Тершенка та на педагогічних курсах при ньому. На цих педагогічних курсах підготував близько 150 учителів.

У 1911–1916 рр. навчається на природничому відділенні фізико-математичного факультету університету св. Володимира. У 1916–1919 рр. викладав природознавство у Київській військово-фельдшерській школі, Київських дівочій та чоловічій торгівельно-промислових школах. У 1919–1920 рр. – завідувач майстерень наукового приладдя (відділ постачання) Наркомун освіти. Від 1. 10. 1922 р. – викладач Київського вечірнього робітфаку, 1924–1925 рр. – інспектор перепідготовки.

Закінчив педагогічні курси при 105-й Московській біостанції юних натуралістів ім. К. Тімірязєва та отримав пропозицію працювати у Москві. Проте повернувся до Києва та створив біологічну станцію школярів. Пізніше біостанція була перетворена на Центральну дослідно-педагогічну агробіостанцію НКО УРСР. Доречні відмітити, що Ф. М. Трескін у 1920–1930-х рр. активно публікував свої розвідки з питання методики позакласної роботи з біології (див. додаток А). Також у другій половині 1920-х рр. викладав природознавство в Київській трудовій школі № 45. На 1938 р. очолював відділ юних натуралістів Палацу піонерів в Києві. 8. 03. 1938 р. був заарештований КОУ НКВС УССР за ст. 54-10 УК УССР. Слідство було припинене, а Федір Михайлович вийшов на свободу. У зв'язку з німецьким нападом на СРСР евакуювався. На жаль, помер у Нижньому Тагілі від голоду в 1941 або 1942 р. [1; 2, Арк. 12–14; 3, С. 138; 4, С. 104–105].

Разом з Ф. М. Трескіним в агробіостанції працював й інший випускник Глухівського учительського інституту П. С. Жежерін. Петро Степанович Жежерін народився 1. 11. 1870 р. на станції Іваніно Курсько-Київської залізниці. Батько походив із селян хутора Перевалівка (Лохвицький повіт, Полтавська губернія). На момент народження сина працював на залізниці. Закінчив Львівське міське училище (Курська губернія). 1890 р. закінчив Глухівський учительський інститут. Після інституту працював до 1906 р. учителем Київського приходського 2-кл. училища, учителем природознавства, інспектором міського училища у Вроцлаві (до 1899 р.), Ленчицьку (від 1899 р. – на 1901 р.), Варшаві.

У Варшаві відвідував лекції проф. Северцова, Вагнера, Заленського та ін. Щоліта мандрував Кавказом, Закавказзям, у Криму, на Донбасі, узбережжям Чорного та Азовського морів, по Дніпру та Волзі, за Уралом, у Киргизьких степах. Також побував у Німеччині. 1906 р. за його планом Київська міська дума відкрила 4-кл. міські училища. 1. 08. 1906 р. – 1. 08. 1911 р. – учитель-інспектор, учитель природознавства в Київській 4-кл. міському училищі. Також облаштував кабінет наочних та лабораторних приладів у ньому, дослідний сад. У ці ж роки працював консультантом при Київському видавництві «Сотрудник школы» в галузі природознавства для вищих початкових шкіл. Від 1. 08. 1911 – 1912 рр. – інспектор народних училищ Зіньківського повіту, а в 1912–1918 рр. – Хорольського повіту Полтавської губернії. До 1919 р. – завідувач шкільного відділу земства Хорольського повіту. Від 1919 р. – учитель Хорольської реальної школи, від 1920 р. – діловод Хорольського військового комісаріату. Від 1921 р. – бухгалтер повітового відділу праці. У роки Української революції (1917–1921 рр.) за містом брав город та разом із сім'єю обробляв. У 1922–1924 рр. – працівник Хорольської фінансової інспекції. Від 1925 р. – завідувач адміністративної частини Київського землеоблаштувального технікуму. У 1926–1941 рр. – працівник Київської біологічної станції школярів. На жаль, подальша доля П. С. Жежеріна невідома [4, С. 53–54].

Таким чином, випускники Глухівського учительського інституту Ф. М. Трескін та П. С. Жежерін були ініціаторами створення Центральної дослідно-педагогічної агробіостанції НКО УРСР, яка була одним із важливих осередків розроблення проблем методики викладання біології та екології в Україні 1920-х – 1930-х рр.

Список використаних джерел

1. ЦДАГО України. Ф. 263. Оп. 1. Спр. 33397.
2. ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 68. Спр. 23. Арк. 12–14. (Трескін).

3. Карамаш С. Ю. Київський період життя видатного конструктора ракетно-космічної техніки В. М. Челомея. *Архіви України*. 2019. № 2. С. 136–149.
4. Крижанівський В. Випускники Глухівського учительського інституту (1874–1906). Біографічний словник. Глухів, 2019. 135 с.
5. Скиба М. М. Розвиток методики викладання біології в загальноосвітній школі України в 20-х – 30-х роках ХХ століття. Київ, 2010. 208 с.

Додатки

Додаток А

Праці Ф. М. Трескіна 1920–930-х рр.

1. В гостях у юнатів. *Радянська освіта*. 1924. Ч. 8.
2. З практики дослідної методи (Гідробіологічна екскурсія на Труханів острів). *Радянська освіта*. 1924. Ч. 11–12. С. 86–92.
3. До заснування Київської педагогічної біостанції. *Шлях освіти*. 1926.
4. Захищасмо пташок [поради як робити шпаківні]. *Більшовиченята*: двотижневий дитячий журнал. 1928. № 5. С. 5.
5. Як виготовляти чучела і біологічні групи. Київ 1937. 51 с.

Кугай Наталія Василівна,

*д-р пед. наук, доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ В МАГІСТРАНТІВ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ І ВМІНЬ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РІВНЯ

Зміст методологічних знань технологічного рівня і відповідних їм умінь розкрито нами у [1; 2]. На ОС «Магістр» відбувається подальший розвиток методологічних знань технологічного рівня, початок формування яких було закладено на ОС «Бакалавр». Цей процес відбувається під час вивчення всіх дисциплін математичного циклу, особливу роль у цьому відіграє навчально-дослідницька робота студентів, зокрема написання магістерської роботи, педагогічна практика.

До методологічних знань технологічного рівня ми відносимо і знання про комп'ютерні засоби математики. Наші дослідження підтвердили ефективність застосування сучасних комп'ютерних засобів математики для формування методологічних знань і вмінь. Майбутній учитель математики має орієнтуватися в переліку назв таких засобів, знати їх можливості, уміти обрати серед розроблених комп'ютерних засобів математики необхідний і доцільний для розв'язання тієї чи іншої задачі. Так, під час вивчення тих навчальних дисциплін, серед методів яких є числові методи, застосування комп'ютерних програм є необхідним. Серед таких дисциплін: «Інтегральні рівняння», «Варіаційне числення та методи оптимізації», «Функціональний аналіз», «Операційне числення». Застосовувати їх доцільно на етапі реалізації розробленого алгоритму дослідження математичної моделі.

Варто звернути увагу на формування методологічних знань і під час проходження студентами педагогічної практики. На ОС «Магістр» навчальними планами передбачено проходження навчально-наукової практики на робочому місці вчителя (викладача). Це передбачає проведення студентом-магістрантом аудиторних занять під керівництвом викладача (або самостійно). Якраз на цьому етапі навчання магістрантів *знання й первинні вміння* щодо комп'ютерних засобів математики мають набути нової якості: перейти у *вміння* застосовувати ці засоби під час професійної діяльності. Справді, якщо під час вивчення навчальних дисциплін, виконання самостійної роботи, роботи над проектом майбутній учитель математики користувався тим чи іншим програмним засобом за рекомендацією (і під керівництвом) викладача, то під час проходження практики студенту треба самому дібрати відповідний програмний засіб і розказати своїм здобувачам, як, для чого і коли його застосовувати. Студент *має набути досвіду* самостійного добору та використання комп'ютерних програм під час навчання дисциплін математичного циклу. Такі знання і вміння формуються переважно під час практики студента – майбутнього вчителя математики.

Систематизація методологічних знань та вмінь відбувається під час написання магістерської роботи. Передбачається як самостійна робота, так і робота під керівництвом наукового керівника (та консультанта) магістерської роботи. Головна увага має бути зосереджена на таких питаннях:

1. Постановка задачі дослідження.
2. Огляд і порівняльний аналіз публікацій, пов'язаних з поставленою задачею.
3. Розв'язування поставленої задачі – створення авторського продукту.
4. Перевірка ефективності створеного авторського продукту.

Як показали наші дослідження, позитивно на розв'язання сформульованих питань, отже, і на формування методологічних знань і вмінь студентів, впливають колективні обговорення студентами цих питань під керівництвом викладачів (наукових керівників). Відповідні обговорення доцільно проводити не менше одного разу на місяць. *Систематичне та доречне застосування програмних засобів під час вивчення дисциплін математичного циклу сприяє тому, що студенти – майбутні вчителі математики – набувають досвіду застосування комп'ютерних засобів математики в майбутній професійній діяльності.*

Список використаних джерел

1. Кугай Н. В. Методологічні знання майбутнього вчителя математики: монографія. Харків: ФОП Панов А. М., 2017. 336 с.
2. Кугай Н. В., Калініченко М. М. Підготовка майбутніх учителів математики: методологічний аспект: монографія. Харків: Панов А. М., 2020. 522 с.

Кузнецова Галина Петрівна,

*канд. пед. наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка,
докторант кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка*

ФОНЕТИЧНІ МІРКУВАННЯ ДІОНІСІЯ ГАЛІКАРНАСЬКОГО В ТРАКТАТІ «ПРО ПОЄДНАННЯ СЛІВ»

Історія лінгвістичної думки продовжує розвиватися в руслі давньоіндійської, давньокитайської, класичної, арабської та інших наукових традицій. З-поміж них студіювання з позицій сучасного мовознавства потребують надбання класичної, або мовознавчої парадигми Давньої Греції та Риму, де глибоко простежується генеза фонетичної системи мови.

У публікації зосереджуємо увагу на лінгвістичній діяльності Діонісія Галікарнаського (I ст. до н.е.), давньогрецького мислителя, здебільшого відомого в риторичній та історичній галузях. Наукового аналізу вартують висвітлені ним у трактаті «Про поєднання слів» міркування щодо розвитку фонетико-фонологічної системи мови, здійснені на підставі реального аналізу процесу мовленнєвої діяльності, які нині можна прирівняти до теорії дискурсу. У праці проглядаємо не лише лінгвістичний матеріал щодо ролі елементів, букв / звуків у творенні мовлення, а й відчуваємо стремління автора через мовні елементи сформулювати в молоді любов до краси і цінності слів, адже «молоді душі повинні насолоджуватися квітковістю висловлювань <...>, проявляти бажання оволодівати нею наче богом одержимі, добирати слова чисті і справжні, поєднувати їх величаво» [1]. З огляду на це мовознавець удається до опису й характеристики елементів – неподільних звуків, таких, що творять «красиве і розумне слово», зазначаючи: «Початком людського мовлення є елементи, або букви, які більше не піддаються членуванню. Буквами називаються, тому що позначаються певним накресленням, а елементами – тому що із них будь-яке мовлення виникає і на них ґрунтується» [1]. Отже, автор розуміє різницю між написаним знаком та звуком; а потрактоване ним поняття «елемент» мови відповідає сутності фонемі, що сприймається як мінімальна і неподільна одиниця мови. Означена думка про елементи мови (фонемі) засвідчує намагання античного мовознавця здійснити на засадах фонологічного підходу звуковий аналіз мови. Цей намір проглядається в розділах «Мелодія: букви та якість їх», «Мелодія: склади та якість їх», «Мелодія: майстерність поетів у доборі та поєднанні букв і складів».

Власне лінгвістичну роль букв / звуків (залежно від короткості їх чи довготи) Діонісій Галікарнаський пояснює в процесі аналізу поняття «склад», де водночас обстоює думку про функціонування складу з однією голосною. «Склад, – пише автор, – що утворюється лише однією короткою голосною *ο*, буде коротким, приміром: *ὀδός* (*вулиця* – переклад наш). Якщо додати до цього складу напівголосну *ρ*, ми одержимо *Ρόδος*: склад як і раніше залишається коротким, але ступінь короткості вже інший, це зумовлено додаванням напівголосного звука попереду. Якщо додати “німу” *τ*, одержимо нове слово *τρός* (*спосіб, переклад наш*), у якому склад стає більшим, хоча і залишається коротким» [1]. Мислитель експериментує далі, до створеного слова додає просту напівголосну *σ*, одержує лексему *στρός* (*поворот, переклад наш*) і коментує: «Із цим зрозумілим для сприйняття вухом додаванням склад у короткості своїй стає довшим, проте все ж залишається коротким (за звучанням)» [1]. Проведений лінгвістичний експеримент завершується висновком: «Ці чотири коротких склади однаково відчутно різняться один від одного послідовним подовженням» [1]. Ідеться про кількість звуків, що додавалися послідовно до слів, при цьому звучання залишилося по-різному коротким. Простежимо, що автор зберігає позначки наголосу в утворюваних ним словах, проте нічого про позицію «наголошений – ненаголошений» склад не пише. На нашу думку, в означених наукових міркуваннях проглядаються першооснови позиційних змін звуків у потоці мовлення.

Фонологічний аналіз-експеримент проводить античний науковець і з довгими голосними буквами / звуками: «За природою, – пише ритор-мовознавець, – склад *η* довгий, проте, якщо його кількісно подовжити – *σπλήν*, додавши три приголосних перед довгою голосною та одну приголосну після неї, він (склад – уточнення Г.К.) однозначно стане ще довшим <...>. [1]. Здійснивши лінгвістичний експеримент, автор формулює фонетико-фонологічну проблему: «Чому довгі голосні, розтягнуті сімома приголосними, залишаються такими ж довгими, а короткі голосні, навколо яких усічено багато приголосних, так само залишаються короткими, тобто: чому довгі завжди звучать удвічі довше коротких, а короткі удвічі коротше довгих?» [1].

Прагматично, на нашу думку, античний мислитель вибудовує пояснення про видозміну складів: «<...> є різниця у тривалості звучання між одним та іншим коротким, між одним та іншим довгим. Проте не всі довгі і не всі короткі мають однаковий ефект як у прозі, так і у віршах, піснях із ритмами їх та метрами» [1]. Можливо, саме в такому поясненні й завуальовано уявлення про фонему, або, за Л. Щербою, «фонетичне уявлення», «здатне асоціюватися зі смисловим уявленням і диференціювати слова» [2, с. 277], згрупувати у свідомості людини звуки мовлення, а інколи виконувати стилістичні функції. Діонісій аналізує букви / звуки у співвіднесенні з планом змісту слів, що засвідчує функціональну значущість звуків.

Інший підхід (за сучасною термінологією – дистрибутивний) до пояснення зміни структури складу дав змогу античному мовознавцеві переконатися в тому, що мовні елементи (фонемі) можуть реалізуватися в різних мовленнєвих буквах / звуках, з огляду на що він пише: «Оскільки букви надзвичайно багатоаспектні, відрізняються одна від іншої не лише довготою та короткістю, але і звуками <...>, то складені або сплетені з букв склади повинні неминуче зберігати одночасно як властивості кожної букви окремо, так і особливості, що є наслідком злиття чи об'єднаного розташування їх. Звідси виникають звуки м'які і тверді, гладенькі і шорсткі, заспокійливі для слуху і неприємні, різкі і розпливчасті та інші, такі, що викликають різні природні відчуття» [1].

Міркування давньогрецького мислителя щодо кількості букв / звуків у мові та мовленні є суперечливими, він розуміє – накреслених знаків (букв) 24, проте намагається переконати, що відображення їх у мовленні є багатозвучним: «Скільки є букв, точно сказати складно. Це питання не було розв'язане і нашими попередниками. Деякі з мислителів гадали, що звукових елементів тринадцять, а всі решта є похідними від них; інші вважали, що їх більше від тих двадцяти чотирьох букв, якими нині послуговуємося...» [1]. Далі вчений розкриває особливості (місце творення, класифікацію, семантичні характеристики) букв / звуків, порівнює їх щодо простоти чи складності звучання, протиставляє звучання за вектором «короткий-довгий», «простий-подвійний», «благозвучний-неблагозвучний», що породжує наукові теорії про милозвучність та фоносемантичні ознаки букв / звуків. Діонісій розмірковує: «Найкращі з голосних і приємні за звучанням – це довгі звуки *η*, *ω* та подвійні – *α*, *ι*, *υ*, які можуть бути довгими і короткими. Під час вимовляння вони протягуються, звучать без переривання сили дихання. <...> найблагозвучніша

серед довгих – α , коли вона вимовляється, рот розкривається найширше, а дихання спрямовується вгору, до піднебіння» [1]. Мовознавець зазначає, що η не є таким милозвучним звуком, як α , оскільки під час його вимовляння повітря рухається не вгору, а вниз, до основи язика, і рот відкривається помірно. У процесі вимовляння ω рот округлюється, губи витягуються, дихання спрямовується край рота. Ще слабкіше, за описом автора, вимовляється υ : губи стягуються, звук погіршується і виходить “рідким”. Низьким за ступенем благозвучності Діонісій характеризує ι , оскільки у процесі його вимовляння «дихання (повітря) “розбивається” об зуби, рот розкривається слабо, губи звучання не підсилюють» [1]. З-поміж коротких голосних мовознавець не визначає жодного благозвучного.

Артикуляційні та велезвучні особливості (приємний вплив на слух) напівголосних букв / звуків, яких було вісім (п'ять простих: $\lambda, \mu, \nu, \rho, \sigma$ та три подвійних: ζ, ξ, ψ , оскільки ζ складається з δ та σ ; ξ – із κ та σ ; ψ – із π та σ , при цьому обидві букви зберігають під час поєднання свій звук, а також у структурі складу кожна з них посідає своє місце), автор описує так: «Під час вимовляння λ дихання в горлі стискається, язик упирається в піднебіння; вимовляючи μ , губи стискають рот, а повітря поступово виходить через ніздрі; при вимовлянні ν язик затримує рух повітря і “відносить” звук у ніздрі; під час вимови ρ дихання відображається кінчиком язика, яке біля зубів підіймається до піднебіння; коли вимовляємо σ – язик підіймається до піднебіння, між ними рухається повітря, пробиваючись крізь зуби легким та стиснутим свистом. Решта напівголосних утворюють звук, що складається з напівголосної σ та однієї із трьох приголосних – δ, κ або π » [1].

Характеристику беззвучних (приголосних) букв / звуків (їх дев'ять) автор трактату подає короткою, але фонетично влучно щодо артикуляційності їх та акустичності.

Отже, у фонетичних міркуваннях Діонісія Галікарнаського відображено ґрунтовний опис букв / звуків, елементів, окреслено основи їх власне лінгвістичного (функціонального) аспекту.

Список використаних джерел

1. Діонісій Галікарнаський. Про поєднання слів. URL: <https://web.archive.org/web/20090123165925/http://www.ancientrome.ru/antlitr/dionysios/dion02-f.htm> (дата звернення: 20.02.2023).

2. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Берковець та ін. / за ред. А. К. Мойсієнка. Київ: Знання, 2013. 340 с.

Кузюра Геннадій Миколайович,

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

У контексті Концепції «Нова українська школа» передбачається формування в дітей уміння використовувати знання і навички, отримані в процесі навчання, для вирішення повсякденних проблем і життєвих ситуацій, що відповідає Державному стандарту базової і повної загальної середньої освіти, тому заняття фізичною культурою повинні ввійти до звички учня. Рух, змагання, самоствердження – природна суть фізичної культури і спорту.

Формування, зміцнення і збереження здоров'я школярів стало сьогодні пріоритетним напрямом у системі фізичного виховання України. Визначена мета виокремлює важливе питання для розбудови нової української школи: йдеться про перетворення закладів загальної середньої освіти на простір здоров'я, де діти не втрачають здоров'я, сидячи за партами і ведучи малорухливий спосіб життя, а навпаки, гармонійно розвиваються, демонструють високий рівень рухової активності, зміцнюють імунітет, фізично готуються до захисту своєї країни (А. Селецький).

Фізична культура як складова загальної культури закладає основи збереження здоров'я та розвитку всіх його складових, використовує комплексний підхід до формування розумових та фізичних якостей і навичок, удосконалює фізичну та психологічну підготовку до активної

життєдіяльності, формує пріоритети оздоровчої спрямованості фізичних вправ та забезпечує загальний культурний розвиток особистості.

Дослідження науковців констатують, що для забезпечення міцного здоров'я школярів необхідно привести їхню рухову активність відповідно до біологічних закономірностей розвитку організму (С. Дмитренко, Н. Москалено, Т. Круцевич та ін.). Достатня рухова активність має спонукати нормальний ріст та розвиток організму, зокрема його фізичних якостей, а також функціонального стану органів і систем організму (О. Куц, О. Дубогай).

Інваріантна складова Типових навчальних планів, до якої входить навчальний предмет «Фізична культура», сформована на державному рівні та є однаковою для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування та форми власності [4, с. 27].

Типовими освітніми програмами для закладів загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році на вивчення предмета «Фізична культура» в інваріантній складовій передбачено: 5–11 класи – 3 год, профільний рівень: 10–11 класи – 6 год. Вони зазначаються в розкладі уроків, ураховуються в педагогічному навантаженні вчителів. Розклад уроків повинен ураховувати оптимальне співвідношення навчального навантаження протягом тижня, а також доцільне чергування протягом дня і тижня предметів природничого і гуманітарного циклів з уроками мистецтва, технологій і фізичної культури. Під час складання розкладу навчальних занять не рекомендується здвоювати уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль [1, с. 12].

Фізичне виховання сьогодення потребує орієнтації на:

- вироблення і реалізацію якісно нової, особистісно і компетентісно обґрунтованої основи до підходу збереження і підтримки інтелектуальної та фізичної індивідуальності школярів та молоді на всіх етапах навчання, врахуванням особливостей їх рухового і психофізичного розвитку;

- створення освітнього середовища, яке стимулює фізично рухову активність особистості та її організацію відповідно до вікової та психофізичної специфіки розвитку організму;

- інтенсивне включення в освітній процес школи можливостей для додаткових форм фізичного виховання;

- створення умов і механізмів фізичного виховання для занять різної спрямованості за інтересами;

- формування стійкості до асоціальних впливів щодо виникнення шкідливих звичок і неадекватних видів поведінки [2, с. 4].

Одне з нововведень НУШ у галузі фізичного виховання є те, що навчальна програма та структура уроку в основній частині (вивчення 3 модулів на уроці) направлена не на спортивну підготовку школярів, а акцентований розвиток їхніх фізичних здібностей.

Велика кількість запропонованих модулів навчальної програми породжує питання, як якісно сформувати змістове наповнення варіативної складової уроку. Це рішення має приймати освітній заклад самостійно. Перед початком нового навчального року заклад освіти має обрати з рекомендованого переліку 12–16 варіативних модулів. Навчальна програма кожного з них має містити методичні рекомендації щодо засобів удосконалення фізичних здібностей протягом його вивчення [5, с. 32].

Отже, можна стверджувати, що концептуальні засади Концепції «Нова українська школа», яка цього рік переступила сходинок базової школи, дають можливість значно розширити перелік учнівських активностей на уроках фізичної культури. У ній виокремлено місце фізичної культури. Воно полягає у впровадженні основних цінностей фізичної культури в загальну культуру особистості, створенні сучасного фізичного та психосоціального середовища в школі, формуванні ключових компетентностей випускника української школи.

Список використаних джерел

1. Ареф'єв В. Г. Фізична культура школі: навч. посібник. Кам'янець-Подільський, 2019. 132 с.
2. Васьков Ю. В. Уроки фізкультури в загальноосвітній школі. 5–9 класи. Харків: Торсінг, 2019. 288 с.

3. Закон України «Про Освіту». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3808-12> (дата звернення: 1.02.2021).

4. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch_2016/konczepczyia.html (дата звернення: 1.02.2021).

5. Нова українська школа: порадник для вчителя / за ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера, 2018. 160 с.

Куліш Інна Дмитрівна,
канд. пед. наук, доцент, декан факультету дошкільної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТИМУЛЮВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розробники Державного Стандарту дошкільної освіти наголошують на тому, що побудова освітнього процесу в закладах дошкільної освіти має здійснюватися за умов пріоритетності досвіду дитини в спілкуванні з дорослими та однолітками в усіх дитячих видах діяльності, в універсальному розвивальному (ігровому) середовищі на засадах діяльнісного, компетентнісного, інтегрованого, особистісно зорієнтованого, індивідуально-дуально-диференційованого, соціокультурного підходів. Упровадження зазначених підходів до організації освітнього процесу передбачає визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості, збереженні дитячої субкультури [5].

Аналіз психологічних і педагогічних праць О. Брежнєвої, Н. Бібік, Д. Ал-Кхаміси, Д. Берлін, М. Келяр-Турської, Е. Урлок та інших дозволив визначити пізнавальну активність як таку, в якій дитина виступає як суб'єкт, який створює свій досвід до певної міри самостійно; водночас вона є реципієнтом зовнішніх впливів. Стимулювальні дії дорослих можуть модифікувати поведінку дитини, що стає передумовою для формування у неї нових знань та вмій [3].

Пізнавальна активність у психолого-педагогічній літературі визначається як вибіркова пізнавальна спрямованість людини на предмети навколишньої дійсності; як сукупність якостей і особливостей особистості, що проявляється насамперед у самостійності, ініціативності й творчості дитини в процесі оволодіння знаннями, у прагненні зрозуміти матеріал, відчуті радість від знайденого нею самою шляху розв'язання завдання [1].

Формами прояву пізнавальної активності К. Щербакова вважає: уміння бачити і самостійно формулювати пізнавальну задачу; уміння складати план, обирати засоби вирішення задачі з використанням надійних та ефективних прийомів; уміння досягати результат і зрозуміти необхідність його перевірки. Автор зазначає, що наприкінці дошкільного віку створюються необхідні передумови для переходу дитини на новий рівень розвитку – до шкільного навчання. Пізнавальна активність, керована пізнавальними інтересами, закладає основи пізнавальних здібностей дитини, розвиток яких є необхідною умовою формування творчого мислення. Слід зазначити, що всі перелічені особливості пізнавальної активності в дошкільному віці перебувають на рівні становлення і в подальшому стають підґрунтям для розвитку пізнавальної діяльності [2; 3].

Дієвим засобом розвитку пізнавальної активності дошкільників є математика. Саме математика, за твердженням Т. Андрющенко, Л. Березовської, К. Крутій, З. Лебедева, О. Проскури, К. Щербакової є джерелом стимулювання пізнавальної активності дошкільнят. Через пізнання взаємодії предметів і явищ, розкриваються їх суттєві властивості, що відображаються у формі, величині та числі. Жоден предмет не може існувати поза кольором, формою, величиною і числом. Оволодіння дошкільниками математичними поняттями допомагає їм повніше і точніше сприймати довкілля, оскільки математичні відношення є суттєвими відношеннями об'єктивного світу, що стимулюють пізнавальну активність, формують пізнавальну діяльність.

К. Щербакова цілком справедливо зазначає, що стимулювання пізнавальної активності в процесі ознайомлення дошкільників з математикою буде успішним за таких умов:

1. Навчання математики має проходити через гру в цікавій і захопливій формі. Мотивація математичної діяльності дітей має бути ігровою.
2. Необхідно уникати негативного оцінювання дитини й результатів її діяльності.
3. Сучасному вихователю слід навчитися складати індивідуальну програму розвитку дитини, активно здійснюючи індивідуально-диференційований підхід до математичної освіти дошкільників.
4. Активно працювати з індивідуальними навчальними картками на занятті. Залучати дітей до самоконтролю та взаємоконтролю при виконанні завдань на картках.
5. Активно пропагувати роботу в парах та мікрогрупах.
6. Застосовувати принцип інтеграції математичних знань урізних видах діяльності дітей протягом дня.
7. На заняттях з математики використовувати фізкультхвилинки математичного змісту або рухливі ігри з логічним навантаженням математичного змісту. З метою забезпечення психічного здоров'я дітей, зняття психологічної напруги варто відводити місце психогімнастиці.
8. Постійно підтримувати зв'язок нового матеріалу з раніше вивченим дітьми. Ознайомлення з новим математичним поняттям краще будувати на навчальних іграх та традиційній методиці розвитку елементарних математичних уявлень у дошкільників.
9. Чергувати різні за видом та складністю завдання, казкові сюжети, хвилинки відпочинку.
10. Враховуючи наочно-дійовий (образний) характер мислення дошкільників, на заняттях з математики варто активно використовувати натуральну, зображувальну та графічну наочність (картки-графи, блок-схеми, таблиці, план-схеми, моделі тощо), особливо у старшому дошкільному віці.
11. Діагностувати логіко-математичний розвиток дітей варто як на контрольно-діагностичних заняттях, так і в повсякденному житті у формі спостережень, індивідуальної роботи, співбесід з дітьми тощо [2].

Отже, пізнавальна активність є складним і багатограним явищем. Складність цього феномену передбачає подальше теоретичне і практичне вивчення вікових та індивідуальних особливостей стимулювання пізнавальної активності дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Андрущенко Т. К. Експериментальна модель процесу розвитку дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 26. Ужгород: Вид-во ДВНЗ Ужгородський національний університет, 2013. С. 15–18.
2. Березовська Л. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку: навч. посіб. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. 252 с.
3. Брежнєва О. Г. Математичний розвиток дошкільників: теорія і технологія: монографія / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проблем виховання. Мелітополь, 2018. 481 с.
4. Дорошенко Т. М., Мацько В. В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень: навч. посіб. / упоряд.: Т. М. Дорошенко, В. В. Мацько. Кременчук: ПП «Бітарт», 2019. 96 с. URL: <http://surl.li/btwdc>
5. Косенчук О. Г., Новик І. М., Венгловська О. А., Куземко Л. В. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження. Харків, 2021. 240 с.
6. Щербакова К. Й., Брежнєва О. Г. Теорія і методика логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку: навч. посіб. Мелітополь, 2015. 200 с.

Курілова Валентина Іванівна,
канд. біол. наук, професор кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

МОЖЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНИ «ЕНЕРГОІНФОРМАЦІЙНІ ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» ЯК ЗАСОБУ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЇ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ЛЮДИНИ

Представлені результати багаторічного педагогічного експерименту щодо вивчення можливостей використання майбутніми вчителями фізичної культури знань з дисципліни «Енергоінформаційні основи здоров'я людини» для роботи з молодим поколінням щодо покращення екології його внутрішнього світу, показником якого є рівень моральної вихованості [1; 2; 5].

Готовність до впровадження в практику методик покращення екології внутрішнього світу молодого покоління слід розуміти як складну інтегровану якість особистості, сутність якої становить рівень сформованості мотиваційного, змістово-процесуального та оцінно-рефлексійного компонентів у їх взаємодії. Тож, як показали результати отриманих студентами знань щодо енергоінформаційних основ здоров'я, особистісно-мотиваційний компонент проявився у характері ставлення майбутнього вчителя до творчого оволодіння новими знаннями та методиками роботи з дітьми щодо покращення їхнього здоров'я, підвищення рівня духовності та спрямованості на творчу активність [3; 4; 5].

Ознаками прояву особистісно-мотиваційного компонента виявилось вміння студентів стверджувати цінності творчості в педагогічному колективі під час проходження педагогічної практики, прикладом чого була практична робота з дітьми щодо застосування візуалізації в тренувальному процесі юних дзюдоїстів; проявилось вміння визначати мету власної діяльності, наприклад, стосовно зростання своїх спортивних результатів, а також в активізації роботи з дітьми щодо екології їх внутрішнього світу та пошуку шляхів його покращення засобами видів спорту.

Змістово-процесуальний компонент проявився у рівні знань про сучасні доробки внутрішнього світу людини та використання їх у практичній роботі [1; 2; 3; 4; 5].

Головними ознаками цього компонента є володіння психолого-педагогічними методиками дослідження і діагностики рівня духовного розвитку дітей, здатність до проектування та організації роботи з дітьми та батьками щодо покращення їхнього фізичного та духовного рівнів.

Оцінно-рефлексійний компонент проявився в самоаналізі майбутніми вчителями своєї підготовки до впровадження сучасних знань з екології внутрішнього світу людини в практику школи. Головними ознаками цього компонента є вміння вести самостійний пошук інформації з метою саморозвитку; здатність оцінити свою діяльність відповідно до науково-теоретичних та педагогічних знань, а також уміння побудувати план власної діяльності, що було встановлено в результаті регулярних контрольних випробувань [4; 5].

Багаторічне викладання дисципліни «Енергоінформаційні основи здоров'я» показало її доцільність в аспекті отримання необхідної науково-теоретичної підготовки та опанування практичних методик духовного вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Гарна С. В., Владимірова І. М., Бурд Н. Б. та ін. Сучасна фітотерапія: навчальний посібник. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 580 с.
2. Григус І. М. Нетрадиційні засоби оздоровлення: навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2017. 242 с.
3. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.
4. Стасюк О. М., Кіндзер Б. М. Основи нетрадиційних методів оздоровлення: навчальний посібник. Львів: ЛДУФК, 2011. 189 с.
5. Чепига М. П., Чепига С. М. Стимуляція здоров'я та інтелекту. Київ: Знання, 2006. 347 с.

Курок Віра Панасівна,

д-р пед. наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Спрямування вітчизняної системи освіти на євроінтеграційні процеси спричинило реформування загальної середньої освіти, що потребує вдосконалення підготовки вчителів у контексті Концепції «Нова українська школа» та передбачає підвищення якості освіти, урахування українською школою світових тенденцій розвитку освітніх систем.

Завдяки передаванню накопиченого досвіду з покоління в покоління у вигляді понять, законів і зразків дій сучасне суспільство досягло високого рівня технологічного розвитку. Головну роль в означеному процесі відіграє система освіти, що має враховувати два рівнозначні чинники: потреби суспільства в належному рівні теоретичної та практичної підготовки молоді до майбутньої трудової діяльності й індивідуальні нахили, здібності та інтереси особистості щодо певної професії.

Сучасна система професійної освіти покликана готувати кваліфіковані кадри для всіх галузей матеріального виробництва економіки країни та готувати молоде покоління до провадження суспільно корисної професійної діяльності в соціумі. Розв'язання цього надважливого стратегічного завдання розпочинається ще в старшій школі, що має функціонувати як профільна, забезпечуючи при цьому комфортне входження молоді в майбутню професію. Це передбачає створення умов для визначення, урахування та розвитку індивідуальних особливостей, нахилів, інтересів і потреб учнів у процесі їх орієнтації на конкретний профіль майбутньої професійної діяльності.

Проведений аналіз науково-педагогічних літературних джерел з проблеми впровадження профільного навчання в старшій школі свідчить про наявність певної низки проблем. Не викликає сумніву, що якість організації профільного навчання в закладах загальної середньої освіти суттєво залежить від професійної підготовки майбутніх учителів, які викладають профільні предмети та спецкурси. Саме ці педагоги є ключовими суб'єктами процесу технологічної освіти, які реалізують технологічний напрям профільного навчання учнів старшої школи.

Одним зі складників професійної підготовки вчителя трудового навчання та технологій є технічний. З метою орієнтації учнів на сферу матеріального виробництва вчителю необхідно володіти вміннями діагностувати здібності школярів, обирати ефективні методи впливу на їхній розвиток і бути підготовленим до укладання авторських навчальних програм із дисциплін за вибором. При цьому потрібно враховувати конкретне освітньо-виробниче регіональне середовище, зосереджуючи увагу на задоволенні пізнавальних інтересів учнів, з'ясуванні та розвитку практичних здібностей кожного індивіда, виявленні його професійних нахилів та подальших життєвих планів, узгоджуючи їх відповідно до запитів суспільства.

Проблему вдосконалення підготовки майбутніх учителів до профільного навчання учнів закладів загальної середньої освіти студіювали С. Ільченко, Т. Нечипорук, І. Сотніченко, Ж. Таланова та інші. Особливості технічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій у системі вищої педагогічної освіти досліджували М. Корець, В. Мадзігон, Г. Терещук та інші.

У процесі дослідження сучасного стану технічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до профільного навчання старшокласників закладів загальної середньої освіти було виявлено низку суперечностей, а саме між:

- рівнем теоретичного розроблення зазначеної проблеми та вимогами Державного стандарту базової середньої освіти;
- запитами суспільства на працівників, здатних активно й творчо долучатися до продуктивної діяльності в галузі матеріального виробництва, та недостатньою професійною підготовкою вчителів трудового навчання та технологій, спроможних ефективно реалізувати цю мету в закладі загальної середньої освіти;

– сучасним рівнем науково-технічного розвитку матеріального виробництва та недосконалою системою технічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій;

– потребою у висококваліфікованій підготовці вчителів зазначеного фаху до забезпечення профільного навчання учнів старшої школи і недостатньою розробленістю навчально-методичного супроводу означеного процесу.

Урахування сучасного спричиняє необхідність удосконалення технічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, які покликані готувати молоде покоління до активної участі у виробничих процесах, свідомого вибору сфери своєї майбутньої професійної діяльності.

З метою розв'язання перелічених вище суперечностей розроблено теоретико-методологічні засади організації освітньої діяльності майбутніх педагогів на основі таких концептуальних положень:

1) технічна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій як складник їхньої професійної підготовки у ЗВО сьогодні набуває особливої значущості в контексті впровадження профільного навчання учнів у закладах загальної середньої освіти;

2) вагомим чинником удосконалення системи технічної підготовки означених фахівців слугує її моделювання, в основі якого лежать принципи цілісності; експертного оцінювання втіленої ідеї (реалістичність осмислення задуму); продуктивності, що оптимізує отримання реального освітнього результату; доцільності й раціональності; обґрунтованості термінів проектування та адекватності моніторингу (доцільність кроків, придатність результатів);

3) ефективним засобом розроблення системи технічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій є інтеграція дисциплін як відображення загальної тенденції науки до інтеграції наукових знань;

4) зміст і технології технічної підготовки вчителів згаданого фаху повинні відповідати потребам сучасного матеріального виробництва, а також базуватись на сучасних наукових дослідженнях, вітчизняному та зарубіжному досвіді професійної підготовки майбутніх учителів до профільного навчання учнів закладів загальної середньої освіти.

Таким чином, реалізація окреслених положень сприятиме створенню освітнього середовища, спрямованого на підготовку вчителів трудового навчання та технологій до забезпечення навчання учнів старших класів за технологічним напрямом профільного навчання. Планомірне виконання завдань підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій відповідно до цих концептуальних положень має створити умови для ефективної технічної освіченості учнів старших класів, що оптимізуватиме вільне та гармонійне входження молоді до ринку праці з чітким вибором свого майбутнього професійного шляху.

Курок Олександр Іванович,
*д-р іст. наук, професор, ректор
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

Гриценко Андрій Петрович,
*д-р пед. наук, доцент, завідувач кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІВНІЧНОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ В ПРОПАГАНДІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ В 1990-ТІ РОКИ

Активізація суспільно-політичного життя напередодні проголошення української незалежності 1991 року, безумовно, вплинула й на перелік публікацій у тодішніх засобах масової інформації (далі – ЗМІ). Важлива роль у зміні тематики публікацій належить протестним рухам та акціям у великих містах та столиці тоді ще Української РСР. Здебільшого вони виникали на підтримку пришвидшення розпаду тоталітарної системи, процесів реконструкції СРСР, відстоювання статусу української мови тощо.

Діяльність засобів масової інформації в період проголошення української незалежності висвітлював дослідник ролі громадянського суспільства в русі «Україна без Кучми» Д. Костюк [6],

вплив засобів масової комунікації на акції «Революція на граніті» – колумніст А. Кокотюха та журналіст О. Доній [5]. Загальну характеристику етапів політичного протестного руху в перші роки незалежності України знаходимо в розвідках Т. Воробйова [1], І. Галактіонова [2], А. Карась [4], О. Оверчук [8] та ін.

Важливою політичною акцією, яка передувала безпосередньому розпаду Радянського Союзу, стала «Студентська революція на граніті», яка відбулася в жовтні 1990 року. Висвітлення цих подій у ЗМІ стало лакмусовим папірцем діяльності радянської ідеологічної пропаганди. Це проявлялося в тому, що насамперед республіканські офіційні ЗМІ, не говорячи вже про обласні видання та тисячі «районки», не подавали жодної інформації про цей протест у центрі Києва або подавали її у викривленому вигляді. Траплялися випадки, коли слово для коментування подій надавали тим, хто не мав до акції безпосередньої причетності. О. Доній пригадує, що новина про початок студентами голодування розійшлася шляхами «сарафанного радіо», а задля того, аби про неї заговорили в Україні, знадобилося дві доби. На думку дослідника А. Кокотюхи, спроба критичного осмислення революційних подій жовтня 1990 року вперше проглядається в українських медіа лише через три десятиліття – у 2020 році. Зокрема, «Радіо Свобода» випустило документальний фільм «Революція на граніті. Чого і як домоглися учасники студентського голодування в жовтні 1990?», який постфактум ствердив тотальне ігнорування, що характеризувало цей студентський протест. А. Кокотюха, тодішній позаштатний кореспондент чернігівської обласної газети «Комсомольський гарт», пригадує, що вже 3 жовтня 1990 року з міжміського телефону на київському поштамті він зателефонував у редакцію й домовився про розміщення матеріалу про революційні події. За кілька годин він уже надіслав поштою готовий текст, який було розміщено у виданні лише в один з останніх днів акції – 16 жовтня 1990 року [5; 7, с. 128].

Напередодні проголошення української незалежності діяльність ряду національно-демократичних сил і організацій, що боролися за проголошення суверенітету та незалежності України, практично не була відображена на сторінках тодішніх паперових ЗМІ, а тим більше на державному радіо та телебаченні. Ця тенденція однаково простежується до моменту затвердження Акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року і референдуму на підтримку виборів першого президента незалежної України 1 грудня 1991 року. Лише з розпадом Радянського Союзу всі республіканські, обласні та районні партійні ЗМІ одночасно втратили свого засновника. На той момент їхнім керівникам довелося шукати нові підходи в організаційному аспекті, проголошувати себе виданнями трудових колективів або, у більшості випадків, відповідних органів місцевої влади [3, с. 161].

І лише в перші роки незалежності почали змінюватися ідейно-тематичні аспекти роботи кожної з редакцій. Загалом на початок 1992 року в незалежній Україні налічувалося 2609 найменувань газет і журналів. У цей час на території Північного Лівобережжя України (Сумська, Чернігівська та північна частина Полтавської областей) існували лише обласні видання (у кожній з названих областей – колишнє партійне та молодіжне видання), а також газети в кожному з районів області. Зокрема, це «Чернігівська правда», «Ленінська правда», «Червоний промінь» тощо. Хоча загальнодержавні ЗМІ на той час перебували в складному економічному становищі та існували за рахунок дотацій з місцевих бюджетів (через початок глибокої економічної кризи в державі) і їх тиражі падали, кількість самих медіа зростала. Зокрема, у середині 1990-х років активно з'являються в обласних центрах приватні комерційні та громадсько-політичні видання («Данкор», «Літературний Чернігів», «Вечірня Полтава» тощо). Саме видання, що виникли в означений час та пізніше, поступово займають нішу інформаційних видань, що стануть головними інформаційними джерелами. Так, навесні 1995 року в Україні розповсюджувалося 4229 газет та журналів і працювали близько пів тисячі телерадіокомпаній [7, с. 128]. Змістове наповнення ЗМІ України в цей період відіграло одну з ключових ролей у новітньому етапі зрушення громадської думки в бік самовизначення, зречення радянських політичних догм, а також прийняття нових, загальноновизнаних у цивілізованому світі цінностей [3, с. 163].

Відтак, у 90-ті роки ХХ ст. в медіапросторі, замість колишньої однотипної радянської тоталітарної комуністичної пропаганди, спостерігається поступовий розвиток свободи слова і думки. Прикладом цих змін стало політичне ток-шоу «Епіцентр» на телеканалі «1+1», де

опозиційний журналіст, засновник впливового інтернет-видання «Українська правда» Г. Гонгадзе ставив досить гострі запитання другому президентові України Л. Кучмі чи голові його адміністрації В. Медведчуку щодо злочинної діяльності міністра внутрішніх справ Ю. Кравченка [7, с. 128–129; 10]. Розвивалось інформаційне поле також і в обласних комерційних виданнях, зокрема і на території Північного Лівобережжя.

Список використаних джерел

1. Воробйова Т. Л. Етапи політичного протестного руху в незалежній Україні. *Актуальні проблеми політики*: зб. наук. пр. НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса: Фенікс, 2016. Вип. 58. С. 167–179.
2. Галактіонова І. Громадянська непокора як явище в сучасній політичній культурі суспільства. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікація*. 2008. № 1–2. С. 80–85.
3. Історія української журналістики (1917–1991): навч. посіб. Київ: МАУП, 2007. 174 с.
4. Карась А. Громадянське суспільство і Україна: пошук дискурсивного контексту свободи й автентичності. *Збірник наукових праць «Громадянське суспільство як здійснення свободи»*. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2006. С. 14.
5. Кокотюха А. «Революція на граніті»: 30 років по колу. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/> (дата звернення: 01.05.2023).
6. Костюк Д. С. Роль громадянського суспільства в русі «Україна без Кучми». *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2019. Т. 30 (69), № 1. С. 17–23. URL: <http://nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 28.04.2023).
7. Левченко М. Діяльність українських засобів масової інформації на початку ХХІ ст. *Часопис української історії* / за ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. Київ, 2021. Вип. 44. С. 126–133. URL: <https://doi.org/10.17721/2522-4611.2021.44.13>.
8. Оверчук О. Становлення сучасних рухів протесту в Україні. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2010. Вип. 21. 346 с.
9. Петрушка А. І. Засоби масової інформації України напередодні парламентських виборів 2012 року. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2015. Т. 59. С. 9–15. URL: <http://nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 06.05.2023).
10. 18 років з дня зникнення Георгія Гонгадзе: 6 архівних відео, які показують, яким був журналіст. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/> (дата звернення 12.04.2023).

Кухарчук Ірина Олексіївна,

канд. пед. наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПРИНЦИПИ КЛАСИФІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Військова лексика посідає особливе місце в лексико-семантичній системі української мови, оскільки належить одночасно і до загальнонародного словникового складу мови, і до лексики обмеженого вживання. У військовій лексиці можна виділити власне військові терміни, військовий жаргон, загальнолітературні слова з військовим значенням, ситуативні слова, які мають військовий характер у літературному контексті.

У сучасному мовознавстві військова лексика вивчається в різних аспектах, пов'язаних із основними тенденціями розвитку лінгвістики. Найбільш поширеним у мовознавстві є вивчення військової лексики в *лексико-семантичному аспекті*, відповідно до якого розрізняють різні лексико-тематичні групи, що об'єднують слова для позначення понять, предметів, ознак, процесів тощо. Більшість науковців військову лексику розглядають як один зі складників лексичної підсистеми. За семантичним критерієм дослідники військової лексики з-поміж словникового складу української мови виокремлюють загальновідомі назви військових понять і зброї, диференціюючи їх на різні класи, поля, семантичні групи. Наприклад, Н. Яценко на матеріалі історичних романів диференціює військову лексику на такі три основні тематичні групи: 1) лексеми на позначення військових осіб; 2) назви старовинної зброї, військового спорядження та

регалій; 3) слова на позначення стратегії чи тактики, бойових дій, військових операцій [5, с. 30–32]. Г. Халимоненко, студіюючи мовлення українського козацтва, пропонує свою диференціацію військової лексики. Ця класифікація охоплює такі тематичні групи: 1) назви, що відображають організацію війська; 2) рангова термінологія Війська Запорізького; 3) лексика на позначення атрибутів влади; 4) терміни на позначення понять стратегії та тактики; 5) назви зброї та бойових знарядь; 6) термінологія судноплавства; 7) назви реалій, пов'язаних із кіннотою [3]. О. Андріянова, досліджуючи військово-морську термінологію, пропонує більш детальну класифікацію військових одиниць і виділяє 13 тематичних груп. Дослідниця досить повно характеризує назви на позначення військово-морських команд для надводних кораблів та підводних човнів; найменування корабельного розпорядку; назви стройових команд та керування шлюпками [1, с. 91].

У мовознавчій науці поширеним є поділ військової лексики за **дериваційним критерієм**. У лінгвістиці деривацію трактують як процес утворення одних мовних одиниць (дериватів) на базі інших (вихідних), тобто процес творення вторинних мовних знаків, які можна пояснити за допомогою вихідної одиниці: морфів на базі звуків, словоформ на базі морфів, слів на базі інших слів чи словосполучень, тексту на базі висловлювань [2, с. 79]. Дослідники військової лексики аналізують найбільш продуктивні моделі її творення, зокрема деталізують морфологічний, лексико-семантичний, лексико-синтаксичний і морфолого-синтаксичний способи творення військових номенів (О. Андріянова, Л. Мурашко, Т. Лебедева, І. Литвинова та ін.), що дає змогу охарактеризувати лексико-граматичні класи військових номенів. Дериваційна класифікація військової лексики репрезентує не лише можливості побудови слів із різними формантами, ступінь їх продуктивності, а й забезпечує більш ґрунтовний опис семантики лексем військової сфери.

У сучасному мовознавстві здійснено аналіз військової лексики у **функціональному аспекті**, який передбачає систематизацію номенів військової справи залежно від сфери функціонування в лексико-семантичному полі «Військова лексика». Загальновідомо, що військова галузь не обмежується лише формальними дефініціями понять, об'єктів та предметів військової справи. Військова лексика охоплює жаргонізми, сленг військових – розмовну та просторічну лексику. До цієї групи належать неоднорідні за своєю функціональною характеристикою лексичні одиниці, емоційно забарвлені елементи військової лексики, які найчастіше є стилістичними синонімами військових термінів. Отже, військова лексика також характеризує сферу неофіційного професійного спілкування, «стираючи кордони» між військовою та загальномовною розмовною лексикою. З урахуванням функціонального критерію військова лексика в мовознавстві поділяється на міжгалузеву, загальнонаукову, загальновійськову й вузькогалузеву.

У військовій субмові можна виокремити загальновійськові та вузькогалузеві слова. До загальновійськової лексики належать власне військові терміни, що зафіксовані в словниках із позначкою військ.: *гарнізон, флагман*. До військової лексики належать міжгалузеві (*навчальний центр, двигун, ешелон*), загальнонаукові (*роззброєння, охоплення, спостереження*) і загальноновживані лексичні одиниці (*тачанка, гачок*). Н. Яценко слушно зауважує, що загальноновживана лексика на позначення реалій вузькопрофесійної сфери за умови переходу до галузевої терміносистеми набуває ознак терміна, з-поміж яких виявляється тісний зв'язок із поняттям, однозначність, дефінітивність, обмеженість сферою вживання, відсутність емоційно-експресивного та стилістичного забарвлення [4, с.12]. До вузькогалузевої військової лексики належить термінологічна та субстандартна. До першого класу зараховують зафіксовані в спеціальних галузевих словниках спеціальні слова вузької сфери використання. У субстандартній лексиці переважають експресивно забарвлені елементи на позначення військової сфери.

Варто зазначити, що немає абсолютної межі між термінологічною та нетермінологічною лексикою, між військовою лексикою в цілому та лексикою загальномовною, просторічною, ужитою у військовому значенні. Ця проблема зумовлена складними зв'язками слів, їх різноманітними характеристиками.

Отже, у наукових розвідках вітчизняних дослідників простежується відсутність єдиного підходу до типології військової лексики. Пропоновані класифікації військових номенів не викликають принципових заперечень, однак створюють певні складнощі. Проте намагання вчених

охарактеризувати різноманітні групи військової лексики та розробити класифікаційні схеми сприятимуть подальшим мовознавчим пошукам та поглибленому вивченню військової лексики в межах фахової підсистеми.

Список використаних джерел

1. Андріянова О. Я. Військово-морська термінологія української мови: етапи формування та семантика: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2011. 199 с.
2. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова: Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ: Вища школа, 1999. 207 с.
3. Халимоненко Г. І. Тюркська військова лексика у мовленні українського козацтва: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1993. 142 с.
4. Яценко Н. О. Формування назв військового одягу в українській мові: монографія. Київ: ВД Дмитра Бураго, 2009. 179 с.
5. Яценко Н. О. Військова лексика в історичних романах Ліни Костенко. *Дивослово*. 2000. № 3. С. 30–32.

Кушнєрєва Марина Олександрівна,

*канд. філол. наук, ст. викладач кафедри іноземних мов та методики викладання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ К. ВОННЕГУТА «БІЙНЯ НОМЕР П'ЯТЬ»)

Літературознавчі концепції ХХ століття сприяли переосмисленню ролі автора як суб'єкта творення художнього твору. Складові комунікативної моделі «автор» – «текст» – «читач» залежно від методологічного підходу набули різної функціональної ваги, різного розуміння і тлумачення.

Концепція сучасного художнього тексту передбачає використання різноманітних форм діалогу із читачем. Роль автора вже не є домінуючою для розуміння смислу твору, натомість розробляються питання читацької рецесії тексту. Не є винятком і творчість американського письменника К. Воннегута, у якій порушені гострі соціальні проблеми, проблема людської особистості й цивілізації, реалізовані у темі жорстокості війни, байдужості соціуму та несправедливості.

Перспективною для подальших літературознавчих досліджень стала концепція Р. Барта, викладена в есе «Смерть автора» (1968), згідно з якою читач – людина без історії, хтось, хто зводить в єдність усі штрихи, створені письмовим текстом [цит. за 1]. Для сприйняття роману «Бійня номер п'ять» важливо розмежовувати образ автора і концепцію світу, що вибудовує його свідомість, а також покладатися на інтерпретаційні моделі твору, створені уявою читача, його рецептивним потенціалом.

У романі «Бійня номер п'ять», як і в інших романах письменника, справжні факти із життя Америки ХХ ст. переплітаються із вигаданими подіями і героями. Текст роману як один із компонентів художнього твору насичений епізодами, які водночас презентують авторську модель сучасного світосприйняття і встановлюють діалог із читачем на рівні загальнолюдських цінностей та моральних орієнтирів. Відбувається, за Ю. Лотманом, перехрещення точок зору творця та аудиторії. Інформація про замовчування в офіційних джерелах нальоту на Дрезден стає відомою через розміщення в одному просторі (лікарняній палаті) Біллі Пілігрима, який перебував у німецькому полоні в Дрездені і був безпосереднім свідком бомбардування міста, і Копленда Ремфорда, бригадного генерала у відставці, професора, автора двадцяти шести книг, який працював над однотомною історією повітряних сил США.

Пристаючи на думку Р. Барта про те, що в класичних текстах маємо мову автора, а у новітніх – промовляє мова, інтерпретуємо текст роману як такий, що в ньому акумульований певний культурний та історичний досвід. Бомбардування Дрездена як центральна, смислоутворювальна та сюжетоорганізуюча подія роману проектує в уяві читача різні смисли, що не лише увиразнюють воєнні коди, а й спонукають переосмислити сучасний авторові світ, крізь призму загальнолюдських цінностей переглянути власний життєвий досвід.

Текст як цілісність, на думку Р. Барта, постає лише у свідомості читача. Фрагментарний та

сповнений химерних і незбагненних подорожей у часі текст утворює цілісну картину травмованої війною особистості. Образ автора-оповідача, образ Біллі Пілігрима, образи тих, кого вони пам'ятають і згадують, переживаючи події війни, переплетені спільним болем і відразою до збайдужілого світу.

«Потенціал впливу» (В. Ізер) роману К. Воннегута розкриває унікальність задуму твору. Автор не лише описує власний досвід пережитої трагедії і передає його засобами мови, а й передбачає ставлення читачів як співавторів до пережитого ним досвіду.

Отже, комунікативні стратегії художнього тексту, розвинені в літературознавчих концепціях другої половини ХХ століття, розширюють інтерпретаційні межі роману К. Воннегута, вибудовують нові простори, у яких перебуває уява читача.

Список використаних джерел

1. Сінченко О. Д. Комунікативні стратегії в теорії літератури: автор, текст, читач: навч. посібник. Київ: Логос, 2015. 170 с.

Лісневська Наталія Валентинівна,

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри теорії і методики дошкільної освіти

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕЯКИХ ВИДІВ МАСАЖУ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОСНОВА ОЗДОРОВЧИХ І НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Здоров'я – це найцінніше, що є в житті людини. Останнім часом через економічну, екологічну кризи воно значно погіршується, хвороби стають молодшими, список захворювань людей тільки зростає. Особливо погіршується стан здоров'я в дітей дошкільного віку. Зокрема, найчастіше діти хворіють на захворювання дихальної системи – 70,78 %, захворювання шкіри – 4,98 %, інфекційні та паразитарні хвороби – 4,40 % [2]. За нашими дослідженнями, переважають захворювання опорно-рухового апарату – 78 %, на другому місці захворювання дихальної системи – 42,5 % [3]. Усе це свідчить про необхідність застосування превентивних заходів з метою покращення здоров'я дошкільників.

З метою покращення, збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку варто застосовувати різні види масажу: класичний, точковий з використанням різних матеріалів: масажерів, банок, каміння, мінералів, м'ячиків, кульок, кілець, насіння плодів (яблук, груш, винограду, кавуна, кукурудзи), квасолі, каштанів, горіхів тощо. На важливість застосування масажу для дітей раннього і дошкільного віку вказують як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники (Л. Акоюн, А. Окетт, Д. Келлетт, Н. Павлухіна, Т. Яшина та інші).

Є чимало оздоровчих і нетрадиційних технологій, в основу яких покладено масаж. Зокрема, це кінезотерапія (масаж / самомасаж класичний усього тіла); рефлексотерапія (точковий масаж різних частин тіла – акупресура, аурикулотерапія, лицьова рефлексотерапія, банковий масаж або вакуумний, корполярна методика – масаж всього тіла, краніальна – масаж шкіри голови, су-джок терапія – масаж долонь і кистей рук і стоп ніг, педотерапія – масаж підшов ніг); літотерапія, стоун-терапія [1, с. 73, 76–77, 115, 119].

Кінезотерапія – це вид естетотерапії, який здійснює вплив на здоров'я дітей за допомогою різних рухів – активних і пасивних. Масаж належить до пасивних рухів. Масаж / самомасаж можна проводити на ранковій гімнастиці, заняттях з фізкультури, прогулянці, гімнастиці після денного сну. Дітей можна навчити простих дій, показати прийоми, розказати, як саме здійснюється самомасаж [1, с. 75].

Рефлексотерапія – стимулювання роботи ЦНС і внутрішніх органів за допомогою впливу на біологічно активні точки. Зокрема, на тілі людини розташовано понад 800 точок. Існує багато методів рефлексотерапії, однак з дітьми дошкільного віку ми можемо застосовувати деякі з них.

Акупресура – натискання на біологічно активні точки кінчиками пальців рук або фалангами вказівних пальців рук. Наприклад, при нежитю варто натискати фалангами на крила носа – назотерапія та на точки, розташовані трохи вище брів.

Аурикулотерапія – вплив на біологічно активні точки вушних раковин. На них розташовано понад 200 активних точок, масажування яких позитивно відбивається на роботі внутрішніх

органів. У нормі точки повинні бути безболісними, біль може з'являтися лише при гострій фазі хвороби, а при хронічній – з'являються горбкуватість, лущення, блідість.

Банкова, або вакуумна, терапія – використання спеціальних банок шляхом створення вакууму. Таким чином можна масажувати різні ділянки тіла: спину, живіт, грудну клітку дитини.

Лицьова рефлексотерапія – вплив на біологічно активні точки обличчя дитини, у ході якої відбувається нормалізація мікроциркуляції в м'яких тканинах.

Також існують різні методики рефлексотерапії, при якій відбувається масаж / самомасаж усього тіла – корполярна методика, шкіри голови – краніальна методика, кистей і долонь рук, підшов ніг – су-джок терапія, підшов ніг – педотерапія. Також впливати на підшви ніг можна за допомогою ходіння босоніж по різному покриттю – кінезорефлексотерапія [1, с. 75, 77].

Су-джок терапія – вплив на біологічно активні точки кисті й стопи за допомогою прогладжування, натискання. Є різновидом корполярної рефлексотерапії. У закладі дошкільної освіти масаж / самомасаж можна застосовувати у вигляді акупунктури – натискання зубочисткою або масажною паличкою, акупресуру – натискання пальцями, припікання або прогрівання, масаж / самомасаж долонь і кистей рук, підшов. Масажувати можна як пальцями, так і допоміжними засобами: квасолею, горіхами, шипшиною, насінням плодів, м'ячиками, кільцями, зірочками. Насіння або плоди прикладають на ділянку, яка відповідає за відповідний орган і має подібний зовнішній вигляд. Наприклад, квасолина схожа на нирки, насіння калини – на серце, волоський горіх – на мозок тощо. Також при доборі матеріалу для точкового масажу слід керуватись захворюванням. Наприклад, при лікуванні застудних захворювань варто використовувати насіння брусниці, обліпихи, журавлини; цукрового діабету – насіння кукурудзи, хвороб печінки і жовчного міхура – плоди шипшини, при серцевій недостатності – насіння конвалії. Насіння або плоди прикріплюють на відповідну точку і дитина повинна деякий час так походити. Також біологічно активні точки можна стимулювати і штучними матеріалами: м'ячиками, кільцями, металевими зірочками. М'ячики або кільця можуть бути з шипами або без. Зірочки можуть бути білого і жовтого кольорів, металеві. Жовтий колір тонізує, білий – гальмує. Наприклад, білі зірочки можна використовувати при запаленнях, болю, збудженні, підвищенні тиску, а жовті зірочки корисні при слабкості, відсутності апетиту, зниженні тиску, зору, слуху, важкості в животі. Проводити су-джок терапію слід щодня, декілька разів на день, на ранковій гімнастиці й після денного сну, на фізкультурних заняттях, прогулянці, у вільний час, починаючи з року, а масаж м'ячиками – з пів року, в ігровій формі [1, с. 120, 122, 123].

Літотерапія – застосування в роботі з дітьми каміння і мінералів (природного і синтетичного). Масаж виконується скребком (гуаша), кам'яними шарами або ролером до 20 хв. Масаж гуаша проводиться на обличчі, тілі; кам'яними шарами масажуються долоні рук; ролером – обличчя, живіт, спину, руки, ноги. Масаж скребком (гуаша) здійснюється по масажних лініях – 10 хв, силу натискання можна регулювати. Масаж біологічно активних точок рук кам'яними шарами позитивно впливає на роботу внутрішніх органів, знімає стрес. Масаж ролером можна виконувати на обличчі, інших частин тіла 5–10 хвилин [1, с. 112, 115].

Стоун-терапія – лікування камінням, вплив на біологічно активні точки гарячих і холодних каменів. З дітьми можна проводити постукування каменем об камінь – глибокий вібраційний масаж, масаж / самомасаж гарячим і холодним камінням впливає на біологічно активні точки [1, с. 117, 119–120].

Отже, зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку є одним із важливих завдань роботи закладу дошкільної освіти через значне його погіршення. Допоможе в цьому широке застосування масажу / самомасажу у вигляді різних технологій: кінезотерапії, рефлексотерапії, су-джок терапії, літотерапії, стоун-терапії. Особливо ефективним у плані покращення здоров'я дошкільників буде поєднання між собою різних технологій.

Список використаних джерел

1. Діагностичні методики оцінювання стану здоров'я та сучасні технології здоров'язбереження дітей дошкільного віку: навчальний посібник / автори-укладачі Н. В. Лісневська, І. М. Скрипка. Суми : ФОП Цьома С. П., 2022. 274 с.

2. Lisnevskа N. Modern state of health of preschool children and ways of its preservation and strengthening in the conditions of preschool educational institution. *Educational Researcher*. 2018. V.II. P. 1148–1157.

3. Лісневська Н. В. Педагогічні умови створення здоров'язберігаючого середовища в дошкільному навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2016. 354 с.

Литвин Ольга Миколаївна,

канд. пед. наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

У наш час стрімкого розвитку наукових та виробничих галузей, зникнення традиційних та появи нових сучасних професій усі повинні бути готовими і до неминучих змін у суспільно-виробничих відносинах. У такій ситуації особливо важливим стає забезпечення якісного навчання. Передусім це стосується навчання майбутніх педагогів, у тому числі й учителів трудового навчання та технологій. Необхідно ретельно продумувати методику самого процесу навчання та наповнення його новим змістом.

У сучасних реаліях, коли освітній процес відбувається в умовах війни, він ускладнюється тим, що досить часто доводиться обмежуватися тільки формами і методами дистанційної освіти. Графічна підготовка належить до тих видів діяльності, які здійснювати дистанційно особливо складно з огляду на специфіку предмета. Для цього необхідні додаткові відеокамери, інтерактивні дошки, програмне забезпечення. Але в умовах сьогодення заклади освіти не завжди мають відповідне обладнання або доступ до нього. У такому випадку необхідно акцентувати увагу на питанні змісту підготовки майбутнього вчителя.

Зміст навчання фахівця будь-якої галузі залежить від змісту майбутніх видів його професійної діяльності. Для вчителя трудового навчання та технологій він регламентується Державним стандартом та навчальною програмою.

Наразі в закладах загальної середньої освіти викладання трудового навчання та технологій переживає перехідний період. Так, 6–9 класи навчаються за програмою «Трудове навчання. 5–9 класи» (затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804), а 5 класи вже перейшли на навчання за новими модульними програмами «Технології. 5–6 класи». Майбутнє за новими програмами, тож необхідний зміст графічної підготовки вчителя трудового навчання та технологій проаналізуємо саме за цими нормативними документами.

Модульні навчальні програми розроблені відповідно ідеї концепції «Нова українська школа» (2016 р.) [2] та відображають засадничі ідеї Державного стандарту базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30.09. 2020 р. № 898) [1]. На загальне обговорення було винесено чотири модульні програми. Кожна з них спрямована на реалізацію мети базової середньої освіти, яка передбачає розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії тощо [1].

Як зазначено в програмах, одним із завдань технологічної освітньої галузі є формування здатності до використання техніки і технологій для задоволення власних потреб. Виконання цього завдання неможливо здійснити без графічної підготовки. З метою виявлення змісту графічної підготовки вчителя трудового навчання та технологій проаналізуємо дві навчальні програми, у яких (із чотирьох рекомендованих до впровадження) найбільше представлена графічна складова, якій, на жаль, досить часто приділяють недостатньо уваги.

Так, відповідно до модульної навчальної програми «Технології. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Кільдеров Д. Е., Мачача Т. С., Юрженко В. В., Луп'як Д. М., рекомендовано Міністерством освіти і науки України, наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795) зазначено, що в 5 класі під час вивчення першого розділу «Традиційні і сучасні технології декоративно-ужиткового мистецтва або інших напрямів діяльності» у здобувачів освіти мають бути сформовані такі графічні знання: елементи графічної грамотності;

креслярські інструменти, приладдя і матеріали; масштаб. Водночас, вивчаючи цей матеріал, учні повинні навчитися визначати розмірні характеристики виробу за допомогою креслярських інструментів; раціонально розмічати деталі виробу на матеріалі, зокрема за допомогою шаблонів, викрійок та креслярських інструментів; розробляти й оцінювати ескізний малюнок.

У 6 класі, при вивченні цього розділу технологій, в учнів формуються знання про ескіз та технічний малюнок. Вони закріплюють уміння з визначення параметрів виробу за допомогою креслярських інструментів; навчаються будувати кресленик або створювати шаблон за потреби; виконувати технічний малюнок або ескіз деталей моделі виробу.

У модульній навчальній програмі «Технології. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Терещук А. І., Абрамова О. В., Гащак В. М., Павич Н. М., рекомендовано Міністерством освіти і науки України, наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795) зазначено, що в 5 класі в процесі вивчення першого модулю «Основи дизайну та конструювання» та другого – «Основи технологій та конструктивних матеріалів» в учнів формуються такі знання: графічні зображення у проектуванні виробів; визначення та опис габаритних розмірів; правила побудови зображень на одну площину проєкцій; ескіз, правила його побудови за технічним описом. Ці знання дають можливість здобувачам освіти оволодіти вміннями виконання ескізних малюнків декількох альтернативних варіантів виробу в цілому; розроблення ескізу виробу; створення зображень плоских предметів за потреби із використанням комп'ютерних графічних редакторів; використання масштабу збільшення або зменшення за потреби.

У 6 класі відповідно до цієї програми в процесі вивчення предмета учні засвоюють уже більш розширені знання: графічне зображення виробу за описом; технічний рисунок, кресленик, ескіз; деталь, конструктивний елемент; габаритний розмір; проєціювання на одну, дві площини проєкцій; створення моделі виробу за допомогою програмних засобів. Вивчення цих питань допомагає учням сформуванню вміння щодо створення графічного зображення (кресленика) виробу за технічним описом та малюнком (замальовкою); використання комп'ютерних графічних редакторів, для створення зображень.

Вивчаючи зміст графічної підготовки вчителя, необхідно не просто враховувати питання, представлені в наведеному аналізі навчальних програм. Треба дивитись на них більш глибоко. Скажімо, коли ми говоримо про виконання графічного зображення (кресленика) виробу, то це не означає тільки володіння знаннями та вміннями про те, які це можуть бути зображення та правила й послідовність їх виконання. Треба враховувати, що в проєктованого виробу форма деталей та окремих їх елементів, форма елементів оздоблення може бути досить складною, наприклад, з плавно спряженими лініями або містити лекальні криві чи їх частини. Також при розробленні елементів оздоблення досить часто застосовуються геометричні побудови, такі як поділ прямої, кута чи кола на рівні частини тощо.

Аналіз програм виявив тільки частину знань та вмінь, які є основою графічної підготовки до професійної діяльності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій. Наразі представлено аналіз тільки двох навчальних програм з технологій для 5–6 класів, названо питання, які обов'язково мають вивчати студенти технологічної освіти. До них має додатися ще матеріал, який засвоюють учні в 7–9 класах на технологіях за цими програмами та в 5–9 за іншими двома програмами. Необхідно не забувати ще і те, що 6–7 класи ще навчаються за старою програмою, яка теж діє, і її зміст впливає на зміст графічної підготовки майбутніх учителів. Для більш широкого опису змісту графічної підготовки вчителя трудового навчання та технологій потрібен більш глибокий аналіз змісту його фахової діяльності.

Отже, визначення змісту, форм і методів організації графічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій у сучасних реаліях має бути обумовлено змістом та умовами викладання здобувачам загальної середньої освіти цього предмета.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>.
2. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.

Литвинов Андрій Сергійович,
канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Успішність формування математичної компетентності, зокрема її логічного складника, та, взагалі, підвищення якості математичної освіти в початковій школі залежить від обраної освітньої технології, ступеня її адекватності ситуації та контингенту учнів. Вибір освітньої технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнем на уроці.

Найбільш ефективними інноваційними технологіями формування предметної математичної компетентності молодшого школяра А. Леонтьєва вважає технології: особистісно орієнтованого навчання, формування творчої особистості, навчання як дослідження, проблемного навчання, розвитку критичного мислення, інтерактивного навчання; інформаційні технології навчання; ігрові технології навчання [3, с. 30].

Починаючи з першого класу систематично і послідовно проводиться робота щодо навчання учнів розв'язання сюжетних задач – від простих задач на знайомі дітям життєві ситуації до складних та ускладнених, що вимагають виконання самостійного аналізу та синтезу, та задач із логічним навантаженням. Методом навчання є особливі системи взаємопов'язаних навчальних задач, які побудовані із застосуванням сюжетних задач різноманітних математичних структур, що пропонуються у чинних підручниках математики для початкової школи.

Для навчання молодших школярів розв'язування сюжетних задач застосовують частково-пошуковий метод (евристична бесіда), який передбачає самостійний пошук учнів способу розв'язання задачі завдяки власним відповідям на запитання, які вчитель заздалегідь готує. Для засвоєння учнями змісту задачі О. Голюк радить учителеві застосовувати певні вказівки («Прочитай...», «Розкажи...», «Що відомо...?», «Що показує...?» тощо), які сприяють формуванню в учнів навичок самостійної праці над задачею та розвитку логічного складника математичної компетентності [2, с. 116].

Ефективним засобом розвитку логічного складника математичної компетентності молодших школярів на уроках математики А. Зак вважає «задачі з логічним навантаженням, які у залежності від типу уроку пропонують учням на різних етапах уроку: на початку уроку – усна лічба, «хвилинки-веселинки», хвилинка ерудита; під час закріплення матеріалу – «розумова гімнастика»; наприкінці уроку – задачі з логічним навантаженням геометричного змісту» [2, с. 116]. Наприклад, при розв'язанні завдань геометричного змісту з логічним навантаженням дуже придатними, на думку Н. Мацюняк, є «схеми, опори, пам'ятки для визначення довжини об'єктів, зображенні геометричних фігур, поділу геометричних фігур на частини – молодші школярі скоріше розуміють та вирішують завдання, у них розвивається логічне мислення, просторова уява та конструктивні вміння і навички» [4, с. 38].

Організація роботи на уроках математики з використанням задач з логічним навантаженням підвищує інтерес молодших школярів до математики, вчить їх логічного мислення і сприяє розвитку інтелекту, уваги, пам'яті, формуванню в учнів логічного складника математичної компетентності.

Концепція «Нова українська школа» обумовила пошук нових методів навчання учнів початкових класів, однією з яких є методична система «Щоденні 3» (Daily 3). Педагогічна технологія «Щоденні 3», засновниками якої є Г. Боші та Д. Мозер, застосовується для формування в учнів початкової школи математичної компетентності та її логічного складника. Суть використання методики на уроках математики полягає в діяльності, виконуючи яку діти навчаються бути самостійними. При цьому вчитель на уроці успішно реалізовує як групову, так й індивідуальну форми роботи [1].

Активізації діяльності учнів на уроках математики в початкових класах сприяє використання математичної гри та ігор з логічним навантаженням, що проводяться систематично та цілеспрямовано на кожному уроці, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово

ускладнюючи й урізноманітнюючи їх по мірі накопичення в молодших школярів математичних знань, вироблення умінь і навичок, розвитку логічного мислення, виховання кмітливості, самостійності – інтелектуальних якостей, які характеризують логіко-математично компетентну (відповідно віку) і творчу особистість.

Сучасний урок математики в початковій школі в контексті компетентнісного підходу змінює завдання оцінювальної діяльності як учителя, так й учнів – виникає потреба розвитку самооцінної діяльності учнів, яка передбачає побудову та аналіз відповідної математичної та логічної розумової діяльності особистості молодшого школяра.

Таким чином, застосування інноваційних технологій на уроках математики в початковій школі дозволяє забезпечити глибину вивчення матеріалу: молодші школярі опановують усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання), до того ж змінюється й роль учнів – вони стають активними, приймають важливі рішення.

Отже, результати навчальної діяльності учнів на всіх етапах математичної освіти не можуть обмежуватися знаннями, уміннями, навичками – метою вивчення математики в початкових класах повинні бути сформовані як цілісне особистісне утворення логічний, обчислювальний, інформаційно-графічний та геометричний складники математичної компетентності. Розвивати в особистості молодшого школяра логічне, критичне, математичне мислення, формувати її математичну компетентність, виховувати творчу особистість, здатну застосовувати отримані математичні знання в реальних життєвих ситуаціях – ось завдання сучасного вчителя початкової школи.

Список використаних джерел

1. Степура І. Особливості впровадження педагогічної технології НУШ «Щоденні 3» в практику освітньої діяльності. URL: <https://cutt.ly/b5Eyls4> (дата звернення: 17.04.2023).
2. Голюк О. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів: колективна монографія. Рига: Baltija Publishing, 2019. С. 116–132.
3. Леонтєва А. Логічне мислення – запорука успіху дитини. Психолого-педагогічні умови розвитку логічного мислення: збірник матеріалів щодо розвитку логічного мислення на уроках математики. Кривий Ріг: Криворіжжя, 2014. 61 с.
4. Мацюняк Н. Завдання з логічним навантаженням для уроків математики. *Розкажіть онуку*. 2011. № 1. С. 38–39.

Луценко Григорій Васильович,

*д-р пед. наук, професор кафедри педагогіки, психології,
соціальної роботи та менеджменту, проректор з науково-педагогічної роботи
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕННЯ ПРО ПРЕДМЕТ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА» В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Збереження й підтримка здоров'я широких верств населення, зокрема молодого покоління, є однією з фундаментальних цінностей і конкретної людини, і держави та суспільства загалом. Сучасний етап розвитку людства, на думку В. Казначєєва [1], повинен стати періодом Homo valiens («людини здорової»). Між тим до теперішнього часу зберігаються стійкі тенденції зниження рівня здоров'я сучасної молоді, зокрема й такого його надзвичайно важливого складника, як соціальне здоров'я.

Україна належить до держав, які у своїй політиці декларують здоров'я як найвищу цінність людини. Відповідно до Конвенції ООН про права дитини, Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Конституції України прийнято значну кількість законів, нормативно-правових документів, які визначають здоров'язбережувальну стратегію держави в системі освіти.

Здоров'язбережувальна компетентність є ключовою в Новій українській школі й передбачає здатність особи до свідомого й відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих, до запобігання ризикам для здоров'я та життя, до використання засобів і ресурсів для зміцнення та покращення здоров'я [3]. Для формування здоров'язбережувальних навичок, умінь та компетенцій учнів початкових класів необхідно створити відповідні психолого-педагогічні умови,

які сприятимуть розвитку фізичних, психічних та соціальних аспектів здоров'я учнів через різноманітні види навчальної та позашкільної діяльності. До таких умов належать: освітнє середовище, яке сприяє засвоєнню знань про здоровий спосіб життя; освіта в галузі здоров'я та безпеки, яка формує в дітей позитивне ставлення до свого здоров'я та вміння його зберегти; фізична культура та рухова активність, яка розвиває фізичні якості та здатності дитини; здорове харчування, яке задовольняє потреби організму в поживних речовинах; медична та психологічна служби, які надають професійну допомогу в разі потреби; педагоги, які є прикладом для наслідування та партнерами для спілкування; сім'я та громада, які підтримують і заохочують дитину до здорового способу життя.

Все вищепредставлене сформувало мету нашого дослідження – особливості формування уявлення про предмет «Фізична культура» в учнів початкової школи.

Рухова активність – один з головних чинників, які визначають рівень фізичного здоров'я молоді. Достатній рівень рухової активності студентів є основою належного розвитку організму. Недостатня рухова активність негативно впливає на більшість функцій організму і є чинником виникнення й розвитку захворювань [2].

У дослідженні взяли участь школярі ЗОШ I–III ступенів № 3 м. Глухова Сумської області в період 2021–2023 років. Для педагогічного експерименту ми взяли учнів 1-А, 1-Б та 5-А і 5-Б класів. Усього до опитування було залучено 53 учні. Зауважимо, що на період проведення експерименту учні 5-х класів були у 3-х та 4-х класах відповідно. Дослідження проведено з дотриманням основних біоетичних положень Конвенції Ради Європи. Було розроблено Google анкету з трьома простими запитаннями, на які діти разом з батьками мали змогу дати відповідь. За результатами проведеного педагогічного анкетування ми отримано такі результати: більшість учнів позитивно ставиться до уроку фізичного виховання, але ті учні, які наразі відвідують школу лише онлайн (45 % від загальної кількості опитуваних), не розуміють, як можна рухатися за допомогою гаджету; 55 % опитуваних школярів – ті, що перші два класи, незважаючи на перепони пандемії, мали змогу відвідувати школу, говорять, що уроки фізичної культури були найкращими, їм вони подобались, вони багато рухались, грали в рухливі ігри із однолітками; серед опитаних виокремлюються діти, які на сьогоднішній день проводять багато часу за гаджетами, де завантажені онлайн-ігри, і після уроків, їм просто нецікаво гратись, рухатись на вулиці чи вдома з іграшками (17 % таких відповідей, зауважимо, стосувались дітей, які, як ми встановили, самостійно виходять на уроки, без когось із дорослих).

З огляду на все це ми дійшли висновку, який має опосередковано рекомендаційний характер передусім для батьків.

Онлайн-навчання і фізична активність дітей пов'язані між собою, адже фізична активність сприяє покращенню здоров'я, розвитку, навчання та соціалізації дітей [4]. Під час онлайн-навчання діти проводять багато часу за комп'ютером, що може негативно впливати на їхній фізичний стан, поставу, зір, психологічний настрій. Тому важливо забезпечити дитині достатню фізичну активність протягом дня. Для цього можна скористатися такими порадами: насамперед потрібно створити розпорядок дня, який передбачає регулярні перерви між уроками для розминки, рухливих ігор, прогулянок на свіжому повітрі; залучати дитину до різноманітних видів фізичної активності за її інтересами та здібностями (бадмінтон, вейбол, футбол, велоспорт тощо) і, найголовніше, спонукати до самостійного виконання фізичних вправ, обов'язково оцінюючи її старання та результати.

Список використаних джерел

1. Бабич В. І. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2006. 321 с.
2. Денисенко Н. Г., Северина Л. Е., Табак Н. В. Модель формування готовності учителів фізичної культури нового покоління для потреб нової української школи. *Young Scientis*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 25–29.
3. Форми і методи формування здоров'язбережувальної компетентності. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/74/part_2/4.pdf.
4. Як допомогти дитині вчитися дистанційно: поради батькам. URL: <https://childdevelop.com.ua/articles/edu/9920/>

Луценко Олена Іванівна,
канд. біол. наук, доцент, в.о. завідувача кафедри теорії і методики
викладання природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ВИЗНАЧЕННЯ УМОВ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

Нині збереження здоров'я як населення країни, так і студентів стало всеукраїнською проблемою. Незважаючи на упереджену думку, що студенти є найбільш здоровою групою населення, у віці 16–19 років реєструється найвища захворюваність. За даними Міністерства охорони здоров'я 60 % студентів у нашій країні мають різні захворювання, і лише 14 % випускників шкіл вважаються абсолютно здоровими.

Сьогодні до університетів приходять значно більше людей з обмеженими можливостями та інвалідів. Однією з причин негативного впливу на здоров'я є відсутність руху, можливостей для підлітків регулярно займатися фізичною культурою та спортом у школі, а потім у закладі вищої освіти. Недостатнє число спортивних об'єктів і великі витрати на фізичне виховання і спортивні послуги зробили фізкультурно-спортивні заклади недоступними для підлітків.

Віртуальна реальність інтернету стала частиною життя деяких студентів. Це супроводжується їх пасивністю в реальному житті, що також розглядається як сьогоденний негативний соціальний фактор. Цей набір сучасних негативних соціальних явищ характерний для середовища молоді навіть найпрестижніших вищих навчальних закладів країни.

Розвиток фізичного виховання та спорту в університеті з відповідними засобами та обладнанням є важливим ресурсом залучення випускників до закладів освіти, створення іміджу університету, розвитку спорту в регіоні.

Тому ми вважаємо, що окреслена тема дослідження є актуальною на сьогоднішній день. Метою нашого дослідження було встановити умови формування мотивації до рухової активності серед студентів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

В анкетуванні взяли участь студенти чотирьох факультетів у кількості 78 осіб. Було зіпсовано 7 анкет.

51 % респондентів проживають у гуртожитку, 40 % живуть удома, а 9 % знімають квартиру. Більшість студентів першого курсу суб'єктивно оцінює стан свого здоров'я як добрий – 67%, решта вважають своє здоров'я нормальним. Серед студентів другого курсу картина протилежна: 33 % вважають своє здоров'я добрим, решта – нормальним. 14 % третьокурсників оцінили своє здоров'я як погане, 57 % як нормальне і 29 % як добре. На четвертому курсі по 32 % припадає на відповіді «нормальне» і «хороше» і 36 % оцінюють стан свого здоров'я як відмінний.

Рис. 1. Суб'єктивна оцінка студентами стану свого здоров'я

На запитання «Чи маєте Ви шкідливі звички?» негативно відповіли 33 % першокурсників, 67 % другокурсників, 57 % третьокурсників, 53 % четвертокурсників. Решта відповіли «так, курю / випиваю». На наш погляд, зростання негативних відповідей серед першого курсу пов'язано з тим, що студенти починають усвідомлювати важливість здорового способу життя, більше дізнаються про значення відмови від шкідливих звичок.

Наступним було запитання про харчування. Була можливість вибору декількох варіантів відповіді (або жодного). Повноцінним своє харчування назвали 34 % респондентів, збалансованим – 19 %. Регулярно харчуються 32 %; 47% вважають, що харчуються раціонально.

У запитанні про джерела і ступені інформованості про вплив фізичної культури (ФК) на організм людини, який також передбачав можливість кількома варіантами відповіді, 67 % студентів-першокурсників вказали, що ознайомлені про вплив ФК на організм людини зі спеціалізованої літератури, 17 % – від викладачів. Це пов'язано насамперед з недостатнім висвітленням питань фізичного виховання в університеті. Ті, хто цікавиться, змушені шукати інформацію в додатковій літературі. Усі студенти другого курсу вказали, що викладачі інформують їх про значущість ФК, 11 % також вказали на відомості зі спеціалізованої літератури. На третьому курсі 86 % вказали на інформацію від викладачів, а 29 % ознайомлені з літературою. На четвертому курсі 74 % обізнані про важливість ФК для людини від викладачів, а 24 % зі спеціалізованої літератури. Також були вказані інші джерела, зокрема телебачення, періодична преса і особистий досвід респондентів.

21 % опитаних відзначили, що їх повністю задовольняють заняття ФК у ЗВО, проте переважна більшість – 64 % – вони задовольняють тільки частково.

Регулярно займаються ФК у вільний час 17 % першокурсників, 22 % другокурсників, 29 % студентів третього курсу, 26 % четвертого. Самостійно займаються 33 % студентів першого курсу, 44 % другого, 43 % третього, 42 % четвертого. 33 % першокурсників не бачать для себе необхідності в заняттях, а також 17 % студентів третього курсу і 11 % четвертокурсників. Решта не займається із суб'єктивних причин, усвідомлюючи, однак, значення занять. Такі результати підтверджують незадоволеність студентів заняттями у ЗВО: більшість вважає за краще займатися самостійно або додатково.

Респонденти, що не займаються ФК систематично, серед причин, що перешкоджають цьому, переважно відзначили брак коштів і матеріально-технічного забезпечення, втому, небажання займатися (по 23 %). На запитання «Яким додатковим заняттям оздоровчої спрямованості Ви надаєте перевагу?» (запитання також припускало можливість кількох варіантів відповіді) переважна більшість дівчат відповіла, що вважають за краще нетрадиційні види занять ФК (63 %). Молоді люди вважають за краще спортивні ігри (54 %).

Результати із цього питання узгоджуються з питаннями про задоволеність заняттями у ВНЗ і причинами відмови від додаткових занять. Дівчата вважають за краще заняття нетрадиційними видами ФК, які не включені до програми ЗВО і вимагають значних фінансових вкладень, які студентки не можуть собі дозволити. Молоді люди вважають за краще спортивні ігри, і, хоча вони включені до програми, але безкоштовних секцій немає.

Домінантною мотивацією в заняттях ФК дівчата назвали бажання поліпшити фігуру, поставу, схуднути (47 %); з другорядних мотивацій провідне місце посідає бажання зміцнити здоров'я (також 47 %). У молодих людей доміантною також є мотивація поліпшення фігури, нарощування м'язової маси (36 %). З другорядних провідною мотивацією виявився руховий голод і бажання порухатися (54 %). Слід зауважити, що другорядних мотивацій пропонувалося відзначити дві.

Рис. 2. Домінантні мотивації в дівчат

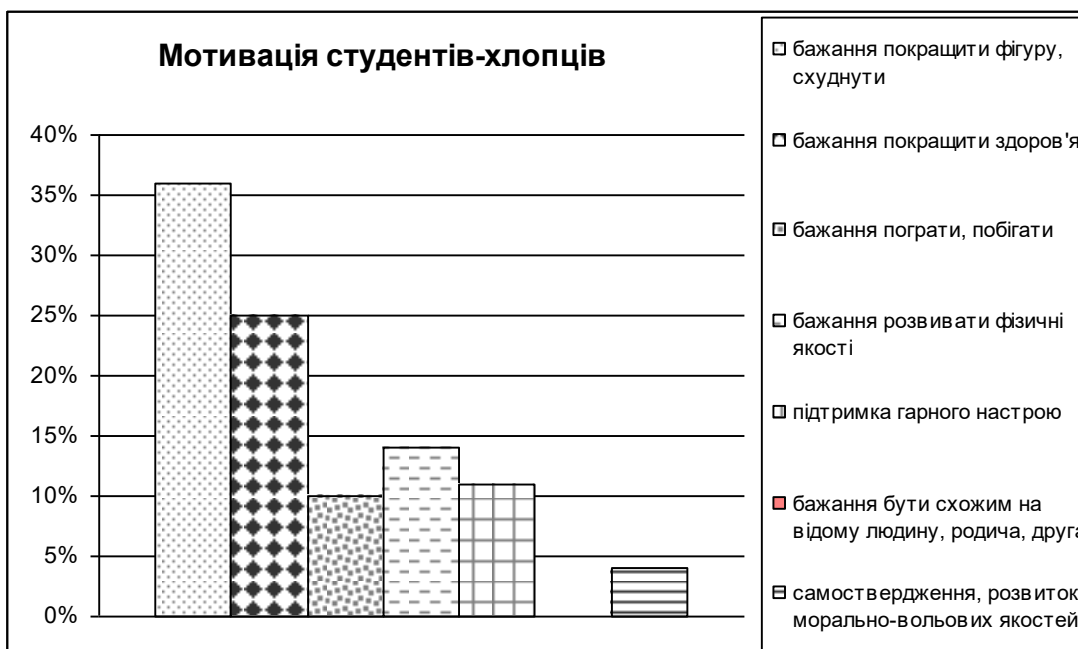

Рис. 3. Домінантні мотивації в юнаків

На запитання про ставлення до позаурочної форми заняття переважна більшість студентів відповіла «позитивно» (67 %) і «скоріше позитивно» (27 %), що свідчить про бажання студентів розширювати свій руховий досвід за допомогою нових, нестандартних форм занять фізичним вихованням. Студентів, що ставляться до походів негативно, не виявилось зовсім.

На підставі вивчення та опрацювання досліджень інших авторів і за результатами нашого дослідження виявлено, що мотиваційна зацікавленість студентів різних ЗВО неспортивних спеціалізацій у заняттях фізичною культурою перебуває на надзвичайно низькому рівні. Це безпосередньо позначається на здоров'ї і працездатності. Проте багато студентів займається фізичним вихованням поза ЗВО, інші хотіли б займатися, але не мають такої можливості, що свідчить про незадовільну організацію фізкультурної роботи у ЗВО, яка не відповідає інтересам і потребам студентської молоді, а отже, не здатна підтримувати мотиваційну зацікавленість.

Вивчивши переваги і побажання студентів, ми зробили висновок про необхідність унесення змін в організацію занять з фізичної культури з метою підвищення мотивації до них.

Варто зазначити, що мотиваційна спрямованість й інтереси у сфері фізичної культури і спорту у юнаків і дівчат різняться. У зв'язку із цим слід займатися з ними окремо, як це передбачено на заняттях у старших класах. Для них потрібно передбачити не лише різні нормативи, а й різну спрямованість занять, а тому вибір тематики не обмежений певним обраним видом спорту через відсутність суворої спортивної спрямованості спеціалізації, можливий також добір видів за інтересами, варіювання форм, засобів і методів організації занять. Респонденти показали велику зацікавленість у таких формах організації занять, як туристичні походи і зльоти. Вони комплексно впливають на організм, сприяють розвитку фізичних, психічних і морально-вольових якостей, витривалості, взаємовиручки; впливають на естетичну сферу студента, формують уявлення про прекрасне, сприяють прищеплюванню цінностей здорового способу життя. У зв'язку із цим походи є прекрасною альтернативою звичайним заняттям фізичним вихованням і стимулюють інтерес до фізичної культури й активного способу життя.

Список використаних джерел

1. Анікеєв Д. М. Аналіз способу життя сучасної студентської молоді *Молода спортивна наука України: збірник наукових праць з фізичної культури та спорту*. 2010. Т. 2. С. 10–14.
2. Журавель О. О. Проблема формування вмінь і навичок фізичного самовдосконалення студентів в сучасних умовах функціонування системи вищої освіти *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 3. С. 57–60.
3. Ahn S., Fedewa AL. A meta-analysis of the relationship between children's physical activity and mental health. *Journal of Pediatric Psychology*. 2011. 36 (4). P. 385–394.
4. Amis JM, Wright PM, Dyson B., Vardaman JM, Ferry H. Implementing Childhood Obesity Policy in a New Educational Environment: The Cases of Mississippi and Tennessee. *American Journal of Public Health*. 2012. 102 (7). P. 1406–1413.

Марєєва Тетяна Вікторівна,

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології,
докторант Глухівського НПУ ім. О. Довженка

МОДЕЛІ НАДАННЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Тенденція до зростання кількості дітей дошкільного віку, що мають порушення мовлення різного генезу, спонукає науковців та практиків до пошуку оптимальних моделей розвитку, виховання та навчання, а також надання належної логопедичної допомоги молодому поколінню в закладах дошкільної освіти різного типу.

Публікація має за мету проаналізувати та описати систему закладів освіти, у яких надається логопедична допомога дітям дошкільного віку з порушеннями мовлення та моделі її надання в умовах закладів дошкільної освіти.

Під час підготовки публікації було використано методи аналізу, синтезу, узагальнення та опису інформації з педагогічної літератури й нормативно-правової бази, що регулює діяльність закладів дошкільної освіти для дітей з порушеннями мовлення.

Система логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з порушеннями мовлення в Україні є досить широкою й не обмежується конкретно визначеними установами та закладами. Провідною її метою є забезпечення продуктивного й результативного процесів розвитку, виховання та навчання дітей з порушеннями мовлення, а також попередження мовленнєвих труднощів та шкільної неуспішності.

У нашій країні функціонує широка мережа закладів освіти, де дитина дошкільного віку з порушеннями мовлення може отримати кваліфіковану логопедичну допомогу:

- заклади дошкільної освіти компенсального типу для дітей з тяжкими порушеннями мовлення;
- групи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення в закладах дошкільної освіти комбінованого типу;

- заклади дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання (інклюзивні групи для дітей з тяжкими порушеннями мовлення);
- логопедичні пункти, організовані на базі ЗДО;
- інклюзивно-ресурсні центри;
- центри раннього розвитку дитини;
- приватні заклади освіти [6, с. 209–210].

Нині пошук ефективних методів і форм логопедичної допомоги дошкільникам продовжується, що напряму пов'язано з провідними тенденціями модернізації цілісної системи загальної освіти та її базової – дошкільної – ланки. Забезпечення доступності і якості дошкільної освіти є пріоритетним завданням і дає новий поштовх для діяльності науковців, фахівців у галузі управління освітою та практиків ЗДО.

На сьогодні в системі логопедичної роботи з дошкільниками існують дві моделі.

Відповідно до першої – традиційної – для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку створюються спеціальні (корекційні) ЗДО – компенсуючого або комбінованого типу.

Друга модель передбачає надання індивідуалізованої допомоги дітям з порушеннями в розвитку мовлення в освітніх закладах без виокремлення їх в особливі групи.

Обидві моделі довели правомірність і доцільність свого існування й високу результативність роботи з дошкільниками.

Корекція тяжких порушень мовлення (загальне недорозвинення мовлення; фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення в дітей з дизартрією, ринолалією; заїкання) найбільш ефективно здійснюється *в спеціальних (корекційних) ЗДО (групах) компенсуючого та комбінованого типу*, де забезпечується можливість організації диференційованого (з урахуванням рівня мовленнєвого розвитку й віку дітей) логопедичного впливу [3]. У таких ЗДО (групах) дітям надається постійна логопедична допомога з боку вчителя-логопеда, усі заняття вихователів групи, музичного керівника та методиста з фізичної культури погоджуються з ним та, окрім освітньої, розвивальної та виховної складових, передбачають ще й корекційну. У групах для дітей з порушеннями мовлення кількість корекційних (логопедичних) занять для кожної дитини може варіювати і становити від 1 до 3 занять на день. Крім того, учитель-логопед щодня зранку в закріпленій за ним групі проводить «логопедичні п'ятихвилинки» – фронтальні мінізаняття, на яких діти виконують вправи артикуляційної, дихальної, пальчикової гімнастики, що дозволяє здійснити своєрідну підготовку дошкільників до подальших занять та активностей, передбачених у режимі дня логопедичної групи. У свою чергу, вихователі групи для дітей з порушеннями мовлення обов'язково у другу половину дня проводять «логопедичну годину», під час якої виконують чітко визначені завдань з тими дітьми, чий прізвища вчитель-логопед вказав у книзі (журналі) взаємозв'язку між учителем-логопедом і вихователями групи [5, с. 115], а також опрацьовують завдання з індивідуальних зошитів тих дітей, з якими він займався вранці.

Водночас, незважаючи на достатньо широку розповсюдженість цієї форми, далеко не всі дошкільники, що потребують логопедичної допомоги отримують її. Значна кількість дітей із нерізко вираженими порушеннями в мовленнєвому розвитку відвідує ЗДО / групи загальнорозвивального типу або виховуються в умовах сім'ї. Неможливість отримання необхідної й адекватної допомоги призводить до того, що в період початкового навчання в школі вони відчувають специфічні (і часто доволі серйозні) труднощі як в оволодінні основами грамоти, так і в засвоєнні освітньої програми початкової школи в цілому, потрапляючи у розряд «невстигаючих» учнів, нерідко саме внаслідок порушень мовленнєвого розвитку. Для такої категорії дітей актуальною є *логопедична допомога, що надається дошкільними логопедичними пунктами або в умовах інклюзивної групи ЗДО*.

Логопедичний пункт, як правило, організується в ЗДО компенсуючого типу для дітей, що не відвідують цей ЗДО, однак потребують допомоги вчителя-логопеда. Крім того, логопункт може бути створеним і в ЗДО комбінованого або загальнорозвивального типу для дітей, що відвідують загальнорозвивальні групи в цьому ЗДО, а також тих, що не відвідують ЗДО взагалі; також логопедичний пункт організується на базі інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ). На відміну від ЗДО / групи для дітей з порушеннями мовлення, на логопункт при ЗДО зараховують переважно дітей із нетяжкими порушеннями мовлення (вади вимови окремих звуків, ФФНМ);

іноді у силу низки факторів, як от віддаленість від місця проживання дитини ЗДО зі спеціальними логопедичними групами, недостатня кількість місць у них), діти зі складними або коморбідними порушеннями мовлення можуть також відвідувати дошкільні логопедичні пункти.

Інклюзивна група створюється у ЗДО загальнорозвивального типу на запит батьків дітей з особливими освітніми потребами (ООП) [1; 4]. Оскільки порушення мовлення є варіантом ООП дитини-дошкільника, то до інклюзивних груп правомірно зараховують дітей з функціональними мовленнєвими труднощами, що потребують II-V рівнів підтримки [2]. Актуальний та необхідний для дитини рівень підтримки встановлюють фахівці ІРЦ, які на підставі комплексного обстеження дитини та встановленого висновку (діагнозу) рекомендують батькам дошкільника звернутися до керівництва ЗДО з проханням щодо створення для їхньої дитини інклюзивної групи [4]. Логопедична допомога в такому випадку може надаватися дітям як стаціонарно в тому ЗДО, інклюзивну групу якого відвідує дитина, так і, у випадку відсутності такого фахівця, вчителем-логопедом ІРЦ. Водночас вихованці інклюзивних груп перебувають під пильним наглядом команди психолого-педагогічного супроводу, до якої належать директор, методист, вихователі, асистент вихователя, психолог ЗДО, а також залучені фахівці – учитель-логопед, учитель-дефектолог, якщо їхні посади не введені в штатний розпис ЗДО, медичні працівники. Для дітей з порушеннями мовлення, що відвідують інклюзивну групу, складається індивідуальна програма розвитку, яка реалізується як вихователями групи й асистентом вихователя, так й іншими педагогічними працівниками ЗДО, а також залученими професіоналами [1].

У випадку, якщо в ЗДО загальнорозвивального типу не організується інклюзивна група, оскільки дитина потребує I рівня підтримки (нескладні порушення мовлення), логопедична допомога надається вихованцю педагогами дошкільної установи. Відтак, вихователь групи, яку відвідує такий дошкільник, проводить з ним додатково індивідуальні заняття, спрямовані на подолання його мовленнєвого дефекту. У разі потреби педагог може консультуватися з учителями-логопедами із ЗДО компенсуючого або комбінованого типу, логопункту чи ІРЦ щодо організації ефективного логопедичного впливу на дитину доступними для нього методами, прийомами і засобами.

Таким чином, в Україні нині існує мережа закладів освіти, у яких надається логопедична допомога дітям з порушеннями мовлення. Модель її надання (логопедом у ЗДО компенсуючого / комбінованого типу в спеціальних групах для дітей з порушеннями мовлення, на дошкільних логопедичних пунктах, що організують на базі різних типів ЗДО, в умовах інклюзивної групи; вихователем індивідуально в групі ЗДО загальнорозвивального типу) залежить від типу мовленнєвого порушення дошкільника, а також від можливостей самого ЗДО щодо організації логопедичного впливу і підтримки як дитини, так і вихователів, що займатимуться з нею.

Список використаних джерел

1. Інклюзія в ЗДО / упорядник Л. А. Швайка. Харків: Видавнича група «Основа», 2019. 144 с. (Серія «Заклад дошкільної освіти. Керівнику»).
2. Методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку / укл. Прохоренко Л. І. та ін.; Мін. освіти і науки України, НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка. Київ, 2022. URL: <https://docs.google.com/document/d/1I23PYLXoCo8feG12EgnF60Kwa23aC3wE/edit> (дата звернення: 25.04.2023).
3. Про затвердження Порядку комплектування дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу: наказ МОН, МОЗ від 27.03.2006 № 240/165. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-06#Text> (дата звернення: 25.04.2023).
4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти : Постанова КМУ № 530 від 10.04.2019 (зі змінами згідно з Постановою КМУ № 483 від 26.04.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.04.2023).
5. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 239 с. (Серія «Професійний довідник»).

6. Спеціальна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Мартинчук, І. М. Маруненко, К. В. Луцько та ін. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с.

Маринченко Євгеній Олегович,
*д-р філософії, ст. викладач кафедри професійної освіти та
технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Професійна освіта є важливою складовою освітньої системи України, метою якої є підготовка кваліфікованих фахівців.

Дослідженню формування професійної компетентності фахівців присвячені наукові роботи цілої низки вчених: Самарук, Окуловський, Тараненко, Аніщенко, Бучинська, Ящук, Ковальчук, Глузман, Луговий, Козакова, Козловський тощо.

Науковці займалися дослідженням проблеми професійної компетентності, яку трактували як здатність до найефективнішого застосування знань, а також порівнювали із закордонними тлумаченнями, виокремлювали ключову, професійну, життєву, соціальну компетентності особистості.

Глузман виокремлює та узагальнює основні ідеї компетентнісного підходу, визначає його операціональну, діяльнісно-технологічну, виховну, діагностичну функції в освіті [1].

Ковальчук пропонує тлумачити компетентність як «встановлений формальними кваліфікаційними вимогами, сформований суспільною практикою обсяг знань і вмінь, необхідний для успішного виконання суб'єктом суспільно- значимих задач» [2].

Проаналізувавши дефініції, представлені в розвідках учених, розуміємо поняття «компетентність» як готовність майбутнього педагога професійного навчання до розв'язання задач у професійній галузі.

Сучасний розвиток цифровізації суспільства вимагає якісно нових вимог до майбутнього педагога професійного навчання. Для того щоб він міг конкурувати на ринку праці, необхідно оволодівати професійними компетентностями використання інформаційних технологій. Варто звернути увагу на те, що розвиток сільськогосподарського виробництва спрямований на автоматизацію виробничих процесів, підвищення продуктивності сільськогосподарської техніки з урахуванням його екологічних показників [1].

Крім цього, під час обслуговування різних модифікацій тракторів та автомобілів неможливо обійтись без засобів комп'ютерного діагностування та обслуговування, в основу яких покладено використання програмного забезпечення. Саме тому використання інформаційних технологій в освітньому процесі під час підготовки майбутніх педагогів професійного навчання є передумовою формування високої професійної компетентності [2].

Дослідженням цифрових технологій та їх використання в освітньому процесі займалися, Семеніхіна, Юрченко, Сбруєва, Кузьмінський, Кучай, Біда та ін.

Дементієвська та Морзе провели аналіз телекомунікаційного навчального проекту, за допомогою якого «відбувається спільна навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність учнів-партнерів, організована на основі комп'ютерної телекомунікації, яка має єдину мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на досягнення спільного результату».

Кармазіна та Коношевський запропонували два основні напрями використання ІТ. Мета першого – забезпечити загальну комп'ютерну грамотність, у цьому випадку комп'ютер є об'єктом вивчення, другого – використати комп'ютер у ролі засобу, що підвищує ефективність навчання.

Хазен визначає фактори, які є найважливішими для сприяння та використання інноваційних технологій в освіті інженерів. Зокрема, необхідно розробити такі нові матеріали, які б демонстрували очевидну перевагу перед наявними, відповідали вимогам сучасної педагогіки, були помірно складними та простими у використанні [1].

Отже, можемо зробити висновок, що цифрові технології охоплюють формування професійних компетентностей майбутніх педагогів професійного навчання, а сфера їх

застосування є досить широкою.

Список використаних джерел

1. Ihnatenko H., Marynchenko I., Ihnatenko O., Marynchenko E., Zinchenko A. ICT as a tool to form the readiness of future teachers to work with left-handed education applicants. *SHS Web of Conferences*. ICHTML, 2021. P. 1–6. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110403013>
2. Kovalchuk V., Prylepa I., Chubrei O., Marynchenko I., Opanasenko V., Marynchenko Y. Development of Emotional Intelligence of Future Teachers of Professional Training. *International Journal of Early Childhood Special Education*. 2022. Vol. 14. № 1.

Маринченко Інна Віталіївна,

*канд. пед. наук, доцент кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ

Входження України в європейське співтовариство відкриває нові можливості для здійснення суспільних та соціально-економічних перетворень у державі з метою виходу її на провідні позиції у світі. За цих умов зростає роль вищої освіти в підготовці майбутніх педагогів професійного навчання з високим рівнем професійної компетентності, здатних навчатися впродовж життя, критично мислити, співпрацювати із суб'єктами освітнього процесу. З огляду на це актуалізується пошук інноваційних підходів до підготовки педагогічних кадрів, зокрема майбутніх педагогів професійного навчання, до здійснення професійної діяльності в умовах університету та надання цьому процесу системного й цілісного характеру [1].

У нинішніх умовах до підготовки майбутніх педагогів професійного навчання висуваються підвищені вимоги щодо професійних і особистісних якостей. Різнобічний індивідуальний розвиток, радикальне підвищення професіоналізму, переорієнтація на продуктивність, трансформація змісту підготовки майбутніх педагогів професійного навчання передбачають формування якісної педагогічної позиції. З аналізу численних наукових досліджень можна констатувати про недостатній рівень готовності вищих педагогічних закладів освіти до належної підготовки компетентних кадрів. Реалізація нових напрямів розвитку освіти потребує використання інноваційних технологій, творчого пошуку нових чи вдосконалених концепцій, принципів, підходів до освіти, суттєвих змін у змісті, формах і методах навчання, виховання, управління освітнім процесом, а також передбачає визначення низки педагогічних умов ефективного процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання [2].

Виокремлюємо два рівні педагогічних умов. До першого рівня відносимо педагогічні умови, що відображають особистісні характеристики майбутніх педагогів професійного навчання та забезпечують успішність їхньої професійної підготовки. Другий рівень відображає педагогічні умови, котрі при певних обставинах впливають на ефективність освітнього процесу. Це так звані «класичні педагогічні умови», до яких належать: зміст і організація навчально-виховної діяльності студентів; міжособистісні відносини в групі та закладі вищої освіти загалом, характер спілкування між суб'єктами освітнього процесу; адаптація майбутніх педагогів професійного навчання до нового освітнього середовища; взаємодія закладу вищої освіти з різними організаціями.

Грунтуючись на результатах дослідження, *основними педагогічними умовами*, які забезпечують ефективну підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності в умовах університету, визначено: формування позитивної мотивації студентів до підвищення педагогічної майстерності; удосконалення змісту дисциплін загальної та професійної підготовки; використання інноваційних методик та технологій у процесі навчання і практики; розроблення та впровадження комплексу навчально-методичного забезпечення; використання особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання, створення та підтримка освітньо-креативного середовища для підвищення педагогічної майстерності; розвиток професійної рефлексії в майбутніх педагогів професійного навчання.

Розглянемо зміст кожної з визначених умов.

Перша педагогічна умова – **формування позитивної мотивації студентів до педагогічної взаємодії**.

Науковці та дослідники акцентують увагу на тісному зв'язку між мотивацією та професійною компетентністю педагога професійного навчання. Саме педагоги з високим рівнем сформованості мотивації впевнено беруть на себе відповідальність, приймають рішення у нестандартних ситуаціях, наполегливо йдуть до мети, переконані в ефективності своєї педагогічної діяльності та її результатів. Тому необхідність у формуванні позитивної мотивації до підвищення педагогічної майстерності, загалом, є однією з важливих проблем сьогодення.

Реалізація цієї умови передбачає докладне ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю, її суспільною значущістю, сучасними вимогами до знань, умінь, навичок і якостей особистості фахівця під час вивчення дисциплін, передбачених освітньою програмою; створення в студента уявлень про сучасну модель особистості успішного фахівця та спонукання до усвідомлення ним перспектив професійної самореалізації; розвиток позитивної «Я-концепції»; формування ієрархії ціннісних орієнтацій, що пов'язані з професійною діяльністю; вироблення в студентів потреб і вмінь самостійно працювати з різними джерелами інформації, оволодівати інформаційними технологіями та творчо застосовувати знання на практиці; забезпечення умов для самопізнання, самовиховання, стимулювання прагнення до самовдосконалення; підтримання допитливості й «пізнавального» психологічного клімату в студентській академічній групі; мінімізація високої тривожності окремих студентів, їхньої невпевненості щодо майбутньої професійної діяльності; створення для студентів ситуацій успіху на високому рівні реалізації здібностей; підпорядкування процесу формування в студентів високого рівня мотивації професійного досягнення за низкою критеріїв (успішне навчання на оптимальному рівні складності, що пов'язаний із вимогами навчального курсу; індивідуалізація процесу навчання; включення майбутніх фахівців у професійно-педагогічну діяльність; формування в студентів установки на власну активність і самопізнання як основу професійного самовизначення; вироблення вмінь та навичок володіння сучасними технологіями, творчого застосування їх у майбутній професійній діяльності; об'єктивність педагогічної й моральної оцінок як показника особистісних досягнень студента, а не засобу його заохочення чи покарання). Використання інтерактивних технологій навчання створює мотивацію «зі зміщенням на кінцевий результат», що особливо важливо в професійній підготовці.

Отже, використання інтерактивних технологій сприяє інтелектуальному розвитку студентів, підвищенню мотивації до професійної діяльності та формуванню професійних ціннісних орієнтацій, розвитку пізнавальної активності, пізнавальних інтересів, зацікавленому ставленню до нестандартної організації освітнього процесу, активізації творчої діяльності, формуванню вмінь помічати проблему, знаходити шляхи її розв'язання, оволодінню навичками саморозвитку особистості, надає змогу думати, творити.

Ураховуючи це, другою педагогічною умовою є **вдосконалення змісту дисциплін загальної та професійної підготовки компонентою педагогічної майстерності**.

Необхідність удосконалення змісту підготовки майбутніх педагогів професійного навчання ґрунтується на засадах посилення ролі партнерських відносин між викладачем та студентами в освітньому процесі, зокрема суб'єкт-суб'єктної взаємодії в майбутній професійній діяльності. Оскільки основною характеристикою фахівця є рівень його професійної компетентності, що передбачає наявність умінь проєктувати педагогічний процес у закладах вищої освіти, системність якого залежить і від уміння здійснювати педагогічну взаємодію з усіма суб'єктами освітнього процесу (учнями, батьками, колегами, адміністрацією навчального закладу, громадськими організаціями тощо).

Зміст має бути вдосконалено таким чином, щоб сприяти розширенню знань студентів про педагогічну взаємодію, методи, прийоми та механізми її забезпечення на суб'єкт-суб'єктній основі, а також допомагати формуванню вмінь та навичок здійснення педагогічної майстерності із врахуванням особливостей суб'єктів педагогічного процесу та умов. Зміст має містити знання про суть та особливості педагогічної майстерності, принципи її організації, види педагогічної майстерності та їх характеристики; стратегії педагогічної майстерності; прийоми педагогічного

впливу під час прояву педагогічної майстерності; бар'єри під час реалізації педагогічної майстерності та способи їх усунення; види конфліктів у педагогічній взаємодії та механізми їх вирішення.

Удосконалення змісту, у свою чергу, потребує перегляду методик і технологій підготовки педагогів професійного навчання до здійснення педагогічної майстерності. Таким чином, третя педагогічна умова – це **використання інноваційних методик та технологій у процесі навчання і практики.**

Оскільки педагогічна взаємодія передбачає співробітництво, співпрацю, спільне вирішення педагогом професійного навчання зі студентами освітніх завдань, прийняття конструктивних рішень у різних педагогічних ситуаціях, професійна підготовка майбутнього педагога професійного навчання має забезпечувати формування у студентів творчого мислення, уміння налагоджувати взаємодію, швидко орієнтуватися в ситуації та приймати раціональне рішення. Вирішенню цих завдань сприяє використання інноваційних методик (методика формування мотивації до педагогічної взаємодії; методика формування професійно-педагогічних знань і вмінь; методика формування культури педагогічної взаємодії та професійно важливих якостей), спрямованих на формування всіх структурних компонентів педагогічної взаємодії [3].

Педагогічні технології підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності (проектні, тренінгові технології, коучинг-технології, кейс-технології, інформаційно-комунікаційні технології) мають сприяти зміні ролі суб'єктів освітнього процесу, залученню їх до співпраці та пізнавальної діяльності, давати змогу моделювати педагогічні ситуації, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, тим самим формувати навички поведінки у стандартних та нестандартних ситуаціях.

Для підсилення змісту та підвищення результативності використання інноваційних методик і технологій необхідно розробити комплекс навчально-методичного забезпечення, який сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності; забезпечить цілісність їхньої професійної підготовки в єдності цілей, змісту, методів, форм, інноваційних методик і технологій. Тому четвертою педагогічною умовою є **розроблення та впровадження комплексу навчально-методичного забезпечення.**

Комплекс навчально-методичного забезпечення необхідно розробляти відповідно до обґрунтованих у Концепції методологічних підходів, дидактичних принципів, що сприяє відбору навчального матеріалу і його логічній побудові, використанню інноваційних методик і технологій, спрямованих на підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності.

До комплексу навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності віднесено сукупність документів, наукових, навчальних, методичних матеріалів, що визначають зміст їхньої підготовки, її структуру й результат та встановлюють особливості перебігу навчального процесу із врахуванням тенденцій розвитку освіти.

До *нормативної документації* нами віднесено освітньо-професійні програми підготовки студентів спеціальності 015 «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)» за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти». Нормативна документація є основою для розроблення інших складових комплексу навчально-методичного забезпечення, зокрема навчально-методичних комплексів із вказаних дисциплін.

Навчально-методична документація підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності, розроблена нами в ході дослідження, містить: навчальні програми дисциплін «Методика професійного навчання», «Педагогічна майстерність», «Основи педагогічної творчості»; із вказаних дисциплін – конспекти лекцій та методичні рекомендації до виконання практичних (лабораторних, тренінгових, семінарських) занять, самостійної роботи студентів, курсової роботи; програму та методичні рекомендації до проведення педагогічних практик.

У ході дослідження розроблено *навчально-методичні комплекси з таких навчальних дисциплін*: «Методика професійного навчання», «Педагогічна майстерність» – для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, «Основи педагогічної творчості» – для другого

(магістерського) рівня вищої освіти. Кожний з них містить нормативну і навчально-методичну документацію, засоби навчання і засоби діагностування, що забезпечують підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності.

До засобів навчання, які сприяють підготовці майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності, віднесено: навчальні посібники: «Методика виховної роботи», «Теорія і методика навчання технологій» та «Педагогічна майстерність»; електронні посібники з навчальних дисциплін «Методика професійного навчання» з веб-квестом та «Педагогічна майстерність», комплекти мультимедійних презентацій з дисциплін «Методика професійного навчання» та «Педагогічна майстерність», комплект презентацій з дисципліни «Педагогічна професійного навчання»; комплекти опорних схем з дисциплін «Методика професійного навчання»; комплект засобів візуалізації (конспект-схеми, опорні схеми, фрейми і карти пам'яті) та кейсів з дисципліни «Педагогічна майстерність».

Засоби діагностування містять: комплексні контрольні роботи, екзаменаційні білети для підсумкового контролю, тестові завдання, перелік запитань для усного опитування та самоконтролю з дисциплін: «Методика професійного навчання», «Педагогічна майстерність», «Основи педагогічної творчості» тощо.

П'ята педагогічна умова – **використання особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання** – передбачає зміну акцентів у методах навчання з ілюстративно-пояснювальних на пошуково-дослідницькі через пов'язування отриманої інформації зі знаннями, що вже отримані, та з можливістю використовувати її в майбутньому; застосування діалогічного методу; варіативність у формах організації роботи, відборі наочності, дидактичних посібників, методів і прийомів навчання та оцінювання знань; інтеграція різних галузей знань через використання можливостей комп'ютерної техніки, інформаційну підтримку за допомогою електронних текстів, ресурсів інтернету, через контакти з культурою й досвідом інших людей; застосування у освітньому процесі надбань інших наук; проведення лабораторно-практичних і семінарських робіт для забезпечення кращого сприйняття та осмислення студентами навчального матеріалу, розвитку аналітичного мислення, абстрагування й формування зв'язків між теоретичними та практичними знаннями; стимулювання максимальної самостійності, емоційного самовираження й вияву творчих здібностей через диференційовані види самостійної роботи [4].

Шоста педагогічна умова – **створення та підтримка освітньо-креативного середовища для формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності** – забезпечує максимальний рівень індивідуалізації завдяки широкому використанню інформаційних технологій та сприяє: зростанню інформативності й репрезентативної цінності навчального матеріалу; стимулюванню когнітивних процесів (сприйняття й усвідомлення інформації), а отже, більш глибокому розумінню навчального матеріалу та систематизації набутих знань; розвитку розумових і творчих здібностей студентів; формуванню стійкої мотивації пізнавальної діяльності студентів на заняттях; урізноманітненню форм подання інформації та видів навчальних завдань; створенню навчального середовища, яке забезпечує «занурення» студента в уявний світ, у певні соціальні й виробничі ситуації; систематичному застосуванню ігрових прийомів; забезпеченню миттєвого зворотного зв'язку, рефлексії; підвищенню рівня інформаційної культури студентів та рівня підготовки студентів у галузі сучасних інформаційних технологій; розвитку в студентів навичок спільної роботи й колективного пізнання; створенню сприятливого психологічного клімату на занятті; можливості реалізації індивідуалізації навчання; підвищенню естетичного й емоційного рівнів заняття завдяки використанню музики, анімації тощо; підвищенню обсягу виконаної на занятті роботи.

Сьоомою педагогічною умовою виділено **розвиток професійної рефлексії у майбутніх педагогів професійного навчання** – розвинена здатність до рефлексії передбачає спроможність студента критично мислити, продукувати та реалізовувати нові ідеї на практиці, навчатися впродовж життя, конструктивно виконувати педагогічні завдання, створювати стратегії саморозвитку й самовдосконалення, аналізувати власні думки й переживання, пов'язані з професійно-педагогічною діяльністю. Автори рефлексійної педагогіки доводять, що рефлексія – це не інформація, її не можна «взяти і передати», її можна лише стимулювати, розвивати,

підвищувати. Відтак для формування й розвитку рефлексії майбутніх учителів ми використовували комплекс вправ, а саме: «Без маски» – для зняття емоційної напруженості, формування навичок щирих висловлювань та аналізу сутності власного «Я»; «Комісійний магазин» – для формування навичок самоаналізу, саморозуміння й самокритики; поглибленню знань один про одного через розкриття особистісних якостей кожного студента; «Хто я?», «Моя я», «Рольова гімнастика» – передбачали усвідомлення важливості прийняття свого «Я»; «Австралійський дощ» – допомагала психологічному розвантаженню студентів; «Чарівний стілець» – допомагала в підвищенні самооцінки особистості; «Пробачати ближньому» – передбачала розвиток рефлексії, саморегуляції емоційного стану, уміння пробачати іншим; «Як я люблю самого себе» – розвивала позитивне самосприйняття, уміння любити себе; «П'ять добрих слів» – допомогла отримати зворотний зв'язок від групи, підвищити самооцінку, самопізнання; «Прощання» – сприяла розвиткові згуртованості групи, створенню хорошого настрою. Одним з інноваційних засобів розвитку й формування навичок рефлексії майбутнього педагога професійного навчання, на наше переконання, є портфоліо – сучасна технологія оцінювання діяльності, що відображає всі етапи навчання студента в закладах вищої освіти, демонструє перебіг навчання в цілому, тобто те, як студент інтегрує спеціальні завдання й навички, досягає освітнього результату, опановуючи певні вміння, формує загальнопрофесійні та спеціальні компетентності, розвиває певні особистісні якості.

Таким чином, кожна з визначених педагогічних умов спрямована на підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності. Водночас кожна взята окремо умова не може повністю забезпечити ефективність освітнього процесу, і лише їх системна єдність дає змогу успішно здійснювати професійну підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності в умовах закладу вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Androshchuk I. V., Androshchuk I. P. Methodology in Training Future Technology and Engineering Teachers in the USA. *Comparative Professional Pedagogy*. Scientific Journal. 2017. Vol. 7. Issue 3. P. 70–74.
2. Kovalchuk V., Marynchenko I. Implementation of digital technologies in training the vocational education pedagogues as a modern strategy for modernization of professional education. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia*. 2019. 9. P. 122–138. Retrived from: <https://cutt.ly/oUB4SHM>.
3. Marynchenko I. Implementation of digital technologies in the training of future teachers of professional education in the artistic profile. *Art education: content, technologies, management. Series: Pedagogical sciences: coll. scientific works*. 2020. 15. P. 173–187. Retrived from: <https://zbirnik.mixmd.edu.ua/artedu/issue/view/8/8>.
4. Rohulska O., Tarasova O., Ikonnikova M., Zhovnych O. Organizational and pedagogical conditions for the training of future teachers of foreign languages in the conditions of the informational and educational environment of higher education institutions. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*. 2021. 6. P. 196–205.

Марченко Станіслав Сергійович,

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до рівня інформаційної культури педагога, тому проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій у галузі застосування інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) є актуальними.

Формування компетентності в галузі використання ІКТ у майбутніх учителів трудового навчання та технологій повинно мати системний характер і стосуватися всіх його компонентів: цільового (мета й завдання формування компетентності в галузі ІКТ з урахуванням стартового

рівня ІКТ-компетентності кожного окремого студента); змістового (структурні компоненти компетентності у галузі ІКТ та інформаційної культури в цілому); діяльнісного (вибір форм, методів і засобів формування компетентності педагогів у галузі ІКТ); результативного (рівні й критерії оцінки компетентності у галузі ІКТ) [1].

ІКТ-компетентність педагога виникає в зоні перетину комп'ютерної грамотності, інформаційної й методичної компетентностей, які є неодмінними складовими, що дозволяють використовувати дидактичний потенціал ІКТ у навчанні.

Виходячи із цього, під ІКТ-компетентністю майбутніх учителів трудового навчання та технологій будемо розуміти здатність використовувати навчальні інтернет-ресурси, соціальні сервіси Web 2.0 й інші ІКТ із навчальною метою. Для цього необхідно сформувати в студентів сукупність теоретичних знань про сучасні інформаційні й комунікаційні технології та практичних умінь створення й використання навчальних інтернет-ресурсів, соціальних сервісів Web 2.0 і інших ІКТ у процесі навчання.

Таким чином, під компетентністю в галузі використання ІКТ розуміється здатність педагога використовувати засоби інформатизації, інформаційні й комунікаційні технології для вирішення професійних завдань. Виходячи з вище зазначеного, можна ввести до змісту поняття «ІКТ-компетентність майбутніх учителів трудового навчання та технологій» такі компоненти:

- викладання з використанням засобів ІКТ;
- здійснення інформаційної діяльності й інформаційної взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу;
- запобігання можливим негативним наслідкам використання засобів ІКТ у навчальному процесі;
- автоматизація інформаційно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу з використанням засобів ІКТ [13].

Для якісної підготовки в галузі застосування засобів ІКТ у педагогічній діяльності необхідне створення портфоліо дидактичних матеріалів, які будуть передбачати використання як традиційних, так і нових технологій засвоєння навчального матеріалу.

Стандарти ІКТ-компетентності для вчителів ЮНЕСКО, визначає структуру й основні підходи у формуванні ІКТ-Компетентності. Так у рекомендаціях ЮНЕСКО «Структура ІКТ-компетентності вчителів» визначено таку структуру професійної педагогічної ІКТ-компетентності [2]:

1. Загальна ІКТ-компетентність.
2. Загальнопедагогічна ІКТ-компетентність.;
3. Предметно-педагогічна ІКТ-компетентність (професійна ІКТ-компетентність відповідно до галузі діяльності).

До загального компонента включені користувацькі навички, у тому числі вміння використовувати відео- і фотознімання, користуватися системами миттєвих повідомлень, навички пошуку в інтернеті й базах даних з дотриманням етичних і правових норм використання ІКТ.

Загальнопедагогічний компонент охоплює діяльність педагога в інформаційному середовищі навчального закладу, у тому числі планування й аналіз навчального процесу; організацію навчального процесу, при якій учні разом з учителем досягають результатів в інформаційному просторі освітньої установи; підготовку й проведення консультацій, обговорень з комп'ютерною підтримкою й іншу навчальну діяльність із використанням комунікаційного середовища. Крім того, учитель повинен оцінювати якість цифрових навчальних ресурсів і адекватно їх використовувати відповідно до освітніх завдань.

Вимоги до предметно-педагогічного компонента залежать від тієї предметної галузі, у якій працює вчитель. Цей компонент містить знання інформаційних джерел зі свого предмета й вміння якісно їх використовувати.

Таким чином, для успішної реалізації процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій у галузі ІКТ необхідне створення організаційно-педагогічних умов, які б сприяли підвищенню компетентності в галузі інформаційних і комунікаційних технологій, а саме:

1. Розроблення пакету навчально-методичних матеріалів, що забезпечують формування компетентностей у галузі інформаційних і комунікаційних технологій.

2. Створення банку дидактичних матеріалів для підготовки в галузі інформаційних і комунікаційних технологій (у тому числі з використанням мультимедіа, хмарних технологій, сучасних засобів комунікації й ін.).

3. Удосконалення методик навчання, розроблення й упровадження інноваційних методів і технологій навчання.

4. Розроблення й упровадження комплексу методик діагностичної й розвивальної спрямованості як інструменту формування компетентності в галузі інформаційних і комунікаційних технологій.

5. Розроблення методів контролю й керування якістю підготовки в галузі інформаційних і комунікаційних технологій на всіх етапах навчання.

Список використаних джерел

1. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології. Інформатика)». Глухів, 2022. 24 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1HZDPBBWZmdb0r0-AxVnqyclYju1aSkM6/view> (дата звернення: 29.04.2023).

2. Рекомендації ЮНЕСКО щодо структури ІКТ-компетентності вчителів. URL: <https://pon.org.ua/index.php?do=download&id=1515> (дата звернення: 30.04.2023).

Мигун Микола Павлович,

канд. с.-г. наук, доцент кафедри біології та основ сільського господарства

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Нікітченко Наталія Григорівна,

асистент кафедри біології та основ сільського господарства

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ДО ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В останні десятиліття проблему здоров'я в широкому розумінні світова спільнота відносить до глобальних. Серед причин кризового стану здоров'я – соціально-економічна та екологічна криза, неефективна стратегія охорони здоров'я й недоліки в системі освіти, що зумовлюють психоемоційне перевантаження й недостатню рухову активність людини. В останні роки, з вимушеним переходом усіх учасників освітнього процесу: і учнів, і вчителів, і студентів, і викладачів на дистанційну форму навчання, їх здоров'я особливо піддається негативному впливу і ще більше погіршується.

На сучасному етапі реформаційних перетворень в Україні здоров'я громадян розглядається і цінується в масштабах національного розвитку. Необхідність розв'язання проблеми збереження здоров'я педагогів знаходить відображення в ряді державних документів, а саме в Конституції України, законах України, Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Державних стандартах базової, середньої та вищої освіти.

У сучасній науці з проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів напрацьовано багатий теоретичний матеріал: К. Купер, А. Нестеров, С. Попов, Н. Романенко, А. Щуров, В. Герд, В. Глухов, Д. Давиденко, Ю. Дем'яненко, С. Шмалей, Б. Єндальцев, Р. Кадиров, І. Кузнецов, Г. Щуревич, Г. Куколевський [3]. Водночас відсутня система впровадження здоров'язбережувальних методик, розвитку здорового способу життя в майбутніх учителів в умовах дистанційного навчання.

На думку таких учених, як М. Борисов, М. Віленський, А. Глазирін, Д. Давиденко, Г. Пастушок, особистісно орієнтована освіта має створювати стійку мотивацію до здоров'язбереження, самовизначення особистості в здоровому способі життя, озброювати засобами й методами, що забезпечують фізичне й психічне благополуччя індивіда [2].

Послугуючись працями науковців (О. Кирсан, О. Антонової, Н. Поліщук [1]), під здоров'язбережувальною компетентністю ми розуміємо здатність та готовність майбутніх учителів до здоров'язбережувальної діяльності, тобто інтеграція знань, умінь та навичок,

ціннісних ставлень з метою зміцнення та збереження психічного, духовного, соціального та фізичного здоров'я як свого, так і оточуючих.

У зв'язку з тим, що збереження та зміцнення здоров'я всіх учасників освітнього процесу, зокрема і майбутніх учителів, є одним з головних завдань нашої держави, для розв'язання цього завдання перед майбутніми вчителями стоїть задача сформувати в себе стійку мотивацію до здорового способу життя, здійснювати комплекс здоров'язбережувальних заходів, спрямованих на усвідомлення ними цінності свого здоров'я, і на основі цього ефективно формувати здоров'язбережувальну компетентність інших учасників освітнього процесу, а саме учнів або студентів.

Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів як одного з напрямів їх всебічного розвитку є актуальною. У міру оволодіння знаннями в галузі збереження й зміцнення здоров'я вчителі повинні набути здатності дбайливо ставитися до власного здоров'я й здоров'я навколишніх. Як свідчать наукові дослідження, на 90 % стан здоров'я людини залежить від її власного ставлення до нього.

Водночас дистанційне навчання робить завантаженість майбутніх педагогів досить високою, адже, окрім педагога, вони мають стати фахівцями у сфері ІТ, так званими віртуальними професійними викладачами. Це веде до високого рівня стресу та фізичних скарг [4]. Більшість учителів починає відчувати дискомфорт, дратівливість, які є ознаками погіршення професійного здоров'я людини. Значно зменшується рухова активність учителів, особливого навантаження також зазнають органи зору та опорно-руховий апарат педагога.

Виявляється псуперечність: з одного боку, виникнення потреби у формуванні компетентного ставлення до свого здоров'я у всіх учасників освітнього процесу, а з іншого – відсутність науково-практичних рекомендацій зі шляхів збереження та розвитку компетентного ставлення до свого здоров'я майбутніх педагогів, які мають формувати вищезазначену компетентність.

З огляду на це ми пропонуємо такі шляхи розвитку здоров'язбереження майбутніх учителів:

- постійне підвищення рівня знань про впровадження різноманітних видів здоров'язбережувальної діяльності для зміцнення здоров'я вчителів, про типові вправи для різних частин тіла, що зазнають найбільшого навантаження під час дистанційного навчання, про оптимальний обсяг рухової активності в режимі дня, враховуючи вікові особливості;
- забезпечення умов у навчальних закладах для організації здорового способу життя всіх учасників освітнього процесу (спартакіади, місячники здоров'я та ін.);
- застосування тренінгових технологій, які б сприяли розвитку навичок самоорганізації, позитивного емоційного настрою, психологічному розвантаженню та ін.

Отже, діяльність та існування людини в гармонії з навколишнім світом обумовлюється забезпеченням неперервності освітнього впливу на особистість. Особливого значення слід надавати, на нашу думку, не лише формуванню здоров'язбережувальної компетентності в учнів, студентів, майбутніх учителів, а й розвитку цієї сформованої компетентності у всіх педагогів без винятку. Адже тільки на власному прикладі, розвиваючи свою здоров'язбережувальну компетентність, ведучи здоровий спосіб життя, педагоги здатні якісно сформувати в молодого покоління компетентнісний підхід до збереження та підтримання на високому рівні власного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Антонова О. С., Поліщук Н. М. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття). *Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи*: зб. статей всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Житомир, 10–11 листопада 2011 р.). Житомир, 2011. С. 27–31.
2. Завидівська Н. Теоретико-методологічні засади формування культури здоров'я студентів вищих навчальних закладів у процесі фізичного виховання. *Молода спортивна наука України*. 2010. Т. 4. С. 72–78.
3. Науменко Н. В., Козлов А. В., Гогіна Т. І. Вплив дистанційного навчання на стан здоров'я викладачів закладів вищої освіти. *Сучасні тенденції спрямовані на збереження здоров'я людини*:

зб. наук. пр., присвяч. пам'яті проф. О. В. Пешкової (м. Харків, 22–23 квіт.). Харків, 2021. Вип. 2. С. 113–116.

4. Шульга А. Вплив дистанційного навчання на особистість педагога. *Розвиток освітніх систем в умовах євроінтеграційних трансформацій: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 26–27 травня 2021 р.)*. Чернівці, 2021. С. 319–324.

Мисник Світлана Олексіївна,

*старший викладач кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

РОЛЬ БАТЬКІВ У РОЗВИТКУ СЮЖЕТО-РОЛЬОВОЇ ГРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Нині особливо актуальним є питання ігрової діяльності дітей дошкільного віку і як наслідок – питання про підвищення ігрової компетентності батьків. На сьогоднішній день стан ігрової діяльності сучасних дошкільнят характеризується негативно: «діти розучилися грати» [1].

Водночас саме вільна самодіяльна гра становить провідну діяльність для дошкільника, поза якою в дитини не формуються ті найважливіші новоутворення, без яких неможливий ні перехід на наступний віковий етап розвитку, ні успішне навчання в школі, ні повноцінний особистісний розвиток дитини. Однак в уявленні багатьох батьків гра – це розвага, відпочинок, неробство, яка має другорядне значення на тлі необхідності розвитку дитини, підготовки її до школи і до майбутнього життя. Розуміння того, що зникнення гри з життя дошкільника призведе до того, що поставлені завдання підготовки до школи і життя виявляться нерозв'язаними в принципі, суттєво змінює ставлення батьків до цієї «марної» діяльності. Однак змінити ставлення – це ще не означає змінити ситуацію. Окрім того, в сучасному суспільстві спотворена і підмінена ідеальна форма дитячої гри [2].

Навіть визнаючи необхідність гри для розвитку дітей, батьки замість того, щоб забезпечити їх можливістю вільної діяльності в різновіковому дитячому колективі, починають купувати «корисні», «розвивальні» іграшки, включають дітей у різні дидактичні ігри та ігри за правилами, або переймають з дитячих садків практику організованих ігор з «правильними» сюжетами. Подібні ігри не в змозі забезпечити повноцінний розвиток дитини. На практиці саме вільні спонтанні дитячі ігри вважаються недостатньо правильними, недостатньо хорошими, недостатньо видовищними, і тому не підтримуються й ігноруються, а в ряді випадків просто не ідентифікуються як гра [3]. Це означає, що необхідна робота з «відродження» як самої ідеальної форми гри, так і порушеної практики посередництва, передачі цього досвіду.

Аналіз літературних джерел та наукових праць з проблеми дослідження психологічних особливостей ігрової діяльності в дошкільному віці показав, що останнім часом відбувається руйнування сюжетно-рольової гри як особливої культурної форми життя дошкільника. У сучасній культурі дитинства гра набуває двозначного становища: вона потрапляє в категорію прав дитини за Конвенцією ООН «Про права дитини», стаття 31, але кордони, які повинні бути захищеними цим правом, стрімко розмиваються. Грою називають все (ігрове навчання, ігровий тренінг, ігрове шоу і т. ін.). «Вік гри» також втрачає визначеність. Якщо раніше було зрозуміло, що це дошкільне дитинство, то зараз, за останні 10–15 років, іграми, насамперед комп'ютерними, виявилися захоплені і підлітки, і дорослі. У цих умовах важко зберегти сюжетно-рольову гру. Таким чином, спостерігається зміна соціальних установок стосовно гри, а розвиток і педагогічне керівництво сюжетно-рольовою грою майже забуте. Оптимальним засобом навчання і розвитку дитини в дошкільному віці виступає сюжетно-рольова гра. Та більшість батьків транслює стійку установку: спілкуватися вона і так вмє, з активністю теж проблем немає, без компромісів проживемо, головне – щоб до школи була готова.

У структурі сімейного дозвілля ігрова діяльність батьків з дитиною займає не перше місце. Часу для ігор у дитини просто не лишається. Навіть у вечірні години і святкові дні, коли малюк має можливість побути вдома, активну ігрову діяльність заміщують телевізор, комп'ютер, інші мультимедійні засоби. Дитина, яка годинами просиджує біля телевізійного чи комп'ютерного

екрана, є надзвичайно «зручною» для батьків, оскільки дає їм можливість вільно займатися своїми справами чи відпочивати.

Виховний потенціал гри може бути реалізованим лише за умови вмілого керівництва нею дорослими, тому батьки повинні вміти грати. Для цього вони повинні володіти особливими особистісними якостями: відкритість, артистизм, емоційна виразність і, що дуже важливо, серйозне ставлення до ігрової ситуації, а також тактовність і чуйність. Усе це можна розглядати як ігрову компетентність батьків.

Для вивчення ігрової компетентності батьків ми розробили опитувальник, який дозволив встановити три рівні ігрової компетентності батьків: високий, середній, низький.

Третина батьків має низький (нормативно-репродуктивний) рівень розвитку ігрової компетентності. Такі батьки застосовують навчально-ігрові технології за готовим зразком, заданим алгоритмом; відтворюють найбільш прості та знайомі варіанти (ігрові фрагменти, ситуації тощо); не вміють створювати сюжети та грати з дитиною, не враховують індивідуальних і вікових психологічних особливостей дитини. Когнітивний компонент ігрової компетентності в таких батьків перебуває на рівні знання (впізнавання, запам'ятовування, відтворення), характеризується фрагментарністю, недостатньою усвідомленістю, систематичністю та міцністю. Діяльнісний компонент вирізняється випадковістю, батьки погано уявляють результати застосування гри. Спостерігається слабе увиразнення основних професійно значущих якостей (відповідальності, толерантності, креативності, емпатії, рефлексії та ін.).

У половини батьків спостерігається середній (ситуативно-пошуковий) рівень розвитку ігрової компетентності. Когнітивний компонент ігрової компетентності таких батьків перебуває на рівні знання, розуміння (батьки визначають сутність і специфіку ігрової діяльності, мають уявлення про теорію гри, зв'язки та залежності між окремими ігровими компонентами тощо). Систематичність, міцність, усвідомленість знань й інші характеристики проявляються в батьків із середнім ступенем інтенсивності, вирізняються нерівномірністю, тому поряд з високими показниками можуть проявлятися й низькі. Діяльнісний компонент характеризується тим, що більшість умінь і компетентностей представлено на достатньому рівні, однак часто одні компетентності сформовані на високому рівні (наприклад, комунікативні), натомість інші – на низькому (частіше такі, як прогностична чи проектувальна). Виявлено здебільшого ситуативні прояви основних значущих якостей особистості, наприклад: високий рівень відповідальності може поєднуватися з невисоким рівнем креативності та ін. Батьки ініціюють та стимулюють дитячу гру, проте далеко не часто.

Лише у 20 % батьків проявляється високий (творчий) рівень розвитку ігрової компетентності, який характеризується стійким проявом основних значущих якостей батьків. Дорослі використовують різні сюжети ігор, вміють ставити завдання, відбирати ігровий матеріал, готувати сценарій та ін., власні авторські варіанти ігор. Проявляють власну ініціативу. Можуть самостійно і доцільно використовувати ігри, попереджати можливі ризики при їх реалізації, Основні характеристики знань (правильність, точність, систематичність, міцність засвоєння та ін.) проявляються на високому рівні й достатньо стабільно. Діяльнісний компонент ігрової компетентності перебуває на рівні творчого комплексних умінь з організації та проведення різного типу ігор. Батьки розглядають дитину як рівноправного суб'єкта ігрової діяльності, стимулюючи її самостійність, активність, ініціативність, критичність мислення, креативність та коригуючи зміст, правила і перебіг ігрової діяльності.

За результатами проведеного дослідження можна зазначити, що сучасні батьки прагнуть не до ігор зі своїми дітьми, вони прагнуть якомога раніше і швидше розвинути їхній інтелект, продемонструвати досягнення дитини «всьому світові» і пишатися нащадками. Для цього використовуються різноманітні новітні методики: читати раніше, ніж говорити, паралельне вивчення декількох мов, логіко-математичний розвиток дитини тощо. При цьому дорослі прагнуть до отримання результату і, бажано, швидкого. Тому, здійснюючи навчання дитини, вони постійно припускаються помилки – намагаються прискорити результат. Проте батькам слід пам'ятати, що сюжетно-рольова гра є засобом виховання і навчання. Вона сприяє становленню основ морального спрямування особистості. Це – найлегший ступінь для усвідомленого оволодіння надбанням культури, досвідом людських взаємин, знаннями, способами діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Короткова Н. А. Сюжетно-рольова гра дошкільників. *Дитина в дитячому саду*. 2006. № 4. С. 79–87.
2. Кочергіна М. Забезпечимо дитині право на гру. Міжнародний досвід. *Дошкільне виховання*. 2018. № 1. С. 4–10.
3. Патрабой І. Батькам про цінність сюжетної гри. *Дошкільне виховання*. 2014. № 1. С. 15–17.

Мілютіна Ольга Костянтинівна,

*канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов та методики викладання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

LANGUAGE INTERFERENCE: CAUSES AND PRECONDITIONS (МОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ: ПРИЧИНИ Й ПЕРЕДУМОВИ)

Анотація. Мовна інтерференція – це результат впливу однієї мови на іншу в умовах білінгвізму. На відміну від запозичень інтерференцію вважають негативним аспектом мовних контактів, оскільки це явище означає відхилення від норм мови. Причинами мовної інтерференції вважають мовну належність, вивчення іншої мови, білінгвізм, кроскультурну комунікацію. Передумовами мовної інтерференції є вплив першої (рідної) мови на другу (іноземну) та рівень володіння мовою.

Ключові слова: інтерференція, мовні контакти, перша мова, друга мова.

The term “Interference” comes from the Latin words *inter* — between, mutually and *ferens, ferentis* - the one who carries, and according to U. Weinreich (1953) means “cases of deviation from the norms of any of the languages that occur in the speech of bilinguals as a result of their acquaintance with more than one language, that is, as a result of speech contact, are referred to as interference phenomena.”

Linguists emphasize the following four causes of language interference:

1. Linguistic background: A person's language background is a major cause of language interference. A speaker's first language can have a strong influence on the acquisition and use of a second language, as a speaker's knowledge of their first one can influence how they perceive, process, and produce speech in the second language. For example, if a speaker's first language is a highly inflected language, they may transfer the inflection patterns to their second language, which can result in grammatical errors.

2. Learning a second language: The process of learning a second language can also cause language interference. When individuals learn a new language, they are often exposed to new sounds, grammar rules, vocabulary, and cultural norms, which can be challenging. The challenge of learning a new language can result in the transfer of linguistic elements from the first language to the second one, which can affect the accuracy and fluency of the second language.

3. Bilingualism, or the ability to speak two or more languages, can also cause language interference. Bilinguals often have to switch between languages, and the switch can result in the transfer of linguistic elements from one language to the other. For example, a bilingual individual may use the vocabulary of one language when speaking the other language, or they may use grammar patterns from one language when speaking the other language.

4. Cross-cultural communication can also cause language interference. Individuals who are communicating across linguistic and cultural boundaries may have different expectations and norms for communication, which can result in misunderstandings and difficulties in communication. For example, individuals from different cultures may have different preferences for indirectness or politeness in communication, which can result in misunderstandings or misinterpretations.

There are at least two preconditions of linguistic interference. First and foremost it is **the influence of the first language on the second one**. A person's speaking skills in the first (native) language can to some extent, affect their speaking skills in the second one, resulting in the transfer of linguistic elements from the first (native) to the second language. For example, a speaker's first language skill of pronouncing voiced and voiceless consonants can influence their pronunciation, and the skill of

using a noun as a predicate or adding flexions in the plural can influence grammar norms, which can result in language interference in the second language. The influence of the first language can vary depending on the similarity of the first and second languages, as well as the speaker's proficiency in both languages.

The speaker's language proficiency is the next precondition of linguistic interference. As an individual's proficiency in the second language improves, they are less likely to transfer elements of their first or native language to the second one. For example, a beginning learner of a second language is more likely to transfer grammar patterns from their first language to the second language than an advanced learner, who has a more developed understanding of the grammar rules in the second language.

REFERENCES

1. Weinreich U. Languages in Contact. The Hague: Mouton, 1953.

Мозуль Ірина Вікторівна,

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ЯК ОСНОВА СВІТОГЛЯДУ ЗДОБУВАЧА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Кілька років тому в Новій українській школі з'явився новий навчальний предмет – «Я досліджую світ». Означений курс є інтегрованим і об'єднує кілька освітніх галузей – природничу, громадянську та історичну, соціальну і здоров'язбережувальну із частковим залученням таких галузей, як мовно-літературна, математична, технологічна, мистецька, інформатична.

Метою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є формування в учнів цілісної картини світу в процесі опанування соціального досвіду. Він охоплює систему знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності, способи дослідницької діяльності.

Курс є пропедевтичним підґрунтям для вивчення в старших класах ряду інших дисциплін, оскільки містить основоположні елементи знань з біології, хімії, фізики, географії, історії, культури, етики, правознавства, медицини тощо і є вкрай важливим для формування світогляду в здобувачів початкової освіти. У процесі опанування навчального предмета учні засвоюють, розширюють, поглиблюють елементарні уявлення і знання про природу й соціум, тобто про весь навколишній світ, який оточує дитину, пізнають зв'язки і взаємозалежності між об'єктами, предметами, процесами і явищами природи та суспільства. Означений курс розкриває вплив людини на природу, привчає до відповідальності за наслідки власних дій та рішень, формує екологічну поведінку, свідомість і культуру, виховує любов до Батьківщини, толерантне ставлення до інших національностей, релігій, культур, активну громадянську позицію, патріотизм, повагу до історії, традицій, звичаїв, відомих постатей і архітектурних пам'яток своєї держави.

Курс «Я досліджую світ» розвиває всі психічні здібності молодших школярів, зокрема увагу, уяву, пам'ять, закладає основи позитивних людських рис і якостей, таких як доброта, милосердя, чемність, людяність, працьовитість, відповідальність, дружелюбність та інші, стимулює мисленеві операції – здатність аналізувати, класифікувати, порівнювати, систематизувати, узагальнювати, прогнозувати, вдосконалює комунікативні вміння і навички.

Навчальний предмет розвиває в учнів початкових класів інтерес до різних видів навчально-пізнавальної діяльності, наприклад роботи з різними джерелами інформації, проведення дослідів, спостережень, реалізації проєктів, моделювання, конструювання, драматизації, приміряння різних соціальних ролей, прояву творчих здібностей і нахилів, саморозвитку й самооцінювання.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» прищеплює інтерес не тільки до вивчення означеного навчального предмета, а й до процесу навчання загалом. Освітній процес здійснюється з опорою на життєвий досвід дітей, у ньому переважають особистісно орієнтований, діяльнісний, проблемний, інтерактивний, міждисциплінарний підходи. Завдання, вправи, ігри, навчальні ситуації з «Я досліджую світ» сприяють усвідомленню здобувачами початкової освіти цілісності природи і соціуму у всіх взаємозв'язках. Одними з важливих завдань курсу є формування відповідального, бережливого ставлення до природи, праці та культурної спадщини, бажання не тільки охороняти, а й примножувати їх багатства і надбання, усвідомлення місця, ролі, важливості

кожного компонента в природному світі та кожного індивіда суспільстві, прагнення піклуватися про своє здоров'я і оточуючих, засвоєння норм поведінки в природі й суспільстві, набуття досвіду вирішення різних проблем і ситуацій.

Опанування курсу сприяє розвитку критичного мислення, формуванню пошуково-дослідницьких умінь і комунікативних навичок, спостережливості, допитливості, уяви, формуванню позитивної мотивації до навчання і радості від пізнання довкілля. Учителю повинен постійно спонукати своїх вихованців до активної самостійної діяльності, залучаючи їх до бесід, дискусій, дослідів, спостережень, пошуків, обговорення, планування, умовиводів, роботи в групах і з різними інформаційними ресурсами. Чільне місце в реалізації курсу відводиться екскурсіям і лабораторним роботам, завданням творчого характеру і практико-орієнтованим проєктам, які передбачають вивчення природи рідного краю, екологічних і соціальних проблем, формують в учнів емоційно-ціннісне ставлення до природного світу, мистецтва, активну громадянську позицію.

Отже, інтегрований курс служить своєрідною запорукою формування світогляду учнів початкової школи. Досвід, одержаний на уроках, у позаурочній і позакласній діяльності, допомагає молодшим школярам сформувати цілісну картину світу і є життєво необхідним. Навчальний предмет «Я досліджую світ» дає можливість дітям пізнати себе і своє оточення, природу, Батьківщину, світ, формує ключові та предметні компетентності, сприяє розвитку загальної грамотності учнів початкових класів.

Список використаних джерел

1. Гільберг Т. Г., Тарнавська С. С., Павич Н. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ: Генеза, 2019. 256 с.
2. «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу»: навч.-метод. посіб. / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, О. Л. Хомич, І. В. Гарбузюк, Н. В. Андрук. Київ: Видавництво «Алатон», 2019. 128 с.
3. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. / Т. Г. Гільберг, С. С. Тарнавська, З. М. Хитра, Н. М. Павич. Київ: Генеза, 2020. 240 с.
4. Тимофєєва І. Б. Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь): навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спеціальності 013 Початкова освіта. Маріуполь: МДУ, 2022. 124 с.

Морозова Олена Володимирівна,

асистент кафедри технологічної та професійної освіти

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ТЕХНОЛОГІЯ ОЗДОБЛЕННЯ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ ШТУЧНИМИ КВІТАМИ З ТКАНИНИ

Про історію створення штучних квітів з тканини мало відомо. Можливо, квіти, виготовлені зі стрічок та двостороннього паперу, а також із фольги та гофрованого паперу, не завжди могли передати красу природи, а живі квіти швидко в'янули та були не у всяку пору року, то й почали виготовляти декоративні квіти з тканини. Але вчені більше схиляються до іншої думки. На їхній погляд, квіти з тканини з'явилися в 1655 році, коли монахи почали використовувати в якості загушення желатин з хрящів риби та просочувати ним тканину.

У деяких країнах майстри намагалися передати справжню красу природи, а в інших, навпаки, створювати свої фантастичні рослини. Обидва ці напрями існували паралельно. Важливою була гармонія, краса, витонченість при створенні виробів. У середовищах королів для виготовлення аксесуарів та фантастичних рослин переважно використовували привезені з Китаю квіти з дуже тоненьких стрічок та плісирований шовк. Промислова революція в Європі вплинула на те, що в кінці XVIII століття починається масове виробництво штучних виробів у промислових масштабах. За даними енциклопедичних джерел, у 1903 році масово почали виробляти квіти з тканини.

Нині штучні квіти з тканини поширені як прикраси громадських та житлових інтер'єрів. Маленький букетик або штучна квітка з тканини стали також доповненням сучасного елегантного костюма. Але квітка тоді гарна, коли її зроблено з добротної сировини.

Для виготовлення штучних квітів потрібні красиві тканини різноманітної фактури – від шовку та шифону до парчі та оксамиту. Іноді тканини доводиться підфарбовувати, особливо в розтяжку від світлого до темного кольорів.

Текстильний декор не тільки стильний і оригінальний, але і дуже простий, навіть для недосвідчених рукодільниць. Виготовляти об'ємні та плоскі квіти можна з будь-якої тканини. Вони цілком здатні замінити живі рослини, які не завжди можуть перенести перепади температури та швидкоплинність часу. Штучні хризантеми та троянди були в пошані в будь-який період історії. Їх виконували в різних техніках. Щоб домогтися максимальної схожості з бутонами та квітками, було випробувано безліч технік.

Для виготовлення квітів своїми руками підійде практично будь-яка тканина, але перед створенням прикрас її слід правильно обробити. Залежно від типу матеріалу використовують желатин або крохмаль. На вибір тканини впливає кінцеве призначення аксесуару. Об'ємні вироби краще робити з вовни, шифону, органзи, мішквини, трикотажу. Для плоских квітів підійде фетр та атлас.

Для прикраси квіткових бутоньєрок використовується і різноманітна декоративна фурнітура: бісер, тасьма, намисто, красиві гудзики, різні невеликі срібні пряжки, срібні і золоті шнури – багато що можна знайти в коробці для рукоділля.

Головне – це органічність матеріалів, використовуваних в одному виробі. Наприклад, важко гармонійно поєднувати легкий капроновий віночок квітки з листям зі свинячої шкіри. Але, з іншого боку, заборонених поєднань немає, і такий варіант теж можна зробити красивим за кольором або формою, можна шкіру замінити лайкою або квітку із капрону зробити махровою. Це доволі творчий процес.

Квіти з шовку

Шовк – один із найпопулярніших матеріалів для виготовлення квітів. Вироби з шовку завжди виглядають натурально і дуже красиво. Умільці надають йому перевагу завдяки піддатливості й м'якості. Зовні привабливий матеріал легкий в обробці, має високу гігроскопічність. Він швидко висихає після обробки, в точності зберігаючи скручену форму пелюсток. Переливаючись на сонці, квіти з шовку прикрасять будь-який інтер'єр, пожвавлять одяг.

Для виготовлення квітів з шовку часто використовують техніку «канзаші». Гострі або круглі пелюстки складаються за особливим планом і перетворюються на брошку, прикрасу для штор, деталь вінка.

У техніці «ганутель» за допомогою ниток і дроту можна зробити гарні букети, наприклад, іриси або айстри.

Квіти із шифону

Тонкий прозорий матеріал має пісочну текстуру, ідеально підходить для виготовлення ніжних прикрас на весілля або на будь-яке святкування. З ним впорається навіть новачок, тому що працювати можна як із відрізком тканини, так і зі стрічкою.

Колірна гама матеріалу не обмежена, що є важливою перевагою цього матеріалу при виготовленні прикрас. Легкі повітряні деталі додають невагомості будь-якому виробу. Шифон не має виворотного боку. Він може бути однотонним, з напиленням та з додаванням люрексу.

Збирається шифонова квітка дуже просто, а з'єднання пелюстків відбувається за допомогою ниток або клею. Викрійки простіше робити по заготовлених шаблонах. Це можуть бути кола різного діаметру п'ятипелюсткової квітки. Зібраний у кілька разів матеріал треба покласти на картон і вирізати заготовки. Чим більше складань, тим пишнішим вийде виріб.

Квіти з атласної тканини і атласних стрічок

З відрізків або цільного шматка атласу вийдуть ніжні листові квіточки. Для роботи потрібна картонна форма пелюсток. Складену в декілька шарів тканину вирізають по контуру і обробляють кожну деталь спочатку крохмалем, а потім обпалюють краї. Щоб надати пелюсткам максимальної схожості з оригіналом, кожну з них необхідно потримати над полум'ям свічки, не торкаючись

вогню, і сформувати потрібну форму. Можна розтягувати та скручувати заготовку пальцями, а вдавлювати булькою. Спосіб обробки залежить від конкретного виду квітки.

Також можна створити дивовижно красиві квіти з атласу, не вдаючись до обпалення, вирізання та інших тривалих маніпуляцій, що спрощує роботу. Для цього підійдуть атласні стрічки.

Квіти з органзи

Привабливий невагомий матеріал підходить для виготовлення особливо тендітних квітів для жіночих прикрас. Прозора тканина з поліестеру жорстка, відмінно тримає форму. Залежно від товщини ниток і кольору органзу поділяють на безліч видів. Для створення квітів підійде блискуча, матова, однотонна тканина та тканина з напиленням і градієнтом.

Виготовлення найпростішої квітки з органзи починається з підготовки деталей. Створити справжній шедевр можна, використовуючи такі способи роботи з тканиною:

- Класичний з булькою. Квіти роблять по викрійках за допомогою паяльника і спеціального латунного інструмента. Накрохмалені елементи бутона нагрівають і додають їм природні вигини, продавлюючи пелюстки круглими бульками. За допомогою клею або ниток збирають деталі.

- З термічною обробкою. Заготовки вирізають за шаблоном. Їх край у цьому випадку обробляють полум'ям свічки. Синтетичний матеріал добре плавиться, тому швидко набуває бажану форму. Округла притемнена кромка надає пелюстці особливої чарівності.

- Зі стрічкою. Стрічка вже має кромку, тому пелюстки будуть охайними без додаткової обробки. Стрічку необхідно правильно скласти й прошити. Розмір декорації для інтер'єру залежить від довжини і ширини стрічки.

• Канзаші

- Універсальна техніка дозволяє робити квіти, як з окремих заготовок, так і зі стрічок. Кожна пелюстка – це багаторазово складена тканина або стрічка, зафіксована ниткою. Такий спосіб краще використовувати, створюючи маленькі квіточки для прикраси рамок, листівок, альбомів у техніці «скрапбукінг».

Квіти із ситцю

З легкої бавовняної тканини виходять оригінальні квіточки, приємні на дотик. Завдяки різноманітності відтінків і малюнків декор із ситцю використовують для прикраси дитячого одягу, штор, подушок й іншого домашнього текстилю. Натуральний яскравий матеріал простий в обробці, абсолютно безпечний, має доступну ціну.

Зробити квітку з тканини можна кількома способами: вирізаючи пелюстки за викрійками або звертаючи стрічку чи відрізок тканини. Вибір техніки залежить від типу та призначення виробу. Для оригінального ситцевого букету потрібно кілька круглих заготовок. Складаємо заготовки навпіл два рази, формуємо трикутник і прошиваємо. Майбутні пелюстки з'єднуємо куточками і стягуємо загальну нитку. Виходить гарна трилиста квіточка.

Квіти з фетру

Фетр не вимагає особливої обробки, спеціальних навичок шиття, тому що він відмінно тримає форму. Завдяки цим якостям фетр популярний серед текстильних флористів. З нього виходять гарні плоскі квіточки й об'ємні композиції.

Щоб виготовити м'яку троянду з фетру, необхідно вирізати хвилясту заготовку. На тканині намалювати коло та розмітити хвилі – майбутні пелюстки. Вирізати заокруглену стрічку по спіралі і звернути у формі квітки. Центр рельєфного бутона можна прикрасити бусинкою.

Яскраві маки можна зробити, використовуючи кілька технік: залишити квітку плоскою або надати об'єму за рахунок декількох шарів фетру. Для цього потрібно вирізати кілька деталей різних за розміром, накласти їх один на одного по спадній величині й скріпити ниткою або клеєм. Шити плоскі квіти можна з будь-якого по товщині матеріалу.

Для створення хризантем потрібна довга смужка фетру. Необхідно зігнути її вздовж навпіл і зробити часті надрізи 3–5 міліметрів. Згорнути стрічку та зафіксувати її клеєм. Квітку можна використовувати для прикраси шпильок та обідків або закріпити на дроті, створивши букет.

За допомогою текстильних квітів можна дати життя вже не новій, але улюбленій речі. Сукня буде виглядати аристократично, якщо задекорувати її галявиною ніжних троянд. Тюльпани, ніжні півонії будуть відмінним подарунком на будь-яке свято, тому що вироби ручної роботи завжди

привертати і привертають особливу увагу. Причому зовсім неважливо, де вони будуть використані. Усе залежить виключно від фантазії людини.

Список використаних джерел

1. <https://vseosvita.ua/library/vyhotovlennia-kvitiv-z-tkanyny-v-riznykh-tehnikakh-627550.html>
2. <https://naurok.com.ua/urok-ozdobleniya-shveynogo-virobu-148806.html>

Мегем Олеся Миколаївна,

*канд. пед. наук, доцент кафедри біології та основ сільського господарства
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ІНФОРМАЦІЙНО-ВАЛЕОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

В умовах війни в Україні першочергового значення набуває проблема інформаційно-валеологічної безпеки особистості й суспільства як складової інформаційної безпеки держави. Невід'ємною частиною життя сучасного суспільства є технологічний прогрес з інтенсивним упровадженням комп'ютерних технологій. Поширення комп'ютерів, інформаційних систем та інтернет-мереж знаходить широке застосування в практичній діяльності й відіграє важливу роль у розвитку всіх сфер сучасного суспільства, надаючи доступ до нових інформаційних ресурсів. Водночас інформаційні ресурси здатні нести загрози життю і здоров'ю людини. Особливо небезпечні вони для інформаційно уразливих верств населення, насамперед дітей, підлітків та молоді. Під впливом інформації формуються світоглядні позиції людини, ціннісні орієнтири, закладаються підвалини правомірної чи неправомірної поведінки. Тож є підстави стверджувати, що проблеми інформаційної безпеки мають бути в полі зору не тільки фахівців у галузі національної безпеки, правознавців, філософів, соціологів, а й учителів основ здоров'я.

У педагогічних дослідженнях сьогодення (В. Дем'яненко [1], В. Ковальчук [1], О. Топчій [3]) розкриваються теоретичні та практичні аспекти формування інформаційної безпеки неповнолітніх. Але поза межами наукових досліджень залишається визначення сутнісного змісту інформаційно-валеологічної безпеки дітей та підлітків.

У зв'язку з переходом до інформаційного суспільства та широким використанням інформаційних та комунікаційних технологій в освітньому процесі, з трансформацією цілей навчання, його спрямованістю на розвиток творчої активності учнів збільшується роль самостійної діяльності дітей та підлітків з використанням інтернет-ресурсів. Стан інформаційного простору інтернет-мережі на сьогоднішній день можна визначити як джерело інформаційного впливу та загроз інформаційній безпеці учнів. Цей фактор не дозволяє однозначно розцінювати інтернет як сприятливе інформаційно-освітнє середовище. До групи чинників інформаційного середовища, здатних нести загрозу інформаційній безпеці учнів, слід віднести наступні:

1. Непідконтрольність, доступність, необмежений обсяг надходження інформації до учнів.
2. Присутність в інформаційних потоках специфічних елементів, які цілеспрямовано змінюють психофізіологічний стан учнів.
3. Наявність у середовищі інформації маніпулятивного характеру, що дезорієнтує неповнолітніх.

Організація інформаційної безпеки вважається найважливішою функцією держави, про що зазначено в Конституції України та Законі України «Про інформацію». У Стратегії інформаційної безпеки сутність окресленої дефініції визначено як складову частину національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом [2].

В. Демяненко, В. Ковальчук поняття «інформаційна безпека учнів» розглядають у двох напрямках:

1) як стан захищеності життєво важливих інтересів;

2) як процес набуття особистістю таких якостей (вольових, інтелектуальних, емоційних), наявності яких ніякі інформаційні впливи на неї неспроможні викликати деструктивні думки і дії, що призводять до негативних відхилень на шляху її стійкого прогресивного розвитку [1, с. 4].

Нам імпонує, що в наведеному визначенні автори вказують на спосіб досягнення стану захищеності.

Отже, інформаційно-валеологічну безпеку підлітків витлумачуємо як стан захищеності неповнолітніх, за якого мінімізовано ризики, пов'язані із заподіянням інформацією, в тому числі розповсюджуваною в інтернеті, шкоди їхньому життю і здоров'ю (фізичному, психічному, духовному та соціальному), формування бажаної правової поведінки і превенції правопорушень через навички розпізнавання й протидії інформаційним небезпекам.

Резюмуємо, що одним зі способів вирішення проблеми інформаційної безпеки є навчання учнів адекватного сприйняття та оцінювання інформації.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації з інформаційної безпеки навчального комп'ютерного комплексу / укл. В. М. Демяненко, В. Н. Ковальчук. Київ: ПТЗН НАПН України, 2014. 39 с.

2. Стратегія інформаційної безпеки: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.

3. Топчій О. В. Інформаційна безпека неповнолітніх як сегмент державної інформаційної політики України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Вип. 2. Т. 4. Херсон, 2017. С. 183–187.

Медвідь Наталія Сергіївна,

*канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЖИТЛА УКРАЇНЦІВ В ІДЮСТИЛІ ІВАНА БАГРЯНОГО

Система образів та відчуттів сформувалася у свідомості українців до житла, його частин та атрибутів, перетворивши їх назви у культурні знаки та символи.

У прозових творах Івана Багряного мікрополе «житло українців» репрезентовано такими лінгвокультурами: *господа, дім, домівка, світлиця, халупа, хата, хатка*.

Найдавнішою назвою житла є праслов'янська лексема «дім», яка була родовим позначенням будь-якого житла та символізувала рід. Паралельно у XVII – XVIII ст. вживалися лексеми «будинок» та «хата» безвідносно до розмірів житла, а пізніше вони закріпилися за різними типами культурного та соціального простору – містом та селом.

У творах Івана Багряного лексема «дім» уживається в адвербіалізованому значенні «під дахом»:

- *Де це я? – прошепотів Григорій розгублено, злякався за свій розум.*

- *Та в нас же, в нас дома, синку... [3, с. 56].*

Культурно значущою є лінгвокультура «хата», яка традиційно вживається на позначення селянського житла. Її поліфункціональність у побутовому житті українського народу пов'язана з тим, що хата була і житлом, і родинним вогнищем, і оберегом кращих родинних традицій.

У художньому мовленні Івана Багряного значна кількість прикладів реалізації прямого номінативного значення лінгвокультури «хата» – «будинок»: – *Я от скільки днів дивлюсь на оцю хату вашу – і мені якось дивно. Всередині вона вибілена, ще й розмальована по-нашому, а зокола – вигляд сибірський або поліщуцький [3, с. 73], – Так там, та й у всіх наших селах тутешніх, хати білені зокола, як на Україні. З нас за це всі тут сміялись, що от, мовляв, скільки лісу, а «хохли» хати з глини ліплять та білять [3, с.73], Під сопкою, над широченькою, бистрою річечкою стояла споруда – комора не комора, хата, крига берестою (березовою корою) [3, с.119].*

В ідіостилі Івана Багряного лінгвокультурема «хата» конкретизується словами-актантами: *вибілена, розмальована, ліплять, білять*. Вони актуалізують фонову інформацію (стіни хати обмазувалися з усіх боків глиною, а потім білилася та оздоблювалася розписами) та вказують на національно-культурну конотацію лінгвокультуреми.

Національні особливості архітектурної побудови у контексті осмислюється через опозицію «свій/чужий», яка експлікується у виразах *по-нашому, як на Україні, вигляд сибірський або поліщуцький*. Ознаку «свій» з семою «український» ілюструють словосполучення на позначення конструктивних та декоративних особливостей житла: *хата, рублена з доброго дерева, з різьбленим танком і такими ж наличниками коло вікон, крита тонтон, всередині вибілена, ще й розмальована по-нашому, білені зокола, хати з глини ліплять та білять, «чужий» з семою «неукраїнський» – крита берестом (березовою корою), на дощаним помості, криті цинковою бляхою*.

Також хата містить конотативні семи «гостинність», «захист», «порятунок», що пов'язано зі звичаєвою традицією українського народу: *Я не знаю, хто ти, але моя хата – твоя хата. Такий ту закон* [3, с. 59], *Людська хата!.. Обставлена чимось, забарикадована від вітру, обтикана стовпцями й глищами, замість тину, – хата! Одна-однісінька, без ніяких інших будівель, але то нічого. Для того, щоб урятувати людину, цієї хати було цілком досить. Максим зрадив їй, як рідній матері* [1, с. 340].

Словосполучення «рідна хата» у контексті набуває одночасно позитивного оцінного значення «дитинство, родина, зустріч» та негативну конотацію «ризик, втрата, смерть», на що вказує контекст: *Все це він знав, але, ризикуючи життям, – отак заскакуючи до рідної хати на день, на годину, – не сподівався їх зустріти* [2, с.12].

В авторському контексті лексема «хата» вживається на позначення частини помешкання – кімнати: *Тим часом очима блукав по хаті. Безсмертна українська хата! Зворушливо-трагічна «національна святиня», гордощі всіх «пророків» і «апостолів» його бідолоашної нації!.. Чорна й перекошена, з манюсінкими запотілими віконечками, з мокрою слизькою глиняною долівкою, з купами сміття і лахміття в закутках, холодна, вогка, ще й з смердючою помийницею біля дверей... Апофеоза злиднів!* [1, с. 347].

Автор вдається до антитези, до асиметрії сем «безсмертя», «національна святиня», «гордощі нації» та «злидні», «холод» у семантиці лінгвокультуреми «хата», яка формується відповідним оточенням мовної одиниці.

Лінгвокультурема «господа» вживається як на позначення житлової будівлі, так і на позначення хати та домашнього господарства, яке не має меж, простяглося на прилеглі нетрі: *Двір не двір вибитий плай. Не обгороджений ніяким тином і без ніяких воріт. Бо тут усе це двір і все це господа – всі ці нетрі, що розіллялись навколо ген сизого високого пасма гір, яке обійшло хату дугою* [3, с. 69], *І вона [господа] була одна тут на великому просторі. До найближчого селища, що зветься Копитонівка і складається з кількох хат, понад п'ятдесят кілометрів* [3, с. 69]. Це зумовлено територіально-господарським устроєм розселення переселенців на Далекому Сході – заїмщиною, тобто вільного зайняття землі на основі першості.

Отже, лінгвокультуреми на позначення житла українців в ідіостилі Івана Багряного, окрім узуального номінативного значення, у мовленнєвому контексті набувають конотативного значення, актуалізують фонову інформацію, звичаєву культуру народу.

Список використаних джерел

1. Багрянний І. Людина біжить над прірвою. *Вибрані твори* / упоряд., автор передм. та приміток М. Балаклицький. Київ: Смолоскип, 2006. С. 59–391.
2. Багрянний І. Сад Гетсиманський. Київ: Наукова думка, 2005. 548 с.
3. Багрянний І. Тигролови. Роман. Морітурі. Драматична повість. Київ: Наукова думка, 2005. 368 с.

Непомняща Галина Іванівна,
канд. пед. наук, ст. викладач кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ОПРАЦЮВАННЯ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «МАТЕМАТИЧНІ ЗАДАЧІ І ДОСЛІДЖЕННЯ» В ПОЧАТКОВОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ

Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів відбувається в процесі навчання в закладі вищої освіти і спрямовується на набуття майбутнім фахівцем знань, умінь, позитивних ставлень, досвіду професійної діяльності й поведінкових моделей особистості в професійному середовищі.

З позиції компетентнісного підходу рівень фахової підготовки майбутніх учителів визначається здатністю вирішувати проблеми та професійні завдання різної складності на підставі наявних знань та досвіду. Сучасній школі потрібен компетентний учитель початкових класів, спроможний ефективно діяти, розв'язувати стандартні та проблемні завдання, що виникають в освітньому процесі.

Повноцінне навчання математики учнів початкових класів неможливе без володіння вчителем методикою навчання математики, знання методичних підходів до вивчення певних тем курсу.

Математична галузь спрямована на розкриття ролі математики в пізнанні явищ і закономірностей навколишнього світу; формування в дітей основи математичних знань та способів дій, досвід їх використання для розв'язування навчальних і практичних задач; реалізацію потенціалу галузі для закладання здатності міркувати логічно, оцінювати коректність і достатність даних для розв'язування навчальних і практичних задач; для розвитку математичного мовлення, що необхідне для опису математичних фактів, відношень і закономірностей.

Реалізація означених завдань здійснюється за такими змістовими лініями: «Числа, дії з числами. Величини», «Геометричні фігури», «Вирази, рівності, нерівності», «Математичні задачі і дослідження», «Робота з даними». Тому актуальним є питання підготовки майбутніх учителів до вивчення методичного аспекту реалізації основних змістових ліній [3; 4].

У нашому дослідженні ми зупинимося на питанні підготовки майбутніх учителів початкової школи до опрацювання змістової лінії «Математичні задачі і дослідження».

Змістова лінія «Математичні задачі і дослідження» спрямована на формування в учнів здатності розпізнавати практичні проблеми, що розв'язуються із застосуванням математичних методів, на матеріалі сюжетних, геометричних і практичних задач, а також у процесі виконання найпростіших навчальних досліджень [3,4].

Одним із основним завдань змістової лінії «Математичні задачі і дослідження» є набуття учнями загального умінь розв'язувати прості і складені задачі. Тому майбутніх учителів доцільно ознайомити з послідовністю роботи над математичною задачею. У процесі такої роботи учні можуть досліджувати вплив складників задачі на її розв'язання за різних варіацій умов: добирати умову до запитання, змінювати умову відповідно до запитання, змінювати запитання відповідно до виразу тощо. Доцільно розглядати задачі з реалістичним сюжетом. Водночас, навчальні дослідження можуть поширюватися не лише на математичні задачі, а й на інші види завдань. Доречно проаналізувати математичні завдання на визначення змін в умові задачі та їх вплив на її розв'язання. Корисними є завдання, які мають не один, а кілька правильних розв'язків, кілька способів розв'язування. Навчальні дослідження доцільно включати до завдань через спонукання до дослідницьких дій: «з'ясуй», «встанови», «визнач», «досліди» тощо.

Метою навчання учнів розв'язування задач у початковій школі є формування в них умінь (загального і окремих), що виявляється у можливості успішно розв'язувати задачі будь-якої структури.

Доцільно розглянути зі студентами структуру математичної задачі, кожна із її складових. Кожна математична задача складається з умови, запитання.

Умова задачі включає задану сюжетну ситуацію (подію, явище, процес), числові значення величин, залежність між цими значеннями, а також зв'язки між даними числами та між даними та шуканими. Ці зв'язки в подальшому визначають вибір відповідної арифметичної дії.

Числові дані – це, як правило, числові компоненти тексту задачі. Вони характеризують значення величин, числові характеристики множин, числові характеристики відношень між ними. Числові характеристики величин та числові характеристики множин звичайно задані числами, а числові характеристики відношень між ними можуть бути позначені словесно. Знаходження шуканого в числовому вигляді звичайно є кінцевою метою розв'язання сюжетної задачі.

Запитання задачі вказує, яке значення величини є шуканим. Це частина тексту, в якій визначена шукана величина (число, множина). Запитання задачі може бути сформульовано у формі наказового або питального речення і повинно бути пов'язаним з її умовою. Цей зв'язок може бути прямим або непрямим. Прямий зв'язок запитання задачі безпосередньо орієнтує на застосування того, що дано в умові, для відповіді на нього. Непрямий зв'язок запитання задачі безпосередньо не пов'язане з даними в умові задачі поняттями та відношеннями між ними. Тому попередньо вимагається перетворити запитання так, щоб після цього запитання безпосередньо орієнтувало на умову задачі.

Таким чином, ми можемо виділити основні складові задачі: числові дані і зв'язки між ними; запитання; зв'язки між шуканою величиною та числовими даними.

Будь – яка задача потребує її розв'язання. Розв'язати задачу - це означає розкрити зв'язки між даними і невідомими значеннями величини або між даними і невідомими величинами, і на цій підставі вибрати, а потім і виконати арифметичну дію (декілька арифметичних дій) і дати відповідь на запитання задачі.

Навчити учнів розв'язувати задачі означає навчити їх: виокремлювати числові дані задачі; пояснювати, що означає кожне число в задачі; виділяти її запитання; актуалізувати знання, які є необхідними для розв'язання задачі; встановлювати зв'язки між даними і невідомими значеннями величин або між даними і невідомими величинами; обґрунтувати вибір арифметичної дії або скласти план пошуку розв'язання задачі; виконати арифметичну дію (кілька взаємопов'язаних між собою арифметичних дій); давати відповідь на запитання задачі; виконувати перевірку розв'язання.

Отже, підготовка майбутнього вчителя до формування в учнів початкових класів умінь розв'язувати математичні задачі є необхідною умовою оволодіння ними предметною математичною компетентністю. Це формує в учнів здатність застосовувати набуті компетенції в потрібний момент у конкретних життєвих ситуаціях, шукати шлях розв'язання пізнавальних та практичних завдань, сприяти формуванню творчої винахідливості й дослідницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів: навч.-метод. посіб. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 352 с.
2. Скворцова С. О., Онопрієнко О.В. Нова українська школа: методика навчання математики у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів: навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 320 с.
3. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 класи. Київ: ТД «ОСВІТА – ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
4. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 3–4 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita>.

Новиков Анатолій Олександрович,

*д-р філол. наук, професор кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

МАЛОВІДОМА СТОРІНКА З БІОГРАФІЇ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

У біографії Олександра Довженка, як відомо, чимало затемнених сторінок, які здебільшого пов'язані з його службою в Армії УНР, а також перебуванням його в більшовицьких лабетах. Лютневу революцію 1917 року й повалення самодержавства майбутній кінорежисер зустрів із неабияким піднесенням, разом із мільйонами співвітчизників мріяв про незалежну Українську державу, брав участь у мітингах і навіть добровольцем вступив до лав Армії Української Народної Республіки. Утім, коли це сталося – достеменно невідомо. Можливо, на початку 1918 року, оскільки є свідчення, що він у чині сотника брав участь в штурмі «Арсеналу» («належав до куреня чорних гайдамаків») [1, с. 49].

В архівах радянських спецслужб збереглися документи (зазвичай із позначкою «цілком таємно»), в яких на основі доносів, агентурних даних, допитів заарештованих «ворогів народу» робиться однозначний висновок, що Олександр Довженко був не тільки «закоренілим націоналістом», а й, перебуваючи в лавах армії УНР, зі зброєю в руках завзято воював проти нової влади. Так, «заарештований – активний учасник антирадянської української націоналістичної організації був[ший] протодиякон УАПЦ» В.В. Бобиєнко зауважував, що його знайомий Кошовий, який називав Довженка своїм другом, розповідав, що «вони разом служили в петлюрівській армії». Щобільше, під час наступу більшовиків на Київ майбутній кінорежисер «смалив із гармат із Володимирської гірки по червоних...» [3, с. 42–43].

Інший фігурант таємних документів спецслужб член ВКПб, працівник південних залізничних доріг А. П. Буковець (очевидно, цілком добровільно) зробив заяву про те, що коли в 1918 році під натиском червоних петлюрівці тікали із повітового містечка Сосниці, разом із цією «озброєною бандитською групою націоналістів» наклав п'ятами й Олександр Довженко, «обвішаний гранатами й гвинтівкою». І далі продовжує: «Цей Довженко активно боровся проти радянської влади, що я добре пам'ятаю, оскільки особисто брав участь у вигнанні петлюрівців із Сосниці». Окрім того, Буковець зауважує, що про «участь в петлюрівській банді» Довженка знає «Моргун Іван, колгоспник колгоспу “3-го Інтернаціоналу” с. В'юнище Сосницького району».

Дісталось й батькові знаного кінорежисера, якого згаданий землячок називає активним церковником, націоналістом, хліборобом-власником, що «був членом союзу хліборобів за Гетьмана...» [3, с. 43].

Свідчить про петлюрівське минуле митця і його сусід із Сосниці, який у лютому 1941 року написав на нього донос. Відвідуючи у 1918 чи 1919 році обійстя Довженкових батьків, він начебто бачив там світлину сина господарів у «гайдамацькій формі». Ця фотографія в «рамці розміром приблизно 9x12 сантиметрів висіла на стіні в хаті близько тижня, а потім її заховали». Сфотографований був Довженко «у козушку і в шапці з трикутним верхом та китицею, підперезаний» [3, с. 22].

З іншого боку, дослідники звертають увагу на тривалу часову прогалину в біографії Довженка у 1919 році – аж до грудня, коли з'ясувалося, що він потрапив у лабети ЧК. Утім, спираючись на спогади сучасників, можна дійти висновку, що у більшовицьких казематах майбутній кінорежисер і письменник побував і на початку 1918 року. Більше того, тоді певний час він перебував навіть у камері смертників.

Довженків знайомий Олександр Савич Грищенко згадує, що в середині березня 1918 року Житомир зненацька захопив червоноармійський полк Віталія Примакова. Це дало змогу партії боротьбистів, до якої належав оповідач, вийти з підпілля. Останній, працюючи в губнаросвіті, на громадських засадах був призначений членом робітничо-селянської інспекції, що мала вельми широкі повноваження, і отримав завдання проінспектувати в'язницю. Грищенкові добре запам'яталися слова його партійного лідера Василя Блакитного: «Нам відомо, що цієї ночі мають бути розстріляні представники української інтелігенції, які служили в Петлюри. Будьте уважні й прискіпливі, аби не загинули потрібні для України люди».

Найбільше новоявленого інспектора цікавила, звичайно, камера смертників, в одній із яких перебував Олександр Довженко. «Перше, що побачив, – зауважує Грищенко, – брудні дерев'яні нари, на яких лежала в незалежній позі людина. Простяглася горілиць, закинувши ногу за ногу й спокійно муляла цигарку, не звертаючи на нас уваги. Я завважив мужній і благородний профіль молодого обличчя – було в ньому щось орлине. <...> Мене вразила поведінка людини, яку засуджено до смертної кари і котру вночі мають розстріляти. “Його треба будь-що врятувати”, – подумалося мені і я спокійно мовив: “Даруйте, але мені хотілося б з вами поговорити. Я вчитель за фахом, а ви, здається, теж педагог...”».

Із подальшої розмови з'ясувалося, що Довженко закінчив Глухівський учительський інститут, а в школі старшин викладав історію України й естетику. Звісно, що на пропозицію повернутися до свого фаху арештант з радістю погодився (оскільки «ще краще, ніж куля в потилицю»). «Тоді іменем революції я звільняю вас. Приходьте завтра о десятій ранку до губ наросвіти в мій кабінет» [2, с. 9], – виніс вердикт повноважний інспектор.

Керівництво партії боротьбистів, згадує Грищенко, запросило Довженка викладати історію України й естетику тепер уже в школі червоних старшин. Окрім того, останній працював у губнаросвіті, де започаткував відділ естетичного виховання і «заходився відкривати в Житомирі музичну та художню школи» [2, с. 9].

Але сталося так, що невдовзі армія УНР знову зайняла Житомир, і тепер уже Довженко помчався до Петлюри клопотатися за свого рятівника. Грищенкові нова влада дозволила працювати вчителем, а Довженко знову став викладати історію України й естетику в петлюрівській школі старшин. Проте через деякий час захопився постаттю отамана Чалого, кінний загін якого входив до складу петлюрівської армії, і разом із ним вирушив у похід проти більшовиків. Утім досить скоро він розчарувався в отамані, якого до цього вважав справжнім козацьким полковником, і, уже без коня й шаблі повернувшись назад, коротко відрізав: «Не Україна йому потрібна. І не війна з більшовиками». Після цього Довженко «повністю присвятив себе вихованню українських національних офіцерів» [2, с. 9].

У квітні 1919 року школа старшин мала спішно евакуюватися до Луцька, оскільки на Житомир наступала дивізія Миколи Щорса. Від'їздили останнім ешеленом. І тут, як зауважує мемуарист, пізно ввечері до їхнього купе несподівано завітав Симон Петлюра. У них з Довженком була досить тепла, довірлива розмова. «Головний Отаман обійняв Довженка. Відчувалося, що вони глибоко шанують одне одного» [2, с. 9].

За словами Грищенка, із Житомира вони приїхали до Луцька (очевидно, це було у квітні 1919 року), де, мовляв, усвідомили, що справа Петлюри програна. «Школу старшин було мобілізовано на фронт. Їхати за кордон ми рішуче відмовилися. Довго не могли знайти притулку» [2, с. 10]. Відтак друзі вирішили повернутися до Житомира, де у Грищенка було чимало друзів серед боротьбистів, на допомогу яких вони могли розраховувати. У Житомирі було все керівництво партії боротьбистів – Блакитний, Шумський, Гринько, Любченко. Усі вони Довженка «прийняли з радістю» і «призначили викладачем історії України та естетики в Школі червоних старшин при 44-й дивізії» [2, с. 10].

Безумовна цінність таких таємних документів передусім у тому, що вони до певної міри виступають своєрідними заміниками багатьох знищених (вочевидь, найнебезпечніших) сторінок Довженкового щоденника і бодай частково проливають світло на окремі затемнені сторінки митця.

Список використаних джерел

1. Марочко В. Зачарований Десною. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 285 с.
2. Плачинда С. Довженко, якого ми не знали. *Дивослово*. 1994. № 8. С. 8–10.
3. Попик В. Під софітами ВЧК-ДПУ-НКВС-НКДБ-КДБ. Документальна оповідь за матеріалами архівної справи на Довженка Олександра Петровича. *Дніпро*. 1995. № 9–10. С. 21–59.

Опанасенко Віталій Петрович,

канд. пед. наук, доцент кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва Глухівського НПУ ім. О. Довженка

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Компетентнісний підхід у сфері освіти виник як відповідь на виклики сучасної епохи, головним з яких є перехід науково-технічної революції в інформаційну, коли інформація, що накопичується у світі, оновлюється дуже швидко – кожні 5–7 років. Якщо врахувати, що час навчання у виші практично порівняно з часом повного застаріння інформації, то стає зрозуміло, що сучасне інформаційне суспільство постає перед проблемою недостатньої кількості компетентних фахівців, які готові працювати за обраним напрямом відразу після закінчення вищого навчального закладу. Насамперед випускникам надовго вистачало здобутих в університеті знань, тепер затребувані не так набуті ними професійні знання, як уміння їх доповнювати.

Набуття тих та інших компетентностей через певну, дидактично вивірену навчальну діяльність озброює сучасного випускника закладу вищої освіти «інструментарієм адаптації» до вирішення нових професійних завдань із необхідною ефективністю. Як вважають теоретики та організатори впровадження компетентнісного підходу до сфери вищої освіти [1; 2], компетентний фахівець швидше адаптується при працевлаштуванні, ніж звичайний кваліфікований фахівець.

Компетентність є інтегративним поєднанням знань, умінь, навичок, здібностей і особистісних якостей. Єдність теоретичного знання та практичної діяльності стає нині частиною термінологічного апарату універсальної міжнародної мови для опису результатів навчання. Крім зазначеного інтегративного, що об'єднує характер самої компетентності, ідея інтегративності є однією з основних ідей компетентнісного підходу [3; 4].

У Стандарті вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю «Професійна освіта» та в ОПП «Професійна освіта (Технологія виробництва та переробки продуктів сільськогосподарства)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка задані результати навчання (25ПРН) сформульовані у формі 11 загальних та 15 професійних компетентностей, але кількість нормативних дисциплін навчального плану із сукупності всіх циклів становить лише 35.

Якщо аналізувати ОПП цієї спеціальності в інших університетах, то стає очевидним, що кожна дисципліна повинна формувати приблизно 1,4 заявлених в ОПП компетентностей.

Якщо враховувати зміст складених викладачами випускової кафедри навчальних програм дисциплін із зазначенням формованих кожною дисципліною компетентностей, то виявиться, що багато дисциплін вносять внесок у формування 5–10 компетентностей.

Багато компетентностей, своєю чергою, виявляються результатами навчання з кількох дисциплін. Так, наприклад, особливо важливою є професійна компетенція ФК-11, у якій сформульовано володіння «здатність використовувати у професійній діяльності основні положення, методи, принципи фундаментальних та прикладних наук» та ФК 14. Здатність збирати, аналізувати та інтерпретувати інформацію спеціалізації «Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології». Формування цих компетентностей здійснюється щонайменше сімома дисциплінами ОПП, такими як «Гідропривід сільськогосподарської техніки» «Сільськогосподарські та меліоративні машини», «Електропривод і використання електроенергії в сільському господарстві», «Експлуатація машино-тракторного парку», «Основи стандартизації та управління якістю продукції в сільському господарстві», «Курсова робота з технології виробництва і переробки продуктів сільськогосподарства», «Машинознавство».

Таким чином, міждисциплінарна взаємодія при формуванні цих компетентностей видається нам дуже вираженою, а отже, ці компетентності можна з повною впевненістю

вважати інтегративними за своєю суттю, тобто такими, що об'єднують у своєму складі кілька дисциплін.

Зазначимо, що якість інтегративності мають практично всі зазначені в ОПП компетентності, хоча ступінь їх інтегративності може варіюватися залежно від кількості дисциплін, що їх «підживлюють», – «донорів».

Подібна дидактична «творчість» належить до розділу цілепокладання дисциплін, створює їх компетентнісну спрямованість, яка в принципі аналогічна формулюванню завдань досягнення ПРН.

Виходячи з представлених даних, можемо дійти невтішного висновку, що міждисциплінарний підхід до проектування навчального процесу повністю адаптовано до ОПП «Професійна освіта (Технологія виробництва та переробки продуктів сільського господарства)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, у яких інтегративні компетентності як задані результати навчання більш пріоритетні, ніж дисципліни, що їх формують. Крім того, розквіт міждисциплінарного підходу до проектування навчального процесу, що спостерігається, підтверджується ще й тим, що до списку важливих для майбутніх педагогів професійного навчання компетентностей включені й компетентності, відповідальні за розуміння учнями ідей міждисциплінарної інтеграції.

Так, наприклад, професійна компетентність ФК11 передбачає, що випускник повинен уміти «використовувати у професійній діяльності основні положення, методи, принципи фундаментальних та прикладних наук» та по суті мати здатність до їх творчого використання та розвитку під час вирішення професійних завдань», а ФК12 та ФК13 акцентує вміння учнів «бачити міждисциплінарні зв'язки дисциплін, що вивчаються» і розуміти «їх значення для майбутньої професійної діяльності». Цікаво те, що обидві ці компетенції належать до сфери як педагогічної, так і технічної складової діяльності бакалавра та їх формування продовжується в магістратурі за аналогічними напрямками.

Завершуючи наш короткий огляд міждисциплінарної сутності компетентнісного підходу, втіленого у ЗК, ФК та ПРН-ах ОПП, зазначимо, що вона реалізується в конкретних вказівках щодо організації міждисциплінарної взаємодії дисциплін у навчальних програмах. Найбільш важливим засобом актуалізації міждисциплінарної сутності є навчання студентів у комп'ютерному навчальному середовищі, що приводить до поступового формування відповідних компетентностей учнів. Висловимо сподівання, що студенти нового етапу університетської підготовки стануть краще справлятися з вирішенням творчих професійних завдань міждисциплінарного характеру.

Список використаних джерел

1. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта / Педагогіка», спеціальність 015 – «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» (затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1460) (дата звернення: 07.04.2023).

2. Освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / В. П. Опанасенко, В. І. Ковальчук, Г. В. Ігнатенко, Т. В. Самусь, Б. І. Вовк, Є. О. Маринченко та інші. Глухів, 2022. 26 с.

2. Самусь Т. В. Соціально-економічні аспекти здоров'язбережувального навчання. *Педагогіка та психологія*: зб. наук. праць / за ред. акад. І. Ф. Прокопенка, проф. С. Т. Золотухіної. Харків, 2015. Вип. 49. С. 115–128.

3. Ігнатенко Г. В., Опанасенко В. П., Самусь Т. В. Формування методичної компетентності педагогів професійного навчання в процесі педагогічних практик: навчально-методичний посібник. Суми, 2017. 112 с.

Петренко Наталія Миколаївна,
асистентка кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

МЕТОДИКА ТА ПРОГРАМА НАВЧАННЯ ГРАМОТИ В ЗАКЛАДАХ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ У 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

На початку ХХ століття більшість населення нинішньої України не вміла читати й писати. Боротьба за загальну грамотність почалася практично відразу після приходу до влади більшовиків, оскільки їм треба було поширити свої політичні ідеї серед людей. У системі освіти було зроблено багато змін, але у 20-х роках ХХ століття влада робила акцент на початковій, тобто елементарній освіті дорослого населення.

Влада почала втілювати так звану кампанію ліквідації неграмотності, створювати пункти навчання грамоти в містах та селах, активно залучати населення до подолання неписьменності.

На початку 20-х років ХХ століття класно-урочна система навчання традиційно була організаційною формою ліквідації неграмотності. Методичні документи, листи з інструкціями та рекомендації, що надсилалися центральною владою на місця, чітко орієнтували процес навчання на проведення занять саме за урочною системою і формування учнів у групи від 25 до 30 осіб, що в принципі відповідало стандартному класу.

Серед документів, що зберігаються в Державному архіві Сумської області віднаходимо справи, де містяться положення про школи для дорослих та програми навчання в них. Так, згідно з положенням школи грамоти мали відчинятися скрізь, де в тому була потреба. Школи утримувалися коштом Відділу народної освіти та були підзвітні цій установі. Навчання було безкоштовне для всіх учнів. Час навчання встановлюється для кожної школи окремо залежно від бажання учнів. До школи приймалися учні віком від 14 до 50 років, але бажано було учнів від 14 до 16 років об'єднати в окремі групи [4, арк. 6]. Справа, у якій зберігається цей документ, датується 1920 роком. Документ написаний українською мовою. У ньому не містяться якісь вказівки на конкретне місце, тому маємо підстави вважати, що такі ж положення розсилалися по всій Україні, де тривав процес ліквідації неписьменності.

Програма шкіл для дорослих визначає основні аспекти проведення навчального процесу в школах першого ступеня. Зазначено, що навчання в першій групі (групі для неграмотних) має тривати 2 місяці з чотириденним навчальним тижнем. У кожен з навчальних днів має відбуватися по три лекції. Завдання цієї школи – навчити неграмотну людину читати, писати і використовувати перші чотири арифметичні дії, дати загальні відомості зо краєзнавства, навчити читати книгу, цікавитись нею, розширити кругозір людини і ознайомити з місцем особистості в суспільстві [5, арк. 5]. На читання та письмо виділялося 48 годин навчальної програми, на арифметику – 24 години.

Загальна мета будь-якого уроку збігалася з основними цілями кампанії з ліквідації неписьменності. Під час кожного уроку здійснювався контроль за ідейно-політичним вихованням у процесі навчання грамоти. Водночас кожен окремих урок мав свою мету, завдання, характер, тип і структуру [1, с. 321].

В означений період для навчання неписьменних та малописьменних застосовувалися дві основні форми навчання – класно-урочна та індивідуально-групова. Головними дидактичними особливостями навчання дорослих у ході ліквідації неписьменності були: прискорений темп навчання; відповідність навчального матеріалу рівню дорослої людини; зв'язок досліджуваного матеріалу з професійною діяльністю дорослих учнів.

У 1924–1925 навчальному році в сільській місцевості багатьох губерній упроваджується така форма роботи з неписьменними, як індивідуально-групове навчання. Воно ґрунтувалося на тому, що навчання організовується в місцях, де кількість неписьменних була менше 15 осіб. Тут організовувалися гуртки малописьменних і неписьменних, у яких навчалися 2–15 осіб.

Навчання з декількома або навіть одним неписьменним ліквідатор неписьменності проводив удома або в будинку одного з учнів. За кожною такою групою чи окремим учнем закріплювався культармієць, який мав навчати групу або одного учня до кінця програми [1, с. 324].

На нашу думку та переконання дослідників, індивідуально-групова форма навчання в умовах села була одним із найкращих шляхів ліквідації неписьменності, оскільки вона дозволяла селянину навчитися читати й писати, не відриваючись від роботи по господарству. Індивідуально-групове навчання, незважаючи на його популярність і доступність, не було позбавлене суттєвих недоліків, серед яких низький рівень викладання, недостатня систематичність, відсутність наукової літератури та матеріального й фінансового забезпечення. Учителями були, як правило, молоді люди, комсомольці, готові працювати безкоштовно, хоча деякі з них самі не мали повної початкової освіти [3, с. 169].

Загалом, усі форми роботи на пунктах ліквідації неписьменності мали під собою ідеологічне підґрунтя. В основу роботи була покладена політграмота, рідна мова і математика базувались на політграмоті. У школі малограмотних, окрім рідної мови і математики, вивчали суспільствознавство, «мироведение и экономическую географию» [2, с. 74]. В основу комплексу в школах малограмотних було покладено суспільствознавство.

Боротьба з неписьменністю серед дорослого населення тривала протягом 1930-х років. Лікбезівські школи було замінено єдиними навчальними школами для дорослих із трьома курсами. На першому курсі ліквідувалася неписьменність, на другому – малограмотність, а на третьому проводилася загальноосвітня підготовка в рамках початкової шкільної програми.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Становлення форм навчання у процесі ліквідації неписьменності в Україні 1920–1927 рр. *Науковий вісник Мелітопольського пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки*. Мелітополь, 2015. Вип. 1 (14). С. 320–324.
2. Борисенко В., Телегуз І. Національна освіта і формування української модерної нації у 1921–1934 роках: європейські тенденції та радянські реалії. Київ, 2012. 156 с.
3. Невінчана І. Проблема неписьменності українського народу в контексті загальноєвропейських процесів націотворення (20-і роки) ХХ ст. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Науково-практичний збірник*. Київ: ФПУ, 2005. № 5. С. 166–171.
4. Положення про школи для дорослих. *ДАСО (Державний архів Сумської області)*. Ф. Р-5600. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 6.
5. Програма шкіл для дорослих 1 ступеня (неграмотні). *ДАСО (Державний архів Сумської області)*. Ф. Р-5600. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 5.

Петрикей Ольга Олексіївна,

*ст. викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

УПРОВАДЖЕННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Реформування освітньої галузі вимагає вироблення нових стратегій, формування перспективних цілей освітньої системи, упровадження інновацій. Лише інноваційна освіта здатна виховати людину, яка живе за сучасними законами глобалізації, є творчою, самостійною й самодостатньою особистістю, яка керується в житті власними переконаннями [1].

Ключові вимоги до сучасних закладів освіти сформульовані в Законі України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», де виокремлено одне з головних завдань – стимулювання та розвиток інноваційних процесів. У зв'язку з чим актуалізується наукова проблема інноватики у сфері фізичної культури і спорту. Особливого значення набуває пошук дієвих підходів для формування в учнів інтересу до занять фізичною культурою та впровадження новітніх технологій у систему фізичного виховання. Наразі навчання у закладах загальної середньої освіти супроводжується дефіцитом рухової активності, нервовим перенапруженням, необхідністю засвоєння та переробки учнями значного обсягу інформації. Ці чинники можуть викликати погіршення стану здоров'я школярів.

Тому науковці акцентують увагу на впровадження в освітній процес фізичного виховання дітей та молоді в освітньому закладі інноваційних технологій, які спрямовані на підвищення рівня

інформованості учнів, удосконалення рухових якостей, посилення мотивації до занять фізичною культурою та спортом, формування фізично розвиненої особистості, здатної реалізувати свій творчий потенціал, зміцнювати здоров'я.

Застосування інноваційних технологій дозволить учителям розробляти спеціальні індивідуальні програми для учнів з урахуванням їх інтересів, схильностей та творчих здібностей. Ці програми можуть допомогти покращити стан здоров'я, запобігти розвитку захворювань, підвищити рівень їх рухової активності учнів.

Мета дослідження – виокремити та проаналізувати можливості впровадження проєктних технологій навчання в освітній процес фізичного виховання в умовах нової української школи.

У ході модернізації освіти одним з основних завдань у викладанні предмета «Фізична культура» стає освоєння знань про фізичну культуру і спорт, їх історію і сучасний розвиток, роль у формуванні здорового способу життя.

Найбільш раціональним є впровадження проєктного навчання. В умовах сьогодення під час дистанційного навчання діти позбавлені необхідної рухової активності. Тому уроки фізичної культури вчитель має спланувати на користь фізичного розвитку учнів. У цьому випадку допомагає впровадження проєктних технологій навчання. Це дозволяє вирішувати відразу декілька завдань: по-перше, забезпечити розвиток компетентностей учнів; по-друге, сприяти інтегрованості процесу навчання; по-третє, заощаджувати час на самому уроці.

Проєктна діяльність – це створення проблемних ситуацій, активізація пізнавальної діяльності учнів у пошуку і вирішенні складних питань, що вимагають актуалізації знань, побудови гіпотез. Метод проєктів завжди орієнтований на самостійну діяльність учнів (індивідуальну, парну, групову), яку вони виконують у відведений для цієї роботи час (від декількох хвилин уроку до декількох тижнів, а інколи і місяців).

Проєктні технології передбачають поєднання технології створення освітніх ситуацій, у яких учень ставить та розв'язує власні завдання, з технологією супроводу самостійної діяльності учня, забезпечує інтеграцію їх знань з різних навчальних предметів, диференціацію навчання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, проблемність навчально-виховного процесу. Використовуючи проєктний метод навчання, учні засвоюють усю технологію розв'язання завдань – від постановки питання до результату.

Виділяють чотири основні категорії проєктів:

- інформаційний і дослідницький проєкт;
- оглядовий проєкт;
- продукційний проєкт;
- проєкти інсценування.

Технології проєктного навчання належать до інноваційних технологій навчання і виховання, що забезпечують формування багатьох необхідних життєвих умінь в учнів. Проєктна діяльність є однією з найперспективніших складових освітнього процесу, тому що створює умови творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує всі необхідні життєві компетенції. Самостійне здобування знань, їх систематизація, можливість орієнтуватися в інформаційному просторі, бачити проблему і приймати рішення відбувається саме через використання проєктних технологій.

Використання проєктних технологій має відповідати основним критеріям: системність (логічність усього процесу, взаємозв'язок його частин); керованість (можливість діагностики досягнення цілей); ефективність (технологія повинна гарантувати певні стандарти навчання; відтворюваність (можливість застосування в інших однотипних навчальних закладах іншими суб'єктами. Дієвість використання проєктної технології забезпечується наявністю постійного зворотного зв'язку, коригуванням подальшої діяльності. Тому, з точки зору практичного впровадження проєктної технології, суттєвим її елементом є планування або прогнозування навчальних і практичних результатів.

Застосування проєктних технологій на уроках фізичної культури дозволяє будувати навчання на активній основі через цілеспрямовану діяльність учня з урахуванням особистих інтересів. Застосування проєктних технологій навчання в освітньому процесі фізичного виховання

можливе під час дослідження впливів фізичної культури на організм людини, дослідження історії спорту, підготовки і проведення змагань і спортивних свят тощо.

Упровадження технологій проєктів на уроках фізичної культури в закладі освіти, а також під час дистанційного навчання стає для учнів більш захопливим: самостійний збір учнями теоретичного матеріалу із заданої теми, теоретичне обґрунтування необхідності виконання того або іншого комплексу фізичних вправ або опанування тих чи інших фізичних умінь і навиків для власного вдосконалення, виховання вольових якостей. Виконуючи проєкт, учні перетворюються з об'єктів на суб'єкти навчання, самостійно вчать і активно впливають на зміст власної освіти.

Таким чином, учні стануть компетентними в теорії предмета, що важливо для правильного виконання фізичних вправ, і у використанні технологій зміцнення здоров'я і загартування. Також такий вид діяльності дає змогу проявити себе учням, що мають обмеження в руховій активності.

Використання технології проєктного навчання робить навчальний процес більш захопливим для учнів. Інформація, самостійно здобута учнями для власних проєктів, дозволяє усвідомити життєву необхідність рухових умінь, набутих на уроках.

Упровадження проєктних технологій навчання в освітній процес фізичного виховання є ефективним методом поліпшення освітнього процесу з фізичної культури в закладі загальної середньої освіти, що дозволяє підвищувати зацікавленість дітей у фізичному самовдосконаленні, мотивацію до навчальної діяльності, сприяє засвоєнню теоретичного матеріалу, виховує активну життєву позицію, привчає до ведення здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Буркова Л. Проєктний підхід в освіті: концептуальні основи. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2015. Вип. 2. С. 6–14.
2. Методичний путівник Нової української школи: фізична культура: збірник методичних матеріалів / О. А. Качан, Д. С. Кудрявець, М. О. Вольвак; за заг. ред. О. А. Качана. Краматорськ: Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. 62 с.
3. Нова українська школа. URL: <http://nus.org.ua>.
4. Шаповаленко В. І. Інтеграція інноваційних елементів та інтерактивних технологій в освітній процес фізичного виховання. *На Урок*. URL: <http://naurok.com.ua/integraciya-innovacijnih-elementiv-ta-interaktivnih-tehnologiy-v-osvitniy-proces-fizichnogo-vihovannya-46473.html>
5. Язловецька О. В. Інноваційні технології в системі фізичного виховання школярів. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 205. С. 224–229.

Пилипенко Микола Іванович,

асистент кафедри теорії і методики фізичного виховання

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ЗНАЧЕННЯ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ЖІНОК

У тезах висвітлено вплив системи лікувальної фізичної культури на порушення опорно-рухового апарату жінок. Охарактеризовано ефективні засоби системи лікувальної фізичної культури, її форми та вплив ЛФК, що набуває дедалі більшого застосування в усій системі лікувально-профілактичних закладів, причому її з успіхом використовують в поєднанні з медикаментозним лікуванням, хірургічним втручанням, фізіотерапією, лікувальним харчуванням та іншими лікувальними заходами.

Опорно-руховий апарат становлять кістки скелету із суглобами, зв'язки та м'язи із сухожиллями, які разом з рухами забезпечують опорну функцію організму. Кістки та суглоби беруть участь у русі пасивно, підкоряючись дії м'язів, але відіграють провідну роль у здійсненні опорної функції. Кожна сьома жінка звертається до лікаря саме з приводу скарг на проблеми з опорно-руховим апаратом. Більшість з них обумовлено різними порушеннями в діяльності, які в цілому вражають частіше жінок, ніж чоловіків. Жінки особливо схильні до захворювань опорно-рухового апарату певної локалізації: це кисті, зап'ястя, лікті, крижі, щелепи і коліна.

Основною фізкультурною формою боротьби з порушеннями опорно-рухового апарату є лікувальна фізкультура. ЛФК застосовується у формі лікувальної гімнастики, ходьби, теренкуру, ігор, строго дозованих спортивних вправ.

З метою досягнення результату в лікувальній фізкультурі застосовано певні вправи, що націлені на відновлення функцій тієї чи іншої частини організму у жінок (наприклад, для зміцнення м'язів живота, лікувальна гімнастика включає в себе комплекс фізичних вправ в положенні стоячи, сидячи та лежачи).

Завдання ЛФК:

1. Нормалізувати процеси збудження і гальмування в нервовій системі та відновити порушену рівновагу центральної і вегетативної нервової системи.
2. Встановити і закріпити умовно рефлекторні зв'язки (моторно-вісцеральні та вісцерально-моторні), які сприяють підвищенню артеріального тиску.
3. Активізувати обмін речовин.
4. Активізувати екстракардіальні фактори кровообігу та підвищити тонус м'язів і судин.
5. Поліпшити адаптаційні можливості організму до дії несприятливих чинників навколишнього середовища.
6. Зменшити потребу у фармакологічних препаратах.
7. Підвищити розумову і фізичну працездатність хворого.

Завдяки фізичним вправам можна зміцнити компенсаторно-приспосувальні функції та спрямувати їх на поновлення здоров'я хворих.

Спеціальні вправи: вправи на розслаблення м'язових груп, дихальні вправи, вправи для тренування вестибулярного апарату та на рівновагу, координацію рухів, з елементами пружності. До процедур включають дихальні вправи із затримкою дихання на видиху (вдих – видих – затримка дихання). Вони діють на рецептори блукаючого нерва, що проявляється в зниженні артеріального тиску, зниженні периферійного опору течії крові, уповільненні ритму серцевих скорочень. Дихальні вправи (статичного і динамічного характеру) призначені для нормалізації та вдосконалення механізму дихання і взаємокоординації дихання та рухів; зміцнення дихальних м'язів (корекція деформацій грудної клітки). Призначають також ритмічні вправи для великих м'язових груп, вправи зі зміною положення тіла в просторі, поворотами голови, переключенням з одного виду м'язової діяльності на інший.

Вправи на розтягування викликають морфологічну перебудову і покращення еластичних властивостей патологічно змінених тканин, що обмежують амплітуду рухів або викликають деформацію.

Вправи активного розслаблення різних груп м'язів можуть застосовуватися для окремих сегментів тіла, кінцівки в цілому, для кінцівки і тулуба одночасно та сприяють нормалізації підвищеного тону м'язів при різних проявах патології (наприклад, больових контрактур) і поліпшення загальної координації рухів.

Вправи з точно локалізованим та дозованим м'язовим напруженням виконуються у формі рухів в окремих суглобах і окремими сегментами тіла (пальці, кисть, стопа, передпліччя та ін.) і у формі спільних рухів рук і тулуба, ніг і тулуба, голови і тулуба та ін.

ЛФК набуває дедалі більшого застосування в усій системі лікувально-профілактичних закладів, причому її з успіхом використовують в поєднанні з медикаментозним лікуванням, хірургічним втручанням, фізіотерапією, лікувальним харчуванням та іншими лікувальними заходами. ЛФК вирішує відповідальні завдання в лікувально-відновній, лікувально-профілактичній та соціальній галузях. Лікувально-відновна дія фізичних вправ ґрунтується на їх здатності чинити загальнотонізувальну, трофічну, компенсаторно-приспосувальну і нормалізувальну дію. Призначення хворому ЛФК підвищує впевненість у доброму прогнозі перебігу захворювання, поліпшує його психоемоційний стан.

У сучасних умовах великого значення набуває розроблення методів підвищення ефективності фізичної реабілітації шляхом визначення індивідуального оптимального навантаження. Авторами М. С. Набіулїним та В. Г. Личовим (1999) пропонується в основу тренувань покласти ідею модуляції параметрів руху, метою якої є збільшення коефіцієнту корисної дії. Так, при велотренуваннях модулюють частоту педалювання, визначаючи, коли

робота виконується з найменшим збільшенням ЧСС та подвійного добутку. При ходьбі – це метод визначення швидкості пересування, оптимальної інтенсивності тренувального навантаження залежно від ухилу місцевості (теренкур).

Унаслідок виконання фізичних вправ удосконалюються мікронасосні властивості скелетних м'язів та міокарда. Завдяки цьому механізмові здійснюється дві функції: внутрішня – самозабезпечення кров'ю скелетних м'язів і міокарда, та зовнішня – підсмоктування артеріальної крові, проштовхування по внутрішньом'язових капілярних судинах та нагнітання венозної крові з потенційною силою, яка підвищує максимальний артеріальний тиск. Скелетні м'язи становлять периферійне серце і разом з іншим екстракардіальними насосами – грудним, черевним, діафрагмальним, а також венозними помпами – допомагають серцю забезпечити нормальну циркуляцію крові по великому і малому колах кровообігу. Наслідком занять ЛФК є підвищення еластичності судин, зниження периферійного кровообігу. Під час м'язової діяльності посилюється утворення різних біологічно активних речовин, які чинять стимулювальний вплив на роботу різних органів і систем. Одним з провідних факторів оздоровчої дії дозованих фізичних навантажень циклічного типу є синхронізувальний вплив ритмічної активності м'язової системи. Багаторівнева м'язова діяльність дає можливість формування адаптаційних реакцій, які спрямовані на вибір найбільш оптимального та ефективного результату, який виражається в утворенні необхідного економічного режиму функціонування виконавчих органів і систем на фоні підвищення їх резервних можливостей (І. А. Аршавський, 1982; Н. А. Агаджанян, 2000; М. С. Набіулін, В. Г. Личов, 1999).

Отже, ЛФК є складником комплексної реабілітації, яка використовує координоване призначення медичних, соціальних та професійних засобів з метою пристосування хворої до нового способу життя та забезпечення можливості досягти високого рівня працездатності. Про ефективність занять ЛФК свідчить поліпшення загального стану хворої, ліквідація нападів захворювання опорно-рухового апарату, відновлення працездатності і можлива відмова від медикаментозних засобів або зменшення їх дози. Своєчасне застосування розширення рухового режиму є головною частиною програми реабілітації і спрямовано на відновлення функціональних можливостей хворої. Використання засобів ЛФК базується на стимулювальному впливі фізичних навантажень на опорно-руховий апарат. Обмін речовин, фізичні тренування покращують дію хребта, поліпшують гемодинамічні показники, підвищують адаптаційні можливості до навантажень побутового та робочого характеру, зберігають організм хворої в діяльному стані й попереджують розвиток різноманітних ускладнень.

Список використаних джерел

1. Бойко Ю. С. Формування аксіологічних установок до здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Умань, 2015. 268 с.
2. Григус І. М. Фізична реабілітація в пульмонології: навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2018.
3. Соколенко О. І. Адаптивна фізична культура: навч.-метод. посібник для магістрантів спеціальності «Фізичне виховання». Старобільськ: Видавництво ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. С. 77–101.
4. Ликів О. О., Середенко Л. П., Добровольська Н. О. Лікувальна фізкультура при внутрішніх хворобах: практикум. Донецьк: Донецький державний медичний університет, 2002. 163 с.
5. Мисула І. Р., Вакуленко Л. О., Швед М. І. та ін. Медична та соціальна реабілітація: навч. посіб. Тернопіль: ТДМУ «Укрмедкнига», 2015. С. 141–159.
6. Москаленко Н. В. Фізичне виховання молодших школярів: монографія Дніпро: Інновація, 2017. 252 с.

Пильтяй Сергій Володимирович,
асистент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНОГО ТРЕНУВАННЯ В СИЛОВИХ ВИДАХ СПОРТУ (НА ПРИКЛАДІ ГИРЬОВОГО СПОРТУ)

Перш ніж приступити до розгляду особливостей спортивного тренування в гирьовому спорті, необхідно дати визначення спортивної підготовки. Спортивна підготовка має на увазі багаторічний процес усебічного виховання особистості спортсмена в конкретному виді спорту. Метою цієї підготовки є досягнення спортсменом максимально високого результату на змаганнях [1].

Для досягнення поставленої мети в спортивній підготовці постійно формулюються і вирішуються такі завдання: отримання міцних загальних і спеціальних теоретичних знань в обраному виді спорту; розвиток і вдосконалення техніко-тактичних умінь і навичок; виховання необхідних морально-вольових якостей; зміцнення здоров'я і гармонійний розвиток фізичних якостей; підвищення рівня психологічної підготовки. Досягнення максимально високого результату в спортивному тренуванні залежить від великої кількості факторів і насамперед від правильної постановки завдань і шляхів їх вирішення.

Важливим фактором у досягненні успіху в спортивній підготовці є створення умов для оптимального поєднання тренувань в обраному виді спорту з трудовою діяльністю, для студентів – з навчанням. Крім того, у спорті в цілому і в гирьовому спорті зокрема можна досягти високих результатів за умови дотримання гігієнічних норм і правил у виборі спеціального одягу, системи харчування, правильного режиму дня і розкладу занять [2].

Важливим фактором досягнення успіху в спорті стає також забезпечення умов для всебічного розвитку фізичних якостей спортсмена, таких як використання добре оснащеної спортивної бази із сучасним інвентарем і т. д. Невід'ємна частина успішної спортивної підготовки – злагоджена робота з досвідченим тренером і дотримання його рекомендацій.

Відмінною особливістю спортивного тренування в гирьовому спорті (крім вправ, використовуваних в інших видах спорту) є застосування двох груп специфічних для цього виду спорту вправ: спеціальні вправи без гир; вправи з гирями.

До вправ без гир належать: стройові й порядкові вправи, що застосовуються для організації групи гирьовиків в тренувальному просторі; вони розвивають у спортсменів увагу, окомір, орієнтування в просторі і т. д.; природні види рухів людини, такі як ходьба і біг, в різних варіантах і поєднаннях. При використанні ходьби і бігу і їх різних поєднань вирішуються завдання щодо збільшення фізичного навантаження і розвитку таких фізичних якостей, як швидкість і витривалість. Найкращі результати в гирьовому спорті досягаються при виконанні цих вправ у рівномірному, змінному темпі й повторно.

Загальнорозвивальні вправи (ЗРВ), що включають гімнастичні вправи без предметів, вправи з такими предметами, як скакалки, обручі, гантелі, гімнастичні палиці, набивні м'ячі, вправи на гімнастичних снарядах і опорні стрибки, сприяють гармонійному розвитку в гирьовиків таких фізичних якостей, як сила, швидкість, витривалість, гнучкість, спритність, і плідно впливають на роботу серцево-судинної і нервової систем спортсменів. ЗРВ використовують в ранковій гігієнічній гімнастиці, в розминці перед виконанням основної частини заняття і вправ з гирями [1; 2].

Акробатичні вправи, до складу яких належать перекиди (вперед і назад), перевороти, перекати, угруповання, міст і шпагат, сприяють розвитку гнучкості, спритності, швидкості й координації в спортсменів-гирьовиків, а також освоєння ними правильного положення тулуба, пояса верхніх і нижніх кінцівок у різних фазах технічних вправ, викликають позитивні емоції на заняттях.

Вправи з важкої атлетики, такі як жим, поштовх і ривок з різних вихідних положень, піднімання штанги на груди, присідання зі штангою, повороти зі штангою на плечах, вправи зі штангою в положенні сидячи і лежачи на спині, що застосовуються на тренуваннях в гирьовому спорті, сприяють підвищенню рівня силової підготовки.

Також гирьовикам рекомендується виконання вправ з легкою (40 % від граничної ваги штанги) і важкою (80 % від граничної ваги штанги) штангами серіями з обов'язковим відпочинком до повного відновлення. З легкою штангою вправи виконуються в темпі, який безперервно збільшується до досягнення граничних величин.

Рухливі ігри та елементи спортивних ігор сприяють всебічному і гармонійному розвитку таких фізичних якостей, як сила, швидкість, спритність, витривалість, гнучкість. Ігрові вправи чинять позитивний вплив на фізичний і психологічний розвиток і підготовленість спортсменів у цілому. За рахунок емоційності занять з використанням ігор та ігрових вправ підвищується інтерес і позитивне ставлення до життя, навчання, тренувань.

У тренувальному процесі гирьовики використовують настільний теніс, баскетбол, волейбол, футбол. У волейбол і футбол спортсмени грають на будь-якому ґрунті, в тому числі м'якому. Для вирішення завдань навчально-тренувального заняття можна варіювати розміри майданчиків, кількість гравців в команді, тривалість ігор, кількість періодів, час відпочинку між періодами і т. д.

Спеціальні вправи для розвитку сили. Для виконання основного навантаження, пов'язаного з підніманням гирь, необхідно використовувати вправи, схожі за формою, характером, ритмом і темпом з технікою виконання вправ з гирями. Це можуть бути різні тренажери і пристосування, наприклад гумові і блокові амортизатори для розвитку сили м'язів плечового поясу. При цьому необхідно враховувати підготовленість спортсменів, вагу обтяжень, час виконання вправи. Наприклад, вправи з важкими снарядами можуть виконуватися в більш низькому темпі, а за часом – менше змагального; або навпаки: більш тривало і в підвищеному темпі при менш важких снарядах [1; 2].

Для вдосконалення спеціальної гнучкості гирьовика необхідні вправи, що забезпечують високу рухливість суглобів поясу верхніх і нижніх кінцівок. Ці вправи включаються в комплекси, що виконуються на кожному тренувальному занятті.

Список використаних джерел

1. Альошина А. І., Добринський В. С., Грейда Н. Б. Фізичний розвиток дітей і підлітків з урахуванням стану їх здоров'я: навч. посіб. Луцьк, 2005.
2. Лоза Т. О., Єременко Н. О. Кросфіт в основі фізичного виховання студентів ВНЗ. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених*. Суми, 2017. Т. 1. С. 86–89.
3. Сутула В. О., Власов Г. В., Булгаков О. І. Педагогічні технології в системі фізичного виховання школярів: навч. посіб. Харків, 2013.

Пінчук Ірина Олександрівна,

*д-р пед. наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Україна підтвердила свій європейський вибір та зовнішньополітичний вектор (Конституція України), прихильність до європейської інтеграції та глобалізації (Угода про Асоціацію між Україною та ЄС, членство в Європейському просторі вищої освіти, Європейському науковому просторі, інших міжнародних інституціях, партнерствах і співробітництвах) [2].

Незважаючи на воєнні дії на території нашої країни та агресію сусідньої держави вітчизняні вчені продовжують працювати над удосконаленням освітньої галузі загалом і вищої освіти зокрема. В умовах сьогодення англійська мова є однією з ключових компетентностей, що є засобом інтеграції й глобалізації економіки, інструментом міжнародного спілкування й приєднання до європейського освітнього, наукового та професійного простору, умовою ефективної інтеграції та фактору економічного зростання країни.

Метою державної політики щодо розвитку англійської мови у вищій освіті в Україні є створення можливостей для культурного, освітнього та професійного розвитку і процвітання кожного громадянина, сприяння інтеграції та економічному зростанню закладів вищої освіти,

підвищенню якості освітніх послуг в сфері вищої освіти України, сприяння реалізації європейських та глобальних прагнень України та її економічному зростанню [2].

Наразі відбувається громадське обговорення проекту наказу «Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України», розробленого Міністерством освіти і науки України в рамках реалізації «Концептуальних засад державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти». Цей документ підготовлено з урахуванням принципів законопроекту «Про функціонування англійської мови як мови міжнародного спілкування в Україні», а також Рекомендацій Ради Європейського Союзу від 22 травня 2018 року щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя.

У Методичних рекомендаціях зазначено, що «навчання в ЗВО забезпечує завершене формування у студентів потреби вивчення англійської мови з оволодінням нею як засобом спілкування, пізнання, самореалізації та соціальної адаптації в полікультурному світі на основі усвідомлення важливості вивчення іноземних мов, насамперед англійської, як засобу спілкування і пізнання в сучасному світі, підвищення своєї конкурентоспроможності під час економічної та соціальної євроінтеграції» [3].

Зазначений вище документ передбачає рекомендації керівництву закладів вищої освіти України, викладачам англійської мови за професійним спрямуванням та англійської мови для академічних цілей в університетах, викладачам фахових дисциплін англійською мовою. Тому виникає необхідність запровадження суттєвих змін, що стосуються вивчення англійської мови в закладах вищої освіти.

У документі серед основних рекомендацій керівникам ЗВО названо: створення англійськомовного середовища та формування культури якості викладання, вивчення та використання англійської мови; розроблення або оновлення стратегію розвитку викладання, вивчення та використання англійської мови в закладі на основі Концептуальних засад, розроблених МОН у партнерстві з Британською Радою в Україні із залученням внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів; підтримка й розвиток діяльності дискусійних платформ та створення у ЗВО координаційного центру для успішної імплементації розробленої стратегії; запровадження різних форм стимулювання викладачів фахових дисциплін англійською мовою, викладачів англійської мови за професійним спрямуванням та студентів на інституційному рівні; обов'язкової сертифікації рівня володіння викладачів англійською мовою, розроблення уніфікованих критеріїв оцінювання прогресу англійськомовних курсів та регулярний моніторинг розробки нових курсів; сприяти розвитку зовнішньої академічної мобільності студентів і викладачів; сталий професійний розвиток науково-педагогічних працівників із залученням сертифікованих тренерів та з урахуванням досвіду проектів Британської Ради; інформування й надання доступу до міжнародних бібліотек та он-лайн платформ [3].

Розглянемо коротко рекомендації щодо створення належних умов для якісного викладання фахових дисциплін англійською мовою. У Методичних рекомендаціях визначено: проходження викладачами фахових дисциплін англійською мовою до початку викладання англійськомовного курсу та обов'язкової сертифікації рівня володіння англійською мовою науково-педагогічними працівниками. До обсягу кредитів, передбачених індивідуальною програмою підвищення кваліфікації науково-педагогічного працівників, включити розробку курсів англійською мовою в обов'язку не менше 3 кредитів. Викладачам слід активно мотивувати здобувачів вищої освіти до підготовки публікацій наукових здобутків англійською мовою, участі в міжнародних наукових заходах, професійних конкурсах і проектах від стейкхолдерів та програмах академічної мобільності. В організації освітнього процесу важливо впроваджувати новітні методики, найкращі практики, гнучкі форми навчання, що уможливорює регулярне підвищення кваліфікації, перепідготовку та стажування викладачів із залученням досвіду Британської ради. Розробити робочі програми й силабуси на основі стандартів структурно-змістового наповнення для програм англійської мови за професійним спрямуванням з урахуванням передового досвіду Британської Ради [3].

Сфера дії державної політики щодо розвитку англійської мови у вищій освіті в Україні охоплює: викладання англійської мови як іноземної, зокрема англійської мови професійного

спрямування (English for Special Purposes – ESP); викладання фахових дисциплін англійською мовою як складової україномовної програми (English as Medium of Instruction for Ukrainians – EMI-u); забезпечення повної освітньої програми англійською мовою для іноземних студентів (English as Medium of Instruction for Foreigners – EMI-f) [2].

Важливість англійської мови для доступу й розширення освітніх і професійних можливостей людини визнається Україною і спрямована на: визнання необхідності забезпечити конкурентоспроможність українських учених та випускників на національному й міжнародному рівнях; прагнення до інтернаціоналізації вищої освіти, в рамках яких передбачені програми для академічної та освітньої інтеграції в межах ЄС; вивчення та застосування досвіду проєкту «Англійська для університетів», який підтримав запровадження й поширення в університетах англійської мови професійного спрямування та викладання фахових дисциплін англійською мовою; прийняття Національної рамки навчальної програми з англійської мови професійного спрямування для використання в університетах України; поширення Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR) для визначення рівня володіння англійською мовою в Україні [1]; визначення вивчення іноземних мов, зокрема англійської, пріоритетом внутрішньої політики в стратегічних документах України.

На виклики сьогодення нашим університетом у 2023 році розроблено «Стратегію інтернаціоналізації Глухівського НПУ ім. О. Довженка» [5] та «Положення про академічну мобільність учасників освітнього процесу Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» [4], що окреслюють відповідні питання міжнародної діяльності закладу. Робота над створенням Стратегії розвитку викладання, вивчення та використання англійської мови в закладі на основі Концептуальних засад, розроблених МОН у партнерстві з Британською Радою в Україні, наразі триває.

Список використаних джерел

1. Common European Framework of Reference for Language (CEFR). 2022. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/level-descriptions>
2. Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти. 2019. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/english/higher-education/policy-on-english>
3. Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-nakazu-metodichni-rekomendaciyi-shodo-zabezpechennya-yakisnogo-vivchennya-vikladannya-ta-vikoristannya-anglijskoyi-movi-u-zakladah-vishoyi-osviti-ukrayini>
4. Положення про академічну мобільність учасників освітнього процесу Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 2023. URL: <https://drive.google.com/file/d/1RVhg1lh6cN4A7F2199fZWBjmQX9ultNt/view>
5. Стратегія інтернаціоналізації Глухівського НПУ ім. О. Довженка. 2023. URL: https://drive.google.com/file/d/1bCW17cIPUH_6-3TjCO5uQUbqxBWQrwbC/view

Пішун Сергій Григорович,

*канд. пед.наук, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

SMART-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК КОМПОНЕНТ SOFT SKILLS У РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нові тренди й швидкість соціально-економічних трансформацій створюють основу для перманентного розвитку компетентностей у структурі людського капіталу як бази конкурентних переваг на сучасному ринку праці. Сьогодні стабільності немає. У 2025–2030 роках, за різними оцінками експертів, втраять роботу від 400 до 800 мільйонів осіб. Їх замінять роботи. До 2030 року зникнуть до 57 спеціальностей, а їм на зміну придуть 186 нових спеціальностей у 25 галузях. Отже, стабільності більше не буде. Однієї професії на все життя більше немає. Проєктування «розумного» або SMART-середовища розглядається не як намір (задумка), а як

засіб, механізм вирішення основного завдання масової школи – створення умов для рівного доступу ... до широкого спектру освітніх послуг, до вдосконалення управлінського механізму і, як результат, підвищення якості освіти [1, с. 104].

Майже всі керівники компаній – 94 % очікують, що їхні працівники оволодіють новими знаннями та навичками. Це значний крок уперед порівняно з тим, що було лише 5 років тому. У 2018 році так вважали 65 % роботодавців. Кількість тих, хто з власної ініціативи шукає програми з онлайн-навчання, зросла в 4 рази, а кількість навчальних програм, які пропонують своїм працівникам самі роботодавці, зросла в 5 разів. За оцінками експертів, у 2025 році світовий ринок онлайн-навчання досягне 325 мільярдів доларів.

Сьогодні увага акцентується на двох видах компетентностей: *hard skills* (жорсткі) і *soft skills* (гнучкі, м'які компетентності). Перші репрезентують професійно орієнтовані знання, уміння та навички, які знадобляться при виконанні конкретних завдань. Другі – соціально-психологічні компетентності, що є надпрофесійними й вбудовуються в більшість життєвих ситуацій. До того ж дослідники вказують, що чим вище людина піднімається по траєкторії кар'єрної, професійної драбини, тим більшого значення набувають *soft skills* (за даними вчених Гарварда – 85 %).

Існують різні підходи до декомпозиції *soft skills*. Спробуємо агрегувати їх за такими напрямками:

- **базові комунікативні компетентності**, спрямовані на розвиток взаємин з людьми, наприклад, підтримку розмови, чіткий виклад думок, активне слухання, уміння знаходити ефективну модель поведінки в критичних ситуаціях;

- **емоційний інтелект (EQ)**, що має прояв через ментальні здібності: усвідомлене регулювання емоцій; розпізнавання емоцій; асиміляцію емоцій у мисленні; контролювання емоцій. За результатами міжнародних досліджень, EQ допомагає керівникам і лідерам створювати ефективні бізнес-процеси, формувати сильні проєктні команди, приймати ефективні управлінські рішення, управляти стресом і конфліктами.

Наведемо кілька конкретних прикладів. Компанія Pepsi встановила, що керівники з високим EQ домагалися збільшення на 10 % продуктивності праці та зменшення на 87 % плинності кадрів, приносили компанії більше доданої вартості. У компанії L'oreal результати менеджерів з продажу з високим EQ були більшими. Ринкова частка Sheraton зросла на 24 % після впровадження програми стимулювання EQ;

- **компетентності ефективного мислення** – здатність збирати унікальну інформацію для прийняття управлінських рішень, проводити аналіз ситуації, перспективне бачення результатів з опорою на досвід;

- **управлінські компетентності** – уміння добирати нові інструменти й адаптуватися до мінливих умов, здатність працювати в команді, бути в ній лідером / координатором й управляти конфліктом, здатність до фасилітації;

- **управління очікуваннями**.

Хотів би зупинитися на останньому. Отже, управління очікуваннями. Скільки разів після невдачі в чомусь ми думали: «Тепер усе піде інакше, я маю досвід. Цього я більше не буду робити». Управління очікуваннями – це приведення картини світу до максимально можливої відповідності реальності, щоб зіткнення з нею було настільки безболісним, наскільки можливо. Тобто зменшення різниці між очікуваннями й тим, що відбувається. Ці суперечності виникають, коли:

- нечітко сформульована мета, тобто кожен йде у своєму напрямі;
- немає комунікацій між членами команди, керівником, учнями й учителем;
- кожен бачить реалізацію по-своєму.

Отже, управління очікуваннями – це:

- створення єдиних і зрозумілих цілей;
- створення єдиного майданчика для комунікацій між усіма зацікавленими сторонами;
- синхронізація того, над чим і як працює команда.

Правильно сформульована мета дозволяє уникнути непотрібного, створити єдину мову комунікації між членами команди. Найпоширеніша проблема при постановці цілей – **їх абстрактність**. Наприклад, на засіданні факультету була поставлена мета поліпшення стану

наукової роботи на деяких кафедрах, про що й записали в протоколі засідання. Начебто мета як мета, але з неї не дуже зрозуміло, що взагалі означає «поліпшити», що потрібно зробити і коли, як виміряти результат цього поліпшення.

Щоб перетворити абстрактну мету в конкретну, зручно використовувати найпростішу і популярну технологію SMART.

Методика її впровадження охоплює п'ять основних характеристик, яким кожна мета повинна відповідати:

1. **Мета повинна бути конкретною.** Конкретність – чітке розуміння результату, якого необхідно досягти. Поганий приклад – «оновити робочі програми». У такому випадку не зрозуміло, чим поточні програми погані? Яким критеріям вони повинні відповідати, які структурні компоненти треба оновлювати? Гарний приклад: змінити програму відповідно до годин навантаження з дисципліни, змінити рік, додати матрицю компетентностей (ЗК, ФК, ПРН) майбутнього викладача. Таке конкретне формулювання одразу дає розуміння обсягу роботи, її напрямів, правильності виконання.

2. **Мета повинна бути вимірюваною.** З її допомогою можна зрозуміти, досягли ви потрібного результату чи ні. Приклад: ми хочемо почати ходити в спортзал для занять фітнесом. Але не зрозуміло, скільки разів потрібно сходити, щоб досягти мети. Одного – трьох разів достатньо чи ні? Ось тут би краще спрацювало: «Провести 10 тренувань у залі до першого травня 2023 року».

3. **Мета повинна бути досяжною.** Досяжність мети впливає на мотивацію. Необов'язково ставити собі зовсім прості цілі, тому що інтерес в такому випадку теж пропадає. Але як би ви не хотіли, ваш мозок навряд чи буде ставитися серйозно до мети «побувати на Місяці до першого вересня 2023 року». А ось мета «написати статтю в колективну монографію до першого вересня 2023 року» здається куди більш досяжною і від цього цікавою.

4. **Мета повинна бути значущою для вас.** Значущість у SMART – це той особистісний або командний результат, який принесе вирішення того чи іншого завдання в досягненні кількісних і якісних показників кафедри.

5. **Мета повинна бути обмежена в часі.** Мета «вивчити англійську» буде менш ефективною, ніж «скласти рівень B1 мінімум на 90 балів до 30 червня поточного року». Коли з'являється тимчасова відмітка, до якої потрібно отримати результат, мозок в автономному режимі будує умовний таймлайн. Ви розумієте, що для складання потрібно вивчити, наприклад, 1200 слів. Мозок розуміє, що зробити це за 3 дні нереально, тому потрібно скласти план.

Розвиток soft skills – це особистий мотив кожної людини, і тільки від неї самої залежить, якою мірою її особистісні якості допоможуть побудувати траєкторію успішної професійної кар'єри, визначити продуктивність у професійному конкурентному середовищі на сучасному ринку праці.

Список використаних джерел

1. Броставська Г. М. SMART-технології – об'єктивний фактор формування інструментальних компетентностей. *Сучасні освітні технології*. 2020. № 67. С. 100–107.

Плугіна Альона Петрівна,

*д-р філософії, ст. викладач кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ ЯК СУЧАСНИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Віртуальні екскурсії – досить нова інноваційна форма в методичному плані навчання молодших школярів. Екскурсія в педагогічній літературі розглядається як специфічне освітнє заняття, перенесене відповідно до мети уроку в музей чи на виставку. Віртуальну екскурсію можна визначити як організаційну форму навчання, яка відрізняється від реальної екскурсії віртуальним відображенням об'єктів, що існують реально, з метою створення умов для самостійного спостереження, отримання нових знань тощо.

Віртуальна екскурсія – одна з найефективніших форм представлення інформації, тому що є

відчуття присутності. Вона є мультимедійною панорамою, куди можна помістити відео, текст, графіку, посилання, їй властива інтерактивність. Під час демонстрування можна певний об'єкт наблизити або віддалити, розглянути його з різних ракурсів, побачити окремі деталі, озирнутися на всі боки, можна наблизитися до певної точки або піти від неї. За допомогою активних зон можна переміститися від однієї панорами до іншої, наприклад, прогулятися певними вулицями чи приміщеннями. Усе це можна зробити в зручному темпі та в порядку, потрібному для конкретного глядача. До прикладу, можна обійти та оглянути музей ззовні, або весь музей зсередини, або відправитися подорожувати на екзотичний острів, не покидаючи навчального приміщення чи власного дому [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Екскурсії супроводжують нас протягом життя, адже, як відомо, краще один раз побачити, ніж сто разів почути. Педагогічний потенціал екскурсій дуже великий – вони дають можливість учням підвищити інтелектуальний рівень, розвивати спостережливість, уміння сприймати красу навколишнього світу. Вони є в умовах сьогодення важливим засобом поєднання навчання із життям та практикою, формою активізації освітнього процесу. За колективної екскурсійної діяльності в учнів формуються вміння працювати в колективі, «вживатися» в навколишню дійсність – як природну, так і соціальну.

З освітніми цілями можна використовувати віртуальні подорожі до інших країн та міст, що вивчаються на уроках, можна відвідати експозиції навчального та наукового змісту, музеї вчених, винаходів, ботанічні сади, парки, підприємства, де можна ілюструвати теоретичні знання. Згідно із зазначеним віртуальна екскурсія буде суттєво різнитися від звичайної тим, що буде організована та проведена в умовах освітнього закладу. Нині є дуже багато готових екскурсій і турів в інтернеті, їх кількість постійно зростає. Також учитель може самостійно створити віртуальну екскурсію за допомогою спеціального програмного забезпечення [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Віртуальні екскурсії можуть застосовуватися фрагментарно на уроках, а можна зробити серію уроків, об'єднаних певною тематикою. До прикладу, молодшим школярам буде цікавіше відвідати музей Тараса Шевченка, що супроводжується розповіддю вчителя, ніж прочитати в підручнику про життя та творчість письменника. Саме віртуальна екскурсія дає можливість зануритися у вивчення нової теми, але багато аспектів залежить від уміння вчителя використовувати зазначену форму роботи на уроках.

Найбільші світові музеї (Лувр, Ермітаж) здавна проводять віртуальні екскурсії. Більшість міст пропонують відвідувачам інтернету віртуально прогулятися площами та вулицями. Таку можливість використовують також і великі підприємства, щоб продемонструвати свою діяльність [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Звичайно ж, віртуальні екскурсії не замінять особисту присутність, але дадуть можливість отримати повне враження про об'єкт, що досліджується, відчути красу куточків нашої країни, інших країн та планети загалом. Це не означає, що реальні екскурсії мають взагалі зникнути, але в нинішніх умовах навчання (дистанційної освіти) необхідно знайти оптимальне поєднання реальності та віртуальності, виходячи з інтересів молодших школярів й освітніх завдань.

Віртуальні екскурсії як форма організації освітнього процесу цікаві та ефективні в початкових класах, але їх можна використовувати за наявності комп'ютера та інтернету. На допомогу вчителю за відсутності підключення до інтернету можна застосовувати мультимедійні та інтерактивні екскурсії, розроблені безпосередньо вчителем або учнями під його керівництвом. Зазначені екскурсії також можна віднести до віртуальних, але для їх проведення не потрібен інтернет, достатньо лише мультимедійного проєктора та комп'ютера в кабінеті вчителя [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

До переваг такої екскурсії можемо віднести те, що вчитель самостійно обирає необхідний матеріал, складає маршрут, у ході проведення є можливість редагувати зміст, є доступність та можливість повторного перегляду, може застосовувати її як наочність й ін. Особливої цінності віртуальні екскурсії набувають тоді, коли вони є продуктом діяльності молодших школярів.

Таким чином, екскурсії розширюють кругозір, розвивають спостережливість, сприяють формуванню пізнавального інтересу в молодших школярів, дають змогу побачити те, чого раніше не бачили, і розвивають практичні навички, а також дають можливість відвідати різноманітні

куточки всієї планети чи своєї країни, музеї, архітектурні пам'ятки й ін. Віртуальні екскурсії пробуджують у молодших школярів інтерес, сприяють розвитку естетичних відчуттів і виховують бережливе ставлення до природи та наслідків людської праці.

Список використаних джерел

1. Кириленко Л. О., Гордієнко Т. В. Заочна інтерактивна екскурсія в освітньому процесі сучасної школи. *Форми і засоби формування соціальної активності здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання*: матеріали III всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. С. Д. Кирилюк. Ніжин: Видавництво НДУ, 2021. С.100–105.
2. Коваленко О. В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 9. Т 1. С. 94–97.
3. Мієр Т. І. Дидактичні основи організації навчально-екскурсійної діяльності як засобу вибудовування суб'єкт-суб'єктної взаємодії тих, хто навчає, з тими, хто навчається. Вип. 1. Бґларія: «Научен хронограф» ЕООД. 2018. С. 67–70.
4. Подліняєва О. О. Віртуальна екскурсія у роботі вчителя. URL: <http://spec.vntu.edu.ua/conf/pdf/conf402-415.pdf> (дата звернення: 19.04.2023).

Прокопчук Віктор Степанович,

*д-р іст. наук, професор кафедри історії, правознавства та методики викладання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

НОВИЙ ПОГЛЯД НА ДІЯННЯ ОЛЕКСАНДРА НЕВСЬКОГО

У Росії і досі обожають князя Олександра Ярославича, вважають його неперевершеним полководцем, політиком і дипломатом середньовіччя. «Вікіпедія» містить такі відомості: *«Александр Ярославич Невский – князь Новгородский, великий князь Киевский, великий князь Владимирский, полководец, святой Русской православной церкви. Дата и место рождения: 13 мая 1221 г., Переславль – Залесский, Россия. Дата и место смерти: 14 ноября 1263 г., Городец, Россия...»*[1]. А ще – переможцем у битві на Неві 15 липня 1240 р. і Чудському озері 5 квітня 1242 року. Чи так воно насправді?

На це питання можемо знайти відповідь у Вікіпедії, де деякі українські та російські автори ставлять під сумнів або й заперечують ці заслуги князя Олександра Ярославича, правда, не спираючись на джерельно-доказову базу, почасти обмежуючись лише констатацією.

У цьому плані більш ґрунтовним є дослідження Володимира Броніславовича Белінського, автора низки книг (2022 р. – «Страна Моксель»; 2004 – «Открытие Великороссии»; 2006 – 2009 рр. – «Страна Моксель, или Открытие Великороссии»; а далі: «Країна Моксель, або Московія» (2008); «Москва ординська» у 2-х книгах (2011–2012); «Україна – Русь» у 3-х книгах (2013, 2015, 2016) про історичні взаємини росіян і українців, у яких він розвінчує стереотипи і фальсифікації, які, як іржа, в'їлися в історичне тло.

Найбільш повно з розрахунку не тільки на українського, а й російськомовного читача порушена нами проблематика знайшла відображення в трилогії «Страна Моксель, или Открытие Великороссии», названій автором романом-дослідженням [2; 3; 4].

Автор опрацював широкий масив джерел, насамперед праці російських істориків Карамзіна, Соловйова і Ключевського, творців низки фальсифікацій і міфів (що нібито росіяни – слов'яни; Ростово-Суздальсько-Рязанська земля входила до складу Великого Київського князівства; Москву нібито заснував Юрій Долгорукий 1147 року; що князь Олександр Невський народився 1220 року і 1240 року брав участь у битві на річці Неві зі шведами, з німцями та естами, а 1242 року – на Чудському озері та ін.), спрямованих на героїзацію своєї нації та її очільників, праці археолога графа Олексія Сергійовича Уварова, а ще Лизлова, Татіщева, Болтіна, радянських, зарубіжних авторів, зокрема італійця Йоанна де Плано Карпіні, француза Вільгельма Рубрука [6], Джувейні, Хамадані, сучасних російських та вітчизняних істориків, літописні зводи й низку інших документів.

І ось його бачення предмета нашого розгляду. Почнемо з дати народження. Російські історики бачать її в діапазоні 1220–1221 рр., більшість схиляється до 1221 р. В. Б. Белінський уже в першій книзі категорично заперечує: *«Александр, так называемый Невский, родившийся где-то*

в 1230 году, в 1238 году был избран ханом Батыем в аманаты (то есть в заложники), иначе его отец Ярослав Всеволодович не получил бы великокняжеский стол» [2, с. 81]. У другій книзі автор повертається до дати народження і в союзники бере секретаря Катерини II О. В. Храповицького, та і саму імператрицю, авторку концептуальної праці «Размышления о проекте истории России XVIII в.». У своєму щоденнику [7] статс-секретар повідав: «25 сентября 1791 года. Позван, и часть времени читали мне Российскую историю. Тут есть примечание о Татарах и их силе при нашествии на Россию: жизнь св[ятого] Александра Невского, без чудес». Тобто існувало інше життя Олександра, так званого Невського, «без чудес», про яке знали не тільки імператриця зі своїм секретарем. Більше того, у вказаній праці, яка мала служити творцям «давньої історії, переважно Росії» своєрідними ідеологемними лекалами, Катерина II твердила: «Святой Александр Невский тогда (у 1237 році – В. Б.) только родился, ему было не больше 5–6 лет» [3, с. 174]. Отже, сама імператриця підтвердила, що князь Олександр Ярославич був орієнтовно 1231–1232 року народження.

Ми вже знаємо, що з 1238 по 1252 рік був він заручником у ставці хана Батия. Це підтвердив Плато Карпіні в «Истории Мангалов», який відвідав ставку 1246 року і бачив там сина Володимирського князя Ярослава: «У Батые мы нашли сына князя Ярослава... У других же, которым они позволяют вернуться (на княжество – В. Б.) они требуют их сыновей или братьев, которых больше не отпускают, как было сделано с сыном Ярослава» [2, с. 126; 4, с. 94]. У цій короткій цитаті ми двічі зустрічаємо «сына князя Ярослава», тобто ще не «князя Олександра», бо він на той час ще був неповнолітнім і перебував у заручниках.

Чим займався в ставці Батия з 1238 року, а отже, і в 1240, і 1242 роках, залишений у заручниках неповнолітній Олександр? Жив серед аманатів та дітей Батия, здобував знання, досвід, досконало оволодів мовою своїх господарів, що вкотре підтверджує тривалість його перебування в ставці Батия. Був наближеним до сім'ї хана. Ще до повноліття, у віці від 8 до 16 років, побратався із сином Батия Сартаком, і вони стали андами.

Олександр наблизився до сім'ї і самого хана, був навіть його довіреною особою, не раз виконуючи роль перекладача. Цей факт засвідчив той самий Плато Карпіні: «Отсюда недавно случилось, что Михаила, который был одним из великих князей Русских (Чернігівський — В. П.), когда он отправился на поклон к Батые, они заставили раньше пройти между двух огней, после они сказали ему, чтобы он поклонился на полдень Чингис-хану...». Князь відмовився, бо, мовляв, у християн не прийнято поклонятися зображенню мертвих. «И, после неоднократного указания ему поклонится и его нежелания, вышеупомянутый князь передал ему через сына Ярослава, что он будет убит, если не поклонится» [2, с. 152]. Хан ніколи напяму не спілкувався з іноземцями, навіть якщо він чи іноземець знали мову один одного, це робила довірена особа хана. Таким був у Батия Олександр, побратим сина Сартака. До речі, князя Михайла забили до смерті, а тоді відрізали голову. Подібні жорстокості, і не раз, міг спостерігати Олександр...

Звідси в дослідженні В. Б. Белінського з'являється його бачення участі князя Олександра в так званих Невській битві й Льодовому побоїщі. Він цю участь категорично заперечує, вважає її фальсифікацією. По-перше, на той час Олександр ще був малолітнім хлопчиком 8 – 10 років, за твердженням Катерини II, чи 10 – 12 – за розрахунками Володимира Белінського. По-друге, у цей час він ще перебував у ставці Батия. Та і битви то були не епохальні, як це представляють творці російської історії, а так, дрібні сутички.

У сутичці зі шведами на Неві 15 липня 1240 року з обох сторін брали участь не більше 300 осіб. Бій тривав не довше сутінків, шведи похоронили загиблих і відпливли. Втрати княжого війська склали 20 воїнів... [2, с. 80]. То що ж це за «вікопомна битва», за яку згодом князя Олександра найменували «Невським»? У той час бійки між селами мали більш масштабний характер.

Битва на Чудському озері з німцями та естами, названа Льодовим побоїщем, відбулася 5 квітня 1242 року. Іпатіївський літопис її взагалі не згадує (?!). Але за даними Ордену, вона таки відбулася. Про її масштабність свідчать втрати тевтонців: 20 вбитими і 6 полонених... [2, с. 81].

Тоді навіщо знадобилася російським історикам ця містифікація з іменем Олександра та його нібито героїчною участю у вказаних битвах? Відповідає В. Б. Белінський: «Пробыв в Орде у Батые с 1238 по 1252 год, когда был посажен на великокняжеский стол во Владимир, Александр

не принимал участия ни в одном из серьезных сражений. Но так уж сложилось, что именно он стал родоначальником московских князей. Отчего и пришлось искать «победы», иначе предок великороссов-государей выставился в совсем негожем свете» [2, с. 82].

Московські царі, особливо з часів Петра I, робили все, щоб заховати татаро-монгольське походження своєї державності. Чимало зусиль доклали Петро I і Катерина II, щоб стерти з історичного полотна правду, нав'язати тодішньому та наступним поколінням думку про слов'янське походження великоросів, заснування Москви 1147 року, ще до приходу монголо-татар, про неіснуючий «героїзм» князів, які вірою і правдою служили завойовникам. Однак це предмет окремого дослідження.

Імператриця з новим запалом взялася продовжувати «справу» Петра I, пов'язану з вилученням давніх документів – першоджерел та фальсифікацією історії. 4 грудня 1783 року своїм указом створила «Комиссию для составления записок о древней истории, преимущественно России» під керівництвом графа А. П. Шувалова. У 1760-х видала «Размышления о проекте истории России» [5], у 1783 – 1784 рр. – «Записки касательно Русской истории», власне, концепцію, вихід за межі якої вважався «вільнодумством» з важкими наслідками, які спіткали, скажімо, Лизлова, Татіщева, Новикова і, навіть, німця Герарда Міллера, запрошеного ще Петром I для написання історії Росії. Робота комісії була суворо засекречена. Під лекала катериненського «проекту історії Росії» підганялись літописи і надалі вся друкована продукція з історії Росії. Саме в цей час активно проходив другий після Петрового указу 1722 року Катериненський тур зачистки по всій імперії давніх актів. Натомість почали з'являтися «літописні зводи» з необхідними для «історії Росії» вставками, за словами М. Карамзіна, «примесом лжи», і вилученими з літописів небажаними фактами. Та і зникнення самих першоджерел, у тому числі оригіналу «Повісті минулих літ», який, за свідченням статс – секретаря О. Храповицького, тримала в своїх руках імператриця [3, с. 179].

Але повернемося до особи князя Олександра, поглянемо, **чи заслуговує він святості**, яку надав йому через понад 280 років московський митрополит Макарій. Автор трилогії, спираючись на російські джерела, доводить, що 1252 року Олександр заволодів Володимирським столом ціною зради рідного брата Андрія, який виступив проти ординців. Олександр упродовж 11 років вірою і правдою служив завойовникам, допоміг їм оволодіти Псковом і Новгородом, заставив свободолюбивих новгородців і псковитян платити ординцям непомірну дань. Навіть, коли юний новгородський князь Василій, син Олександра, заявив, що не хоче підкорятися батькові, який ніс новгородцям татарські кайдани і виїхав до Пскова, батько схопив сина і передав на розправу хану. А повсталі бояр та інших новгородців немилосердно покарав – відрізував носи, виколював очі, страчував [2, с. 83–86]. Так «святий» Олександр ціною крові співвітчизників і навіть сина вислужував у хана право на велике княжіння.

У підсумку, замість висновків, послухаймо самого автора трилогії «Страна Моксель, или Открытие Великороссии» Володимира Белінського: *«Князь Александр, так называемый Невский, стал первым князем, который вполне сознательно и рьяно обеспечил подушную перепись населения Суздальской и Новгородской земель, проведенную татаро – монголами, чем вовлек все население в состав татаро – монгольской империи и способствовал ее хозяйственному и государственному становлению. Князь и в дальнейшем (с 1252 года), как и его наследники, братья и сыновья, жестоко и насильственно насаждал законы и порядки Золотой Орды, татаро – монгольские обычаи поведения и само татаро – монгольское понятие «державности» и «единовластия» [2, с. 177–178].*

Однак і сам Олександр, як і його батько Ярослав, у кінцевому результаті став жертвою своїх господарів – вони були отруєні в ставці хана і померли, повертаючись з Орди [2, с. 164].

Список використаних джерел

1. Александр Ярославич Невский – князь Новгородский, великий князь Киевский, великий князь Владимирский, полководец, святой русской православной церкви. URL: <https://24smi.org/celebrity/1294-aleksandr-nevskiy.html>.
2. Белінський В. Б. Страна Моксель, или Открытие Великороссии: роман-исследование. Изд. 2-е. Киев: Вид-во ім. Олени Теліги, 2007. Кн. 1. 408 с.

3. Белинський В. Б. Страна Моксель, или Открытие Великороссии: роман-исследование. Изд. 2-е. Киев: Вид-во ім. Олени Теліги, 2007. Кн. 2. 344 с.
4. Белинський В. Б. Страна Моксель, или Открытие Великороссии: роман – исследование. Изд. 2-е. Киев: Вид-во ім. Олени Теліги, 2009. Кн. 3. 336 с.
5. Екатерина II. Размышления о проекте истории России XVIII века. Изданы А.Ф. Бычковым: [письма и бумаги Императрицы Екатерины II]. Санкт – Петербург, 1873.
6. Карпини Джиованни дель Пано. История Мангалов; Вильгельм де Рубрук Гильем де. Путешествие в Восточны страны. Москва: Географиздат, 1957.
7. Храповицкий А. В. Памятные записки А.В. Храповицкого, статс-секретаря Императрицы Екатерины Второй. Москва: В/о Союзтеатр СТД СССР, 1990 (Репринтное воспроизведение изд. 1862 г.).

Редько Сергій Юрійович,

*ст. викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ТРЕНЕРІВ З ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ

Специфіка спортивної діяльності полягає у взаємодії двох тісно інтегрованих складових: фізичної (моторної) і психічної.

Успіх рухової діяльності багато в чому залежить від уміння гравців долати внутрішнє напруження, боротися зі стресом, максимально реалізуючи в змагальній обстановці свої фізичні, технічні та тактичні можливості. У зв'язку із цим основним завданням тренера є підготовка гравця, здатного боротися зі стресом та оцінювати перебіг гри та приймати миттєві рішення з урахуванням специфіки командної взаємодії.

Для підготовки майбутніх тренерів ігрових видів спорту необхідно посилити психологічну підготовку в межах вивчення психолого-педагогічних дисциплін, що викладаються у закладах вищої освіти.

Аналізу стану психолого-педагогічної підготовки майбутніх тренерів присвячено роботи таких науковців: О. В. Байрачний, В. І. Левків, Є. О. Павлюк. Вони зазначають, що для ефективної організації підготовки майбутніх тренерів доцільно використовувати такі педагогічні технології: фасилітації, малих груп, кейс-технологію, проєктного навчання, ігрового навчання [1; 3; 4].

Відповідно до визначення Р. Ксерті фасилітація – це організація процесу колективного розв'язання проблем у групі, яка керується фасилітатором (ведучим, керівником).

Залучення студентів до вивчення та використання техніки фасилітації сприяє формуванню в них навичок, які можуть бути застосовані: у груповій і командній роботі; при управлінні людьми; при проведенні нараді зборів; управлінні процесами та змінами.

Як зазначають Л. К. Майклсен, А. Б. Найт та Л. Д. Фінк, використання технології малих груп сприяє формуванню команди, кожному члену якої притаманні високий рівень особистої відповідальності за успіх групи та високий рівень довіри до членів групи [4].

В ігрових видах спорту для досягнення перемоги необхідна чітка взаємодія всіх спортсменів. На основі використання технології малих груп досягаються такі результати: актуалізується важливість теоретичної підготовки; розвиток навичок командної роботи; формування досвіду студентів з організації колективної співпраці з метою вирішення різноманітних завдань (атмосфера суперництва, що незмінно виникає в колективі спортсменів приблизно рівної кваліфікації, позитивно позначається на їхньому ставленні до роботи, сприяє ефективнішому її виконанню, підвищенню працездатності.

До активних методів сучасної освіти належить кейс-технологія (casestudy), що складається з методу аналізу ситуацій та ситуаційного навчання. В її основу покладено створення проблемної ситуації на основі фактів із реального життя, що відкриває широке поле для підготовки майбутніх тренерів. В ігрових видах спорту необхідно постійно проводити аналіз та шукати рішення ситуацій, які склалися під час матчів у власній команді чи в суперників, визначати, яким шляхом необхідно рухатися, щоб досягти найкращого результату [2].

В основі технології проектного навчання лежить розвиток пізнавальних навичок студентів, уміння самостійно конструювати власні знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення.

Застосування технології проектного навчання у системі підготовки майбутніх тренерів сприяє формуванню таких компетентностей: навчально-пізнавальна (формулювати та вирішувати проблему); соціокультурна (визначення актуальності та значущості проблеми для людини і суспільства в цілому); ціннісно-смілова (в проекті окреслюється ставлення студента до проблеми, розкривається її ціннісний зміст).

Отже, використання технології проектного навчання в системі підготовки студентів до майбутньої тренерської діяльності дозволяє зосередити увагу не лише на вдосконаленні рухової активності, а й на інтелектуальному розвитку студентів, що, без сумніву, підвищує авторитет тренера.

Особливе місце в системі підготовки майбутніх тренерів відводиться ігровому аспекту навчання. У грі розвиваються продуктивне, творче, пошукове мислення майбутніх тренерів, розвиваються їхні комунікативні навички, причому це відбувається в площині виконання майбутніх посадових обов'язків і функцій.

Використання таких педагогічних технологій, як фасилітації, малих груп, кейс-технології, проектного та ігрового навчання, є одним з найперспективніших шляхів удосконалення процесу підготовки майбутніх тренерів ігрових видів спорту.

Список використаних джерел

1. Костенко М. П. Підготовка майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2021. 315 с.
2. Левків В. І. Модель формування професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів зі спортивних ігор у вищих навчальних закладах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15*.
3. Павлюк Є. О. Теоретичні і методичні засади професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2017. 629 с.
4. Michaelsen L. K., Knight A. B., Fink L. D. *Team-Based Learning: A Transformative Use of Small Groups in College Teaching*. Westport: Stylus Publishing, 2004. 304 p.

Решетняк Віктор Федорович,

*канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЦІННІСНИЙ ПІДХІД У ПЕДАГОГІЦІ ЯК БАЗОВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНИНА З ВИСОКИМИ МОРАЛЬНИМИ ПРИНЦИПАМИ ТА ЖИТТЄВИМИ КОМПЕТЕНТНОСТЯМИ

Актуальність ціннісного підходу в педагогіці початкової школи полягає в тому, що сьогодення вимагає від суспільства людей з новими якостями, зокрема відкритості, критичного мислення, творчості та етичності. Цього ж вимагають постанови та декларації таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО, Рада Європи, статті Педагогічної Конституції Європи та низка інших [1].

Педагогічна наука і практика нині звертаються до ціннісного підходу, який дає можливість визнавати індивідуальність та унікальність кожного учня, брати до уваги його потреби та інтереси, розвивати його особистісний потенціал. Тому виховання на цінностях є одним із ключових компонентів Нової української школи [2].

Ціннісний підхід у педагогіці є важливим фактором формування життєвих цінностей учнів, які допомагають краще розуміти себе, навколишній світ і своє місце в ньому. Проте на сьогоднішній день ще не до кінця розкрита проблема реалізації ціннісного підходу в практиці, що потребує більш детального вивчення.

Тому майбутні вчителі початкової школи повинні бути обізнані з основними принципами та ідеями ціннісного підходу, а також з методами та технологіями його реалізації в практиці, на

що орієнтує Державний стандарт початкової освіти [3]. Така підготовка допоможе педагогам відповідати вимогам сучасної освіти та ефективно формувати особистість учня.

Сутність ціннісного підходу в педагогіці полягає в тому, що освіта має сприяти формуванню не лише інтелектуальних, але й моральних, етичних, духовних та соціокультурних цінностей учнів. Цей підхід покликаний виховувати людину, здатну мислити самостійно, приймати відповідальні рішення та розвивати свідомість про своє місце в суспільстві.

У центрі ціннісного підходу лежить розуміння того, що педагогіка має сприяти розвитку особистості, яка здатна до саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації. Це означає, що вчителі повинні дбати не лише про навчальні результати учнів, але й про їхній соціальний, культурний та духовний розвиток.

Одним з ключових аспектів ціннісного підходу є формування учнівської мотивації, що полягає в тому, щоб учень бажав учитися та розвиватися. Для досягнення цього важливо, щоб вчителі знали своїх учнів, їхні потреби, інтереси та цінності. Відповідно до цього вони повинні здійснювати індивідуалізоване навчання, розробляти педагогічні технології, що відповідають належному рівню розвитку кожного учня.

Окрім того, ціннісний підхід базується на розвитку в учнів соціальних інтелектуальних навичок, сприяє формуванню вміння бути толерантними, співпрацювати з іншими людьми, розвивати критичне мислення та креативність.

Таким чином, ціннісний підхід у педагогіці вважається однією з ключових концепцій, яка допомагає формувати особистість учня. Він ґрунтується на ідеї, що навчання повинно бути не просто передачею знань, але і формуванням цінностей, які допоможуть учневі стати активним членом суспільства і зрозуміти своє місце у ньому. Ціннісний підхід веде до глибшого засвоєння знань, адже він пов'язаний з особистими переконаннями та моральними цінностями учня.

Основним завданням ціннісного підходу є формування життєвих компетентностей учнів, таких як етика, толерантність, повага до інших, здатність до співпраці та комунікації, критичне мислення тощо. За допомогою цих компетентностей учні можуть бути успішними у своєму житті, а також зробити свій внесок у розвиток суспільства.

Ціннісний підхід у педагогіці передбачає постійне вдосконалення навчального процесу з метою формування особистості учня. Це означає, що вчителі повинні враховувати індивідуальні потреби та особливості кожного учня, створювати умови для саморозвитку та самореалізації, а також вести діалог з учнями про цінності та моральні принципи.

Ціннісний підхід у педагогіці початкової школи є дуже важливим і необхідним, оскільки він сприяє формуванню громадянина з високими моральними принципами та життєвими компетентностями.

Використання ціннісного підходу дає можливість залучати учнів до виявлення та осмислення основних цінностей суспільства та світу навколо нас, а також до формування власних ціннісних орієнтацій. Крім того, ціннісний підхід сприяє підвищенню мотивації до навчання та досягненню успіхів у різних сферах життя.

Важливо зазначити, що ціннісний підхід має свої особливості та характеристики, які відрізняють його від інших підходів у педагогіці. Він не лише передавання знань та навичок, але й формування в учнів ціннісних орієнтацій, які стануть основою їхнього життя. Для цього важливо створити сприятливе середовище для виховання та розвитку ціннісних якостей учнів.

У педагогіці початкової школи ціннісний підхід може бути реалізований через різноманітні форми та методи навчання та виховання. Це може бути проведення уроків-дискусій, використання ігрових технологій, організація спільних заходів з батьками та громадою, а також виконання ціннісних проєктів.

Отже, ціннісний підхід у педагогіці початкової школи є ключовим елементом формування особистісних якостей учнів та розвитку їхніх життєвих компетентностей. Цей підхід вимагає від педагогів особливої уваги до формування ціннісних орієнтацій учнів та розуміння їхніх цінностей та світогляду. З метою реалізації ціннісного підходу в педагогічному процесі необхідно визначити цінності, які повинні стати фундаментом виховання учнів. Серед таких цінностей можна виділити повагу до людини, здоров'я, доброту, справедливість, толерантність, громадянську свідомість, любов до рідної землі та інші.

Крім того, педагоги повинні розуміти, що формування цінностей учнів є не одноразовим заходом, а постійним процесом, який передбачає практичне засвоєння цінностей у поведінці учнів. У зв'язку із цим важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня та використовувати різноманітні педагогічні технології та методики, які сприяють вихованню ціннісних орієнтацій.

Таким чином, ціннісний підхід є важливим компонентом у педагогічному процесі початкової школи і є необхідним для формування особистісних якостей учнів та їхніх життєвих компетентностей. Для успішної реалізації цього підходу педагоги повинні мати глибокі знання про цінності та світогляд учнів, використовувати різноманітні методики і педагогічні технології та створювати сприятливе середовище для формування ціннісних орієнтацій.

Список використаних джерел

1. Педагогічна Конституція Європи. (Стаття 1.1). URL: <https://svitovid6.webnode.com.ua/news/pedagogichna-konstitutsiya-jevropi>. (дата звернення: 25.04.2023).
2. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 28.04.2023).
3. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/>. (дата звернення: 25.03.2023).
4. Карпенко О. В. Ціннісний підхід в педагогічній практиці початкової школи. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vshpu/2012_9-10/23.pdf (дата звернення: 12.04.2023).

Рябко Юрій Володимирович,

*асистент кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У КОНТЕКСТІ КУРСУ ДИФЕРЕНЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Гендерна тематика залишається вкрай чутливою для нашого суспільства. З одного боку, її актуальність визначається тими трансформаціями, через які проходить наше суспільство, пошуком орієнтирів майбутнього та імплементацією нормативно-правових документів, пов'язаних із інтеграцією до Євросоюзу, з іншого – тією невизначеністю, яку вносять політично вмотивовані рухи, маніпулюючи уявленнями про існування «традиційного» бачення статі і статевих ролей, поняттям «традиційної сім'ї».

У західних країнах гендерна тематика стає стрижнем cancel culture – «культури скасування», а державна пропаганда Росії вибудовує на темі гендеру ідеологічні претензії у бік західного суспільства. Фемінізм збагачує психологію «інакшими голосами» (за метафорою Н. Чоддору і К. Гіліган), інакшим кутом зору, надає поштовх і визначає нові акценти у вивченні проблем статі та ідентичності. Водночас ідеологічна упередженість самих представників гендерного руху може створювати перешкоди для наукових досліджень і налаштовувати громадськість на заперечення їх результатів [2, с. 110–115].

Гендерна проблематика розкривається у роботах багатьох українських авторів і авторок: В. П. Агеєвої, В. В. Близнюк, Л. О. Бут, В. С. Власової, Л. А. Гаєвської, Т. В. Говорун, І. О. Головашенко, О. М. Кікінежді, Т. В. Ладиченко, О. А. Луценко, Л. Б. Магдюк, Н. Г. Протасової, Л. О. Смоляр та інших.

Увагу багатьох дослідників привертає тема гендерних стереотипів, і саме ця тема часто стає предметом обговорення при викладанні диференційної психології.

Під гендерним стереотипом (грецьк. *stereos* – твердий і *typos* – відбиток) мають на увазі «спрошені, стандартизовані, стійкі, емоційно насичені, ціннісно означені полярні за знаком оцінки, жорстко фіксовані образи чоловіка і жінки, які спонукають певне ставлення до статей» [3, с. 36]. Негативними наслідками існування окремих гендерних стереотипів стають дискримінація і соціальна нерівність за ознаками статі, обмеження свободи при виборі рішень, які не відповідають

стереотипу. Людина, яка відчуває страх підтвердити негативні стереотипи інших людей про свою групу, втрачає зосередженість на виконанні своїх задач, ефективність її роботи знижується.

Традиційно диференційна психологія вивчає відмінності емоційної сфери чоловіків і жінок, відмінності у проявах креативності, розумових здібностей; особливостях моральної свідомості [1, с.156–162].

На жаль, очікування, що об'єктивний (науковий) погляд на розуміння відмінностей (або їх відсутність) призведе до подолання гендерних стереотипів часто не виправдовуються. А широка пропаганда гендерної рівності й боротьба за подолання гендерних стереотипів може не призводити до зміни реального положення жінок. Як приклад, про це свідчить метааналіз на основі 259 незалежних досліджень гендеру та креативності, проведених за останні кілька десятиліть в 45 країнах [4]. Попри очікування, гендерний розрив у творчих показниках не зменшився в галузях, де більше жінок. Упередження, які жінки мали щодо своїх власних творчих здібностей, виявилися сильнішими, ніж упередження з боку інших. Більш маскуліні культури (наприклад, США) були менш сприятливими для жіночої творчості, на відміну від гендерно-егалітарних або орієнтованих на відносини (наприклад, країн Північної Європи). Автори дослідження вказують на невирішену проблему невеликої, але поширеної різниці у творчих показниках (продуктивності), яка ставить під сумнів відносну рівність творчих здібностей чоловіків і жінок.

І хоча автори вбачають у результатах доказ того, що організаціям потрібно більше уваги приділяти гендерним стереотипам у сфері креативності та вживати заходів для їх подолання, на нашу думку, це ще й означає наявність інших неврахованих у даному випадку чинників: уявлення, які існують в суспільстві про чоловіче і жіноче та соціальні ролі, що відповідають статі є доволі консервативними і важко піддаються змінам, оскільки виникають як обумовлені біологічними (еволюційними) і культурно-історичними чинниками.

Хоча від диференційної психології «об'єктивної істини», «наукових фактів», які б могли бути протиставлені упередженням, наукові дослідження в диференційній психології визначають загальні закономірності й показники в середньому за вибіркою, а такі дані не можуть вважатись надійною основою для передбачень щодо показників окремо взятого індивіда з цієї вибірки. Наукові дані згідно з принципом «гільйотини Юма» не виправдовують будь-яких упереджень, хоча можуть показати, як вони виникають, і не приписують, як і яким чином має відбуватись їх зміна, залишаючи це питання соціальним філософам, правознавцям, політичним активістам. Обумовленість наявного гендерного стереотипу біологічними чинниками, історичними та культурними чинниками не виправдовує його і не означає його непорушність, але така обумовленість може вказувати на труднощі, що виникатимуть при протидії стереотипу і мають братись до уваги.

Подолання гендерних стереотипів, на нашу думку, вирішується узгодженими діями багатьох інституцій на різних рівнях: державними та громадськими інституціями через побудову егалітарного суспільства, а окремими громадянами – через прийняття на себе відповідальності за подолання їх у власному житті.

Список використаних джерел

1. Палій А. А. Диференціальна психологія Київ: Академвидав, 2010. 432 с.
2. Свааб Д. Ми – це наш мозок. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.
3. Як навчати школярів долати гендерні стереотипи: конспекти занять: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Т. В. Говорун. Київ, 2011. 806 с.
4. Sex Differences in Mate Preferences Across 45 Countries: A Large-Scale Replication / K. V. Walther et. al. *Psychological Science*. 2020. Volume 31, Issue 4. P. 408–423.

Самілик Валентина Іванівна,
канд. пед. наук, ст. викладач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПРАКТИКА ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ЕВОЛЮЦІЙНЕ ВЧЕННЯ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПРЕДМЕТНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014.05 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (БІОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ)

Формування такого важливого складника, як компетентність у природничих науках і технологіях, що передбачає вміння пояснювати явища в живій природі, досліджувати її, аналізувати й визначати проблеми довкілля, оцінювати значення біології для сталого розвитку, розв'язувати проблеми стану навколишнього природного середовища, збереження біорізноманіття, використання природних ресурсів, не можливе без урахування особливостей еволюції органічного світу [1]. З огляду на це у своїй практиці викладання освітнього компонента «Еволюційне вчення» для студентів предметної спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) звертаємо увагу не лише на розділ «Еволюція органічного світу», передбачений навчальною програмою для 9 класу, а й на доцільність інтеграції відповідного матеріалу в інші теми, що мають змістові точки перетину. Зокрема, в 7 класі під час вивчення теми «Поведінка тварин» елементи змісту «Еволюція поведінки тварин, її пристосувальне значення» визначається не обов'язковим і може вивчатися опційно (за вибором учителя). Переконані, що для цілісного розуміння зв'язку між анатомо-морфологічними ароморфозами та функціональними особливостями органів та їхніх систем важливо розглянути еволюцію поведінкових проявів: таксиси, безумовні рефлекси, інстинкти, научіння, елементарна розумова діяльність тварин. Формування еволюційних понять пропонуємо поєднувати з розвитком критичного мислення шляхом використання пошуково-творчих завдань. Наприклад, здобувачам освіти необхідно розв'язати завдання: «Вас, як досвідченого біолога, попросили прокоментувати статтю в одній із німецьких газет, знайденої в архіві. Цитата: «Викладач математики Вільгельм фон Остін має коня на прізвище Ганс, який дуже розумний, він уміє рахувати. На всі запитання Ганс відповідає кількістю ударів копитом по землі. Серед питань, на які він дає відповіді, не лише «Скільки буде $12 + 12$?» А й, наприклад, «Якщо восьмий день місяця припадає на вівторок, то яким днем за рахунком буде наступна п'ятниця?». Чи справді тварина може рахувати?». Учні мають бачити приклади зв'язку теорії з практикою. У результаті виникає усвідомлення цінності знань, підвищується пізнавальна активність, зростає якість виконання соціальної ролі учня.

Формуванню позитивної мотивації до вивчення курсу та професійної компетентності сприяє використання на заняттях з еволюційного вчення навчального відеоконтенту, до створення якого залучені фахівці сучасної педагогічної практики. Наприклад, освітня платформа «На Урок» пропонує цикл відеолекторіїв Олександра Козленка – наукового співробітника відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України (рис. 1) [2].

Рис. 1. Код швидкої відповіді на відеолекцію
«Урок з біології «Виникнення та розвиток життя на Землі» для 9 класу»
Джерело: сайт «На Урок: онлайн-школа» [2].

Такий матеріал має значний освітній ресурс, адже інформація, яку подає науковець важлива як з погляду змістового наповнення, так і з погляду методики викладання біології (рис. 2). Зокрема, під час пояснення теми «Виникнення та розвиток життя на Землі» використовується метод Цицерона. Репрезентовані схеми дають змогу систематизувати матеріал та є прикладом прийому роботи з учнями в процесі вивчення відповідної теми. Під час лекції О. Козленко демонструє настільну гру Ханни Боннер, що ілюструє етапи розвитку органічного світу, типових представників та може бути використана як зразок для створення власної дидактичної гри.

Ілюстрації, що доповнюють розповіді, підкреслюють ефективність методу наочності в професійній практиці навчання біології. Імпонує те, що впродовж відеоуроку використовуються міжпредметні зв'язки з галузеві палеонтології, екології, анатомії та історії.

Рис. 2. Візуалізація інформації під час відеолекції

Джерело: відеолекція «Урок з біології «Виникнення та розвиток життя на Землі» для 9 класу» [2]

Аналіз результатів педагогічної практики засвідчує, що акцент на міжпредметних зв'язках, використання цифрових навчальних ресурсів у процесі вивчення освітнього компонента «Еволюційне вчення» сприяють розвитку в здобувачів освіти готовності до формування в учнів еволюційних понять, цілісної природничо-наукової картини світу.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний розгляд проблеми, подальшого вивчення потребують питання оптимізації практичної підготовки майбутніх учителів біології до викладання розділу «Еволюція органічного світу» в умовах Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Навчальні програми для 6–9 класів. Біологія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.
2. Урок з біології «Виникнення та розвиток життя на Землі» для 9 класу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sbTpUqEfLR0>.

Самусь Тетяна Володимирівна,

*канд. пед. наук, доцент, в.о.завідувача кафедри професійної освіти
та технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАТЬ НА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТТЯХ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ»

Лабораторні заняття мають величезне значення для систематизації й узагальнення в здобувачів освіти знань, одержаних ними під час лекційних занять. Саме під час лабораторного заняття відбувається дієве, а не формальне, засвоєння навчальної дисципліни коли студенти проходять усі етапи наукового дослідження, удосконалюють свою здатність до використання лабораторного обладнання та устаткування, дослідницьких методів, навчаються аналізувати експериментальні дані, на практиці використовують інтегровані знання пов'язані міждисциплінарними зв'язками з раніше вивченими дисциплінами циклу професійної підготовки тощо. Водночас лабораторні заняття сприяють розвитку дослідницьких навичок і формуванню вмінь застосовувати набуті знання для розв'язання практичних завдань професійного спрямування. Саме тому ефективна організація проведення лабораторних занять з дисципліни «Основи стандартизації та управління якістю продукції в сільському господарстві» для майбутніх педагогів професійного навчання спеціальності 015 Професійна освіта, спеціалізації 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) має фундаментальне значення для ефективного формування в них професійних компетентностей.

Відомо, що під час організації лабораторних робіт можливо використовувати як репродуктивні, так і частково-пошукові методики проведення лабораторних експериментів. Тоді рівень складності лабораторної роботи буде змінюватися залежно від обраного методу її проведення. Репродуктивний тип виконання передбачає чітко регламентований перебіг виконання лабораторної роботи: що та в якій послідовності потрібно робити здобувачам освіти (ім необхідно лише чітко дотримуватись описаного в рекомендаціях до виконання роботи порядку її виконання). Як відомо, недоліком такого виду лабораторних робіт є відсутність самостійного пошуку, а рівень пізнавальної активності відповідає репродуктивному рівню. Натомість частково-пошуковий тип діяльності здобувача забезпечить формування дослідницької компетентності, творчих здібностей, що дасть змогу надалі впроваджувати дослідницький підхід в освітній процес підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.

Предметом вивчення дисципліни «Основи стандартизації та управління якістю продукції в сільському господарстві», крім системи уявлень, знань, умінь у галузі стандартизації, метрології, оцінки відповідності якості продукції вимогам нормативних документів, безпеки продукції, споживчих властивостей сільськогосподарської продукції, нормування якості, є дослідження і розроблення наукових і методичних основ стандартизації та контролю якості, методів оцінки й контролю якості сільськогосподарської продукції, стандартизація сільськогосподарської продукції за видами та галузями, економічні проблеми та проблеми підвищення якості продукції. Таким чином, дослідницький компонент зазначеної дисципліни набуває особливої актуальності та передбачає включення майбутнього педагога професійного навчання в освітній процес як дослідника, а структура лабораторного заняття відображає етапи наукового пізнання – висування гіпотези, моделювання, експеримент, аналіз даних, формулювання висновків.

Отже, перевагою лабораторної роботи як форми організації аудиторних занять є інтеграція теоретичних знань та практичних умінь і навичок здобувачів освіти в контексті їх пошуково-дослідницької діяльності. Виконання завдань лабораторних робіт вимагає від майбутнього фахівця креативності, ініціативи, самостійного прийняття рішень, знання та розуміння навчального матеріалу дисциплін пов'язаних міждисциплінарними зв'язками, надає можливості відчувати себе дослідником, позитивно впливає на розвиток пізнавального інтересу. Мета студентів, які виконують завдання лабораторних робіт, полягає в тому, щоб уміти користуватися технічними регламентами, стандартами та іншими нормативними документами, застосовувати основні методи

досліджень і проводити статистичну обробку результатів експериментів, оцінювати якість та безпеку сільськогосподарської продукції з урахуванням біохімічних показників, визначати її придатність до реалізації, зберігання та переробки, систематизувати й узагальнювати інформацію з питань якості продукції.

Розглянемо лабораторну роботу репродуктивного типу з теми «Визначення окремих фізичних показників якості зерна».

Мета: засвоїти основні відомості про натуру та масу 1000 насінин як показників якості зерна, навчитися визначати натуру зерна пшениці та вівса.

Завдання: ознайомитися із методикою та провести визначення натури і маси 1000 насінин зерна.

Матеріальне забезпечення: наважка зерна, лабораторні ваги, пурка з падаючим вантажем ПХ-3.

Хід роботи:

Визначення маси 1000 насінин.

1. Відібрати середню пробу зерна (лабор. роб. № 1).
2. Зважити отриману пробу.
3. Підрахувати кількість насінин у наважці і розрахувати масу 1000 насінин за формулою:

$$m_{1000} = \frac{m}{n} \times 1000, \text{г}$$

де m_{1000} – маса 1000 насінин, m – маса наважки, n – кількість насінин у наважці.

4. Записати дані до таблиці.
5. Повторити дослід для другої зернової культури (за вказівкою викладача).

Визначення натури зерна.

1. Встановити пурку на горизонтальній твердій, жорсткій поверхні, що не піддається коливанням і вібрації. Основу пурки міцно закріпити струбциною на лабораторному столі.
2. Перевірити і відкалібрувати ваги відповідно інструкції до них.
3. Мірку з вантажем без зерна поставити на електронні ваги, записати покази до таблиці.
4. Після зважування вийняти вантаж з мірки, встановити ніж і на нього покласти вантаж.
5. На мірку встановити завантажувальний циліндр.
6. Підготовлену пробу зерна насипати у мірку до риски внутрішньої поверхні першої мірки.

Потім у першу мірку вставити лійку.

7. Висипати зерно з першої мірки у завантажувальний циліндр із відстані від 3 до 4 см від верхньої кромки так, щоб воно сипалося через воронку в центр завантажувального циліндра.

8. Вийняти ніж із прорізу корпусу швидким плавним рухом, притримуючи вільною рукою завантажувальний циліндр не допускаючи при цьому струшування мірки.

9. Після того як вантаж і зерно впадуть у мірку, ніж встановити у проріз мірки і одним рухом проштовхнути його через шар зерна. При цьому зерна, що лежать на шляху леза ножа, можуть перерізатись. Якщо при цьому частки зерна заклинять між ножем і стінкою мірки, процес засипки зерна слід повторити.

10. Зняти завантажувальний циліндр з мірки; вийняти воронку з першої мірки і висипати надлишки зерна, що залишилися на лезі ножа, в ємність, де знаходиться проба зерна, що аналізується.

11. Зняти мірку з підставки, витягнути ніж плавним швидким рухом, зважити мірку з вантажем і зерном на електронних вагах. Записати отримані дані до таблиці.

12. Натура зерна визначається як різниця між масою мірки з зерном і вантажем та масою порожньої мірки з вантажем.

13. Записати натуру зерна до таблиці.

14. Повторити дослід для інших зернових культур (за вказівкою викладача).

Порівняти отримані дані з нормативними та зробити висновки щодо стану досліджуваного зерна.

Під час такої репродуктивної діяльності під час виконання лабораторної роботи у здобувачів формуються уміння та навички роботи з лабораторним устаткуванням й вимірювальними приладами.

Наведемо приклад виконання цієї ж лабораторної роботи використовуючи частково-пошуковий метод.

Мета лабораторного дослідження: навчитись самостійно визначати натуру зерна пшениці та вівса.

Завдання для виконання лабораторного дослідження: ознайомитися з методикою, провести визначення натуре та маси 1000 насінин зерна.

Хід роботи:

1. Ознайомитись із методикою визначення натуре та маси 1000 насінин зерна.
2. Підібрати необхідне матеріально-технічне забезпечення для визначення натуре, маси зерна пшениці та вівса.
3. Визначити масу 1000 насінин пшениці та вівса.
4. Визначити натуре зерна пшениці та вівса.
5. Порівняти отримані дані з нормативними та зробити висновки про стан досліджуваного зерна сільськогосподарських культур.

Суть такої лабораторної роботи полягає у самостійному ознайомленні з методикою визначення натуре та маси 1000 насінин зерна, визначенні необхідного лабораторного обладнання здобувачами освіти, адже воно не регламентується. Студенти, спираючись на отримані знання з лекцій, теоретичних відомостей, самостійної роботи з довідниковою літературою, мережі Internet, самостійно будують план виконання лабораторної роботи.

Таким чином, під час частково-пошукової діяльності у майбутніх педагогів професійного навчання формуються творчість, здатність до самостійної роботи та її планування, індивідуальність.

Викладене дає підстави стверджувати, що здійснення здобувачами освіти вищезазначеної дослідницької діяльності на різних рівнях відтворення значно активізує пізнавальний інтерес, розвиток їх інтелекту, евристичне мислення та самоорганізаційні якості. Також зауважимо, що незалежно від рівня, на якому студенти виконують завдання під час дослідження показників якості зерна, відбувається систематизація й узагальнення знань, одержаних здобувачами під час вивчення попередніх дисциплін. Це, у свою чергу, сприяє формуванню дослідницької компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в тісному взаємозв'язку з теоретичними знаннями з дисципліни «Основи стандартизації та управління якістю продукції в сільському господарстві».

Список використаних джерел

1. Вовк Б. І., Опанасенко В. П. Інформаційно-комунікаційні технології в організації самостійної роботи майбутніх викладачів практичного навчання ПТНЗ як умова формування самоосвітньої компетентності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Мукачево, 2017. № 1 (5). С. 72–76.

2. Ковальчук В. І., Ігнатенко С. В., Росновський М. Г., Ігнатенко Г. В., Вовк Б. І., Опанасенко В. П., Самусь Т. В., Ігнатенко О. В. Підготовка майбутніх педагогів професійного навчання на засадах компетентнісного підходу: кол. монографія / за наук. ред. В. І. Ковальчука. Глухів, 2020. 221 с.

3. Опанасенко В. П. Дослідницький підхід у системі аудиторних занять. *Стратегія якості у промисловості і освіті: матеріали 9-ї міжнар. конф., м. Варна, Болгарія, 31 трав. – 7 черв. 2013. Т. 2. С. 299–302.*

Седляр Юрій Валерійович,

*канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПОБУДОВА КОМПЛЕКСНИХ ТРЕНУВАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ З ПАРАЛЕЛЬНИМ ВИРШЕННЯМ ЗАВДАНЬ НА ОСНОВІ СИЛОВИХ ВПРАВ

На думку фахівців, підвищення ефективності занять фізичними вправами визначається використанням адекватних фізичному стану людини засобів і методичних умов їх застосування.

Ці два напрями вдосконалення реалізуються протягом побудови окремого заняття і різних циклів тренування [3].

У процесі побудови окремих тренувальних занять необхідно мати на увазі, що вони можуть бути вибіркової й комплексної спрямованості. Перші характеризуються переважним впливом на окрему функцію організму, при майже відсутньому або мінімальному впливі на інші. Як приклад таких занять можна назвати важку атлетику і силове триборство, які спрямовані виключно на підвищення міцності опорно-рухового апарату при мінімальному впливі на координаційні властивості та його відсутності на кардіореспіраторну систему.

На відміну від вибіркового, метою комплексних занять є вплив протягом одного тренування на декілька функцій організму. Серед таких тренувань виділяють заняття з послідовним і паралельним вирішенням завдань. При цьому заняття з послідовним вирішенням завдань передбачають його поділ на кілька частин, кожна з яких вирішує те чи інше завдання. А комплексні заняття з паралельним вирішенням завдань будуються на основі засобів широкого впливу на різні системи організму.

Аналіз спеціальної літератури в сфері оздоровчої фізичної культури (ОФК) свідчить, що в основному увага фахівців спрямована на вдосконалення теоретичних основ побудови комплексних занять з послідовним вирішенням завдань, що передбачає побудову окремого тренування за блочною системою [1; 2].

Дослідженню комплексних занять з паралельним вирішенням завдань, приділяється набагато менше уваги. При цьому в ролі вправ комплексного впливу фахівці пропонують використання різноманітних танцювальних рухів (тераєробіки, лоу-імпекту, хіп-хопу, аеродансу, сальси, латини, рок-н-ролу тощо), єдиноборств (тай-бо, кі-бо, бокс-аєробіки), а також фітбол-аєробіки [2].

Розвиваючи думку вищезгаданих фахівців, можемо вказати на можливість побудови комплексних занять з паралельним вирішенням завдань як на основі спортивних ігор, які є засобом широкого впливу, так і на базі вправ з обмеженим впливом при певних методичних умовах їх застосування. До останніх можна віднести локомоції, силові вправи з використанням різноманітних обтяжень, силові вправи на гімнастичних снарядах, певні види вправ на гнучкість. Серед перелічених засобів, на нашу думку, на увагу заслуговують силові вправи з обтяженнями, використання яких за певних умов може сприяти не тільки покращенню міцності опорно-рухового апарату, а й розширенню можливостей кардіореспіраторної системи.

Мета дослідження – розробити загальні вимоги до методики використання силових вправ для паралельного покращення міцності опорно-рухового апарату і можливостей кардіореспіраторної системи.

Розроблення основних вимог до методики використання силових вправ з метою одночасного впливу на міцність опорно-рухового апарату і кардіореспіраторну систему передбачає звернення до основних параметрів навантаження: характеру вправ, інтенсивності, тривалості роботи, тривалості і характеру відпочинку.

Характер вправ. Згідно із сучасними уявленнями існує декілька класифікацій вправ залежно від тих чи інших ознак. Для нас актуальною є класифікація, заснована на кількості м'язової маси, задіяної в роботі. У цьому випадку виділяють вправи локального (до 1/3 м'язової маси), часткового (від 1/3 до 2/3 м'язів) і глобального (більше 2/3 маси м'язів) впливу [3]. Аналіз літератури і практичної діяльності свідчить, що в ОФК застосовуються всі види вправ, але їх вплив на ту чи іншу функцію організму буде залежати від методичних умов застосування.

Інтенсивність. При виконанні силових вправ для поліпшення скоротливих властивостей м'язів та міцності кісткової і сполучної тканини інтенсивність визначається не по ЧСС, а на базі повторного максимуму (ПМ), тобто максимальній кількості повторень, яку людина може виконати з певною вагою. Вважається, що в оздоровчій фізичній культурі критичною межею, яка дає можливість називати вправу суто силовою є 12–14 ПМ [5]. Більш тривале виконання вправи буде сприяти розвитку не максимальної сили, а силовій витривалості, пов'язаної з гліколітичним механізмом енергозабезпечення. Якщо при цьому вправа буде носити глобальний характер, може спостерігатись збільшення ЧСС за припустимі в ОФК межі.

Відомо, що інтенсивність фізичної вправи визначається двома чинниками – величиною обтяження і швидкістю скорочення м'язів або темпом її виконання. На думку більшості фахівців, темп силових оздоровчих вправ повинен бути невисоким, один рух за 2–4 секунди.

Найбільш поширеною рекомендацією щодо інтенсивності роботи при покращенні стану кардіореспіраторної системи є така, що визначає діапазон ЧСС 50–85 % від максимального показника (МП), характерного для кожного віку (МП=220 – вік) [4]. Хоча є інші рекомендації, які враховують і фізичну підготовленість [4].

Тривалість вправи і відпочинку. На думку переважної кількості фахівців, комбінація цих двох параметрів при використанні силових вправ має забезпечити коливання ЧСС протягом оздоровчого заняття в сприятливому для кардіореспіраторної системи діапазоні, вказаному в попередньому абзаці. Тобто після силової вправи ЧСС не повинно перевищувати 85 % МП, а після відпочинку не бути нижче 50 % МП. При цьому очевидно, що чим інтенсивніші й триваліші силові вправи, тим тривалішим має бути відпочинок.

Висновки. Силові вправи можуть застосовуватись для одночасного покращення скоротливих властивостей м'язів, міцності кісткової і сполучної тканини та стану кардіореспіраторної системи. У цьому випадку вони можуть бути будь-якого характеру (залежно від кількості активної м'язової маси), їх потрібно виконувати у невисокому темпі (1 рух за 2–4 с) з величиною обтяження до 12–14 ПМ. Комбінація тривалості роботи і відпочинку повинна забезпечувати ЧСС після вправи не вище 85 % МП, а після відпочинку не нижче 50 % МП.

Список використаних джерел

1. Ивчатова Т. В. Двигательная активность и здоровье человека. Киев: Науковий світ, 2011. 285 с.
2. Кібальник О. Я., Томенко О. А. Оздоровчий фітнес. Теорія та методика викладання: навчально-методичний посібник для студентів галузі знань 0101 «Педагогічна освіта» факультетів фізичного виховання педагогічних університетів. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 204 с.
3. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. Учебник тренера высшей квалификации. Киев: Олимпийская литература, 2004. 808 с.
4. Седляр Ю. В. Расчет интенсивности аэробных оздоровительных нагрузок. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / за ред. О. В. Тимошенка. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. Вип. 5 (125) 20. С. 135–139.*
5. 2008 Physical Activity Guidelines for Americans. URL: <https://health.gov/PAGuidelines/pdf/paguide.pdf>

Синіговець Василь Іванович,

*канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕТОДУ ВІДЕОКОМП'ЮТЕРНОГО АНАЛІЗУ РУХІВ ЛЮДИНИ

Відеокомп'ютерний аналіз рухів людини (англ. *Video-based motion analysis*) – це метод використання відеозапису та комп'ютерної обробки для аналізу рухів людини. Цей метод може бути застосований у різних галузях, включаючи спорт, медицину, біомеханіку та робототехніку.

Для відеокомп'ютерного аналізу рухів людини необхідно використовувати відеозапис з камер або інших джерел, що можуть фіксувати рухи людини. Ці відеозаписи потім обробляються за допомогою комп'ютерної програми для отримання детальної інформації про рухи людини, такі як швидкість, прискорення, куту швидкість та кутове прискорення та ін.

Програмне забезпечення для відеокомп'ютерного аналізу рухів людини може мати різноманітні назви та функціональні можливості, в залежності від його призначення та

використання. Основною метою такого програмного забезпечення є аналіз та вимірювання параметрів рухів людини на основі відео- або даних зі спеціальних сенсорів.

Метою публікації є охарактеризувати основні ключові функції сучасного програмного забезпечення методу відеокон'ютерного аналізу за даними інтернет-ресурсів.

До найбільш сучасних програмних забезпечень відеокон'ютерного аналізу рухів людини належать: *Dartfish* (рис. 1) [1], *Kinovea* (рис. 2) [2], *Simi Motion* (рис. 3) [3], *Vicon Nexus* (рис. 4) [4], *OpenPose* (рис. 5) [5], *MediaPipe* (рис. 6) [6]. Ці програми можуть використовуватися для аналізу та вдосконалення техніки рухів у спорті, досліджень біомеханіки, фізичної реабілітації та медичної діагностики. Вони можуть вимірювати різноманітні біокінематичні параметри рухів, включаючи відстані сегментів тіла, кути, кутові швидкості в суглобах та інші параметри.

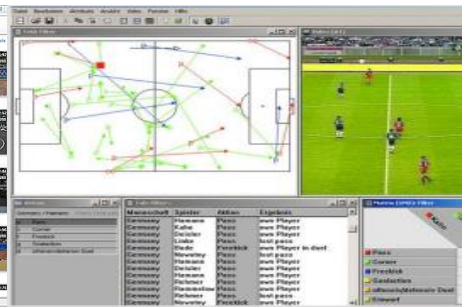
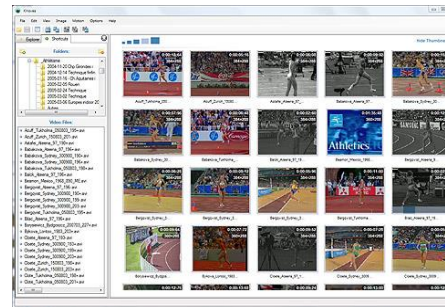
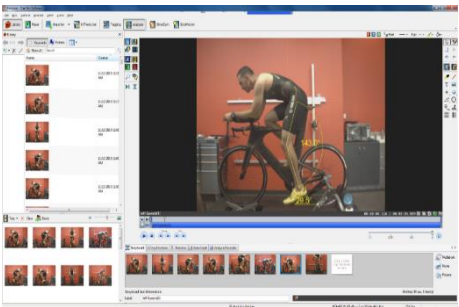

Рис. 1. Логотип розробника, вікно програми Dartfish

Рис. 2. Логотип розробника, вікно програми Kinovea

Рис. 3. Логотип розробника, вікно програми Simi Motion

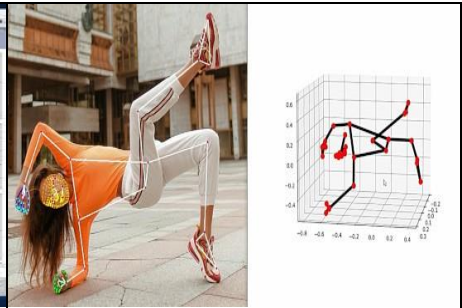
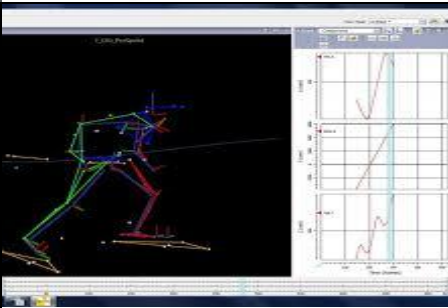
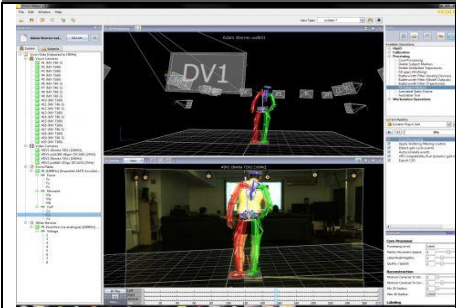

Рис. 4. Логотип розробника, вікно програми Vicon Nexus

Рис. 5. Логотип розробника, вікно програми OpenPose

Рис. 5. Логотип розробника, вікно програми MediaPipe

Основні ключові функції і можливості представленого програмного забезпечення методу відеокон'ютерного аналізу рухових дій людини, які в основному обробляють відеоінформацію в двохвимірному просторі (2D) подані в табл. 1.

Таблиця 1

Основні ключові функції програмного забезпечення методу відеокон'ютерного аналізу рухів людини

Програмне забезпечення	Ключові функції			
	Відеозапис	Відтворення відео	Інструменти аналізу	Обмін і співпраця
<i>Dartfish</i>	Спортивні виступи за допомогою різноманітних записуючих пристроїв.	У звичайному і уповільненому або покадровому режимі.	Вимірювання відстаней, кутів, швидкостей та інструменти порівняння.	Інтегрування відеоматеріалу до інших програмних забезпечень.

<i>Kinovea</i>	Спортивні виступи за допомогою різноманітних записуючих пристроїв.	У звичайному і уповільненому або покадровому режимі.	Вимірювання відстаней, кутів, швидкостей та інструменти порівняння.	Експортування відеоматеріалу до інших програмних забезпечень.
<i>Simi Motion</i>	Захоплення рухів з різних джерел, включаючи високошвидкісні камери, 3D-датчики та системи ЕМГ.	Надавання візуальних інструментів для перегляду та аналізу даних руху в анімації.	Оброблення даних про кути в суглобах, моделі рухів і активацію м'язів	Інтегрування з іншими вимірювальними системами, ефективності
<i>Vicon Nexus</i>	Захоплення та аналізу даних руху з різних джерел, включаючи відеокамери, 3D-сенсори та інших датчиків.	Одночасне фіксування даних руху з кількох камер і датчиків, вимірювання руху і кутів з'єднань.	Оброблення даних руху, побудова аналіз рухів та кінематики суглобів.	Інтегрування з іншими системами, такими як датчики ЕМГ та ЕЕГ.
<i>OpenPose</i>	Зйомка кількох людей в одному кадрі чи відеопотоці.	Відстеження ключових точок людського тіла на 2D-зображеннях відеокадрах.	Оцінка положення ключових точок тіла за допомогою кількох камер або датчиків.	Інтегрування з іншими системами.
<i>MediaPipe</i>	Захоплення рухів з різних джерел, включаючи високошвидкісні камери.	Виявлення та відстеження об'єктів, визначення орієнтирів обличчя та оцінка пози.	Створення моделей за допомогою <i>TensorFlow</i> або <i>TensorFlow Lite</i> .	Інтегрування з іншими системами.

Представлене програмне забезпечення відеокомп'ютерного аналізу рухів людини широко використовується в різних видах спорту для оцінювання технічної сторони рухових дій, біомеханіками та дослідниками для аналізу та покращення спортивних результатів, клініцистами для оцінювання ризику травм і розроблення нових підходів до лікування. Застосування відеокомп'ютерного аналізу рухів людини дозволяє вченим, спортсменам та медикам отримувати більш точну інформацію про рухи людини, що допомагає вдосконалювати тренування, зменшувати ризик травм та покращувати рухову функцію в людей з різними порушеннями.

Список використаних джерел

1. Dartfish. URL: <https://www.dartfish.com/>, <https://www.cyclologic.com/dartfish>.
2. Kinovea. URL: <https://www.kinovea.org/>.
3. Simi Motion. URL: <http://www.simi.com/>, <https://simishape.com/>.
4. Vicon Nexus. URL: <https://www.vicon.com/visualization/>.
5. OpenPose. URL: https://cmu-perceptual-computing-lab.github.io/openpose/web/html/doc/md_doc_02_output.html.
6. MediaPipe. URL: <https://google.github.io/mediapipe/solutions/holistic#javascript-solution-api>.

Синіговець Лариса Іванівна,
асистент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

КОНТРОЛЬ І ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІН ОЗДОРОВЧОГО ФІТНЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В умовах дистанційного навчання особливу увагу слід приділяти забезпеченню збалансованого та об'єктивного контролю і оцінювання досягнень студентів, оскільки відсутність прямого контакту між викладачем та студентами може спричинити певні труднощі. Також важливо забезпечити рівні умови для всіх студентів, щоб оцінювання було справедливим та об'єктивним. Для цього можна використовувати однакові тести та завдання, а також надавати студентам доступ до однакових ресурсів. Крім того, викладачі можуть надавати студентам додаткові матеріали та ресурси для самостійного вивчення матеріалу та підготовки до оцінювання. Наприклад, можна надавати студентам доступ до відеоуроків та інструкцій з виконання різних вправ.

Мета: обґрунтувати систему контролю і оцінювання досягнень студентів в процесі вивчення дисциплін оздоровчого фітнесу в умовах дистанційного навчання.

У процесі дослідження застосовано наукові методи аналізу, синтезу, узагальнення даних науково-методичної літератури та інтернет-ресурсів з питань упровадження засобів і методів дистанційного навчання в освітній процес з циклу дисциплін оздоровчого фітнесу в умовах дистанційного навчання.

Аналіз спеціальної літератури дозволив систематизувати особливості впровадження засобів фітнесу в умовах дистанційного навчання студентів.

Так О. Баштовенко, С. Станева [1] вказують на низку основних проблем та труднощів здійснення навчання в дистанційному форматі. Програмні середовища Moodle та Google Classroom виявили практичну спроможність та фактично задовольнили потреби всіх учасників освітнього процесу за рахунок можливості реалізації дидактичних принципів навчання.

Т. Белкова, Ж. Малахова [2] доводять необхідність уведення різних фітнес-програм для студентської молоді в умовах дистанційної освіти з метою підвищення адаптації до несприятливих факторів зовнішнього середовища функцій і систем організму молоді.

Є. Добродуб, А. Захаріна, Є. Захаріна [3] характеризують порівняльні результати тестування практико-методичних умінь та навичок студентів під час дистанційного навчання з дисципліни «Теорія та методика оздоровчого фітнесу».

Дослідження М. Кожокар, П. Слобожанінова [4] вказують на успішність дистанційного навчання як сукупність інформаційних технологій в онлайн режимі використання засобів оздоровчого фітнесу в навчально-виховному процес студентів.

Експериментальні дослідження І. Самохвалової, С. Харченко [5] свідчать про ефективність впливу фітнес-програм, динамічних, статичних вправ та їх комбінації на показники силової витривалості в умовах дистанційного навчання.

Утім питання контролю і оцінювання навчальних досягнень студентів в умовах дистанційного навчання представлено фрагментарно і потребує подальшого вивчення.

Розроблена технологія контролю і оцінювання студентів в умовах дистанційного навчання охоплює такі елементи: використання різних видів контролю; спостереження за навчальним процесом; тестування; педагогічне оцінювання.

На різних етапах дистанційного навчання використовуються різні види контролю: попередній, поточний, підсумковий.

При контролі знань під час дистанційного навчання використовуються такі методи педагогічного контролю:

- тестовий (використання тестів з одним або декількома правильними варіантами відповіді, які проводяться в комп'ютерній системі дистанційного курсу);
- письмовий (написання есе, що відсилаються викладачеві через інтернет, або спілкування студента через чат);
- усний (використання аудіо- та відеоконференцій). Цей метод дозволяє вирішити проблему

особистісного контролю знань, адже при дистанційному навчанні може виникнути ситуація, що за студента вирішує завдання інша людина.

Спостереження за навчальною діяльністю. При дистанційному навчанні студенти та викладач розділені в просторі й часі, тому традиційні методи безпосереднього спостереження за навчальною діяльністю замінюються методами опосередкованого спостереження. Викладач бачить, коли і в якій послідовності студент проходив навчальні матеріали, скільки часу витратив на вивчення того чи іншого розділу, виконання тесту, які допустив помилки.

Тестування. Тестовий контроль включає в себе організаційну та виховну складові, оскільки на виконанні тестових завдань будується істотна частина дистанційного навчання, а за відсутності дисципліни і відповідального підходу до даної роботи втрачається сенс навчання.

Педагогічне оцінювання – процес систематичного збору даних про знання та вміння студентів. Він є та невід’ємним елементом освітньої діяльності, забезпечує зворотний зв’язок з викладачем для виявлення ефективності організації та проведення освітнього процесу, а також служить як мотивація (стимулювання) до активної пізнавальної діяльності. Результат підсумкового контролю визначати за результатами чотирьох видів контролю (практичних занять, модульного контролю, самостійної та індивідуальної роботи) з використанням відповідних вагових коефіцієнтів за формулою:

$$O_{\text{п}} = O_1 * BK_1 + O_2 * BK_2 + O_3 * BK_3 + O_4 * BK_4$$

де: $O_{\text{п}}$ – підсумкова оцінка; O_1, O_2, O_3, O_4 , – середньоарифметичні оцінки практичних занять, модульного контролю, самостійної та індивідуальної роботи; BK_1, BK_2, BK_3, BK_4 – вагові коефіцієнти вказаних видів робіт ($\sum BK = BK_1 + BK_2 + BK_3 + BK_4 = 1,0$).

Контроль і оцінювання досягнень студентів у процесі вивчення дисципліни оздоровчого фітнесу в умовах дистанційного навчання можуть бути здійснені з використанням різних методів та інструментів. Основними з них є:

1. Онлайн-тести: використання спеціальних платформ для проведення тестів та опитувань студентів з дисципліни. Тести можуть бути як знань, так і практичних навичок.
2. Відео- та самооцінка: студенти можуть записувати відео своїх виконань різних вправ та передавати їх викладачу для оцінювання. Крім того, студенти можуть самостійно оцінювати свої досягнення за критеріями, які визначені в курсі.
3. Індивідуальні завдання та проекти: студенти можуть виконувати індивідуальні завдання, які пов’язані з оздоровчим фітнесом. Це може бути створення власного плану тренувань або розроблення програми фітнесу для певної групи людей.
4. Віртуальні тренування: студенти можуть приєднуватись до віртуальних тренувань, які проводяться викладачем. Викладач може оцінювати участь студентів в таких тренуваннях та їх успішність.
5. Зворотний зв’язок: викладач може надавати зворотний зв’язок студентам на основі виконання ними завдань, робіт та тестів. Це дозволяє студентам зрозуміти, які частини матеріалу вони засвоїли добре, а в яких потрібно вдосконалитися.

Список використаних джерел

1. Баштовенко О., Станєва С. Проблеми організації дистанційного навчання з фізичної культури в закладах освіти. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2021. № 53. С. 9–22. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/article/view/452>.
2. Белкова Т. О., Малахова Ж. В. Ефективність застосування фітнес-технологій у самостійних заняттях з фізичного виховання студентів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. Вип. 198. С. 73–77. DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-198-73-77.
3. Добродуб Є. З., Захаріна А. Г., Захаріна Є. А. Особливості дистанційного навчання з дисципліни «Теорія та методика оздоровчого фітнесу» під час пандемії Covid-19. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 78. С. 181–185. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/78/34.pdf>.
4. Кожокар М. В., Слобожанінов П. А. Засоби оздоровчого фітнесу під час проведення онлайн-занять з фізичного виховання у закладах вищої освіти в період карантинних обмежень. *Молодий вчений*, 2020. № 11 (87). С. 231–233. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-49>.

5. Самохвалова І. Ю., Харченко С. М. Використання фітнес програм у фізичному вихованні студенток закладів вищої освіти під час дистанційного навчання. *Rehabilitation and Recreation*. 2022. № 11. С. 157–162. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.11.18>.

Скоробагата Оксана Миколаївна,

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри іноземних мов та методики викладання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НЛП ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Теоретичну основу розроблення комплексу вправ із використанням елементів і прийомів нейролінгвістичного програмування становлять фундаментальні положення психолінгвістики (Р. Бендлер, Д. Гріндер, Р. Ділтс) та роботи психологів стосовно когнітивного розвитку (Жан Піаже, Г. С. Костюк).

Ми розглядатимемо НЛП як допоміжний інструмент, що можна застосовувати у сфері навчання англійської мови, щоб допомогти студентам стати чудовими виконавцями. Існує думка, що, розуміючи процес, як і повторення того самого процесу, буде отримано той самий результат, інакше ми можемо змінити весь процес або частину, щоб досягти іншого результату. При цьому процес зміни розглядається як зміна поведінки, повторення.

Процес виконання чогось називається моделюванням. Ідея моделювання застосовна в будь-якому аспекті життя в тому числі освітні установки. У навчанні лексики англійської мови варто спиратися на 13 важливих правил, які повинні бути частиною системи переконань і визначатимуть алгоритм навчання:

1. Розум і тіло діють як компоненти однієї системи, які взаємопов'язані та впливають один на одного.
2. У всіх людей є спеціальні карти світу, і ці карти не є територією.
3. Невдача не існує, є лише зворотний зв'язок. Немає такого поняття, як невдача, і завжди є інший шанс стати успішним.
4. Коли ми віримо, що щось правдиве, карта стає територією. Тож це або правда, або стає правдою.
5. Ви повинні точно знати, чого ви хочете. Цей вид допоможе вам це отримати.
6. Будь-який ресурс, необхідний для досягнення наших цілей, існує всередині нас.
7. Спілкування має вербальні та невербальні форми, і воно не обмежується однією з них.
8. Несвідомий розум вищий і добрий.
9. Спілкування має свідомі та несвідомі форми.
10. За будь-якою поведінкою стоїть позитивний намір.
11. Сенс спілкування виявляється у відповіді, яку ми отримуємо.
12. Ми повинні моделювати кожну відмінну поведінку, щоб досягти досконалості.
13. Гнучкість є ключовим елементом будь-якої системи.

У своєму дослідженні вважаємо за необхідне зупинитися на чотирьох основних принципах НЛП, які, на нашу думку, є визначальними у підготовці майбутніх учителів англійської мови до професійної діяльності:

1. **Зв'язок, або взаєморозуміння (Rapport):** згідно з Оксфордським словником порозуміння визначається як «тісний і гармонійний зв'язок, у якому відповідні люди або групи розуміють почуття чи ідеї один одного і добре спілкуються». О. Б. Тарнопольський описує взаєморозуміння як стосунки, що відзначаються спорідненістю, гармонією та згодою. Коли між учителем і учнями є гармонія чи взаєморозуміння, процес навчання стає легшим. Можемо припустити, що створення ефективної комунікації – необхідна умова ефективного навчання англійської мови, оскільки взаєморозуміння максимізує подібність і мінімізує відмінності між індивідами. Дослідник вважає, що для розвитку стосунків учителі повинні розвивати поведінку, подібну до учнів, що можливо через «дзеркалювання». Раппорт – це співпереживання, яке формується підсвідомо між людьми. Як стверджує Сільва (2017), стратегії НЛП ефективні у створенні взаєморозуміння або співчуття і можуть бути застосовані для встановлення більш тісних стосунків між викладачем і учнем. Отже,

викладачі можуть використовувати їх для забезпечення більш сприятливого та плідного освітнього середовища, яке приводить до підвищення продуктивності та успіху. Оскільки ми живемо в суспільстві, ми не самотні, вміння налагоджувати взаєморозуміння та ефективне спілкування є обов'язковим елементом успішної професійної діяльності. У зв'язку із цим ми повинні формувати стосунки на основі взаємної довіри та чуйності.

2. Мислення про результат: цей принцип пов'язаний із цілями окремих учасників освітнього процесу. Це означає, що люди повинні знати, чого вони хочуть, і чітко ставити перед собою цілі, адже точність є запорукою успіху. Стверджується, що чим більша кількість студентів усвідомлює свої потреби та бажання, тим більша ймовірність, що вони їх досягнуть. Іншими словами, НЛП базується на передумові, що точність допомагає майбутнім фахівцям досягати своїх цілей. Отже, ми повинні розвивати в студентів здатність точно знати, «чого ми хочемо». Є п'ять кроків для цього:

- оцініть свою мету як важливе і привабливе бажання та і зробіть її максимально переконливою;
- зосередьтеся на бажаній меті та налаштуйте свій розум на шлях, що закінчується до вашої мети. Отже, ви будете проходити шлях набагато легше;
- уявіть, що ваша мрія збулася і ви вже досягли своєї мети. Ваша візуалізація дуже важливо, і ви повинні намалювати чітку картину у своєму розумі. Потім пройдіть назад і спробуйте шлях до свого бажаного результату;
- зосередьтеся на всіх етапах шляху. Ви повинні бути в курсі всіх ресурсів, дій і всього іншого, людей, які допоможуть вам пройти цей шлях;
- отримавши нове розуміння, поверніться до сьогодення та вживайте заходи для досягнення мети.

3. Сенсорна обізнаність. Це пов'язано з ідеєю, що ми використовуємо наші органи чуття, щоб відчувати світ і бачити, чути або відчувати що з нами відбувається. Коли ми використовуємо органи чуття, зворотний зв'язок, який ми отримуємо, допомагає нам скоригувати наші дії відповідно до траєкторії досягнення бажаних цілей.

Сенсорна гострота або усвідомлення означає, що за допомогою органів чуття люди усвідомлюють навколишнє середовище та речі, що відбуваються навколо. Виходячи з принципів НЛП, ці знання дуже важливі для успіху на професійній ниві. У багатьох випадках люди звикли робити речі, не враховуючи, що працює, а що ні. Коли люди намагаються досягти своїх цілей, вони також повинні розвинути рівень обізнаності, який дозволить їм розрізнити те, що працює (що допомагає їм досягти бажаного результату), а що ні.

4. Поведінкова гнучкість. Цей принцип пов'язаний з адаптивністю в усій ситуації. Це також означає, що коли ми маємо різний вибір дій, наші шанси на успіх збільшуються. Для того, щоб досягти інших результатів, ми повинні змінити спосіб, у який йдуть справи зроблено. І згідно з принципами НЛП учасники освітнього процесу повинні продовжувати змінювати навчальне середовище, поки не отримають те, чого бажали. Отже, гнучкість у поведінці є ключем до успіху. У кібернетиці є правило, яке стверджує, що «в будь-якій системі найбільшу свободу матиме той, хто контролює систему». Загалом, одним із важливих напрямів нейролінгвістичного програмування є заохочення учасників освітнього процесу до підвищення гнучкості поведінки та більшої адаптивності в житті.

Список використаних джерел

1. Naim M. Soft Skill Development: Relevance of Neuro-Linguistic Programming (NLP). *Language in India*. 2017. 17 (2). P. 160–176.
2. Tarnopolsky O. B. NLP, suggestology and stage-acting in teaching English as a second / foreign language. *Innovative Solutions in Modern Science*. 2016. 1(1). P. 1–11.

Собко Валентина Олексіївна,

*канд. пед. наук, доцент, в.о. завідувача кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

МОВЛЕННЄВО-ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасний етап розвитку національної школи характеризується орієнтацією системи освіти на компетентнісне навчання: учні мають не просто набувати знань, а вчитися використовувати їх на практиці. Компетентності дають змогу усунути суперечності між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих завдань [2].

Посилюється увага до мовної освіти, оскільки успішна участь особистості в суспільних процесах, задоволення власних практичних потреб значною мірою залежать від її здатності до ефективної комунікації.

У Пояснювальній записці до чинної типової програми мовно-літературної освітньої галузі, підготовленій колективом під керівництвом О. Я. Савченко, конкретизовано мету української мови і літературного читання в початковій школі: «розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; розвиток емоційно-чуттєвого досвіду, мовленнєво-творчих здібностей» [4, с.194].

Одним з основних завдань нової української школи, як зазначає М. С. Вашуленко, є виховання вільної мовної особистості, готовності її до саморозвитку і неперервної мовної освіти, що передбачає активну навчально-пізнавальну мовленнєву діяльність дитини [1]. О. Я. Савченко наголошує, що основою розвитку пізнавальної самостійності та творчих здібностей молодших школярів є організація пошукової діяльності, кожна з форм якої має свої функції в набутті дітьми досвіду творчої діяльності [3, с. 311]. Для здійснення творчої роботи необхідно вдосконалювати вміння учнів аналізувати, диференціювати ознаки, виокремлювати головне, узагальнювати, класифікувати, доводити.

Важливу роль у формуванні соціальної активності особистості, здатної орієнтуватися в сучасному світі, на належному рівні здійснювати усне та писемне спілкування в різноманітних життєвих ситуаціях, співпрацювати у розв'язанні різних завдань, відіграють уроки української мови.

Аналіз Державного стандарту початкової освіти, чинних програм з української мови (2019 р.) дав можливість визначити основні завдання розвитку мовленнєво-творчої діяльності відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти:

- формування пізнавального інтересу до рідного слова, прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- розвиток мислення, мовлення, уяви, літературно-творчих здібностей школярів;
- формування вміння брати участь у діалозі, створювати короткі усні й письмові монологічні висловлення;
- залучення молодших школярів до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях;
- створення простих медіатекстів; використання у власному мовленні засобів художньої виразності, притаманних різним жанрам;
- використання знань з мови у мовленнєвій творчості.

У дослідженні беремо до уваги умови, необхідні для формування пізнавальних інтересів, розвитку творчої діяльності молодших школярів (за О. Я. Савченко):

- мотивація учнів до пізнавальної самостійності й творчості;
- усвідомлення учнем особистої та суспільної цінності знань і вмінь, яких він набуває;
- емоційна й особистісна значущість творчого завдання;
- активний, продуктивний і творчий характер діяльності.

Ефективними для організації мовленнєво-творчої діяльності здобувачів початкової освіти на уроках української мови, як показує дослідження, є такі форми навчання: постановка конкретних мовленнєво-ситуаційних завдань; робота в групах; інтерактивне навчання; критичне навчання (за М. С. Вашуленком).

Формуючи навички говоріння, які передбачають побудову діалогічних і монологічних висловлювань, на кожному уроці в процесі дослідження мовних явищ доцільно створювати мовленнєві ситуації, які змушують молодшого школяра говорити, спонукають до висловлення думки: відповідь на поставлене запитання; побудова діалогів за зразком, малюнком, словесно описаною ситуацією; обговорення життєвих ситуацій, висловлення своєї думки; складання текстів-описів, розповідей, міркувань; побудова своїх висловлювань за прочитаними чи прослуханими творами; імпровізація казок, словесне малювання тощо.

У системі вправ, спрямованих на розвиток мовлення на функційно-стилістичній основі, значне місце необхідно відводити мовленнєвим, які мають на меті навчити учнів початкових класів правильно використовувати засоби мови відповідно до умов спілкування, зокрема: лексичний аналіз текстів, спостереження за вживанням мовних засобів у текстах наукового та художнього стилів, обґрунтування добору тих чи інших мовних засобів, добір найбільш доцільних мовних засобів із поданих для побудови тексту, колективний добір мовних варіантів для правильного вираження думки.

Ефективними є вправи на співробітництво, що передбачає роботу в парах і групах, стимулює вживання мовлення в процесі взаємодії, обмін думками об'єктів спілкування: 1. Відшукування тлумачення слів і висловів у словнику. Підготовка інформації для слухачів. Обмін новою інформацією. 2. Добір слів, які необхідно використовувати у різних ситуаціях (вітання, прощання, вибачення). Презентація формул мовленнєвого етикету для слухачів. 3. Дослідження мовних явищ, обґрунтування висновків.

Активізує мовленнєву діяльність створення ігрових ситуацій (ігри «Мовознавці», «Дослідники», «Скажи по-іншому», «Знавці культури мовлення»), розв'язування ігрових вправ, використання мобільних ігор та додатків. Важливо, щоб учні у вільному спілкуванні могли з максимальною ефективністю використовувати здобуті знання.

Участь молодших школярів у такій діяльності розвиває їхні творчі здібності, прищеплює навички колективної роботи, пошуку істини, виховує відповідальність, товарицькість, толерантність, покращує уміння колективної праці, розвиває прагнення до морально-етичного вдосконалення, до покращення свого усного й писемного мовлення.

Використання на уроках української мови мовленнєво-творчих завдань сприяє формуванню у здобувачів початкової освіти особистісного досвіду творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу в цілому і до мовленнєвої дійсності зокрема, удосконаленню вмінь висловлювати свої думки, опануванню культури спілкування й співпраці в різних видах діяльності.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bıbık. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с.
4. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

Сухойваненко Людмила Федорівна,

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри фізико-математичної освіти та інформатики

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МАТЕМАТИКИ В МОДЕЛЬНИХ ПРОГРАМАХ НУШ

У Концепції розвитку педагогічної освіти на 2015–2025 рр. наголошується на необхідності переосмислення змісту освіти з метою підвищення *міжпредметної* і *міжгалузевої інтеграції*

знань, яка є можливою лише за умови переходу від знань фактів до цілісних поєднань підходів, методів, принципів, ідей, розуміння і ставлення.

Проблема міжпредметних зв'язків була актуальною протягом ХХ століття, і сьогодні набуває нових обертів з упровадженням в закладах загальної середньої освіти навчальних програм Нової української школи, зокрема з математики.

У науково-методичній літературі існують різні підходи до визначення поняття «міжпредметні зв'язки». На основі аналізу літературних джерел встановлено, що більшість науковців визначає міжпредметні зв'язки як принцип навчання, який полягає у встановленні між навчальними предметами взаємозв'язків, реалізація яких у змісті, формах і методах навчання забезпечує високий рівень сформованості компетентностей учнів. Зазначимо, що в Державному стандарті базової середньої освіти немає поділу на предмети, натомість є освітні галузі, що означає, що розробники освітніх та навчальних програм зможуть як утілювати певну навчальну галузь через окремий предмет, так і комбінувати їх для інтеграції [1].

У модельних навчальних програмах також акцентується увага на застосуванні математичних знань в різних галузях, наприклад:

1) математичні знання дійсно стануть цінними та ефективними лише в тому випадку, якщо учні зможуть інтерпретувати та застосовувати ці знання на практиці; одним із основних завдань навчання математики є забезпечення оволодіння системою математичних компетентностей, достатніх для вивчення інших дисциплін та продовження освіти [2];

2) інтеграція з іншими освітніми галузями здійснюється внаслідок включення до змісту навчання важливих для життєдіяльності сучасної людини питань, як-от аналіз даних зі схем, таблиць, діаграм, поняття середнього арифметичного, відсоткових розрахунків, математичного моделювання [3].

Все вищезазначене враховано в нових чинних шкільних підручниках з математики 2022–2023 років для 5–6 класів у вигляді прикладних, сюжетних, практичних та компетентнісних задач, різних додаткових рубрик.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.
2. Бурда М. І., Васильєва Д. В. Математика. 5–6 класи для закладів загальної середньої освіти: модельна навчальна програма. 55 с.
3. Скворцова С. О., Тарасенкова Н. А. Математика. 5–6 класи для закладів загальної середньої освіти: модельна навчальна програма. 55 с.

Тищенко Людмила Іванівна,

асистент кафедри педагогіки і психології початкової освіти

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Однією з форм навчання наразі є дистанційне навчання, правильна організація якого у випадку з дітьми з особливими потребами демонструє неабияку ефективність, особливо за умов організації індивідуального навчання. Дистанційне навчання – це спосіб організації процесу навчання, заснований на використанні сучасних ІТ-технологій, що дозволяють реалізувати навчання на відстані без безпосереднього контакту між учителем та учнями.

Організація освітнього процесу для учнів з особливими потребами відбувається різними шляхами і методами, серед яких:

- диференційоване навчання учнів з різними психофізіологічними вадами в спеціальних корекційних закладах;
- інтегроване навчання в спеціальних класах у звичайних освітніх закладах;
- інклюзивне навчання – коли діти з особливими потребами навчаються разом з іншими учнями загальноосвітніх шкіл.

Інклюзивна освіта є складовою соціальної політики, оскільки «основна ідея інклюзивної освіти полягає в діях у напрямі: від інтегрування в освітній заклад – до інтегрування в суспільство» [3, с. 7].

Організація навчально-виховного процесу в інклюзивних класах під час дистанційного навчання передбачає проведення корекційно-розвивальних занять відповідно до Положення про дистанційну освіту закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України [5].

Одним із способів включення в освітній процес є залучення інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) [1]. Інформаційні технології дозволяють навіть на відстані учням з особливими потребами брати повноцінну участь в освітньому процесі. «Розробка рекомендацій та інструкцій щодо організації навчального процесу в умовах чинного воєнного стану є необхідною для якомога більш повного використання наявних можливостей організації процесу навчання дітей з особливими потребами» [4].

Якщо загалом шкільний освітній процес достатньо швидко та ефективно адоптувався до нових реалій, то як щодо інклюзивного навчання. Інклюзивна освіта щойно почала стверджуватися в освітньому процесі, поборовши спротив, перепони, відсутність достатнього методологічного забезпечення. Аж ось дітей особливими потребами знову повернули додому, без необхідності постійного перебування в класі. Як це вплинуло на ефективність навчання?

Для інклюзивної освіти основною метою підвищення ефективності навчання є необхідність адаптації будь-якої методики викладання під здібності кожної окремої дитини, у тому числі дитини з обмеженими можливостями здоров'я.

Під час дистанційного навчання віртуальна взаємодія дозволяє знизити психологічне напруження, уникнути психологічного дискомфорту, що сприяє підвищенню комунікативної активності учня.

Щодо форм реалізації навчального процесу, деякі традиційні форми (лекції, самостійна робота) збереглися, щоправда, пройшовши трансформацію щодо шляхів втілення. Наприклад, лекція під час дистанційного навчання – відеоконференцз'язок у режимі реального часу чи відеозапис. Самостійна робота може здійснюватися із використанням електронних версій навчальних посібників, підручників, аудіо- та відеозаписів. Паперові носії інформації у випадку з дистанційним навчанням також ніхто не відміняв. Наразі є альтернатива – паперовий-електронний носій інформації. Варто зазначити, що думки з приводу того, який варіант кращий, розбіжні серед учителів, батьків і самих учнів. Усе залежить від індивідуальних особливостей самого реципієнта.

Щодо учнів із фізичними вадами, сучасні адаптивні технології дозволяють їм повноцінно користуватися будь-якими гаджетами, що іноді значно полегшує навчальний процес. Потреби дітей з різними вадами потребують різного допоміжного методичного забезпечення. Так, діти із вадами зору потребують спеціальних програм та приладів для того, щоб переводити текст в альтернативний формат (програми читання з екрана, клавіатури, дисплеї і принтери Брайля).

Сучасний мультимедійний спосіб подачі навчального матеріалу дозволяє комплексно та ефективно впливати на всі органи сприйняття учнів. Одна й та сама інформація може бути подана традиційними методами – інформаційний ряд, реалізований у вигляді аудіо-, відео- чи текстового викладу матеріалу. Чи той самий матеріал – схематизований, структурований, візуалізований у вигляді, наприклад, презентації. У сучасних реаліях, коли весь світ прагне до пришвидшення і скорочення кількості кроків на шляху до кінцевого результату, структурування інформації у вигляді схем, таблиць, презентації має неабияку ефективність. Сучасний учень будь-якого віку сприймає і запам'ятовує такий матеріал набагато краще. Крім того, саме дистанційне навчання підтвердило можливість, раціональність, ефективність такої подачі матеріалу.

Дистанційне навчання дозволяє подолати багато проблем традиційного навчання (прив'язка до території і в часі, недостатня самостійна активність учнів, директивність навчання та ін.), максимально розширює аудиторію учнів, дає можливість задоволення творчого потенціалу.

Самостійність учнів – наріжний камінь шкільної освіти і виховного процесу загалом. Регламентованість освітнього процесу офлайн – шкільний розклад, усталений графік навчального року, освітнього процесу. Контроль цього графіку з боку вчителів та керівництва школи призводить іноді до того, що учні звикають до того, що їм «переставляють ноги» і у випадку

відсутності зовнішнього контролю просто «випадають» з освітнього процесу. Вони просто не в змозі самоорганізуватися. Перебування вдома під час дистанційної освіти сприймалося деякими учнями як можливість пропустити урок чи зімітувати активність робочого процесу. Тож внутрішня мотивація і вміння самостійно організувати власний навчальний простір – одна важливих проблем дистанційного навчання.

Використання дистанційної форми навчання в інклюзивній освіті уможлиблює рівноправне включення до освітнього процесу учнів із альтернативним розвитком, дає можливість для спілкування альтернативних дітей з однолітками та педагогами (наприклад, засобами спілкування на освітніх форумах, платформах, відеоконференціях), розвитку творчих здібностей. Завдяки дистанційному навчанню кожен учень може підтримувати оптимальний йому темп зазасвоєння матеріалу, що важливо для учнів з альтернативним розвитком.

Список використаних джерел

1. Єсікова І. В. Дидактичні умови використання ІКТ в інклюзивному середовищі закладів загальної середньої освіти. *Open educational e-environment of modern University*. 2021. № 11. С. 62–70. URL: <https://japuoinz.donnu.edu.ua/article/view/11225> (дата звернення: 18.04.2023).
2. Кас'яненко О. М., Лалак Н. В., Фенчак Л. М. Інклюзивне дистанційне навчання в сучасному освітньому просторі: способи організації, шляхи, методи, ефективність. *Перспективи та інновації науки: науковий журнал. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»* / гол. ред. Н. М. Чернуха. Київ, 2022. 9 (14). С.149–157.
3. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Ранок, 2019. 304 с.
4. Кричківська О., Хренова В., Гончар Н. Інклюзивне навчання в умовах воєнного стану. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 6 (6). С. 188–197. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/1839/1837> (дата звернення: 19.04.2022).
5. Положення про дистанційне навчання (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 08.09.2020 № 1115). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text> (дата звернення: 20.04.2022).

Тітаренко Світлана Анатоліївна,

*канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЗАСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПОДОЛАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Війна в Україні, постійна завантаженість на роботі, високі вимоги до професіоналізму співробітників, конкуренція, вічний брак часу, агресивний вплив з боку засобів масової інформації – усі ці чинники здатні вивести з душевної рівноваги навіть найстійкішу і психічно врівноважену людину. Професія вихователя закладу дошкільної освіти насичена багатьма стресогенами, серед яких такі, як соціальні оцінка, невизначеність, повсякденна рутинна тощо. Прояви стресу в роботі вихователя різноманітні й численні: фрустрованість, підвищена тривожність, роздратованість, виснаженість – ось лише незначна частина чинників, які спричиняють емоційне виснаження носіїв цієї складної професії. Суттєвим стресогенним фактором є психологічні й фізичні перевантаження вихователів, які спричиняють виникнення так званого синдрому «професійного вигорання», – виснаження моральних і фізичних сил, що неминуче позначається як на ефективності професійної діяльності, психологічному самопочутті, так і на стосунках з сім'єю, друзями.

Термін «burnout (емоційне вигорання)» введений американським психіатром Х. Дж. Фрейденбергом у 1974 році для характеристики психологічного стану здорових людей, що перебувають в інтенсивному і тісному спілкуванні з клієнтами, в емоційній навантаженій атмосфері. Це люди, які працюють у системі «людина – людина».

Вивченню проблеми синдрому професійного вигорання присвячено значну кількість робіт у зарубіжній науці та практиці (Е. Aronson, М. Leiter, С. Maslach, А. Pines, S. Jakson, S. Walkerta in.).

Вітчизняні науковці також виявляють інтерес до цієї проблеми, з'являються роботи таких авторів, як М. Авраменко, В. Бойко, Т. Зайчикова, Л. Карамушка, А. Лужецька, О. Мірошніченко, О. Папанова, Е. Старченкова та ін.

Професійне та емоційне вигорання зумовлює робота в напруженому ритмі, з великим емоційним навантаженням та з важким контингентом. Водночас відсутність належної винагороди (не лише матеріального, але й морального визнання) також сприяє розвитку синдрому. Основною причиною емоційної втоми є дисбаланс працівників, оскільки довгострокові (внутрішні та зовнішні) потреби домінують над особистими ресурсами (внутрішніми та зовнішніми). Отже, ключова складова синдрому «вигорання» – невідповідність між особистістю і вимогами, які до неї висуваються [3].

К. Маслач деталізувала це поняття «професійне вигорання», окресливши його синдромом фізичного та емоційного виснаження, що складається з розвитку негативної самооцінки, негативного ставлення до роботи та втрати розуміння співчуття щодо клієнтів. Вона підкреслює, що професійне вигорання – це не втрата творчого потенціалу, не реакція на нудьгу, а емоційне виснаження на роботі, що виникає на фоні стресу, викликаного міжособистісним спілкуванням [4].

Феномен «професійне вигорання» І. Олійник визначає як деструктивні зміни особистості, що виникають, розвиваються та проявляються в процесі її професіоналізації як комплекс негативних симптомів, які мають стадіальний характер і виявляються в емоційному виснаженні, деперсоналізації й редукції професійних досягнень і призводять до зниження ефективності професійної діяльності й порушення суб'єкт-суб'єктної взаємодії [2].

Отже, синдром професійного вигорання – один з проявів стресу, з яким стикається людина у власній професійній діяльності. Цей термін є загальним терміном для наслідків тривалого стресу на роботі та деяких типів професійних криз.

На сьогодні не існує єдиної узагальненої класифікації чинників, що детермінують емоційне вигорання. У психологічній літературі зарубіжні та вітчизняні науковці при вивченні емоційного вигорання виділяють декілька класифікацій чинників, що зумовлюють його виникнення. Наприклад, Р. Глен поділяв чинники емоційного вигорання на професійні та особистісні, К. Кондо – на індивідуальні, соціальні та організаційні, М. Лейтер – на соціально-психологічні, особистісні та професійні, Б. Перлман та Е. Хартман – на особистісні, рольові та організаційні.

О. Мірошніченко в навчально-методичному посібнику «Профілактика синдрому професійного вигорання у працюючих в екстремальних умовах» виділяє психофізичні, емоційні, поведінкові, соціально-психологічні симптоми [1].

Вихователі працюють у нестабільній та емоційно напруженій атмосфері, що вимагає постійної уваги та контролю взаємодії в системі «вихователь – вихованець». Стрес викликаний безліччю стресогенів та постійно накопичується у всіх сферах життя. У наш час відчуття контролю над тим, що відбувається, має вирішальне значення. Якщо вихователь реагує належним чином і адаптивно, його поведінка буде більш успішною та ефективною, а також підвищить його функціональну активність та впевненість у собі, тоді як неадаптивна реакція призведе до «вигорання роботи». Вигорання – це не лише результат стресу, а наслідок некерованого стресу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виокремити засоби профілактики професійного вигорання педагога:

- релаксаційні вправи (виконання комплексу вправ, що складаються з чергування максимальних навантажень із розслабленням груп м'язів, завдяки чому знімається напруження з окремих частин тіла або всього тіла загалом, що викликає зменшення емоційного напруження);
- ізометричні вправи (чергування напруження і розслаблення окремих груп м'язів у рівномірному ритмі);
- застосування різних технік медитації та аутогенного тренування, а також фізичних вправ, які слід вибирати та використовувати із урахуванням індивідуально-психологічних особливостей;
- саморегуляція – це управління своїм психоемоційним станом, що досягається шляхом впливу людини на саму себе за допомогою слів, уявних образів, управління м'язовим тонусом і диханням;
- достатнє фізичне навантаження, заняття спортом, ранкова гімнастика;
- використання гумору як буферу між стресовою ситуацією та людиною;

– дихальні вправи (заспокійливе, з подовженим видихом дихання зменшує надлишкове збудження і нервову напруженість; мобілізуюче дихання зі збільшеним вдихом допомагає подолати в'язкість, сонливість);

– танці (танцювальні рухи під ритмічну музику сприяють звільненню від негативних емоцій, так само, як і будь-яка хатня робота);

– фітотерапія, гомеопатія (сприяє заспокоєнню чай з м'яти, настоянка з кореню валеріани; підвищує життєвий тонус настоянка елеутерококу, женьшеню, родіоли рожевої);

– музика (найкраще сприяє гармонізації психоемоційного стану прослуховування класичної музики, хоча у малих дозах рок теж буває корисним, він допомагає вивільнитись від негативних емоцій);

– спілкування з сім'єю, друзями;

– використання «таймаутів», що необхідно для забезпечення психічного і фізичного благополуччя (відпочинок від роботи);

– заняття улюбленою справою, хобі (комп'ютер, книжки, фільми, в'язання, садівництво, рибальство, туризм тощо);

– спілкування з природою (природа завжди дає людині відчуття приливу сил, відновлення енергії);

– професійний розвиток і самовдосконалення (обмін професійною інформацією з представниками інших освітніх закладів, що дає відчуття більш широкого світу, ніж той, який існує всередині окремого колективу, для цього існують різні способи – курси підвищення кваліфікації, конференції тощо).

Отже, вихователі ЗДО повинні турбуватися про збереження і зміцнення власного здоров'я, щоб бути новаторами, професіоналами своєї справи, оптимістичними та життєрадісними людьми. Адекватне ставлення до роботи і відведення їй належного місця у житті – найкраща профілактика професійного вигорання.

Список використаних джерел

1. Мірошніченко О. Профілактика «синдрому» професійного вигорання у працюючих в екстремальних умовах: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 155 с.

2. Олійник І. В. Причини виникнення та профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія. Педагогічні науки»*. 2017. № 1 (13). С. 118–125.

3. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти. / За ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки, Т. В. Зайчикової. Київ, 2006. 365 с.

4. Maslach C., Schaufeli W., Leiter M. Job Burnout. *Annual Review of Psychology*. Vol. 52: P. 397–422.

Ткаченко Наталія Миколаївна,

*д-р пед. наук, доцент, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

МІЖНАРОЖНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЛУХІВСЬКОГО НПУ ІМ. О. ДОВЖЕНКА В УМОВАХ ВІЙНИ

Міжнародна діяльність університету є одним з пріоритетних напрямів з огляду на те, що посилення впливу європейських і світових цінностей на освітню та наукову сфери університету сприятиме формуванню додаткових можливостей в усіх напрямках його діяльності. Індикатори інтернаціоналізації наразі відіграють дедалі більш значущу роль у вітчизняній системі вищої освіти. Зокрема, показники публікаційної активності в закордонних виданнях, що індексуються наукометричними базами Scopus та Web of Science, є одними з найбільш вагомих при розподіленні державного фінансування наукових досліджень та під час атестації закладів вищої освіти в частині провадження наукової (науково-технічної) діяльності. Вимоги до рівня володіння іноземною мовою та досвіду підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників за кордоном також

закріплені на державному рівні. Спостерігається посилення складової інтернаціоналізації й у процедурах акредитації освітніх програм (наявність програм академічної мобільності, досвід проходження міжнародних стажувань, частка іноземних фахівців, залучених до забезпечення освітніх програм, тощо).

Попри всі виклики сьогодення, пов'язані з воєнним станом в країні, значні зусилля як адміністрації, так і науково-педагогічних працівників докладаються для того, щоб поступово стати конкурентоспроможним у міжнародному вимірі університетом. Така робота наразі позначається певними досягненнями.

До здобутків у міжнародній діяльності на сьогодні необхідно віднести передусім оновлення Стратегії інтернаціоналізації Глухівського НПУ ім. О. Довженка на 2023–2025 рр., яка визначає місію, візію, мету, напрями та стратегічні завдання міжнародної діяльності Університету, а також формує систему заходів з упровадження міжнародного досвіду у всі види діяльності Університету для реалізації поставлених завдань. Цілеспрямованою є робота з поновлення /переукладання договорів із закордонними закладами освіти, а також пошук нових зарубіжних партнерів для активізації міжнародної співпраці.

Значним кроком уперед є і відновлення програм академічної мобільності для здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників в університеті Нігде Омер Халісдемір (Туреччина), який став нашим партнером за програмою ЄС Erasmus +, напряму КА 1 – проекти мобільності. У рамках підписаної угоди старший викладач кафедри іноземних мов та методики викладання Віра БУТОВА взяла участь у програмі академічної мобільності за напрямом «викладання», а студентка 3 курсу спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова) Навчально-наукового інституту філології та історії Вікторія НАЛИВАЙКО наразі навчається за програмою кредитної мобільності.

Варто відзначити академічну мобільність здобувачів освіти у формі проходження педагогічної практики студентками ННІ ФІ спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова і література) Радченко Марією та Семою Поліною, які виїхали за кордон через війну, на базі Шахт-Аудорфської початкової та громадської школи в Німеччині.

Спостерігається і певна активність викладачів у проходженні дистанційних міжнародних стажувань (Польща, Румунія, Болгарія, Італія тощо), що дозволяє забезпечувати належну якість освітнього процесу в Університеті та відповідати вимогам сучасного ринку праці й певною мірою сприяє проходженню акредитації освітніх програм.

У зв'язку з обмеженнями на виїзд за кордон, пов'язаними з воєнним станом, значну увагу в університеті наразі зосереджено на організації віртуальних обмінів та віртуальної мобільності. Науково-педагогічні працівники підтримали цю ініціативу і активно розпочали роботу щодо розроблення навчальних дисциплін англійською мовою та формування банку лекційних, навчально-методичних матеріалів англійською мовою. Перші спроби зроблено в читанні гостьових лекцій для іноземних студентів. Зокрема, протягом лютого було проведено 5 лекцій для університету науки та комп'ютерних технологій (СТЕКОН), Індонезія.

Успішною реалізацією відзначається проєкт «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність» програми ЄС ERASMUS+ напряму Жана Монне, керівник — Чумаченко О. А., у рамках якого відбувається розроблення і впровадження навчальних курсів в освітній процес, організуються наукові заходи, готуються публікації тощо.

Варто відзначити і поступову інтенсифікацію діяльності з підготовки проєктних пропозицій для участі в міжнародних конкурсах на отримання грантів. Попри всі труднощі для участі в конкурсі програми ЄС ERASMUS+ напряму Жана Монне 2023 року подано 3 проєкти, на міжнародний конкурс спільних українсько-ізраїльських науково-дослідних проєктів – 1; та 1 – за програмою «Кусаноне» (грантова допомога уряду Японії). Наразі сформовано команди та розпочато роботу з розроблення проєктних пропозицій для участі в конкурсі ERASMUS+ напряму Жана Монне 2024 року.

Наразі триває робота зі створення Євроклубу – неурядової молодіжної організації, що розширить можливості участі у конкурсах на отримання грантів.

Суспільно-економічна ситуація негативно позначилася на публікаційній активності науково-педагогічних працівників. Але позитивним моментом є поступове зростання індексу Гірша університету в наукометричних базах даних Scopus та WoS (на сьогодні маємо h-index – 6 за обома

БД, тоді як за результатами 2022 р. h-index Scopus становив 5. Отже, у 2023 р. відбулося зрушення на 1 одиницю. Варто відзначити і зростання питомої ваги штатних НПП, які мають не менше 5-ти публікацій у виданнях, що індексуються БД Scopus або WoS. Таких в університеті станом на сьогодні 18 осіб, що становить 13,7 % від загальної кількості науково-педагогічних працівників (у 2022 році – 8 осіб – 6 %).

Тенденцію до зростання спостерігаємо і у питомій вазі штатних НПП, які мають сертифікати відповідності знання іноземної мови на рівні не нижче B2. На сьогодні загальна кількість таких НПП становить 36 осіб. Це 29 % від загальної кількості НПП з урахуванням того, що 8 НПП мають базову освіту з іноземних мов.

Отже, попри всі складнощі і виклики, діяльність Університету в напрямі поступової інтеграції у європейський та світовий освітньо-науковий простір є досить результативною.

Толмачов Володимир Сергійович,

*канд. техн. наук, доцент, ст. викладач кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

МІСЦЕ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ

Сучасні цифрові засоби дистанційного навчання відіграють все більш важливу роль у навчальному процесі, особливо в контексті пандемії COVID-19. Вони дозволяють здобувачам освіти та викладачам зберігати безпеку та здоров'я, а також забезпечують доступ до навчання та розвитку в будь-якому місці й в будь-який час.

Цифрові засоби дистанційного навчання дозволяють створювати інтерактивні та зручні умови для навчання, дозволяючи студентам здійснювати самостійне навчання, взаємодіяти з викладачами та одногрупниками, отримувати зворотний зв'язок та відстежувати свій прогрес. Це забезпечує більш ефективне навчання, а також розвиток комп'ютерної грамотності та цифрових компетентностей, які можуть бути корисні в подальшому житті.

Зокрема, цифрові засоби дистанційного навчання мають велике значення для самих студентів, бо вони дозволяють їм отримувати доступ до матеріалів та лекцій від провідних світових університетів, а також взаємодіяти зі студентами та викладачами з усього світу. Крім того, цифрові засоби дистанційного навчання можуть допомогти в забезпеченні доступу до навчання для людей з обмеженими можливостями, які не можуть відвідувати навчальний заклад за станом здоров'я.

Отже, сучасні цифрові засоби дистанційного навчання стають все більш популярними й важливими в навчальному процесі та забезпечують більш широкий доступ до якісної освіти. Їх можна поділити на кілька категорій:

1. Платформи для відеоконференцій: Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, Skype та інші. Ці інструменти дозволяють проводити онлайн-зустрічі з учнями та викладачами, організувати віртуальні лекції, семінари, дискусії тощо [1].
2. Електронні курси та платформи для навчання: Coursera, edX, Udemy, LinkedIn Learning, Codecademy та інші. Ці платформи надають доступ до різноманітних онлайн-курсів та матеріалів для самостійного навчання.
3. Мобільні додатки для навчання: це додатки, які дозволяють студентам здійснювати навчання на своїх мобільних пристроях, включаючи смартфони та планшети.
4. Спеціалізовані платформи для навчання: Kahoot!, Quizlet, Memrise та інші. Ці інструменти дозволяють створювати та проводити інтерактивні тести, вправи та інші завдання для оцінювання знань та навичок студентів.
5. Віртуальні лабораторії та симулятори: PhET, Labster, ChemCollective та інші. Ці інструменти дозволяють створювати віртуальні середовища для виконання лабораторних робіт та експериментів.
6. Інтерактивні відеоуроки та онлайн-курси: це відеоматеріали, які дозволяють здобувачам освіти навчатися у своєму темпі, досліджувати питання та ділитися ідеями з іншими учасниками.

7. Інші цифрові засоби для навчання та співпраці: Google Docs, Trello, Slack, Asana та інші. Ці інструменти дозволяють спілкуватися та співпрацювати студентам з викладачами, створювати та спільно редагувати документи, планувати та організовувати проєкт.
8. Системи управління навчанням або система дистанційного навчання (*англ. Learning management system, LMS*): це програмні рішення, які дозволяють керувати всіма етапами навчання – від створення навчальних курсів та вебінарів до відстеження прогресу студентів та оцінювання їхніх досягнень. До безкоштовного LMS можна віднести: Moodle, Google Classroom, Open edX, Sakai, Canvas та Schoology.

З вітчизняних науковців, які займалися цією проблематикою і висвітлювали її в наукових працях, можемо згадати таких, як А. Андрєєв, С. Пойда, В. Осадчий, В. Бидюк, В. Биков, Н. Жевакіна, Н. Корсунська, Ю. Виноградський, Н. Морзе, В. Волошинов, В. Кухаренко, Є. Полат, В. Солдаткін, О. Тіхомірова, А. Хуторський, О. Мороз, С. Бабенко, А. Волков, О. Малишев, Л. Дулеба, І. Золотарьова, Л. Капустина, Л. Ковальчук, О. Мандрик, та інші [2, с. 56; 3, с. 27; 4, с. 7; 5, с. 48].

У наукових працях багатьох із цих авторів запропоновано теоретичні положення щодо здійснення дистанційного навчання, описано програмні засоби для його забезпечення, наведено приклади організації дистанційного навчання в різних освітніх закладах, запропоновано методики створення навчального контенту.

Нормативно-правове підґрунтя дистанційного навчання в Україні забезпечує низка державних документів:

- Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні, затверджена постановою МОН України від 20.12.2000 р., згідно з якою дистанційна освіта є повноцінною формою навчання, реалізованою за допомогою технологій дистанційного навчання;
- наказ МОН України «Про електронні освітні ресурси» від 01.10.2012 р. № 1060 [6];
- наказ МОН України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 р. № 466 (зі змінами), у якому визначається зміст понять «дистанційне навчання» та «дистанційна форма навчання» [7];
- Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р., у якому серед форм навчання у ВНЗ виокремлено дистанційну [8].

Сьогодні дистанційне навчання відіграє важливу роль у підготовці майбутніх учителів. Зокрема, воно дозволяє:

- Отримувати доступ до найсучасніших технологій та методів навчання. За допомогою дистанційних курсів студенти можуть вивчати нові технології та методи навчання, що допоможе їм підготуватися до викладання в сучасних умовах.
- Збільшувати масштаби навчання та доступність для студентів. Дистанційне навчання дозволяє підготувати більше студентів за короткий проміжок часу та забезпечити доступність навчання для студентів з різних міст.
- Розвивати навички самостійності та самоконтролю. Дистанційне навчання сприяє розвитку навичок самостійності, самоконтролю та самоорганізації, що є важливими вміннями для майбутніх учителів.
- Розширювати можливості міжнародного співробітництва та обміну досвідом. Дистанційне навчання дає можливість співпрацювати з колегами з інших країн, обмінюватися досвідом та використовувати найкращі практики з усього світу.

Організація дистанційного навчання майбутніх учителів інформатики порівняно з іншими спеціальностями має свої особливості:

- Використання цифрових технологій: навчання майбутніх учителів інформатики повинно базуватися на використанні сучасних цифрових технологій, які дозволяють ефективно вивчати теорію та практику програмування, розробки сайтів, комп'ютерної графіки та 3-D моделювання, робототехніки тощо.
- Використання відкритих джерел: дистанційне навчання майбутніх учителів інформатики передбачає використання відкритих джерел, які забезпечують безплатний доступ до навчального контенту та матеріалів.

– Онлайн-спілкування та співпраця: майбутні вчителі інформатики повинні вміти спілкуватися онлайн та працювати в команді, щоб ефективно розв'язувати завдання, які передбачають колективну роботу.

– Організація самостійної роботи: дистанційне навчання майбутніх учителів інформатики передбачає високий рівень самостійної роботи студентів, що дозволяє їм самостійно засвоювати нові знання та вміння.

– Формування навичок самоорганізації: дистанційне навчання має допомогти студентам сформувати навички самоорганізації та саморегуляції в навчальному процесі, що є важливим для подальшої професійної діяльності вчителя.

Використання цифрових засобів дистанційного навчання в підготовці майбутніх учителів інформатики має декілька переваг.

По-перше, цифрові засоби дозволяють створити інтерактивні матеріали для навчання, які можна використовувати в будь-який час і з будь-якого місця з доступом до інтернету. Це дає змогу студентам вчитися в зручний для них час, використовуючи засоби, які вони вважають найбільш ефективними.

По-друге, використання цифрових засобів дистанційного навчання дозволяє забезпечити більш гнучкий підхід до навчання. Студенти можуть працювати з матеріалами у своєму власному темпі, повторювати матеріал за необхідності й пропускати навчальні блоки, які вони вже знають.

По-третє, використання цифрових засобів дистанційного навчання сприяє розвитку комп'ютерної грамотності та інформаційної культури студентів. Вони навчаються використовувати різні програмні продукти та вебсервіси, що дає їм можливість бути більш продуктивними та ефективними у своїй подальшій роботі.

По-четверте, цифрові засоби дистанційного навчання забезпечують доступ до навчання для студентів з різних регіонів України, що дає можливість розширення географії студентів.

Отже, використання цифрових засобів дистанційного навчання є дієвим інструментом у підготовці майбутніх учителів інформатики, який забезпечує гнучкий, ефективний та доступний підхід до навчання.

Список використаних джерел

1. Вільне програмне забезпечення в освіті. URL: <http://edufoss.blogspot.com/search/label> (дата звернення: 25.04.2023).
2. Виноградський Ю. І. Створення системи дистанційного навчання у вищих навчальних закладах на основі відкритих освітніх ресурсів. *Науково-практична конференція «Інформаційні технології в освіті та науці»*: збірник тез науково-практичної конференції. Київ, 2009. С. 56–59.
3. Пойда С. А. Організаційно-педагогічні умови підвищення кваліфікації учителів інформатики за дистанційною формою навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2015. 228 с.
4. Осадчий В. В. Система дистанційного навчання університету. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2010. № 5. С. 7–16.
5. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України: монографія / В. В. Лапінський, А. Ю. Пилипчук, М. П. Шишкіна та ін.; за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова. Київ, 2010. 160 с.
6. Про електронні освітні ресурси: наказ від 01.10.2012 р. № 1060. Міністерство освіти і науки України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12> (дата звернення: 25.04.2023).
7. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ Міністерства освіти і науки від 25.04.2013 № 466. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення: 25.04.2023).
8. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

Тропак Богдан Сергійович,
асистент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

СКРАЙБІНГ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Упровадження цифрових технологій в освітній процес є широким кроком у забезпеченні якісної освіти та підготовки молоді до життя в сучасному світі. Однак пандемія, карантин та війна призвели до певних проблем в організації освітнього процесу майже в усіх закладах освіти, що спровокувало перебудову змісту, форм, методів, засобів у всій системі організації навчання. Цифрові технології стали основою забезпечення освітніх потреб. Використання цифрових інструментів, які призначені для розв'язання щоденних, пов'язаних із професійною діяльністю завдань, і вміння опановувати нові – одна з ключових вимог до сучасного кваліфікованого фахівця будь-якої галузі.

На перший план вийшли цифрові навички, які стали базовими – поряд з умінням писати, читати та рахувати. І хоча потреба у формуванні цифрової компетентності очевидна, рівень володіння і використання цифрових технологій у закладах освіти все ще залишається неналежним. У цьому плані не є винятком і технологічна освіта. Гостро постає потреба формування цифрової компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Цифрова компетентність майбутнього вчителя трудового навчання та технологій означає вміння використовувати цифрові інструменти із користю для себе, наприклад, для підвищення ефективності організації освітнього процесу. На нашу думку, щоб підвищити рівень цифрової компетентності здобувачів освіти, необхідно організувати навчання за допомогою цифрових інструментів для підвищення ефективності та зручності роботи з інформацією. Крім того, необхідно забезпечити належну матеріально-технічну базу в закладах освіти, щоб викладачі та студенти мали можливість використовувати цифрові інструменти без перешкод.

У перенасиченому інформацією світі ХХІ століття на перший план виходить використання яскравих зображень та відео, що здатні привернути та утримати увагу глядача, виділитися з великої маси подібних.

На допомогу може прийти технологія скрайбінгу – новітня техніка презентації, у якій мова оратора ілюструється «на льоту» малюнками на білій дошці (або аркуші паперу), яка була винайдена британським художником Ендрю Парком для Британської асоціації з поширення наукових знань. В Україні скрайбінг тільки набирає популярності, тому сприймається як щось нове.

Цифровий скрайбінг – створення відеопрезентацій з додаванням аудіоряду, схем, рисунків, фотографій, які демонструються. Під час скрайбінгу виходить «ефект паралельного проходження», коли ми чуємо й бачимо приблизно одне й тесаме, при цьому графічний ряд фіксується на ключових моментах аудіоряду.

Зручність відеоскрайбу полягає в тому, що його можна використати багато разів: для пояснення навчального матеріалу, при підготовці до занять, що особливо актуально в умовах дистанційного навчання. Студенти ж можуть використати цю технологію при захисті індивідуальних проєктів, курсових робіт, складанні індивідуальних завдань.

Найпростіший скрайбінг можна створити за допомогою програми Power Point: у такій анімованій презентації зображення на слайдах з'являються поступово відповідно до закадрового голосу. У цьому випадку витримується загальний принцип скрайбінгу, а саме ефект паралельної подачі. При створенні більш складної скрайб-презентації використовуються спеціальні програми і онлайн-сервіси, які дозволяють створювати змістові відеоскрайби навіть студентам з низьким рівнем володіння програмними засобами візуалізації.

Існує декілька сервісів для створення комп'ютерного скрайбінгу, розміщені у вільному доступі: PowToon, VideoScribe та інші.

Мультимедійний контент робить подання навчального матеріалу зрозумілим і ефективним, допомагає сфокусувати увагу не лише на змісті повідомлення, але й на його контексті, що дозволяє забезпечити освітні потреби як викладачів, так і здобувачів освіти в умовах

дистанційного навчання. Під час створення такого мультимедійного контенту необхідне застосування цифрових ресурсів, програмних засобів, а також вивчення цифрових технологій, що робить скрайбінг одним з елементів формування цифрової компетентності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.

Список використаних джерел

1. Білоусова Л. І., Житеньова Н. В. Візуалізація навчального матеріалу з використанням технології «скрайбінг» у професійній діяльності вчителя. *Фізико-математична освіта*. Суми, 2016. №1 (7). С. 39–47.
2. Нетреба М. М. Промоція освітнього проєкту інструментами візуальної комунікації (на прикладі проєкту «Початкова школа: освіта для життя»). *Держава та регіони, серія: соціальні комунікації*. Запоріжжя, 2020. № 2 (42). С. 122–126.
3. Огляд сервісів для розробки скрайбінг-презентацій: електронний ресурс для вчителів з основ технології скрайбінгу. URL: <https://sites.google.com/site/ckrajbingpresentacii/servisi-skrajbingu> (дата звернення: 20.01.2021).
4. Онофрійчук О. Л. Скрайбінг як сучасна форма візуалізації навчального матеріалу в закладі вищої освіти. *Народна освіта*. 2020. № 1 (40).

Тюльпа Тетяна Миколаївна,

д-р пед. наук, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС СУЧАСНОЇ ОСВИТИ

Особистість людини формується й розвивається під впливом численних факторів, об'єктивних та суб'єктивних, природних та суспільних, внутрішніх та зовнішніх, незалежних та залежних від волі та свідомості людей, що діють стихійно або згідно з певними цілями. При цьому сама людина не пасивна істота, вона постає як суб'єкт власного формування та розвитку, тобто вільно чи мимоволі входить у соціальні відносини, а в межах цих відносин, виступаючи у ролі організатора розвитку особистості з урахуванням соціального середовища реалізується соціально-педагогічна діяльність. Сьогодні в процесі усвідомлення визначальної ролі людського ресурсу в усіх сферах життєдіяльності суспільства визріла об'єктивна ідея розуміння соціальної педагогіки як педагогіки соціальних відносин, потреба у привнесенні універсальної соціально-педагогічної компоненти в забезпечення економічного, політичного, соціального розвитку суспільства та у всі галузі професійної освіти. Педагогічний складник соціальної педагогіки як галузі наукового знання має полімерний, інтегративний характер і спрямований на науково-педагогічне забезпечення процесу гармонізації та гуманізації соціальних відносин у всіх видах та сферах життєдіяльності.

Поняття «соціально-педагогічне» – одне зі значущих у педагогічній науці. Воно підкреслює той факт, що в процесі навчання, виховання та розвитку особистості потрібно використовувати не лише педагогічні засоби, можливості педагога, здібності учня чи вихованця, як окремої особистості, а й широкі можливості соціального середовища, соціуму, як додаткового педагогічного засобу впливу на особистість. Воно відбиває взаємозв'язок процесу навчання, виховання та розвитку особистості із соціумом, реалізацію його потенційних можливостей у педагогічному процесі.

Освіта є найбільш масовим інститутом соціалізації, виступає як соціально-педагогічний комплекс, залишаючись інститутом, у якому оптимально поєднуються і взаємодіють як педагогічні, так і соціальні процеси. Розглядаючи заклади освіти в контексті активного суспільного середовища, ми виділяємо соціалізацію як важливий складник виховної доктрини, вважаючи, що закладені в людині від природи унікальні здібності можуть проявитися лише в процесі соціалізації.

Спираючись на теоретичні узагальнення вітчизняних науковців, можемо стверджувати, що головною метою соціально-педагогічної роботи є утворення сприятливих умов соціалізації особистості (Г. Лактіонова, С. Пальчевський), що конкретизується в цілій низці завдань: утворення сприятливих умов для всебічного (фізичного, психічного та соціального) розвитку

особистості на основі виявлення і розвитку задатків і здібностей (А. Капська); створення гуманних виховних міжособистісних взаємин у соціумі, пошук механізмів педагогічно компетентного «втручання» у різноманітні, в тому числі кризові, особистісні ситуації (В. Бочарова); задоволення всіх потреб особистості, передусім у самореалізації, на основі розкриття та використання творчого потенціалу (П. Гусак, Р. Вайнола); формування індивідуальності та здатності до перетворювальної діяльності на основі здобутих знань та досвіду (О. Безпалько, І. Зверева); надання комплексної (соціальної, психологічної, педагогічної, правової, економічної, медичної, організаційної) допомоги і підтримки; попередження та мінімізація негативного впливу факторів соціального середовища (В. Поліщук) та інші.

Соціально-педагогічний компонент сучасної освіти забезпечує і виконує вкрай необхідну педагогічну місію в системі соціальних відносин – від міжособистісних до загальнонаціональних, місію впливу на педагогічно доцільний (орієнтоване на кожного індивіда, сім'ю, країну, суспільство, світ), ціннісний розвиток відносин, розглядаючи особистість у конкретному соціумі, суспільстві, теоретично обґрунтовуючи та надаючи на практиці інтегративну, педагогічно компетентну підтримку у вирішенні складних життєвих конфліктних ситуацій. Він виступає як частина соціальної політики суспільства, як складне соціальне явище реалізації суспільством своїх різноманітних можливостей та ресурсів для вирішення проблем соціалізації особистості.

Отже, результатом соціально-педагогічної діяльності є формування соціально компетентності особистості, що означає здатність особистості самостійно засвоювати соціальний досвід, адекватно на нього реагувати та активно використовувати у своїй практичній діяльності, самостійно вирішувати власні проблеми, а в міру накопичення та вдосконалення власного досвіду, позитивно впливати на цей досвід, змінюючи та збагачуючи його новими потенційними можливостями вищого рівня. При цьому, погоджуючись із думкою С. Харченка, який стверджує, що «самовдосконалення людини, її розвиток, зростання здатності і потреби самореалізуватися об'єктивно стає головною метою людини і суспільства у ХХІ столітті», розуміємо, що «активно зростаюча адаптація і заклик до її активізації не можна вважати такими, які адекватно відображають ситуацію, де все більшою мірою формується проблема розгортання перетворювальної діяльності, активізації людини, здатності її піднятися над ситуацією, здатності вирішувати стратегічні завдання руху суспільства і свого зростання – розвитку» [1].

У зв'язку з тим, що в результаті соціально-педагогічної роботи відбувається якісна зміна всієї особистості, тобто практично всіх (або значущих) сфер її життєдіяльності, то сама соціально-педагогічна діяльність має інтегративний характер. Соціально-педагогічний контекст діяльності педагога відрізняється своєю активною спрямованістю на використання потенційних можливостей соціуму за допомогою організованої системи заходів, у які включається особистість і на яку здійснюється вплив оточуючого соціального середовища, що викликає в особистості бажання діяти відповідно до його вимог.

Нерідко сама особистість не може впоратися з впливом соціального середовища на її психіку, окремі почуття, поведінку в цілому і тут велика роль посередника – соціального педагога. Він, соціальний педагог, знаючи потенціал соціуму, його позитивні або негативні можливості, може здійснити вибір позитивного, необхідного для особистості ресурсу соціуму, оскільки розуміється професійно на тому, що несе добро, а що – зло. Соціальний педагог як би відкриває потенціал соціуму і налаштовує його на особистість своєю позитивною стороною. Соціально-педагогічний контекст сучасної освіти обумовлює процес духовного самопізнання та самовдосконалення людини та суспільства, а також механізм їх гармонійного розвитку. Він розглядає цілісну систему соціальних взаємодій, міжособистісних відносин людини у сфері її найближчого оточення.

Список використаних джерел

1. Харченко С. Я. Теоретико-методологічний аспект педагогічного дискурсу проблем освіти. *Сучасний науково-педагогічний дискурс у вирішенні освітніх проблем*: кол. монографія / за ред. С. Я. Харченка. Київ: Талком, 2021. С. 16–37.

Федоров Ігор Олександрович,
асистент кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ «БАРНАХУС» В УКРАЇНІ

Проблема насильства над дітьми є загальносвітовою. Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я насильство над дітьми є глобальною проблемою із серйозними довічними наслідками. За статистикою, чверть усіх дорослих зазнали фізичного насильства в дитинстві [1]. Діти, які постраждали від насильства або інших протиправних дій чи стали їх свідками, під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду потребують застосування відповідних заходів, отримання комплексних і скоординованих послуг і допомоги. Тому в останні роки дедалі більше говорять про необхідність запровадження міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці в поєднанні із застосуванням спеціальних практик та методик допиту дитини як рішучого кроку в захисті прав дітей, які постраждали від кримінальних правопорушень, та дітей, які стали свідками жорстокого поводження та насилля. Проте однією з найбільш ефективних моделей міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці, апробованих у світі, є модель Barnahus. Сьогодні цю модель визнано кращою практикою із захисту дитини від насильства та подолання наслідків насильства, якого зазнала дитина.

Перші «Барнахуси» були створені в 1995–1996 роках, коли розпочалася реформа системи захисту дітей. Уперше тема сексуальної експлуатації дітей була обговорена публічно на конференції у Стокгольмі в 1996 році.

Відтоді почалося дослідження методики інтерв'ювання дітей. Ісландія стала першою країною у Європі, яка впровадила цю модель (1998 рік). Слідом за нею це зробили Швеція (шведською мовою – barnahus) у 2005 році, Норвегія (barnehus) у 2007 році, Гренландія у 2011 році та Данія (børnehus) у 2013. Поступово досвід упровадження «Барнахусів» поширився всією Європою. При цьому в різних європейських країнах були створені різні типи послуг; досвід міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці залежав від соціальних структур держави та професійної сталої практики.

У 2018 році Рада Європи представила дослідження щодо стандартів якості Барнахус в Україні, у якому були розглянуті проблеми й можливості щодо запровадження моделі Барнахус в Україні.

Модель «Барнахус» передусім поєднує систему правосуддя та соціальну сферу, які залучені до роботи з випадками насильства й жорстокого поводження з дітьми, та становить «змішану форму організації», де поєднуються практики, правила та переконання різних інституцій. Проте безумовними об'єднувачими принципами всіх моделей «Барнахус» є доброзичливість і дружнє ставлення до дітей, постраждалих від насильства та жорстокого поводження, та принцип роботи всіх спеціалістів із дитиною «під одним дахом».

Ключовою метою моделі «Барнахус» визначено об'єднання всіх служб та органів, задіяних до реагування на виявлені факти насильства і жорстокого поводження з дітьми, щоб забезпечити скоординовану відповідь. Вважається, що така скоординована реакція зменшить навантаження на дитину під час участі у кримінальному процесі, підвищить якість розслідувань і, можливо, призведе до зростання числа розкритих справі винесених злочинцям вироків.

Щоб дитині було легше розкривати значущу для кримінального процесу інформацію та не допустити її вторинної віктимізації, приміщення «Барнахусу» спроектовано так, щоб він забезпечував дружню до дітей обстановку. Отже, модель також має матеріально-естетичний аспект, оскільки робота відбувається в конкретному просторі «Барнахусу»[2].

У 2015 році з метою просування моделі «Барнахус» по всій Європі була створена мережа PROMISE.

Мережа отримує фінансування від Європейського Союзу та інших джерел і відіграє провідну роль у започаткованому в червні 2017 року Європейському русі «Барнахус» [3], який є соціальним або моральним рухом, що колективно й нормативно задіяний у просуванні моделі «Барнахус» як інновації у сфері протидії насильству й жорстокому поводженню з дітьми.

PROMISE розробила онлайн-платформу, яка складається з інформаційного бюлетеня, серії вебінарів та набору програмних документів. У цих документах викладено історію моделі «Барнахус», основні її елементи, надано поради, як можуть діяти зацікавлені сторони, щоб отримати підтримку у своїх країнах, а також наведено міжнародні конвенції й нормативні акти, які підтримують модель «Барнахус», зокрема стандарти якості «Барнахус» [4].

Основна мета стандартів якості «Барнахаусів» – створити загальну операційну та організаційну систему яка:

- сприяє практиці, що запобігає повторній травматизації, забезпечуючи прийнятні для суду свідчення;
- гарантує, що практика відповідає правам дитини на захист, допомогу та дружнє до дитини правосуддя [5].

Дієвим кроком у вдосконаленні правого регулювання моделі «Барнахус» могло б стати закріплення певних законодавчих положень, навіть у вигляді загальної норми, в проєкті Закону «Про юстицію, дружню до дитини» [6], який після його прийняття став би серйозним законодавчим підґрунтям для функціонування такої моделі.

Список використаних джерел

1. Child maltreatment. URL: <https://bit.ly/3Mk3hFN> (дата звернення: 23.03.2023).
2. Johansson S., Stefansen K. Policy-making for the diffusion of social innovations: the case of the Barnahus model in the Nordic region and the broader European context. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*. 2020. Volume 33, Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13511610.2019.1598255> (дата звернення: 23.03.2023).
3. Launching the European Barnahus Movement. URL: <https://bit.ly/3a6n5i9> (дата звернення 23.03.2023)
4. PROMISE Barnahus Network. URL: <https://www.barnahus.eu/en/> (дата звернення: 23.03.2023).
5. Халдорссон О. Л., Бугаєць Т. Правовий аналіз роботи моделі «Барнахус» в Україні. *Рада Європи*. 2021. URL: <https://rm.coe.int/legal-analysis-ukr-web/1680a317f5> (дата звернення: 23.03.2023).
6. Про юстицію, дружню до дитини: Проєкт Закону від 04 червня 2021 р. № 5617. База даних «Законодавство України». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72137a (дата звернення: 23.03.2023).

Хлонь Надія Василівна,

канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і методики викладання
природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка

«ОСЯГНУТИ НЕБО І ЗЕМЛЮ». АЛЕКСАНДЕР ФОН ГУМБОЛЬДТ

Мабуть, у першій половині XIX століття ніхто у світі не користувався такою популярністю, як Олександр Гумбольдт (1769–1859).

Як тільки не називали його і при житті, і після смерті: «другим Колумбом», «новим Арістотелем», «найвидатнішим мандрівником-природодослідником, який тільки був у світі». Під час революційних подій в Германії в березні 1848 року народ зустрів улюлюканням прусського короля, який вийшов на балкон палацу: люди хотіли бачити іншу людину – Гумбольдта.

Його славі заздрив навіть Наполеон.

Учений дуже стисло сформулював мету свого життя: «Осягнути небо і землю», простіше говорячи – створити картину світу. Для цього крім таланту потрібні були глибинні знання і неперевершене вміння узагальнювати. Всього цього в Гумбольдта було достатньо [1].

Важко навіть уявити всю грандіозність поставленого ним завдання. Зібрати важливі факти про будову Всесвіту; про Землю, земну кору і атмосферу; про континенти й океани; про рослини і тварин; про клімат і ґрунти; нарешті, про розвиток людського суспільства. І не просто зібрати, а зуміти узагальнити, виділити головне і відсіяти другорядне. А потім привести в струнку систему всі ці факти і спостереження.

Таке могла здійснити тільки людина з універсальним мисленням. Але для того, щоб здійснити задумане, не можна обмежуватися лише читанням фоліантів у тиші кабінету. Потрібно багато спостерігати своїми очима. А як спостерігати, не мандруючи?

Найбільш знамениту свою мандрівку Гумбольдт здійснив до Латинської Америки – у той час фактично не вивчений регіон, за що й отримав від сучасників прізвисько «другого Колумба». Експедиція почалася в липні 1799 року, коли фрегат «Пісарро» кинув якір поблизу міста Кумана на півночі Південної Америки (зараз у Венесуелі). Гумбольдта супроводжував Еме Бонплан, який на все життя став його найближчим другом.

П'ять довгих років тривала мандрівка. Значні ділянки маршрутів проходили великими південноамериканськими річками – Оріноко, Ріу-Негру, Амазонці. В Андах мандрівники піднімалися схилами вулканів Котопахі і Чімборасо, в Мексиці знайомилися зі знаменитим вулканом Попокатепетль. Відвідали і Кубу – перлину Антильських островів.

Зібраний матеріал – описи спостережень, колекції мінералів і гербарії – був настільки великим, що відправляли його в Європу частинами. Для обробки результатів експедиції Гумбольдту знадобилося майже 25 років. Записи спостережень, малюнки, детальний опис мандрівки з таблицями і картами ледве помістилися у 34 великих томах [3].

Сучасники Гумбольдта не змогли усвідомити грандіозність результатів його експедиції. Лише через десятиліття стало очевидним значення всього, що зробила ця людина.

Він був першовідкривачем у багатьох областях природознавства. Гумбольдт першим вивчив стан атмосфери в тропіках, виявив різницю між морським і континентальним кліматом, звернув увагу на особливості розташування кліматичних поясів на земній кулі і став родоначальником науки про клімат – кліматології.

Гумбольдт також створив нову географічну дисципліну – географію рослин. До нього географи обмежувалися лише описом рослинності. Гумбольдт поставив завдання знайти загальні закони поширення рослин і багато зробив у цьому напрямі. Він також заклав основи фізичної географії, ландшафтознавства [4].

Під час експедицій Гумбольдт провів численні спостереження за атмосферою, астрономічними і магнітними явищами, такого в Новому Світі раніше майже ніхто не робив і цим були закладені наукові основи геомагнетизму. Його дослідження дали можливість охопити поглядом всю нашу планету, з'ясувати найбільш загальні її властивості, «осягнути небо і землю». Зароджувалася нова наукова картина світу [1].

Гумбольдт мав багато нових ідей, багато сил і готовність мандрувати. Але він розумів, що багато праці потребує підготовка матеріалів експедиції до публікації. Для цього потрібні були значні кошти, яких у Гумбольдта не вистачало.

Повернувшись до Берліна, він, власне, втратив незалежність, опинившись на придворній службі у пруського короля. І тільки в читанні публічних лекцій він знаходив відпочинок. Під час однієї з лекцій йому запропонували видати їх. Вчений відмовився, але саме тоді в нього й виникла думка написати твір, що буде відрізнятися науковою точністю і змістовністю, а також доступною, зрозумілою мовою. Так зародилася ідея «Космосу» – головної праці його життя [2].

У 1845 році з'явився перший том праці Александера фон Гумбольдта «Космос. Досвід фізичного опису світу». Четвертий, заключний, побачив світ у 1858 році. Через кілька років, коли відмічалось століття з дня народження Гумбольдта, видавці підкреслили, що «Космос» найбільше читають після Біблії.

«Видатні люди XVI і XVII століть самі були академіями – подібно Гумбольдту в наш час», – навряд щось можна ще додати до цих слів Гете [4].

Список використаних джерел

1. Баландин Р. К. Гумбольдт (1769–1859). *100 великих геніїв*. Москва: Вече, 2005. 480 с.
2. Гумбольдт А. Космос: Опыт физического мироописания: в 4 ч. Изд. 2-е. Москва: Тип. А. Семена, 1862–1863.
3. Де Терра Г. Александр Гумбольдт и его время = Alexander von Humboldt und seine zeit. Пер. с нем. А. К. Назимовой; под ред. В. А. Смирнова. Москва: Издательство иностранной литературы, 1961. 332 с.

4. Видатні географи. Олександр фон Гумбольдт. URL: http://novopetrivske-osoba.edukit.mk.ua/vidatni_geografi/oleksandr_fon_gumboljdt/

Хлус Наталія Олександрівна,

канд. наук з фіз. вих. і спорту, доцент, в.о. завідувача кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ВПЛИВ ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА АНТРОПОМЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У загальній системі роботи в закладі дошкільної освіти фізичне виховання дітей дошкільного віку посідає одне з основних місць. Саме в дошкільному віці в результаті цілеспрямованого педагогічного впливу зміцнюється здоров'я дитини, відбувається тренування фізіологічних функцій організму, інтенсивно розвиваються рухи, рухові навички та фізичні якості, необхідні для всебічного гармонійного розвитку особистості.

На сьогодні найбільш гостро постає проблема фізичного виховання дітей дошкільного віку, оскільки в закладі дошкільної освіти фізичній культурі приділяється недостатня кількість часу. Період дошкільного розвитку характеризується можливістю більшої кількості фізичних навантажень, а значить, більш інтенсивного розвитку дитини з точки зору фізіології. Ми розглянемо такі антропометричні показники, як зріст та вага дітей контрольної та експериментальної груп у динаміці після занять плаванням.

Дослідженнями антропометричних показників дітей дошкільного віку займалися Н. Маляр (2012), В. Пасічник, Д. Сосновський (2012), Е. Вільчковський, О. Курок (2019) [2, с. 25; 4, с. 155].

Мета дослідження – дослідити вплив фізичних навантажень на зріст та вагу дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Зріст дитини вимірюється ростоміром. При вимірі зросту дитина стає спиною до вертикальної стійки, торкаючись її п'ятами, сідницями та міжлопатковою частиною. Планшетку опускають до зіткнення з головою [3, с. 15; 5, с. 86].

Зріст є орієнтиром під час відбору занять тим чи іншим видом спорту. Зміну показників довжини і ваги тіла вимірювали в тих самих дітей протягом 2-х років. У дітей 5 років між експериментальними групами, що досліджувалися, відмінностей не було виявлено.

У дівчаток контрольної групи в 5 років довжина тіла складала 116,66 + 1,06 см, а в експериментальній групі на 1 см менше, різниця не достовірна (табл. 1).

У дівчаток 6 років експериментальної групи довжина тіла на 3,5 см більше, ніж у контрольній групі ($p < 0,05$).

Таблиця 1

Антропометричні показники дітей 5–6 років

Вік	Експериментальна група	Довжина		Вага тіла	
		Хлопчики	Дівчата	Хлопчики	Дівчата
5 років	ЕГ	117,51+0,94	115,75+1,08	19,25+0,66	18,58+0,51
	КГ	116,08+1,22	116,66+1,06	21,33+0,69#	20,25+0,55#
6 років	ЕГ	121,91+0,97*	121,05+0,56*	21,83+0,68*	22,41+0,58*
	КГ	118,83+0,94#	117,58+0,29#	22,83+0,68*	22,25+0,53

Примітка: * – достовірні відмінності в групі з віком, # – достовірні відмінності між контрольною та експериментальною групою.

Таким чином, з віком у групі дівчаток, які займаються плаванням, виявлено достовірне збільшення довжини тіла. У контрольній групі значних змін за цим показником нами не визначено. У хлопчиків 5-річного віку в експериментальній групі довжина тіла дорівнює 117,51+0,94 см, це на 1,4 більше, ніж в контрольній групі. З віком, тобто у 6 років, в експериментальній групі виявлено достовірне збільшення довжини тіла на 4,4 см порівняно з

попереднім віком ($p < 0,05$). У 5-річному віці у хлопчиків, які не займаються плаванням, довжина тіла становила $116,08 \pm 1,22$ см. У цій групі з віком спостерігається достовірне збільшення, яке склало 2,8 см.

Отже, в експериментальній групі хлопчиків, так само як і в групі дівчаток, які займаються плаванням, з віком спостерігається достовірне збільшення довжини тіла. При цьому виявлено суттєві відмінності у показниках зросту між контрольною та експериментальною групами у віці 6 років. У хлопчиків контрольної групи з віком так ж виявлено достовірні зміни щодо довжини тіла.

У 5-річному віці вага дівчаток експериментальної групи дорівнює $18,58 \pm 0,51$ кг, що на 2 кг менше, ніж у контрольній групі, де вага становить $20,25 \pm 0,55$ кг. До 6 років цей показник у дівчаток експериментальної групи збільшився на 4 кг і становив $22,41 \pm 0,58$ кг ($p < 0,05$). Показники ваги дівчаток контрольної групи з віком збільшилися на 2 кг і склали $22,25 \pm 0,53$ кг. Отже, різниця між контрольною та експериментальною групою не достовірна. У хлопчиків контрольної групи маса тіла у 5 років склала $21,33 \pm 0,69$ кг, що на 3 кг більше, ніж у експериментальній групі ($p < 0,05$). У 6 років вага тіла хлопчиків контрольної групи становила $22,83 \pm 0,68$ кг, що на 1,5 кг більше за показників попереднього віку. В експериментальній групі вага тіла трохи менша. При цьому спостерігається збільшення цього показника з віком, яке склало 2,58 кг ($p < 0,05$).

Таким чином, можна зробити висновок про те, що в групі хлопчиків, які займаються плаванням, виявлено достовірне збільшення маси тіла. У дівчаток, що займаються плаванням, також визначено достовірні зміни з віком за масою тіла. Отже, систематичні заняття плаванням вплинули на достовірне зростання довжини та маси тіла дітей 6-річного віку.

Список використаних джерел

1. Басанець Л. М., Іванова О. І., Гусак Є. В. Комплексна оцінка фізичного розвитку дітей дошкільного віку. *Довкілля та здоров'я*. 2009. № 2. С. 69–72.
2. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2019. 428 с.
3. Діагностичні методики оцінювання фізичного стану дітей дошкільного віку та профілактичні вправи щодо його покращення: навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене / автори-укладачі Е. С. Вільчковський, О. І. Курок, Н. О. Хлус. Вінниця: ТОВ «Твори», 2023. 63 с.
4. Маляр Н. С. Стан фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Молода спортивна наука України*. 2010. Т. 2. С. 155–160.
5. Пасічник В. М., Сосновський Д. Д. Оцінка фізичного і розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 7. С. 86–90.

Холявко Ірина Вікторівна,

*канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЗНАЧЕННЯ РЕФЕРУВАННЯ В РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ

Науково-дослідницька діяльність є особливим видом інтелектуально-творчої діяльності. Вона пов'язана із цілеспрямованим проведенням наукового пошуку, оформленням його результатів і стосується другого (магістерського), третього (освітньо-наукового) та наукового рівнів вищої освіти. Магістерський рівень вищої освіти передбачає здобуття поглиблених теоретичних знань, а також умінь і навичок за обраною спеціальністю, опанування загальних засад методології наукової діяльності, зрештою, формування професіонала-дослідника. З огляду на європейські тенденції розвитку освіти, пов'язані з переорієнтуванням національної системи освіти на кінцевий результат, задекларований у термінах компетентнісного підходу, можемо стверджувати, що підготовка здобувачів освіти магістерського рівня вимагає цілеспрямованого формування в них науково-дослідницької компетентності.

Проблеми розвитку дослідницької діяльності як компонента професійної підготовки відображено в роботах таких учених, як М. Архипова, С. Архипова, Р. Богданов, М. Вінник, М. Головань, С. Грозан, А. Деркач, Н. Демешкант, О. Дубасенюк, Ю. Захарченко, Н. Кийко,

О. Кисла, В. Люльчик, В. Майборода, Т. Мовчан, Н. Осипова, О. Петрова, Н. Русіна, Ю. Скиба, О. Ярошенко, В. Яценко та ін. У них відзначається значущість цієї діяльності для розвитку інтелектуальних якостей особистості, обґрунтовуються форми й методи її організації у ЗВО, а також процес формування науково-дослідницької компетентності в системі підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей. Її потрактовують як «цілісну, інтегративну якість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісні ставлення та особистісні якості і виявляється в готовності й здатності здійснювати дослідницьку діяльність з метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування творчого підходу в цілепокладанні, плануванні, прийнятті рішень, аналізі та оцінці результатів дослідницької діяльності» [1, с. 61]. Зауважимо, що в контексті порушеної в публікації проблеми в процесі формування дослідницької компетентності важливим є розвиток у майбутніх магістрів здатності до продукування та оформлення різних типів текстів наукового характеру. Взагалі, навчання академічного письма в закладах вищої освіти України набуває особливого значення у зв'язку зі створенням Європейського простору вищої освіти та з вимогами, що висувуються до рівня володіння науковою мовою здобувачами освіти магістерського рівня, які беруть участь у науковій діяльності.

Дослідницька діяльність передбачає роботу з науковими джерелами, які різняться як за формами, так і за жанрами. Важливою складовою розвитку науково-дослідницької компетентності здобувачів освіти магістерського рівня є вміння опрацьовувати бібліографічні джерела, насамперед у процесі підготовки кваліфікаційної роботи: аналізувати періодичні видання, посібники, монографії, підручники, автореферати, дисертації тощо. Стрімка глобалізація сприяє збільшенню обсягів наукової інформації, а сучасні інформаційні бібліографічні джерела розкривають перед дослідниками широке коло фактичного матеріалу, тож розвиток наукового мислення студентів, формування вмінь і навичок самостійного пошуку інформації, її аналізу набувають нині особливої актуальності. Обробка наукових джерел, складання їх оглядів і бібліографій, реферування та анотування першоджерел є невіддільним елементом інформаційної діяльності під час проведення наукового дослідження. Сутність такої діяльності полягає в багатоаспектному пошуку необхідних джерел, аналізі та синтезі даних, їх опрацюванні та трансформуванні отриманої інформації.

Одним із видів науково-інформаційної роботи, пов'язаної з аналітико-синтетичним обробленням інформації з наукових джерел, є реферування – вид мисленнєво-мовленнєвої діяльності, що полягає у виокремленні з прочитаного тексту основного змісту з метою його письмового викладу, результатом чого є складання вторинного тексту – реферату. Реферат (нім. *Referat*, від лат. *refero* – доповідати) – «короткий виклад ... наукової праці, вчення, змісту джерела (або джерел) із зазначенням характеру, методики, результатів дослідження та збереженням його мовностилістичних особливостей. Рефератом в освітянській сфері називають і доповідь на будь-яку тему, що складається з огляду різноманітних джерел» [2, с. 184]. Зазвичай у процесі магістерської підготовки створенню таких вторинних наукових текстів, як реферат і анотація, приділяється недостатня увага, їх навчальний потенціал недооцінюється, а підхід до їх створення має формально-інтуїтивний характер.

Для повного та адекватного засвоєння методики реферування здобувачі освіти мають навчитися правильно виділяти ключову інформацію та вибірково ставитися до надлишкової та другорядної інформації. На кожному етапі інформаційної діяльності треба вдатися до двох операцій: проаналізувати зміст первинного тексту та синтезувати певні частини цього змісту у вигляді вторинного тексту. Спільною рисою цих процедур є їх інтелектуальний характер. Під час аналізу первинного тексту треба зрозуміти його зміст, а в процесі синтезу вторинного тексту треба висловити зрозуміле за допомогою мовних засобів. Текст реферату не повинен бути механічним переказом матеріалу, що реферується. У ньому повинно бути виділено все те, що заслуговує на особливу увагу з погляду можливості використання в майбутній науково-дослідницькій роботі.

Навички реферування допомагають якісно опрацьовувати наукову літературу. Реферативне читання наукових джерел за фахом є обов'язковим при підготовці науково-дослідних робіт у ЗВО. Воно передбачає сформованість певного комплексу взаємопов'язаних умінь і навичок, зокрема з оглядового, пошукового й суцільного видів читання; смислового аналізу тексту та його

фрагментів з метою вилучення основної інформації [2, с. 185]. Виконуючи мовне оформлення реферату, звертають увагу на коректність цитування, перефразування, заміщення, опущення, суміщення. Текст реферату має вирізнятися конкретністю, чіткістю, лаконічністю, громіздкі речення перешкоджають адекватній рецепції змісту.

Отже, реферування наукових джерел – важливий чинник професійної підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти. Уміння оперативно здійснювати пошук необхідної інформації, правильний добір необхідної літератури, володіння методикою її опрацювання, зокрема реферування, сприяє досягненню високих результатів під час виконання наукових досліджень здобувачами освіти магістерського рівня. Створення вторинних текстів наукового стилю, зокрема рефератів розвиває аналітичні здібності, є ефективним засобом підвищення рівня мотивації не тільки до вивчення наукової мови, але і профільних предметів, що набуває особливого значення у світлі впровадження інтегрованих форм навчання в систему вищої освіти України.

Список використаних джерел

1. Головань М. С., Яценко В. В. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць*. Вип. VII. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2012. С. 55–62.

2. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. з алгоритмічними приписами. 2-ге вид. перероб. та допов. Київ: Центр учб. літ., 2009. 392 с.

Хоменко Олександр Григорович,

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

Дещенко Олександр Миколайович,

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

КОУЧИНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

В умовах стратегічної реформи системи вищої освіти, упровадження нових освітніх стандартів, стрімкого розвитку інноваційних технологій суттєво змінюються вимоги до сучасного педагога. Сьогодні з'явилися принципово нові професійні ролі педагога, такі як: «тьютор», «модератор», «коуч», «едвайзер» тощо. Саме тому актуальним є впровадження в підготовку майбутніх магістрів професійної освіти нової дисципліни «Педагогічний коучинг». Це сприятиме формуванню здатності здобувачів розв'язувати складні професійні задачі, забезпеченню якості навчання, психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, їхнього особистісного та професійного розвитку.

Дослідженням технології коучингу, його теоретико-практичних засад займалися М. Аткинсон, Т. Гелвей, Т. Голві, Д. Гоулман, М. Дауні, Дж. Уйтмор. Різні аспекти коучингу в контексті педагогічної діяльності досліджували Э. Парслоу, М. Резй, Т. Чернова, І. Голіяд, О. Тіщук [2], О. Нежинська, В. Тименко [1] та ін.

Попри наявність значної кількості наукових праць з коучингу, ця педагогічна технологія залишається досить складною і найменш методично адаптованою для закладів вищої освіти.

Коуч (від англ. *coaching* – співдосягнення, сприяння) – це людина, яка ставить «сильні питання». Педагог-коуч створює партнерські відносини, спрямовані на допомогу учасникам освітнього процесу самореалізуватися, ефективно діяти та навчатися нового впродовж життя. Педагог-коуч допомагає особистості розвивати компетентності й усувати наявні обмеження для досягнення важливих для неї цілей у майбутній професійній і особистій сферах.

Так, викладачами кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка було розроблено та впроваджено для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 015.01 Професійна освіта (Будівництво та зварювання) освітній компонент «Педагогічний коучинг». На вивчення цієї дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС (90 годин).

Метою викладання навчальної дисципліни «Педагогічний коучинг» є: ознайомлення здобувачів освіти з теоретичними і прикладними основами, методами та техніками педагогічного коучингу, формування навичок побудови ефективних партнерських коучингових відносин, коучингової компетентності для успішного досягнення результатів професійної діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Педагогічний коучинг» є формування у здобувачів вищої освіти таких компетентностей, які є актуальними в майбутній діяльності магістра професійного навчання, а саме виконанні повноцінної ролі педагога-коуча:

- здатність застосовувати принципи, моделі і техніки коучингу у професійній діяльності;
- здатність будувати і втілювати в житті ефективні стратегії саморозвитку та професійного самовдосконалення;
- здатність і готовність до активного спілкування в професійній сфері діяльності на принципах співтворчості та співробітництва.

Результати навчання полягають у тому, що здобувачі освіти здатні:

- продемонструвати розуміння теоретичних і прикладних основ педагогічного коучингу основи, техніки та моделі коучингу, організаційно-педагогічні умови його використання;
- продемонструвати вміння застосовувати інструменти й техніки коучингу в освітньому процесі.

Вивчення навчальної дисципліни «Коучинг в освіті» передбачає використання різноманітних форм і методів: проблемна лекція, виконання практичних вправ, евристична бесіда, навчальна дискусія, розв'язання кейсів, практичні вправи з моделюванням професійних ситуацій, ділова гра, диспут, сторітелінг, майстер-клас із запрошеними викладачами, складання портфоліо, робота з навчально-методичною літературою, науковими джерелами і електронними ресурсами.

У змістовому наповненні дисципліни визначено три модулі, які розкривають вивчення відповідних тем.

Модуль 1. Коучинг як інноваційна освітня технологія

Тема 1. 1. Філософія та принципи педагогічного коучингу.

Суть педагогічного коучингу. Цілі, завдання та принципи педагогічного коучингу. Етапи педагогічного коучингу. Світовий досвід використання технології коучингу в розвитку професійної компетентності та кар'єрі.

Тема 1.2. Ключові та професійні компетенції педагога-коуча у коучинговій взаємодії.

Ключові компетенції: встановлення контакту, прозорість дій, навички відповідальності.

Професійні компетенції: вміння слухати, спостерігати, розрізняти, моделювати, рефлексувати.

Модуль 2. Техніки та інструменти педагогічного коучингу

Тема 2. 3. Діагностичне моделювання у педагогічному коучингу.

Техніки виходу за межі встановлених рамок ключових та професійних компетенцій. Вербальні інструменти педагогічного коучингу: питання, зворотний зв'язок, виклики, ідеї, затвердження. Діагностичні моделі у педагогічному коучингу.

Тема 2.4. Упровадження педагогічного коучингу в розвиток організаційної культури суб'єктів взаємодії.

Розвиток організаційної культури освітніх закладів освіти за допомогою педагогічного коучингу. Менеджмент в стилі педагогічний коучинг. Фундаментальні основи ефективних комунікацій між партнерами. Педагогічні умови розвитку коучингової компетентності в управлінні колективом. Стили управління. Досягнення консенсусу у взаємовідносинах партнерів за допомогою педагогічного коучингу.

Тема 2.5. Базові моделі коучингу

Створення комфортного середовища у коучинговій взаємодії. Роль інтуїції у педагогічному коучингу. Ефективні моделі й техніки педагогічного коучингу. Алгоритм прийняття ефективних рішень.

Модуль 3. Підготовка та проведення педагогічних коуч-сесій

Тема 3. 6. Розроблення і дотримання ефективного плану досягнення результатів у коучинговій взаємодії

План підготовки та проведення педагогічної коуч-сесії. Коучингова угода. Здатність інтегрувати і оцінювати джерела інформації. Створення умов безперервного навчання за

допомогою педагогічного коучингу. Розробка і дотримання ефективного плану досягнення результатів професійної діяльності. Проведення коуч-сесії.

Тема 3.7. Перевірка результатів коучингової взаємодії

Позитивні результати коучингової взаємодії. Коучингові помилки. Секрети успішного проведення педагогічної коуч-сесії.

Проаналізувавши перші результати викладання навчальної дисципліни «Педагогічний коучинг», можемо зробити висновок, що її змістове наповнення, форми та методи організації занять отримали позитивну оцінку здобувачів вищої освіти.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у розробленні навчально-методичного комплексу дисципліни в умовах дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Основи коучингу: навчальний посібник / О. О. Нежинська, В. М. Тименко. Київ; Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2020. 224 с.

2. Педагогічний коучинг: навч.-метод. посіб. / Т. Ю. Чернова, І. С. Голяд, О. А. Тіщук; за заг. ред. Д. Е. Кільдерова. Київ, 2016. 166 с.

Хоруженко Тетяна Анатоліївна,

*канд. пед. наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

МЕТОДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах пандемії та впровадження воєнного стану в Україні актуальними стають питання організації освітнього процесу майбутніх учителів трудового навчання та технологій за допомогою специфічних методів навчання, які надають можливість організувати інтерактивну взаємодію учасників освітнього процесу та забезпечити високу якість дистанційної форми навчання.

Дистанційне навчання – це форма навчання, при якій взаємодія суб'єктів освітнього процесу здійснюється віддалено та містить усі властиві освітньому процесу компоненти (мету, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), які забезпечують інтерактивність навчання та реалізуються засобами інформаційно-комунікаційних технологій (зокрема інтернет-технологій) [2].

Основою дистанційної освіти майбутніх учителів трудового навчання та технологій є самостійна робота студентів під керівництвом викладача (тьютора), організована за допомогою впровадження в освітній процес як педагогічних, так й інформаційних технологій навчання, засобів зв'язку та телекомунікаційних мереж.

Дистанційне навчання майбутніх учителів трудового навчання та технологій поряд зі збереженням ролі очного педагога передбачає появу в освітньому середовищі нових суб'єктів з притаманними їм специфічними функціями, зокрема дистанційного педагога (тьютора), технічного інструктора, адміністратора або координатора дистанційного навчання, локального координатора, авторів-розробників навчальних матеріалів тощо.

Ознаками дистанційної форми навчання є:

- а) фізичне віддалення викладача та студентів в освітньому процесі;
- б) активне використання інтернету, освітніх мультимедійних засобів, електронних ресурсів тощо;
- в) забезпечення телекомунікацій між учасниками освітнього процесу;
- г) продуктивний характер освітнього процесу.

Методи дистанційного навчання класифікуються на такі групи [1]:

- самонавчання;
- навчання «один до одного»;
- навчання «один до багатьох»;
- навчання «багато до багатьох».

Метод самонавчання передбачає взаємодію слухача з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача. Для впровадження в освітній процес цього методу застосовується мультимедійний підхід, що полягає у створенні освітніх ресурсів за допомогою різноманітних засобів навчання, зокрема, друкованих, аудіо-, відеоматеріалів та навчальних матеріалів, що надходять з комп'ютерних мереж. До них належать електронні підручники, інтерактивні бази даних, комп'ютерні навчальні програми, електронні журнали, навчальні посібники тощо.

Навчання «один до одного» належить до методів індивідуалізованого викладання і навчання, для яких характерні взаємини одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом. У дистанційній освіті цей метод реалізується в основному за допомогою таких технологій, як телефонний зв'язок, звичайна та електронна пошти, чат-програми, месенджери тощо. Для успішної реалізації цього методу важливим компонентом освітнього процесу є розвиток системи «тьюторів» (теленаставництва) для забезпечення можливості своєчасного консультування здобувачів освіти.

Методи, які передбачають оволодіння студентами навчальним матеріалом, що надається викладачем чи експертом, при якому здобувачі освіти не відіграють активної ролі у комунікації, називаються навчанням «один до багатьох». Це методи, властиві традиційній освітній системі, але при дистанційній формі навчання на базі сучасних інформаційних технологій вони набувають нового розвитку. Аудіо або відеолекції, які можуть читатися по радіо або телебаченню, доповнюються в дистанційному навчанні електронними лекціями («е-лекціями»), тобто лекційним матеріалом, що поширюється за допомогою комп'ютерних мереж. Електронні лекції, окрім традиційного викладу навчального матеріалу, можуть бути каталогом статей, різноманітних навчальних матеріалів, які здійснюють підготовку студентів до майбутніх дискусій. Електронні лекції дають широкі можливості для впровадження навчальних електронних симпозиумів, що передбачають виступи декількох спікерів.

Методи навчання «багато до багатьох» полягають в активній взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Значення цих методів та інтенсивність їх використання суттєво зростає з розвитком навчальних телекомунікаційних технологій, адже інтерактивні взаємодії між усіма здобувачами освіти, а не тільки між викладачем і студентом стають важливим джерелом одержання знань. Технології аудіо- та відеоконференцій дозволяють активно розвивати методи «багато до багатьох» у дистанційній освіті шляхом організації і проведення конференцій і навчальних колективних дискусій. Комп'ютерні конференції мають велику дидактичну цінність. Їх особлива роль в освітньому процесі при дистанційній формі навчання полягає в тому, що вони дають можливість усім учасникам дискусії обмінюватися повідомленнями як у синхронному, так і в асинхронному режимах.

Отже, методи дистанційного навчання майбутніх учителів трудового навчання та технологій порівняно з традиційними педагогічними технологіями видозмінюють традиційні функції викладача та дають можливість забезпечити доступність та комфортність навчання; модульність структури змісту окремого навчального предмета та організації освітнього процесу загалом; особистісну орієнтованість навчання, що полягає у свободі вибору змісту, темпу, часу, форм та методів навчання; активне застосування в освітньому процесі сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж.

Список використаних джерел

1. Власенко Л. В., Шинкаренко Н. В. Методи дистанційного навчання. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5006/3/methods7.pdf> (дата звернення: 14.04.2023).
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-8?find=1&text=%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC#Text> (дата звернення: 14.04.2023).

Хроленко Марина Володимирівна,

д-р пед. наук, доцент кафедри біології та основ сільського господарства, перший проректор Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Розвиток вищої освіти України в загальному контексті європейської інтеграції зорієнтований передовсім на забезпечення й покращення якості освіти. Важливим інструментом забезпечення якості вищої освіти та вдосконалення процесів провадження освітньої діяльності є реалізація індивідуальної освітньої траєкторії студентів. Побудова індивідуальної траєкторії особистості в освітній галузі уможливує розвиток найбільш затребуваних на ринку праці компетентностей у контексті нових соціальних і професійних реалій.

Наукові розвідки з проблеми формування та розвитку індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти належать О. Білоус, Ю. Богачкову, І. Вакарчуку, Н. Гесевій, І. Каньковському, Т. Коростіянець, І. Краснощок, В. Мілашенку, П. Самойленку, О. Суптелю, П. Уханю, П. Федоруку, Т. Шаровій, С. Шарову, Г. Шевчук та ін. Незважаючи на вагомий внесок науковців у дослідження зазначеної вище проблеми, результати вивчення стану її теоретичної та практичної розробленості свідчать про необхідність продовження наукового пошуку, зокрема у напрямі розширення шляхів вибору, побудови й реалізації індивідуальної освітньої траєкторії студентів.

На підставі вивчення джерельної бази в площині означеної проблеми встановлено, що індивідуальну освітню траєкторію здобувачів освіти дослідники здебільшого тлумачать як планування індивідуального розвитку, індивідуальний маршрут, індивідуальну програму тощо.

У Законі України «Про вищу освіту» індивідуальну освітню траєкторію потрактовано як «персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання» [1].

Формування й реалізація індивідуальної освітньої траєкторії – багатоплановий процес, спрямований на забезпечення розвитку самостійності та ініціативності студента, можливості найповнішої реалізації його особистісного та пізнавального потенціалу, допомоги в набутті досвіду у виборі цілей майбутньої діяльності, самостійної організації діяльності, самооцінки [2, с. 57].

В основі формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти лежить низка принципів. У цьому сенсі слушною є думка Г. Шевчук, яка з-поміж останніх вирізняє: принцип індивідуалізації освітнього процесу, принцип усвідомленості перспективи та можливості безпосередньої участі в організації освіти, принцип диференціації, принцип урахування й дотримання інтересів студентів, зіставлення можливостей освітнього середовища з випереджальними можливостями студента, принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії та ін. [2]. На нашу думку, системоутворювальне значення має принцип студентоцентризму, який стверджує пріоритетність урахування здібностей, нахилів, уподобань, інтересів, потреб, установок і мотивів здобувачів вищої освіти, встановлює широку академічну свободу студентів, пропагує їхнє особистісне зростання через різні види навчальної та позанавчальної діяльності шляхом участі в роботі спеціальних курсів, семінарів, круглих столів, вебінарів, тренінгів, конференцій, проблемних груп, гуртків тощо.

Шляхи формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти:

- ✓ вибір освітньої програми;
- ✓ вільний вибір навчальних дисциплін;
- ✓ вибір тематики та наукового керівника курсових робіт, випускових кваліфікаційних робіт;
- ✓ вибір бази проходження практик;

- ✓ вибір спрямування науково-дослідної роботи (участь у наукових конференціях, форумах, семінарах, олімпіадах, конкурсах; вибір тематичного спрямування студентського наукового гуртка, проблемної групи тощо);
- ✓ навчання в межах неформальної та інформальної освіти;
- ✓ навчання за дуальною формою освіти;
- ✓ участь здобувачів освіти в програмах академічної мобільності;
- ✓ проходження сертифікованих курсів для формування додаткових професійних компетентностей;
- ✓ вибір напрямів позанавчальної роботи (спортивних секцій, гуртків художньої самодіяльності тощо).

Індивідуальна освітня траєкторія у закладі вищої освіти реалізується через індивідуальний навчальний план студентів, який встановлює перелік і послідовність опанування освітніх компонентів, темп навчання, містить інформацію про академічну мобільність, неформальну освіту, напрями позанавчальної роботи та ін.

Отже, застосування різних шляхів формування та розвитку індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти уможливує підвищення їхньої конкурентоздатності на ринку праці, сприяє формуванню професійної індивідуальності, унікальної неповторності особистості. Реалізація індивідуальної освітньої траєкторії спрямовує особистісно-професійний розвиток здобувачів вищої освіти і закладає підвалини для їхньої самостійності, мобільності, гнучкості, відповідальності, творчості, креативності, ініціативності тощо.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Шевчук Г. Й. Індивідуальна освітня траєкторія студента: суть і ключові аспекти організації. *Педагогічні науки*. 2021. Вип. 95. С. 56–61.

Цись Дмитро Іванович,

*канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПРОГРАМУВАННЯ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКИХ СПОРТИВНИХ ШКОЛАХ

Підготовка юних спортсменів у ДЮСШ спирається на програмно-нормативну документацію, регламентувальну роботу тренера з підлітками та юнаками. Традиційно склалися підходи до різних сторін спортивної підготовки, у тому числі й до фізичної підготовки. У минулому планування процесу спортивної підготовки спиралося на власний досвід тренера, можливий метод проб і помилок, на його інтуїцію та деякі логічні принципи.

У зв'язку із цим у 80-х роках минулого століття зусилля багатьох спеціалістів були спрямовані на пошук і розроблення більш раціональних та ефективних підходів як до управління процесом спортивної підготовки в цілому, так і окремими сторонами підготовки. Зокрема, замість аналітико-синтетичного підходу, розглядається тренувальний процес як набір окремих мікроциклів, а його організація – як створення мікроциклів різної спрямованості в наступний ланцюг [3].

На думку В. Платонова [2], програмування – це упорядкування змісту тренувального процесу відповідно до цільових завдань підготовки спортсмена і специфічними принципами, які визначають раціональні форми тренувальних навантажень у рамках конкретного часу. Такий підхід становить нову, більш досконалу форму планування тренувань, що вирішує завдання на більш високому науково-методичному рівні та з більшою ймовірністю досягнень.

Одним з напрямів, що дозволяє перейти на високотехнологічний рівень підготовки спортсменів ігрових команд, є науково обґрунтоване проектування як окремих компонентів, так і всієї системи спортивної підготовки [3]. Термін «проектування» в аспекті технологічного забезпечення процесу спортивної підготовки почав використовуватися спортивними фахівцями ще в 70–80-х роках минулого століття і нині застосовується нарівні з поняттям «планування».

Фахівцями в командних спортивних іграх проєктування, наприклад, спортивного макроциклу, розглядається як процедура вибору певних структур тренувального та змагального процесу та його змістового забезпечення у вигляді основних засобів і методів підготовки.

Теоретичними передумовами технології проєктування спортивної підготовки є знання про закономірності, принципи, умови і фактори, що визначають характер цільових дій на основі індивідуальних властивостей. Особливе значення при цьому мають кількісні та якісні параметри дії, порядок їх розгортання та можливі шляхи оптимізації.

Терміни «програмування» та «проєктування» є семантично подібними, оскільки і в першому, і в другому випадках аналогічно розглядаються досягнення поставленої цілі шляхом розроблення визначеної структури та змісту тренувального процесу, форм організації, послідовного та системного застосування методів та засобів педагогічного впливу.

На основі аналізу спеціальної науково-методичної літератури [4] можна підтвердити, що процедура програмування передбачає визначений алгоритм, що містить низку операцій – педагогічну діагностику, постановку цілей, визначення завдань на кожному етапі підготовки, розроблення проєктів, розроблення системи контролю і критеріїв ефективності проєктів.

У роботі з юними волейболістами реалізується процес фізичної підготовки переважно відповідно до літературних рекомендацій з юнацького спорту з дотриманням традиційних методичних принципів, із застосуванням методів і засобів, що несуттєво відрізняються новизною від відомих раніше підходів [1]. У зв'язку із цим накопичені наукові знання в емпіричних дослідженнях, осмислення закономірностей процесу становлення спортивного майстерності та узагальнення досвіду роботи провідних спеціалістів та організацій дозволяють перейти від традиційного багатолітнього планування до програмно-цільового процесу спортивного тренування.

Список використаних джерел

1. Кудряшов Е. В. Побудова і контроль тренувального процесу у волейболі. Луганськ: Поліграфресурс, 2005. 87 с.
2. Платонов В. Теорія періодизації підготовки спортсменів вищої кваліфікації протягом року: передумови, формування, критика. *Наука в олімпійському спорті*. 2008. № 1. С. 3–23.
3. Шинкарук О. А. Теорія і методика підготовки спортсменів: управління, контроль, відбір, моделювання та прогнозування в олімпійському спорті: навч. посіб. Київ, 2013. 136 с.
4. Яковлів В. Л. Основи управління підготовкою юних спортсменів: навч. посіб. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. 271 с.

Цись Наталія Олександрівна,

асистент кафедри теорії і методики дошкільного виховання

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ ЯК УМОВА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Нині фізична культура та фізичне виховання перебувають у стадії реформування. У Національній стратегії оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» зазначено, що в державі довгий час не було значних зрушень у питаннях залучення населення до оздоровлення засобами фізичної культури, і лише в останні два десятиліття у цьому питанні почалися відповідні зрушення. Аналіз даних про кількість осіб, що займаються фізичною культурою у різних країнах світу, дозволив зрозуміти, що лише третина із них – жінки. У країнах, де загальна кількість осіб, залучених до фізкультурно-оздоровчих занять, становить 30 % і більше, кількість жінок 10–15 %. У країнах, де загальна кількість становить 3–10 % жінок тільки 1–3 %. В Україні становище за другим показником [1].

Результати досліджень констатують, що більшість жінок в Україні веде малорухомий спосіб життя. Переважними видами діяльності в режимі дня молодих жінок є: професійна діяльність (переважно малорухома) – 25–30 %; сон – 30 %; дорога до роботи й додому – 6–7 %; побутова діяльність – 10–14 %; приймання їжі – 5–6 %; відпочинок – 12–15 %, у якому переважає

пасивний відпочинок [6]. З активних видів діяльності молоді жінки переважно називають походи по магазинах, прибирання квартири та відвідування дискотек.

Фахівці [4] вказують, що жінки різних вікових груп у кілька разів менше порівняно з чоловіками використовують засоби фізичної культури або спорту з метою оздоровлення, серед цінностей жінки відводять меншу роль здоровому способу життя.

Таким чином, сьогодні спостерігається негативна тенденція зниження рухової активності у дорослого населення. У більшості молодих жінок відсутнє або неповноцінне сформоване усвідомлення, що фізична культура є потужним фактором покращення здоров'я, чинником корекції і компенсації порушених функцій, що спричинені малорухливим способом життя.

Науковці вивчали питання впливу фізичної активності на здоров'я та функціональний стан молодих жінок. Встановлено, що систематичні заняття фізкультурою є фундаментальним чинником дотримання здорового способу життя, що веде до покращення фізичного та психічного благополуччя, сприяє зміцненню систем і функцій організму, нівелює негативний вплив шкідливих звичок, протидіє інволюційним процесам, підвищення працездатності. І. Ільницький [2] вказує, що рухова активність сприяє зміцненню імунної системи і відновленню функцій систем та органів.

У нашій країні останнім часом проводиться активна робота із залучення молодих жінок до систематичної рухової активності. Аналіз літератури засвідчує, що це положення зумовлено створенням низки державних та регіональних програм, концепцій і стратегій щодо підвищення фізичного розвитку і фізичної підготовленості жінок, виникнення нових форм організації рухової діяльності, поширення її нових видів. Цьому сприяє і розвиток індустрії фізкультурних та оздоровчих послуг [3].

Залучення молодих жінок до систематичних занять фізичними вправами сприяє покращенню показників їх фізичного і функціонального стану, сприяє формуванню та зміцненню здоров'я, залученню до здорового способу життя. Найбільш популярним видом фізичної активності молодих жінок є оздоровча аеробіка у вигляді різновиду сучасних фітнес-програм, які в умовах сьогодення посідають вагоме місце у системі фізичного виховання і оздоровлення населення України [5]. Це положення зумовлює необхідність більш детального розгляду, аналізу й узагальнення оздоровчого потенціалу різних видів фітнесу [38].

Отже, систематичні заняття фізкультурою мають оздоровчий і профілактичний ефект, тобто сприяють покращенню функціонального стану та фізичної підготовленості, є потужним засобом збереження, формування, підтримки здоров'я молодих жінок.

Список використаних джерел

1. Дутчак М. Парадигма оздоровчої рухової активності: теоретичне обґрунтування і практичне застосування. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2015. № 2. С. 44–52.
2. Ільницький І. Вплив фізичної активності на здоров'я людини. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення*: зб. наук. пр. Львів, 2014. № 17. С. 177–179.
3. Кашуба В., Івчатова Т., Хабінець Т. Корекція статури жінок першого зрілого віку з урахуванням просторової організації тіла. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2007. № . С. 54–59.
4. Кійко В., Кучеренко Г., Лібович Х., Сіренко Р. Використання оздоровчої аеробіки як засобу професійно-прикладної підготовки студентів гуманітарного профілю. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання та спорту. Львів: Львівський держ. ун-т фіз. культури, 2016. 20:3/4. С. 80–84.
5. Корносенко О. К. Теорія і практика жіночого оздоровчого фітнесу: навч. посіб. Полтава: ФОП Болотін, 2014. 321 с.
6. Сікура А. Й., Пліско В. І. Гіпокінезія як різновид залежності. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки. Луцьк, 2012. № 3. С. 247–252.

Цінько Світлана Василівна,

*канд. пед. наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ – ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сьогодні стрімкий розвиток інноваційних технологій стає причиною багатьох освітніх реформ, що перетворюють освіту на продуктивний сектор економіки країни.

Як відомо, розвивати творчі здібності можна по-різному. Окремі учні можуть самостійно тренувати свої задатки, щоб розвинути їх у здібності, й удосконалюють свої здібності, щоб вони стали творчими. Але для розвитку творчих здібностей більшості школярів важливою є роль учителя, тому педагог повинен управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості учня, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання.

Інноваційні методи і прийоми освітньої діяльності – важлива проблема сучасного педагогічного процесу. Багато вчених і педагогів-практиків звертаються у своїх наукових розвідках до цього питання, зокрема Н. Бондаренко, Н. Ковальчук, О. Когут, Л. Масловська, О. Пометун, Л. Пироженко, О. Попова, В. Химинець та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6].

На сьогодні розроблено науково-методичні матеріали щодо впровадження інноваційних технологій навчання на уроках української мови й літератури.

Застосування нових інформаційних технологій у загальноосвітній школі - це не тільки нові технічні засоби, але і нові форми, методи, прийоми викладання, новий підхід до процесу навчання за допомогою освітніх технологій. Тому важливою й актуальною проблемою сучасної школи є правильний вибір освітніх технологій. Тільки завдяки ефективно обраним педагогічним технологіям, методам та прийомам, можна формувати ключові компетентності учнів, необхідні для гідного життя в суспільстві, для побудови успішної кар'єри тощо.

Вибір сучасних педагогічних технологій – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнем. На наш погляд, у першу чергу реалізації цього завдання сприяє шкільний навчально-виховний процес, зокрема уроки української мови. Учитель-мовник виховує стійку мотивацію й свідоме прагнення до вивчення української мови, а саме:

- формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу й людства загалом;
- формування в школярів компетентностей комунікативно доцільно й виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування з дотриманням норм українського етикету;
- формування вмінь аналізувати, класифікувати мовні факти;
- розвиток уміння працювати з різними видами інформації.

Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини – основна мета, покладена в основу інноваційних технологій навчання. Багато з них варті уваги сучасного педагога, який прагне до якісного рівня знань, хоче зробити урок цікавим, досягти максимального взаєморозуміння і співпраці між учителем і учнем.

Сьогодні уже неможливо викладати предмети тільки традиційно, коли у центрі освітнього процесу перебуває вчитель, а учні, як пасивні спостерігачі, слухають пояснення, виконують завдання тощо.

Введення ж у школу інтерактивних методик дає можливість докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання. Підхід до учня, який у центрі процесу навчання, базований на повазі до його думки, на спонуканні до активності, на заохоченні до творчості, на педагогіці співпраці. Він полягає, насамперед, у підвищенні навчально-виховної ефективності занять, і як наслідок – у значному зростанні рівня реалізації принципів свідомості, активності й якості знань, умінь і навичок. Цей підхід має назву «навчання за методом участі» або інтерактивне навчання, коли

створюється можливість обговорення кожної проблеми, доведення, аргументування власного погляду.

З'ясуємо ефективність інноваційних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі.

Одним із основних понять, що обумовлює значення слова «інновація», є поняття «новий». Новий – це вперше створений або зроблений, що з'явився або виник нещодавно, замість колишнього, знову відкритого, стосовно до найближчого минулого або до дійсного часу, недостатньо знайомий, маловідомий.

Специфічні риси інноваційних педагогічних технологій (за узагальненими матеріалами наукових розвідок та методичних посібників):

- розроблення діагностично поставлених цілей навчання і виховання;
- орієнтація всіх процедур на гарантовані досягнення поставлених цілей;
- оперативний зворотний зв'язок, оцінка поточних і підсумкових результатів;
- відтворюваність педагогічних процедур.

За методичними рекомендаціями, у процесі використання інноваційних технологій у першу чергу слід звертати увагу на:

- змістовність – наявність педагогічної концепції, що має технологічну реалізацію у вигляді педагогічної моделі, алгоритму, правила;
- системність – єдність змістової та процесуальної частини, їх взаємообумовленість;
- логічність процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність;
- керованість і ефективність – гарантоване досягнення результату;
- економічність – оптимізація праці вчителя;
- відтворюваність – можливість відтворення в широких масштабах без втрати результативності;
- візуалізацію – використання аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, а також конструювання і застосування різноманітних дидактичних матеріалів та оригінальних навчальних посібників;
- коректування – можливість використання в процесі викладання зворотного зв'язку у вигляді контролю, рефлексії, тренінгів.

«Розглядаючи володіння вчителем педагогічною технологією як однією з умов оптимальності та продуктивності його педагогічної діяльності, зміст педагогічної технології можна представити як сукупність педагогічних умінь і прийомів реалізації педагогічного впливу і взаємодії:

- постановка мети взаємодії;
- аналіз сформованої ситуації і формулювання педагогічних завдань;
- здійснення цілеспрямованого впливу на особистість дитини та взаємодії з нею і управління навчально-виховним процесом;
- передавання досвіду мовними (вербальними) і невербальними способами;
- організація життєдіяльності дітей та виховного простору;
- пред'явлення педагогічних вимог;
- оцінка вихованця та позитивне підкріплення;
- дозвіл виникаючих конфліктів;
- умінь керувати своєю поведінкою і реакціями» [2].

Упровадження інноваційних освітніх технологій сприяє: «розвиткові творчих та естетичних здібностей, формуванню навичок самостійної роботи, постійному зацікавленню школярів навчальним предметом» [3, с. 187].

Отже, ефективність будь-якої педагогічної технології залежить від того, на якій науковій концепції вона побудована. Будь-яка наукова концепція педагогічної технології містить або одне, або кілька обґрунтовуваних досягнення освітніх цілей з позицій філософії, психології, дидактики або соціально-педагогічного підходу. А інноваційний підхід до освітньої діяльності забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань і формування практичних умінь, створює відчуття потреби в постійній самоосвіті, формує стійкий інтерес до предмета, сприяє розвитку творчої особистості.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В. Педагогічні технології. *Гуманітарні технології*. Київ, 1994. С. 30–59.
2. Ковальчук Н. В. Використання інноваційних технологій на уроках української мови. URL: <https://genezum.org/library/vykorystannya-innovaciynyh-tehnologiy-na-urokah-ukrainskoi-movy>
3. Когут О. Інноваційні технології навчання. Тернопіль: Астон, 2005. 200 с.
4. Масловська Л. Освітні інновації у навчанні української мови. URL: https://lib.iitta.gov.ua/715663/1/Maslovska_19_DTIP_Konf.pdf
5. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2014. 95 с.
6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А. С. К., 2003. 192 с.
7. Химинець В. В. Інновації в сучасній школі. Ужгород, 2004. 168 с.
8. Цінько С. В. Інноваційні методи в навчанні рідної мови. *Українська мова та література в школі*. 2007. № 2. С. 9–13.

Чайка Олена Миколаївна,

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри іноземних мов та методики викладання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

РОЗВИТОК ТВОРЧО-КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПІД ЧАС ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Запровадження у вищій школі кредитно-модульної системи організації навчального процесу на засадах ECTS і поступовий перехід сучасної освіти до компетентнісної парадигми зумовили зміни в системі підготовки фахівців. Важливими чинниками формування професійної майстерності спеціаліста є теоретичне й практичне навчання, самостійна й індивідуальна робота, а також різні види контролю й визначення рівня сформованості професійної компетентності.

У системі вітчизняної професійної підготовки словесника одне з чільних місць займає університетський курс методики навчання зарубіжної літератури, який передбачає теоретико-практичне засвоєння студентами-філологами закономірностей і принципів педагогічної діяльності, опанування системою методологічних і методичних положень викладання предмета, віднаходження індивідуального стилю педагогічної діяльності в процесі оволодіння спеціальністю. Майбутньому вчителю важливо не лише усвідомити специфіку викладання літератури в сучасній школі, а й набути певну перспективу, уявлення про можливі шляхи власної траєкторії роботи в школах того чи іншого профілю.

Акцентовані на особистісно орієнтовану парадигму освітні завдання вимагають від учителя-словесника інноваційних підходів до розв'язання проблем освіти, що зумовлює необхідність розвитку креативності, образного, асоціативного, творчого та критичного мислення студентів-філологів, пошуку нестандартних підходів і рішень у формуванні їхньої готовності до майбутньої педагогічної діяльності. Цей процес безпосередньо пов'язаний із включенням особистості студента у різні види діяльності з метою вироблення у них різних способів виконання завдань у стандартних і нестандартних умовах та формування самостійності, творчої активності, ініціативності та самокритичності в професійному вдосконаленні.

Зазначимо, що у вищі заклади освіти приходять молодь, яка має різний рівень сформованості творчих здібностей і критичного мислення. Особистість, яка не вміє самостійно, а головне – критично мислити й діяти, не зможе знайти нових шляхів розв'язання проблеми, а також виявити творчі (креативні) можливості і задатки, надані їй природою. Водночас сьогоднішні реалії, пов'язані з інформаційною війною та фейковими новинами, доводять необхідність розвитку вмінь критично сприймати й аналізувати інформацію, ухвалювати свідомі й обдумані рішення. У період панування інформаційних технологій високо цінується професійність пошуку й обробки інформації, сформовані здібності до її аналізу, оцінювання та застосування. Тому завдання педагога полягає в тому, щоб максимально розвинути в індивідуальності студента це творчо-критичне начало.

Таким чином, перед вищою школою постає завдання розвивати творчо-критичне мислення здобувачів освіти як запоруку їхньої готовності до самостійного виконання творчих завдань, а також як одну з провідних якостей особистості з урахуванням усіх її складових. Недооцінка цього призводить до практичної безпорадності випускників на порозі самостійного життя [1].

Вагоме місце у розвитку творчо-креативного мислення здобувачів вищої освіти в процесі їх професійної підготовки до викладання літератури в школі займає індивідуальна робота. Вона сприяє реалізації творчих можливостей майбутніх словесників, розвитку їхніх здібностей та пізнавально-творчої активності.

Термін «індивідуальна робота» у кредитно-модульній системі навчання має неоднозначне визначення. З позиції здобувача освіти – це самостійна пізнавально-творча діяльність, спрямована на виконання індивідуальних завдань, зміст яких урахує індивідуальні особливості студентів, їхні інтереси, потреби, прагнення. З позиції викладача – це індивідуальна форма навчання, спрямована здебільшого на поглиблене вивчення студентами дисципліни і виконання ними наукових досліджень та інших творчих завдань [2, с. 286].

З огляду на подані трактування робимо висновок, що індивідуальна робота є формою організації освітнього процесу, яка передбачає створення умов для реалізації творчо-критичного мислення здобувачів через науково-дослідну роботу та творчу самостійну діяльність.

Мета індивідуальної роботи полягає у формуванні вмій студентів самостійно здобувати та поповнювати знання з предмета як необхідної умови професійного становлення; у розвитку критичного мислення та творчих здібностей здобувачів освіти під час пошуково-дослідницької та інтелектуально-творчої діяльності.

Важливою формою організації індивідуальної роботи є індивідуальні завдання за вибором, які сприяють поглибленню, узагальненню та закріпленню знань у процесі освітньої діяльності та їх застосування на практиці. Види і зміст індивідуальних завдань визначаються навчальною робочою програмою з певної дисципліни. Індивідуальні завдання виконують студенти без безпосередньої участі викладача, але за його завданнями, методичним супроводом і необхідними консультаціями з окремих питань у позааудиторний час.

Залежно від особливостей дисципліни викладач може пропонувати такі види завдань індивідуальної роботи:

- написання рефератів, повідомлень, творчих звітів;
- дослідження й аналіз методичного матеріалу;
- конструювання фрагментів уроків, написання планів-конспектів;
- підготовка результатів власних досліджень до виступу на практичних заняттях;
- творчі завдання (довіді, проекти, презентації, огляди, відгуки);
- виготовлення саморобних наочних посібників тощо.

У процесі вивчення університетського курсу «Методика навчання зарубіжної літератури» здобувачі освіти виконують індивідуально-дослідницькі завдання відповідно до змістових модулів. До кожного з них розроблені методичні рекомендації. Зокрема, під час вивчення змістового модуля «Інноваційна діяльність вчителя та учнів на уроках зарубіжної літератури» майбутні фахівці самостійно за методичними рекомендаціями опрацьовують теми: «Співтворчість як основа діяльності вчителя й учнів у процесі створення уроку зарубіжної літератури» та «Інноваційні технології у викладанні шкільного курсу зарубіжної літератури». У процесі самостійного вивчення тем вони виконують такі індивідуально-дослідницькі завдання:

Завдання 1. Змодельуйте урок-виставу із зарубіжної літератури (за будь-яким художнім твором). Продумайте сценарій і режисуру такого уроку. Напишіть розгорнутий план-конспект уроку.

Завдання 2. Розкрийте основні напрями роботи вчителя-словесника на основі модульно-розвивального навчання й запропонуйте свій варіант мініпідручника за однією з тем шкільної програми: «В.Шекспір. Сонети» або «Г. Ібсен “Ляльковий дім”».

Завдання 3. Проаналізуйте фрагмент уроку (додається), проведеного в 7 класі на основі технології інтерактивного навчання. Спробуйте спрогнозувати результати уроку.

Під час виконання індивідуально-дослідницьких завдань здобувачі вищої освіти вчать ся здійснювати відбір найбільш ефективних методів і прийомів навчання, практично

використовувати інноваційні освітні технології, аналізувати фрагменти уроків не тільки з позиції традиційних, усталених у науці й практиці підходів, але й з урахуванням накопиченого в останні десятиліття методичного досвіду.

Отже, аналіз педагогічної та методичної літератури з теми дослідження, а також власний педагогічний досвід щодо організації індивідуальної роботи з методикою викладання зарубіжної літератури засвідчує, що така форма організації навчального процесу відіграє важливу роль у розвитку творчо-критичного мислення майбутніх словесників, створює умови для їхнього особистісного зростання та розкриття творчого потенціалу в самостійному здобутті професійних умінь та навичок.

Список використаних джерел

1. Мельничук О. С. Історія педагогіки України: навч. посібник. Київ, 1998. 169 с.
2. Костирко І. Г., Гнатишин Л. Б., Петришин Л. П., Гарасим М. П. Університетська освіта (вступ до фаху): навч. посібник. Львів: Вид-во «Магнолія 2006», 2011. 350 с.
3. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входу в Європейський простір вищої освіти. Київ: ІВЦ «Політехніка», 2003. 200 с.

Чумаченко Олена Анатоліївна,

*канд. іст. наук, доцент кафедри історії, правознавства та методики навчання,
директор Навчально-наукового інституту філології та історії*

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Мінченко Марина Василівна,

асистентка кафедри історії, правознавства та методики навчання

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ГЕОГРАФІЧНИЙ ЗРІЗ АВТОРІВ ЗБІРНИКІВ ПРОЄКТУ ЕРАЗМУС+ МОДУЛІ ЖАНА МОНЕ (2020– 2022 РР.)

Стаття присвячена аналізу кількісних показників чотирьох Всеукраїнських науково-практичних семінарів, круглих столів, що відбулися в межах проєкту Еразмус+ Модулі Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність 15 грудня 2020 р., 9 грудня 2021 р., 20 травня 2022 р., 7 грудня 2022 р.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка – заклад європейського зразка, із потужною та ефективною системою освіти, знань і славетний. Університет заснований на кращих педагогічних традиціях, йде в ногу з часом, даючи міцну освіту, ґрунтовну підготовку молодому поколінню. У закладі періодично відбуваються наукові заходи всеукраїнського і міжнародного рівнів. Кафедра історії, правознавства та методики навчання Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім. О. Довженко успішно реалізовує проєкт Еразмус+ Модулі Жана Моне «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність» (2020 – 2023). Академічним координатором проєкту Еразмус+ Модулі Жана Моне є директорка Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка кандидат історичних наук, доцент Олена Анатоліївна Чумаченко. Підтримку надають експерти напряму Жан Моне Національного Еразмус+ офісу в Україні.

Протягом реалізації проєкту за результатами роботи науково-практичних семінарів та круглих столів опубліковано матеріали доповідей їхніх учасників, що розміщені на офіційній інтернет-сторінці університету [1]. У збірниках виходили матеріали написані українською, англійською мовами.

Перший всеукраїнський науково-методичний семінар «Методика викладання європейської інтеграції» відбувся 15 грудня 2020 р., був присвячений актуальним питанням застосування методів викладання європейської інтеграції та євроінтеграційних дисциплін, поєднання власних освітніх практик із зарубіжним досвідом, набуття практичних знань про педагогічні навички

викладання широкого кола аспектів європейської інтеграції для різних категорій слухачів. У збірнику опубліковано 30 тез 43 учасників семінару із восьми регіонів України [4].

Наступний всеукраїнський науково-практичний семінар «Досвід Європейського Союзу у сфері реагування на виклики безпеки» був проведений 9 грудня 2021 р. У збірнику презентовано 20 робіт 29 дослідників із десяти регіонів України, автори акцентували увагу на актуальних питаннях діяльності Європейського Союзу у сфері Спільної безпекової і оборонної політики, реагування на такі безпекові виклики як кібербезпека, кліматичні зміни, нові технології, міграційні потоки та розвиток інших тенденцій, які мають суттєвий вплив на безпеку та геополітичні наслідки в цілому [2].

Третій всеукраїнський круглий стіл «Європейський Союз після Лісабонського договору: від трьохопорної структури до конституціоналізму» від 20 травня 2022 р. був присвячений актуальним питанням функціонування Європейського Союзу після ратифікації Лісабонського договору у сфері Спільної зовнішньої і безпекової політики, інноваційної політики, інституційних нововведень, відносин України та ЄС, в тому числі в контексті російської агресії. За результатами роботи було опубліковано у збірнику 15 тез 18 учасників круглого столу із семи регіонів України [3].

Четвертий всеукраїнський науково-практичний семінар з міжнародною участю був проведений 7 грудня 2022 р. У збірнику презентовано 12 тез 20 науковців із чотирьох регіонів України. Роботи присвячені актуальним питанням заснування, розвитку та реалізації Спільної безпекової та оборонної політики Європейського Союзу, автори приділяли увагу реагуванню ЄС на безпекові виклики сьогодення, особливо з огляду на військову агресію російської федерації проти України [5].

Організаційна діяльність щодо залучення науковців впродовж 2020 – 2022 рр. проведення науково-практичних семінарів, круглих столів прослідковується у таблиці.

Отже, упродовж 2020–2022 рр. в межах проекту Еразмус+ Модулі Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність відбулися науково-практичні семінари, круглі столи. Заходи супроводжувалися підготовкою й публікацією збірника матеріалів текстів доповідей на офіційній інтернет-сторінці університету. За вказаний час організаторам вдалося залучити учасників із 16 областей, опублікувати їхні тези і сподіваються що ці результати сприятимуть формуванню професійних компетентностей майбутніх та практикуючих учителів щодо упровадження до освітнього процесу ЗЗСО аспектів європейської політичної інтеграції, загалом, та Спільної безпекової і оборонної політики ЄС, зокрема, сприятимуть обговоренню та вивченню міжнародної політики у цій площі.

Географічний зріз авторів матеріалів (регіон, установа)

Назва установи (закладу), яку представляли автори збірників; регіон	Грудень 2020 р.	Грудень 2021 р.	Травень 2022 р.	Грудень 2022 р.
Вінницька область				
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	1			
Волинська область				
Волинський національний університет імені Лесі Українки		1		
Донецька область				
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	3		1	
Закарпатська область				
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»		1		
Запорізька область				
Бердянський державний педагогічний університет				3

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького				3
Київ				
Державний науково-дослідний інститут МВС України				2
Інститут педагогіки НАПН України	1			
Київський національний університет імені Тараса Шевченка				1
Київський університет імені Бориса Грінченка		2		
Міжрегіональна академія управління персоналом		1		1
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова	3	3		
Національний медичний університет імені О.О.Богомольця	11			
Приватний заклад вищої освіти «Міжнародний європейський університет»			1	
ТОВ «Інститут інноваційної біоекономіки»		1	1	
Київська область				
Державний податковий університет		1		
Кіровоградська область				
Льотна академія Національного авіаційного університету		5	1	
Луганська область				
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля			1	
Миколаївська область				
Чорноморський національний університет імені Петра Могили		1		
Одеська область				
Національний університет «Одеська морська академія»		1		
Одеський національний політехнічний університет	2			
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова		2		2
Сумська область				
Глухівський національний педагогічний університету імені Олександра Довженка	8	3	8	8
Глухівська загальноосвітня школа I-III ступенів №6			1	
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти		1		
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка	3			
Сумський національний аграрний університет	1			
Тернопільська область				
Тернопільський національний педагогічний університету імені Володимира Гнатюка	2			
Харківська область				
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є.Жуковського «Харківський авіаційний інститут»		1		

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	1			
Харківська загальноосвітня школа №150	1			
Харківський державний університет харчування та торгівлі	2			
Харківський національний медичний університет		3		
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна			2	
Харківський національний університет радіоелектроніки	3			
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця		1	1	
Хмельницька область				
Кам'янець-Подільський національний університету імені Івана Огієнка			1	
Черкаська область				
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького		1		
Чернігівська область				
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя	1			
Усього	43	29	18	20

Список використаних джерел

1. Jean Monnet Modules "European political integration: historical retrospective and nowadays" J621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE. URL: <http://mone-epic.gnpu.edu.ua/uk/materialy/>
2. Досвід Європейського Союзу у сфері реагування на виклики безпеки. Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. В межах реалізації проєкту Еразмус+ Модулі Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність. Глухів, 9 грудня 2021 р. / Упорядник: О. Чумаченко. Глухів, 2021. 129 с.
3. Європейський Союз після Лісабонського договору: від трьохпопної структури до конституціоналізму. Матеріали Всеукраїнського круглого столу. В межах проєкту Еразмус+ Модулі Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність. Глухів, 20 травня 2022 р. / Упорядник: О. Чумаченко. Глухів, 2022. 93 с.
4. Методика викладання європейської інтеграції. Матеріали всеукраїнського науково-методичного семінару. В рамках проєкту Еразмус+ напряму ім. Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність. Глухів, 15 грудня 2020 р. / Упорядник: О.Чумаченко. Глухів,2020.140 с.
5. Спільна безпекова і оборонна політика Європейського Союзу: розробка та реалізація. Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю. В межах проєкту Еразмус+ Модулі Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність. Глухів, 7 грудня 2022 р. / Упорядник: О. Чумаченко. Глухів, 2022. 68 с.

Шакотько Віктор Васильович,
докторант кафедри технологічної та професійної освіти
Глухівського НПУ ім. Олександра Довженка

ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ В ПІДРУЧНИКАХ ІНФОРМАТИКИ

У Концепції «Нова українська школа» в розділі, що стосується сучасного освітнього середовища [3, с. 28–29], наголошено на необхідності організації «нового освітнього середовища», яке «потребує широкого використання нових ІТ-технологій, нових мультимедійних засобів навчання». Таке освітнє середовище повинно суттєво розширити можливості педагога, оптимізувати управлінські процеси, сформувати в учня важливі для нашого століття технологічні компетентності [3, с. 29]. Серед технологій, що активно почали використовуватися в освіті, набуває поширення технологія доповненої реальності.

Англійською, звідки й походить згаданий термін, цей вид сучасних технологій позначається як *augmented reality*, скорочено *AR*. Дослівно *augmented* означає «прирощення, збільшення, додавання, підсилення». А *reality* – «дійсність, реальність, істинність, реалізм». Українська назва поняття «доповнена реальність» не зовсім точно відображає його зміст.

В англійській версії вікіпедії [4] зміст цього поняття пояснюється як досвід, що поєднує реальний і комп'ютерний світ. Доповнену реальність пропонується розглядати як синтез трьох основних функцій:

- поєднання реального і віртуального світів;
- взаємодія в реальному часі, тобто результат наших дій у реальному і віртуальному світі ми отримуємо відразу;
- точне відображення і зв'язок 3D-об'єктів у віртуальному та реальному середовищах.

У загальному вигляді під доповненою реальністю розуміється доповнення реального сприйняття людиною навколишнього світу додатковими сенсорними відчуттями, включаючи візуальні (як правило, 3D-моделі реальних об'єктів), слухові, тактильні, нюхові та інші. У більш вузькому розумінні під доповненою реальністю розуміють можливість переглянути зображений на площині об'єкт у вигляді 3D-моделі. Зазвичай, при такому перегляді можна змінити кут, під яким розглядається об'єкт, масштаб, а також рух об'єкта чи його складових.

Доповнена реальність не замінює реальний світ на уявний, як це відбувається у віртуальній реальності (*virtual reality (VR)*), у ній комп'ютерне моделювання тільки допомагає більш точно сприймати світ.

Є кілька технологій доповненої реальності, які вже активно використовуються в різних галузях:

- **доповнена реальність, що використовує маркери** – QR-коди або довільні графічні зображення;
- **безмаркерна координатно орієнтована доповнена реальність** використовує для позиціонування навігаційні засоби – GPS-навігацію, цифровий компас тощо;
- **технологія доповненої реальності, що використовує VIO** (*Visual Inertial Odometry*) – візуальну інерціальну одометрію, створює на основі реального простору, що відображається камерами смартфона чи планшетного комп'ютера, 3D-модель простору, яку можна доповнювати іншими об'єктами.

Технологію VIO вже активно використовують дизайнери різних напрямів, наприклад ландшафтні та архітектурні дизайнери прив'язують свої проєкти до реальної ділянки землі або до певної забудови мікрорайону в реальному часі. Також цю технологію активно використовує шведська меблева компанія ІКЕА. Її каталог, пов'язаний з технологією VIO, дозволяє «приміряти» диван чи стіл до приміщення вашої кімнати, змінювати кольорову гаму, урахувати розміри обраних меблів.

Технології доповненої реальності активно використовуються і в освіті. Здебільшого для цих цілей використовується AR з маркерами. Для реалізації цієї технології певне плоске графічне зображення (маркер) пов'язується з елементом доповненої реальності, як правило, 3D-моделями, зображення якого відтворює відповідне програмне забезпечення.

Елементи доповненої реальності були використані в підручнику з інформатики для 8 класу авторського колективу Й. Я. Ривкінд, Т. І. Лисенко, Л. А. Чернікова та В. В. Шакотько [1]. Ученицею 9 класу ліцею «Політ» при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А. С. Макаренка (зараз – Обласний коледж «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради) у рамках дослідницького проєкту Малої академії наук була розроблена комп'ютерна програма для мобільних пристроїв «Learning with AR». Використовуючи цю програму та відповідний графічний маркер (рис. 1), учень має можливість ознайомитися з 3D-моделями основних пристроїв комп'ютера, інформацією про ці пристрої, а також пройти тестування із цієї теми для перевірки знань.

Рис. 1 Графічний маркер для програми «Learning with AR»

Ознайомитися з роботою програми «Learning with AR», а також завантажити її можна на сайті підтримки підручників зазначеного авторського колективу [2].

У подальшому автори планують розширити використання доповненої реальності. Розробляється програмне забезпечення до підручника інформатики для 6 класу Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Інформатика: підруч. для 8-го кл. заг. серед. освіти / Й. Я. Ривкінд, Т. І. Лисенко, Л. А. Чернікова, В. В. Шакотько. Київ: Генеза, 2021. 256 с.
2. Інформатика для всіх. URL: <https://sites.google.com/pu.org.ua/allinf> (дата звернення: 15.04.2023).
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи (ухвалено рішенням колегії МОНУ 27.10.2016.). Київ, 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.04.2023).
4. Augmented reality. From Wikipedia, the free encyclopedia URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.04.2023).

Шевель Борис Олександрович,

*канд. пед. наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЕКОНОМІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сучасні економічні зрушення спричинили значні зміни в соціальному житті, свідомості та поведінці людей, особливо у їхньому світогляді та ціннісному ставленні до праці, економічній підготовці молодого покоління, яку традиційно розглядають у контексті трудової підготовки учнів [5, с. 15].

В. Сидоренко зазначав, що освітня технологічна галузь повинна стати інтегративною, яка буде синтезувати наукові знання з різноманітних предметів: хімії, математики, фізики, дизайну, біології, економіки, основ правознавства, та розкриває їх відображення в роботі різноманітних галузей промисловості, сільського господарства, енергетики, транспорту, зв'язку, будівництва, сфери надання послуг, ведення домашнього господарства, культури побуту та інших напрямів діяльності людини. Це, у свою чергу, сприятиме посиленню мотивації учнів до навчання [4, с. 3].

В. Кулішов вважає, що поєднання змісту трудового та економічного навчання здобувачів освіти має бути спрямованим на формування готовності до життя та праці з метою забезпечення власного добробуту та добробуту суспільства і високих темпів соціального, науково-технічного розвитку [2, с. 214].

Таким чином, здобуття учнями закладів загальної середньої освіти економічних знань та вмінь передбачає врахування міжпредметних зв'язків під час організації освітнього процесу. В умовах сьогодення, на думку науковців та на нашу також, результатом отримання здобувачем освіти економічної підготовки стає розуміння реалій економічної дійсності – взаємозалежності економічних процесів та подій, аргументація діяльності споживача та виробника в ринкових умовах. Набуті знання дадуть можливість орієнтуватися в сучасній ринковій економіці, володіти та самостійно оперувати економічними поняттями. У зв'язку із цим у Концепції розвитку економічної освіти в Україні зазначено, що «загальна середня освіта дає змогу учням мати базові економічні знання, опанувати елементи економіки, щоб застосовувати їх у життєвих ситуаціях. Загальна середня економічна освіта є базою для її подальшого поглиблення» [1].

Очевидно, що запорукою надання якісних економічних знань здобувачам середнього навчального закладу є відповідна підготовка вчителів трудового навчання та технологій.

Її ефективність, на думку Н. Олійник, характеризується наявним у здобувачів освіти високим рівнем сформованості економічної компетентності: достатнім рівнем економічної грамотності; умінням розвивати в здобувачів освіти відповідні економічні знання, які дають можливість здійснювати самостійне ухвалення рішень у різноманітних ситуаціях; підготовкою конкурентоспроможного випускника закладу загальної середньої освіти, яка орієнтована на активну діяльність в умовах ринкових відносин; набуттям умінь самостійно здійснювати аналіз економічної інформації й робити обґрунтовані висновки. Важливими складовими економічної компетентності вчителя щодо викладання економічних навчальних предметів дослідниця вважає сформованість педагогічного мислення, прогностичних, діагностичних, організаторських здібностей, мовленнєво-комунікативних умінь [3, с. 188–189].

Підтвердженням якості здійснюваної закладом освіти освітньої діяльності стає збалансованість освітнього процесу: між отриманим результатом від надання освітніх послуг, функціонуванням педагогічної системи закладу освіти та реалізацією поставленої мети, потребами суспільства та державними стандартами освіти.

Оцінка якості здобутої майбутнім учителем вищої освіти – показник у відповідному часовому вимірі, що аналізується в динаміці. Професійний розвиток та педагогічна майстерність майбутнього вчителя трудового навчання та технологій з урахуванням характерних особливостей навчальних предметів освітньої технологічної галузі супроводжується набуттям життєво необхідних знань, умінь і навичок здійснення самостійного господарювання та сімейної економіки.

Потреба у формуванні економічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій зумовлена як державним замовленням у межах здійснення професійно-педагогічної діяльності, так і соціальним запитом.

Отже, суттєве значення для вдосконалення економічної складової підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій має варіативна частина змісту освіти, покликана розширювати й конкретизувати базові знання і вміння. В економічній підготовці студентів, майбутніх учителів трудового навчання та технологій, доцільно зберегти традиційний підхід, але дещо в іншому аспекті.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку економічної освіти в Україні: ріш. колегії М-ва освіти і науки України від 04.12.2003 р. (протокол № 12/7-4). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03#Text.
2. Кулішов В. С. Економічна підготовка старшокласників у процесі профільної технологічної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. № 37. С. 210–214.
3. Олійник Н. Ю. Особливості формування професійної компетентності майбутнього вчителя економіки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань, 2011. Вип. 4. Ч. 2. С. 185–190.
4. Сидоренко В. К. Проектно-технологічний підхід як основа оновлення змісту трудового навчання школярів. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2004. № 1. С. 2–4.
5. Шпак О., Савенко О. Теоретичні основи економічної підготовки учнів. *Молодь і ринок*. 2016. № 1. С. 14–20.

Щастливий Сергій Миколайович,
асистент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Створення новітніх технологій в умовах розбудови національної школи є важливим фактором підготовки нової генерації вчителів фізичної культури, підвищення їхньої педагогічної майстерності, розвитку творчого потенціалу, формування ціннісних орієнтацій, зрештою, зростання освіченості [1].

Підготовка професіонала, справжнього фахівця своєї справи, має здійснюватися з використанням найновітніших технологій, методик, освітніх інновацій, з використанням набутого вітчизняного й зарубіжного досвіду. Фундаментом цього повинні бути принципи гуманізації освіти, особистісно орієнтований підхід, оновлення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до світових стандартів, що стали основою національної доктрини розвитку освіти [2].

Новітні технології навчання деякими вченими розглядаються, з одного боку, як форма отримання знань, а з іншого – як процес розвитку в студентів креативних здібностей, що дає змогу перетворювати знання, передовий педагогічний досвід (передається через неформальну освіту – круглі столи, творчі зустрічі, вебінари, наукові конференції, конкурси тощо) на професійні компетентності, частину особистого буття та світобачення (науковий світогляд).

Мета – аналіз перспектив удосконалення професійної майстерності майбутніх учителів фізичної культури засобами інноваційних технологій. Під час дослідження використовували аналіз спеціальної літератури, освітніх програм, навчальних планів, силабусів професійно орієнтованих дисциплін.

Інноваційне навчання – процес, організований на перспективу, акцентований на підготовку професіоналів до роботи в новій українській школі. Слово «інновація» в перекладі з англійської означає «нововведення», а походить від латинського «innovation» – «відновлення», «оновлення», «зміна».

У сучасному вимогливому та швидкоплинному соціально-економічному середовищі рівень освіти, ефективність діяльності закладів вищої освіти значною мірою залежать від результативності запровадження новітніх технологій навчання, що базуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних технологіях і розвивають діяльнісний підхід до навчання.

Застосування інноваційних технологій передбачає використання нових методів, прийомів, способів, планування й організації, здійснення контролю, коригування й оцінювання освітніх програм, що дозволяє сформувати у майбутніх учителів фізичної культури сукупність загальних і спеціальних компетентностей [5].

Необхідно констатувати наявність певної невідповідності, а саме: між необхідністю застосування інноваційних технологій у системі підготовки вчителів фізичної культури як координаторів функціонування здоров'яформувального освітнього середовища і науковим обґрунтуванням цього процесу; орієнтацією на нові моделі фізичної підготовки учнівської молоді та консервативністю змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів фізичної культури [3; 4; 5].

За результатами досліджень Е. С. Вільчовського [4] та Б. М. Шияна [3], більша половина вчителів фізичної культури не володіє сучасною методикою вдосконалення рухових здібностей і не пов'язує їх розвиток із засвоєнням техніки фізичних і спортивних вправ. Особливе занепокоєння викликає бідний арсенал форм і методів фізичної підготовки, які культивуються в більшості закладів середньої освіти, невміння, а інколи і відсутність бажання вчителів застосовувати інноваційні технології.

Відзначимо, що в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури, як у теоретичному, так і у практичному аспектах залишається багато недоліків, пов'язаних з викладанням спортивних дисциплін. Основний акцент необхідно робити на засвоєння студентами

знань і навичок, необхідних для формування здоров'я формуючої компетентності учнів. Це складний і багатофакторний педагогічний процес. Вважаємо, що найбільш продуктивними й ефективними доцільно вважати ті освітні технології з фізичної культури, які мають здоров'яформувальний зміст, спираються на дотримання санітарно-гігієнічних умов в школі, раціональне харчування, сучасну матеріально-технічну базу для занять фізичними і спортивними вправами, позитивний соціально-психологічний клімат в освітньому середовищі школи, взаємодію всіх учасників освітнього процесу (адміністрації, вчителів, учнів, батьків, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації тощо), а також участь учнів у плануванні діяльності та аналізі її результативності.

Важливою складовою підготовки майбутніх учителів є формування компетентностей до провадження профільної фізичної культури. Високий пріоритет цього питання зумовлюється реформуванням системи шкільної освіти, де перше місце посідає профільне навчання у старшій школі, що дає можливість використання різних видів спортивної діяльності й позитивно впливає на підвищення мотивації школярів до занять фізичними і спортивними вправами, а відтак, і до вдосконалення особистих психофізичних властивостей.

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури має враховувати нові вимоги, які б відповідали сучасним міжнародним стандартам і основним засадам реформування шкільної освіти в Україні.

Отже, покращення професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури на сучасному етапі потребує більш ефективних шляхів організації освітнього процесу, піднесення його на сучасний технологічний рівень з використанням інноваційних технологій щодо формування як загальних, так і спеціальних компетентностей у контексті здоров'яформувальних складових: змісту, методів, принципів, форм та стилів управління.

Список використаних джерел

1. Куц О. С., Липчак І. А. Нові технології та моделювання підготовки вчителів фізичної культури. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. ст. Львів: ЛДІФК, 2002. Вип. 6. Т. 2. С. 539–541.
2. Шиян Б. М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні*: зб. наук. пр. Рівне: Принт Хауз, 2001. Вип. 2. С. 371–374.
3. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002 рр.*: зб. наук. пр. Харків: ОВС, 2002. Ч. І. С. 301–310.
4. Гац Г. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. ст. Львів: ЛДІФК, 2001. Вип. 5. Т. 1. С. 40–43.
5. Круцевич Т., Зайцева М. Інноваційні процеси у сфері підготовки та перепідготовки кадрів з фізичної культури. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2005. № 4. С. 41–44.

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Бикова Тетяна Борисівна,

доктор філософії, викладач фахових дисциплін вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж

Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ

Прагнення ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка» забезпечити підготовку висококваліфікованого (компетентного, інноваційно-орієнтованого, конкурентоздатного та затребуваного) фахівця-педагога, спроможного цілеспрямовано самовдосконалюватися та самореалізовуватися впродовж життя, оберігати та

примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства з метою розбудови Української держави в умовах сталого розвитку задекларовані у Стратегії розвитку Коледжу [1]. Досягнення намічених цілей передбачає поєднання системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів на всіх етапах освітнього процесу. Важливість останнього обумовлюється його змістом (декларує важливість урахування специфіки професійної діяльності [2, с. 329]) та спроможністю зміщувати акценти з «процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок до площини формування й розвитку здатності практично діяти..., творчо застосовувати набутий освітній досвід у різних ситуаціях» [3, с. 113].

Невипадково одним із важливих індикаторів стану реалізації намічених Коледжем орієнтирів будемо вважати рівень сформованості спеціальних компетентностей здобувачів, що визначаються як актуальні для предметної області та важливі для успішної професійної та/або подальшої навчальної діяльності за певною спеціальністю [4, с.7]. Відповідно до вимог провадження освітньої діяльності, визначених Законом про фахову передвищу освіту, перелік спеціальних компетентностей визначається Стандартом фахової передвищої освіти та конкретизується й доповнюється у освітньо-професійних програмах (ОПП) окремих спеціальностей [5].

В ОПП фахової передвищої освіти «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)», введеної в дію в Коледжі з 1 вересня 2022 року [6], передбачено формування у майбутніх майстрів виробничого навчання швейного профілю 13 спеціальних компетентностей (СК) у процесі викладання 37 освітніх компонентів (ОК). Обов'язкові та вибіркові освітні компоненти вибудовують так звані змістові лінії професійної підготовки: психологічна, педагогічна, методична, інформатично-прикладна, галузевоспеціалізована, практична [7].

В основу психологічної змістової лінії покладено опанування здобувачами освіти ОК 12 «Психологія», що забезпечує формування СК 3 (здатність спостерігати, описувати, ідентифікувати, класифікувати психофізіологічні особливості здобувачів освіти і враховувати результати під час організації навчально-виробничої діяльності й виховної та корекційної роботи). Вивчення педагогіки (ОК 13), як базового для педагогічної змістової лінії, забезпечує здатності: застосовувати освітні теорії та методології в педагогічній діяльності формування СК 1; планувати й організувати освітній процес у демократичному стилі; готовність педагогічно, психологічно й методично грамотно організувати свою професійну діяльність (СК2). Методична змістова лінія переважно реалізована через ОК 23 «Організація та методика професійного навчання» та ОК 19 «Організація та методика виховної роботи», які забезпечують формування здатності створювати розвиваюче освітнє середовище, забезпечувати сприятливий морально-психологічний клімат навчально-виробничої діяльності та високий рівень культури її організації (СК 4). Інформатично-прикладна змістова лінія забезпечує здатність застосовувати інноваційні педагогічні та цифрові технології, інформаційне та програмне забезпечення для вирішення професійних завдань відповідно до спеціалізації (СК 5) в основному під час вивчення ОК 3 «Основи інформатики та цифрові технології в освіті».

Найбільш багатогранною є галузевоспеціалізована змістова лінія, що репрезентована у змісті таких освітніх компонентів як: ОК14 «Технологія швейного виробництва», ОК15 «Матеріалознавство швейного виробництва», ОК16 «Економіка виробництва», ОК17 «Конструювання та моделювання одягу», ОК18 «Спецмалювання», ОК22 «Обладнання швейного виробництва», ОК25 «Основи композиції швейних виробів», ОК26 «Основи САПР одягу», ОК27 «Прогресивні технології легкої промисловості» та сприяють становленню у здобувачів освіти здатностей: експлуатувати виробниче устаткування та здійснювати технологічний процес відповідно до спеціалізації (СК8), розв'язувати типові спеціалізовані задачі, пов'язані із виконанням необхідних розрахунків, конструюванням технічних об'єктів у своїй предметній галузі відповідно до спеціалізації (СК9), здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог екологічної безпеки, безпеки життєдіяльності та охорони й гігієни праці (СК10), оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт (СК11).

Практична змістова лінія реалізується у змісті всіх видів практик (навчальній, технологічній, педагогічній), передбачених навчальним планом (ОК29-32), через виконання курсових робіт (ОК24, ОК28). Під час реалізації ОК33 «Атестація», відбувається узагальнене

підбиття підсумків ефективності організації освітнього процесу, якості формування компетентностей та досягнення запланованих результатів навчання.

Підсумовуючи сказане, робимо висновок, що освітні компоненти швейного профілю як чисельно, так і якісно є підґрунтям для формування спеціальних компетентностей здобувачів фахової передвищої освіти, однак вимагають тісних в'язків з освітніми компонентами інших змістових ліній, що сукупно утворюють органічний процес та оптимальний результат професійної підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання швейного профілю.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» на 2022-2027 роки. URL: <http://surl.li/fpxln> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Задорожна-Княгницька Л. В. Теорія і методика деонтологічної підготовки менеджерів освіти в університетах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Глухів, 2018. 621 с.
3. Бацуровська І. В. Теоретичні і методичні засади освітньо-наукової підготовки магістрів в умовах масових відкритих дистанційних курсів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2018. 644 с.
4. Розроблення освітньо-професійної програми та навчального плану підготовки здобувачів фахової передвищої освіти: Методичні рекомендації. URL: <http://surl.li/ekrxv> (дата звернення: 10.04.2023).
5. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 06.06.2019 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/2745-19> (дата звернення: 10.04.2023).
6. ОПП «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)». URL: <http://surl.li/gkvbf> (дата звернення: 10.04.2023).
7. Бикова Т. Б. Професійна підготовка майстрів виробничого навчання швейного профілю із застосуванням змішаного навчання: дис. ... д-ра філософії: 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Глухів, 2021. 265 с.

Біліченко Тетяна Михайлівна,

доктор філософії, викладач вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з оголошенням у 2022 році в Україні воєнного стану в державі було запроваджено обмежувальні заходи на роботу більшості організацій, у тому числі була припинена робота освітніх закладів в очному форматі в регіонах, які потрапили до зони бойових дій. У цих умовах основна увага органів державної влади фокусується на якісних результатах освітнього процесу із забезпеченням максимальних заходів безпеки.

Сучасна якість викладання не завжди відповідає запитам суспільства й рівню інноваційно-технічних розробок. Проблема професіоналізму й удосконалення професійної компетентності викладача в умовах дистанційного формату, який продовжує використовуватися для проведення занять у закладах, що знаходяться в зоні бойових дій, виходить на перший план.

Які б зміни не відбувалися у системі освіти, зрештою, вони замикаються на викладачі.

У цих умовах залишається актуальною модернізація вітчизняної освіти, спрямована на підвищення якості освіти в цілому і якості підготовки викладачів зокрема. Потребують оновлення як методи освітньої діяльності, так і підвищення кваліфікації викладачів.

Професійний рівень викладача визначається тим, що він повинен систематично ефективно й надійно виконувати складну діяльність у найрізноманітніших умовах.

Зрозуміло, що раз і назавжди досягти потрібного рівня кваліфікації в динамічному процесі трансляції знань, що невпинно розвивається, неможливо. Звідси перед викладачем постає необхідність у постійному підвищенні кваліфікації для збагачення власної системи професійної діяльності. Підвищення кваліфікації може бути організоване за допомогою організацій, які

надають такі послуги. А ще, вважаємо, можна застосувати спосіб конструювання своїх нових дій на основі наявного у викладача досвіду роботи та використання успішних практик колег.

Дистанційна подача освітніх програм у ситуації, що склалася, стає невід'ємною частиною освітнього процесу. Цей процес буде успішним у тому випадку, якщо до нього будуть включені дистанційні освітні технології.

Дистанційні освітні технології – освітні технології, що реалізуються через інформаційно-телекомунікаційні мережі в ситуації, коли студенти та викладач знаходяться на відстані один від одного [1, с. 25].

При переході на дистанційну форму викладання важливим на сьогодні компонентом викладацької діяльності є зацікавленість в інноваціях і технологіях. Тобто володіння та використання в професійній діяльності сучасних інформаційних медіа-засобів – аудіо-, відеопристроїв, комп'ютера та різних навчальних програм і ресурсів, мережі Інтернет, яка надає на сьогодні найширші інформаційні можливості, від простого пошуку необхідної інформації до дистанційного підвищення кваліфікації та створення власних Інтернет-проектів. Таке практичне застосування сучасних технологій розширює потенційні можливості професійної самореалізації викладача.

Головне в динаміці діяльності викладача в цих умовах – виявлення та використання свого особистого потенціалу, як системоутворюючого фактора своєї педагогічної системи. Важливо здійснити перехід від окремих педагогічних функцій до системи, яка має включати вже відомі прийоми подачі нового матеріалу для студентів, які навчаються в очному форматі й надалі адаптувати їх у дистанційний формат навчання.

Такий викладач, на нашу думку, повинен володіти:

- широким діапазоном професійного педагогічного мислення, його категоріально-понятійним і концептуальним апаратом;
- високим рівнем володіння предметом викладання, здатністю до трансформації предметного змісту;
- мотиваційною та практичною готовністю до різних педагогічних функцій;
- сучасними технологіями, різноманітним педагогічним функціоналом;
- навичками власного саморозвитку, заснованими на функції педагогічного аналізу своєї діяльності.

Усім добре відомо, яким важливим є процес фіксації уваги студентів на занятті. В очній формі навчання зафіксувати увагу та утримувати її набагато легше, ніж у дистанційному форматі. Це відбувається тому, що є безпосередній контакт і живе спілкування під час заняття. Фіксуючи аудиторію, викладач завжди легко може залучити будь-якого студента до процесу заняття, звертаючись до нього безпосередньо.

У дистанційному форматі проведення заняття викладач має звернути увагу на необхідність володіння якостями, які визначають такт й етику його спілкування з аудиторією. Від цього залежить успішність у досягненні поставлених цілей. Вважати, що індивідуальність кожної людини сприймається як даність, що не підлягає жодним змінам, не зовсім правильно. Індивідуальність містить у собі певний набір характеристик, які сформувалися від природи та виховання людини як особистості. Тому вчитися розуміти ті або інші якості та керувати своєю рефлексією залежно від ситуації в процесі навчального впливу повинен кожен викладач. Цінність цього положення зростає у багато разів, тому що професійна діяльність викладача полягає у високому ступені відповідальності перед суспільством і, звичайно, перед особистістю студента, визначаючи його життєві цінності та напрямки розвитку.

Досвід дистанційного формату навчання виявив проблему, ми її позначимо як «статисти» на занятті. Це коли студенти начебто і присутні дистанційно, але не залучені до заняття. Причини тут можуть бути найрізноманітніші. Важливо інше – провести заняття так, щоб «статистів» було якнайменше, а в ідеалі, щоб їх узагалі не залишилося.

У своїй роботі на заняттях з дисципліни «Педагогіка» ми використовуємо проблемний метод навчання. Його було також застосовано й у дистанційному форматі в поєднанні з ще одним, на наш погляд, цікавим та ефективним методом, який визначається як дискусійний майданчик.

Дискусійний майданчик передбачає активний обмін думками, сформованими в ході вивчення теми. На таких заняттях студентам пропонується для розв'язання проблеми висловлювати свої тези, обґрунтувати їх і навіть намагатися переконати тих, хто сумнівається в їхній правоті.

Організація дискусії мотивує студентів на занятті бути зрозумілими своїми колегами. А викладач повинен вирішити завдання залучення максимальної кількості присутніх і можливість надати кожному висловити свою точку зору з приводу поставленої проблеми.

Такий метод в очному форматі застосовується після повного вивчення теми, коли студент по-справжньому володіє великим обсягом інформації [2, с. 52].

Дистанційний формат не завжди дає об'єктивну картину справжніх знань студента, тому що «за кадром» вони успішно використовують електронні шпаргалки. Під час дискусії при живому обміні думками ця проблема значно знижується, тому що включається елемент змагальності у відстоюванні своєї правоти. Як результат – тема заняття проробляється достатньо глибоко.

Поняття «педагогічна майстерність» у наш час характеризується безліччю різноманітних тлумачень, кожне з яких визначається обраною моделлю педагогічної діяльності, що демонструє свою ефективність у тій або іншій ситуації [3, с. 14].

Умови дистанційної взаємодії з аудиторією ставлять перед викладачем достатньо серйозні проблеми, які під силу вирішити лише професіоналу, який має високий рівень педагогічної майстерності.

Опанувати педагогічну майстерність може кожен викладач, якщо його діяльність спрямована на досягнення високого результату на основі своєї професійної компетентності, застосування досвіду теоретичних знань і практичних умінь, підкріплених системою самоосвіти та саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Дорожкін Е. М. Підготовка педагогів професійного навчання в умовах цифрової освіти: особливості, проблеми, шляхи вирішення. *Нові інформаційні технології в освіті і науці*. Київ, 2019. С. 24–31.
2. Нагорнова А. Ю. Професійна майстерність сучасного педагога: колективна монографія. Запоріжжя: Зебра, 2016. 128 с.
3. Чорнобай Е. В. Зміна професійних ролей вчителя в умовах дистанційного навчання школярів: актуальний погляд. *Педагогіка*. 2020. № 11. С. 14–16.

Богуца Юлія Михайлівна,

*викладач психології ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. О. Довженка»*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства в умовах соціальних, економічних, політичних, культурних перетворень перед молоддю стоять завдання, пов'язані з розвитком особистісної рефлексії й самосвідомості, професійним становленням, з гострою потребою у спілкуванні й глибоких емоційно-насичених міжособистісних стосунках (дружні, любовні взаємини). Одним з чинників, що сприяє встановленню та підтримці глибоких та довірливих стосунків, є емоційний інтелект, він у свою чергу поєднує в собі здібності особистості до ефективного спілкування за рахунок розуміння емоційних станів та проявів як власних, так і оточуючих людей та уміння враховувати їх у взаємодії з іншими, що сприятиме високоефективному виконанню ними професійних функцій та обов'язків.

Емоційний інтелект (EQ) – це не лише емпатійні здібності педагога. Це, передусім, розуміння своїх емоцій і емоцій дітей, батьків, колег; уміння використовувати свої емоції як ресурс для прийняття рішень, професійно-педагогічної взаємодії.

Складниками емоційного інтелекту є здатність особистості усвідомлювати й визнавати власні почуття, а також почуття інших для самомотивації, управління своїми емоціями та вплив на емоційний стан інших людей. Розуміючи, що відчувають інші, ми краще налаштуємося на

реалізацію життєвих завдань. Розвинуте почуття емпатії блокує агресивність, жорстокість. Емоційно розвинені люди в змозі створювати навколо себе ауру добра і доброзичливості, вступати в конструктивний діалог, успішно працювати в команді, ладнати зі своїми почуттями і враховувати почуття інших людей.

Як і кожна особливість людини, емоційний інтелект певною мірою передбачений генетично й основа для повного використання цього потенціалу закладається у дитинстві.

Розвиток емоційного інтелекту – складна робота, але саме вона підвищує особисту ефективність.

Існують об'єктивні передумови розвитку емоційного інтелекту, серед яких виділено такі:

- біологічні (правопівкульовий тип мислення; особливості розвитку нервової системи, властивості темпераменту, особливості обробки інформації);
- соціальні (синтонічність у дитячому віці; розвиток раціональності у міру дорослішання; рівень розвитку самостійності; емоційно-сприятливі стосунки з батьками, рівень освіти батьків і сімейний добробут; гендерні особливості виховання; андрогінність; зовнішній локус контролю; релігійність);
- вікові (гнучкість мислення, індивідуальний стиль розумової діяльності, система еталонів самооцінювання, самоконтроль слів і вчинків, неузгодженість рівня інтелектуального розвитку з біологічною зрілістю, взаємозалежність інтелектуального, емоційного й особистісного розвитку, формування професійної Я-концепції);
- професійно-формувальні (знання про підходи, закономірності, ознаки, компоненти професійної діяльності та наявність об'єктивних проблем її здійснення; стресові та конфліктні ситуації, втрата рівноваги та незнання способів запобігання їй і подолання, неусвідомлення цілей професійної підготовки і ставлення до обраної професії).

У розвитку емоційного інтелекту важливими є такі його складові та пов'язані з ними навички:

Особистісні навички:

1) самосвідомість:

- емоційна самосвідомість: аналіз власних емоцій і усвідомлення впливу на нас; використання інтуїції під час прийняття рішень;
- точна самооцінка: розуміння власних сильних сторін і меж своїх можливостей;
- впевненість у собі: почуття власної гідності й адекватна оцінка своєї обдарованості;

2) самоконтроль:

- приборкання емоцій: вміння контролювати руйнівні емоції й імпульси;
- відкритість: прояв чесності й прямоти: надійність;
- адаптивність: гнучке пристосування до мінливої ситуації і подолання перешкод;
- воля до перемоги: наполегливе прагнення покращувати продуктивність заради відповідності внутрішнім стандартам якості;
- ініціативність: готовність до активних дій і вміння не упустити можливості;
- оптимізм: уміння позитивно дивитися на речі.

Соціальні навички:

1) соціальна чуйність:

- співпереживання: вміння прислухатися до почуттів інших людей, розуміння їх позиції й активний прояв співчутливого ставлення до їх проблем;
- ділова поінформованість: розуміння поточних подій, ієрархії відповідальності і політики на організаційному рівні;
- запобігливість: здатність визнавати і задовольняти потреби підлеглих, клієнтів або покупців;

2) управління відносинами:

- наснага: уміння вести за собою, маючи захоплюючу картину майбутнього;
- вплив: володіння низкою тактик переконання;
- допомога в самовдосконаленні: заохочення розвитку здібностей інших людей за допомогою відгуків і повчань;

- сприяння змінам: здатність ініціювати перетворення, удосконалювати методи управління й вести працівників у новому напрямку;
- врегулювання конфліктів: дозвіл розбіжностей;
- зміцнення особистих взаємин: культивування й підтримка соціальних зв'язків;
- командна робота і співробітництво: взаємодія з іншими працівниками і створення команди.

Професійна успішність вихователя пов'язана із інноваційною спрямованістю педагогічної діяльності та педагогічною творчістю, здатністю налагоджувати ефективну взаємодію в системі «вихователь – дитина – батьки – педагогічний колектив», без якої неможливо досягти високого рівня професіоналізму. Ці вимоги зумовлюють новітні підходи до системи підготовки майбутніх вихователів, які зосереджують увагу на розвитку особистісних якостей та внутрішніх показників майбутнього вихователя, що мають допомогти йому досягти високого рівня викладання, забезпечать спрямованість на професійне зростання та саморозвиток. У цьому ракурсі слід акцентувати на зміні акцентів в освітньому процесі зі знаннєвого компонента підготовки на емоційно-ціннісну складову.

Список використаних джерел

1. Зарицька В. В. Емоційний інтелект: аналіз наукових теорій. Теорія і практика сучасної психології. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2010. Вип. 1. С. 17–21.
2. Максименко С. Д. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі: монографія / Л. В. Дзюбко, О. М. Капустюк, Г. В. Куценко-Лада, О. М. Крицька / ред.: С. Д. Максименко; НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 2013. 399 с.
3. Зязюн І. А., Крамушенко Л. В., Кривонос І. Ф. та ін. Педагогічна майстерність: підручник / за заг. ред. І. А. Зязюна. Київ: Вища шк., 1997. 349 с.
4. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: монографія. Київ: Видавничо-поліграф. центр «Київський університет», 2005. 308 с.

Бояринова Ірина Олександрівна,

канд. економ. наук, доцент, директор

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Сьогодення вимагає фахівців, які всебічно розвинені, на високому рівні володіють фаховими знаннями, комунікабельні, мають здатність до професійного самовдосконалення та усвідомлюють необхідність навчання протягом життя тощо. Тож перед закладами фахової передвищої освіти стоїть завдання у процесі надання освітніх послуг забезпечити випускників усіма цими знаннями, уміннями та навичками.

У Законі України «Про освіту» також наголошується на необхідності оволодіння здобувачами освіти загальнолюдськими цінностями та професійними компетентностями: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [6].

У підготовці майбутніх педагогічних працівників у закладі фахової передвищої освіти наряду з іншими знаннями, що необхідні для успішної професійної діяльності приділяється увага й формуванню економічної компетентності.

Компетентність (від лат. *comptens* – «приналежність по праву», відповідний, здатний) є індивідуальною характеристикою рівня відповідності вимогам професії [5, с. 110].

Забезпеченість формування економічної компетентності в майбутніх педагогічних працівників ми розглянемо, проаналізувавши освітньо-професійні програми та навчальні плани

підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання у ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка» за спеціальностями: 015.36 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості), 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології), 015.38 Професійна освіта (Транспорт).

В ОПІ Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) фахової передвищої освіти в змісті підготовки здобувачів освіти в результатах навчання прописана така здатність, як «РН19 Аналізувати економічні показники та робити висновки щодо покращення результатів діяльності швейних підприємств» [2].

У навчальному плані підготовки студентів за спеціальністю 015.36 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості), які навчаються за скороченим терміном на основі ОКР «Кваліфікований робітник» на I курсі, у 1 семестрі серед освітніх компонентів, що формують спеціальні компетентності, передбачено навчальну дисципліну «Економіка виробництва», на вивчення якої відводиться 60 год (2 кредити ЕКТС), із них 32 год аудиторних і 28 год – для самостійного вивчення [1].

Проаналізувавши ОПІ «Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології» фахової передвищої освіти, ми виявили, що там також прописана здатність «РН19 Аналізувати економічні показники та робити висновки щодо покращення результатів діяльності підприємств сільського господарства, харчової та переробної промисловості» [3].

У навчальному плані підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології), які навчаються за скороченим терміном на основі ОКР «Кваліфікований робітник», у каталозі вибіркового освітніх компонентів є «Економіка сільськогосподарських підприємств», що може вивчатися за вибором майбутніх майстрів виробничого навчання в 3 семестрі. Студенти, які навчаються на основі базової середньої освіти, будуючи власну освітню траєкторію, можуть обирати вивчення цієї дисципліни в 1 семестрі III курсу [1].

ОПІ Професійна освіта (Транспорт) фахової передвищої освіти також містить здатність «РН19 Аналізувати економічні показники та робити висновки щодо покращення результатів діяльності транспортних організацій та установ» [4].

У навчальному плані підготовки фахового молодшого бакалавра за спеціальністю 015.38 Професійна освіта (Транспорт) серед освітніх компонентів, що формують професійні компетентності, є дисципліна «Економіка та організація транспортного виробництва». Студенти, які навчаються за скороченим терміном на основі ОКР «Кваліфікований робітник», цей освітній компонент опановують на II курсі в 3 семестрі. На його вивчення відводиться 90 год (3 кредити ЕКТС), із них 48 год аудиторних, а 42 год виноситься на самостійне опрацювання. Здобувачі освіти, які навчаються на основі базової середньої освіти, вивчають економіку та організацію транспортного виробництва на III курсі в 6 семестрі, й на вивчення дисципліни також відводиться 90 год (3 кредити ЕКТС), але розподіл аудиторних годин і винесених на самостійне опрацювання різних, а саме: аудиторних 50 год, а тих, що відводяться на самостійне опрацювання, – 40 год [1].

Отже, у процесі професійної підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання в закладі фахової передвищої освіти здійснюється формування економічної компетентності під час вивчення відповідних освітніх компонентів.

Список використаних джерел

1. Навчальні плани підготовки фахового молодшого бакалавра спеціальності 015 Професійна освіта (спеціалізації: 015.36 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості), 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології), 015.38 Професійна освіта (Транспорт)).

2. ОПІ Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) фахової передвищої освіти, затвердженої педагогічною радою Відокремленого структурного підрозділу «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка», протокол № 10 від 30 червня 2022 р.

3. ОПІ Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) фахової передвищої освіти, затвердженої педагогічною радою

Відокремленого структурного підрозділу «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка», протокол № 10 від 30 червня 2022 р.

4. ОПІ Професійна освіта (Транспорт) фахової передвищої освіти, затвердженої педагогічною радою Відокремленого структурного підрозділу «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка», протокол № 10 від 30 червня 2022 р.

5. Термоса І. Аспекти формування економічної компетентності у процесі підготовки фахівців соціальної сфери. *Молодь і ринок*. 2020. № 3–4 (182–183). С. 109–115. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/216722/216761> (дата звернення: 26.04.2023).

6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 26.04.2023).

Буц Людмила Вікторівна,
викладач біології вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

У сучасних умовах розвитку людської цивілізації проблема взаємодії суспільства і природи набуває важливого значення. У ХХ столітті людство почало усвідомлювати, що посилення впливу на довкілля може стати безконтрольним і загрожуватиме існуванню всієї цивілізації. Важливе значення у подоланні екологічної кризи, на думку науковців, належить освіті й педагогіці, зокрема середній освіті, що покликана формувати екологічну культуру, фундаментальні екологічні знання, екологічне мислення і свідомість, що ґрунтуються на бережливому ставленні до природи як унікального ресурсу.

Одним з актуальних запитів сучасного суспільства є підвищення екологічної грамотності учнів та забезпечення гармонізації стосунків суспільства і природи у контексті раціонального природокористування, що можливе за умови набуття студентами екологічної культури та екологічної компетентності (у навчальних програмах усіх предметів звучить як «екологічна грамотність і здорове життя»). Екологічна компетентність формує розумне та раціональне користуватися природними ресурсами в рамках стійкого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.

О. Колонькова визначає екологічну компетентність як систему знань, умінь та навичок у сфері екологічної діяльності, що відповідають внутрішній позиції та забезпечують кваліфіковане розв'язання екологічно небезпечних ситуацій, спостереження та контроль за дотриманням екологічних вимог у різних сферах життєдіяльності згідно з екологічним законодавством України [1].

Екологічна компетентність виявляється в систематичному прийнятті рішень щодо врахування екологічних наслідків власної діяльності, що чинить певний вплив на довкілля. Основою екологічної компетентності є екологічні знання, досвід практичної діяльності в довкіллі. Набуті екологічні знання є власним надбанням особистості, вони формуються під впливом екологічної інформації. Таку інформацію студенти коледжу отримують на заняттях із природничих дисциплін та беручи участь у роботі студентської проблемної групи «Еколог», на заняттях з української мови та літератури, історії, фізики, математики та ін. До проблеми природокористування звертаються політичні діячі, письменники, економісти, історики.

На розвиток екологічної компетентності студентів при вивченні біології й екології впливають три взаємопов'язані складові: екологічні знання, екологічні переконання, екологічна діяльність.

Перша складова – накопичення екологічних знань – передбачає: дослідження студентами досвіду природоохоронної роботи (анкети, інтерв'ю, бесіди, випуск екологічних газет); оволодіння знаннями про екологічну обстановку в Україні (екскурсії, відеофільми).

Друга складова – становлення екологічних переконань. Через диспути, обговорення, дискусії, конференції, утвердження власної позиції в групі, за допомогою конкретних справ, пов'язаних з екологією, формується переконання в тому, що до природи треба ставитися відповідально, берегти все живе; розв'язувати екологічні проблеми можна тільки спільними зусиллями, на основі знань законів природи.

Третя складова – екологічна діяльність – охоплює: 1) природоохоронну діяльність (догляд за кімнатними рослинами, клумбами, конкретна трудова діяльність під час екодекантів – розчищення парків, скверів мікрорайону); 2) розповіді про природу рідного краю, проведення бесід; складання пам'яток, екологічних анкет, газет, інформаційних листівок; 3) ігрові форми діяльності: конкурси, турніри; проекти з охорони навколишнього середовища [2, с. 73–74].

Таким чином, становлення екологічної компетентності передбачає формування системи екологічних цінностей, усвідомлення і освоєння екологічних знань на рівні фактів, понять, теорій, законів, ідей екології, усвідомлення значення екологічної освіти у становленні особистості й подоланні екологічної кризи; уміння оперувати знаннями для теоретичного і практичного освоєння дійсності; розвиток екологічної свідомості як системи уявлень про світ, для якої характерні орієнтованість на екологічну доцільність, відсутність протиставлення людини і природи, сприйняття природних об'єктів як партнерів у взаємодії з людиною.

Список використаних джерел

1. Колонькова О. О. Формування екологічної компетентності старшокласників засобами дистанційної освіти. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2007. Вип. 10. Т. 1. С. 379–387.

2. Прокопенко О., Демидова Т. Екологічне виховання у процесі вивчення біології. *Рідна школа*. 2005. № 3. С. 72–75.

Гаврилов Іван Петрович,

викладач фізики вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Нині доцільність використання цифрових технологій обумовлюється оптимізацією освітнього процесу, впровадженням інноваційних методів навчання, підвищенням якості навчання у закладах освіти. Стрімкий перехід сучасного суспільства до епохи глобальної цифровізації не може не викликати змін у викладанні навчальних предметів, зокрема фізики. Сучасний світ вимагає від сучасної молоді вміння користуватися комп'ютерною технікою, володіти певними знаннями про новітні інформаційні технології та застосовувати їх у різних сферах життя.

Фізика є засадничим джерелом актуальних знань про навколишній світ, основою науково-технологічного прогресу. Використання інформаційних технологій на заняттях фізики в дистанційній формі навчання розширює можливості демонстраційного експерименту за рахунок використання віртуальних зображень, дозволяє створити єдиний інформаційний простір, реалізувати безперервне навчання через систему дистанційної освіти, реалізувати індивідуальне та особистісне навчання, розвинути навички самостійного пошуку необхідної інформації та її критичного відбору. У зв'язку із цим саме при навчанні фізики впровадження цифрових технологій своєчасне й доречне [3].

При вивченні фізики у здобувачів освіти формуються модельні уявлення, які вимагають проведення експерименту й усвідомленого аналізу його результатів. Якщо замінити його комп'ютерним, то здобувачі освіти будуть аналізувати написану програму, а не прояви і явища природи. Але абсолютно критично до цифровізації у фізиці теж ставитися не можна, зокрема, до використання віртуального фізичного експерименту, під яким розуміють систему засобів візуалізації істотних властивостей фізичного явища, способів його моделювання, а також

організації програмного інтерфейсу, що підтримує самостійну роботу здобувачів освіти. Віртуальний експеримент дозволяє:

- досліджувати модель явища, коли проведення реального експерименту ускладнене або недоцільне (наприклад, дослідження мікроскопічних об'єктів, робота ядерного реактора і т. д.);
- подати супровід модельного експерименту візуальною інтерпретацією закономірних зв'язків між параметрами досліджуваної системи (графіки, діаграми, схеми та ін.);
- вивчати складні фізичні явища без громіздкого математичного опису;
- вивчати явище розвитку (у просторі й часі);
- акцентувати на окремих етапах експерименту зупинкою відеоряду й відновлювати експеримент для аналізу проміжних результатів;
- здійснити операцію, неможливу в натурному експерименті, змінювати просторово-часові масштаби перебігу явища;
- задавати необхідні умови проведення експерименту й параметри досліджуваної системи об'єктів [1].

Важливу роль у постановці фізичного віртуального експерименту відграють програмні комплекси, що покликані створити віртуальне експериментальне середовище, що забезпечує динамічність і керованість користувачем зображення досліджуваної реальності. Тому до віртуального експерименту висувається низка вимог:

- схожість з реальними фізичними приладами і їх реальною поведінкою в часі й просторі;
- хід експерименту, обробка результатів наближені до реального експерименту;
- віртуальний експеримент повинен враховувати перехідні етапи пов'язані з необхідністю зняття показів;
- у моделях має бути врахована випадкова помилка, що вносить похибку в результат [2].

Для здобувачів освіти цікавим є і відеоексперимент при вивченні нового матеріалу. Якщо явище або фізичний процес протікає впродовж тривалого часу і проведення та спостереження природного експерименту неможливо, тоді доцільним є використання такого експерименту.

У більшості ж випадків традиційний експеримент є ефективнішим. Варто пам'ятати, що якими б технологічно досконалыми не були віртуальні можливості, ніщо не може замінити безпосереднього спостереження та досвіду самостійного дослідження навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. Головка М. В., Крижановський С. Ю. Мацюк В. М. Моделювання віртуального фізичного експерименту для систем дистанційного навчання в загальноосвітній і вищій педагогічній школах. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/10638/1/923.pdf> (дата звернення: 17.04.2023).
2. Заболотний В. Ф., Лаврова А. В. Шкільний фізичний експеримент з використанням комп'ютерно орієнтованих засобів навчання. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія: Педагогічна*. 2014. Вип. 20. С. 136–139.
3. Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році: методичні рекомендації / за заг. ред. В. І. Шуляра. Миколаїв: ОППО, 2020. 108 с.

Гаркавіна Сергій Михайлович,

викладач фізичного виховання ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Одним з основних завдань процесу фізичного виховання студентської молоді закладів фахової передвищої освіти є формування здорової, фізично вдосконаленої та підготовленої до майбутньої професійної діяльності особистості.

Реформування освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти характеризується наданням студентам більшої самостійності, що приводить до гуманізації освіти. Тому ключовим завданням для закладу фахової передвищої освіти повинна бути допомога студентам у виборі форм занять [1].

Удосконалення фізичної підготовленості студентської молоді можливе завдяки впровадженню в навчальний процес фізкультурно-оздоровчих видів рухової активності, що, у свою чергу, сприяли б розвитку позитивної мотивації до постійних занять фізичним вихованням, формували основи самостійної оздоровчої діяльності [3].

Провідні науковці вбачають вирішення проблеми удосконалення системи фізичного виховання шляхом впровадження спортизованого фізичного виховання, основою якого є творче використання новітніх методик, напрацьованих у сфері спорту, що дозволить краще вирішувати навчальні та виховні завдання у порівнянні з традиційними підходами до організації фізичного виховання в закладах передвищої освіти.

Ряд авторів, які займалися вивченням цього питання (Т. Круцевич, Д. Міщук, О. Філіпов, С. Хайладжи, О. Шумаков, О. Томенко, П. Рибалко та ін.), зазначають, що нинішня система організації фізичного виховання в освітніх закладах недостатньо ефективна для підвищення рівня фізичної підготовленості, формування професійно важливих психофізичних якостей значної кількості студентів.

Проблема вдосконалення процесу фізичного виховання на сьогодні є актуальною та потребує зі сторони вчених та викладачів фізичного виховання подальшого науково-практичного пошуку в напрямі вдосконалення фізичної підготовленості особистості студента закладу фахової передвищої освіти.

Особливе значення в останні роки приділяється професійно-прикладній фізичній підготовці (ППФП), яка, будучи самостійним розділом курсу фізичного виховання здобувачів освіти, є тією сполучною ланкою, яка з'єднує фізичну, психологічну, психофізіологічну підготовку студентів з їхньою майбутньою професійною діяльністю (Л. Пилипей, А. Дяченко, Н. Завидівська, В. Кабачков, В. Жидких та ін.).

У професійно-прикладній фізичній підготовці застосовуються різні засоби оздоровчої спрямованості, а саме: циклічні різновиди вправ, спрямовані на оптимізацію фізичного розвитку, вдосконалення рухових здібностей, зміцнення і збереження здоров'я.

На сучасному етапі в системі фізичного виховання професійно орієнтована фізична підготовка набуває особливого значення як спеціальний економічний фактор, завдяки чому буде забезпечуватись ринок висококваліфікованих фахівців. Також це буде сприяти активній адаптації молоді до складних умов трудової діяльності, забезпечуючи спеціальну фізичну готовність, та становленню високопрофесійного фахівця.

Різні напрями підготовки майбутніх фахівців характеризуються професійними вимогами, які варто враховувати під час створення професійно орієнтованих програм з фізичного виховання в закладах вищої та передвищої освіти [5].

Кожна з галузей підготовки фахівців відповідає їхнім психофізіологічним якостям, які визначатимуть успіх майбутньої професійної діяльності і які доцільно враховувати при складанні програм фізичного виховання для студентів закладів вищої та фахової передвищої освіти, тобто майбутні умови праці; режим роботи та відпочинку; специфічність професійної втоми та хвороби; набуті навички, знання; особисті психофізіологічні якості, необхідні для подальшої успішної професійної діяльності.

Перед фахівцями галузі виникає необхідність пошуку, розроблення та впровадження оздоровчих методик, які б, у свою чергу, найбільш позитивно впливали на стан здоров'я студентської молоді, фізичну підготовленість, фізичну та розумову працездатність, сприяли зростанню мотивації та формуванню звички до постійних занять фізичними вправами, а також до ведення здорового способу життя. Усе це в подальшій життєдіяльності сприятиме високій та продуктивній праці на обраному підприємстві, надасть впевненості та почуття самореалізації. Тому проблема вдосконалення фізичного виховання студентів та пошук шляхів покращення стану їх здоров'я є актуальною.

Специфіка занять з фізичного виховання полягає в тому, що усвідомлена інформація стає мотивованим спонуканням до виконання фізичних вправ, використання природних факторів і формування такого способу життя, який сприяв би досягненню як особистих, так і суспільних цілей. Критерієм ефективності цього процесу має бути рівень здоров'я молоді, рівень її фізичної працездатності й соціальної дієздатності [4].

Доведено, що необхідною умовою формування інтересу до навчальної діяльності стає надання студентам можливості проявляти самостійність й ініціативу. Науковці звертають увагу на той факт, що проблема мотивації до занять з фізичного виховання в студентській молоді є актуальною і сьогодні [2; 5].

Список використаних джерел

1. Гвоздецька С. В., Рибалко П. Ф., Чередніченко С. В. Професійно-прикладна фізична підготовка: навчально-методичний посібник для спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. 110 с.
2. Гружєвський В. О. Доцільність використання інноваційних технологій у формуванні особистісно-орієнтовної мотивації студентів до фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 3. С. 19–24.
3. Пилипей Л. П. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 314 с.
4. Прокопова Л. І., Гвоздецька С. В., Рибалко П. Ф. Сучасні підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. № 3 (57). С. 340–347.
5. Хоменко С. В., Рибалко П. Ф., Гудим М. П., Гудим С. В. Особливості методики розвитку фізичних якостей студентів неспортивних спеціальностей на заняттях фізичною культурою. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2019. № 6 (90). С. 343–352.

Геращенко Неля Миколаївна,

*викладач фахових дисциплін вищої категорії, старший викладач
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»*

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Під час становлення незалежної України всебічний розвиток молодого покоління є однією з умов успішного виконання всіх завдань, що стоять перед соціумом.

Невід'ємною частиною майбутнього є потреба і здатність до активної творчості та інтелектуальної діяльності, що обумовлює впевненість у власних силах, прагнення до безперервного поповнення знань, необхідних для глибокого засвоєння і творчого розвитку дорученої справи.

Ці риси є визначальними щодо активності дій людини на благо майбутнього нашої країни як у сфері матеріального виробництва, так і у створенні матеріальних цінностей, та роблять творчу працю її життєвою необхідністю.

Розв'язування складних завдань розвитку нового суспільства, творчо, активно діяти у різних галузях суспільного і державного життя до снаги лише впевненим, ініціативним, активним людям. Самостійність і активність поряд з іншими високими моральними якостями спрямовують усі зусилля молодих людей на обрану справу, на суспільно корисну діяльність.

На сучасному етапі у світі продовжується науково-технічна революція. Її найважливіша риса – бурхливий розвиток новітніх галузей науки і технологій.

Наша держава розглядає науку й освіту як фактор національної безпеки і соціальної стабільності. Майбутнє держави залежить від науково-технічного прогресу. Воно обрано пріоритетним напрямком економіки України.

Лише високоінтелектуальна, обдарована людина, що має високий рівень освіти, може активно сприяти цьому прогресу.

Люди, не здатні виявляти ініціативу, спромогтися на самостійні вчинки, які потребують безперервного керівництва, підтримки, не можуть працювати творчо.

Завдання сучасного педагога – навчити здобувачів освіти самостійно працювати. Але найкращий навчальний заклад дає лише порівняно невеликий обсяг знань. А між іншим сучасне життя потребує комплексу загальних і спеціальних знань. Прогрес науки й техніки, необхідність продумувати й розв'язувати певні проблеми потребує вміння самостійно працювати над здобуттям знань.

У наш час розвиток пізнавальної активності молоді є не тільки педагогічним, а й суспільно-політичним завданням. Широко ведеться пошук, спрямований на встановлення ефективних шляхів формування цієї якості. Це одна з ключових проблем, які визначають успіх навчально-виховного процесу. З метою підвищення освітнього рівня з фахових дисциплін, надбання дослідницьких і експериментальних навичок для здобувачів освіти ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка» викладачами ЦК професійної освіти створено науковий студентський гурток «Форсаж». Під час роботи гуртка студенти виконують аналітичні дослідження.

Студіюючи психологію розвитку пізнавальної активності, ми визначили послідовні рівні готовності студентів до оволодіння знаннями без допомоги ззовні. Головна увага приділяється виявленню на науковій основі шляхів виховання здатності молоді активно здійснювати процес пізнання (його технічний бік). Ми керуємо формуванням пізнавальної активності молоді, послідовно використовуючи зв'язки навчання із розумовим розвитком.

Всю навчальну роботу поділяємо на етапи, що ведуть до формування певних якісних рівнів. Даємо здобувачам освіти загальну характеристику кожного з етапів навчальної роботи, що сприяє вищому рівню пізнавальної активності студентів. Отже, об'єктивно встановлюємо систему дослідницької навчальної роботи, що виховує пізнавальну активність молодого покоління.

Органічно входячи у процес навчання, ця система допомагає нам чітко бачити шляхи, що приводять здобувачів освіти до вільного активного оволодіння знаннями. Наші експериментальні дані підтверджують раціональність даного твердження.

Створений нами для зацікавлених, обдарованих здобувачів освіти студентський науковий гурток «Форсаж» сприяв підвищенню знань як з фахових дисциплін, так і вихованню в студентів дбайливого ставлення до цінних матеріалів, розуміння необхідності їх економічного використання, вихованню культури поведінки молоді й бережливого ставлення до навколишнього середовища.

Гурткова робота передбачає участь у наукових конференціях, конкурсах тощо.

Сподіваємося, що участь у роботі наукового гуртка сприяла розумінню студентами зв'язку між фаховими освітніми компонентами та практичною життєдіяльністю.

Горєлий Руслан Петрович,

*голова ЦК професійної освіти, викладач фахових освітніх компонентів вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»*

ВИКОРИСТАННЯ СЛОВЕСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

У структурі професійного навчання провідне місце посідають такі словесні методи, як розповідь і бесіда. Виходячи із суті методу навчання, розповідь є способом організації взаємозв'язаної діяльності учасників освітнього процесу, в якій викладач виконує функції джерела навчального змісту й суб'єкта керування навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів освіти.

Метод бесіди поєднує інформаційну й керівну функції викладача, які рівнозначно важливі та здійснюються одночасно. У практичній діяльності змістовий аспект часто стає для викладача основним, а керування пізнавальною діяльністю здобувачів залишається поза увагою.

Інформаційна функція реалізується шляхом підготовки й монологічного викладу змісту освітнього компонента. Викладений зміст може запам'ятовуватися здобувачами освіти механічно або засвоюватися ними свідомо.

Отже, при монологічному викладі керівна функція викладача з урахуванням зазначених особливостей може реалізовуватися через:

- зміст навчального матеріалу (його структуру, логічну побудову, добір фактів);
- прийоми, які відображають об'єктивні процеси пізнання (аналіз, порівняння, встановлення зв'язків і т. п.);
- спеціальні прийоми активізації (застосування засобів наочності, цікавих матеріалів та ін.) й забезпечення зворотного зв'язку через складання схем, таблиць, планів);
- техніку та культуру мови, спілкування [3, с. 22].

Розповідь має чітко визначену ціль і будується на матеріалі логічно завершеної частини теми власне предметного змісту, яка відображає певний елемент знань. Зміст та обсяг його (уявлення або поняття) визначаються програмою, їх не можна розширювати, але необхідно довести до глибокого розуміння кожним здобувачем. У зв'язку із цим фактичний матеріал, на основі якого формується уявлення чи поняття, може змінюватися, доповнюватися в порівнянні з підручником. Він добирається з урахуванням підготовки здобувачів, їхніх інтересів, життєвого досвіду та особливостей того природного оточення, в якому вони живуть.

Розуміння змісту усного викладу значною мірою залежить від його структури, що включає три частини: вступну, основну, завершальну.

Важливим аспектом є підготовка до сприймання змісту розповіді. Вона полягає у випереджувальному накопиченні чуттєвого досвіду, його актуалізації в словниковій роботі. Словникова робота зумовлена тим, що пояснення незрозумілих слів, термінів під час розповіді відволікає увагу студентів від основного змісту, порушує його цілісність. Відсутність у розповіді такої роботи призводить до утворення неправильних асоціацій: «слово – реальний предмет», до неправильного розуміння суті власне предметного змісту і втрати інтересу до нього. Це не стосується нових термінів, які відображають зміст нових елементів знань. Вони логічно вводяться і розкриваються в процесі розповіді.

Розповідь не дає можливості здійснювати повноцінний безпосередній поточний контроль за ходом і проміжними результатами засвоєння. Але без зворотного зв'язку результативність будь-якого методу дуже низька, і без нього неможливе ефективне педагогічне керування [2, с. 23].

Прийомами виявлення якості пізнавальної діяльності у процесі розповіді є складання разом із студентами таблиць, плану, зображення схематичних малюнків, записів опорних слів або звертання до записів, малюнків, схем, заздалегідь зроблених на дошці і т. ін. Під час виконання таких завдань внутрішні пізнавальні дії студентів та їх результати матеріалізуються, що особливо важливо на початковому етапі навчання.

Активізації пізнавальної діяльності студентів сприяють риторичні запитання. Вони не вимагають відповіді, але примушують студентів в одних випадках замислитися над відповіддю, зосередитися й стежити за думкою викладача, а в інших – самостійно актуалізувати знання, цілеспрямовано спостерігати за об'єктом. Такі запитання допомагають формувати вміння відповідати на будь-які запитання, оскільки вони зіставляються з викладом і загальним висновком. Під час закріплення засвоєного змісту риторичне запитання повторюється вчителем або це роблять самі студенти й самі на нього відповідають.

Бесіда як метод навчання є діалогом між викладачем та студентом, який підпорядковується конкретній меті. Цей метод широко застосовується в процесі навчання і має великі можливості в керуванні пізнавальною діяльністю студентів.

За допомогою системи запитань здобувачі освіти залучаються як до відтворення знань, так і до активної розумової діяльності. Вдало побудована бесіда спонукає студентів до висловлення власних міркувань, оцінних суджень. Це дозволяє виявити якість і глибину засвоєння навчального змісту, рівень мислення і здібностей. Тим самим забезпечується постійний зворотний зв'язок, на основі якого здійснюється контроль і коригування процесу навчання. Крім того, сприймання студентами оцінки викладачем своїх знань та умінь, зіставлення їх зі змістом запитань і завдань з відповідями інших студентів і привчає студентів до самоконтролю, формує їх самооцінку.

Постановка питань активізує студентів, дозволяє залучати до роботи студентів з різною підготовкою, враховувати їхні індивідуальні можливості. Диференціація питань створює ситуацію успіху, яка підтримує увагу та інтерес до навчання.

Слід уникати альтернативних питань. Вони дають можливість випадкового вибору відповідей або спонукають до простого ствердження («так») чи заперечення («ні»).

Запитання не повинні бути подвійними чи потрійними. Особливо такими, що стосуються різних об'єктів або різних сторін одного предмета, явища, їх несумісних ознак, властивостей. Наприклад, запитання «Які інструменти і обладнання використовують при діагностиці двигуна автомобіля ВАЗ 21104», спонукає до поверхових і непослідовних відповідей, студент розповідає про все відразу. Він переходить від одного об'єкта до іншого, розповідає про те, що випадково пригадає, цілеспрямовано не напружує свою думку й пам'ять.

Велике значення для сприймання запитання має не тільки його зміст, але й словесна форма вираження. Переформулювання запитання здійснюється тоді, коли студенти не проявляють активності або здебільшого відповідають на питання неправильно. Причиною цього є те, що вони недостатньо або зовсім не розуміють зміст питання. У таких ситуаціях спочатку разом зі студентами варто провести аналіз питання і з'ясувати, чи розуміють вони терміни, об'єкти, про які запитується, і те, що про них запитується.

Бажано, щоб усі питання були індивідуалізовані. На кожне з них відповідає той студент, рівень підготовки і розвиток якого дозволяє успішно це зробити.

Урахування вимог до бесіди, зокрема до запитань у ній, а також активне ставлення самого викладача до бесіди, його емоційний настрій, використання різних організаційних прийомів, уміння тримати в полі зору кожного студента дозволяють залучати до роботи всю групу і підтримувати увагу та інтерес протягом усієї бесіди.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Єдність змісту і методів навчання. *Педагогіка*. Київ. Вип. 25. С. 13–16.
2. Ігнатенко Г. В. Професійна педагогіка: навч. посіб. Київ, 2013. 352 с.
3. Король А. Традиційні та нетрадиційні методи навчання у розвитку творчої особистості.

Рідна школа. Київ, 2000. № 12. С. 29–30.

Грибенко Олександр Миколайович,

канд. іст. наук, викладач суспільних дисциплін

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж

Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ОРГАН ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ ЗА ЧАСІВ ДИРЕКТОРІЇ УНР: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Гетьманський переворот 29 квітня 1918 року припинив існування Української Центральної Ради, однак не перервав традицію українського парламентаризму.

14 листопада 1918 року на підпільній нараді представників Українського Національного Союзу для організації повстання проти влади гетьмана П. Скоропадського була створена Директорія. До її складу увійшли П. Андрієвський, В. Винниченко, А. Макаренко, С. Петлюра, Ф. Швець. Очолювали Директорію спочатку В. Винниченко, а з 10 лютого 1919 року С. Петлюра [1].

Після приходу до влади Директорії була відновлена УНР і розпочався новий – третій етап українського державотворення і його конституційного оформлення. За часів Директорії було прийнято низку конституційних актів, розглянуто три проекти Основного закону: урядової комісії, С. Барана та приватний проект Конституції УНР О. Ейхельмана. В умовах, які склалися, проблему конституювання третьої форми української державності намагався розв'язати Трудовий конгрес, що був скликаний 22 січня 1919 року. У прийнятих документах – «Універсалі Трудового Конгресу України» та «Законі про форми української влади» – проголошувалося створення тимчасової Верховної влади Соборної України, якими визначалися принципи організації парламенту УНР, що відповідали принципам демократії європейського зразка.

З моменту свого проголошення Директорія повинна була визначити свій правовий статус. Проте жодного документа, який встановлював компетенцію та повноваження цього органу й розподіляв би обов'язки між директорами, прийнято не було. Фактично Директорія була вищим органом влади, який втілював законодавчу, виконавчу, а іноді й судову владу. Використовуючи сучасну термінологію, її можна визначити як «колегіальну хунту з диктаторською правомочністю» [3, с. 25]. Першим документом, яким Директорія визначала програму своєї діяльності, була «Декларація Української Народної Республіки, що зробила Директорія», опублікованій 26 (13) грудня 1918 року в додатку до часопису «Відродження».

Важливим кроком на шляху становлення вищих державних органів Української Народної Республіки стали вибори до Конгресу Трудового Народу України, які проводилися на основі «Інструкції про Вибори до Конгресу Трудового Народу України» від 5 січня 1919 року, затвердженої Директорією. Цей нормативно-правовий акт базувався на «Декларації Директорії

УНР» від 26 грудня 1918 року.

Відповідно до «Інструкції»: 1) Конгрес Трудового Народу України складався з депутатів, які були обрані з трудового населення (селян, робітників, трудової інтелігенції); 2) позбавлення у виборчому праві осіб (душевнихворих, злочинців, нетрудових класів, військових української республіканської армії); 3) військовий ценз – 21 років; 4) керівні органи – Президія і Секретаріат.

28 січня 1919 року на останньому засіданні Конгресу Трудового Народу України були прийняті «Універсал Трудового Народу України» та постанова «Про форми влади на Україні», чим було здійснено спробу визначити та закріпити вищі органи влади УНР. В «Універсалі» сформульовані такі положення: вся влада на Україні, на час перерви засідань Трудового Конгресу належить Директорії, котра доповнюється представником од Наддністрянської України (Галичини, Буковини і Угорської України), акт з'єднання з якою затверджено на першому засіданні Конгресу 24 січня 1919 року; виконавча влада доручалась Раді Народних Міністрів, яка відповідала за свою роботу перед Трудовим Конгресом, а на час перерви його засідань, перед Директорією Української Народної Республіки; влада на місцях здійснюється представниками уряду Республіки, які мають працювати в тісному контакті і під контролем повітових і губернських Трудових Рад, які склалися пропорційно з представників селянства і робітників [4, с. 505].

За постановою «Про форми влади на Україні» Директорія визначалася вищою владою до наступної сесії Конгресу Трудового Народу України. Директорії надавалися такі повноваження: 1) законодавчі; 2) виконавчі; 3) установчі; 4) представницькі; 5) головнокомандування українськими військовими з'єднаннями.

14 лютого 1919 року Директорія затвердила тимчасовий Закон «Про порядок внесення і затвердження законів в Українській Народній Республіці», в якому була зроблена ще одна спроба визначити правовий статус Директорії та Уряду.

У серпні 1919 року Директорія повернулася до ідеї парламентаризму та загального виборчого права, що й було проголошено у Декларації 12 серпня 1919 року. 14 лютого 1920 року уряд затвердив новий «Тимчасовий закон про державний устрій та порядок законодавства УНР», який передбачав скликання не пізніше 1 травня 1920 року парламенту під назвою Державна Народна Рада. До скликання цього органу Директорія повинна була здійснювати свої повноваження через Раду Народних Міністрів. Але цей закон не був затверджений С. Петлюрою, який був Головою Директорії.

Закон до часу ухвалені Народним Представництвом повної Конституції встановлював три гілки влади: Директорію, Державну Народну Раду і Раду Народних Міністрів. Вищим органом вважалася Директорія, що затверджувала ухвалені Державною Народною Радою закони. Законопроекти мали розроблятися Радою Народних Міністрів і вноситися у Президію Державної Народної Ради. Закони затверджував Голова Директорії. Вони оголошувалися у «Віснику Державних законів».

12 листопада С. Петлюра затвердив «Закон про Державну Народну Раду Української Народної Республіки», що визначав її структуру, повноваження та методи функціонування. У ньому були розділи: про Державну Народну Раду та її склад, особисті права членів Державної Народної Ради (далі – ДНР), порядок скликання сесії та вибори Президії, про компетенцію ДНР. У цьому розділі згадувалося про Вищий Суд Республіки. Закон також мав розділи про порядок ведення справ, відкритість засідань, внутрішній устрій ДНР тощо. До закону долучався додаток, що визначав кількість квоти на представництво у ДНР різних політичних партій, у тому числі більшовиків, боротьбистів, РСДРП і неополітичних організацій.

Список використаних джерел

1. Велика українська революція. Матеріали до історії відновлення української державності: Календар історичних подій за лютий 1917 – березень 1918 рр. / упоряд. Я. Зозуля. Нью-Йорк, Вільна Академія Наук у США, 1967. 112 с.
2. Верига В. Визвольні змагання на Україні 1914–1923. У 2 т. / наук. ред. – О. Аркуш; НАН України, Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича. Львів: ВАТ «Рівнянська друкарня», 2005. Т. 2. 494 с.
3. Реєнт О., Рубльов О. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. Київ: Видавничий дім

«Альтернативи», 1999. 320 с.

4. Україна в ХХ столітті. Збірник документів і матеріалів (1900–1939). Київ: ІЗМП, 1997.

Дворянова Тетяна Олександрівна,
викладач англійської мови вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АДАПТАЦІЯ ДО НОВИХ УМОВ

Сьогодні доволі серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу стали події, викликані збройною агресією РФ та оголошенням в Україні воєнного стану згідно з указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Це вплинуло на звичний спосіб життя кожного з нас.

Однією з особливостей предмета «Іноземна мова» є побудова освітнього процесу на засадах комунікативного та діяльнісного підходів із забезпеченням соціокультурного контексту змісту навчання. Необхідно враховувати те, що, отримуючи відомості про культуру країни, мова якої вивчається, порівнюючи їх із рідною країною, у здобувачів освіти формуються цілісні уявлення про особливості життя у глобалізованому світі, систему загальнолюдських і національних цінностей.

Виконання навчальної програми з іноземної мови в умовах війни відбувається в дистанційному форматі. При цьому пріоритетними видами діяльності під час онлайн-заняття з англійської мови є усне спілкування викладача та студентів у діалогічній та монологічній формах, пояснення нового матеріалу. Читання і переклад текстів, виконання письмових завдань доцільно пропонувати для самостійної роботи студентів.

Працюючи зі студентами коледжу, намагаємось створити такі умови, за яких здобувачі освіти можуть абстрагуватися від подій, пов'язаних із війною.

Вважаємо, що розглядати військову проблематику допустимо зі студентами, які є більш готовими рефлексувати та міркувати про такі складні події. Теми життя в країні, де відбувається війна, відсутні у підручниках. Сьогодні молодь стала очевидцем подій, які не можна ігнорувати і приховати. Тому, для формування та розвитку громадянської компетентності включаю до занять військову тематику. Для цього ставимо перед собою такі завдання:

- 1) підготувати власні дидактичні матеріали, адаптувати їх до реалій життя в країні;
- 2) ознайомити студентів із новою лексикою (military, curfew, aid, support, shelter, refugee, invasion тощо) та активізувати її у мовленні.

Пропоную теми, які можуть стати предметом спілкування:

- особиста історія – війна по-різному вплинула на життя окремих українців: чиїсь батьки взяли зброю до рук, хтось працює волонтером, комусь довелося тимчасово змінити місце проживання;
- робота волонтерів – намагаючись допомогти країні вистояти у боротьбі з агресором, багато українців та іноземців долучилися до вирішення гуманітарних завдань. Що саме вони роблять та як допомагають;
- участь видатної особи в боротьбі країни з агресором – багато дітей мають кумира серед спортсменів та акторів, які для них є взірцями для наслідування. Багато хто з них активно долучився до захисту країни на військовому та гуманітарному фронті, а відтак слугують позитивним прикладом служіння своєму народу, про що варто говорити;
- питання особистої безпеки – війна збільшила кількість загроз здоров'ю і життю людини. Поряд зі звичними правилами особистої гігієни чи дорожнього руху виникла потреба захисту населення під час ведення бойових дій, авіанальотів, пересування у місті та за його межами, перебування в бомбосховищах, дотримання правил комендантської години;
- майбутнє України – дітям важливо орієнтуватися на позитивне майбутнє. Усі війни закінчуються, однак тривалий час нам доведеться усувати наслідки війни, відбудовувати зруйновані міста, створювати робочі місця, інтегруватися в Європейську спільноту. Орієнтуючи

студентів моделювати власне бачення майбутнього нашої країни, необхідно сприяти формуванню в них позитивного бачення подальших перспектив.

Власні висловлювання студентів щодо окреслених тем іноземною мовою рекомендую презентувати у вигляді відеороликів, новин за умови наявності інтернету. Рефлексуєючи на окреслені теми, отримуючи психологічну підтримку від викладача, студенти можуть по-іншому поглянути на події, які відбуваються в країні, та усвідомити, що війна закінчиться й вони повернуться до мирного життя.

Працюючи з інтернет-ресурсами під час підготовки до занять, використовуємо матеріали спеціалізованих сайтів для вчителів англійської мови, зокрема, сайт Британської Ради в Україні: <https://www.britishcouncil.org.ua/>.

Окрім того, користуємось застосунками для вчителів англійської мови:

YouTube-канал для підлітків від Британської Ради – <https://qrgo.page.link/4i9Lb>;

– вебсайти Premier Skills English Teach-Nology – <https://cutt.ly/UFAQ7uyB>;

– онлайн-тестування; онлайн-сервіси, для створення тестів – <http://osvita.ua/school/method/technol/45747>;

– pppst.com (вебсайт Pete's Power Point Station) – безкоштовні тематичні презентації, лексичні та граматичні вправи, лінгвокраїнознавчий матеріал для учнів усіх вікових категорій (<https://www.pppst.com/>);

– eslflow.com (вебсайт Eslow's English Language Teaching) – сайт, що містить матеріали для проведення дискусій, комунікативних вправ, рольових ігор, розумових розминок, які можна використати на занятті чи при роботі з обдарованими дітьми на різних рівнях: Elementary, PreIntermediate, Intermediate, Flashcards (www.eslow.com);

– apples4theteacher.com – універсальний сайт, що містить електронну бібліотеку із завданнями для розвитку навичок читання – <http://www.apples4theteacher.com/>;

– super teacher worksheets.com – тека завдань, текстів, прописів, що можуть використовуватися індивідуально кожним студентом за розділами: Reading and Writing Worksheets, Grammar, Phonics, Spelling Lists and Worksheets – www.superteacherworksheets.com;

– esl tower.com – друковані та інтерактивні вправи з граматики, лексики, фонетики, онлайн-вправи та ігри, що можна використовувати як під час занять, так і в індивідуальній роботі зі студентами – <http://www.esltower.com/guide.html>.

Отже, в умовах воєнного стану не вдалося повною мірою залучити всіх студентів до дистанційного вивчення іноземної мови (відсутність технічних засобів у родині і проблеми з інтернетом, труднощі під час самостійного вивчення або виконання певних завдань, перебування на окупованих територіях, необхідність перебування в сховищах під час повітряної тривоги тощо). До основних труднощів дистанційного навчання відносять і неможливість якісного контролю за засвоєнням студентами вивченого матеріалу. Основною проблемою для здобувачів освіти стало невміння керувати власним часом під час дистанційного навчання та самодисципліна.

Список використаних джерел

1. Байдала В. Сучасні методи викладання англійської мови для студентів немовних факультетів в умовах воєнного стану. *Сучасні філологічні і методичні студії: проблематика і перспективи*: матеріали мМіжнародної науково-практичної конференції для науковців, викладачів, учителів, здобувачів вищої освіти (м. Харків, 18 травня 2022 року), 2022. С. 34–36.

2. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2005. 192 с.

3. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2011. № 8–9. С. 28–36.

Дехтярьова Світлана Василівна,
викладач фахових дисциплін вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

УЧАСТЬ У КОНКУРСАХ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ

Наше життя так влаштовано, що, хочемо ми цього чи ні, повсякчас підкидає нам усілякі конкурси, іспити та змагання як у прямому, так і в переносному сенсах. Уникнути цього неможливо ні здобувачам освіти, ні викладачам.

Сучасний викладач має стати тим мудрецем, який дає вудку, а не рибу, щоб можна було наловити якомога більше риби. Перед ним постає проблема: які інструменти застосовувати, щоб студенти не лише отримували знання, але й мали бажання та зацікавленість їх здобувати та застосовувати.

Встановлено, що в освітньому процесі вагомість мотивації студентів перевищує інтелект у 2,5–3 рази. Проте захопити їх вивченням навчальних дисциплін в умовах війни та відсутності особистого контакту під час дистанційного навчання стає справжньою проблемою. У такому випадку на допомогу приходять мистецькі конкурси.

Мистецьким конкурсом можна назвати відбір найкращих виробів та виконавців.

Члени студентського наукового гуртка «Майбутні вчителі технологій. Педагогічний пошук» кожен рік беруть дистанційну участь у Міжнародних та Всеукраїнських багатожанрових конкурсах декоративно-ужиткового мистецтва. Майбутні вчителі технологій представляють вироби, які виготовили на заняттях технологій та в позанавчальний час. Результатом таких конкурсів є отримання електронного диплому або сертифікату із зайнятим місцем. Метою участі в подібних конкурсах є виготовлення виробу для показу на загал та оцінювання його кваліфікованим журі, а також мотивація до навчання.

Мотивація може бути різною:

- внутрішня мотивація показує прагнення виготовляти певний виріб задля задоволення від процесу;
- зовнішня мотивація проявляється в стимулах, без яких внутрішня мотивація може швидко завершитися. Такою мотивацією може бути нагорода, похвала тощо;
- позитивна мотивація може бути до чогось, наприклад, прагнення отримати нагороду, похвалу;
- негативна мотивація може бути від чогось, наприклад, уникнення покарання або неприємності [1].

Позитивна й негативна мотивації врівноважують одна одну.

Тривалішим і перспективнішим є стимулювання позитивної мотивації: прагнення до мети, успіхів, досягнень. Доцільно прагнути побудови саме внутрішньої мотивації на основі особистого задоволення та інтересу. Навіть коли ми хочемо розпалити такий «внутрішній вогонь», все одно маємо вирішити, якими зовнішніми стимулами, ситуаціями та діями можемо й хочемо для цього скористатися.

Треба завжди пам'ятати, що мотивація – це не лише переконання, що участь у конкурсі має сенс, але й емоції. Важливо, щоб емоції були позитивні: задоволення, цікавість, упевненість, радість, бо конкуренція, нагорода та покарання дають нетривалі результати.

Змагання та суперництво для деяких здобувачів освіти, зокрема для членів студентського наукового гуртка «Майбутні вчителі технологій. Педагогічний пошук», можуть бути травмуючими. Тобто йдеться не про сам конкурс, коли треба проявити вправність, силу, знання, а про невміння впоратись із негативними емоціями через поразку. Тому викладач має допомогти студенту, використовуючи такі методи:

- давайте студенту змогу самостійно вирішувати, чи брати участь у конкурсах, за його власним бажанням і готовністю. Не кожен студент має потребу змагатися й перемагати;
- не ставте за мету перемогти, бо найголовніше в конкурсі – це участь і задоволення від процесу;

- не соромте за небажання змагатися, не змушуйте до суперництва, не порівнюйте з тими, хто отримує задоволення від конкурсів;

- пояснюйте зміст конкурсу, він у тому, щоб проявити свої таланти [2].

Тому участь у конкурсах – річ позитивна, бо підсилює мотивацію до навчання, мистецтва; виховує в майбутніх учителів технологій такі риси характеру, як наполегливість, упевненість у собі, розкутість, сміливість; вчить критично дивитися на себе та на інших.

Список використаних джерел

1. Канюк С. С. Психологія мотивації: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2002. 304 с.
2. Мельниченко О. Н. Виховання стійкої позитивної мотивації до навчання. *Психолог*. 2010. № 7. С. 6–10.

Заїка Олексій Михайлович,

викладач фахових дисциплін вищої категорії, викладач-методист

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ

Євроінтеграція України, стійке прагнення до радикальних змін у системі освіти нашої держави, посилення конкуренції на ринку освітніх послуг у державній та комерційних структурах – фактори, що посилюють вимоги до майбутніх учителів технологій. У директивних документах – законах України «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу освіту» (2019), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018) тощо – зазначено, що найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, здатні навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в полікультурному середовищі та виявляти сформованість інших сучасних компетентностей. Основними педагогічними умовами формування в майбутніх учителів технологій готовності до наукової та відповідно дослідної роботи це – удосконалення змісту фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій (передбачається застосування активних форм та методів, спрямованих на розвиток у них потреби в пошуковій активності); організація навчання через дослідження (визначається створенням простору для самостійної діяльності майбутнього вчителя, самостійним відкриттям ними нових знань, супроводом студентів у процесі набуття професійних умінь та досвіду); включення майбутніх учителів технологій у професію через набуття досвіду науково-дослідної роботи в позааудиторній роботі; застосування хмарних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх учителів технологій (сприяють підготовці фахівця-дослідника якісно нового типу, що володіє інноваційним стилем мислення). Окреслені педагогічні умови значно впливають на збільшення можливостей для формування в майбутніх учителів трудового навчання та технологій готовності до науково-дослідної роботи, забезпечують зв'язок із практичною діяльністю й самореалізацією, сприяють розвитку творчих здібностей кожного здобувача освіти, здатності його до індивідуальної та колективної роботи, оволодіння дослідницькими знаннями та вміннями (скап-коучинг, електронний лабораторний практикум, блоги та вікі-сайти; онлайн-управління позааудиторною роботою суб'єктів навчання; розроблення навчальних проєктів; підготовка портфоліо, створення проєктів, мікровикладання, пропедевтичне ознайомлення студентів з технікою дослідницької роботи, творчі роботи у вигляді есе, метод кейсів, постановка проблемних питань, метод «мозкового штурму», презентації, пошук інформації, використання інтернет-ресурсів, дискусія тощо) [1]. Для формування педагогічних аспектів готовності майбутніх учителів технологій до дослідницької роботи у процесі фахової підготовки необхідно запроваджувати різноманітні дослідницькі завдання:

- за кількістю учасників – індивідуальні, парні та групові;

- за змістом – діагностичні, гностичні (аналітичні), проєктувальні, конструктивні, організаторські.

Педагогічні знання та вміння, якими має володіти майбутній учитель технологій, визначаються Державним стандартом повної й середньої освіти та іншими нормативно-правовими документами. Учитель технологій, особливо у світлі змісту сучасної програми з трудового

навчання, повинен володіти знаннями сучасної техніки й виробничих технологій. Знати рівень досягнень сучасної науки й техніки, структуру й організацію різних видів виробництва, їх сучасний стан, тенденції і перспективи розвитку, системи й засоби управління обладнанням, володіти знаннями про закономірності виробничих процесів, будову та принцип роботи обладнання, сучасні технології виробництва, принципи управління якістю продукції тощо. Для визначення професійних компетентностей учителя технологій необхідно розглядати творчі завдання, специфічні лише для освітньої галузі «Технології» [3]: досліджувати інновації сучасного виробництва, спираючись на закономірності розвитку природи й суспільства; забезпечувати професійне самовизначення школярів, беручи за основу професійну орієнтацію на різні сфери виробництва; формувати в учнів у процесі предметно-перетворюючої, конструкторської та художньо-конструкторської діяльності якостей особистості, необхідних для майбутньої трудової діяльності в різних сферах виробництва; сприяти розвитку творчого ставлення особистості до продуктивної праці на основі індивідуального підходу до учнів і диференціації змісту та процесу навчання. Професійно-практична підготовка здобувачів освіти в період навчально-виробничої діяльності найбільш ефективна, якщо вона передбачає формування професійної компетентності студентів, що полягає в сукупності професійних знань, умінь, навичок, здібностей, а також мотиваційно-ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності, прояву самостійності, творчої активності й рефлексії в оцінюванні результатів своєї професійної діяльності. Професійна компетентність майбутнього вчителя технологій передбачає готовність вирішувати специфічні для цієї професії завдання, певні дії для їх виконання, доведені до рівня вмінь, засновані на системному і глибокому засвоєнні знань [2, с. 43]. Головними складовими професійної компетентності майбутнього вчителя технологій, що характерні для здійснення навчально-виробничої діяльності, є: науково-дослідна, проектно-конструкторська, виробничо-технологічна, організаційно-управлінська, психолого-педагогічна, інформаційна.

Отже, основним завданням викладачів фахового коледжу є формування в майбутніх учителів трудового навчання та технологій усіх цих компетентностей для того, щоб вони були успішними у своїй професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Баранова Ю. В. Основні підходи до науково-дослідної роботи в сучасному контексті. *Український психолого-педагогічний науковий збірник: наук. журн. / ГО «Львів. пед. Спільнота»;* ред. Р. П. Навацький. Львів: Львів. пед. спільнота. 2019. С. 5–8.
2. Коберник О. Розробка творчих проектів на уроках технічної праці. *Трудова підготовка в закладах освіти.* 2002. № 1. С. 41–45.
3. Тхоржевський Д. Про ступеневу підготовку вчителя трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти.* 1998. № 2 (8). С. 2–5.

Залюбівець Марина Вікторівна,
викладач фізичної культури вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Введення воєнного стану накладає певні заборони та обмеження щодо повноцінного освітнього процесу в закладах освіти. Перед закладами фахової передвищої освіти також постало питання: яким чином забезпечити дистанційне навчання здобувачів з фізичного виховання. Працюючи дистанційно, переважна кількість здобувачів освіти не розуміє значення і необхідність щоденного виконання фізичних вправ, скептично ставиться до фізичного виховання крізь монітор комп'ютера.

В умовах дистанційного навчання однією з ключових проблем стає належна організація фізкультурно-оздоровчої діяльності здобувачів освіти для збереження їхнього здоров'я в умовах вкрай обмеженої рухової активності.

Оптимізація процесу фізичного виховання, як спеціалізованої, цілеспрямованої, керуючої педагогічної діяльності, вимагає пошуку нових підходів до фізичної активності здобувачів освіти, особливо під час воєнних дій в Україні.

Виховання здорового покоління є стрижневим елементом розвитку фізичних і духовних якостей – одним з основних завдань сучасного суспільства. Тому фізичне виховання здобувачів освіти має дуже велике значення для підготовки гармонійно розвинених, висококваліфікованих фахівців [1].

Фізичне виховання є невід'ємною частиною формування загальної та професійної культури особистості сучасного фахівця, системи гуманістичного виховання студентів. Як навчальна дисципліна, обов'язкова для всіх спеціальностей, фізичне виховання є також засобом формування всебічно розвиненої особистості, оптимізації фізичного й фізіологічного стану здобувачів освіти у процесі професійної підготовки.

Коли рухова активність людини обмежена, саме регулярні заняття фізичними вправами і різними видами спорту допомагають розкритися природним задаткам і здібностям. У сучасній системі фізичного виховання в закладах фахової передвищої освіти значна перевага надається спорту – ігровій і змагальній діяльності.

Освітній процес у період дистанційного навчання складається з навчальної діяльності педагога і спеціально організованої пізнавальної діяльності студентів. Ефективність навчання залежить від підготовленості й можливостей студентів. Викладач фізичного виховання повинен уміти правильно визначати рівень розвитку фізичних якостей та забезпечувати психологічну готовність і мотивацію до оволодіння фізичними вправами. Навчання починається лише тоді, коли студент усвідомлює потребу в набутті нових знань, умінь і навичок, а педагог усвідомлює потребу педагогічно правильно передати знання.

Під час військових дій особливу увагу слід приділяти таким основним складовим фізичного виховання: витривалості, силовій витривалості та силі. Важливо зробити акцент на використання методів підготовки в умовах ризику; розвиток витривалості (біг на 2, 3, 5 кілометрів або запропонувати марш-кидок на відстань 5–10 кілометрів; щоденний біг на 3-8 кілометрів перед сніданком; швидкий біг зі зміною напрямку і вивертанням; силові вправи з власною вагою та на перекладині. Відповідно збільшити і час, що відводиться на фізичні вправи.

Успішність навчання залежить від наявності необхідних і достатніх умов для засвоєння навчальної програми. Готовність до навчання визначається за допомогою контрольних вправ (тестів) і відомостей про попередній руховий досвід. Ця готовність в основному визначається такими компонентами: фізичною, руховою та психічною готовністю.

Вирішення рухового завдання вимагає певного рівня розвитку фізичних якостей. Перед початком навчання фізичним вправам слід визначити рівень фізичних якостей студентів і, якщо він недостатній для оволодіння запланованих рухових дій, призначити необхідний період попередньої фізичної підготовки.

Через введення воєнного стану заняття з фізичного виховання вимагають нових правил проведення і більш спрямовані на самостійні заняття студентів, можуть мати найрізноманітніші форми. Вони спрямовуються на зміцнення здоров'я, підвищення працездатності, оволодіння необхідними вміннями та навичками, вдосконалення професійної діяльності, формування соціальної активності та свідомості.

Не всі здобувачі освіти мають змогу виконувати фізичні вправи дистанційно під керівництвом викладача. Тому на перший план виходить свідома самостійна робота. Щоб самостійно розробити комплекс фізичних вправ, потрібно мати необхідне уявлення про мету, обсяг, порядок та послідовність фізичних навантажень [2].

Тож невід'ємною частиною фізичного виховання здобувачів освіти є заняття спортом у вільний час. Заняття фізичними вправами не повинні обмежуватися тільки заняттями за розкладом. Такі заняття здійснюються на самостійній основі, без будь-яких умов та обмежень для студентів. Важливо сформулювати у здобувачів освіти розуміння необхідності постійно працювати над собою.

Самостійні заняття – самостійні заняття фізичними вправами в режимі дня; ранкова гімнастика; масові оздоровчі, фізкультурні і туристичні заходи – є однією із важливих форм дистанційного навчання..

Ефективність навчання може знижуватися внаслідок порушення педагогічних принципів навчання, відсутності контролю, непродуманого використання методів, обмеженості засобів навчання, недотримання умов навчання та оптимальної послідовності оволодіння частинами фізичної вправи, неправильного визначення причин помилок та шляхів їх усунення.

Систематичне виконання фізичних вправ сприяє прояву вольових зусиль, які є дуже необхідними в умовах воєнного стану, подальшій професійній діяльності, наприклад, під час збереження уваги при втомі; подоланні труднощів, обумовлених функціональними зрушеннями в організмі; подоланні негативних емоцій; дотриманні певного режиму життя, тренування і харчування. Формування вольових якостей сприяє становленню здобувачів освіти як особистостей, здатних вільно, в рамках усвідомленої необхідності, визначати свою поведінку й діяльність та нести відповідальність за її результати.

Отже, тільки систематичне виконання фізичних вправ стає запорукою міцного здоров'я, покращує фізичні якості, зміцнює імунітет і формує життєрадісну працездатну особистість. Тому в умовах дистанційного навчання через введення воєнного стану в жодному разі не слід припиняти займатися фізичними вправами.

Список використаних джерел

1. Шинкарьова О. Д. Підвищення ефективності фізичного вдосконалення здобувачів вищої освіти засобами кросфіту. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2019. Вип. 12. С. 99–102.

2. Форостянов О. І. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів вищих навчальних закладів. *The 8th International scientific and practical conference «Science, society, education: topical issues and development prospects» (July 5–7, 2020)*. SPC «Sci-conf. com. Ua», Kharkiv, Ukraine, 2020. С. 175.

Капелько Людмила Григорівна,

*завідувач відділення дошкільної та середньої освіти,
викладач фахових освітніх компонентів вищої категорії*

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільний вік як початковий етап соціалізації дитини потребує особливої уваги. Саме зі вступом дитини до закладу дошкільної освіти стає можливим цілеспрямований педагогічний вплив на її особистість. Одним з ефективних засобів розвитку художньо-творчих здібностей дітей є предметно-творча діяльність. Вона сприяє формуванню особистісної позиції дитини, бажанню до самовираження, розвитку здібностей до творчої діяльності, формуванню вмінь розуміти художній образ тощо.

Поняття «творчість» визначається як діяльність, у результаті якої дитина створює щось нове, оригінальне, проявляючи уяву, реалізуючи свій задум. Дитяча творчість заснована на наслідуванні, що слугує важливим чинником розвитку дитини, зокрема її художньо-творчих здібностей. Завдання педагога – прищеплювати дитині вміння й навички, без яких неможлива творча діяльність, виховувати в них самостійність, активність у застосуванні цих знань і вмінь, формувати художньо-естетичний смак, критичне мислення.

На сучасному етапі в системі дошкільної освіти зростає роль творчої особистості – носія нових моральних якостей і ціннісних орієнтацій, для якого притаманні високий рівень духовності й загальної культури, здатність до саморозвитку й самовдосконалення. Сучасні діти дошкільного віку мають естетичний досвід, сформований в умовах впливу інформаційних ресурсів, інноваційних технологій, медіазасобів тощо.

Художньо-творчий розвиток дитини в закладі дошкільної освіти є одним із джерел збагачення дітей сприйняттям і правильним розумінням прекрасного у світі мистецтва, побуті,

природі, суспільному житті, виховання любові до прекрасного та творчого внесення його в навколишню дійсність. Заняття в закладі дошкільної освіти охоплює всі галузі знань. Навколишнє середовище, природа, твори мистецтва, музика, художнє читання та розповідь сприяють розвитку в дитини естетичних якостей та художньо-творчих здібностей.

Формування творчої особистості – одне з найважливіших завдань педагогів. Найбільш ефективним засобом для розвитку творчого мислення та уяви дітей є художньо-творча діяльність. Розвиток художньо-творчих здібностей формується під час нетрадиційних технік малювання – це поштовх до розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, вираження індивідуальності. Застосовуючи й комбінуючи різні способи зображення в одному малюнку, діти навчаються мислити, самостійно вирішувати, яку техніку використовувати, щоб той чи інший образ вийшов виразним. Малювання з використанням нетрадиційних технік зображення не стомлює дітей, у них є зацікавленість кінцевим результатом (власний творчий «продукт»), зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу. Нетрадиційні техніки дозволяють висловити в малюнку почуття й емоції, дають дитині свободу й надають упевненість у своїх творчих силах. Володіючи різними техніками й способами зображення предметів або навколишнього світу, дитина отримує можливість вибору. У дитини дошкільного віку на тлі художньої творчості формується уява, фантазія, розвиваються творчі уміння, усвідомлення ними почуття прекрасного.

Дитяча художня творчість пов'язана з особливостями сприйняття навколишнього світу. Малювання, як і гра, допомагає дитині усвідомлювати себе і навколишній світ. Образи, які діти запам'ятовують на папері, є ніщо інше, як етапи їх особистого зростання. Малюнок дає йому можливість закріпити переживання на папері, подивитися на нього з боку, доповнити його. Усе це дозволяє дитині змінюватися самому. Діти талановиті майже в тому ж значенні, що і природа. Необхідна участь дорослого у створенні дитиною малюнка – зазвичай не усвідомлюється нами тому, мабуть, що дитячий твір ми застаємо готовими і лише відзначаємо, що це твір талановитої особистості. Дитині (часто непомітно для себе) допомагає творити дорослий, який бере на себе функції внутрішнього критика й частково творця.

У дошкільному віці закладаються основи творчої діяльності дитини, які проявляються в розвитку здатності до задуму і його реалізації, в умінні комбінувати свої знання та уявлення, у щирій передачі своїх почуттів. Малювання для дітей – органічна потреба, канал, яким може реалізовуватися в матеріалі внутрішнє життя творчої дитячої особистості.

Ще не вміючи виражати себе словом, дитина намагається у творчості відобразити враження від життя. Заняття образотворчої діяльності містять в собі великі можливості для всебічного розвитку – розумового, емоційного, естетичного, моторного, трудового.

Малюючи, дитина порівнює, аналізує, узагальнює, що формує її мислення. При знайомстві дітей з творами образотворчого мистецтва відбувається формування особистості, розвиток її творчого потенціалу.

Творчі прояви в дитини спостерігаються досить рано. Зумовлене це насамперед тим, що кожна дитина індивідуальна, отже, творчі прояви в кожній окремої дитини будуть притаманні тільки цій дитині, хоча, безумовно, є й типові творчі прояви, характерні для дітей-дошкільників. Для дитячої творчості характерним є непередбачуваність, спонтанність. Творчі процеси найчастіше протікають на несвідомому рівні, а свідомість фіксує лише їхній кінцевий результат. Причому не все, що дивує дитину, буде дивувати дорослого, оскільки світ дитини – своєрідний, непізнаний, індивідуальний – є таким, що не завжди піддається дорослому поясненню.

Формування творчих здібностей у дітей, як правило пов'язана з грою. Адже давно відомо, що гра є провідною діяльністю дитини дошкільного віку, що «веде» за собою розвиток дитини. Дошкільнята навчаються граючись, грають навчаючись, (малюють – грають, танцюють – грають, конструюють – грають, називають слова, вигадують казки й постійно грають. Грають навіть тоді, коли займаються серйозною справою. Через гру, експериментування, творчість іде пізнання дитиною навколишнього світу. У грі дитина робить спроби знайти своє місце у житті, реалізує себе як особистість.

Розвиток творчих здібностей вимагає створення певних умов, за яких дитина почуватиметься вільною від впливу дорослого. Коли діти вільні, захоплені, безтурботні, творче рішення приходить

ніби саме собою. Дитина радіє творчому продукту. Творчі прояви наявні там, де відсутні заборона, стримування, певні знання, моральні принципи тощо. У дитячій творчості велику роль відіграє комбінування цілого та частин, реального та вигаданого. Щоб сформувати творчі здібності, дитині необхідно накопичувати якнайбільше вражень про навколишній світ під час виконання різних видів діяльності. Пізніше дитина зацікавиться процесом творчості спочатку в тому виді діяльності, який їй сподобається найбільше, а потім – в усіх видах діяльності, притаманних дошкільникам (гра, малювання, конструювання, гра на музичних інструментах, співи й танці, театралізована діяльність, читання та розігрування сюжетів знайомих літературних творів, складання віршів чи казок, праця, ліплення, аплікація, ігри з геометричними фігурами або графічними символами, дослідницька діяльність тощо). Сформувавши в дитини інтерес до будь-якого (або декількох) видів діяльності, вихователям вдається зацікавити дитину процесом творчості.

Для розвитку творчих здібностей необхідно створити відповідні умови, що впливають на позитивний стан дитини та спричиняють прояв у дошкільників розумової активності, витримки, самовдосконалення. Також слід пам'ятати про наявність необхідних для творчої діяльності матеріалів. Вони завжди мають бути доступними для дитини.

Отже, розвитку творчих здібностей особистості варто приділяти особливу увагу ще на етапі дошкільної освіти. Ідея унікальності дитини, важливості розвитку її творчих здібностей, можливості вдосконалюватися та креативно розвиватися є основою формування її творчого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Каратаєва М. І. Розвиток творчої особистості дошкільника / за загальною редакцією Л. А. Грицюк. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори 2006», 2008. 352 с.
2. Підкурманна Г. О. Сучасні підходи до художнього розвитку дітей дошкільного віку. *Науковий вісник ПДУ ім. К. Д. Ушинського*. Одеса: ПДУ ім. К. Д. Ушинського, 2000. С. 40–47.
3. Шульга Л. М. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого дошкільного віку на заняттях із малювання. 2-ге вид. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС», ЛТД, 2004. 48 с.
4. Шульга Л. М. Розвиток творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку на заняттях із малювання. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС», ЛТД, 2001. 84 с.

Капоріна Ольга Вікторівна,

практичний психолог

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

Війна, дистанційна форма навчання, збільшення вимог до учасників освітнього процесу – це потужні чинники стресу.

Педагог має бути взірцем для студентів, батьків, повинен уміти порозумітися з ними, гарно викладати свій предмет, заохочувати до навчання, мотивувати, уміти побачити особистість в кожному з вихованців.

Звичайно ж, на ефективність роботи учасників освітнього процесу значно впливають емоційний і фізичний стани, стабільність яких залежить від багатьох факторів. Дуже важливо сформувати позитивне ставлення до власної особистості та вміти поліпшувати власний стан здоров'я. Тому питання стресостійкості й знаходження психологічної рівноваги є досить актуальним. Запорукою здоров'я, як відомо, є гарний настрій, позитивні емоції та позитивне ставлення до свого організму.

Г. Сельє визначив стрес як неспецифічну відповідь організму на будь-які впливи або ситуації (тобто стресори), що потребують пристосування до них.

Стрес (від англ. *Stress* – тиск, напруження) – це стан напруженості, що виникає в організмі під сильним впливом негативних факторів [1, с. 18].

Ознаки стресу:

- постійне почуття роздратованості, пригніченості, причому часом без особливих на те причин;

- поганий, неспокійний сон;
- депресія, фізична слабкість, головний біль, втома, небажання що-небудь робити;
- зниження концентрації уваги, що ускладнює роботу;
- проблеми з пам'яттю і зниження швидкості розумового процесу;
- відсутність інтересу до навколишніх, навіть до найкращих друзів, до рідних і близьких людей;
- постійно виникає бажання поплакати, сльозливість іноді переходить у ридання, туга, песимізм, жалість до себе;
- зниження апетиту, хоча буває і навпаки – надмірне вживання їжі;
- нерідко з'являються нервові тики та нав'язливі звички: покусування губ, гризіння нігтів, метушливість, недовіра до всіх і до кожного.

Стресові стани суттєво впливають на життя людини. Люди з різними особливостями нервової системи по-різному реагують на однакові психологічні навантаження:

- в одних спостерігається підвищення активності, мобілізація сил, підвищення ефективності діяльності (так званий «еустрес»);
- в інших стрес може викликати дезорганізацію діяльності, різке падіння її ефективності, пасивність і загальне гальмування (так званий «дистрес») [2, с. 132].

Водночас небезпека як би підштовхує людину, змушує її діяти сміливо й мужньо.

У такий спосіб, для сучасної людини володіння технологіями управління стресом є необхідною умовою його ефективної діяльності, а особливо діяльності в нових для нього ситуаціях.

Стресостійкість – це визначена сукупність особистих якостей, що дозволяють переносити стресові ситуації без неприємних наслідків для особистої діяльності індивіда й оточення [3, с. 253].

Людині постійно доводиться переборювати труднощі, однак далеко не всі вони впливають на психіку та викликають стрес. Зберегти рівний настрій і внутрішню гармонію дозволяє психологічна стійкість особистості, яку підтримують внутрішні (особисті) й зовнішні (міжособистісні) ресурси.

Внутрішні ресурси:

- налагодженість реального та бажаного Я-особистості, самоповага. Оцінка цієї відповідності впливає з порівняння уявлень про себе «такого, який я є насправді (я – реальне) і – яким я хотів би бути (Я – бажане або Я – уявне)»;
- відповідність досягнень домаганням;
- відчуття сенсу життя, свідомість діяльності й поведінки; віра в досягнення поставлених цілей;
- упевненість у тому, що все, що з людиною відбувається, є наслідком власних зусиль і вчинків;
- екстравертивність – особистісна характеристика, що визначає спрямованість інтересів на навколишній світ. Екстравертам властива товаристкість, ініціативність, гнучкість соціального поведіння. Протилежні якості характерні для інтровертів;
- гарне фізичне здоров'я, витривалість;
- уміння використовувати ефективні способи подолання стресу (розслаблення, позитивне мислення);
- високий рівень психолого-педагогічної культури [3, с. 115].

Основними зовнішніми ресурсами є міжособистісна та соціальна підтримка – підтримка близьких, друзів, співробітників, їхня конкретна допомога у справах.

Це дає людині можливість здійснювати емоційне розкриття, переживати почуття згуртованості. Важливим є також збереження чи бажання зміни статусу – сімейного, посадового, соціального.

До індивідуальних особливостей, що спричиняють зниження стресостійкості, належать: підвищена тривожність; роздратованість, ворожість, агресія спрямована на себе; емоційна збудливість, нестабільність; песимістичне ставлення до життєвої ситуації; тривалі негативні переживання; замкнутість.

Крім того, знижують психологічну стійкість: утруднення самореалізації; сприйняття себе як невдахи; внутрішньоособистісні конфлікти.

Знання ресурсів стійкості людини до стресів дає їй можливість усвідомлено працювати над собою, запобігаючи їхнім негативним діям.

Стресостійкість та навички управління стресом забезпечують людині здатність до здійснення ефективної діяльності в стані стресу. Для цього необхідно розвивати концентрацію нашої уваги.

Причини стресу:

- вплив навколишнього середовища (шум, забруднення, жара, холод тощо);
- вплив війни на особистість (вимушений переїзд; утрата житла, близьких, роботи тощо);
- навантаження (фізичні (м'язові), фізіологічні (хвороба, травма), емоційні, інформаційні, виробничі (зміни на роботі, виникнення труднощів, конфлікти, специфічні навантаження в педагогічній діяльності);
- монотонність у трудовій діяльності, в емоційних контактах;
- повсякденні подразники: відсутність необхідних зручностей, дрібні сварки з навколишніми, напружена психологічна атмосфера, побутові проблеми;
- важкі життєві ситуації: хвороба, смерть близької людини, втрата роботи, стрімкі зміни життя;
- переломні етапи життя: розлучення, початок і закінчення професійної діяльності, проходження курсів підвищення кваліфікації, атестація, перехід на нову роботу, незадоволеність матеріальним забезпеченням;
- особистісна дисгармонія: внутрішньоособистісні конфлікти, кризи невідповідності реального та бажаного;
- соціальні чинники: безробіття, соціальна незахищеність.

Ознаки стресу: посилення тривоги без видимих причин; неможливість зосередитися на чомусь; погіршення пам'яті, уваги; надмірне допущення помилок у роботі; нерідко виникає почуття втоми; втрата контролю над собою; досить часто з'являються болі (голова, спина, шлунок); підвищена збудливість, дратівливість; утрата почуття гумору, апетиту; ніяка робота не приносить радості; підвищується ризик щодо зловживання алкоголем, а для курців – збільшення кількості цигарок [4, с. 93].

Отже, причиною стресу можуть стати будь-які життєві обставини, події – як приємні, так і неприємні.

Зверніть увагу на те, що є такі ситуації, які кожна людина може назвати стресовими, а тому варто бути уважнішими до них і вміти вчасно попереджати.

Стресовий вплив проявляється на трьох базисних рівнях: думки, емоції, інтелект.

Першим іде осмислення, потім слабке або сильне емоційне відчуття й закріплення на фізичному рівні. Симптоматика впливу стресів на організм проявляється однаково, але те, як людина буде реагувати і діяти в тій чи іншій ситуації, залежатиме від неї самої.

Нам відомо, що стрес для організму – це не завжди шкода, але й користь.

Отже, наше життя неможливе без радощів та розчарувань. Нам не прожити як без позитивних, так і негативних емоцій. А щоб психологічний стан був у нормі, треба вміти керувати своїми емоціями й використовувати техніки саморегуляції. І тоді, будьте певні, ваша стресостійкість буде відмінною.

Список використаних джерел

1. Андреева Г. М. Соціальна психологія: підручник для вищих навчальних закладів. Харків: Аспект Пресс, 2017. 340 с.
2. Гаврілець І. Г. Психофізіологія людини в екстремальних ситуаціях: навч. посібник. Київ: ЗАТ «Віпол», 2006. 188 с.
3. Гришина Н.В. Психологія конфлікту. Харків: Основа, 2017. 364 с.
4. Прокопенко А.В. Психогігієна: навч. посібник. Острог: Вид. Національного університету «Острозька академія», 2014. 230 с.

Карась Олена Дмитрівна,

*д-р філософії, спеціаліст першої категорії, викладач фахових дисциплін
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»*

МОВЛЕННЄВИЙ КОЛОКВІУМ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Проблема мовленнєвої підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти нині є актуальною. Дуже важливо, щоб педагоги з дошкільної освіти прищеплювали дітям любов до української мови та літератури, природи, уміли це робити, систематично формували в маленьких серцях потяг та інтерес до прекрасного. А відтак постає необхідність пошуку новітніх методів, форм та засобів формування мовленнєвої культури здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта.

На наше переконання, мовленнєвий колоквіум є достатньо результативним видом навчальних занять із формування мовленнєвої культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти під час занять з освітніх компонентів «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Культура мовлення і практикум з виразного читання». С. Гончаренко зазначає, що «колоквіум» (від лат. *colloquium* – розмова, бесіда) – це: «1) одна з форм навчальних занять у системі освіти, що має на меті виявити та поліпшити знання студентів; 2) наукові збори, на яких заслуховують і обговорюють доповіді з різних проблемних питань» [1, с. 171].

На думку М. Фіцули, колоквіум – це «важлива форма тематичної перевірки й оцінки знань студентів, головне завдання якого – мобілізація студентів на поглиблене вивчення найважливіших тем чи розділів курсу, а мета – допомогти студентам глибше розібратися в теорії питання, стимулювати їхню дослідницьку роботу» [3, с. 57]. Окрім цього, науковці колоквіум визначають не лише як форму контролю, а й навчання (Г. Кузнецова, В. Мусієнко, Т. Симоненко та інші).

Колоквіум ґрунтується на засадах інтерактивності та рефлексійності, адже до роботи залучаються всі студенти, кожному надається змога визначити власний рівень сформованості мовленнєвої культури. Спільна діяльність викладача та здобувачів освіти в колі «студент – студент», «викладач – студент», «студент – текст», «студент – завдання» відбувається в атмосфері взаємної поваги, доброзичливості, відкритості, діалогічності, що дає змогу створити умови самоствердження й самореалізації кожного студента, спонукає до активного включення в колективне обговорення і творче осмислення мовно-мовленнєвого матеріалу.

Автори навчального посібника «Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі» О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь зазначають, що колоквіум – це форма організації навчання, що «передбачає співбесіду викладача зі студентами задля отримання інформації про рівень знань, умінь і навичок студентів з окремої теми чи розділу. Мета колоквіуму – виявлення труднощів, типових помилок у засвоєнні навчального матеріалу. Це дає змогу вносити корективи в лекційний курс і практичні заняття» [2, с. 110–111]. З огляду на зазначене пропонуємо проводити мовленнєвий колоквіум після опанування кожного модуля освітнього компонента «Українська мова (за професійним спрямуванням)»:

- модуль I. Культура фахового мовлення;
- модуль II. Норми та нормативність сучасної української мови. Укладання професійних документів;
- модуль III. Етика ділового спілкування.

Мета такого заняття полягає в узагальненні та систематизації знань з опрацьованих тем модулів. За тиждень до проведення колоквіуму викладач визначає перелік питань або практичних завдань, які потребують більш ґрунтового та детального опрацювання й аналізу в групі. Здобувачі освіти об'єднуються в пари та готуються до представлення результату виконаної групової роботи. Спонукаємо студентів до підготовки презентацій, візуалізаційних повідомлень. Усі здобувачі освіти, учасники колоквіуму, слухають виступи доповідачів та долучаються до обговорення питань, аналізують унормованість мовлення. У такий спосіб студенти з низьким та середнім рівнями сформованості мовленнєвої культури мають змогу зафіксувати ґрунтовні й правильні думки одногрупників і водночас підвищити свій рівень теоретико-практичних знань, умінь, навичок.

Колоквіум дає змогу: систематизувати здобуті знання студентів із мовленнєвої культури; скоригувати знання з певних теоретичних і практичних тем; ознайомити з освітніми матеріалами, що винесені на самостійне опрацювання; організувати контроль та перевірку самостійно опрацьованого матеріалу.

Наведемо приклад мовленнєвої вправи під час проведення колоквіуму.

Вправа. З поданих варіантів словосполучень виберіть правильні, із трьома з них складіть речення, обґрунтуйте, у якому жанрі документів офіційно-ділового стилю вони можуть уживатися.

Схвалити заходи – ухвалити заходи – прийняти заходи – вжити заходів; узяти участь – прийняти участь; піднімати питання – ставити питання – порушувати питання; опиратися на досвід – спиратися на досвід; незважаючи на фінансові труднощі – не дивлячись на фінансові труднощі; торкатися цієї проблеми – торкатися до цієї проблеми; з огляду на це наказую – у зв'язку із цим наказуємо – у зв'язку із цим наказується; завідувач кафедрою – завідувач кафедри – завідувач кафедри; керуючий підрозділом – керуючий підрозділу – керівник підрозділу; голова студентського парламенту – головуєчий студентським парламентом; по наказу – за наказом; по цьому питанню потрібно звернутися до деканату – із цього питання варто звернутися в деканат.

Мовленнєвий колоквіум із формування мовленнєвої культури також можна проводити й перед початком навчальних практик. Завдання такої форми занять спрямовано на поглиблення когнітивно-нормативних, комунікативно-етичних, особистісно-діяльнісних та мотиваційно-ціннісних показників мовленнєвої культури. Це дасть змогу студентам легко налагодити взаємодію із суб'єктами спілкування протягом проходження практики та правильно оформити всю необхідну документацію за її результатами.

Отже, систематичне проведення мовленнєвих колоквіумів сприяє підвищенню мотивації до оволодіння мовленнєвою культурою, більш чіткому усвідомленню важливості мовленнєвого самовдосконалення, спонукає до міжособистісної взаємодії з одногрупниками та позитивно впливає на формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. посібник / за ред. О. Горошкіної та С. Карамана. Київ, 2015. 250 с.
3. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. 2-е вид. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 136 с.

Ковальова Ольга Іванівна,

викладач математики першої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж

Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

УМОВИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ НА ЗАНЯТТЯХ МАТЕМАТИКИ

Навчання – надійний та надважливий спосіб отримати знання різнорівневої освіти. Освітня галузь – особливе місце, що займають організаційні форми, які забезпечують активність студентів на заняттях, підвищують знання й індивідуальну відповідальність за результати праці. Усунення проблеми якості освіти потребує наукового переосмислення перевірених практикою умов і засобів щодо активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Педагогічні аспекти процесу розвитку й активізації пізнавальної діяльності досліджували багато українських науковців, які доводили успішність реалізації завдань навчання засобами застосування активних форм навчання.

Необхідність активного навчання полягає в тому, що за допомогою його засобів можна доволі результативно вирішувати низку завдань, які викликають труднощі в традиційному навчанні. Активність студентів, інтерес до предмету, самостійність, напруження розумових сил під час складання та розв'язання поставленої задачі, безперечно, впливатимуть на розвиток й

активізацію їхньої пізнавальної діяльності. А її засоби мають передбачати систематичний розвиток мислення здобувачів освіти і формування мотивів до навчання.

Самостійне набуття студентами нових знань із математики – творчий процес. Рівні пізнавальної активності, а особливо третій рівень – творча активність, характеризуються прагненням здобувачів освіти опанувати суть поняття, явища, знати новий спосіб досягнення мети, використовуючи творче, нестандартне мислення.

Велику роль при цьому відіграють творчі завдання, одним із видів яких є завдання на складання математичних задач, що можуть бути запропоновані студентам на занятті з математики як на момент вивчення нового матеріалу, так і під час його закріплення. Загалом алгоритм складання математичних завдань можна описати за допомогою такої послідовності дій:

- вибір об'єктів та цілей їх дослідження;
- аналіз ситуаційного завдання;
- на основі заданих побудов та вимірів;
- за допомогою виведення логічних наслідків із вибраних умов;
- отримання нових знань про об'єкт завдання шляхом пошуку інформації;
- формулювання задачі за допомогою отриманих фактів;
- розв'язування складеної задачі.

Активізація пізнавальної діяльності здобувачів освіти можлива за умови їхньої зацікавленості знаннями та усвідомленій потребі в самоосвіті. Тому «пробудити» пізнавальну діяльність студентів на заняттях математики можна шляхом проведення нетрадиційних занять:

- кейс-заняття. Наприклад, кейс-заняття з математики для здобувачів освіти II курсів «Подорож у світ пірамід». Мета застосування кейс-технології на занятті – підвищити мотивацію до вивчення теми «Піраміда», розглянути піраміду не лише як геометричну фігуру, а й прикладні аспекти її використання;

- інтегровані заняття. Наприклад, інтегроване заняття з математики та інформатики для здобувачів освіти I курсів «Властивості і графіки тригонометричних функцій». Метою поєднання освітніх компонентів є демонстрація студентам, як за допомогою комп'ютерних програм можна будувати графіки тригонометричних функцій;

- заняття-змагання, заняття-турніри, заняття-диспути тощо. Наприклад, позанавчальний захід із математики для здобувачів освіти I–II курсів у формі гри «Щасливий випадок». Оскільки однією з умов активізації пізнавальної діяльності студентів є дидактична гра, то включення в заняття ігрових моментів має низку позитивних сторін;

- заняття-презентація. Наприклад, презентація факультативного заняття з математики для здобувачів освіти II курсів «Комбінації геометричних тіл. Вписані та описані тіла». Не менш важливою з умов активізації пізнавальної діяльності є наочність. В умовах віртуально-орієнтованого освітнього середовища легко продемонструвати комбінації многогранників і тіл обертання, запропонувати студентам презентувати «своє» заздалегідь обране геометричне тіло. Тобто метою таких занять є активізація пізнавальної діяльності здобувачів освіти, спрямованої на розвиток їхніх творчих здібностей на основі поєднання комп'ютерних технологій навчання та запровадження різних пошукових і традиційних прийомів навчання.

На заняттях математики дуже важливо домагатися від студентів свідомого й обґрунтованого вирішення завдань, спонукати спиратися в розв'язках на вивчені означення, теореми, закони, щоб набуті ними знання нерозривно пов'язувалися з практичними навичками. А отже, для активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти потрібно використовувати задачі прикладного характеру, котрі демонструють зв'язок математики із життям.

Наприклад: Знайти місткість сараю, який має форму прямокутного паралелепіпеда, з двопологим дахом і прямим кутом між кроквою (елемент тримальної системи схилового даху), якщо довжина сараю дорівнює 12,5 м, ширина – 7,6 м, висота всього приміщення становить 7,3 м. У такий спосіб, процес прикладного математичного дослідження або окремих його моментів сприяє розвитку інтересів студентів до дослідження.

Звичайно, постійною складовою частиною освітнього процесу мають бути дії викладача, зорієнтовані на активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Проте, зі слів Василя Сухомлинського, – педагога світового значення – «хоча б над тобою було сто вчителів – вони

будуть безсилі, якщо ти не зможеш сам змусити себе до праці і сам вимагати її від себе» можна зробити висновок, що без розуміння студентом своєї значущості повноцінного процесу навчання не відбудеться [1].

Список використаних джерел

1. Аніпонова М. Активізація творчої діяльності учнів на уроках математики. *Математика*. 2009. Червень. № 23. С. 3–6.
2. Міністерство освіти і науки України «Нова Українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 13.04.2023).
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ, 2003. 192 с.
4. 10 золотих цитат В. Сухомлинського про школу та виховання URL: <https://naurok.com.ua/post/10-zolotih-citat-v-suhomlinskogo-pro-shkolu-ta-vihovannya> (дата звернення: 14.04.2023).

Колтакова Милана Юрївна,

викладач економічних дисциплін вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

В умовах воєнного стану трансформація бізнесу стає критично важливою для забезпечення успішності підприємств, оскільки вони змушені швидко пристосовуватися до змінних умов, відповідати на змінні потреби ринку та покупців, інновувати й ефективно використовувати ресурси.

У воєнний період бізнеси стикаються зі значними викликами, як-от збільшення вартості виробництва, зменшення доступності ресурсів, зростання конкуренції та зміна попиту споживачів. Із цією метою компанії повинні швидко реагувати й адаптуватися до цих умов, щоб забезпечити успіх у складних умовах.

Одним з основних способів, якими компанії можуть трансформуватися у воєнний час, є інновація та впровадження нових технологій. Наприклад, військові технології можуть бути перетворені на цивільні застосування, що забезпечує конкурентну перевагу для підприємств у різних галузях.

Крім того, зміни військової стратегії можуть мати значний вплив на бізнес-стратегії. Наприклад, зміна акценту з наземної війни на повітряну може вимагати від компаній зміни способу виробництва, що, ймовірно, включатиме перехід на виробництво високотехнологічних компонентів для літаків і ракет.

Виклики бізнесу у воєнний час:

1. Період нестабільності ринку: воєнний стан призводить до серйозної нестабільності ринку, зміни національної економіки, валютного курсу, попиту і пропозиції на різних ринках. Це може значно ускладнити бізнес-плани та призвести до зменшення прибутку.
2. Змінення запиту: воєнний період призводить до зменшення запиту на деякі товари та послуги, які можна суттєво включити на прибуток компанії.
3. Потреба в зміні продукту: воєнний період вимагає від бізнесу зміни продукту або послуги, яка ними надається. Наприклад, компанії можуть змінити напрямок виробництва, щоб забезпечити потреби армії або національні потреби.
4. Можливість змін у логістиці: воєнний період спричиняє зміни в логістиці, тому що звичайний транспорт може бути зупинений з-за зруйнованої інфраструктури (дороги, мости, залізниці).

Перебування в стані війни призводить до значних змін у соціальному, економічному та політичному житті країни, що може створити як шанси, так і ризики для бізнесу.

Одним із можливих варіантів бізнесу у воєнний час може бути виробництво товарів і послуг, необхідних для ведення війни, як-от зброя, амуніція, транспорт, медичні послуги та інше. У цьому випадку попит на такі товари й послуги може значно збільшитися, що стане основою для успішного бізнесу.

З іншого боку, це може призвести до зниження попиту на інші товари та послуги, що не пов'язані з воєнними потребами, а також до скорочення виробництва й збільшення витрат на безпеку та захист бізнесу. Також війна може створювати ризики для бізнесу, як-от зниження стабільності економіки, руйнування інфраструктури та інше.

Отже, бізнес у воєнний час складний та ризикований, проте шанси досягнути успіху в ньому є. Усе залежить від використаних ним можливостей, що розвиваються у воєнний час.

Список використаних джерел

1. Коробка С. В. Діджиталізація підприємницької діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Економічна»*. 2021. № 100. С. 88–95. URL: <https://periodicals.karazin.ua/economy/article/view/17619> (дата звернення: 16.04.2023).
2. Говорить бізнес. Де і як комунікувати під час війни. Запускаємо безоплатне навчання для підприємців. Дія. Бізнес. URL: <https://cutt.ly/2Ja99qm>.
3. Опитування українського бізнесу. Gradus Research Company. URL: https://gradus.app/documents/262/Gradus_Forbes___Ukrainian_Business_Survey.pdf.

Корзюкова Людмила Петрівна,

*викладач української мови і літератури та англійської мови вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»*

ПЕРЕКОНАННЯ ТА ЯКІСНЕ ПРЕЗЕНТАЦІЙНЕ ІНФОРМУВАННЯ АУДИТОРІЇ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІОГРАМИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Презентація – це різновид публічного мовлення, спеціально організоване спілкування з аудиторією, мета якого – переконати або спонукати її до певних дій. Презентацію здійснюють через три канали: вербальний – те, що говоримо; вокальний – те, як говоримо; невербальний – вираз очей, жести, міміка, рухи. Вплив на аудиторію суттєво посилюється завдяки володінню вокальними й невербальними засобами.

Презентація може бути успішною та неуспішною. Успішна – це презентація, під час якої досягнуто поставлену мету; неуспішна – аудиторію не вдалося переконати, підсумком стало розчарування як аудиторії, так і презентатора.

Основними причинами неуспішної презентації є:

- нездатність подолати хвилювання перед великою аудиторією;
- недоліки в плануванні й підготовці презентації, недостатній контакт з аудиторією;
- погано організований, неструктурований зміст та неефективне використання наочності;
- неуважність до деталей та перевантаження інформацією.

Важливим для успіху презентації є її планування.

Планування презентації:

1. Мета й завдання презентації.
2. Тема і предмет презентації.
3. Аудиторія, на яку спрямована презентація.
4. Початок і тривалість виступу.
5. Місце проведення презентації.

Сучасному фахівцеві часто доводиться готувати й виголошувати публічні виступи як у межах своєї установи, так і поза нею, а впродовж воєнного стану ще й дистанційно. Ефективній підготовці сприяють засоби PowerPoint, що є складовою пакета Microsoft Office, бо дають змогу за допомогою комп'ютера досить швидко підготувати набір слайдів, що супроводжує виступ. Цей набір і називається презентацією.

Слайди можна подати як у чорно-білій гамі, так і з використанням різних кольорових схем і видів оформлень, створених як професійними дизайнерами, так і автором презентації. Слайди можуть містити: текст, таблиці, діаграми, рисунки, відеокліпи, звуковий супровід тощо.

Розрізняють такі види презентацій:

Презентація за сценарієм – це традиційна презентація зі слайдами, доповнена засобами показу кольорової графіки й анімації з виведенням відеоматеріалу на великий екран або монітор.

Це дає змогу зосередити увагу слухачів на основних твердженнях і сприяє кращому запам'ятовуванню інформації. Зазвичай сам ведучий озвучує матеріал.

Інтерактивна презентація – це діалог користувача з комп'ютером. Користувач приймає рішення, який матеріал для нього важливий, і вибирає на екрані потрібний об'єкт за допомоги миші або натисненням на клавіші. У цьому випадку видається інформація, на яку є запит. Така презентація захоплює користувача й утримує його увагу.

Автоматична презентація – це закінчена інформаційна діяльність, перенесена на відеоплівку, диск і розісланий потенційним споживачам із метою виявлення їхньої зацікавленості.

Навчальна презентація призначена допомогти викладачеві забезпечити зручне та наочне викладання теоретичного й практичного матеріалу.

Навчальні презентації поділяються на такі види: презентації-семінари; презентації для самоосвіти; презентації-порадники.

Успіх будь-якої презентації незалежно від її мети, типу, теми, складу аудиторії визначається вмінням доповідача презентувати свій задум.

Структурні компоненти презентації такі:

Експозиція – це встановлення миттєвого контакту з аудиторією, створення атмосфери доброзичливості, утримування уваги та спонукання інтересу до теми презентації. Вона має бути короткою, захопливою та оригінальною.

Вступ, якому відводиться 5–10 % від перебігу всієї презентації, можна умовно переділити на 2 блоки: початок і вступ. Завдання – встановлення (якщо не вдалося під час експозиції) чи закріплення контакту з аудиторією, виклад лаконічних зауважень стосовно теми презентації.

Вступ має допомогти аудиторії знайти відповіді на такі запитання: Що я побачу, почую?, У якій послідовності я це почую чи побачу?, Чому це мені буде цікаво?.

Основна частина – це серцевина (становить 70–85 % презентації) виступу, плануючи яку доцільно виокремити ключові положення, переходи-зв'язки. Будь-яке велике повідомлення для того, щоб бути засвоєним, повинно містити 1–3 пункти ключових тез. Це дозволяє логічно структурувати матеріал, аби він був зручним для сприймання, спонукати аудиторію до прийняття рішень і дій, указавши на переваги своєї пропозиції.

Залежно від типу презентації за цільовим критерієм (*інформаційна, спонукальна, переконлива*), різняться й методи розгортання презентації: інформаційна презентація послуговується хронологічним, географічним чи просторовим, індуктивним, причинно-наслідковим, дефініційним викладом; спонукальна та переконлива – методами індукції, дедукції, аналогії, причинно-наслідкового зв'язку чи за певною схемою (теорія і практика, обов'язок і вигода, факт і його практичне значення). Здебільшого використовують змішаний тип композиції, за якого презентатор комбінує різні методи викладу матеріалу, що дозволяє зробити структуру основної частини більш оригінальною.

Для роботи на цій стадії доповідачеві необхідно вміти аналізувати ситуацію та поведінку аудиторії, пояснювати матеріал й аргументувати викладену думку.

Резюме підсумовує сказане, ущільнює зміст і свідчить про те, що презентація наближається до завершення.

Висновок – вихід із контакту, завершення спілкування. Це не тільки висловлення подяки за увагу, а ще одна фінальна спроба переконати аудиторію, тобто досягти мети презентації. Висновок має бути виразним, коротким та обов'язково оптимістично-мажорним.

Відомо, що промовця слухають більш уважно на початку й наприкінці презентації, це називають «законом краю». Продумуючи експозицію та висновок, важливо виявити почуття міри, бо занадто яскравий, образний початок зобов'язує витримати цю тональність упродовж усієї презентації.

Способи завершення презентації: неочікуване завершення, резюме, жарт, оптимістичний або спонукальний заклик, заклик до дії, комплімент на прощання, висловлення вдячності.

Презентація закінчується тоді, коли сказали про її завершення, а не коли все викладено.

Отже, вміння представляти проєкти (презентації), звітувати, переконувати, якісно інформувати аудиторію є досить важливою складовою професіограми майбутнього фахівця.

Список використаних джерел

1. Гуць М. В., Олійник І. Г., Ющук І. П. Українська мова у професійному спілкуванні: навч. посіб. Київ: Міжнародна агенція «BeeZone», 2004. 336 с. URL: <http://bit.ly/2lUsf5O> (дата звернення: 07.04.2023).

2. Жайворонок В. В., Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українська мова в професійній діяльності: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 431 с. URL: <http://bit.ly/2meFkb4> (дата звернення: 07.04.2023).

3. Погиба Л. Г., Грибіниченко Т. О., Голіченко Л. М. Українська мова фахового спрямування: підручник. Київ: Кондор, 2012. 350 с. URL: <http://bit.ly/2lMogbk> (дата звернення: 07.04.2023).

4. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. 2-ге вид., виправ. і доповнене. Київ: Алерта, 2011. 696 с. URL: <http://bit.ly/2lyMJ3q> (дата звернення: 07.04.2023).

Кривошей Марина Олександрівна,

завідувач навчально-виробничих практик

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Практика є невід'ємною складовою підготовки майбутніх спеціалістів. Вона поєднує не лише теоретичне навчання здобувачів освіти з практичною діяльністю, а й забезпечує вдосконалення їхніх фахових компетентностей у власній професійній сфері. Однак запровадження карантину як наслідку пандемії коронавірусу COVID-19 та життя в умовах воєнного стану внесли свої корективи в уже звичне студентам традиційне проходження педагогічної практики – перехід українських закладів освіти на дистанційну форму навчання. І це стало серйозним викликом та випробуванням для учасників освітнього процесу, яке засвідчило відсутність готовності системи освіти до впровадження онлайн-навчання, що актуалізує необхідність модернізувати фахову передвищу освіту й мотивує дібрати найбільш доцільні саме для цих умов педагогічні технології. Така проблема особливо гостро постала для здобувачів фахової передвищої освіти в період проходження педагогічної практики.

Зкладами освіти України було розроблено рекомендації щодо проходження практики в дистанційному режимі. Це стало причиною оновлення вимог до керівників практики, методистів і студентів-практикантів.

У Відокремленому структурному підрозділі «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» організація педагогічної практики в онлайн-форматі передбачає:

- створення в месенджерах (Viber, Telegram або інші) групи для обговорення результатів практичної діяльності студентів, залучення до цієї групи керівників практики, методистів і консультанта з психології для отримання консультацій;

- використання онлайн-платформ (Google Classroom, Zoom, Skype, Google Meet або інші) для проведення уроків, занять і виховних заходів практикантами;

- створення відеозаписів занять і виховних заходів, що проводяться в дистанційній формі, або підготовка презентації Power Point зі скріншотами екрана під час проведення занять чи виховного заходу (зазначення дати, теми, учасників тощо);

- формування звітних матеріалів в електронному вигляді та надання керівникам практики на перевірку.

Дистанційне проходження практики пов'язано з роботою студентів-практикантів із сайтами закладів освіти, а також з інформаційними електронними джерелами. Такий формат був продиктований неможливістю відвідувати приміщення закладів освіти під час пандемії та воєнного стану сторонніми особами. Також були внесені зміни щодо звітування практикантами, згідно з якими здобувачі освіти мають надавати керівникам електронні варіанти звітної

документації (наочність, плани-конспекти, відео- та аудіоматеріали, відеоматеріал проведеного фрагменту заняття або виховного заходу тощо).

Виникли труднощі під час виконання студентами певних завдань практики. У такий спосіб самоаналіз проведеного заняття чи виховного заходу було замінено на аналіз певного відеоуроку за вибором методиста. Також неможливим стало складання психолого-педагогічної характеристики на колектив. Тому здобувачу освіти було запропоновано декілька варіантів щодо розв'язання цієї проблеми:

- 1) проаналізувати приклади характеристик колективу відповідного віку, що він знайде в інформаційних електронних джерелах;
- 2) скористатися характеристикою класного керівника групи.

Було скасовано таку форму звітності, як-от щоденник психолого-педагогічних спостережень, оскільки практиканти не мали можливості безпосередньо контактувати з учнями та спостерігати за їхньою взаємодією.

Отже, можна зробити висновок, що процес дистанційного проходження педагогічної практики має бути максимально наближеним до навчального процесу, щоб майбутні спеціалісти мали змогу усвідомлювати алгоритм дій викладача в таких умовах. Практика має охоплювати не лише письмову підготовку виховних заходів та планів-конспектів уроків, а й виготовлення цифрової наочності, відвідування онлайн-занять, що проводить викладач із фаху.

Проходження практики в онлайн-форматі потребує належного технічного оснащення закладу освіти, де кабінети мають бути облаштованими відеокамерою, телевізором (інтерактивною дошкою), комп'ютером, інтернет-зв'язком. Без проведення занять та налагодження комунікативних зв'язків з учителями та учнями педагогічна практика сприяє поліпшенню суто теоретичних навичок. В умовах дистанційного проходження практики актуальною є наявність у здобувачів освіти розвинутої цифрової компетентності в галузі розроблення тестових і творчо-діагностувальних завдань та інших дидактичних матеріалів. Необхідним є поєднання творчого мислення, знань інформаційно-комунікативних технологій і навичок розроблення цифрових дидактичних ресурсів. Накопиченню практичних навичок у майбутніх спеціалістів сприятиме участь студентів-практикантів у вебінарах з фахових дисциплін, що наразі організовуються в соціальних мережах з метою обміну досвідом викладачів-практиків.

Список використаних джерел

1. Дистанційна освіта. Вища освіта: інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijnaosvita/pro> (дата звернення: 21.04.2023).
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (Затверджено міністром освіти і науки України В. Г. Кременем 20 грудня 2000 р.). Київ: Просвіта, 2000. 16 с.
3. Лист Міністерства освіти і науки України від 05 серпня 2020 р. №1/9-420 «Щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році».
4. Положення про дистанційне навчання: наказ Міністерства освіти і науки України 25.04.2013 № 466. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення: 21.04.2023).

Кучер Ігор Вікторович,

викладач фізичної культури I категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Пріоритетом розвитку освіти в галузі фізичної культури та спорту є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Інформаційно-комунікаційні технології реалізують один із напрямів – дозволяють підвищити ефективність фізкультурно-оздоровчої діяльності, особистої зацікавленості в зміцненні свого здоров'я. Це допомагає вирішити завдання – збільшити зацікавленість здобувачів освіти у формуванні здорового способу життя.

Комплексне застосування засобів інформаційних технологій навчання на сучасному етапі є головною умовою виховання молоді, здатної орієнтуватися в обставинах, що змінюються, адекватно діяти в навколишньому середовищі, аналізувати проблемні ситуації та знаходити раціональні засоби орієнтації в них. Спрямованість навчання на використання інформаційних комп'ютерних технологій як високоефективного способу навчання суттєво впливає на мотиваційну сферу майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту, зумовлюючи формування пріоритетних професійних і навчально-пізнавальних мотивів навчання, що забезпечують успішність оволодіння професійними знаннями і вміннями. Завдяки цьому використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій навчання варто розглядати як найважливішу складову фундаментальної підготовки кваліфікованого фахівця із фізичної культури і спорту.

Інформаційні технології відкривають доступ до інформації, дають нові можливості для знаходження професійних знань. Використання в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій сприяє його інтенсифікації. Творче використання інформаційних технологій у викладанні навчальних дисциплін ґрунтується на інтеграції педагогічних і інформаційних технологій [4].

Інформаційно-комунікаційні технології можна застосовувати як засоби навчання; засоби, що вдосконалюють процес викладання; інструмент пізнання навколишньої дійсності й самопізнання; засоби розвитку особистості; інформаційно-методичне забезпечення; засоби комунікації та засоби організації інтелектуального дозвілля.

Інформаційно-комунікаційні технології навчання мають високу дидактичну ефективність, при цьому значний інтерес здобувачів освіти обумовлений технологічним аспектом використовуваних електронних засобів, що надалі сприяє зростанню інтересу до змісту теоретичних і практичних аспектів фізичної культури. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання у викладанні фізичної культури в закладах передвищої освіти уможлиблює реалізацію вимог теоретичного й методичного змісту навчальної програми.

Інформаційно-комунікаційні технології доцільно використовувати в умовах дистанційної освіти в процесі організації та проведення занять із фізичного виховання, що сприяє успішному поєднанню фізичної та розумової діяльності, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей студентів, розширенню їхнього кругозору.

Застосування дистанційних та інформаційних технологій дає можливість викладачу фізичного виховання розширити дидактичний арсенал, урізноманітнити форми, збільшити інтерес здобувачів освіти до занять фізичною культурою і спортом. Пошук нових форм, методів, засобів навчання сприяє підвищенню професійної компетентності педагога.

Використання можливостей дистанційної освіти в роботі педагога підвищує ефективність процесу навчання, сприяє засвоєнню нових форм проведення заняття.

Виділяють такі основні дистанційні освітні технології, що сприяють забезпеченню ефективності викладання фізичної культури.

Інтернет-технологія. Базовою технологією дистанційного навчання є технологія, побудована на використанні інтернету. У рамках дистанційного навчання знайшли застосування всі засоби, які мережа пропонує користувачам. Використання технології дистанційного навчання, побудованої на використанні інтернет-технологій, витісняє всі інші технології дистанційного навчання. А все це тому, що інтернет-технології поступово включають інші інформаційні технології.

Кейсова технологія. На етапі розвитку сучасної освіти в нашій країні однією з ефективних технологій навчання є проблемно-ситуативне навчання із застосуванням кейсів. Кейс – це опис конкретної ситуації, підготовлений у певному форматі й спрямований на розвиток у здобувачів освіти вміння аналізувати різні види інформації, узагальнювати її, визначати й формулювати проблеми, генеруючи при цьому можливі варіанти їх подолання відповідно до запропонованих критеріїв. Особливість кейс-технології полягає в тому, що засвоєння знань та формування вмінь є результатом самостійної діяльності студентів із розв'язання суперечностей; відбувається творче оволодіння предметними знаннями, вміннями, навичками, розвиток критичного мислення.

Відеотехнологія – сукупність способів і прийомів навчання, що ґрунтуються на застосуванні різноманітних відеоматеріалів та допомагають реалізувати той чи інший методичний підхід.

Проектна технологія, що полягає у створенні на заняттях фізичного виховання проблемних ситуацій, які сприяють активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти; це проекти з дослідження впливів фізичної культури на організм людини, вивчення історії спорту тощо [2].

Презентації до занять. Це може бути презентація-лекція, презентація-модель, презентація-завдання, презентація-тест тощо, у ході якої студенти за мінімум часу отримують максимум наочної інформації. Мультимедійні презентації впливають одночасно на кілька каналів сприйняття особистості й мають низку переваг, як-от інформативність, компактність, естетична й емоційна привабливість, наочність, інтерактивність. Однією з форм самостійної роботи можуть бути презентації створені самими здобувачами освіти.

Відеофрагменти є ефективним засобом ознайомлення студентів із різноманітними видами спорту, нетрадиційними заняттями, фізичними вправами, комплексами розвитку рухових якостей тощо.

Відеоуроки дають можливість наочно ознайомитися з виконанням технічних елементів, оволодіти відповідними навичками. Вони урізноманітнюють заняття, зацікавлюють здобувачів освіти, тим самим викликаючи в них інтерес до занять фізичною культурою.

Застосування інформаційних технологій оптимізує навчальний процес, діяльність викладача і студентів, сприяє якісному засвоєнню ними навчального матеріалу. Інформаційні технології вимагають від фахівців такої галузі підвищення їх загальної комунікативної та інформаційної культури, знань і вмінь застосовувати ці технології в професійній діяльності.

Отже, творчий підхід дає змогу максимально ефективно використовувати у своїй роботі інформаційно-комунікаційні технології, що сприяє інтенсифікації діяльності суб'єктів освітнього процесу, підвищенню мотивації та якості навчання з дисципліни «Фізичне виховання».

Список використаних джерел

1. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Планер», 2011. 220 с.
2. Ляшенко В. В., Ляшенко К. І. Готовність вчителя фізичної культури до інноваційної діяльності: збірник статей за матеріалами VIII міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. Слов'янськ, 2021. С. 388–394.
3. Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навч. посіб. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с.
4. Щербак О. Підготовка педагогів професійного навчання до творчого використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наукових праць. Київ – Вінниця, 2006. С. 14–20.

Малишева Неля Вікторівна,

викладач фахових дисциплін вищої категорії, старший викладач

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ЗАСТОСУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Застосування проектної технології в освітньому процесі стає дедалі більш популярним методом навчання. Ця технологія надає здобувачам освіти можливість не лише отримувати знання, а й застосовувати їх у реальних ситуаціях.

Перевагами застосування проектної технології в освітньому процесі є:

1) підвищення мотивації студентів до навчання. Проектна технологія дозволяє здобувачам освіти бути активними учасниками освітнього процесу. Вони можуть створювати власні проекти, досліджувати тему, розвивати свої навички й отримувати миттєву зворотну відповідь від викладача. Це збільшує мотивацію студентів і допомагає їм досягати більшого успіху в процесі навчання;

2) розвиток критичного мислення й творчих здібностей. Проектна технологія сприяє розвитку критичного мислення й творчих здібностей у здобувачів освіти. Вони навчаються

аналізувати інформацію, розробляти власні думки та ідеї, ставити цілі та розв'язувати проблеми. Це розвиває їхні здібності самостійно мислити й працювати;

3) розвиток соціальних навичок є важливим аспектом, що відображає не тільки навчання, а й підготовку студентів до роботи в команді в майбутньому. Вони вчаться розуміти інші погляди, розподіляти обов'язки, розробляти спільні рішення й виконувати проекти;

4) практичність навчання. Використання проєктної технології забезпечує набуття студентами практичних навичок. Вони можуть створювати проєкти, що базуються на реальних проблемах та викликах, із якими стикаються в реальному житті. Це дозволяє здобувачам освіти набути більшого досвіду та практичних знань, що можна використовувати в майбутньому;

5) розвиток міжпредметних зв'язків. Студенти можуть використовувати знання та навички з різних дисциплін, щоб розробляти й виконувати свої проєкти. Це допомагає їм розуміти, як різні дисципліни можуть бути пов'язані та як можна застосовувати знання з однієї дисципліни в інших.

До недоліків застосування проєктної технології в освітньому процесі відносять:

1) невідомість результату. Здобувачі освіти не завжди знають, яким буде результат їхньої роботи. Це може спричинити невпевненість і стрес;

2) потреба в більшій кількості часу та ресурсів. Вона може вимагати більшої кількості часу та ресурсів порівняно з традиційними методами навчання. Це стане проблемою для викладачів та студентів, які мають обмежені ресурси або часові обмеження;

3) важко оцінити успішність проєктів. Проєктна технологія вимагає оцінки більш широкого спектру критеріїв, як-от комунікація, співпраця, творчість й інновації. Це може викликати труднощі у викладачів, які зазвичай оцінюють успішність здобувачів освіти на основі знань та вмінь, які вони отримали відповідно до програми;

4) недостатня підготовка викладачів може стати перешкодою для успішного застосування цієї методології в освітньому процесі.

Для того щоб забезпечити успішне застосування проєктної технології в навчанні, викладачі повинні мати належну підготовку, досвід і підтримку з боку адміністрації. Педагоги можуть отримати необхідні навички та знання завдяки тренінгам та семінарам, а також через взаємодію з іншими викладачами й експертами. Щоб забезпечити успішне використання проєктної технології в освітньому процесі, педагогічні працівники мають бути відкритими до інновацій та вміти пристосовуватися до різних потреб здобувачів освіти, допомагати їм розвивати критичне мислення, творчість й інші навички, необхідні для успішного навчання.

Отже, застосування проєктної технології в освітньому процесі може стати ефективним методом, що допоможе студентам розвивати навички, необхідні для подальшого життя й кар'єри. Викладачі повинні бути готовими до використання цього методу й мати належну підготовку, досвід і підтримку, щоб забезпечити успіх у навчанні.

Список використаних джерел

1. Крюкова О., Мельник А. Проєктна діяльність у системі сучасної освіти. Київ: Видавництво «Просвіта», 2018.

2. Шульга М. Проєктна технологія в освітньому процесі: теорія та практика. Київ: Видавництво «Основа», 2020.

Мінченко Сергій Іванович,

майстер виробничого навчання

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ПРАКТИЧНОГО ВОДІННЯ АВТОМОБІЛЯ НАВИЧОК ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ НА ДОРОГАХ

Сьогодні автомобіль – це не розкіш, а засіб пересування. За кермо сідають чоловіки й жінки, старші й молодші. Актуальною залишається проблема щодо безпеки руху на дорогах, котра з'явилася з появою транспортних засобів.

Транспортна галузь розвивається, автомобілі стають більш потужними, швидкісними, а проблема дорожньо-транспортних пригод (ДТП) залишається незмінною. Особливо часто вони

трапляються на вулично-дорожніх мережах населених пунктів та залізничних переїздах. І з кожним роком рівень аварійності й кількість постраждалих не зменшується.

Причини аварійності можна розподілити так:

- недостатня робота з виховання та навчання населення правилам дорожнього руху;
- недостатні темпи і якість будівництва автомобільних доріг;
- недоліки в організації руху транспортних засобів і пішоходів;
- незадовільне утримання доріг і споруд на них;
- недостатня боротьба з перебуванням за кермом водіїв у стані алкогольного сп'яніння та наркотичного дурману;
- недостатньо активна робота громадськості з попередження аварій;
- недостатня ефективність контролю ДАІ за рухом;
- недосконалість конструкцій транспортних засобів щодо активної та пасивної безпеки;
- недоліки професійного відбору й недостатній медичний контроль за здоров'ям і станом водіїв перед рейсом [1].

Перед майстром виробничого навчання / інструктором із водіння стоїть важливе завдання щодо формування на заняттях із практичного водіння автомобіля навичок дотримання правил безпеки на дорогах. Навчитися технічно та грамотно керувати автомобілем – задача складна, але вирішувана, якщо наполегливо працювати та відповідально ставитися до управління транспортним засобом.

Майстер виробничого навчання / інструктор із практичного водіння з метою попередження аварійності на дорогах повинен акцентувати увагу майбутніх водіїв на наступних моментах:

- підготовка автомобіля до роботи (технічне обслуговування) дозволяє зменшити втомлюваність водія, поліпшує фізичний і психічний стан у процесі роботи, зменшує навантаження, робить працю безпечнішою;
- правильна посадка водія за кермом забезпечує огляд дороги, зручне користування органами управління – положення рук на рульовому кермі, регулювання сидіння, тримання ніг на педалях зчеплення або гальм; зменшує його втомлюваність, сприяє гарному самопочуттю. Перед пуском двигуна необхідно перевірити положення важелів (стоянкове гальмо має бути включене, важіль переключення передач переведений у нейтральне положення; якщо з першого разу двигун не запустився, то варто повторити поворот ключа запалювання через 5...10 с). Після запуску двигуна варто перевірити показники контрольно-вимірювальних приладів, звернувши особливу увагу на тиск оливи, індикатор рівня гальмівної рідини (тиск повітря в системі пневматичного приводу робочої системи гальм) та наявність палива;
- концентрація уваги / зібраність є однією з основних якостей, необхідних для управління автомобілем; миттєве відволікання уваги може призвести до ДТП. Якщо водій стомився за кермом, то краще зупинитися на відпочинок;
- передбачливість водія полягає в здатності бути готовим при необхідності змінити швидкість руху або його напрямок. Водій повинен володіти великою витримкою, не дратуватися від перешкод чи помилок інших учасників дорожнього руху, а зберігати спокій;
- упевненість під час керування автомобілем, що приходить із досвідом, але вона не має перетворитися на самовпевненість і призвести до недбалості та ризику аварії;
- правильність і точність дій водія автомобіля залежать від його емоційного стану: негативні емоції зменшують здатність водія до правильних дій, а його гарне внутрішнє почуття є запорукою безаварійної експлуатації транспортного засобу;
- дисциплінованість учасників дорожнього руху є запорукою безпеки на дорогах.

Дотримання цих правил забезпечить безаварійність під час експлуатації транспортного засобу.

Отже, на заняттях із практичного водіння автомобіля перед майстром виробничого навчання / інструктором із водіння лежить важливе завдання, що полягає у формуванні в майбутніх водіїв навичок дотримання правил безпеки на дорогах.

Список використаних джерел

1. Основи керування автомобілем та безпека дорожнього руху: навч. посібник для ВНЗ. Київ: ВІКНУ, 2011. 368 с. URL: <http://verdant.if.ua/pdf/bezpeka.pdf> (дата звернення: 23.04.2023).

Москаленко Ігор Миколайович,

керівник фізичного виховання, викладач фізичної культури вищої категорії, викладач-методист ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ ЗДОБУВАЧАМИ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Легка атлетика – один з найстаріших, основних і найбільш масових видів спорту. В основу легкоатлетичних вправ покладені природні рухи людини – ходьба, біг, стрибки, метання.

Спринтерський біг є складовою багатьох видів легкої атлетики. Він, як правило, характеризується максимальною інтенсивністю пробігання всієї дистанції в анаеробному режимі.

Біг на короткі дистанції є типовою швидкісною вправою, що характеризується виконанням короткочасної роботи максимальної потужності. Легкість і розкутість бігових рухів, що виконуються з великою амплітудою і частотою, є ознакою раціональної техніки.

Під час тренування здобувачів освіти варто орієнтуватися на досягнення високого рівня різнобічної фізичної підготовленості, а саме на розвиток повного комплексу фізичних якостей – сили, швидкості, спритності, витривалості, гнучкості. Необхідно складати план тренувань, що базуються на комплексному розвитку навичок, а точніше – варто звернути увагу на дослідження окремих фізичних якостей та їх ролей задля найкращого спортивного результату, а також виокремлення й оптимальне застосування найбільш важливих якостей [2].

Разом зі швидкісно-силовими якостями формується комплекс характеристик, у якому відбуваються складні процеси перенесення якостей та навичок у зв'язку з багаторічним процесом тренування та розвитком спортсмена. Структура швидкісно-силової підготовки спринтерів об'єднує здатність до прискорення, силову витривалість, спеціальні якості, а також довжину та частоту кроку [1]. Спрямованість швидкісно-силової підготовки має передбачати розвиток сили м'язів та здатність застосувати максимальні зусилля за менший час. Сила – це основна характеристика будь-якого м'язового руху. Спеціальна витривалість формується як певна можливість проявляти відповідні рівні сили в межах відповідної послідовності часових та просторових характеристик найбільш тривало й багаторазово. У циклічній роботі недосконалість сили руху відбивається на кожному русі, порушується зв'язок прояву сили зі швидкістю м'язового скорочення, що відповідно зменшує потужність м'язового скорочення з наступним порушенням ритму руху.

Завдання, що стоять перед здобувачами освіти в розвитку швидкісно-силових якостей: підвищення потужності відштовхування, швидкості зведення стегон; виведення зі стану інерції спокою; підвищення здатностей до прискорення й швидкості розслаблення м'язів; удосконалення міжм'язової та внутрішньом'язової координації. Результати досліджень у наукових роботах із проблем бігу на короткі дистанції свідчать про те, що рівень результатів у спринті переважно залежить від природних здібностей людини [2].

Під час навчання бігу на короткі дистанції спортсмен опановує теоретичні та фізичні знання, які безумовно відіграють велику роль саме у спринті. Але не варто забувати про психічний стан та загальний розвиток спортсмена.

Біг на короткі дистанції складається зі старту, стартового розгону, бігу по дистанції та фінішу. Кожному із цих елементів властива своя техніка виконання. Правильний і своєчасний початок бігу – необхідна передумова успіху.

Навчання техніки бігу треба починати зі зразкового показу спринтерського бігу, показу кінограм (плакатів, схем) бігу відомих спортсменів. У такий спосіб можна створити правильне уявлення про техніку бігу на короткі дистанції. Практичне засвоєння техніки спринтерського бігу, як правило, відбувається в такій послідовності: біг по дистанції (прямій), біг по повороту, низький старт і стартовий розгін, фінішування, біг по дистанції в цілому.

Підтримка високої швидкості бігу на початку і в середині дистанції, а також можливі прискорення здійснюються зазвичай шляхом збільшення потужності відштовхування при відносно стабільній частоті кроків [3].

Тактична підготовка – це оволодіння тактикою, тобто набуття знань, умінь і навичок, необхідних для прийняття правильних рішень у ході змагань. У процесі освоєння спортивної тактики вирішується ланка конкретних завдань, до яких належать:

- 1) постійне вивчення закономірностей тактики, її ефективних форм і тенденцій у розвитку бігу на середні дистанції і в суміжних видах спорту;
- 2) розроблення тактичних планів;
- 3) удосконалення тактичних умінь і навичок у єдності з реалізацією завдань фізичної, технічної та психічної підготовки;
- 4) виховання тактичного мислення.

Основний шлях удосконалення тактичної майстерності бігунів – це шлях систематичної участі в змаганнях різного рангу, а також ретельного аналізу з метою конкретизації завдань подальшої тактичної підготовки.

Під час участі в різних змаганнях здобувачі освіти можуть переслідувати різні цілі, а саме:

- 1) перемога з максимально високим для себе результатом;
- 2) перемога за будь-якого результату;
- 3) зайняти певне місце в забігу або засвідчити результат, що дозволяє виступати в наступному етапному змаганні [5].

У тактичній підготовці бігунів важливим є формування вміння пов'язувати техніку бігу із функціональним станом організму на кожній конкретній ділянці дистанції.

З метою розвитку тактичної підготовки необхідно інколи створювати змагальні умови для здобувачів освіти за заняттях із легкої атлетики. Змагання – це і є певне тренування тактичних можливостей бігуна. Легкоатлету необхідно розробити власний графік бігу для розуміння того, які прийоми краще застосувати, щоб обігнати своїх конкурентів, варто дізнатися про своїх суперників, вивчити їх слабкі місця, тактику, психологічні та фізичні особливості й надалі створити комплекс прийомів введення спортивної боротьби [1, с. 23].

Технічна підготовка – це процес опанування та покращення спортсменом основних технік. Спортсмен створює власну техніку та намагається максимально розвинути її. Викладачу фізичного виховання важливо пояснювати й коригувати помилки студентів.

У процесі технічної підготовки спринтер повинен досягти відповідності своєї техніки таким параметрам, як результативність, економічність, варіативність, стабільність, ефективність і мінімальна тактична інформативність. Під час опанування й розвитку обраної техніки необхідно враховувати поступове збільшення довжини й частоти кроку, амплітуду махової ноги під час бігу, потрібно правильно виконувати вправи та поступово підвищувати навантаження.

Щоб запобігти травматизму, необхідно постійно тренуватися, розвивати свої фізичні якості, розминатися перед тренуваннями, стежити за самопочуттям і дотримуватися здорового способу життя.

Отже, у легкій атлетиці, як і в будь-якому виді спорту, важливо постійно розвиватися й оволодівати новими прийомами та вміннями. Технічна й тактична підготовка становлять базу для досягнення успіху легкоатлетів на коротких дистанціях.

Список використаних джерел

1. Ахметов Р. Ф., Максименко Г. М., Кутек Т. Б. Легка атлетика: підручник. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2010. 320 с.
2. Воронін Д. М. Оптимізація фізичної та технічної підготовки у швидкісно-силових видах легкої атлетики: монографія. Львів: ЛДУФК, 2016. 220 с.
3. Воронова В. І. Психологія спорту: навч. посібник. Київ: Олімпійська література, 2007. 298 с.
4. Гонін О. В. Легка атлетика: навчальний посібник. Київ: Вид. ОВС, 2010. 395 с.
5. Пітин М. Теоретична підготовка в спорті: монографія. Львів: ЛДУФК, 2015. 372 с.

Побризанова Аня Віталіївна,
викладач фахових дисциплін
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ЗНАЧЕННЯ РУХЛИВИХ ІГОР ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Сутність гри зводиться до потреби ігрової діяльності, яка є джерелом активності дитини, що спонукає її до взаємодії з навколишнім середовищем. Рухлива гра як активна діяльність має двосторонній процес – збагачення соціального досвіду і реалізація соціальних зв'язків [2].

Найкраща форма соціалізації дітей дошкільного віку – це ігрова діяльність. Гра як провідний засіб розвитку дитини адаптує її до навколишнього середовища, навчав, розвиває.

До трирічного віку (раннє дитинство) малечі постійно хочеться спілкуватися. Гра в такому віці є основою діяльності розвитку її особистості. Тому через гру вона постійно шукає контакт серед таких же малюків. Починається перший етап соціалізації дитини. Зі своєю ще дитячою егоїстичністю малюк поступово вчиться розуміти і приймати певні правила поведінки – ділитися, вибачатися, чекати своєї черги. Від 3-х до 5-и років малюк починає дружити, жаліти, відчувати, переживати, сперечатися, фантазувати; для гри шукає собі друзів і компанію. У 6–7-річному віці дитина прагне підтримки й розуміння дорослого, оскільки він у її очах стає авторитетом.

Граючись, дошкільник адаптується в соціумі, переймає поведінку дорослих і вчиться брати участь у соціальному житті. Гра в такому віці допомагає дитині в пошуково-дослідницькій діяльності (пізнає навколишній світ шляхом проб і помилок), відчуті і приміряти на собі різні соціальні ролі (сюжетно-рольові ігри), у комунікативній діяльності (контакт з однолітками й дорослим, підтримка та оцінка).

Основним фактором соціального розвитку дітей дошкільного віку є створені умови для ігрової діяльності. У грі вони соціалізуються – переймають соціальний досвід [1; 3].

У молодшому шкільному віці зі зміною діяльності закладаються нові типи соціальних відносин і взаємодій для подальшого розвитку особистості школяра. Зі шкільною діяльністю діти початкової школи підпорядковуються нормам і правилам поведінки відповідно до цієї діяльності. Першо- і другокласник ще продовжує сприймати світ казки та фантазій, а третьо- й четвертокласник намагається бути таким, як усі, або кращим від інших. Така соціальна психологія проявляється у виборі гри. Молодші початківці, як і старший дошкільний вік, продовжують грати в сюжетно-рольові ігри, з'являються ігри з елементами суперництва, а в старших початківців сюжетно-рольові ігри відходять на другий план і на першому виступають ігри з елементами суперництва. Під час рухливих ігор з елементами суперництва відбувається змагальний процес фізичних і психічних якостей дитини. З одного боку, вона намагається засвідчити свої здібності, з іншого – виділитися серед інших. У таких іграх дитина розвиває соціальну організованість поведінково-комунікативних умінь і навичок. Взаємодія між учасниками гри є активним носієм суспільного розвитку [1, 4].

Гра в підлітковому віці зумовлює досягнення соціального успіху, що характеризує ставлення до себе і свого «Я», до колективу. Лідерство – один з основних проявів психіки підлітка. У грі він мобілізує свої морально-вольові зусилля бути першим і найкращим та визнаним у колективі. Для цього віку – це психічний самостійний вияв соціальної конкурентоспроможності й активності особистості. Соціальна конкурентоспроможність й активність особистості має цілий комплекс якостей і властивостей соціального виховання. Досягнення позитивного результату дає можливість підлітку відчутти моральне задоволення, бачити позитивні зміни й бути впевненим у собі.

Необхідно розуміти: якщо в дошкільному та молодшому шкільному віці діти постійно знаходяться у двох соціальних середовищах під наглядом батьків і педагогів (садочок і школа, двір), то діти підліткового віку перебувають у трьох соціальних середовищах, не схожих одне на одне – школа, дім, вулиця. У школі необхідно дотримуватися загальних норм і правил поведінки, вдома – установлених сімейних традицій, на вулиці – самостійність і конкурентна боротьба за лідерство.

Удома батьки, а в школі педагоги впливають і спрямовують у відповідне русло розвиток

дитини, а вулиця виховує по-своєму. У цьому віці виникають протиріччя й боротьба виховання двох систем – соціальне виховання педагогічними методами та засобами, спрямованими на соціальний розвиток дитини, і вуличне виховання, середовище якого спрямовує дитину на самостійність вибору своїх дій, навіть у супереччя дорослих [3].

У дворі діти в підлітковому віці перебувають без нагляду дорослих («Я що, маленький, щоб за мною дивилися?!»), бо вони хочуть бути самостійними та незалежними у свободі вибору своїх дій, яка завжди призводить до конкуренції лідерства між дворовими дітьми. Лідер визначає або схвалює вибір гри іншими дітьми. На вулиці діти не обмежені в часі. Вони перебувають у грі до того моменту, доки не втомляться. Після гри завжди йде емоційне обговорення ігрових дійств. У такий спосіб дитина вчиться бути самостійною і пристосовується до вуличного середовища.

У юнацькому віці відбувається зміна позицій і ставлення до майбутнього. Юнак опиняється перед вибором майбутньої діяльності – виникає соціальна ситуація розвитку самовизначення. Однак вони не припиняють займатися ігровою діяльністю і перевагу надають спортивним іграм та рухливим з елементами спорту. Такий вибір ігор значною мірою впливає на вибір майбутньої професії [5].

Соціальний розвиток особистості (сім'я, садочок, школа, вулиця) – це тривалий виховний процес. Під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів здійснюється розвиток дитини від народження до дорослості. Він є безперервним і нерівномірним. Соціалізація особистості – це розвиток і засвоєння поведінкових норм і правил, цінностей, традицій культури. Через гру дитина отримує соціальний досвід у спілкуванні з однолітками і з дорослими, вчиться враховувати їхні інтереси, адаптується в навколишньому середовищі, долучається до цінностей культури суспільства. Дитина формується як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищах, тобто – соціалізується.

Список використаних джерел

1. Творча гра. URL: <https://sites.google.com/site/tvorcagra165/tvorca-13> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Соціалізація дітей дошкільного віку. URL: <http://championkids.com.ua/ua/sotsializatsiya-detey-doshkolnogo-ua/> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Сопко М. І. Соціалізація дитини у процесі гри як провідного виду діяльності дошкільника. 2016. 142 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BxTQRyhVjdHIVGRQbUZ3Q1RXTUE/view> (дата звернення: 20.04.2023).
4. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. Київ: ІСДО, 1996. 288 с.
5. Дитячі ігри та забави. Київ: Просвіта, 2004. 424 с.

Приходько Наталія Анатоліївна

викладач вищої категорії, старший викладач

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Наприкінці ХХ ст. основною проблемою міжнародної освіти було визначено розрив між можливостями сформованої системи освіти й потребами суспільного розвитку. Цю проблему позначено як кризу освіти, для виходу з якої міністри освіти країн Європи визначили сукупність заходів, що сприятимуть отриманню кваліфікацій, окреслених як у сенсі знань, так і методів, ключових компетенцій і здатності набуття нових умінь і навичок. Необхідно зміцнити роль професійної освіти й підготовки, основ неперервної освіти і набуття нових кваліфікацій, ужити конкретних заходів для того, щоб стерти межі між різними рівнями формальної та неформальної освіти в перспективі навчання протягом усього життя. Концептуальною основою запропонованих заходів стала ідея впровадження в освіту компетентнісного підходу як одного з ефективних шляхів розв'язання протиріч у розвитку освіти й суспільства, узгодження освітніх систем у глобалізованому світі.

Основні положення Болонської системи освіти апелюють до компетентностей і компетенцій як провідних критеріїв підготовленості особистості до участі в економічному, культурному та

соціальному житті держави. Компетентнісний підхід передбачає розвиток у здобувача освіти здібності орієнтуватися у складних життєвих ситуаціях, мати уявлення про наслідки власних учинків та діяльності, нести за них відповідальність, тобто формувати компетентного члена суспільства.

Європейський Парламент і Рада Європейського Союзу схвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя, де серед інших ключових компетентностей зазначені соціальна та підприємницька, а також розкриті їх визначення та роль.

Соціальні навички необхідні для успішних міжособистісних відносин та соціальної участі, де важливо розуміти кодекси поведінки та правила комунікації, прийнятні в різних суспільствах та середовищах. Соціально важливим є вміння конструктивно спілкуватися в різних середовищах, співпрацювати в командах та вести переговори. Підприємливість потребує розуміння економічних та соціальних можливостей і викликів. Важливою є здатність приймати фінансові рішення стосовно цінності й вартості, ефективно спілкуватися та вести переговори з іншими, справлятися з невизначеністю, неоднозначністю та ризиком як невід'ємними частинами прийняття обґрунтованих рішень. Ставленнями, що характеризують підприємливість, є: почуття ініціативи, активності, пошуку, сміливості та наполегливості в досягненні цілей [5].

Підвищена увага до компетентнісного підходу вітчизняних науковців обумовлена істотними соціально-економічними змінами, що відбуваються в українському суспільстві, політичними й законодавчими ініціативами, спрямованими на євроінтеграцію та імплементацію міжнародних норм і стандартів. На думку науковців, саме набуття життєво важливих компетентностей може дати сучасній людині можливість адаптуватися до швидкоплинного світу, знаходити своє місце в ньому. Як зауважує Н. Бібік, «...компетентності мають охоплювати такі якості людини, що дозволяють їй інтегруватись у широкий світовий соціокультурний контекст» [2, с. 51]. Ключовими для української освіти є формування компетентностей, соціально значущих якостей особистості, яка здатна до самореалізації в умовах динамічного суспільства. Українське законодавство в галузі освіти закріплює цей вектор у законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Національній програмі виховання дітей і молоді в Україні.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти визначає, що до ключових компетентностей належить вміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична та базові компетентності в галузі природознавства й техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності [3]. Отже, серед зазначеного переліку є соціальна та підприємницька компетентності, які часто поєднують у соціально-економічну, що акумулює в собі знання глобальних процесів розвитку цивілізації та функціонування сучасного суспільства, а також основ соціології, економіки, менеджменту і права [1, с. 81], забезпечує формування нової моделі підготовки фахівців не лише з високим рівнем професійних кваліфікаційних якостей, але й із широкими комунікативними та соціальними можливостями, здатні швидко адаптуватися до умов міжнародної конкуренції, ефективно взаємодіяти із соціальним середовищем та забезпечувати стійкий розвиток країни

Питання щодо формування соціальної компетентності висвітлено в працях Н. Бібік, Г. Васьківської, М. Гончарової-Горянської, С. Косянчук, В. Шахрай, О. Галакової, С. Данилейко, О. Проценко та ін. Дослідники зазначають, що соціальна компетентність є необхідною складовою особистості й визначає успіх у становленні дитини як повноцінного члена соціуму. Різноманітні визначення і трактування поняття «соціальна компетентність» не є суперечливими, адже йдеться про здатність жити в соціумі; дотримуватися соціальних норм і правил; співпрацювати, а також адекватно аналізувати питання на перетині системи соціальних відносин суспільства й людини (Н. Бібік); про сукупність знань і вмінь, акцентованих на ціннісних орієнтаціях, що зумовлюють соціальну поведінку особистості (М. Гончарова – Горянська). На думку О. Проценко, соціальна компетентність формує знання, вміння, навички і здібності, потрібні для подальшої освіти в змінюваних соціальних умовах, стаючи головним механізмом у соціалізації та адаптації тощо.

Питання економічної освіти і виховання вивчало багато дослідників. До теперішнього часу різними авторами підготовлені програми, навчальні посібники, методичні рекомендації з економічного виховання й освіти (М. Алфьорова, Г. Гебеков, Е. Землянська, І. Сасова, Л. Чернерта й ін.). Проблему щодо формування економічної компетентності відображено в працях багатьох фахівців. Л. Ануфрієва під економічною компетентністю розуміє сукупність економічних знань і практичних умінь, досвіду, економічної культури й мислення, наявність стійкої потреби та інтересу до професійної компетентності.

Структуру економічної компетентності досліджували М. Бабкін, С. Бахтєєва та І. Сасова. Її сутність вони розкривають через характеристику набору економічних якостей особистості. Л. Бляхман вважає, що для особистості важливим є формування економічного мислення. У працях О. Джалілової, Б. Іткіна, Л. Фалевич зміст економічної компетентності розглядається через характеристику обсягу знань, умінь та навичок в економічній сфері. Питання соціально-економічної підготовки у вищих навчальних закладах країни вивчали О. Коваленко, І. Майструк, О. Данилюк, Г. Дмитренко та інші. І. Майструк зазначає, що система освіти має бути спрямована не лише на засвоєння конкретних соціально-економічних знань і вмінь, а й на те, щоб надавати можливість оволодівати засобами їх застосування в різноманітних ситуаціях, навчити самостійно економічно мислити і дотримуватися моральної економічної поведінки [4, с. 103].

Аналіз досліджуваної проблеми засвідчив, що у зв'язку з реформуванням освіти й усвідомленням ученими значущості проблеми формування в майбутніх фахівців соціально-економічної компетентності, соціально-економічні знання є одним з найважливіших чинників формування чітких життєвих і професійних орієнтирів особистості. Вони сприяють ефективній реалізації життєтворчих стратегій, профілактиці девіантної поведінки, успішній соціальній адаптації, становленню повноцінного суб'єкта суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Європейський вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 81–109.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека освітньої політики* / за ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.04.2023).
4. Майструк І. М. Економічна освіта і виховання як чинники формування економічної культури молоді. *Мультиверсум. Філософський альманах*: зб. наук. пр. Київ, 2007. Вип. 64. С. 102–107.
5. Рамкова програма ЄС щодо оновлених ключових компетентностей. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53#2> (дата звернення: 13.04.2023).

Решетняк Наталія Валеріївна,

викладач хімії вищої категорії, викладач-методист

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ХІМІЇ В ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Соціально-економічний розвиток нашої держави, процеси інтеграції в загальноєвропейський освітній простір зумовлюють нові вимоги до якості підготовки фахового молодшого бакалавра, яку здійснюють коледжі та інші заклади освіти I–II рівнів акредитації. Особливістю організації навчання у фаховому коледжі є реалізація двох програм: загальноосвітньої підготовки за старшу школу та професійної підготовки фахового молодшого бакалавра, тобто поєднання системи загальної середньої освіти і фахової передвищої освіти в одне ціле.

Сучасні умови функціонування закладу освіти спонукають викладачів до пошуку нових шляхів організації навчальної та науково-методичної роботи, а також оволодіння сучасними технологіями організації освітнього процесу.

Особливостям організації освітньої діяльності в коледжі присвячені дослідження вітчизняних науковців О. Домінського, В. Лозовської, С. Мамрича, І. Оленюка, А. Цюприка, С. Якубовської та ін. Однак існуючі розробки не повністю враховують специфіку викладання загальноосвітніх предметів, зокрема хімії, у закладі фахової передвищої освіти, тому окремі напрями залишаються й досі не з'ясованими.

На відміну від загальноосвітньої школи викладання хімії у фаховому коледжі має свої особливості, а саме:

- курс хімії за старшу школу вивчається за два роки на I–II курсах (на I курсі реалізується програма 10 класу, а на II – 11 класу);

- система організації навчання у фаховому коледжі – лекційно-практична (у закладі загальної середньої освіти – класно-урочна), що передбачає більше самостійної підготовки студентів до практичних занять, модульного контролю та ін.

- 10–15% програми навчального матеріалу з хімії передбачено на самостійне опрацювання студентами (у курсі хімії загальної середньої освіти теми на самостійне опрацювання не передбачені програмою);

- на першому курсі відбувається період адаптації студентів до навчання в коледжі, адже студенти-першокурсники не мають достатнього досвіду самостійної навчальної діяльності;

- більшість студентів-першокурсників не має системних знань з хімії за курс основної школи, що пояснюється об'єктивними й суб'єктивними умовами їх навчання в основній школі.

Подолання цих проблем зумовлює потребу запровадження у процес вивчення хімії нових педагогічних підходів до навчання, упровадження інформаційних та комунікаційних технологій, підвищення мотивації студентів до вивчення хімії, які б надали студентам можливість для розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, уміння самостійно засвоювати нові знання та реалізовувати пізнавальні потреби. Здебільшого таким вимогам відповідає метод проєктів як спосіб організації діяльності студентів, що ґрунтується на їхніх інтересах і безпосередній активності на всіх етапах здійснення. Проблема реалізації методу проєктів в освітньому процесі не є принципово новою. Цей феномен був у центрі уваги дослідників різних періодів. У методологічних розробках засновників методу проєктів (Дж. Дьюї, В. Кілпатрик, Е. Коллінгс), у працях українських і зарубіжних дослідників (Г. Ващенко, І. Єрмаков, Є. Кагаров, В. Коваленко, Л. Левін, О. Поментун, О. Сухомлинська, Є. Янжул) розкрито передумови становлення методу проєктів як способу організації навчання, а також відтворено процес його використання у практиці вітчизняної школи в 20-30-х роках ХХ ст.

Починаючи з 90-х років ХХ ст. метод проєктів повернувся до освітянської практики і став предметом сучасних науково-педагогічних досліджень. Ученими досліджувались особливості застосування цього методу (О. Волжина, Л. Масол, Н. Матяш, Є. Полат, В. Симоненко), проблема ролі методу проєктів у контексті особистісно зорієнтованого навчання (І. Джужук, О. Блохін); активізації пізнавальної діяльності учнів (О. Гребеннікова, Н. Замошнікова). Технологію реалізації методу проєктів у закладі загальної середньої освіти як форми інноваційної діяльності відображено в наукових працях В. Безпалька, В. Бондаря, О. Коберника, Б. Пальчевського, С. Ящука та інших. Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження показав, що в них акцентовано увагу на категоріальному аспекті методу проєктів, а також на його застосуванні в діяльності здобувачів освіти основної і старшої шкіл. Водночас робіт, у яких обґрунтовується освітній і розвивальний потенціал методу проєктів, цілісної методики впровадження у практику закладів фахової передвищої освіти, не виявлено.

Список використаних джерел

1. Богиніч О. Л. Самостійна робота студентів як професійно-формуюча складова процесу навчання у вищій школі. *Наука і сучасність. Педагогіка. Філологія: збірник наукових праць*. Т. 42 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; редкол. М. І. Шкіль та ін. Київ: Логос, 2004. С. 12–21.

2. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів. *Рідна школа*, 2006. № 5. С. 68–70.

3. Забарна А. Метод проєктів під час вивчення прикладного програмного забезпечення. *Інформатика*. 2002. № 7. С. 3.

4. Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-зорієнтований збірник / наук. ред. І. Г. Єрмаков. Київ : Департамент, 2003. 500 с.

Сєврюкова Валентина Єгорівна,

*викладач фахових дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»*

НАУКОВА РОБОТА ЗІ СТУДЕНТАМИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Для сучасного розвитку суспільства важливим є підвищення рівня підготовки висококваліфікованих спеціалістів, їхній інтелектуальний та творчий потенціал. І тому умовою для виконання цього завдання є необхідність озброїти спеціалістів уміннями організовувати наукову роботу. Виникає потреба в підготовці фахівців, здатних до вільного професійного спілкування, які могли б користуватися оригінальною літературою, що сприяє ефективності виконання професійних завдань.

Із метою підвищення ефективності наукової роботи та стимулювання саморозвитку студентів, для успішного професійного становлення доречним буде застосування й реалізація цілісної системи позааудиторної роботи. Для цього потрібно використовувати сучасні педагогічні технології, що поєднують науково-обґрунтовані індивідуальні й колективні форми роботи для самостійної діяльності студентів.

До основних шляхів удосконалення, які мають теоретичне та практичне значення для організації наукової роботи, відносять:

- аналіз теорії, практики організації наукової роботи студентів, який показав, що наукова робота сприймається переважно або як організаційна форма, або як метод навчання;
- педагогічні умови, комплексна організація яких забезпечує підвищення ефективності організації наукової роботи в коледжі, тобто створення мотиваційної основи наукової діяльності та широке застосування різнорівневих професійно-орієнтованих завдань для наукової роботи студентів;
- запровадження системи позааудиторної роботи, використовуючи сучасні педагогічні технології, що поєднують індивідуальні, колективні форми роботи, а також індивідуалізація професійного навчання з урахуванням рівня підготовки кожного студента;
- розроблення і впровадження методичних рекомендацій щодо створення педагогічних умов організації наукової роботи студентів закладу фахової передвищої освіти в позааудиторний час забезпечують підвищення ефективності організації наукової роботи, оптимізації освітнього процесу загалом. Їх творче використання дає змогу залучити студентів до систематичної цілеспрямованої наукової роботи, максимально реалізувати їхні потенційні можливості й особистісні якості.

З розвитком самостійної навчальної діяльності у студентів (з низького рівня до високого) діяльність викладача і студента змінюється: зменшується роль участі викладача у спільній діяльності зі студентом. Студент стає більш активним, тепер він виступає не об'єктом, а суб'єктом діяльності. А це, у свою чергу, сприяє підвищенню рівня розвитку наукової роботи студентів у процесі пізнання нового, робить цей процес самокерованим, що дозволяє студентові займатися самонавчанням і в подальшому житті. Наукова робота є основою будь-якого навчання, а особливо навчання у фаховому коледжі.

Для організації наукової роботи студентів у закладі фахової передвищої освіти виокремлюють такі педагогічні умови:

- володіння вміннями та навичками самостійної освітньої та наукової діяльності;
- формування потреби й інтересу до наукової роботи;
- урахування групових особливостей здобувачів освіти (рівень інтелектуального розвитку, провідний тип темпераменту, мотив навчальної діяльності та інше);
- урахування індивідуальних особливостей студентів під час визначення завдань для наукової роботи;

- розроблення індивідуальних творчих завдань для наукової роботи студентів над проблемними темами освітніх компонентів і керівництво з боку викладача;
- створення необхідного методичного матеріалу для організації наукової роботи;
- грамотне керівництво науковою роботою та надання вчасної допомоги для усунення недоліків;
- створення мотиваційної основи позааудиторної діяльності;
- широке застосування різнорівневих професійно орієнтованих завдань для наукової позааудиторної роботи студентів із подальшим аналізом їх виконання;
- упровадження системи позааудиторної роботи з використанням сучасних гнучких педагогічних технологій, що поєднують науково-обґрунтовані, індивідуальні й колективні форми роботи.

Наприклад, під час роботи студентів над темою «Українські рушники» використовується творче обґрунтування їхньої підготовки до наукової роботи. Результати роботи мають успіх. На цьому етапі роботи студенти застосовують набуті знання, уміння, навички самостійної роботи та здобувають нові, цікаві для себе, які збагачують і поповнюють їхній світогляд.

Таким чином, наукова робота студентів – це одна з основних форм організації навчання, яка включає різноманітні види індивідуальної й колективної освітньої діяльності. Вона здійснюється на аудиторних та позааудиторних заняттях із урахуванням індивідуальних особливостей і пізнавальних можливостей студентів під керівництвом викладача або без його безпосередньої участі. А метою наукової роботи студентів у закладі фахової передвищої освіти є не тільки формування в здобувачів освіти вміння самостійно поповнювати свої знання та вільно орієнтуватися в потоці наукової інформації, а й забезпечення умов, необхідних для активного та самостійного подальшого самонавчання.

Список використаних джерел

1. Балагурова Т. Наукова робота учнів – міф чи реальність. *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2004. № 2. С. 96–100.
2. Драч І. І. Оцінювання творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* Київ: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2005. Вин. 41. С. 153–160.
3. Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження. Київ: Знання України, 2006. 48 с.
4. Сисоєва С. О. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 4/49. С. 60–66.
5. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2005. 208 с.
6. Яновський А. О. Зміст пошуково-дослідної діяльності. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 83. Кіровоград: РВВКДПУ ім. В. Винниченка, 2009. С. 234.

Сидоренко Оксана Миколаївна,

викладач історії вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Сьогодні Україна переживає найважчі випробування за весь період незалежності. Повномасштабна війна, яку 24 лютого 2022 року розпочала російська федерація, спрямована насамперед на знищення української державності та має виразні риси геноциду українського народу. Складовою цього є намагання путінського режиму знищити українців як політичну націю, зруйнувати не тільки міста і села, але й історичну пам'ять та національну самосвідомість.

У підготовці до цієї варварської війни путінський режим важливу роль приділив фальсифікації історичних фактів та пропаганді «руського міра», формуючи у російського населення імперську свідомість та шовіністичні настрої. Під час цієї важкої війни, в умовах протистояння агресивній антиукраїнській пропаганді, особливе значення має збереження та розвиток української історичної освіти та подальше формування в студентської молоді

патріотизму, усвідомлення загальнолюдських цінностей та несприйняття імперської й шовіністичної ідеології. При цьому історична освіта має не «віддзеркалювати» ідеологічні атаки з боку путінського режиму, а послідовно продовжувати формування у студентства історичної пам'яті, патріотизму та розуміння єдності України та українського народу з Європою та європейськими демократичними цінностями.

Патріотизм – це перш за все гідність. І коли твою гідність принижують, нападають на твою державу, зневажають твою мову і культуру – ось тоді і прокидається патріотизм.

Патріотизм – це також любов. Якщо ми любимо нашу Батьківщину, мову, культуру – хай минуть хоч сотні років, ми і далі любитимемо свою Україну.

Патріотична компетентність є базовою складовою компетентнісного підходу в сучасній освіті. І в умовах повномасштабної війни, яку розв'язала російська федерація, вже ні в кого не викликає сумнівів той факт, що зараз освітяни повинні приділити особливу увагу національно-патріотичному вихованню студентської молоді. Саме тому надзвичайно важливо у навчальній та позанавчальній діяльності:

- проводити заходи національно-патріотичної спрямованості;
- залучати здобувачів освіти до волонтерської діяльності;
- залучати молодь до дослідження української історії, культури, звичаїв та традицій;
- влаштовувати акції пам'яті;
- проводити години спілкування, присвячені війні рф проти України;
- створювати навчальні проекти, присвячені борцям за незалежність та свободу нашої країни;
- організовувати зустрічі з ветеранами АТО / ООС, учасниками російсько-української війни.

Національно-патріотичне виховання покликане сформувати у здобувачів освіти такі якості, як національна самоідентифікація, усвідомлення своєї приналежності до Нації Героїв – сучасного освіченого українства, якому притаманні справжній патріотизм, щира любов до України, готовність до подвигу та самопожертви в ім'я Батьківщини, до виконання свого патріотичного обов'язку, мужність, стійкість, відвага.

Сучасний виховний процес здійснюється в реальному часі – у героїчний період сучасної історії України, яскравого сплеску патріотичної свідомості та масового героїзму українського народу, який виборює не лише свою свободу й суверенітет у двобої з ворогом; прояву безмежної жертовності українців, яких об'єднала спільна біда і гордість за свій народ, за самих себе та відповідальність перед людством.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності: наук. видання. Київ: Либідь, 2006. 272 с.
2. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
3. Грабовський С. Якими були насправді традиційні цінності? *День*. № 105–106, 2018 р. С. 11.
4. Гривинський Р. Шевченко як ключ до української ідентичності й історії. *День*. № 27–28, 2014 р. С. 14-15.

Синиця Дмитро Олександрович,

викладач захисту України вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ НА ЗАНЯТТЯХ ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

У період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей. Військово-патріотичне виховання

визначено складовою національно-патріотичного виховання, що в часи воєнної загрози стає пріоритетом [3, с. 34].

Нормативно-правова база цієї теми ґрунтується на законах України, указах Президента України, постановах Верховної Ради України, розпорядженнях Кабінету Міністрів України, наказах та листах МОН, інших нормативно-правових актах.

У результаті теоретичного дослідження проблеми військово-патріотичного виховання студентів фахового коледжу на заняттях захисту України були визначені ключові поняття:

- військово-патріотичне виховання – складова патріотичного виховання, що зорієнтоване на формування у підростаючого покоління готовності до захисту України, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби; його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози;

- фаховий коледж – це заклад освіти, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям фахової передвищої освіти;

- «Захист України» – базовий навчальний предмет Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня, затвердженої наказом МОН України, метою якого є формування у студентської молоді життєво необхідних знань, умінь і навичок щодо захисту України та дій в умовах надзвичайних ситуацій, а також системного уявлення про військово-патріотичне виховання як складову частину національно-патріотичного виховання.

Конституція України визначає захист України обов'язком громадян України, найважливішою функцією держави. Безпека людини, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [2, с. 2].

Робота з військово-патріотичного виховання студентів фахових коледжів має проводитись комплексно, у єдності всіх його складників спільними зусиллями органів державного управління, а також освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій та об'єднань, Збройних Сил України, інших силових структур.

Визначимо завдання військово-патріотичного виховання студентів фахового коледжу на заняттях із захисту України:

- ознайомлення здобувачів освіти з основами нормативно-правового забезпечення захисту України, цивільного захисту та охорони життя і здоров'я;

- усвідомлення студентами свого обов'язку щодо захисту України у разі виникнення загрози суверенітету та територіальній цілісності держави;

- набуття знань про функції Збройних Сил України та інших військових формувань України, їхні характерні особливості;

- засвоєння основ захисту України, цивільного захисту, домедичної допомоги, здійснення психологічної підготовки здобувачів освіти до захисту України;

- підготовка до захисту України, професійної орієнтації молоді до служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством, до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у студентів фахового коледжу здійснюється на прикладах героїчної боротьби українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху.

Також військово-патріотичне виховання студентів коледжу здійснюється на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні 2004, 2013–2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, війни російської федерації проти України [1, с. 24].

Для досягнення поставленої мети щодо військово-патріотичного виховання студентів фахового коледжу на заняттях захисту України використовуються різноманітні форми, методи та засоби, серед яких:

- лекції та семінари з історії України, військової техніки, тактики та стратегії, які допоможуть студентам зрозуміти важливість захисту власної країни та засоби, якими можна це зробити;
- участь у військових тренуваннях та практиках, які дозволять студентам набути необхідних навичок у військовій справі, а також зрозуміти важливість дисципліни та взаємодії у військовій діяльності;
- організація відвідування музеїв та інших культурних закладів, експозиції яких присвячені війнам та військовій історії України;
- проведення конкурсів та змагань, які допоможуть стимулювати патріотичні почуття студентів та розвинути їхні знання у військовій справі;
- відео та презентації про військову техніку та зброю, за якими студенти можуть ознайомитись зі зразками військової техніки та зброєю, що її використовують в українській армії в минулому та сьогодні;
- групові та індивідуальні тренування з фізичної підготовки, включаючи біг, стрибки, вправи на розвиток м'язів та інші фізичні вправи, що є важливою складовою військової підготовки;
- навчально-польові збори / заняття і навчально-тренувальні заняття, які проводяться з метою практичного закріплення рівня знань;
- організація інформаційних кампаній та інших заходів, спрямованих на підвищення інтересу студентів до військової справи та захисту України;
- участь у військових іграх, зокрема військово-патріотичній грі «Джура».

Заняття з дисципліни «Захист України» мають практичну спрямованість. Психологічна підготовка студентської молоді до захисту України здійснюється протягом усього викладання курсу.

Морально-психологічна підготовка здобувачів освіти здійснюється в ході навчання з метою формування морально-психологічної готовності та спроможності здобувачів освіти виконувати покладені на них завдання, переборювати труднощі та небезпеку у надзвичайних ситуаціях, витримувати навантаження. Для цього на заняттях та тренуваннях викладачами створюються відповідні умови [1, с. 56].

Отже, однією із форм військово-патріотичного виховання студентів фахових коледжів є заняття захисту України, на яких студенти ознайомлюються з історією українського війська, організацією та функціонуванням Збройних Сил України, принципами військової стратегії та тактики. Заняття захисту України включають практичні вправи, які допомагають здобувачам освіти зрозуміти важливість фізичної підготовки та дисципліни. Наприклад, студенти можуть брати участь у тренуваннях зі стрільби з пневматичної зброї, розміщення та обстеження військових блокпостів, встановлення та розбирання наметів та бойових припасів. Окрім того, на заняттях захисту України студенти вчаться принципів першої медичної допомоги та розпізнання небезпечних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Зубалій М. Д. *Форми і методи формування в учнів готовності до захисту Вітчизни: метод. рекомендації*. Кропивницький: Імекс-ЛТ, 2019. 72 с.
2. Навчальна програма «Захист України», затверджена Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698).
3. Остапенко О. І. Концептуальні засади реформування військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді України. *Фізичне виховання в рідній школі*. 2016. № 6. С. 33–35.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки».

Синиця Ніна Олексіївна,
викладач вищої математики першої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ MOODLE У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Катаклізми сучасного світу вносять корективи в повсякденне життя, змінюючи стереотипи. Ще років десять тому дистанційна освіта в школі чи університеті виглядала як кумедна казка. Проте пандемія COVID-19 змінила наші погляди, а війна, яка точиться на просторах України, ще більше довела, що без дистанційної освіти учні та студенти сьогодні не змогли б отримувати знання. Ми маємо можливість навчатися, перебуваючи далеко від дому.

Є чимало середовищ, які відповідають набору функцій для створення дистанційних курсів. Ці середовища також відомі як системи управління навчальною діяльністю. Деякі із них використовують для створення та керування онлайн-курсами: Moodle, TelEduc, BlackBoard, WebCT, Toolbook, TopClass Server тощо. Ці середовища різняться залежно від мови, якою вони були розроблені, і за можливостями, які пропонує кожне з них. Основною метою систем управління навчання є централізація та спрощення адміністрування й управління викладанням і навчанням за допомогою електронного навчання. [2, с. 13]

Ця система охоплює весь процес дистанційного навчання, має зручний інтерфейс для студентів, викладачів та адміністраторів. Серед основних особливостей платформ електронного навчання можна виокремити гнучкість, доступність, орієнтацію на студента, інтерактивність тощо.

Курси, розроблені в інтернеті, надають користувачам ресурси у будь-якій точці світу швидше, ніж інші звичайні методи дистанційної освіти. Крім того, комунікаційні ресурси інтернету можуть зробити його більш ефективним у спілкуванні між студентами та викладачем.

Назва Moodle є аббревіатурою від терміна «модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище», системою керування курсом (Course Management System – CMS) з використанням інтернету, також відомою як система керування навчанням (LMS) або віртуальне середовище навчання (VLE). Це безкоштовний вебдодаток, який викладачі можуть використовувати для створення ефективних навчальних сайтів онлайн. Однією з його головних переваг є відкритий вихідний код, що дозволяє будь-якому користувачеві зі знаннями програмування змінювати й адаптувати середовище відповідно до власних потреб.

Платформа Moodle має три рівні використання з функціями диференційного використання та доступу: адміністратор, викладач і студент. Moodle має простий інтерфейс, більше схожий на інформаційний портал. Загалом, сторінки курсів поділено на три колонки, які можуть бути налаштовані викладачем, з можливістю додавати такі елементи, як календар, онлайн-користувачів, список заходів тощо. Ці елементи розташовані в колонках праворуч і ліворуч від екрана. У центральній колонці курсів, які використовують Moodle як віртуальне середовище, зазвичай є зони для запису новин, пов'язаних із курсом, дискусійні форуми, області вмісту для введення тексту, зображень і тематичних презентацій, зони діяльності тощо.

Проаналізуємо переваги і недоліки використання технології у вивченні вищої математики Moodle.

Переваги:

- доступність: студенти можуть вивчати матеріали та завдання в будь-який час і з будь-якого місця, де є доступ до інтернету.
- взаємодія: Moodle дозволяє взаємодіяти з викладачами та студентами через онлайн-форуми, чати та вебконференції.
- організація: викладачі можуть створювати та організовувати курси, модулі та завдання відповідно до певної структури та розподіляти їх в залежності від складності та термінів виконання.

- адаптивність: викладачі можуть налаштовувати курси та завдання відповідно до потреб студентів та їхнього рівня знань.
- моніторинг: Moodle дозволяє викладачам відстежувати та аналізувати прогрес студентів.

Недоліки:

- залежність від технологій: якщо є проблеми з інтернетом або з самою платформою, то навчання може бути затримане.
- невідомість: студенти та викладачі можуть не знати, як користуватися Moodle, що може призвести до певних труднощів у процесі вивчення.
- не всі матеріали підходять для онлайн-навчання: деякі матеріали можуть бути складними для вивчення без особистого контакту з викладачем або без практичних занять [4, с. 110].

З усіма перевагами та недоліками використання платформи Moodle у процесі вивчення вищої математики в умовах війни може стати ефективним рішенням для забезпечення доступності та якості освіти. За допомогою платформи Moodle можна створювати електронні курси та матеріали, які можуть бути доступними в будь-який час та з будь-якого місця, де є доступ до інтернету. Це дозволяє забезпечити неперервність процесу навчання та можливість вивчення математики навіть в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Абділлаєва Є. І. Технологія Moodle та самостійна робота студентів в ВНЗ. *І Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених. Інформаційні технології у науці, освіті, виробництві*. Маріуполь, 2018. С. 4–5. URL: http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2018/zbirnik_i_vseukrajinska.pdf (дата звернення: 10.04.2023).
2. Аровіна М. П. Переваги застосування платформи Moodle в реалізації освітніх програм вищої школи / Видавничий дім «Гельветика». Міжнародний університет бізнесу і права. Центр українськоєвропейського наукового співробітництва. Одеса, 2021. С. 12–14. URL: http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2018/zbirnik_i_vseukrajinska.pdf (дата звернення: 10.04.2023).
3. Омелян О. М., Ічанська Н. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі викладання математики. URL: http://matan.kpi.ua/public/files/2017/mvstu6/MSTU6_4.pdf (дата звернення: 14.04.2023).
4. Шеремет І. М., Гусева Г. М., Василенко К. С. Організація викладання дисциплін природничонаукового циклу з використанням платформи Moodle. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 1. С. 107–113. URL: http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2018/zbirnik_i_vseukrajinska.pdf (дата звернення: 10.04.2023).

Скрипник Ірина Вікторівна,

викладач фахових дисциплін II кваліфікаційної категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ТА КОМФОРТНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Освітнє середовище – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів і соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Це система впливів та умов формування особистості й можливостей її розвитку, що містяться в соціально-просторовому предметному оточенні.

Більшість науковців, проаналізувавши підходи до організації освітнього процесу дітей дошкільного віку, дійшла висновку, що реального підвищення якості дошкільної освіти можна досягти лише за умови забезпечення інноваційно-розвивального, особистісно орієнтованого, диференційованого, індивідуального, діяльнісного, інтегрованого, ігрового та середовищного підходів до організації життєдіяльності дитини в умовах закладу дошкільної освіти. На думку О. Косід, реалізація середовищного підходу в дошкільній освіті у поєднанні з діяльнісним, особистісно-орієнтованим, компетентнісним та технологічним підходами забезпечує належні умови для розвитку особистості. Адже, як підкреслює Ю. Мануйлов, індивідуальний,

особистісний та інші підходи втрачають свій вплив на особистість, якщо не враховується соціокультурний і природний фон розвитку дитини. Іншими словами, для реалізації потенціалу освітніх підходів необхідне сприятливе середовище.

Дослідження різних аспектів освітнього середовища та його впливу на ефективність освіти займають одне з пріоритетних місць у сучасній педагогічній науці й практиці. На сьогодні у педагогічному просторі спостерігається інтерес вчених до поліаспектного поняття «освітнє середовище» як до феномену, що прямо чи опосередковано впливає на розвиток його суб'єктів. Для аналізу стану освітнього середовища закладу дошкільної освіти та процесів, які відбуваються в ньому, принциповим є усвідомлення комплексності середовища, взаємозв'язку і взаємозалежності суб'єкта та оточення, в результаті якого суб'єкт може змінюватися сам [1].

Освітнє середовище в закладі дошкільної освіти є складним утворенням, яке зорієнтоване на індивідуально-особистісний аспект розвитку, навчання й виховання кожної дитини раннього й дошкільного віку. Використовуючи дефініцію «освітнє середовище», педагоги і психологи намагаються підкреслити, що розвиток, навчання, виховання і соціалізація дитини відбуваються не тільки під впливом дій педагогів та не лише завдяки індивідуально-психологічним особливостям конкретного дошкільника. Ефективність зазначеного, як і розвиток, і навчання дошкільника, завжди відбуваються в певних просторово-предметних, міжособистісних, соціокультурних умовах, які можуть як сприяти, так і утруднювати розвиток, навчання і виховання дітей під впливом педагогічних дій [3].

Дослідниця М. Братко проаналізувала наукові підходи до трактування поняття «освітнє середовище» і дійшла висновку, що «освітнє середовище – це багаторівнева система умов / ситуацій / факторів / можливостей, які забезпечують оптимальні параметри освітньої діяльності для конкретного суб'єкта освіти в усіх аспектах: цілях, змісті, процедурах, результатах, ресурсах», – підсумувала вона. На її думку, «освітнє середовище слід розглядати як загальний, інтенсивний, об'єднуючий, інтегративний і цілісний чинник розвитку і становлення особистості, який відіграє важливу роль у модифікації поведінки особистості та впливає на розвиток і формування здібностей, потреб, інтересів і свідомості».

К. Крутій визначає освітнє середовище як продукт міжсуб'єктних відносин освітнього простору та сукупність додаткових факторів і допоміжних послуг, які забезпечують дітям приємні умови для розвитку, навчання та виховання, а саме збалансований розклад, зручність та забезпеченість ігровим майданчиком [2].

Узагальнюючи наукові підходи до трактування поняття «освітнє середовище» як складного, багатовимірного та суб'єктивного, можемо констатувати, що більшість науковців розуміють середовище як сукупність природних, матеріальних і соціальних чинників, які прямо чи опосередковано впливають на особистість. Освітнє середовище визначається як процес діалектичної взаємодії соціальних, просторових, предметних і психолого-педагогічних чинників, що утворюють систему умов і впливів, які забезпечують оптимальні параметри освітньої діяльності конкретного суб'єкта освіти з точки зору цілей, змісту, процедур, наслідків і ресурсів.

Освітній простір – це динамічна єдність системи суб'єктів освітнього процесу та їхніх відносин.

Освітнє середовище – це система впливів і умов формування особистості та можливостей для її розвитку, що містяться в соціокультурному просторово-предметному оточенні.

Соціокультурне предметно-просторове середовище розвитку дитини є чинником природних (стихійних) і спеціально організованих (координованих) процесів становлення дитини як культурної особистості. Поєднання понять «соціокультурне» і «предметно-просторове» пов'язане з ідеєю об'єднання духовного, ціннісного і матеріального світів у житті підростаючої дитини. Це середовище, що включає в себе предмети, речі, знаки, образи і відносини, у якому викристалізовується, відображається і відтворюється культурний і особистісний досвід дитини (К. Крутій) [2].

Лише в такому сприятливому психологічному кліматі всі члени колективу стають упевненими, спокійними та стабільними у своїй поведінці, покращується врівноваженість та працездатність, розвиваються та проявляються найкращі особистісні якості людини.

Список використаних джерел

1. Березовська Н. Вивчаємо психологічний клімат колективу. *Дошкільне виховання*. 2017. № 3. С. 12–15.
2. Беленька Г. Створюємо розвивальне середовище для сенсорного розвитку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 4. С. 18–22.
3. Бобир В., Іванюк О. Інклюзія: реальні кроки в наявних умовах. *Дошкільне виховання*. 2016. № 2. С. 16–19.
4. Гавриш Н. Соціоігрова педагогіка як особливе перехрестя поколінь, або Роздуми напередодні нового навчального року. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 8. С. 7–11.

Сорока Валерій Вікторович,

доктор філософії, викладач вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

CHATGPT: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ОСВІТИ

Сучасна система освіти перебуває на етапі інтенсивної трансформації, викликаної процесом цифровізації, що детермінує різке збільшення обсягу, швидке старіння та оновлення інформації. Паралельно вдосконалюються технології, що дозволяють дедалі ефективніше створювати, зберігати, передавати, і навіть сприймати інформацію. Поява та використання технологій штучного інтелекту кратно збільшують можливості отримання даних із різноманітних джерел, дозволяють перевіряти та аналізувати ці дані з використанням таких інструментів, як прогнозна аналітика та машинне навчання. Використання штучного інтелекту у сфері освітніх технологій може відіграти роль каталізатора в процесах трансформації освіти для всіх зацікавлених сторін.

Наприкінці 2022 року академічну спільноту всього світу стурбував запуск ChatGPT1 – чат-бота зі штучним інтелектом та широкими можливостями автоматичної генерації тексту. ChatGPT здатний не тільки генерувати відповіді, що імітують людські, але також запам'ятовувати пошукові запити та самостійно навчатися, аналізуючи повідомлення користувачів [1].

Цей чат-бот має унікальні можливості завдяки своїй здатності розуміти та відповідати на широкий спектр питань і завдань: може створювати креативні тексти, імітувати авторські стилі письма, здійснювати мовні переклади та багато іншого.

Професор Уортонської школи Пенсильванського університету Крістіан Тервіш опублікував перші висновки за підсумками експериментального використання ChatGPT в освітніх цілях:

1. ChatGPT чудово справляється з базовими питаннями. Відповіді правильні та супроводжуються логічними поясненнями.
2. ChatGPT іноді допускає несподівані помилки щодо простих обчислень з математики.
3. ChatGPT чудово модифікує результати запиту у відповідь на підказки людини. Іншими словами, у тих випадках, коли спочатку не вдавалося зіставити проблему з правильним методом вирішення, ChatGPT виправлявся після отримання відповідної підказки від експерта-людини. В результаті ChatGPT склав випускний іспит за програмою MBA, легко вирішивши багато складних питань і отримав оцінку В (добре) [4].

Існують очікування того, що штучний інтелект стане ефективним інструментом персоналізації освіти, індивідуальним помічником та навігатором. Утім реальні результати залежать не від наявності віртуального помічника, а від мотивації, наполегливості та праці самих здобувачів освіти. Уже зараз ChatGPT допомагає швидше поринути у нову галузь знань. Навіть короткий діалог з ним дозволяє знайти актуальні дослідницькі питання, сформулювати свої перші гіпотези.

ChatGPT можна назвати Вікіпедією на новому технологічному рівні. Для викладачів – інструмент підготовки до занять.

Якщо ChatGPT такий гарний у написанні текстів, то неважко припустити, що його можна використовувати для оцінювання таких робіт. Це деяка найближча перспектива, про яку слід замислитись і яку варто методично опрацювати. Крім оцінки написаного, штучний інтелект

здатний давати конструктивний зворотний зв'язок, вказуючи на помилки, недоліки та можливості покращення роботи, що досі міг робити лише викладач [2].

Таким чином, використання систем, таких як ChatGPT, може практично втілити ідею самоосвіти протягом усього життя, надаючи цінний зворотний зв'язок і відкриваючи можливості для подальшого розвитку.

У цих викладках не обговорюватимуться варіанти недобросовісного використання штучного інтелекту. Академічній спільноті ще тільки потрібно виробити узгоджене ставлення до того, як правомірно застосовувати штучний інтелект, подібний до ChatGPT.

Існує кілька десятків програмних продуктів на основі штучного інтелекту, які допомагають працювати з текстом, наприклад, Grammarly і Wordtune. По суті, ChatGPT пропонує схожий функціонал. Він допомагає грамотно викласти текст англійською мовою. Можна сказати, що це добрі новини для тих, хто готує наукові статті для публікації в англійськомовних журналах. Штучний інтелект у цьому випадку перевіряє граматику, але сам не створює наукоподібного тексту. І тут можна прогнозувати як занепад навичок письма, так і їх розвиток. І знову багато залежить від людини та її мотивації.

Штучні помічники можуть показувати помилки, пропонувати варіанти і тим самим допомагати вчитися, а можуть працювати замість людини, створюючи тексти на основі питань і підказок користувачів, замінюючи авторів. Для викладачів це означає, що такі звичні форми оцінки здібностей здобувачів освіти як есе, доповідь або реферат втрачають свій зміст, оскільки ChatGPT створює середню за якістю імітацію змісту на задану тему. При цьому така імітація легко долає тести на плагіат [3].

Деякий час тому почався стрімкий перехід від практики оцінки усних відповідей на користь автоматизованої оцінки відповідей в онлайн тестових завданнях або інтерактивних вправах.

Можна окремо обговорювати причини цього переходу, але очевидно є актуальність повернення до цієї практики на новому методичному та технологічному рівні.

У цьому сенсі цілком зрозуміло бажання заборонити використання ChatGPT в освітньому процесі. Але такий результат лише маскує небажання змінювати підходи до викладання та вдосконалювати методики використання письмових робіт. Закриття доступу, заборона або, ще гірше, замовчування не призведе ні до вирішення проблем, ні до можливого розвитку освіти. У ситуації, що склалася, особливо важливо навчитися перетворювати проблеми на можливості та намагатися адаптувати свою практику до змін. Можна з упевненістю говорити про те, що як обчислювальні можливості комп'ютера стали невіддільною частиною технічних і природничих наук, так і системи аналізу, оцінки та генерації тексту стануть невіддільною складовою освіти на всіх її рівнях.

Список використаних джерел

1. Atlas S. ChatGPT for Higher Education and Professional Development: A Guide to Conversational AI., 2023. URL: https://digitalcommons.uri.edu/cba_facpubs/548 (дата звернення: 19.04.2023).
2. Halaweh M. ChatGPT in education: Strategies for responsible implementation. *Contemporary – Educational Technology*. 2023. Vol. 15. No. 2. Article no. ep421.
3. Jose Antonio Ribeiro Neto. Вплив ChatGPT на освіту, 2023. URL: <https://medium.com/chatgpt-learning/%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2-chatgpt-%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83-d57e62c1686b> (дата звернення: 20.04. 2023).
4. Terwiesch C. Would Chat GPT get a Wharton MBA? A prediction based on Its performance in the operations management course. *Mack Institute for Innovation Management at the Wharton School, University of Pennsylvania*. 2022. URL: <https://mackinstitute.wharton.upenn.edu/wp-content/uploads/2023/01/Christian-Terwiesch-Chat-GTP-1.24.pdf> (дата звернення: 20.04. 2023).

Сорока Оксана Леонідівна,

*викладач української мови та літератури, зарубіжної літератури вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ

Сьогодні, коли українці зі зброєю в руках виборюють свободу, по-новому звучить поняття національно-патріотичного виховання молоді. Студенти усвідомлюють, що військові, завдяки яким вони продовжують відносно спокійно жити й навчатися в рідних містах і селах, – це не якісь далекі й незнайомі люди, а батько, брат, друг, чоловік – знайомі й рідні, ті, хто, відкинувши сумніви, пішов на фронт. І патріотизм, Україна, мова – це, виявляється, не просто слова, а те, за що кожен готовий віддати життя.

Звичайно, національно-патріотичне виховання – це тривалий процес, але сучасному юнацтву випала унікальна нагода бути свідками й учасниками визначних подій, що перевернуть історію України й залишать відбиток на долях людей.

В умовах сучасної війни по-новому сприймаються твори художньої літератури, у яких описано війни минулого. Вивчаючи кіноповість «Україна в огні» О. Довженка [1], студенти відзначають для себе, що зброю до рук взяли не тільки професійні військові, а й прості робітники й хлібороби – усі ті, кому небайдужою була доля Батьківщини. Українці не відчувають ненависті до інших народів, вони відстоюють право на життя собі й своїм дітям. Проблеми, порушені Довженком на сторінках кіноповісті, актуальні й сьогодні: це й проблема історичної пам'яті, і зрадництва, і подвійних стандартів. Наводячи приклади майже аналогічних життєвих ситуацій сьогодення, узятих із хронік війни, разом зі студентами робимо висновок, що, незважаючи ні на що, любов українців до Батьківщини, прагнення бачити її вільною і квітучою, працювати на її розвиток переважає над страхом, бажанням виїхати, спонукає до дії, додає оптимізму.

На заняттях зарубіжної літератури, вивчаючи розділ «Проблема війни і миру в літературі ХХ століття», студенти першого курсу ознайомлюються із творчістю німецьких письменників Бертольда Брехта та Генріха Белля, у творах яких війну зображено через долі звичайних людей, а проблеми, порушені авторами, актуальні в наш час. Так, у драмі «Матінка Кураж та її діти» війна для головної героїні – це шлях до збагачення, її годувальниця, яку жінка так боїться втратити. Гинуть її діти, але Матінка Кураж не «прозріває», бо має інші цінності й продовжує тягнути свій фургончик з товаром вслід за армією з надією продовжувати свою справу [2, с. 149]. Цей твір викликає в студентів багато питань. Звичайно, це можна пояснити особливостями менталітету представників іншої країни, соціальним становищем людини, особистісними рисами, але для нас незрозумілим є те, що життя людини може бути так знецінене іншими, навіть найріднішими, що все можна купити і продати за певну ціну. Обговорюючи твір, студенти наводять приклади того, як російські військові займаючись мародерством на окупованих територіях, не гребували нічим, розкрадали магазини й будинки, переправляли майно своїм сім'ям, а українці, вимушено покидаючи домівки, рятували не матеріальне, а домашніх тварин, ділилися останнім, допомагали всім, хто цього потребував.

В оповіданні Генріха Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» юнак, який три місяці тому закінчив школу, потрапляє на фронт. У бою він втратив обидві руки й ногу, навіть не усвідомлюючи того, за що постраждав [2, с. 168]. Виховання дітей у німецьких школах базувалося на розповідях про винятковість та унікальність нації, виключно про воєнні перемоги, а поневолення інших народів вважалося приводом для гордості. Молодь вважала за честь бути членами Гітлерюгенду. Але після тяжкого поранення вся романтика для головного героя закінчується. І подібно до того, як колись юнак не зміг написати повністю епітафію на дошці, так тепер йому, каліці, у подальшому немає місця в суспільстві. Аналізуючи це оповідання, студенти дають відповіді на ряд питань: «Навіщо відбувається війна?», «Кому і яка від неї користь?», «Що вона несе людству?», «Як зупинити війну і запобігти в майбутньому іншим?». Разом робимо висновок, що війна – це злочин проти людяності, те, чому немає прощення, що у війну часто бувають втягнуті молоді люди, які не до кінця розуміють, чому вони там і навіщо. А ще – що треба любити життя, прагнути розвитку, щоб стати успішною людиною.

Отже, сучасна соціально-історична епоха породжує нові виклики молодому поколінню, відкритому до змін, сміливому, готовому ризикувати; вони вже сьогодні усвідомлюють своє місце в суспільстві. Одним із головних виховних завдань закладу освіти є формування у здобувачів національної гідності, гордості за свій народ, рідну землю. Безперечно, формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості в молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013-2014 років, героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, війни російської федерації проти України [3]. Заняття з української та зарубіжної літератури мають неабиякий потенціал у національно-патріотичному вихованні. Проблемне вивчення художніх творів, проведення історичних паралелей, моделювання ситуацій для кращого розуміння студентами суспільно-політичних явищ, змальованих авторами у творах, дасть їм можливість, спираючись на власний життєвий та читацький досвід, зробити правильні висновки, сформувані для себе систему духовних цінностей та бути справжніми патріотами України.

Список використаних джерел

1. Довженко О. П. Україна в огні: Кіноповість, щоденник / упоряд. і автор передм. О. М. Підсуха. Київ: Рад. письменник, 1990. 416 с.
2. Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛТД, 2019. 256 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: наказ Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 р. № 527. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sistema-osviti-zatverdzheno-zahodi-shodo-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-ditej-ta-ta-molodi> (дата звернення: 23.04.2023)/

Турияця Зоя Василівна,

канд. пед. наук, викладач вищої категорії, викладач-методист

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ЦІЛІСНІСТЬ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

Оновлення освіти передбачає розв'язання таких важливих питань, як цілісність навчально-виховного процесу, її демократизація, студентоцентричний підхід, мобільність та інтеграція. Фахова освіта спрямовується на забезпечення професійної самореалізації особистості, підвищення гнучкості різнорівневої підготовки фахівців, соціальної значущості та престижу знань.

Сучасний стан нашого суспільства, процеси, які проходять у політичному, економічному і духовному житті нашої країни, спонукають по-новому поглянути на проблеми забезпечення цілісності навчально-виховного процесу у підготовці фахових молодших бакалаврів, на проблеми національно-патріотичного, військово-патріотичного та громадянського виховання. Вони повинні усвідомлювати спільність інтересів усіх етносів українського народу, бути толерантними, розуміти необхідність розвитку духовної, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури тощо.

Процес навчання в закладі фахової передвищої освіти передбачає оволодіння студентами знаннями, вміннями, навичками, пов'язаними з майбутньою професійною діяльністю. Виховання ж покликане сформувані всебічно і гармонійно розвинену особистість, яка має громадянську свідомість, гідність та честь в гармонійному поєднанні національних і загальнолюдських цінностей, утвердження ідеалів гуманізму, демократії, добра та справедливості.

Цілісність навчально-виховного процесу в освітньому середовищі фахового коледжу розглянемо на прикладі підготовки студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) у ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка». У процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури, викладачі на лекційних та практичних заняттях забезпечують реалізацію як навчальної, так і виховної мети, створюють усі умови для оволодіння знаннями з циклу освітніх компонентів загальної та професійної підготовки; виховання та самовиховання студентської молоді, формування організаторських здібностей, самоствердження особистості. Процес виховання значною мірою базується на здобутті певного обсягу знань, у тому числі й професійних.

В ОПШ Фізична культура серед загальних компетентностей можна виокремити компетентності ЗК1. Здатність до формування світогляду щодо розвитку людського буття, суспільства і природи, духовної культури, ЗК2. Здатність розглядати суспільні явища в розвитку і конкретних історичних умовах, що ілюструють цілісність навчально-виховного процесу.

На заняттях з історії України викладачі поряд з навчальним матеріалом звертають особливу увагу на розуміння студентами термінів «патріотизм» та «нація», акцентують увагу на тому, що патріотизм наразі виявляється не лише на фронті у боротьбі з рашистами за цілісність України чи в надзвичайних ситуаціях, а є звичайним станом повсякденного життя кожної людини. При вивченні теми «II Універсал. Внутрішня та зовнішня політика Української Центральної Ради після проголошення Української Народної Республіки» викладач разом із поданням навчального матеріалу проводить роботу з формування у студентів громадянської позиції. Вивчаючи тему «Широкомасштабне вторгнення російських військ на терени України: перебіг, результати», педагог формує в здобувачів освіти патріотичні почуття приналежності до власної держави, народу. Тема «Релігія, церкви й релігійні організації та війна. Діячі української та світової культури в допомозі й підтримці України» сприяє формуванню в студентській молоді толерантності й поваги до різних релігій, звичаїв та культур.

Єдність навчання та виховання чітко простежується на заняттях з української мови. Вивчаючи тему «Стилістика простих речень», викладач пропонує діалогівання на теми: «Яку особистість називають сильною?», «Чи здатна одна людина змінити світ на краще?», «Герої не вмирають!»; колективне складання розповіді про уявну (віртуальну) мандрівку Україною. Працюючи над темою «Стилістика речень із різними способами вираження чужого мовлення», студентам пропонується діалогівання на одну з тем: «На добро відповідай добром... А на зло?», «Чому Ліна Костенко назвала страшними слова «дволикість», «дворушництво», «двозначність», «двомовність», «двоєдушність»?», «Чи погоджуєтеся ви з думкою про те, що найвеличнішою може бути проста, звичайна людина?».

На III курсі студенти спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) вивчають дисципліну «Методика виховної роботи». Під час вивчення теми «Сутність і зміст процесу виховання» поряд із навчальною метою (ознайомити студентів з рушійною силою процесу виховання, факторами, мотивами, змістом виховання, структурою виховного процесу, критеріями вихованості особистості тощо) викладач ставить і виховну мету (виховувати культуру спілкування, патріотизм, повагу до народної творчості тощо). Здобувачі освіти знайомляться з науковими дефініціями «виховання», «рушійна сила виховання», «самовиховання», «перевиховання» та ін. Водночас викладач пропонує дібрати прислів'я, приказки, байки, казки, що характеризують процес вихованості особистості, наприклад: «З поганої трави не буде доброго сіна», «Яка совість, така й честь», «Добрі діти доброго слова послухають, а лихі й дрючка не бояться», «Рідна мати однією рукою б'є своє дитя, а іншою гладить», казка «Про бідного чоловіка і його синів» ілюструє правильне виховання (три сини пішли на заробітки: старший син приніс додому золото, середній – гроші, а найменший здобув знання і став найщасливішим) тощо.

Вивчаючи тему «Напрями виховної роботи, їх зміст та основні організаційні форми» як завдання для самостійної роботи студентам пропонується виписати з українських фольклорних джерел (прислів'я, приказки, пісні, казки, ігри, легенди та ін.) приклади ставлення українського народу до Вітчизни, морально-етичних норм, правової культури, збереження природи, здорового способу життя, роль праці та родини у житті людини, наприклад: «Люби вітчизну, як матір свою»,

«Від своєї совісті не втечеш», «З добрим дружись, а лихого стережись», «Навчання і труд поряд ідуть», «Весна красна квітками, а осінь – плодами» тощо.

Цілісності навчально-виховного процесу в освітньому середовищі фахового коледжу сприяють інтеграційні процеси, які активно розвиваються у вітчизняній освіті. Наприклад, освітній компонент «Громадянська освіта» інтегрує в собі політологію, правознавство, соціологію.

Одним із основних у підготовці фахових молодших бакалаврів у коледжі розглядається студентоцентрований підхід у навчально-виховному процесі, де в пріоритеті інтереси особистості, що відповідають сучасним тенденціям суспільного розвитку. Оновлення методологічного й науково-методичного забезпечення цілісного навчально-виховного процесу в освітньому середовищі фахового коледжу вимагає використання активних форм взаємодії викладача і студентів та орієнтує весь освітній процес на педагогіку співробітництва, розвиток критичного мислення майбутніх фахівців.

Отже, цілісність навчально-виховного процесу в освітньому середовищі фахового коледжу забезпечується реалізацією навчальної та виховної мети під час вивчення освітніх компонентів.

Усок Олена В'ячеславівна,

викладач української мови і літератури вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ РИТОРИЧНОГО МИСТЕЦТВА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ПЕДАГОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ

Сьогодні вивчення риторики як науки актуальне, оскільки ми живемо в інформаційному просторі, який вимагає не лише занурення в контент, а й уміння його опрацьовувати з подальшим виступом, що включає: тему, мету; текст із добром переконливих аргументів і прикладів, які доводять і спростовують, й обов'язково – мовну майстерність оратора.

Тому здобувач освіти коледжу, а в подальшому майбутній фахівець із педагогічною освітою має вже зараз опановувати риторичне мистецтво. Однак перш ніж цього навчитися він повинен знати генезу риторики й видатних ораторів, які започаткували виступ перед аудиторією.

Отож риторика – це насамперед ораторське мистецтво, наука красномовства, що ознайомлює зі способами побудови публічних виступів, умовами досягнення їх ефективності. Виникла в Стародавній Греції, поширилася спочатку Стародавнім Римом, а вже потім – європейськими країнами.

Перші оратори Стародавньої Греції – Перікл, Сократ, Платон, Демосфен, Арістотель. Це видатні промовці, для яких виступ був своєрідним впливом на людей і процеси, що відбувалися в суспільстві. До речі, на думку Арістотеля, красномовство всеосяжне та може використовуватися в будь-якій сфері життя. А давньоримський оратор Марк Туллій Цицерон займався розробкою не лише публічних виступів, а й теоретичної риторики. Квінтіліан, його продовжувач і послідовник, вважав: щоб досягнути успіху в ораторському мистецтві, потрібно мати розвинені психічні якості – відмінні увагу та пам'ять, здатність імпровізувати, емоційність; глибокі знання, високі моральні якості; постійно вдосконалюватись.

У нашій країні також розвивалось ораторське мистецтво, центром якого була Києво-Могилянська академія, де викладалася теоретично-практична церковна й світська риторика. Протягом майже двох століть (1635–1817) тут видали 127 підручників із риторики. Студенти вчилися складати судові й панегіричні (похвальні) промови, писати вітальні листи тощо [2].

Найвідоміші оратори Київської Русі – митрополит Іларіон (XI ст.) – автор «Слова про закон і благодать» і Кирило Туровський (XI ст.) – автор «Слова в новий тиждень після Пасхи». Знаними теоретиками і практиками красномовства також були Іоанікій Галятовський («Наука, альбо Спосіб зложення казання» («Ключ розумення»), «Розмова білоцерківська» тощо) й Феофан Прокопович – автор багатьох трактатів і проповідей, у тому числі «Риторика», що викладав у 1708–1709 рр. [3; 4].

Варто зазначити, що пізніше в нашій країні риторика як наука припинила свій розвиток насамперед тому, що українське слово витіснялося з навчальних закладів. Однак це не зупинило прагнення українських митців доносити народу правду своїми виступами. Наприклад, письменник

Пантелеймон Куліш блискуче виступив перед народом під час поховання Тараса Шевченка. Це був зразок унікальної за формою і змістом промови.

Також розвиток української риторики зазнав перешкод із боку радянської влади, коли більшовики протягом десятиліть контролювали будь-які масові зібрання. А вже наприкінці існування СРСР (1989–1991) і на початку створення незалежної України (1991–1994) спалахнули масові мітинги. Справжніми ораторами себе засвідчили поет Дмитро Павличко й український політик В'ячеслав Чорновіл.

Сьогодні, коли країна перебуває в стані війни, своїми виступами пробуджує свідомість Європи Президент України Володимир Зеленський, який звертається до європейців українською та англійською мовами. Протягом року він виступив із низкою промов перед парламентами Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Канади, Німеччини, Японії, Австралії, Бельгії, Румунії, Греції, Португалії тощо, де зумів переконати, що Україні потрібна допомога, і спростувати думку щодо непідступності ворога.

Отже, оратор – це той, хто красномовно виголошує промову, володіє ораторським мистецтвом. А володіти ним – значить уміти [5]:

- всебічно аналізувати предмет дослідження;
- оцінювати особливості аудиторії;
- розробляти програму діяльності;
- надавати фактичну інформацію;
- удосконалювати власне мовлення;
- встановлювати контакт з аудиторією;
- аналізувати власні відчуття.

Успіх публічного виступу залежатиме від майстерності оратора, мовлення якого має бути [5]:

- правильним (дотримання норм літературної вимови);
- точним (чіткі формулювання, вживання слів відповідно до їх значень);
- логічним (побудова мовних конструкцій, у яких не допускається двозначне тлумачення);
- доказовим (полягає в конкретизації думок, що висловлюються, у чіткості сформульованих висновків);
- доцільним (добір таких мовних засобів, що не перешкоджають сприйняттю змісту промови);
- виразним (добір слів і виразів, що найбільш яскраво передають висловлювані думки – антоніми, стилістично забарвлені слова, риторичні запитання й звертання, парні однорідні члени речення, з'єднані сполучниками сурядності тощо; вживання тропів – метафор, епітетів, порівнянь, уособлень, гіпербол (перебільшення), літот (применшення), іронії, а також стилістичних фігур – повторення окремих слів або речень, анафор (однаковий початок кількох фрагментів), епіфор (однаковий кінець), синтаксичного паралелізму (однакова будова двох чи кількох речень), градації (кілька однотипних за семантикою або синтаксичною роллю слів, словосполучень або частин складного речення, що ніби підсилюють одне одного і сприяють більшій емоційності вислову);
- образним (уживання яскравих порівнянь, образів художньої літератури, крилатих висловів тощо);
- інтонаційним (посилення / послаблення сили голосу, збільшення / зменшення пауз із метою виділити частину промови; пришвидшення / сповільнення темпу тощо).

Здобувачі освіти як майбутні педагоги повинні детально вивчити досвід відомих ораторів й алгоритм підготовки до публічного виступу. Вони мають знати, де знайти переконливі аргументи, правдиву інформацію, звідки взяти приклади, як навчитися мовної майстерності.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Колотілова Н. А. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. Київ : Вища школа, 2006. 311 с.
4. Риторика: навч.-метод. посібник / укл. Мафтин Л. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 344 с.
5. Середа Н. В., Квасник О. В. Основи ораторської майстерності: навч. посіб. Харків: НТУ «ХП», 2019. 304 с.

Федотенко Людмила Григорівна,
викладач англійської мови вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РАНЬОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У сучасному житті зростає потреба вільно спілкуватися іноземною мовою, а ще краще – кількома. Зважаючи на те, що кожна особистість повинна повноцінно та гармонійно розвиватися, раннє навчання англійської мови – один з пріоритетних напрямів удосконалення й розвитку системи дошкільної освіти, визначений Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, законом України про дошкільну освіту, а також Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні.

Дослідження проблеми раннього навчання іноземних мов дітей дошкільного віку зустрічається в працях багатьох науковців, серед яких: Дж. Брунер, Г. Костюк, О. Запорожець, Н. Лейтес, С. Максименко, Ж. Піаже.

О. Негневицька розглядає дошкільний вік як найсприятливіший з фізіологічної і психологічної точок зору для початку систематичного вивчення іноземної мови [2].

Якщо запитати батьків дітей щодо віку, з якого краще починати вивчення іноземних мов, то це питання залишається наразі дискусійним. На сьогодні батьки замислюються над тим, щоб почати навчати дітей з раннього віку. Перед ними стоять важливі завдання: знайти вчителя для індивідуального навчання або віддати дитину до закладу дошкільної освіти, де навчають іноземної мови в колективі.

Завдання нашого закладу освіти – забезпечити якісну підготовку компетентного, конкурентоздатного затребуваного фахівця закладу дошкільної освіти з активною громадянською позицією, здатного працювати у трансформаційних умовах соціально-економічного розвитку суспільства, проектувати освітній простір закладу дошкільної освіти на засадах сучасних фахових методик дошкільної освіти.

Завдання вихователів із правом навчання дітей іноземної мови полягає в тому, щоб зацікавити дітей вивченням іноземної мови, обрати методику, за якою діти зможуть ефективно її опановувати, та знайти індивідуальний підхід до кожної дитини як неповторної особистості.

Раннє навчання англійської мови має сформувати в дошкільників елементи комунікативної компетенції та мовленнєвої активності через засвоєння лінгвістичного матеріалу. У цьому розрізі саме опанування англійською мовою розглядається як одна із умов підвищення якості мовленнєвої активності дітей.

Сучасні концептуальні підходи до навчання дітей іноземної мови враховують психофізіологічні можливості дітей дошкільного віку, й уже сьогодні ми маємо «сім законів ефективного навчання іноземній мові», детально відпрацьовані й обґрунтовані відомим методистом Тетяною Шкваріною.

1. Формувати іншомовну комунікативну компетентність.

Дошкільний період результативний не стільки для навчання, скільки для розвитку, загальної освіти дитини. Метою вивчення іноземної мови в цей період має бути сприяння повноцінному, своєчасному розвитку дитини, її адаптації до життя в суспільстві, формування саме іншомовної комунікативної компетентності.

2. Навчати іншомовного спілкування, а не іншої мови.

Процес навчання іноземної мови має бути організованим і керованим грамотним педагогом так, щоб у дитини виникла потреба вживати іншомовний матеріал у власному мовленні.

3. Зразки мовлення – основа для формування іншомовної компетентності дошкільнят.

Навчання іноземної мови базується не на повторенні певних слів за педагогом, а в процесі спілкування. Тому важливо спонукати дитину до використання мовленнєвих кліше та часто вживаних висловів за темами близького та зрозумілого дитині оточення: наприклад, привітання, подяка, називання себе, команди до виконання дій тощо.

4. Гра – провідний метод і форма навчання дошкільнят іноземної мови.

На заняттях іноземної мови діти повинні постійно перебувати в умовах уявної мовної ігрової ситуації. Дидактична гра виступає провідним методом розвитку іншомовного мовлення дітей дошкільного віку.

5. Провідна роль пізнавальної та ігрової діяльності.

Вивчаючи з дітьми іноземну мову, учитель обов'язково мотивує мовленнєву діяльність. Діяльність стає можливою лише тоді, коли є розуміння мети, породжене мотивом. А сам мотив залежить від потреби розмовляти іноземною мовою. На жаль, така потреба в дошкільників відсутня. Тому їй необхідно поєднувати іншомовну мовленнєву діяльність із пізнавальною та ігровою, які є «рідними» видами діяльності дитини дошкільного віку.

6. Заняття в системі – базова форма навчання дошкільнят іноземної мови.

Однотипні комплексні заняття у вивченні іноземної мови не мають результативності. Слід практикувати цикли занять за типом домінуючої навчальної діяльності, коли заняття не розпадаються на окремі, де виконується конкретний новий програмовий матеріал, а забезпечується чітка низка взаємопов'язаних циклів-тем, що в результаті й сприяє успішному засвоєнню іноземної мови.

7. Успіх породжує успіх.

Завдання, які добирає вчитель, мають бути посилюючими для дітей дошкільного віку й цікавими. Лише відчуваючи ентузіазм, керуючись внутрішньою мотивацією, дитина буде успішною. Навчання дошкільників іноземній мові слід організовувати таким чином, щоб ситуацію успіху дошкільник і вчитель відчували якомога частіше.

Які ж переваги вивчення англійської мови з дитинства? Наведемо декілька фактів з приводу цього питання:

1) двомовні діти розумніші. Під час вивчення іноземної мови, дитина швидше починає розуміти та розмовляти рідною, поглиблює знання з граматики як рідної, так і іноземної мови.

2) спостерігається підвищення інтелекту дитини. Дослідження впливу білінгвізму на дітей доводить те, що вивчення декількох мов є відмінним способом розвивати мозкову активність.

Методика раннього навчання дітей іноземній мові має спиратися на можливості використання розвивального та освітнього потенціалу при чіткому визначенні психологічних можливостей дитини і труднощів, які їй можуть трапитися у процесі навчання.

Для успішного вирішення цих завдань майбутніми вихователями з правом навчання дітей іноземної мови ми маємо розкрити перед здобувачами освіти коледжу особливу роль дошкільного дитинства як сенситивного періоду опанування іноземної мови, ознайомити їх із завданнями і змістом навчання англійської мови дітей дошкільного віку, із сучасними методами і прийомами роботи; викликати інтерес і зацікавленість до теоретичного вивчення проблеми навчання англійської мови в дошкільному віці; навчити творчо використовувати в практичній діяльності здобуті теоретичні знання та сприяти їх професійному становленню в галузі дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 14.04.2023).

2. Вплив раннього вивчення іноземних мов на розвиток особистості дитини. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/14819/1/b199e2_da03a590829845adbf48510da4c80d79.pdf (дата звернення: 14.04.2023).

3. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти 2021 рік). URL: <http://surl.li/clllu> (дата звернення: 14.04.2023).

4. Кулікова І. А., Шкваріна Т. М. Англійська мова для дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / за заг. ред. О. В. Низковської. Вид. 3-тє зі змін. та допов. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 48 с. URL: <https://zdo100.pp.ua/wp-content/uploads/2020/12/Anhliys-ka-mova-dlia-ditey-doshkil-noho-viku.pdf> (дата звернення: 14.04.2023).

Фокін Олександр Володимирович,
викладач фахових дисциплін вищої категорії, старший викладач
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Інноваційний урок – це динамічна, варіативна модель організації навчання студентів на певний період часу. В основі уроку – елементи позакласної роботи, практичних робіт, екскурсій, науково-дослідна діяльність, що передбачає активне застосування методологічних знань у процесі навчання, яка розкриває особливості розумової роботи студентів; застосування психологічних знань, які відображають специфіку особистості, характер відносин у колективі та інше. Майстер виробничого навчання, викладач який прагне до прогресу, хоче змінити свою діяльність на краще – це і є інновацією. Винахідницька діяльність майстра на інноваційному уроці розкривається в різноманітних незвичайних завданнях, неординарних діях, конструктивних пропозиціях, цікавих вправах, конструюванні ходу уроку, створенні навчальних ситуацій, дидактичному матеріалі, підборі наукових фактів, організації творчої роботи студентів. При проведенні уроків виробничого навчання варто демонструвати довіру; не заважати при виконанні завдання, поки студент сам не попросить допомоги; не критикувати за помилки; співбесіду вести у вигляді уточнення деталей; визначати конкретний обсяг роботи для того, щоб студент міг розрахувати свої сили; встановити тимчасові рамки для виконання роботи; створити умови для здійснення самооцінки, результату власної діяльності; визначати критерії виконання роботи; розробити форми контролю самостійної діяльності, критерії оцінювання результату діяльності викладачем. Комп'ютерні технології не тільки допомагають організувати освітній процес з використанням ігрових методів, але й отримати більш сильний зворотний зв'язок. Мультимедійні засоби дозволяють забезпечити найкращу, порівняно з іншими технічними засобами навчання, реалізацію принципу наочності, більшою мірою сприяють зміцненню знань і на практичних заняттях – умінь. Крім того, засобам мультимедіа відводиться завдання забезпечення ефективної підтримки ігрових форм уроку, активного діалогу «студент – комп'ютер». Аналіз наявного досвіду показує, що умовно систему використання комп'ютера на уроці можна розподілити на три етапи:

1) комп'ютерна підтримка уроків. Тут комп'ютер використовує тільки майстер, як засіб візуалізації матеріалів уроку;

2) комп'ютерний супровід уроків. На цьому етапі, крім використання педагогом комп'ютера в якості ефективного засобу надання або ілюстрації матеріалів уроку, він може бути використаний студентами в ролі засобу повторення раніше вивченого матеріалу (наприклад, будова ДВЗ, гальмівної системи, електричні схеми підключень та інше). Також за допомогою комп'ютера може бути здійснено поточний контроль знань студентів – з метою допуску студента до роботи на тому чи іншому устаткуванні;

3) використання сучасних комп'ютерних програм в навчанні. Особливістю цього етапу є проведення уроків на комп'ютерах під керівництвом викладача чи майстра. Важлива роль застосування на уроках різних електронних довідників, енциклопедій, програм. Використання ресурсів інтернету значно розширює можливості викладача та студента у всіх видах діяльності.

Основними характерними підходами до уроку виробничого навчання є:

- об'єднання теоретичного та практичного навчання;
- наявність мети;
- засвоєння знань та їх практичне застосування, формування технологічних прийомів і операцій;
- тісний взаємозв'язок поєднання теоретичної та практичної частини уроку;

При розгляді структури уроку слід зазначити не відокремлені, окремі його частини, а структурні елементи, які групуються з характерної діяльності майстра та учнів. Для ефективності цього процесу слід виконувати ряд вимог: поєднувати різні форми і методи навчання з урахуванням дидактичних принципів і психологічних вимог до організації навчальної діяльності; використовувати модульність побудови системи; обов'язково реалізовувати різні типи зв'язків між

формами навчання; забезпечувати наростаючу складність змісту навчання і від початку до кінця цілісного навчального процесу. Для цього на уроках багато уваги приділяється розвитку технологічного мислення, заняття будуються так, щоб навчити студентів оптимально визначати порядок ремонту ДВЗ, обрати необхідний інструмент, працювати з довідковою літературою. Дуже важливими є завдання, які мають на меті формування в студентів умінь, розвивати їх кмітливість для вирішення завдань творчого характеру. Для цього майстру потрібно наводити приклади та ставити перед студентами такі питання, які б формували вміння, необхідні для їх майбутньої трудової діяльності (на уроках виробничого навчання використовуються спеціальні стенди-макети, до монтажу яких залучаються студенти, де кожна операція з ремонту ДВЗ продумується ними самостійно), обговорюються різні варіанти ремонту й обслуговування, і, нарешті, аналізуються, як здійснити ремонт чи монтаж в реальних умовах сучасного виробництва. Також пропонуються творчі завдання, які мають на меті формувати й розвивати вміння, виявляти кмітливість для їх вирішення. До них відносяться технічні завдання з неповними даними. Отже, основа уроків виробничого навчання – не сліпе запам'ятовування інформації, а вміння переробити її і застосувати на практиці.

Сучасні уроки виробничого навчання відрізняються від традиційних змістом, організаційно-методичною стороною, застосуванням ТЗН, активних методів навчання, рівнем активізації пізнавальної діяльності, темпом проходження матеріалу, високим рівнем мотивації навчальної діяльності. Головне, що має відрізнити урок в умовах реформи від традиційного, – це його високий результат, тобто засвоєння основного змісту, формування професійних умінь і навичок, успішне вирішення завдань виховання і загального розвитку студентів. Велике практичне значення має виховання в процесі виробничого навчання конкретних професійних важливих якостей, необхідних майбутнім фахівцям.

Готуючись до уроків виробничого навчання, необхідно вносити в них щось нове, що не тільки активізує, зацікавлює студентів, розвиває їхній творчий потенціал, але й знадобиться у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Сілаєва І. Є. Методи професійно-практичної підготовки: методичні рекомендації. Донецьк: АПНУ ДПДО ІПП, 2006.
2. Паньков Д. В. Організація навчання за інтерактивними технологіями: методичні рекомендації для педагогічних працівників. Донецьк: ДПО ІПП, 2006.
3. Радкевич В. Інноваційні процеси в сучасній професійній школі. *Професійно-технічна освіта*. 2005. № 7.

Шилко Сергій Олексійович,

викладач фахових дисциплін вищої категорії, старший викладач, завідувач відділення професійної освіти ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ПРАКТИЧНОМУ ЗАНЯТТІ З ТЕМИ «ХОДОВА ЧАСТИНА КОЛІСНИХ ТРАКТОРІВ»

Метод навчання – це особлива форма організації навчального процесу і подачі матеріалу [2]; це певний спосіб цілеспрямованої реалізації освітнього процесу, досягнення поставленої мети [3, с. 4]. За джерелом подання та сприйняття навчальної інформації методи поділяють на словесні, наочні та практичні. Правильний вибір методів навчання відповідно до теми, мети та завдань практичного заняття сприяє розвитку пізнавальних здібностей студентів, набуття ними умінь та навичок використання здобутих знань у майбутній професійній діяльності.

Використання різних методів навчання ми розглянемо на прикладі практичного заняття «Ходова частина колісних тракторів» (освітній компонент «Трактори») у студентів III курсу спеціальності 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка с/г продукції та харчові технології) ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка».

Мета заняття: вивчити призначення, будову, класифікацію, принцип дії ходової частини колісних тракторів основних марок, розвивати вміння здійснювати ТО зазначених механізмів та

порядок розбирання і складання окремих елементів; виховувати культуру праці, відповідальність, акуратність тощо.

Обладнання: трактори МТЗ-80, Т-40АМ, ведучий міст трактора Т-150К, набір інструментів, плакати.

Зміст роботи на практичному занятті передбачає виконання наступних завдань:

- 1) вивчити призначення, будову та роботу ходової частини автомобілів та колісних тракторів;
- 2) виконати розбирання, необхідні вимірювання, складання та можливі регулювання елементів ходової частини тракторів МТЗ-80, Т-150/150К відповідно до встановленого порядку та правил;
- 3) дані, отримані у процесі розбирання та вимірювання, занести до таблиці;
- 4) оформити звіт про виконану роботу.

Із метою систематизації знань студентів проводиться актуалізація теоретичних знань із теми «Трактори»:

- Що таке ходова частина та що входить до її складу? *Ходова частина – це візок, на якому встановлено всі елементи автомобіля чи колісного трактора. До неї входять: несуча система, рушії (колеса) та підвіска.*

- Що таке несуча частина та якою вона може бути? *Несуча частина – це остов, на якому розташовані всі агрегати машини. Остов може бути рамним, напіврамним або безрамним.*

- Що таке рушій? *Рушій – це пристрій, що перетворює роботу двигуна у роботу з переміщення машини. Рушійми на сільськогосподарських автомобілях і колісних тракторах є колеса.*

- Що таке підвіска? *Підвіска – сукупність пристроїв для пружного зв'язку остова з рушійми.*

- Для чого потрібна пневматична шина? *Так як у більшості тракторів задній міст жорстко з'єднаний не з рамою, бо є тільки напіврама, а з коробкою швидкостей, то підвіска в них жорсткого типу. Тому головним амортизатором на більшості колісних тракторів є пневматична шина.*

Допуском до виконання практичної частини роботи на занятті є відповідні записи в зошити, а саме: номер, тема та завдання заняття; перелік обладнання робочого місця; письмові відповіді на контрольні питання; накреслена таблиця для занесення даних вимірювання тощо.

Для виконання практичної частини заняття викладач здійснює поділ студентів групи на бригади (по 6–8 осіб) та призначає керівника кожної бригади з числа кращих здобувачів освіти.

Кожній групі пропонується такий алгоритм виконання практичної роботи.

Порядок вивчення ходової частини тракторів МТЗ-80, Т-150/150К:

1. Розгляньте розташування і кріплення коліс.
2. Користуючись плакатом, визначте назву всіх деталей ходової частини трактора.
3. Користуючись плакатом чи малюнком підручника, вивчіть загальну будову вузлів ходової частини.
4. Послабте гайки кріплення переднього колеса до маточини. Підніміть домкратом одну сторону переднього моста, поставте під нього підставку для страхування і зніміть підняте колесо (перед цим згадайте, на якій стороні автомобіля шпильки кріплення коліс мають ліве різьблення).
5. Згвинтіть з вентиля ковпачок і вигвинтіть золотник. Вивчіть будову і дію золотника. Установіть зняті деталі на місце.
6. Зніміть з обода колеса шину, точно дотримуючись послідовності операцій. За розрізом шини розгляньте розташування всіх її елементів.
7. Зберіть шину на колесі: укладіть у покриття камеру й обідну стрічку; зібрану шину надягніть на обід і в його паз уставте вентиль; надягніть шину на протилежну сторону обода; установіть бортове кільце, а потім – замкове, вдавіть його в канавку до повної посадки; змонтоване колесо помістіть у захисне огороження, уставте ломик, щоб замкове кільце не вирвалося з канавки обода; накачайте шину повітрям до тиску 0,06...0,15 Мпа; ударами

дерев'яного молотка (киянки) по зовнішньому краю замкового кільця розправте шину так, щоб болт повністю сів на полки обода і кільця; доведіть тиск у шині до норми.

8. Розгляньте маточину колеса, а також зняті деталі поворотного кулака, визначте, як надходить олива до їх тертьових поверхонь.

9. Розгляньте розташування конічних роликів підшипників, деталей кріплення колеса й ущільнювачів. Установіть зняте колесо на цапфу й відрегулюйте підшипники. При затягуванні гайки колесо необхідно повертати для рівномірного розміщення роликів у підшипниках. Затягніть гайку до тугого обертання колеса, потім відпустіть її на 3–4 прорізи коронки до збігу однієї з них з отвором під шплінт. При цьому колесо зі змазаними підшипниками від сильного поштовху руки за шину повинне зробити 6...8 обертів.

10. Опустіть колесо на підлогу (грунт) і остаточно затягніть гайки кріплення його на маточині.

У процесі виконання практичного завдання майбутні майстри виробничого навчання повинні:

- 1) визначити кількість гайок, якими прикручуються до маточин передні та задні колеса;
- 2) заміряти діаметр маточин передніх і задніх коліс;
- 3) визначити довжину та діаметр поворотного кулака;
- 4) визначити теоретичний, максимальний хід переднього колеса у вертикальному напрямку: від нормального положення вниз та вгору.

Для самоконтролю здобувачам освіти пропонується відповісти на контрольні запитання. Робота ведеться у бригадах з використанням інтерактивної технології кооперативного навчання «Карусель». Студенти розставляють стільці у два кола. Ті, що сидять у внутрішньому колі, розташовані спиною до центру, а здобувачі освіти, які сидять у зовнішньому колі, – обличчям до центру. Учасники внутрішнього кола по черговою пересідають на один стілець праворуч і опиняються перед новим членом групи.

Орієнтовні запитання для самоконтролю знань: *Яка будова та принцип дії залежної підвіски? Яка будова та принцип дії незалежної підвіски? Що називається сходом передніх коліс? Його призначення? Що називається розвалом передніх коліс? Його призначення? Які характеристики впливають на прохідність тракторів? Які особливості підвіски коліс у колісних тракторів? Як працюють такі типи підвісок? Які способи зміни колії у тракторів МТЗ, Т-40, Т-150К? Яка будова шин колісних тракторів? Як малюнок протектора, розміри шини та тиск повітря в шинах впливають на прохідність трактора? З якою метою і чим обмежується рух колеса у вертикальному напрямку? Як у тракторів змінюється агротехнічний просвіт? Чим він відрізняється від дорожнього просвіту? Яка будова подвійного шарніру рами трактора Т-150К?*

Отже, як бачимо, у процесі практичного заняття з теми «Ходова частина колісних тракторів» для досягнення поставленої мети та завдань було використано словесні, наочні та практичні методи, робота у групах та інтерактивна технологія кооперативного навчання.

Список використаних джерел

1. Головчук А. Ф., Марченко В. І., Орлов В. Ф. Експлуатація та ремонт сільськогосподарської техніки. Машина сільськогосподарські: підручник: у 3-х книгах / за ред. А. Ф. Головчука. Київ: Грамота, 2005. Кн. 3. 576 с.

2. Методи навчання, про які має знати кожний викладач. URL: <http://surl.li/blaqw> (дата звернення: 26.04.2023).

3. Пам'ятка для педагогічних, науково-педагогічних працівників «Методи навчання та їх класифікація». ВСП «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету» / уклад. М. М. Кольчак, А. О. Кишинівська, Л. М. Меркульєва. Кривий Ріг, 2021. 24 с. URL: <http://kk.nau.edu.ua/article/1961> (дата звернення: 26.04.2023).

Шутко Олександр Георгійович,

викладач фахових дисциплін

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

РІДИНИ ДЛЯ СИСТЕМ ОХОЛОДЖЕННЯ ДВИГУНІВ

При спалюванні пального в двигуні частина тепла йде на нагрів стінок камери згоряння та всього двигуна. За досягнення критичної температури двигун перегрівається, при цьому погіршується наповнення циліндрів та умови мащення, з'являється детонація, калильне запалювання, збільшується витрата палива та знижується потужність двигуна. Для підтримування нормальної температури двигуна його охолоджують, використовуючи для цього охолоджувальні рідини [1].

Охолоджувальні рідини повинні відповідати таким вимогам:

- висока температура кипіння (щоб запобігти утворенню парових пробок та втрати рідини);
- висока теплоємність та теплопровідність;
- висока хімічна та фізична стабільність;
- корозійна пасивність;
- не вступати в реакцію з гумовими деталями;
- оптимальна в'язкість;
- відсутність утворення накипу;
- низька вартість та недефіцитність;
- нетоксичність та пожежобезпечність [1, с. 329–330].

За температур вище 0 С° всім зазначеним вимогам відповідає вода, основними перевагами якої є нешкідливість, доступність та низька вартість. В'язкість води забезпечує легкість її циркуляції в системі охолодження. Вода володіє високою теплоємністю, теплопровідністю, невеликою кінематичною в'язкістю та має більшу теплоту випаровування. За умови низьких температур використовують низькозамерзаючі охолоджувальні рідини.

При використанні води в якості охолоджувальної рідини утворення відкладень у системі охолодження двигуна визначається в основному наявністю розчинених у воді солей, що утворюють накип.

Технічну воду слід використовувати після попереднього її пом'якшення (кип'ятіння, обробки вапном та содою) або з додаванням протинакипних присадок (антинакипинів).

Вода як охолоджувальна рідина має переважне застосування, оскільки не дефіцитна, має високу теплоємність, пожежобезпечна й нетоксична. Однак їй властиві суттєві експлуатаційні недоліки, а саме: низька температура замерзання, що дуже ускладнює її застосування взимку. До того ж під час замерзання вода збільшується в об'ємі на 10 %, тому при утворенні льоду в системі охолодження виникає тиск до 200...300 МПа, що призводить до поломок двигуна і радіатора.

Низька температура кипіння іноді призводить до закипання води в системі охолодження, інтенсивного випаровування й припинення циркуляції, унаслідок утворення парових пробок. Цей недолік води проявляється перш за все у спекотний період у гористій місцевості.

Одним з найбільших недоліків використання води є її здатність утворювати накип на стінках деталей системи охолодження. Накип, маючи низьку теплопровідність (приблизно в 100 раз нижче чавуну), погіршує відведення тепла від стінок двигуна, порушуючи його тепловий режим.

Інтенсивність утворення накипу залежить від вмісту у воді розчинних солей, в основному кальцію і магнію, що характеризується твердістю води. Розрізняють тимчасову (карбонатну) і постійну (некарбонатну) твердість. Тимчасова твердість пов'язана з наявністю у воді бікарбонатів кальцію та магнію, що при нагріванні води до 800 С° і вище розкладаються, утворюючи на стінках системи охолодження нерозчинний у воді накип у вигляді карбонатів кальцію і магнію. Постійна твердість пов'язана з наявністю у воді некарбонатних солей хлоридів і сульфатів кальцію та магнію, які не розкладаються при її нагріванні, а, взаємодіючи з водою або солями, що знаходяться в ній, утворюють щільний і твердий накип.

Найбільш м'якою та чистою є дощова і снігова (атмосферна) вода, яка має твердість менше 0,04 мг-екв/л. Ця вода найкраще підходить для системи охолодження, хоч і має дещо підвищені корозійні властивості внаслідок розчинених вуглекислого газу й кисню. Вода рік, озер, ставків

(поверхнева) найчастіше має невелику твердість від 0,5 до 5,0 мг-екв/л, тобто належить до м'якої і середньої твердості. Накип майже не утворюється, але бувають забруднення механічними й органічними домішками.

Вода з колодязів і джерел (підземна) частіше за все буває тверда і дуже тверда, тому її не можна застосовувати в системі охолодження без попередньої підготовки (пом'якшення).

У зимовий період експлуатації в системах охолодження двигунів використовують низькозамерзаючі охолоджувальні рідини – антифризи, що є сумішшю етиленгликолю з водою. Дуже часто до складу антифризу входять додаткові присадки, завдяки яким двигун отримує додаткові мастила та антикорозійні речовини.

Під час вибору охолоджувальної рідини для двигуна варто звертати увагу не тільки на склад і ціну, але і на такі чинники, як виробник; ступінь захисту від корозії; наявність захисних властивостей проти відкладень; температуру точки кипіння; захист від зносу; інтервали заміни тощо.

Кожен виробник використовує свої технічні особливості і стандарти, щоб надати продукту особливі характеристики. Проте також існують і стандартні вимоги до самої рідини: високі антикорозійні властивості; теплопровідність; точка кипіння для стійкості до займання; стійке піноутворення; мінімальна кількість агресивних компонентів.

Отже, щоб забезпечити безперебійну роботу охолоджувальної системи автомобіля, треба виконувати кілька простих правил: використовувати тільки якісний, перевірений антифриз і стежити за рівнем рідини в системі.

Список використаних джерел

1. Паливо-мастильні матеріали, технічні рідини та системи їх забезпечення / упор. В. Я. Чабаний. Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2008. 353с.

Ювченко Тетяна Михайлівна,

викладач культурології вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

РОЛЬ КУЛЬТУРИ У ВИХОВАННІ МОЛОДІ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Виклики сьогодення після нападу росії на Україну 24 лютого 2022 року потребують переосмислення і оновлення багатьох світоглядних речей. Війна вплинула на весь світ. Ми є свідками історичних подій і важливо знайти своє місце в новому суспільстві. Крім того, важливо забезпечити можливість отримання якісної освіти та культурного розвитку для молоді, що може сприяти їхньому позитивному розвитку та вихованню і що є важливим фактором, спрямованим на утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Сьогодні важливу роль у розвитку суспільства відіграє культура. За її допомогою люди можуть висловити свої ідеї, думки та емоції, вчитися історії та культурі свого народу й інших країн, розвивати свої таланти та здібності, а також знаходити спільні місця для спілкування та обміну думками. Культура є невід'ємною складовою виховання та має великий потенціал для формування здорової та розумної молоді, яка зможе стати майбутніми лідерами нашої країни.

Культура відіграє важливу роль у вихованні молоді, оскільки вона сприяє розвитку творчих здібностей, формуванню особистості та зміцненню моральних цінностей. Вона може впливати на молодь через різноманітні канали, такі як мистецтво, література, музика, кіно, театр, танці тощо. Одна з головних ролей культури у вихованні молоді полягає у формуванні національної свідомості та ідентичності, що допомагає молодим людям зрозуміти та відчувати своє місце в культурному середовищі, сприяє розвитку патріотизму та почуттю приналежності до свого народу та країни.

Культура також відіграє важливу роль у формуванні моральних цінностей та етичних стандартів, що є необхідним для успішного життя та взаємодії з іншими людьми. Вона допомагає молоді зрозуміти значення терпимості, поваги до інших, взаємовиручки та доброчесності, також сприяє формуванню моральної сили та самодисципліни, що допомагає подолати життєві труднощі та досягати своїх цілей.

Крім того, культурні заходи можуть стати важливим засобом соціалізації. Через участь у різних культурних подіях та спілкуванні із цікавими людьми молодь може набувати соціального

досвіду та знайомитися з різними культурами та світоглядами. Це допомагає їм розуміти різноманітність культур та людей, а також вчитися співіснувати та взаємодіяти з різними людьми. За допомогою культурних заходів, спеціальних програм та освітніх проєктів молодь може розвивати творчі здібності, формувати особистість та розвивати моральні цінності. Культура допомагає розуміти світ навколо себе, розвивати критичне мислення та соціальний досвід, а також вчитися співіснувати та взаємодіяти з різними людьми.

Роль культури в умовах війни може бути дуже різною та залежати від конкретних викликів та завдань, які стоять перед суспільством у цей нелегкий період, але її неможливо переоцінити.

У реаліях сьогодення культура відіграє важливу роль у збереженні національної ідентичності, підвищенні морального духу та підтримці військових та всього народу в цілому.

Умови війни можуть викликати підвищений інтерес до патріотизму, національної свідомості та ідентичності. Культурні явища відіграють важливу роль у підтримці та зміцненні національної єдності, підвищенні почуття гордості за свою країну та воїнів, які захищають її.

Розвиток громадської активності. В умовах війни громадська активність може значно зрости, що може впливати на розвиток культури. Культурні заходи можуть стати майданчиками для збирання допомоги та підтримки військових, а також для відображення думок та поглядів на події в країні.

Сприяння психологічному благополуччю. Культура відіграє важливу роль у сприянні психологічному благополуччю воїнів та цивільного населення. Культурні заходи можуть стати засобом для підняття настрою та моральної підтримки воїнів, а також тих людей, які постраждали внаслідок війни.

Збереження національної культурної спадщини. Умови війни можуть призвести до загрози знищення культурної спадщини, яка є надзвичайно важливою для національної ідентичності та самопідтримки. У таких умовах роль культури полягає в збереженні та захисті культурної спадщини країни, наприклад, за допомогою організації виставок, концертів та інших заходів, що привертають увагу громадськості до потреб збереження культурної спадщини та цінностей країни.

Забезпечення інформаційної підтримки. Культура відіграє важливу роль у забезпеченні інформаційної підтримки воєнних дій. За допомогою культурних заходів можна поширювати інформацію про події на передовій, про військових та громадян, які стали жертвами війни. Також можна використовувати культурні проєкти для формування образу ворога та активізації громадської свідомості щодо реалій війни.

Розвиток творчих здібностей. Культура – важливим стимулом для розвитку творчих здібностей у молоді. Зокрема, у воєнний період може з'явитися багато творчих проєктів, які допомагають зберегти культурну спадщину та надихають молодь на створення нових творів мистецтва.

Виховання культури миру. У воєнний період культурні події відіграють важливу роль у вихованні культури миру та взаєморозуміння між народами. Зокрема, це можна зробити через проведення міжнародних культурних заходів, у яких візьме участь молодь з різних країн, що дає можливість збагатити свій досвід та знайти нових друзів.

Мистецтво може допомогти молоді зберегти свій духовний світ та знайти в ньому надію на краще майбутнє, натхнення для подальшої боротьби за свої права та свободу. Культурні заходи, такі як концерти, виставки, літературні читання та інші можуть стати засобом зняття стресу та напруження, які супроводжують війну, та допомогти молоді відчувати підтримку та співчуття співвітчизників.

Культура також може бути важливим інструментом виховання молоді у дусі миру та взаєморозуміння. Вона може допомогти зрозуміти значення толерантності, взаємовиручки та різноманітності культур, що може сприяти зменшенню конфліктів та побудові миру у майбутньому.

Отже, культура відіграє важливу роль у вихованні молоді в умовах війни, допомагає формувати національну свідомість, підвищувати моральний дух та бойову готовність, розвивати творчі здібності та виховувати культуру миру і взаєморозуміння. Оскільки війна чинить серйозний вплив на молодь, мистецтво та культура може бути важливим засобом, що допомагає їй зберегти

свій духовний світ, знайти розвагу та натхнення для подальшої боротьби за свої права та свободу, зберегти традиції та культурні цінності нації, яка веде боротьбу за свою незалежність.

